Bu eserin;

kataloglanması, dijital ortama aktarılması ve

elektronik ortamda kullanıma sunulması

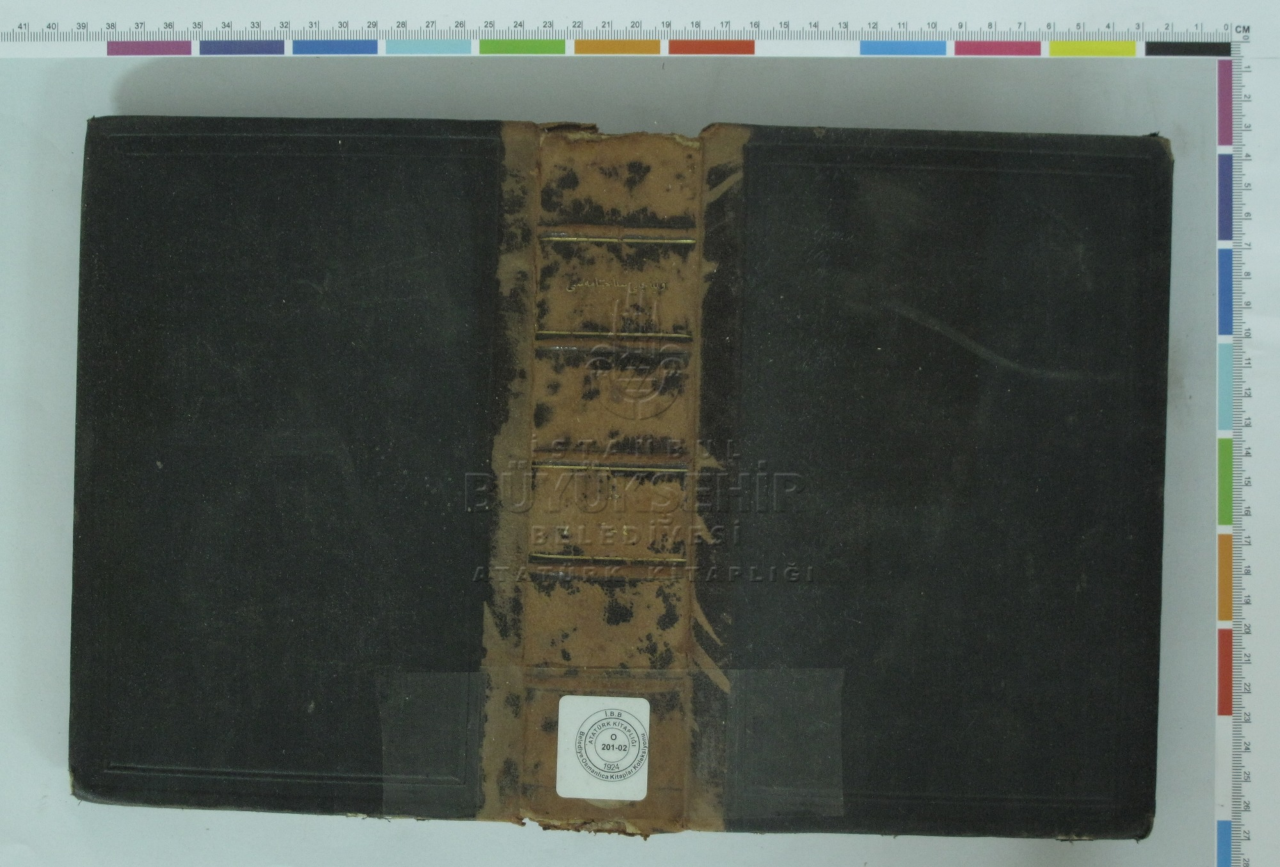
İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)'nın desteğiyle

İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı

Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü (Atatürk Kitaplığı)

tarafından gerçekleştirilmiştir.

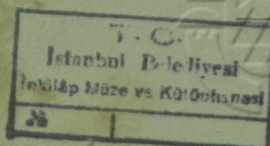
Proje No	:	İSTKA/2012/BIL/233
Destek Programı	:	Bilgi Odaklı Ekonomik Kalkınma Mali Destek Programı
Projeyi Destekleyen	:	İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA)
Proje Adı	:	Osmanlı Dönemi Nadir Eserlerin Kataloglanması, Dijital Ortama Aktarılması ve Elektronik Ortamda Kullanıma Sunulması
Proje Sahibi Kuruluş	:	İBB Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı
Proje Yüklenicisi	:	Yordam BT Ltd. Şti.
Proje Uygulama Yeri	:	Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü - Atatürk Kitaplığı İSTANBUL – Beyoğlu

İSTANBUL
BÜYÜKŞEHİR
BELEDİYESİ
ATATÜRK KİTAPLIĞI
İ.B.B
ATATÜRK KİTAPLIĞI
O
201-02
1924
Belediye Osmanlıca Kitaplar Koleksiyonu

اولیا چلبی سیاحتنامه‌سی

مؤلفی :

اولیا چلبی محمد ظلی ابن درویش

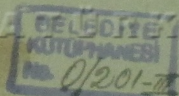

اوچنجی جلد

طابعی : احمد جودت

معارف نظارت جلیله‌سنک رخصتیله

ایلک طبعی

درسعادتده « اقدام » مطبعه‌سی

١٣١٤

بسم الله الرحمن الرحيم

دیباجه

الحمد لله الذی اقام نظام الاکوان علی عمل القدرة بامر کن فکان فتبارک الله احسن الخالقین الذی ابدع الارواح اللطیفة من عالم الغیب بغیر یسرة ولا معین واجتر اجسام الکیفیة الی عالم النقل من ماء وطین .

صدکونا صلوات وسلام اول خواجهٔ کائنات ومفخر موجودات اوزرینه وهزار نالش وافغانله تحیات آل و اولادی واصحاب وازواجی وارباب صفه وشهیدان دشت کربلا اوزرینه اولسونکه سیوف مجاهده وغزا ایله مصر، شام عراق عرب ، عراق عجم ، نهاوند ، بلخ ، بخارا ، خراسان اقلیملرینی فتح وتسخیر ایده‌رك ضمیمهٔ دیار اسلام ایلدیلر . بو وجهله شام ، مکه ، مدینه یوللری امن وامان اولدی . بو حقیر پر تقصیر (اولیا) ی بی ریا دخی شام ، اوزرندن حج شریفه کیتمك آرزوسنه دوشوب نیت خالصه ایله عزیمت ایتدی . اللهم یسر .

۱۰۵۸ سنه‌سی شعبانك آخرنده اسکداردن شامه کیدرکن قوندیغمز منزللر

اولا اسکدارده تمام بر آی مکث و آرام اولندی . صوکره قالقیلوب دریا ایله جانب شرقه کیدرك (قرتال) ، (پندك) قریه‌لرندن عبور اولندی

و (ککبوزه) منزلنه واردق . بوقصبه جلد ثانیده توصیف ایدلمشدر . بورادن تپه آشاغی اینه‌رك (ایجمه صوبی) اسکله‌سنه کلدك . بوراسی بیوك اسکله‌در اوله بورادن قارشی دیله کچدك ایدی . بوراسی ۱۰۵۰ تاریخنده‌کی ایلك سیاحتمزده مسهل صوییله ، فلانیله تحریر اولنمشدر . اما بوسفر اسکله‌ده ایکی کون طوروب ایکیوز پاره آت قایقلریله موافق ایامده قارشی‌یه کچه‌رك (دیل خانی) نه کلدك . بوده اولجه وصف ایدلمشدر . بورادن ینه جانب قبله‌یه کامل سکز بیك آدیم کیدرك (هرسك) قصبه‌سنه کلدك .

درستایش قصبهٔ هرسك — ۸۶۱ تاریخنده فاتح سلطان محمد خان بوسنه دیارنده هرسك قرالنك تختگاهی اولان (بولاغای) قلعه‌سنی محاصره ایدوب فتحنده عسرت چکرکن ایچرودن قرالك اوغلی کمند ایله طشره اینوب حضور فاتحده شرف اسلام ایله مشرف اولمش وقلعه‌نك فتحی ممکن اوله‌جق اسباب وحیله‌لری کوسترمشدر . بامرالله قلعه فتح ایدیلوب مال غنایمیله برابر مسلمان اولان هرسك قرال زاده‌سی احمد بکه سنجاق طریقی اوزره احسان ایدلمشدی . احمد بك اورالرده باباسندن قالان سائر یتمش آلتی پاره قلعه‌لری ده فتح ایدرك ضمیمهٔ ممالك اسلام ایلدکده خدمتی مقبول شهریاری اولوب عهده‌سنه بوسنه ایالتی احسان ایدیله‌رك وزیر عالیشان اولدی . بوهرسك قصبه‌سنك یری محصولدار برارض خالی اولوب ممرحجاج ذوی الابتهاج اولدیغندن مشارالیه غزا مالندن بوراده یدی یوز خانه رعایا مسکون ایتدیره‌جك بر قصبه انشا ایتدیرر . واهالیسنه‌ده هربر تکلیفدن معاف ومسلم اولدقلرینه دائر خط شریف استحصال ایدر . اهالی‌ده آینده وروندیه عبادتخانه اولمق اوزره بر مناره‌لی ، واسع حرملی ، درت چوره‌لی قبابلی ، ستونلر ایله آراسته ، ایکی قبهٔ عالی ایله پیراسته محراب ومنبری طرز قدیم بر مزین جامع بنا ایدرلر . بر مسجدی ، بر مدرسه وبر مکتب ایله بر تکیه ، ایکی خان ، بر حمام وبر عمارت دارالاطعامی وار . حالا جمیع آینده ورونده مسافرین ومجاورین مهمان سراینده مکث ایدر . مهماندارلری کاربانسرایك هر اوجاغنه برردستی چوربا وآدم باشنه برر نان پاره وبرر شمع روغن کتیررلر . وهرآت ودوه

باشنه برر طوربا شعیر کتیروب خدمت ایدرلر . اوقافی عظیمدر . جمله ۷۵ عدد دکاندر . صکره‌دن احداث اولنمه بش عدد خانی واردر . بنالری کاملاً کیره‌میتلیدر . اما هرسك اوغلو احمد پاشانك بوقصبه ایچره جمله جامع وعمارتلری قورشونلی بنای عظیملردر . بونك ایچون «هرسك قصبه‌سی» دیرلر ، آب وهواسی ثقیلدر . سرچه‌یی ایستمه طوتار . خلقی هپ اصفراللون اترا کدر . کار وکسبه الویریشلی قومسال ، دوز بر محلده واقعدر . آندن جانب قبله‌یه ۷ ساعت دربند قریه‌سی منزلی .

قریهٔ دربند — بودخی (بلو-بولو) قضاسی حدودنده یوز خانه‌لی ، بر جامعلی ایکی خانلی ، معمور وآبادان ، معاف ومسلم بر کویدر ، غایت معموردر . (بلق آباد) قلعه‌سندنبری قرق کچید دره‌لری واردرکه بواهالی اویوللری تطهیر ایتمکه وبولجیلری قلاووزلرله کچیرمکه مأموردرلر . بوکچیدلرده حرامی اکسك اولماز . ینه جانب قبله‌یه طاغلری واورمانلری کچوب ازنیق بحیره‌سی کنارنده (سولن) قریه‌سنه کلدك . یوز خانه‌لی ، باغلی باغچه‌لی سرولی بلده‌جکدر .

اوصاف قلعهٔ عتیق چین روم یعنی شهر ازنیق دار یوم — لسان یونان اوزره محرر (ینوان) تاریخنده ازنیق قلعه‌سی شویله وصف ایدیلیور :

« بوقلعه‌یی ابتدا سام ابن نوح علیه السلام بنا ایتمشدر . بعدالطوفان سفینهٔ نوح موصل قربنده جودی طاغنده قرار بولدقده کیرن چیقان یتمش کیمسه توطن ایچون بر مکان لطیف آرارکن حضرت سام دخی سیاحت ایده‌رك بوازنیقه‌ه کلدی . کوردیکه بر بحیره کنارنده آب وهواسی لطیف برجای لطیفدر . بوراسی معمور وآبادان ایلمش ویتمش سنه ساکن اولمشدر . بقول مورخین ازنیق حضرت سلیمان استانبوله قصر بنا ایتمزدن بیك یدییوز سنه اول اعمار ایدلمش شهر قدیمدر . صکره استانبوله بانیٔ ثانی اولان یانقو بن مادیانك دختر فرخنده اختری اولان (ازنیقه) نام قادین سام بناسی اوزرینه مجدداً بر حصن حصین انشا ایتمشدر . حالا سیاحان بحروبر ، جمیع مورخان روم بوشهره « قلعهٔ چین روم عتیق شهر ازنیق » دیرلر . نهایت مٰلوکدن ملوکه انتقال ایلمش استانبول تکفوری (پوزنطین) اوغلی (الینام)

قرالك الده ایکن یدی یوز اوتوز برتاریخنده اورخان غازی محاصره ایتمش، بومحاصره یدی آی امتداد ایلمشدر . نهایت محصورینه کملك اسکله‌سندن امداد کلدیکی وقت اورخان غازی معیتنی تشویق ایدرك کلنلره اویله برساطور اورخانی اوردیکه جمله‌سی بحیره‌یه غرق اولدی . تکرار قلعه‌نك محاصره‌سنه شروع ایده‌رك رخنه‌دار اولان یرلردن غزات مسلمین عنکبوت وار ذروهٔ حصاره عروج ایده‌رك اذان محمدیلر اوقودیلر. بوقلعه قلجله فتح اولندیغی ایچون حالا اورخان غازی جامعنده خطیب منبره قلجله صعود ایدر. عثمانلیلرك ایلك جنك عظیملرندن بری‌ده بودر . ازنیق خداوندکار غازی تحریری اوزره بروسه سنجاغی خاکنده حاکملکدر (٣٠٠) آقچه پایه‌سیله شریف قضادر . قراسندن قاضیسنه سنه‌وی یدی کیسه حاصل اولور . سپاه کتخدا یری ، یکیچری سرداری ، شیخ الاسلام ونقیب الاشرافی ، اعیان ، علما وصلحاسی ، حلیم سلیم صاحب سلوك ، صاحب ورع متقی آدملری واردر . شهر نائبی قپان محتسبی واردر، لکن اچ ایل اولدیغندن قلعه‌سنك دزدار ونفراتی یوقدر . ساده‌جه جلالی خوفندن برقاچ قله‌لری معمور وبابلری مسدوددر .

اشکال قلعهٔ ازنیق — ساحل بحیره‌ده دوز وواسع برصحراده مربع الشکل طوغله بنا برفرهاد آباددر . هرطوغله‌سی اون اوقه کلیر ، خراسانلی کرپیچ ، جبسین ایله بنا اولنمشدر .

دیوارینك قدی قرق زراع واکی یدی ارشوندر. بربرینه قریب اوچیوز التمش التی قله‌در . بدنلری مرور ایامله خراب اولمشدر. اطرافنده‌کی خنده‌کی تراب ورمال ایله مالا مالدر .

دائرآمادار جرمی التی‌بیك (کدرمه) آدیمدر. درت کوشه‌سنده درت قپوسی وار. کول کناری قپوسی غربه ناظردر. کول دخی قلعه‌نك غرب جانبنده‌در. قبله‌یه ناظر یکی شهر قپوسی واردر . قلعه دیوارینه صارماشیق صارلمشدر . خارجنده اصلا عمارت یوقدر . درون قلعه‌ده اون سکز محله وبیك عدد کیره‌متلی، باغلی باغچه‌لی ، تحتانی، فوقانی معمور قلعه‌لری واردرکه قلعه‌نك قبله

جانبنه دوشرلر . قلعه‌نك شرقنده نیجه‌بیك خانه خرابه‌لری ، باغلر، باغچه‌لر، زیتون ، سرو ، جویز اغاجلی حدودلری نا معلوم جامع میدانلری واردر . اصل شهر یکرمی التی محرابدر . اك مشهوری اورخان غازی جامعیدر . کلیسادن جامعه تحویل ایدلمش قورشونله مستور برمعبد عظیمدر . چارشی ایچنده اولمغله جماعت کثیره‌یه مالك ، برمناره‌لیدر . لکن مؤخراً یاندیغندن سلیمان خان معمار سنانه تعمیر ایتدیرمشدر .

(الشیخ اشرف زاده جامعی) لعل کون کیره‌میت ایله مستور ، کاشیٔ چینیله معمور برجامع پرنوردرکه بالذات الشیخ اشرف اوغلی درونده مدفوندر . کاشی اوزره مسطورمصنع تاریخی شودر :

ولقد بنی بیت الهدی	علم الوری سر المبین
فتنی له تاریخه	ولنعم دار المتقین

(جامع سلیمان شاه ابن اورخان) قورشونلی جامع بودر . (الشیخ قطب العین جامعی) قورشون سزدر اما جماعتی کثرت اوزره‌در . (خیرالدین پاشا جامعی) یشیل جامع دیه شهرت بولمش برجامع زیبادر .

مسجدلری — مساجدی هپ معموردر . جمله‌دن قدیمی یکی قپو خارجنده اورخان غازی مسجدی‌در . جماعتدن غریب عجیب برمسجدر . اکا قریب آقربالریمزدن یعقوب اجه زاده (محمودچلبی مسجدی) قورشونله مستور برمسجدی معموردر . لکن ابدسخانه‌لری خراب اولمغله اهل بلده حقیره «معمورایله» دیه ابرام ایتدیلر؛ اما مسافر اولدیغمزدن اقتدارمز اولمیوب فراغت ایتدك ، خدا عودتده تعمیری وترمیمینی میسر ایده . زیرا برچوق سلاطینك یرلیغ بلیغ شاهیلریله تولیتی بوحقیره ارثاً انتقال ایدوب حالا ضبطمزده‌در .

دارالتدریسلری — یدی مدرسه‌سی وار ایسه‌ده سلیمان پاشا مدرسه‌سی هپسندن مکلف اولوب دارالحدیث ودارالقرای مخصوصی‌ده واردر .

مکتب صبیان — قرق التی مکتبی واردر . (اورخان غازی مکتبی) ، (سلیمان شاه مکتبی) ، عزیز مکتبی ، تکی اوغلو مکتبی کبی بیوکلرندن هرسال اولاد پاکاره ثیابلر چیقار .

تکیه‌لر — یدی تکیه‌در . اما قطب‌الاقطاب اشرف اوغلو تکیه‌سی مشهور آفاق فقرا ایله مملو بر آستانهٔ نه‌رواقدر .

عمارتلر — یدی عمارتدر. خیرالدین پاشانك ایکی عمارتی واردر. بری اسکی ، دیکری یکی عمارت نامیله مشهوردرکه بای وکدایه فی کل یوم مرتبانی چورباسی مبذولدر . بوندن بشقه اورخان غازی عمارتی رمضانده دائمدر . بلبان اوغلو عمارتی واشرف زاده‌نك تکیه عمارتی دخی مشهوردر .

حماملری — ایکی چفته حمامی واردر . تکی اوغلو حمامی خوش هوا ، خوش ماء وخوش بنا برحمام روشنادر . دیکری یکی حمام دخی مفرح ودلکشا بر حمام رعنادر . برخان خواجکان اوله‌رق رستم پاشا کاربان سرایی واردرکه معمار سنان بناسیدر .

چشمه وسبیللری — عمارت چشمه‌سی جمله یدی عدد عیون جاریه‌در . تاریخی :

{ اشبو جای خوبده یاپیلدی سبیل . دیدیلر تاریخنی (خیرالعیون) }

سنه ٩٤٨ .

چارشو وبازاری — التیوز دکاندر . کارکیر بدستانی نابود ایسه‌ده جمله ذی قیمت اشیا موجوددر . طقوز یرده استاد کاشی کارخانه‌لری واردر . عصر احمد خانده اوچیوز کارخانه ایمش ویران اولمشدر . بوشهر اقلیم خامسدن اولمغله آب وهواسی لطیفدر . وکوزللری ممدوحدر . اکثر خلقی چوقه فراجه ، قونتوش وسر حدی کیرلر .

مأکولات ومشروبات وصنایع — باغ وباغچه‌لی ، ثمرولی بوستانلری وزیتونی واردر . بیاض صومونی ، حبوباتندن یاغلی آرپه‌سی غایت لطیفدر. کولنك صویی مشهور آفاقدر. کاشیدن کاسه‌لری ، طبقلری ابریقلری دکرلیدر. دیار عثمانیده نه‌قدر منقش کاشیلی ابنه وار ایسه کاشیلری هپ بوازنیق شهرنده ایشلندیکندن شهرك برآدی‌ده چین ماچین رومدر . اعجاز نما ، بوقلمون نقشلی اویله کاشیلر ایشله‌نورکه وصفنده لسان حقیله قاصردر .

اوصاف بحیرهٔ ازنیق — قلعه‌نك جانب غربنده غربدن کملیك قصبه‌سی

کورفزینه آیاغی جریان ایدر . چوره‌سی قرق بش پاره باغلی باغچه‌لی جامع وحماملی ، سوق مختصرلی معمور قرا تزیین ایدلمشدر . ایچنده اوتوز عدد صیاد ماهی قایقلری واردر . اك ادنا عمقی یکرمی قولاجدر . جوانب اربعه‌سنی بر آتلو آدم برکونده دور ایتمك ممکندر . صویی غایت کوزل اولدیغندن یتمش درلو بالغی تعداد اولنور . ازجمله الحانیه ، اکه ، صالابالقلری مشهور آفاقدر ، اصلا رایحه‌لری یوقدر. غایت کوزل چوربا وطوالری اولوب سریع الهضم اولدقدن ماعدا مقویدر . آوجیلری بوبالقلری یکیشهره ، کملیکه وبازار کوینه کوتوروب کار ایدرلر . صوینده جمیع بلاد اهالیسی اثوابلرینی ییقارلر . هیچ صابون سورمدکلری حالده ینه بم بیاض اولور . بوکولده یدی کون برآتی ییقاسه‌لر وصویندن ایچیرسه‌لر لحم وشحمی زیاده اولوب کوزل اولور ، وبوکولده بولنان پوللی بالق غایت لذیذ اولور . اما تپه‌سنده ایکی سیوری کمیك اولور اونی قیرمالیدر . اوکمیکلر چیقارلمه‌دن پیشوریلورسه بالغك اتی یم یشیل اولور . اوکمیکی دیکر بردیری بالغه سانجیسه‌لر وجودی محو اولور . بونك ایچون بوکولده بولنان دیکر بالقلر کمکلی بالقدن خوف ایدرلر .

بروسه یکی‌شهری بولنور — ازنیق شهرینك قبله‌سنده وارناوود طاغنك آرقه‌سنده‌در . ازنیقك لدوس طرفنده کول آشیری لب دریاده کملیك قصبه‌سی واردر ، غرب طرفنده‌کی بازار کویی قصبه‌سنك مناره‌لری کورینور ، شرقنده کیوه بش ساعتلکدر . ایشته یکیشهر بوقصبه‌لرك آره‌سنده واقع اولوب (اك کوروجك) ولفکه قصبه‌لرینه طقوز ساعتدر .

زیارتکاه کملین وکبار — اولا سلطان دنیا ودین سیمرغ قاف یقین ساکن کلبهٔ سلطانی عارف صمدانی الشیخ الشهیر باشرف اوغلی رومی‌یتمش بیك مریده مالك برپیشوای عاشقان ایدی. « اشرف اوغلی رومی » تخلص ایدر پاکیزه اشعاری واردر ، صوفیون میانده تلاوت اولنور متصوفانه واون مقامده الیهات دیوانی دخی واردر . درون قلعه‌ده جامع جنبنده بر آستانهٔ عظیم ایچنده مدفوندر . بوآستانه‌نك جوانب اربعه‌سنده کاشیٔ چین اوزره

جلی خط ایله اسماء حسنی وسائر نقوشی آره‌سنه (آستانهٔ شیخ رومی بودر » دیه تحریر اولنمشدر . وشوبیت دخی اوراده یازیلیدر :

ای مرید سر روحانی اولان اهل یقین آستان‌شیخ رومه کل‌که اشرف زاده‌در

بغداد فاتحی سلطان مراد خان رابعك بو آستانه‌یی تعمیر ، وترمیمنه تاریخدر :

کاوب سلطان بحر وبر معمر قیلدی درکاهی
آنك اتمامنه تاریخ (ازالطف مراد خانی)

سنه ١٠٢٣

(مولانا تاج الدین ابراهیم) — خطیب زاده‌لکله مشهور آفاق مؤلفیندن برکیمسه ایدی . حضرت منلا یکان تلامیذندن اولوب تکمیل فنون ایتمش ایدی .

سر علی افندی ـ آستانه جنبنده حمدی چلبی بن الشیخ اشرف زاده ایله بر آستانه‌ده مدفوندر . تاریخی :

کفت علمی برای او تاریخ روح سر علی محبت باد

سنه ٩٤١

المولی پیر محمدافندی — اماسیه‌لیدر ، اشرف زاده قربنده مدفوندر . بوزیارتلردن صکره اعیان شهردن دفتردار زاده‌لی حسن اغا وسائر اختیارلرله وداعلاشوب ینه جانب قبله‌یه (٩) ساعت کیدرك (لفکه) قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف لفکه — اهل قری (لوکه) دیرلر ، بروسه‌خا کنده واسکی بروسه قراللرینك بناسیدر ، صکره عثمانلیلرك ایلك بکی اولان عثمان غازی بورایی رومل‌ردن آلمشدر . قلعه‌سی مربع الشکل ، سنك بنا ، کوچك وخراب آباد برویرانه‌در . کندیسی یوز اللی آقچه‌لق برقضادر . یتمش پاره قدر قراسی وار . قاضیسنه سنه‌وی اوچ کیسه اولور . ایروجه حاکمی واردر . شهری صقاریه نهری کنارنده اولوب باغلی ، باغچه‌لی ، التی یوز خانه‌لی ، بش جامعلی درت خانلی ، حماملی ، مکتبلی ، مختصر چارشیلی شیرین برقصبه‌در . سپاه

کتخدا یری ، یکیچری سرداری وار ؛ اما نقیب الاشراف وشیخ الاسلامی یوقدر . لکن علما وصلحاسی ، اعیان واشرافی واردر . بر بچق اوقه کایر آبدار آیواسی اولورکه خدا عالم ربع مسکونده نظیری یوقدر . آیوا پرورده‌سی ، آیوار چلی دخی ممدوح عالمدر . صقاریه نهری اوزرنده اوزون واخشاب برجسر عظیمی واردرکه عبرتنما آثاردندر . بوشهردن قالقوب ینه جانب قبله‌یه کیده‌رك محصولدار و آبادان یرلردن کچوب (١٢) ساعتده (سکوت) قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ سکوت — بروسه سنجاغی حکمنده لفکه قضاسی نواحیسندن حاکملی ، باغلی وباغچه‌لی آب وهواسی لطیف برقصبه‌در . یدی یوز قدر کره‌میت ایله اورتولی ترك خانه‌لرینی حاوی متعدد جامعلی ، خان وحماملی ، چارشو وبازارلی بریردر . ممدوحاتندن اوزوم طورشوسنك انواعی اولورکه دیللرله تعبیر اولنماز .

زیارت ارطوغرول غازی — عثمانلیلرك جد بزرکواری اولان عثمان غازینك پدریدر . ابتدا بونلر ماهان دیارندن چیقوب آل سلجوقدن (سلطان علاء الدین) ه اوچ یوز نفر معیتیله کلوب برچوق بیوك جنکلرده بولنه‌رق یوز آقلقلری کوسترنجه علاء الدین کندیلرینی بوی بکی ایدوب طبل وسنجاق صاحبی اولدی . ارطغرل خان بروسه جانبلرندن کچوب تافسطمونی‌یه‌وارنجه قلیچ اوروب بامرالله نه‌جانبه توجه ایتدیلرسه منصور ومظفر اولوب مال غنائملر ایله سلطان علاء الدینه کلیردی . [١] حکمت خدا علاء الدین بلاولد فوت اولدقده جمله اعیان روم بوارطغرل خانی بك نصب ایدوب فقط دها سکه وخطبه صاحبی اولمه‌دن لفکه وسکود ماییننده اولان برجنك عظیمده مجروح اولوب کندیلرینك وصیتیله عثمانجقی دیاریونانده طبل وعلم صاحبی بك ایتدیلر . ٦٩٩ تاریخنده اولمشدی . (اولا عثمان) ترکیبی بوکا تاریخ واقع

[١] اولیا چلبینك شو روایتی تاریخ ایله مؤید دکلدر . ارطغرل غازی حضرتلری « اوچ بکی » اولدقلری جهتله سلجوقیلرك روم سرحدینی محافظه ایتدیکی وتعرضلری‌ده هب اوجهت اولدیغی وارتحالنده یرینه عثمان غازی حضرتلری تعیین ایدیلوب سلجوقیلردن صوکره یعنی ٦٩٩ ده اعلان استقلال ایلدیکی معلومدر .

اولمشدر. ایلك جمعه خطبه‌سنی عثمان اسمنه (طورسون فقیه) نام ذات اوقویوب عثمان غازی سادات کرامدن (اده بالی) نام عزیزك دختر پاکیزه اخترینی آلوب اورخان بك آندن تولد ایتدی. آنك ایچون آل عثمان والده‌لری طرفندن سادات کرامدندرلر. عثمانجق بك اولنجه باباسی ارطغرلی بوسکوت شهرنده دفن ایدوب شهری‌ده معمور ایتدی. بعده ییلدیرم عصرنده تیمورلنك بوشهری یغما وخراب ایتمشدرکه حالا ارطغرل تربه‌سی بیله اوقدر مکلف بر آستانه دکلدر [١]. بورادن قالقه‌رق (اسکی شهر) ه کلدك.

اوصاف قلعهٔ اسکی شهر — قلعه‌سی بروسه تکفورینك بناسیدر. مورخلر بوشهره‌ده سام بناسی دیرلر. اسکی زمانده شهر عظیم ایمش، حالا آثاری ظاهردر. بورایی ٧٣١ تاریخنده روملردن اورخان غازی آلمشدر، حالا اناطولی ایالتنده حاکملك ویوز اللی اقچه‌لك قضادر. اشراف وسپاهیسی چوقدر. قاضیسنه بروجه عدالت التی کیسه کلیر. سپاه کتخدا یری، یکیچری سرداری، مفتی ونقیب الاشرافی واردر. قلعه‌سی خراب آباد اولدیغندن دزداری یوقدر. شهر اون یدی محله‌در. خانه‌لری باغلی وباغچه‌لی معمور وآباداندر. جامع ومساجدی ایچه‌در. مدرسه‌لری وارسه‌ده کارکیر دکلدر. یدی مکتب صبیانی، یدی تکیهٔ اهل طریقی، یدی خان خواجکانی واردر. چارشیسی سکز یوز قدر دکاندن عبارتدر. هواسنك لطافتندن کوزللری چوقدر. خلقی محب غریب الدیار آدملردر. چوقه واقمشهٔ فاخره کیر اعیانی چوقدر. شهرك درت چوره‌سی کل وکلستان، باغ وبوستان اولوب حبوباتی فراوان وغنیمت بر شهردر. حتی پاشا افندمزه بوشهر اهالیسندن بیك عدد قیون ویدی آت واوچ یوز آرابه آرپه وبومقوله ذخائر هدایا اوله‌رق کلدی.

اوصاف کرماب اسکی شهر — شهرك خارج شمالیسنده باغ وبغچه‌لر ایچنده کارکیر قبه‌لرله مبنی بر رحمهٔ لطیفه‌درکه عشراً فی عشر اولان حوض عظیمی آب کرم ایله طولودر. صویی غایت سخونت اوزره اولدیغندن

[١] اشبو تربهٔ مقدسه صورت مکمله‌ده طرف شهریاریدن انشا وتوسیع بیورلشدر.

صغوق صو قاتلنجه اعتدال اوزره اولور، غایت نافعدر. پارمقده خاتم مقوله‌سی سیم خالصدن معمول شیلر بولنورسه صاپ صاری ایدر. جرب، جذام علتلرینه نافع ایسه‌ده بروسه قاپلیجه‌لری کبی مکلف بنالی دکلدر. بورادن قالقه‌رق (٨) ساعتده سیدی بطال غازی قصبه‌سنه کلدك.

اوصاف قصبهٔ سیدی غازی — (جعفر بن حسین) سید غازی‌نك مسقط رأسلری مراد نهری کنارینه قریب ملاطیه شهریدر. بونك وقایعی اولکی جلدمزده مفصلاً مسطوردر. بونلرك پدرلری حسین غازی انکورینك قبله طرفنده بر منزل بعید اولان حسین غازی قریه‌سنده مدفوندر. کندوسی روم حربلرنده شهید اولمشدر، بوراده مدفوندر. کندوسنه تعشق ایدن قرال قیزینك دخی قبری معلومدر. سلچوقیلر ماهان دیارندن دانشمندیلرله خروج ایدوب ٤٧٦ تاریخنده ممالك رومیه‌دن بلاد قرمانی آلدقده بورایی‌ده فتح ایدوب اوزرلرینه سلچوق بکلری قبه ومطبخ، عمارت وسائر شیلر یاپدیرمشلردر. صوکره خراساندن حاجی بکتاش ولی یدی یوز اتباعیله رومه کلمك ایچون (خواجه احمد یسوی) حضرتلرندن اذن آلدقده کلوب بوسید بطال آستانه‌سنده ساکن اولمشدر. حتی اوزمان اورخان غازی بروسه‌دن حاجی ولی‌یی کورمك ایچون سید بطال آستانه‌سنه کلوب مشرف اولمش وآنك رجاسیله آستانه‌یی دخی اعمار ایدرك شهرینی‌ده بیك عدد خانه خلقی اسکانیله بیوتمشدر، حاجی بکتاش ولی خلیفه‌لرندن (پیرجه سلطان) دخی بوراده تکیه نشین اولمشدر. حالا بیوك آستانه اولوب ایکیوزی متجاوز خلوق، سلیم، حلیم دوریشلری واردرکه «اکر موا الضیف ولوکان کافراً» مضمونی اوزره هرکسنه اعزاز واکرام ایدرك روزوشب آینده وروندهیه جان ودلدن خدمت ایدرلر. بونلر مصنع قاشیقلر، چوکان وپالهنکلر وکونا کون سحر آسا، اعجاز نما شیلر ایجاد ایدوب خرقه بها ایچون آینده وروندهیه هدایا ویریرلر. هربر درویش بوآستانه‌ده مطلقا بر ایشه مأموردر. میدان قارشلکندن باشلایه‌رق پایه قطع ایده، ایده تربه‌داره قدر چیقارلر. تربه‌دارلقدن صوکره آستانهٔ عزیز شیخلکنه ارتقا ایدرلر.

اوصاف آستانهٔ عزيز — بو آستانهٔ عالينك بر جانبده بيوك بر قبه ايچنده بطال غازی آسوده‌در . اشكنده وقپوسنك قپاقلرنده كموش پوللر وسيم قاقمه كللر وكموش قفل ومفتاحلر واردر . بوقپودن ايچری كيرن زوار دوچار دهشت اولماميق قابل دكلدر . برمهابتلی واوزون قبراولوب قدی تام اون آديمدر . دورت چوره‌سی كونا كون چراغانلر وبخوردان وكلابدان وشمعدانلرله قات اندرقات مزيندر . داخلی وخارجی اطرافده يتمش عدد حسن خط كلام عزت واردر . سرسعادت طرفده كونا كون علم واوقلر ، طبل وكمانلر واردر . درو ديواری جهاز فقردن دف ، قدوم ، نفير ، طبل ، زيل ، يم ، تير ، پالهنك ، زردسته ، داوودی صاپان ، كشكول ، تبر مسامی واشيای كونا كون ايله پيراسته‌در . ديوارلرنده هركلن عاشقانك كونا كون خطاری واردر . حتی حقير دخی كستاخانه « شفاعت يا محمد اوليايه » ديه يازدم . بو آستانه‌يی مرتضی پاشا ايله زيارت ايدرك عزيزك روح پرفتوحی ايچون بر « يس » شريف تلاوت ايتدك . پاشا افندمز جمله فقراسنه يوز آلتون تصدق ايدوب حرم شريفنك اورتاسنده‌كی شادروانده اوچ قربان كسدی . آندن قپو آراسنده (كيزليجه بابا) زيارتی واردر . بوذات تاخراساندن يتمش اوقه نمدپوش خرقهٔ پشمينه ايله پياده‌جه كلوب بو آستانه‌يه قدم باصدقده كمال عشق ومحبتدن سيد بطال قپوسی اشيكی مرمرينی بوس ايدركن دندان اوروب ايصيردقده مرمری قيروب ديشنی‌ده قيرارق قان صاچار . صكره اوديش ايله قيريق مرمری قلع ايدرلر ، كيزليجه باباتربه‌سنك ديوارنده طورور . بوزيارت آستانه‌ده يوقوش يوقاری حرمه چيقاركن قپو آرقه‌سنده‌در . سراپا نيلكون رصاص ايله آستانه اولوب بر قوناقلق يردن ماوی قورشونلرينك شعشعه‌سی تموج دريا كبی برق اورور . اما قصبه‌نك قلعه‌سی بر پشته اوزرنده اولوب خرابدر . واروشی يوز اللی خانه‌لی ، باغلی وباغچه‌لی ، جامع ، حمام ، خان وسوق مختصرلره نائل بر قصبه‌جقدر . حتی اشاغی دردده كرميت اورتولی يتمش اوجاق بر خان عظيمی واردركه فاتح بغداد مراد خان رابعك سلحدار ومصاحبی مصطفی پاشا بغداد سفرينه كيدركن بنا ايتديرمشدر . بونك جوارنده (المولی لودين]

تاج الدين)ك قبری واردر . بوذات صاروخانليدر . بوسيدی غازی شهرنده صاحب فتوا ايكن شهيد اولمشدر . خان جوارنده برسد اوزرنده مدفوندر . بوذاتدن صكره سيدی غازی يوز اللی اقچه پايه‌لی شريف قضا اولمشدر . يتمش الی پاره ناحيه قرالرندن قاضيسنه بروجه عدالت سنوی دورت كيسهٔ رومی كليری واردر . قلعه ديبنده جاده‌دن بعيد بر محلده عاشقهٔ بطال ، بنت قرال ضال مدفوندر . بورادن قالقوب ينه معمور وآبادان قرا ايچره كيدرك (٨) ساعتده (بابد) منزلنه وآندن (٥) ساعتده (بو الوادين) قصبه‌سنه كلدك . يوز اللی آقچه‌لق قضادر . كتخدايری ، يكيچری سرداری ، اعيان واشرافی واردر ، اما مفتی ونقيبی يوقدر . جامعلرندن رستم پاشا جامعی سليمان خانك وزيری جامعی اولمغله معمار سنان بناسيدر ، روشن معبددر . بورادن (٨) ساعتده قلعهٔ (شبن حصار — آق شار)ه كلدك .

اوصاف شبن حصار ، آق شار — (آق شهر)ك غلط مشهوريدر . بعضيلر (آخرشهر) ديرلر . بعضيلری‌ده بسبتون (آق شار) ديرلر . كونا كون لهجه‌لرله سويلنير . اصلی روم شهرلرندندر . بانيسی قيصر رومك قزی (سينه) نام بر قرال قزيدر . بوسببدن روم تاريخلرنده اسمی (سينه حصار)در . قونيه‌نك شمالنده واقع اولوب قونيه آنك قبله‌سنده واوچ كونلكدر . اون يدنجی اقليمك وسطنده اولوب آب وهواسی برودت اوزره‌در . حاصلی يازی ياز ، قيشی قيشدر . بونی ٧٩٣ تاريخنده ييلديرم خان قره‌مان اوغللری اشقياسندن آلوب اوو جهله راه حجاج مسلمين امن وامان اولدی . سليمان خان تحريری اوزره حالا قره‌مان ايالتنده سنجاق بكی تختيدر . بكينك خاصی (١٩٠٥٠٠) آقچه اولوب بش يوز عسكر ايله حكومت ايدر وسنوی يكرمی كيسه حاصلی اولور . سنجاغنده (١٦) ارباب زعامتی ، (١٢٢) جبه‌لولريله حين سفرده سكز يوز عسكری اولوب پاشاسی وآلای بكيسی سنجاغی آلتنده سفره كيدرلر . آلای بكيسی ، چری باشيسی ، يوز باشيسی واردر . يوز اللی آقچه‌لق شريف قضادر . كاهيجه اوچ يوزآقچه ايله صدقه اولنور منصب عاليدر . نواحيسندن قاضيسنه سنوی سكز كيسه حاصل اولور . مفتيسی ، نقيب الاشرافی وار ، اعيان

واشرافی چوقدر . سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، شهر نائبی ، شهر محتسبی ، شهر صو باشیسی واردر . قلعه‌سی بر پشته اوزرنده اولوب فتحنده عسرت چکلدیکیچون خرابدر . آنکچون دزداری وقلعه نفراتی یوقدر . اما شهری برخیابان فوائح ایچنده اولوب فوقانی ، تحتانی زیبا خانه‌لری واردر . مسجدلری ، تکیه‌لری ، مدرسه‌لری ، مکتبلری ، خان وعمارتی سوق سلطانیسی واردر . آب وهواسی لطیف اولمغله اهالیسنك تندرست اولمسی لازمهٔ حالدندر . علما وصلحاسی ، اعیان وسپاهیسی ، لباس فاخره کییر محتشم آدملری واردر . جمله‌سی تجار ، اهل خدمت ، اهل صنعت ، غریب دوست آدملردر .

اولا شهرك جانب قبله‌سی خارجنده‌کی خیابان ایچره علمای دین ، سیمرغ اهل یقین ، (المولی حضرة الشیخ خواجه نصرالدین) مدفوندر کندوسی آق شهرلیدر . غازی خداوند کار ه‌یتیشوب عهد ییلدیرم خانده ، نشو ونما بولمشدر . فضیلت باهره صاحبی اولوب حاضر جواب اصحاب کرامتدن ، حکیم امردین ودنیاده مستقیم ومعتدل براولوجان ایدی . تیمور ایله هم مجلس اولمشدر . تیمور خان شرف صحبتلرندن حظ ایدوب اول حکیمك خاطر شریفلری ایچون آق شهری معاف طوته‌رق نهب وغارت ایتمه‌مشدر ، جمیع لسانده اشبو خواجهٔ دانانك نصایح ولطائفی ضرب مثل مقامنده مستعملدر . جمله‌دن بری : « برکون تیمور خواجه ایله حمامه کیدوب بر فوطه ایله غسل ایدرلرکن اثنای کلامده تیمور — خواجه افندی بن که جهانکیر بر پادشاه ذی شانم ، صاتلمقلغم لازم کلیرسه بنی قاچه آلورسك ؟ دیر . خواجه — قرق آقچه‌یه آنجق آلوردم ، جوابنده بولنور . تیمور — بهی خواجه‌م ، نیم فوطه‌م قرق آقچه‌ایدر . خواجه — یا بن ده قرق آقچه‌یه فوطه‌یی آلیورم ، یوقسه سنك کبی برمغول پارچه‌سنی نه‌یاپه‌جغم ؟ برمنغر بیله ایتمزسك ! دیدکده حاضر جوابلغندن تیمور خان حظ ایدرك وافر احسانلر ایدر . دها نیجه یوز بیکلرجه شترکربه لطائفی وار که دیللرده داستاندر . ییلدیرم خان فوتندن صوکره عصر چلبی سلطان محمدده ارتحال دار بقا بیوروب بو آق شهر خارجنده قبه وتربهٔ معلومه‌سنده دفن اولنمشدر . جانب اربعه‌سنی پارمقلق احاطه ایتمشدر . رحمة الله علیه .

سرکذشت حقیر — نصف اللیلده نفیر رحلتلر چالنوب جمله آغرلقلر کیتدی . حقیر دخی خدامارمی کوندروب برغلامم ایله شهردن طشره چیقدم . خاطره خطور ایتدیکه هرکیم خواجه نصرالدینی زیارت ایدرسه لطائفندن خاطره بعض شیلر کلوب البته کولر دیرلر ، آیا کرچکمیدر ؟ دیه شهر اهلك صول طرفندن مزارستانه صاپوب طوغری قبر شریفنه آت ایله واردم . برکره « السلام علیکم یا اهل القبور » دیدیکمده خواجه نصرالدین تربه‌سی ایچندن « وعلیکم السلام ای جان همام » دیه برصدا کلنجه آتم اورکوب ایکی ایاغی اوزره قالقدی . فرلایه‌رق مزارستان ایچره شاخه پرتاب ایدوب مزارستان ایچنده برآیاغی برقبره کیردی حقیر آز قالدی قبر عذابی چکه یازدم . ینه تربهٔ خواجه‌دن بری : « آغا صدقه کزی و یریکزده کوله کوله کیدیکز ، بری کلیکز بری » دیه حایقردی . مکر تربه دار ایمش حقیر : « بره حریف بن اهل قبوره سلام و یردم ، سن انلره نا اهل ایکن نیچون سلام آلدك ؟ » دیه برقاج اقچه صدقه ویردم « وار یاردمجیك الله اوله ! » دیه دعا ایلدی . طوغریسی شو حاله حقیر دخی کوله کوله کچدم کیتدم .

المولی خسرو زاده مصطفی افندی — بروسه‌ده زین الدین حافی جبانه‌سنده درر غرری تألیف ایدن ملا خسروك سبط رشیدیدر . اسکوب قربنده ایپك شهرنده دنیایه کلمشدر . نصرالدین جبانه‌سنده آسوده‌در . ذات پاکی دنیادن آخرته آری کیتدی . بورادن قالقه‌رق طقوز ساعتده ایلغین قصبه‌سنه کلدك . زمان قدیمده شهر عظیم ایمش . جلالی وجمالی ظلمندن خراب اولمشدر . ایلغین تسمیه‌سنه سبب ایلیجه‌سی اولمسیدر . چونکه ایلیجه‌یه قدرتدن ایلنمش اصی صو معناسنه اوله‌رق « ایلغین » دیرلر . قرمان ایالتنده آقشهر ناحیه‌لرندن یوز اللی اقچه‌لك قضادر . عسکری طائفه‌سی چوق اولدیغندن سپاه کتخدا یری ویکیچری سرداری طرفندن حکم اولنور . شهری واسع برصحراده اولوب باغلی وباغچه‌لیدر . جامع ومسجدی ومصطفی پاشا کاربان سرایی نامیله کاربان سرایی واردر .

اوصاف کرماب — (ایلیغین) ك غرب طرفندن برپایردیبنده بر بیکاردره

سلطان علاءالدین نقریس مرضنه مبتلا اولدقدن صوکره بوراده افاقت بولدیغی ایچون اوزرینه مفید ومختصر برقبه ، برجامکان بنا ایدوب ارسلان باشی کبی ایکی مرمردن صو حوضه جریان ایدر . صیجاقلغی معتدلدر . بعض کیمسه‌لر کوزه‌لر ایچره صوغودوب نوش ایدرلر ؛ غایت عذب وشیریندر . جذام ، فالج ، برص ، خفقان ، ذات الجنب خسته‌لقلرینه نافعدر . بوراده یارغار جانبرابرمز اولان مرحوم ومغفورله فهیم چلبی‌نك قبری واردر . بوذات ایوب پاشا ایله مصره کیدوب مذاقی سلیمان افندی کندیسنی غمز ایده ایده کوزدن دوشوروب براقدی . فهیم داغ دروننددن اذن آلوب رومه کلیرکن بو ایاغینده مرحوم اولوب درون شهرده جامع محرابی اوکنده مدفوندر . رحمة الله علیه ! فهیم اون یدی یاشنده ایکن حروف هجا اوزره ترتیب دیوان ایتمشدر . حالا شعرا آره‌سنده دیوانی پك ذکرلیدر . کویا زمانك عرفی وصائبیدر . فغانیه‌سنه ، نعت شریفنه زمانمز شعراسی نظیره دیه‌مامشدر . لطائفه متعلق اون لسان اوزره بحر طویلدن اون ایکی بند بر هجویه‌سی واردر ، اودخی برلهجۀ غریبدر . کرچه لساننده سهل برلکنت واردی ، اما جولان طبعی ، تیز فکرلیلکی زمانمز شعراسنده یوقدر . خصوصا باباسی مصر فلاحلرندن کورك یاپار صاتار بر آدم ایدی . فقیر فهیم یکرمی بر سنه معمر اولوب نامراد دارغربتدن دارغربته روان اوله‌رق حضور رب عزتده نعت نبوی قرائت ایتمك ایچون عزم جنات عالیات ایلدی . رحمة الله علیه ! ایلغین اعیانندن وملك احمد پاشا افندمزك اغالرندن کنه‌لی ابراهیم اغا ، رمضان اغا ، مسلکی قاضی زاده ابراهیم چلبی وسائر احبا ایله وداعلشوب ینه جانب غربه (٩) ساعت کیدرك قونیه قلعه‌سنه کلدك .

قونیه قلعه‌سی — بونك بانیسی یونانیاندن تاریخ یونان صاحبنك قولنجه نشان ولد آلکساندران ولد خرقیلاندر ، صوکره حضرت عمرله مکاتبه‌لری اولان مشهور قیصر ایکنجی دفعه تعمیر ایتمشدر . بورایه امت محمددن ایلك دفعه اوله‌رق کلان سلجوقیلردن علاءالدین کیقباددر بونلر روم سلجوقلرندندرلر . سلجوقیلر ماهان دیارندن آل دانشمندیان ایله کله‌رك آذربایجان مملکتلرینی فتح

ایده‌رك عم زاده‌لری چوبان بایی بورایه حاکم نصب ایتدیلر . فقط بو آرالق ایرانده ابوسعید جهانکیر پادشاه اولدیغندن چوبان بای وزیری مقامنده‌ایدی . بونك اولادلرینه آل چوبانیان دیرلر . صوکره ابوسعید آل چوبانیان ایله برقیز ماده‌سندن طولایی (پاسن) صحراسنده جنك ایدوب هرنه‌قدر سلجوق ودانشمندیلر یاردم ایتدیلر ایسه‌ده ینه چوبانیلر منهدم اولوب دولتلری آق قیونلیلره کچدی . دانشمندیلر ایله سلجوقیلر ایلروله‌یه‌رك سیواس واماسیه‌یی ضبط ایتدیلر که دانشمندیلر بوراده قالوب ایلغین نکسار شهرینی پای تخت ایدندیلر . صوکره بونلرك یاردمیله سلجوقیلر قونیه‌یی ضبط ایدوب اوراده کسب استقلال ایلدیلر که بونلرك آخردمنده‌ده عثمان غازی طبل وعلم صاحبی اولدی . ایشته قونیه قلعه‌سنك اوچنجی بانیسی دخی سلجوقیلردن سلطان علاءالدین‌در .

اشکال قلعۀ قونیه — بشیوز آلتمش طقوز تاریخنده سنك تراشیده ایله سلطان عزالدین قلیچ ارسلان بن مسعود انشا ایدوب متانت ویره‌رك بانیٔ رابع اولمشدر . برایوان ودیوانخانۀ سلطانی یاپدیرمش ایدی که اول عصرده ایوان کسرادن نشان ویردی . زلزله‌دن منهدم اولدقده کیقباد سلجوقی تعمیر وترمیم ایدرك برخندق عظیم انشا ایتمشدی که عمقی اون بر ، عرضی اللی ، قدسوری اوتوز ذراع ملکیدر . طشره قانتده‌کی حصار استوار دیواری دائراً مادار اون بیك کرمه آدیمدر . آت بازاری قپوسی اوزرینه زنجیرلرله آصیلمش بر قوری آت قفاسنه کم اوروب عبرت نما اولمق ایچون قونمشلردر . یدیچی اولان بو مملکت اهالیسنه نصیحت ایچون قونمشدر . یعنی عورته وآته اعتماد ایتمیوب آت قوری قفا اولورسه‌ده باشندن کمی اکسك ایتمیه‌رك باشندن لجام وزمامی اکسك ایتمیه‌سك دیمکدر . ایچ قلعه‌سنك جرمی معلوم دکلدر . بو قلعه زمان سلجوقیده اون ایکی قپولی ایدیسه‌ده عثمانلیلر الینه کچدکده دردی براقیلوب دیکرلری سد ایدلمشدر . جمله چار کوشه‌سی رخام ابیض ایله کونا کون هندسه فروشانه زهلرله مزین مقرنسلی مصنع بر قلعه‌در . اک صوکره سلطان علاءالدین کیقباد بن غیاث الدین مجدداً بنا

ایتمشدر . صوکره ارضروم طرفلرنده نهب وغارت چوغالدیغندن اورایه کیدوب انتقام المق اوزره ایکن پدری علاءالدین مرحوم اولمشدر .

روم سلجوقیلرینك اك صوكی بو علاءالدیندر . جمله اون درت نفر پادشاهلردر . التیوز طقسان طقوز تاریخنده ارطغرل بكك اوغلو عثمان بك خطبه اوقودوب سكه كسدیروب امیر اولمشدر . بوقونیه حوالیسی قره‌مان اوغللرینك اللرنده قالوب قوصوه محاربه‌سنده خداوندكار غازی شهید اولدقدن صوكره اولجه مطیع اولان بوقره‌مان اوغلری دخی عصیان ایلمشدر .

بونك اوزرینه یدی یوز طقسان ایکی تاریخنده ییلدیرم بایزید خان دریا مثال عسكرله ییلدیرم كبی یتیشوب قونیه قلعه‌سنی امان زمان ویرمیه‌رك فتح ایلدی . بووجهله دارالملك قدیم سلجوقیان ، دارالامان بلاد قرمان محمیه قونیه دخی عثمانلی شهرلرندن اولدی . قانونی سلیمان خان تحریری اوزره حالا قرمان ایالتی نامیله بشقه‌جه ایالت اولوب پاشا مقریدر . پاشاسنك خاص همایونی آلتی یوك التمش بیك یتمش آقچه‌در . ایكی بیك عسكر ایله ایالت ضبط ایدوب التی بیك غروش تحصیل ایدرك كیدر . بو ایالتك خزینه دفترداری ، دفتر كتخداسی ، دفتر امینی ، چاوشلر كتخداسی ، چاوشلر امینی واردر . وایالتنده یدی سنجاق واردر . اولا قونیه شهری پاشا مقری سنجاغیدر . لوای قیصریه ، لوای نیكده ، لوای یكی‌شهر ، لوای قیر شهری ، لوای آق شهر ، لوای آقسرای سنجاقلریدر . زعامتی (٦٨) ، تیماری (٢١١١) در . دفتردارینك خاصی (٦٥٠٠٠) ، دفتر كتخداسنك خاصی (٦٥٠٠) در . تیمار دفتری‌ده بویله‌جه‌در . آلای بكیسی ، چری باشیسی ، یوز باشیلری واردر . بو ایالتده‌كی تیمار وزعامت صاحبلری حین سفرده جبه‌لولریله ، پاشاسی عسكریله جمله (١٢) بیك گزیده قلیج عسكری اولور . غزاده بر ارباب تیمار موجود اولماسه تیماری آخره توجیه اولنور . قونیه بش یوز آقچه‌لق مولویتدر . نواحیسندن قاضیسنه سنوی بر وجه عدالت یكرمی كیسه حاصل اولور . مذهبلری هپ حنفیدر . نقیب الاشرافی ، اعیان وعلما وصلحاسی واردر . مولوی فقراسی‌ده كثرتلیدر . عسكری طائفه‌سی

وفرت اوزره اولدیغندن سپاه كتخدایری ویكیچری سردار یرینه بر متعظم یكیچری چاوشی ومحتسب اغاسی ، واوچ یرده شهر نائبی وشهر صوباشیسی ، باجداری ، قلعه دزداری ، قرق پاره بیوك وكوچك طوپلری ، مستوفی جبه‌خانه‌لری واردر . جهت جامعه ایله بر شهر آباداندر . بو شهر معظم جبل مرامك جانب شرقیسنده بر دوز صحراده واقع اولوب طاغه بر ساعت مسافه‌ده‌در .

جامعلری — اك قدیمی اچ قلعه‌ده (سلطان علاء الدین اول جامعی) دركه دیللر ایله تعبیر وقلملرله توصیف اولنه‌میه‌جق درجه‌ده مصنع بر جامعدر . لكن اچ قلعه‌ده اولمغله جماعتدن آزاده قالمشدر . بو اچ قلعه بر مرتفع یرده واقع اولوب مكلف ومكمل جبه‌خانه‌سی وطوپلری واردر . بوقلعه‌نك شرق وشمال جانبلری صحرا ایله بر كوجكزدر . قونیه‌دن كچن بتون پیكارلر بو كوله منصب اولور .

(جامع سلطان سلیمان خان) بر طبقه‌لی ایكی مناره‌لی ، واسع حرملی رصاص خاص ایله مستور بر جامع پرنوردر . مسجدلری‌ده كثیردر . دار التدریسلرینك اك مشهوری اماملجی مدرسه‌سیدر . اون بر عدد دارالقراسی واردر . اوچ یرده دارالحدیث موجوددر . یوز یتمش یرده مكتب صبیانی واردر . هرسنه صره وعطیه‌سی ویریلیر قرق قدر درویش تكیه‌لری واردر . اك مشهوری (تكیهٔ حضرت شمس تبریزی) دركه برقبهٔ عالی اولوب آنده دخی آیین مولانا سوریلور ، محكمه‌یه قریب بر تكیهٔ قدیمدر . چشمه‌لری‌ده چوقدر . منبعلری هپ جبل مرامده اولوب تقسیم قبه‌سندن كلیر . اوچ یوزی متجاوز سبیل شراب طهوری واردر . اون بر عدد دار الضیافه‌سی اولوب نعمتی هرآن مبذول اولانلری (عمارت تكیهٔ حضرت مولانا) ایله (عمارت سلطان سلیمان خان) در . حماملرینك اك مشهوری (آستانه‌حمامی) اولوب كار قدیم ، آب هواسی خوب وزیبا بر حمامدر . قلعه‌ایچره (صونقور حمامی) ده بویله‌در . اعیان ولاینك نقلی اوزره جمله سرایلرنده سكسان قدر سرای حماملری واردر . اوچ یوز قرق قدر باغلی باغچه‌لی ، آب روانلی

سرای عالیلری واردر . پاشا سرایی مشهوردر . خانلرندن آت پازاری قپوسی خارجنده فاتح بغدادك اول والده‌سی کوسه‌م سلطانك بناسی اولان خان‌عظیم مشهوردر . یکرمی التی عدد خان مجردان واردر . بدستانیله برابر جمله بیك طقوز یوز دکان عالیسی واردر ، یوزلرجه‌سی سراپا معمور اولوب کارکیر بنادر . کارکیر بنا ودمیر قپولی‌قنادلر ایله مبنی قورشون اورتولی بدستانده‌کی عنقا خواجه‌لرده بتون دنیانك ذی‌قیمت متاعلری موجوددر. سپاه پازاری، سراجخانه‌سی ، تحتة القلعه‌سی معمور ومزیندر . آب وهواسنك لطافتندن جمله خلقی تندرست وقوی البنیه‌در. اول قدرمسن ومعمر اولورلرکه‌قوتلری کیتمش ، عمری یوز یتمشه یتمش ، تاب وتوانلری بیتمش اولدقلری حالده ینه دینج اولورلر . علماسی عاقل ، سید ، نجیب کامل آدملردر . قونیه‌نك حلواجی‌وبربر جوانلری شهرهٔ آفاقدر. اشراف واعیانك سرآمدی (حضرت مولانا زاده حلیم چلبی) در . یکرمی عدد قدر افلاطون وابن سینادن‌نشان ویریر حاذق ، طبیب ، فصاد عامل حکماسی واردر . هم صحبت اولدیغمز آدملر ایچنده مستجاب الدعوه‌لر وار ایدی . عسکری طائفه‌لری جمله‌سمور کورك واقمشهٔ فاخره کیرلر . علماسی کونا کون صوفلر وملایی بزلر کیرلر. اهل حرف وسائر ارلری هپ محب مولانا اولدقلرندن مولوی کلاهلری اوزره دستار محمدی صارارلر. اهالی‌هپ ترکدر . فصیح البیان بدیع اللسان کیمسه‌لری واردر . غایت حقیقی وغریب دوست آدملردر . آب وهواسی ممدوح عالمدر ، « معرة النعمان وحلب الشهباء هواسندن دها لطفدر » دیرلر ؛ حقا که وقت سحرده باد صباسندن انسان حیات تازه بولور . قلعه خارجنده صو تقسیمی ایچون برقبه بنا اولنمشدر . اوقبه‌ده اوچیوز التمش الی لوله‌یه صو تقسیم اولنوب شهرك جامع ومسجد، خان وحمام واعیان سرایلرینه هپ آندن کیدر . منبعی مرام طاغنده‌در . ایکی بیك یدییوز صو قیولری واردرکه بوستان صو واریلیر . وجمیع نباتات بوسایه‌ده نشو ونما بولور . شهر بشنجی اقلیمك وسطنده اولوب صیف وشتاسی اعتدال‌اوزره‌در. یدی درلو دانه‌دار بغدایی اولوب دوه دیشی تعبیراولنان برنوع عالیسی انجق

شام جوارنده بولنور . اما شعیری غایت یاغلی اولدیغندن آته چوق ویرمه‌دن احتراز لازمدر. حبوبات واوتلری چوق، مزرعه‌لری وافر ، برکات‌وغنیمت برشهردر . زرکرلری ، کلاهجیلری ، خیاطلری ، بربرلری مشهوردر . اما دباغلری ملك عثمانیده‌کی دباغلرك اك ماهرلریدر. مرام طاغنده برکونه چیچك حاصل اولورکه نیلکوندر . دباغلر آنك ایله دبغ ادیم ایدوب اسمانی رنك ، کول شفتالی صاری ، طورنجی ، قرمزی سختیان اعمال ایدرلرکه عرب وعجمده معروفدر . مأکولاتندن بیاض‌اتمکی وکاهیسی [۱]، چوره‌کی، باللی بوره‌کی ، حلواسنك کونا کونی، زلبیه‌سی ، پالده‌سی وپشمانیسی وطحینه‌سی مشهوردر . اما صابونیسی ایله جانم بیاض‌حلقه چینیسی عاشقلر تناول‌ایتدکده لذتندن دماغلری دوشق اوله کورور . خصوصی‌حلواجی چارشوسی‌واردر. « قونیه‌ده آدمه حلوایی دوکه‌رك ییدیررلر » مثلی مشهوردر . میوه‌لرندن مرام طاغنده قمرالدوله وقمرالدین نامیله ایکی کونه مشمش آلوسی اولورکه شامك حموی قایصیسندن لذیذ ، آبدار وخوشکواردر . یکرمی درلو آرمودی‌وکراز ودوراقیسی ، اوزوم صارمه‌سی ، بادم قیرمه‌سی اولور . طبیعت ارض اقتضا- سنجه بورالرده لیمون ، طورونج ، نار ، انجیر ، زیتون کبی میوه‌لر اولماز .

مسیره‌لری — هرکس وبتون سیاحلر قونیه‌نك مسیره‌لرینی ، خیاباتی مدح ایدرلر . حقیقت حقیرده یکرمنجی سیاحتم اولان بوسفرمه قدر بویله برخیابان کورمه‌دم . بودین سرحدنده پچوی سرم شهرینك قلعه آردنده‌کی (بارود خانه) مسیره‌سی ، قریم نیم جزیره‌سنك صوداق باغی، اسلامبولك یوز یتمشدن زیاده باغچه وکلستانلری ، ملاطیه‌نك اسپوزوسی ، تبریزك شاه جهان باغی بوقونیه‌نك مرام مسیره‌سنك یاننده برچمن زار بیله دکلدرلر ، نتیجه سلطان العرفا جلال الدین رومی حضرتلریله یتمش یدی طبقه‌لق کملیندن غوث اعظملرك مظهر توجهی اولمش نظرکاه اولیا برشهر دلارادر . طقوز بیك قدر باغ وباغچه‌سی واردر . برغریب الدیار کیمسه بو باغلرك ایچنه کیرسه غائب اولور کیدر . طیور خوش الحانك صداسندن انسان حیات تازه بولور.

[۱] کاهی بزم (سمید) دیدیکمز قوزی اتمکدر .

قونیه‌لیلر اهل وعیاللریله سکز آی مرامده ساکن اولوب ذوق وصفا ایدرك فلکدن کام آلیرلر . نیجه بیك باغ اولری وکلبهٔ احزانلری ، جامع ، مسجد ، مصلی وخانلری ، حمام چارشی وبازار یرلری واردر . اهالینك قونیه‌یه کلمکه هیچ ده احتیاجلری یوقدر .

(آق‌سرای) — قونیه‌نك شرقنده اولوب اوچ مرحله‌لك یردر . قبله‌سندن (کافریان) قلعه‌سنی کچوب لارنده قلعه‌سنه واریلیرکه برکرکای قوناقدر . جنوبنده آدالیه (انطالیه) وعلائیه (آلانیه) اسکله‌لری اولوب ایکیشر قوناقدرلر .

قونیه‌نك اندرون بیرونده آسوده اولان کبار اولیاء عارفین

اولا مفتئ اسرار الهی ، مشاهد انوار نامتناهی ، شمع دانش ، چراغ آفرینش ، امام صاحب‌صدر ، همام عالیقدر ، شمع عالم ، چراغ خرم ، عمدهٔ اصفیا ، نوردیدهٔ اولیا الشیخ حضرت سلطان العلما اسم وکنیهٔ شریفه‌لری : حسن بلحی الخطیب ابن محمود الخطیب ابن مودود بن ثابت بن مسیب بن مطهر بن حماد بن عبدالرحمن بن امیر المؤمنین حضرت ابا بکر الصدیق در . نسب شریفلری صدیق پاکه منتهیدر . کندولری بلخدن سلطان علاء الدینه کلوب ٦٠٥ تاریخنده دیار رومه داخل اوله‌رق نشر حقایقه باشلادی . ٦٣١ تاریخنده مرحوم اولنجه سلجوقیلرك صوك کونلری ایدی . بعده اوغلی (جلال الدین رومی) که حضرت منلا خنکار بن حضرت سلطان العلمادر ، سجاده‌نشین خلیفه‌سی اولدی . سلطان علما کندی آستانهٔ سعادتنده مدفوندر . پدرلرینك صندوقه‌سیله برابر صندوقه‌ده : برطالبان ایقان وساربان رحیق عرفان غوث الواصلین ، سندالمتقین ، مطلوب الطالبین ، خورشید سپهر امامت ، جمشید سریر کرامت ، منبع عیون مشاهده ، مجمع فنون مجاهده ، بحر وفا ، کان شفا ، منفرد اصفیا ، مجتهد اولیا (الشیخ منلا خداوندکار جلال الدین رومی یعنی حضرت مولانا محمد بن سلطان العلما حسن البلخی) .

حضرت مولانانك ده مسقط رأسلری بلخ دیاریدر . عالم صباوتده ایکن پدریله بتون اقربا وتعلقاتلری ایله قرمان ایالارینه کلمشلردر . تاریخ ولادتلری هجرتك (٦٠٤) نجی سنه‌سی ربیع الاولنك التنجی کونیدر . زمان سعادتلرنده طریق نقشبندیده درت یوز بیك مسلمینه پیشوا اولوب وکندیلری ده علمای ظاهردن ایکن شمس تبریزی حضرتلرندن جهاز فقری قبول ایدوب علم باطنده دخی آنلردن تکمیل فنون ایله تکمل ایدوب طریق ایله سعادت رفیق مولوی‌یی ایجاد ایلدی . درت یوز بیکدن زیاده عباداللهی دخی ارشاد ایدوب بعده کوچك سلطان رکن الدین سلیمان زماننده ٦٧٢ سنه‌سی [١] جمادی الاخرنده دار فنادن دار بقایه رحلت ایدرك پدرلری ایله یان یانه صندوقه ایچنده مدفوندرلر . بوحساب اوزره مدت عمر عزیزلری ٦٨ سنه اوچ آی اولمش اولور . قدس الله سره العزیز . حضرت مولانانك یادکاری اولان مثنوئ معنویسی مغز قرآن ورهبر درویشان حقیقت جویان اولوب حکمی تابقیام ثابت وجلوه کر ضمیر اهل دلدر . غواص دریای دین ودر بحر یقین (الشیخ حسام الدین حسن بن محمد بن حسن بن اخی ترکان) : حضرت مولانانك نظرکرده‌لرندندر . مثنوئ شریفك تألیفنه سبب بوذات شریفدر . حضرت مولانادن صکره جمله فقرانك اذنیله صاحب سجاده اولمشلردر . ٦٨٤ سنه‌سنده غیاث الدین مسعود سلجوقی زماننده مرحوم اولوب حضرت مولانا جنبنده آسوده قلنمشدر . سلطان دنیا ودین ، سیمرغ قاف یقین (الشیخ حضرت سلطان ولد افندی بهاء الدین ابن حضرت مولانا جلال الدین رومی ابن حضرت مولانا سلطان العلماء) حضرت منلا خنکارك فرزند ارشدی ایدی . ولادت سعادتلری قونیه‌ده ٦٢٣ سنه‌سنده واقع اولمشدر . چلبی حسام الدین حضرتلرندن صوکره خلیفه اولوب بونك زماننده بیوك والده‌لری یعنی حضرت مولانانك والدهٔ مشفقه‌لری قونیه شهرینك قبله جانبنه بر منزل دراز بعید لارنده شهرنده ساکن ایدی ، بوسلطان ولد افندینك واقعه‌سنه بیوك والده‌سی کیروب (یتیش ، یاولدی ! حالت نزعمدر بنی دفن ایله !) دیجه

[١] رکن الدین سلیمان شاه ثانی ٥٩٢ دن (٦٠٠) ه قدر حکم ایتمش اولدیغندن بو وقعه کیخسرو ثالث زماننده اولمق کرکدر .

سلطان ولد بيدار اولوب طی مكان ايله لارنده ده بولنور. پدرينك والده‌سنك حالت نزعنده يتشوب آنی بنا ايتديرديكی لارنده مولوی خانه‌سنده دفن ايدر. ينه طی مكان ايدرك قونيه‌يه كلير. بوكشف وكرامتلرينی افشا ايتدكلرنده ٧١٢ سنه‌سی آخرنده مرحوم اولورلر. مدت عمرلری سكسان طقوز سنه اولوب پدر عزيزلری حضرت منلا خنكار يانننه دفن اولنوركن مولانا حضرتلرينك دست شريفلريله سلطان ولد افندی‌يه ير كوستردكاری مثبتدر. رحمة الله عليهم اجمعين.

بو حقير پرتقصير بيك آلتمش تاريخنده ملك احمد پاشا افندمز صدر اعظم ايكن فرمان پادشاهيله بو آستانه‌يی تعمير وترميم ايدوب اوقفنامه‌لرينه نظر ايلديكمده حسب ونسبلرينی بوكونه تحرير اولنمش بولدم.

اوصاف آستانهٔ حضرت مولانا — بنای سلطان سليمان خاندر. دهانيجه ملوك وسلاطين بو آستانه‌يی تعمير وترميم ايتمشدر. اما سليمان خان بغداد فتحنه كيدركن ايكی يوز كيسه مصرف قويوب بغداد بهشت آبادی فتح ايدوب كلنجه اولا سلطان العلماء فرزندی منلا خنكارك صندوقه‌لرينی زراندوزه مستغرق ايتديروب سيم شبيكه‌لر وجانب اربعه‌سنده حسن خط كلام عزتلو وسيم اوانی شمعدان وبخوردان وكلابدان وچراغدانلر ايله آراسته ونيجه بيك ذی قيمت قناديل ومصنع مصلوبات ايله پيراسته ايدوب حضرت سلطان العلمانك صندوقه‌سنی جمله‌دن عالی، ومنلا خنكارك كنی آلتون آلچقجه ايدوب وسر سعادتلرينی مولوی كلاهلری اوزره بياض دستار مولويلر، كشميری ولاهوری شاللر، وطيلسان سنت محمدی ايله مهابت وصلابتلی اويله قبر موزونلردركه حرم شريفدن كورن آدمه وهم طاری اولوب عادتا بر دهشت حاصل اولور. بوقبرلر سماعخانه‌نك قبله جانبی كوشه‌سنده اولوب درت چوره‌لری شبيكه‌ليدر. اوزرلرنده بشقه قبه‌لری يوقدر. سماعخانه ميدانی برمجلا صحرای مصيقلدر. باشقه مطربخانه‌لری وعبادتخانه‌لری، محرابی، وسائر عمود موزونلرله بنا اولنمش بر آستانه‌در. بياض مرمرخام ايله دوشنمش واسع برحرمی وار. روزنلری اطرافده اولان خيابانه ناظردر. هفته‌ده بر آيين مولانا اولوب

اوچيوزدن متجاوز كيمی ملا، كيمی بك وپاشا، هربری برر باغك كلی عارف باللهلر ترك دنيا ايدوب آستانهٔ مولاناده چرخ ايله سماع صفا ايدرلر. هربری عقلده ارسطوی ثانی، مصنف، مؤلف، فقرايله تفاخر ايدر جانلر واردر. شب وروز عشق الهی ايله سرمست وسرباز درويشاندر. كيلار، فرون، مطبخ دار الاطعام دخی خيرات خان سليمان در. بوتكيه‌نك قربنده ايكی مناره‌لی بر جامع وبرمدرسه، برعمارت دارالضيافه آثار سليمان خاندر. بوخيراتك هپسی ده كاركير بنا اولوب قباب عاليه ايله مبنی وسراپا نيلكون رصاص خاص ايله مستور بنای عظيملردر. نتيجهٔ مرام ملك عثمانيده بويله بر آستانهٔ عظيم يوقدر.

بو آستانه خارجنده‌كی قرافهٔ درويشانده آسوده اولان كبار اولياء الله: — (الشيخ حضرت صدر الدين قنوی) قپوجی باشی اوغلی ايدی. والده‌سنی محی الدين العربی آلوب اوغلی صدر الدينی محی الدينه تسليم ايتدی. بووجهله جميع علوم اولين وآخرينی وعلم لدنی محی الدين عربيدن تحصيل ايدوب مرشد كامل اولمشدر. محی الدينك اوكی اوغلی، پرورده ونظر كرده‌سی بولنمشدر. رضی الله عنهما.

(المولی محی الدين محمد بن محمد الشهير بقربلوس افندی) مولويان قربنده مدفوندر. (المولی احمد بن اول الطروينی) مولويان جنبده آسوده‌در. بو قونيه شهری شهزادكان آل عثمان تختی اولمغله نيجه بيك شهزاده‌لرك نظرگاهيدر. ونيجه‌لری ده بوراده مدفوندر. حتی ٩٦٢ سنه‌سی سليمان خان شهزاده‌سی سليم خانی قونيه‌يه والی نصب ايدوب «حكم حكومت وعدل وعدالت ايلسون» ديو ايالت مزبوره‌يی توجيه واحسان ايلدكده بوبيت زيبا تاريخ دوشمشدر:

قرامان ايللرينی قيلدی آيدين ✻ لوای عدل شهزاده اوروب نور

قونيه شهرندن قالقه‌رق ينه جانب قبله‌يه سكز ساعتده اسماعيل قصبه‌سنه كلدك. قونيه قره پيكاری قصبه‌سنده منزل آلدق، روم ايلنده دخی قرق كليسا قره پيكاری اولمغله بوكا قونيه قره پيكاری ديرلر. قونيه خاكنده وقضاسی حدودنده حاكملكدر، آب وهواسی لطيف، باغ وباغچه‌لری لطيف

شیرین برقصبه‌در . چارشو ایچنده سلیمان خان جامعی واردر . قورشونلی بر بنای معظمدرکه معمارسنان بناسیدر . بوندن بشقه‌مسجدلری، اوچ تکیه‌سی، مکتب صبیانی ، سوق‌سلطانیسی واردر. بورادن‌طقوزساعتده ارکلی‌یه کلدك .

اوصاف شهر قدیم وقلعهٔ عتیق ارکلی — ملك عثمانیده سیاحت ایتدیکمز یرلرده درت ارکلی واردر . بری روم ایلنده استانبول قربنده سلوری ایله تکفور طاغی آره‌سنده (تکفور طاغی ارکلیسی) اولوب لیمان عظیملی برقلعهٔ کهن آباددر . بری‌ده قره دکز ساحلنده شهر بارطین ایله آقچه‌شار آره‌سنده بارطین ارکلیسی‌در . بری‌ده صارو خان ارکلیسی اولوب کیت کیده خراب اولمه‌ده‌در . برده بوقره‌مان ارکلیسی اولوب حضرت رسول کبریانك حضرت عمره ویردیکی آغزی یاری معجزه‌سیله وحضرت سلطان علما وجلالالدین رومیٔ مولانانك نظرکاهی اولمسی سببیله کوندن کونه آبادان اولوب معمور اولمه‌ده‌در . ابتدا بانیسی‌بقول تاریخ یونان‌حضرت‌سام بن‌نوح علیه‌السلامدر . صوکره قلعه‌سنی خلافت حضرت ابو بکرده اصحاب کزینك غلغله‌سی‌خوفندن قیصر هرقل (هراقلیوس) بنا ایدوب اسمنی هراقلیه دیمش ایدی . بعده درت یوز سکسان درت تاریخنده سلطان علاءالدین بوقلعه‌یی محاصره وجنك عظیم ونبرد الیم‌ایله فتح ایدوب جمیع مجروحلره پیغمبر پیکارینك باشنده‌کی چاموردن سورنجه جمله اهل درده اول کل مبارك دوا اولدیغندن (ارکلی) یعنی « ار چاموری » دیمکدن غلط اوله‌رق (ارکلی) نامیله مسمی نظرکاه اولیا برشهر رعنا اولمشدر . بعده خالقی عصیان ایتدیکندن ابوالفتح محمد قلعه‌سنی فتح ایدوب اشقیا تحصن ایتمسین دیه‌رك جابجا هدم ایتمشدر . برپشته اوزره‌شکل مخمس شدادی بنا، برقلعهٔ رعنادر . اما ایچنده دزداری، نفراتی، جبه‌خانه‌سی یوقدر . ابوالفتح غازی تحریری اوزره قره‌مان ایالتندن معاف ، مسلم ، حرمین محترمین اوقافی برشهر معموردر . آستانهٔ سعادتده دارالسعاده آغاسی قانون پادشاهی اوزره ناظر اموریدر . آنلر طرفندن بر محتشم آغای ذی‌شان یوز آتلی ایله حکومت ایدر . اوّلی ملوك اسلام النده ایکن حرمین وقفی ایمش . حتی دست کفارده ایکن قرال هرقل بوشهرك صوبی معجزهٔ

رسول ایله جریان ایتدیکنی کوروب کرچه ایمانه کلمدی ، اما حضرت عمره وغیری امیرالمؤمنینلره هرسنه هدایا کوندروب بووجهله بوشهر حمایهٔ رسول اللهده اولمش ایدی . زیرا بوخرقیل (هراقلیوس) قیصرك حضرت عمر مدنیه‌ده دردنجی برده پرمغیله کوزینی چیقاروب کور خرقیل اولوب حیاتده بولندیغی‌مدتجه خلیفه‌یه قورقوسندن هدایا کوندریردی. الی‌هذا الآن بوشهر خلیفه‌لرك حمایه‌سنده اولوب حرمین حاکمی ضبط ایدر . قره‌مان پاشاسنك توابعی اصلا تعدی ایده‌مز . وبر حاکمی دخی شریعت طرفندن اولوب اوچ یوز پایه‌سیله شریف قضادر . آبادان ناحیه وقراسی واردر . سنوی یدی کیسه مذکور ناحیه‌لردن حاصل اولور . کتخدایری ، یکیچری سرداری ، محتسبی ، شهر نائبی ، شهر صو باشیسی وصو تقسیمنده میرآبی یعنی صواغاسی واردر . اکر صو اغاسی اولماسه روز شب غوغا اکسیك اولماز . زیرا بوشهر پیغمبر پیکاری طاغی دیبنده واقع اولوب شرق وغرب وشمالی خرقیل اوواسی عد اولنور . بومحل فرحفزاده ایسه التی بیك قدر باغ وباغچه ومزارع واردرکه جمله‌سی بورادن صو وارلمغه محتاج اولدیغندن برصو حاکمی واردر . هرکسه صو صره‌سیله ویریلیر، بوشهر سرای‌عالیلرله آراسته ومعمور اولوب هرخانه‌ده برماء جاریه ، حوض وشادروانلرله پیراسته اولمشدر .

(قوجه محمد پاشا جامعی) : سلیمان خانك وزیرینك جامعی اولوب معمارسنان بناسیدر . متعدد مسجد وتکیه‌سی وار ، خانلرندن (رستم پاشا کاربانسرایی) معمارسنان بناسیدر . حمامی‌وچارشوسی ، بازاری ، مأکولات ومشروباتی اولدقچه ممدوحدر . زیارتکاهلرندن (المولی اسکندر زاده عبد‌الرحیم افندی) خاصةً تربهٔ پرانواری اولوب زیارتکاه ارباب دلدر .

ستایش مسیرهٔ معجزهٔ رسول یعنی پکار باشی — بونك حقنده‌کی (جمالی) مرحومك منظوم ستایشنامه‌سنی بورایه تبرکاً یازییورم : بسم الله الرحمن الرحیم وبه نستعین یافتاح .

حمد قیلمق خالقه واجب در نعمتنه انس وجن طالب در
هم صلات ایله سلام او احمده مظهر لولاك او سر امجده

صحبنه اولادینه اولسون سلام　　انلر ایله اولدی چونکه دین تمام
اهل اخباردن روایت اولنور　　چوق تواریخده حکایت اولنور
بر کون اول سلطان زین انبیا　　واقف اسرار پاك (هل اتی)
اوتور وردی ، رحمة للعالمین　　هم صلاتیله امیر المؤمنین
ابن خطاب عمر اول کان جود　　حضرت سرورله قیلمشدی سجود
حضرت آغزندن مبارك یارینی　　اول نبوت آغاجی اثمارینی
ویردی آغزندن دیدی‌که « یا عمر !　　امر حقدر ، سن بونی طوت معتبر
بوامانتدر سنك آغزكده بیل　　وقتی کلنجه‌یه دکین صاقلا غیل »
آنی بلع ایتدی امیر المؤمنین　　مصطفانك سرینه اولدی امین
دار محنتدن محبت دارینه　　کیتدی سلطان ، قودی یارین یارینه
یار ثانی ، عادل وعامل عمر　　اهل اسلام بولدی دروندە ظفر
برملکك آدی خرقل روم ایدی　　کندیسی وجمله قومی شوم ایدی
کورمدیلر یوزینی پیغمبرك　　معجزاتین بیلمیوب اول سرورك
نامه‌یازوب کوندروب اول‌قوم ضال　　صاندیلر که اوله بو ایشی محال
دیدیلر که « ایسترز بز یا امام　　دینکز حق ایسه بیلدیر بالتمام
ظاهر اولسون ایلیمزده بر پیکار　　جاری اولسون کوره‌لم هم آشکار
ترك ایده‌لم دین کندی بیلیمز　　وقف ایده‌لم اکا بتون ایلیمز
هم مسلمان اوله‌لم بز بالتمام　　سوزومز هپ‌جمله بودر والسلام »
نامه کلدی چون مدینه شهرینه　　اول خلیفه وعدالت بحرینه
نامه کلدی چون اکا بولدی وصول　　کوردی معناسن بیلوب اول پراصول
ظاهراً ویردی جواب باصواب　　لیك دوشدی قلبنه‌چوق اضطراب
کیجه واردی مرقد پیغمبره　　مقدمینه قودی باشن ، یوز یره
چوق تضرع ایلیه‌رك آغلادی　　« یا حبیب الله ! مدد ایله » دیدی
بین نوم ویقظه اول پاك ذات　　کوردی کم کلدی کوروندی برصفات
دیدی کم « قالدیر باشکی یا عمر !　　حق قتنده چون سن اولدك معتبر
سکا ویردیکم آغز یاری‌که وار　　کیزلی ایدی اولیسردر آشکار

کوندر آنی رومی معمور ایلسون　　زمزم ایله اهل رومی صوله‌سون »
چون امیر المؤمنین بولدی صفا　　دیدی ظاهر معجزات مصطفی
منقطع اولماز جهاندن تا ابد　　جمله‌یه آندن اریسردر سند
منزله کلدی امیر المؤمنین　　چیقدی آغزندن اودم درهمین
کیزله‌دی صندوقه ایچنده آنی　　خرم اولدی کورنك جان وتنی
کوندروب اول دره‌یی اصحاب ایله　　عزت واکرام ایله ، احباب ایله
احترام ایله آنی کتوردیلر　　خرقل رومه آنی یتوردیلر
جمع اولو بن « بوسحردر » دیدیلر　　« بو یلاندر ، یامکر در » دیدیلر
دیدیلر « بونی قویالم بر یره　　اولمیه‌طوپراق ، اوله طاش ودره »
قودیلر بر یره یاری سنکی چوق　　بردره‌درطاشی‌چوق، طوپراغی‌یوق
ظاهر اولدی آنده انهار کرام　　معجزات مصطفادن ای همام
نه یره کم قودیلرسه چیقدی صو　　چون‌هماندم جاری‌اولوب آقدی‌صو
هر بری بر درلو سوز سویله‌دیلر　　بونك اوزره اتفاق ایلدیلر
یاوی واروب قودیلرطاش مرمره　　چوغی منکر اولدیلر پیغمبره

قطعهٔ آخر

قونجه سنك اوزره مأی ظاهر　　طلوع ایتدی اودم بر ماٌ طاهر
سریعاً آنده دخی اولدی جاری　　رسول کبریانك آغزی یاری
دیدیلر اول پیکاره شمدی (اژیز)　　نه حکمتدرکم آقار سویله تیز تیز
جمیعاً ایتدیلر تجدید ایمان　　ایدوب‌تصدیق اولوب جمله مسلمان
معجزه وهم کرامت اولدی بو　　زمزم احمد دکلیدر بو صو ؟
اولدی مشهور زمزم ایله اسمعیل　　هاجر آنا ایله باباسی خلیل
لیك بودر معجزات کبریا　　او شفاعت کانی تاج اصفیا
منکرینه اولدی معلوم بالتمام　　بیلدیلر اول‌حضرتی هپ‌خاص‌وعام
زبدهٔ اولاد اسماعیل خلیل　　حضرت احمد معین بادلیل
انبیا واولیانك افضلی　　آدم اولادینك اول در اکملی
معجزاتندن ظهور ایتدی پیکار　　طاکیدر زمزم دینلسه صدهزار

اول مبارك صو باشنده خاص وعام مسكن ایدوب طوتدیلر آنده خیام
اول مقام اولدی نظرگاه خدا سیر ایدرلر پادشاه وهم گدا
مفتئ دور زمان ، اهل یقین (حضرت اسعد افندی) شیخ دین
ایلدکده حج ایچون عزم سفر بو دیاری ایلدی سیر وگذر
اولمغیله بو ولایت راه حج اولدیغیچون داخل من کل فج
عزت ایله بو دیاره کلدی اول واردی نهره سیر ایچون بولدی وصول
مجلسنده حاضر اولان عارفان اولدیغیچون مفتئ صاحب زمان
ایلدیلر آنده استفتا اولر « بو صویك اصلن بیان ایت » دیدیلر
صورت فتواده ویردیلر جواب دیکله بودر اول جواب باصواب :

« اراده ایلیوب یاری مبارك آغزینك یاری
یاروب اتراب واحجاری نهرلر ایلدی جاری
ذلال معجزاتندن بو یرلر اولدی دلسیراب
خراجه کسدی تیغ ایله بتون کفار فجاری »

ماحصل صو بویله‌جه اولدی روان معجزات مصطفادن هر زمان
اول فضا کم یوق ایدی آنده پیكار اولمشدی باغ وبستان ، سبزه زار
هپ قیودن ایچیلیردی صولری هم صو ایچون وار ایدی قیغولری
کوردیلر کم آقدی نهر بیکران دیلدیلر جمله اولمق مسلمان
اهل اسلام اولدیلر جمله تمام معجزات مصطفادن خاص وعام
کوردیلر بو نهری جاری باثبات بر صودرکه مثلیدر نیل وفرات
ایدوب جوش وخروش آقدی قرایه هماندم باشلادی ذکر خدایه
آنك صیت وصداسن صانمه خالی که ذکر الله ایدر دیکله مقالی
لسان حال ایله دیر « یا محمد که سنسك مظهر لولاك امجد
بنم عاشق سکا جان و کوکلدن سنك فکرك بنم کیتمز دیلمدن
بکا قیلمق قرار ایکن اوله‌می فضالر بکا هیچ مسکن اوله‌می ؟
بنم سندن مرادم بودر ای شاه مبارك یوزکی کوستره الله
بیله کیرم سنکله جنته بن شفاعت قیل ایریشه‌م رحمته بن

بن اولدم چونکه مأ معجزاتك که سندن ایسترم هم التفاتك
بنی برکره نوش ایدن رجاله شفاعت ایله یالوار ذوالجلاله »
بو شوق ایله تمام ایتدی فغانی همان آلچاقلره اولدی روانی
اولوب جاری فغان وزاری کویا اووه‌لر اولدی کویا مثل دریا
تحصن ایتمکه خاك وغباری کوتوروب یایدیلر سدی ایله یاری
تچوب یازی ، دره دریای نیل وش ایدوب جوش خروش آقدی سیل وش
طولوب جمله صو (خرقیله) اوواسی صو ایچره قالدی اولرك بناسی
قچوب خلق صودن هپ طاغه چیقدی که طوفان وش اولوب دنیا صو آقدی
قرال یاننه کلدی جمله آدم دیدیلر : « نولیسر بو حال عالم
که دریا اولدی جملهٔ اووامز ییقیلدی اولریمز ، هپ یووامز »
دیدی : « عاقللری بر ایش ایده‌لم مدینه شهرینه واروب کیده‌لم
که زیرا آنده ایتدیلر دعایی دعاسیله سیل آلمشدر اووایی
واروب بیلدیره‌لم حال تمامی » که راضی اولدیلر خاص ایله عامی
یازوب نامه ملك کوندردی آدم آکا دیرلر ایدی « پیك » مکرم
بو جانبدن واروب نامه اوشاهه آنك عدلی ایریشدی مهروماهه
امیر المؤمنین اول ابن خطاب اوتورمشدی یاننده جمله اصحاب
اوقوتدی نامه‌یی بیلدی تمامت کلوب نطقه دیدی صاحب صلابت
دیدی : « پیغمبریمز بیل دیریدر جمیع انبیانك سروریدر .
مرادیکز نه ایسه اوله حاصل قچن کیم اوله‌سز شرع ایله عامل »

آخر قطعه

بریره جمع اولدی صحب مصطفا ابن خطاب عمر ایله مرتضی
جمله اصحاب رسول کبریا سویلدیلر هر بریسی بیریا
دیدیلر که : « وارەلم پیغمبره دیه‌لم احوالمز اول سروره
بزه آندن اولیسردر برجواب اوله‌لم عامل ، بوله‌لم چوق ثواب »
مرقد پیغمبره جمله واروب خاکپایه جملهٔ یوزلر سوروب
قیلدیلر آکا صلاتیله سلام باشلایو بن سویلدیلر هپ کلام

دیدیلر که : « یا رسول ذوالمنن   کل بزم مشکلمز حل ایله سن »
یوز طوتو بن آغلادیلر هر بری   مرقد پاکنه قودیلر سری
هر کیمك مرآت قلبی اولدی پاك   دیدیلر اقرار ایدوب « ماعرفناك »
اول کیشی کیم کندوسندن محو اوله   ذات حقده کندولیکن یوق قیله
ظاهر اولور آنده ستار العیوب   ستر ایدر عیبنی ستار العیوب
کشف اولوب جمله حقایق درلری   ظاهر ایدرلر چو باطن ارلری
لطف ایله قیلور تجلی آکا حق   علم اسرار لدن اولور سبق
یا پیمبردن اولانلره نیجه   کشف اسرار اولماسو نمی ای خواجه ؟
جمله سنك قلبنه ملهم اولوب   مرتضی کیم جمله‌دن اعلم اولوب
دیدیلر که اکا ایله فتح باب   بزه ویر کلسون جزای کامیاب
ابن ابی طالب علی در شاه دین   دیدی « بکا کشف اولوبدر بو یقین
جمله‌مز صویه یازه‌لم بر کتاب   یازه‌لم هم اسممز شیخ ایله شاب
کوندره‌لم بر کشی اصحابدن   عزت و اکرام کورن احبابدن »
جمله اصحابه دخی سویلدیلر   « بزه ده ملهم اولان بو » دیدیلر
یازدیلر برنامه بسم الله ایله   مصطفا نامی یازلدی اوله
یازدیلر « پس احمد مختار حق   وجه پاکنده اولان انوار حقی
نامه واردقده سکا ای ماٴ پاك   اتباع یولنه ایت انسلاك
عاشق شیدا لغکدن کچ آصو   مست و مدهوش اولوب آقاغی قو
ناسه انفع اولو بن وقتیله آق   تا که اوله روز محشر یوزوك آق
نیجه بر آه ایله فریاد ایده‌سك   عشق ایله کندیکی برباد ایده‌سك
مجرد هوی های ایله ایش اولماز   سنك کوزوك یاشیله دنیا طولماز
مثال ابکم اول کندی حالکده   قوی بو جوش و خروشی کیت یولکده
که سر عشقی صاقلا ، سنده‌که وار   میسر اوله تا که سکا دیدار
که حدکدن تجاوز ایتمه اصلا   که سندن حاصل اوله نیجه معنا
که سندن بوله انسان انتفاعی   بوله‌سك حق قتنده ارتفاعی
اکر آغلار ایسه‌ك وقتیله آغلا   زمانیله چیقوب برخوشجه چاغلا

که سندن حاصل اوله باغ و بوستان   بیتوب آندن صفالر ایده انسان
دخی بیتسون قو اشجار و اثمار   که کونا کونه بیته سنده ازهار
که فریاد ایلیه مرغ خوش الحان   قرارکاه ایدینوب انواع مرغان
اکر بر صوده اولسه سبزه زاری   آنی کیم کورسه قالمایه قراری
زمانیله چیقوب ده ایله جریان   کوروب سیر ایلینلر اوله حیران
چیقوب هنکام کلده ایله فریاد   اوله‌سك بلبل شیدایه استاد
که وصلت دماری اولدی اودملر   کاور وصلت کیدر جمله ستملر »
بو اسلوبده یازوب نامه تمامی   دخی کوندردیلر جمله سلامی
واران آدملر ایله بر صحابه   آلوب مکتوبی اول کیتدی جوابه
کتیردی چون بولر مکتوبی رومه   کلوب کوستردیلر خرقل‌له قومه
پیکار باشنه جمع اولوب اولولر   که اصحاب ایله احباب وولیلر
دیدیلر « واره‌لم نهرك باشنه   کوزومزله باقه‌لم ایشلرینه »
کیم آنده جمع اولوب جمله کباری   طوروب صف صف قو شیخ و صغاری
دعالر ایدردك آنده جماعت   ظهور ایتدی نیجه درلو کرامت
صحابه کیم یازوب ویرمشدی نامه   اوقویوب نامه‌یی ایردی تمامه
مبارك صو دخی دیکله‌دی آنی   که صویك کویا وار جسم و جانی
تماماً اوقودی مکتوبی قاری   ایشیدوب صو او دم ایلدی زاری
که کویا نامه‌یی نهره ایتدی تفهیم   قبول ایتدی کلامی اولدی تسلیم
نیجه ایتمیه تعظیم اول کلامی   لسان حال ایله طویدی سلامی
نیجه درلو اشارت اولدی آنده   دل اهلینه بشارت اولدی آنده
هماندم نیجه حکمت اولدی ظاهر   رسولك امتی قیلدی تفاخر
پس آندن صو ینه آقوب یورودی   عیاناً « الله ، الله! » دیر ایدی .
پس آندن کونه کونه زار آقدی   عجبلر کوردی او کیم اکا باقدی
آچیلدی پس او (خرقیله) اوواسی .   کوروندی هرکسك ملك اساسی
یرینه واردی هرکس ایتدی معمور   رعایا و برایا اولدی مسرور
جمیعاً زائد اولان ماء جاری   آقوب بولدی کمال اوزره قراری

زوائد صو واروب برچایه آقدی — که منفذ اولوبن هپ صویی چکدی
بوعصرایچره‌دینلدی اکاچون (رود) — زوائد صولر اولدی آنده موجود
بو (رود) صوینی چکمسه اوینه — اولوب دریا یورور ایدی سفینه
طاشار هنکام کلده اول سراسر — اولور نفعنده هر مخلوق برابر
صو وارپر باغ وبوستان اهل دهقان — رفاهیت بولور انسان وحیوان
مدینه وقفنه باعث چو بودر — سبب وقف اولمغه بودر ، بوصودر
آنك اسمیله (خرقل) اول — حرق دیمك اولور ایدی مکمل
ملوك قیصریدن برملك زاد — حکم علمنده ایدی کامل ، استاد
آکیلیردی ولایت ده آدیله — اولوب مشهور اوعدل ودادی ایله
(ارکلی) اولدی آدی شمدی مشهور — زیارت ایلینلر اولدی مسرور
نیجه مدح اولنه بو آب سیار — که صنعیله یاراتمش آنی ستار
که اوچیوز آلتمش التی حرق صویی — عجب تقسیم ایتمش بونجه صویی
آقار حرقی مثال ماء جیحون — کیدر صحراره کویا که مجنون
اولور هرکوشه آنده سبزه‌زاری — بتوب کللر اولور بلبل قراری
آنك هرکوشه‌سی صان باغ جنت — حیات بولور قیلانلر آنده صحبت
که نرده وارسه آنك برمیزانی — دوتر اوستنده نیجه آشیانی
نه‌در آنده اولان باغ وبساتین — نه‌در ازهارا ایله درلو ریاحین
نه خوشدر سیر قیل شوماء جاری — کوکلرده قوماز اصلا غباری
اکا باغ ارم دیسم خطا یوق — ارم باغنده بو دکلو صفا یوق
بیتر شفتالو و آرمود والما — اولور زردالوسی مانند خورما
نیجه مدح ایتمیم بن بوجنانی — که بوقدر بر طرفده آکا ثانی
ویروب وقفیتی آل سلجوق — بوحالی بیلمش ایدی جمله مخلوق
تلف اولمش ایدی اول وقف حراس — مقرر ایلمشدی آل عباس
کلوب صوکره ینه میر قرمان — محقق ایلیوب ایتمشدی فرمان
اولوب والی بو اقلیمه سلیم شاه — مقامن قیله جنتده اول الله
ویروب حکمی آکا صاحب قرانی — مقرر ایتدی او قافنده آنی

ویروب وقفیه‌سن جمله سلاطین — مجدد ویردیلر حکم وبراتین
خصوصا بوزمانده اول ولایت — که مفتوح اوستنه باب سعادت
کزین آل عثمان خان عثمان — شهنشاه جهان سلطان عثمان [١]
آنك شمدی اولوبدر پادشاهی — خدا اولسون نکهبان وپناهی
سعادتله مظفر اوله دائم — سموات ایله ارض اولدقجه قائم
اولنجه سلطنت تختنه نائل — آنك وقفیتنه اولدی مائل
ویروب وقفیتنه حکم تأکید — انکچون اولدی بوبله وقف تأیید
جلیس پادشاه عالم آرا — انیس تاجدار دار دنیا
قرین شهریار هفت کشور — سعادت بخت ومنصور ومظفر
آغای اعظم دار السعاده — سعادتله اوله دائم کشاده
اولوبدر ناظر وقف پیمبر — معین اوله آکا الله اکبر
اوله وقفك رعایاسی صفاده — آکار خیر ایله دائم دعاده
تکلفدن ، مشقتدن ، مسلم — معاف وهیچ مبرا اولان آدم
حضور قلب ایله ایلر دعانی — ایدرلر روز وشب حمد وثنانی
(جمالی) نك دخی بودر رجاسی — ایریشه کامل انسانك دعاسی

تمت

ارکلی شهری نه‌قدر توصیف اولنسه آزدر. چونکه اسکی زمانده انطاکیه شهرندن صوکره بو (خرقیله) یعنی ارکلی شهری معمور وآبادان شهر ایدی . صوکره قونیه‌یی علاء الدین سلجوقی معمور ایدرك دار الملك ایدندکده بو ارکلینك معموریتنه خلل کلدی .

قرمان ارکلیسندن ینه جانب قبله‌یه کیدرك طقوز ساعتده (اولوقشلاق) قصبه‌سنده منزل آلدق. بوقصبه قرمان ایالتنك نیکده سنجاغنده قوجه محمد پاشا وقفیدر، متولیسی حاکمدر، یوز اللی آقچه‌لك شریف قضادر . قاضیسنه‌سنوی بش کیسه حاصل اولور. کتخدا یری سرداری واردر. اولری باغ وباغچه‌لی اولوب طوپراقله مستوردر . اك مشهور جامعی قوجه محمد پاشا جامعیدر .

[١] سلطان عثمان خان ثانی حضرتلری .

قبه‌لی ومناره‌لی، حرمی مرمر دوشه‌لی شیرین برجامعدر. جنبنده برزاویه‌سی، لطیف برحمامی بیوجك برخانی واردر. کویا بوخان بوشهرك قلعه‌سیدر. یوز یتمش اوجاقدر. بشقه‌حرم اوطه‌لغی، دوه‌لکی، اوچیوز طاوله آت آلیر آخوری، حرمی‌اورته‌سنده بیوك برحوض، برکیلاری وبر عمارت دارالاطعامی وار. هراقشام اوجاق باشنه برر باقیرسینی ایله‌برطاس بغدای چورباسی، بشر اکمك، برر شمع روغنی وهر آت باشنه برر طوربا یم ویریلیر. نعمتی مبذول وقفی متین برخیراتدر. اوچیوز قدر دکانلری واردر. بو بنالرك هپسی کارکیر وسراپا هپسی قورشونله مستور اولوب محمد پاشا وقفیدر. صاحب‌الخیراتی اوکوز محمد پاشا نامیله مشهور اولوب حلبده بکریلر جنبنده برآستانهٔ جهانماده مدفوندر رحمةالله علیه. هریرده خیراتی واردر، اما بواولو قشلاق خیراتنك نظیری شامك غرب وجنوبنده‌کی خانلری مستثنا اولدیغی حالده همان یوقدر.

بورادن حرکتله یدی ساعتده رمضان اوغلو یایلاسنه کلدك، آطنه ایالتی حکمنده عظیم بریایلاقدر. ملك عثمانیده یتمش قدر یایلالر اولوب باشلوجه‌لری شونلردر: آرضرومك اکه‌سنده بیك کول یایلاسی، روان قربنده آغری یایلاسی، وان قربنده ورك یایلاسی، وان قربنده سبحان یایلاسی، شهرزورده حریر یایلاسی، موصل قربنده جودی یایلاسی، ماردین قربنده سنجار یایلاسی، دیاربکر قربنده قره‌طاغ یایلاسی، قیصریه قربنده کوکش یایلاسی، برکیده بوز یایلاق، تیره یایلاسی، مغنیسا اکه‌سنده سلطان یایلاسی، بروسه‌ده کشیش طاغی یایلاسی، قسطمونی یایلاسی، سینوب یایلاسی دها بوکبی برچوق یایلالر .... روم ایلیده صماقو یایلاسی، ریله (ریلو) یایلاسی، یاقینده دست بوط (دسپوط) یایلاسی، سرز یایلاسی، صوفیه‌ده ویتوش یایلاسی، منلك یایلاسی، هرسکده چیمرنه یایلاسی، آیلوق یایلاسی، نه‌وه‌سین یایلاسی، بوسنه‌ده کوپروز یایلاسی، قزاناق یایلاسی، شبقه یایلاسی ودها بونك کبی نیجه یایلالر واردر. بونلرك هپسنی تماشا ایتدم، کزدم؛ فقط ارضرومك بیك کول یایلاسیله آطنه‌نك رمضان اوغلو

یایلاسی کبی یایلا کورمدم. بونده اولان ترکمن عشیرتلرینك اسملرینی یازسه‌ق برکتاب اولور. بورایه اکثریا آطنه، طرسوس، سیس، میسیس، سلفکه اهالیسی یایلاغه چیقارلرکه هربرینك حدودلری، قاضی ونائبلری، حاکملری، جامع ویایلا اولری، چارشو وپازارلری، خان‌وحماملری واردر. یایلایه چیقان یتمش کره یوز بیك قیوندن قویون حقی آلنیردیه مشهوردر. بونده‌کی صولر یایلا کرازلری، یوغورت قیماغی وتره‌یاغی بردیارده یوقدر. چارشو و پازاری سراپا چام تخته‌سندن وچام قبوغی ایله مستور دکاکین مختصره‌دن عبارتدر. مرتضی پاشا افندمز برصاحب طبیعت ذات اولمغله اوچ کون بوراده ذوق وصفا ایدوب کونا کون شکوفه واوتلرك روائح طیبه‌لریله دماغلرمز معطر اولدی. آتلر بیله یونجه وترفیل تناول ایتمه‌دن کوپ قدر قارین صاحبی اولدیلر. پاشایه بویایلا خلقندن کامل اوچ‌بیك قیون، یدی آت هدایا کلدی. آندن ینه جانب قبله‌یه یوقوش آشاغی دره وده‌په‌لی سنکستان وصعب چنکلستان یرلری آشوب (چفته خان حمامی) نه‌کلدك. مفید ومختصر ایکی عدد خاندر. بومحلده بردره ایچره حمامی واردر. کارکیر بنا مختصر، برقبه‌ایله اورتولی اولوب صوبی سخونتده‌اعتدال‌اوزره اولدیغندن جمیع یایلا خلقی بوایلیجه‌ده چیموب حیات جاودانی بولورلر. چفته خانی وبوایلیجه‌یی عبور ایدوب (۷) ساعتده (سلطان خانی) منزلنه واردق. بوده مفید ومختصر برمنزلکاهدر. اما بی‌امان بریرده‌در. اکثریا آطنه‌خلقی بومحله یایلاغه چیقارلر. آب‌حیات کبی پیکارلری واردر. بورادن ینه جانب قبله‌یه دره‌لی، تپه‌لی یوقوش اوستی یرلری آشوب (کولك) قلعه‌سنه کلدك. آشاغی طرفنده مکث ایتدك.

اوصاف قلعهٔ کولك — بوقلعه صاغ طرفمزده اوج آسمانه سرچکمش یالچین قیا اوزره برقلعهٔ بالادر. مصر حکمداری یوسف صلاح‌الدینك خوفندن رمضان اوغللری بوقلعه‌یی مدور علتبه وکولك شکلنده انشا ایتدکلرندن السنهٔ ناسده «کولك قلعه‌سی» دیرلر. ۸۷۳ تاریخنده ابوالفتح سلطان محمد خان قره‌مان اوغللرینك وارساق اشقیاسنی منهزم ایدوب اللرندن

فتح ایتدیکیچون راه حجاج امن وامان اولمشدر . حالا آطنه شهری ایالتنده قصون قضاسنده معمور، جبه‌خانه‌لی ، دزدار ونفراتلی برقلعه‌در . قلعه ایچنده خانه‌لری واردر . لکن کتخدایری ، یکیچری سرداری یوقـدر . خلقی عاصی‌لردر . هر آدم قلعه‌یه چیقمه‌یه جرأت ایده‌مز . قلعه‌یه چیقمه‌ده برامر عسیردر . چارشی ، بازار ، خان وحمامدن بر علامت یوقدر . انجق ابوالفتحك بر جامعی واردر . بومحلدن قالقوب دره وتپه‌لری ویدی یرده چایلری یوزبیك رنج وعنـا ایله کذر ایدوب جانب قبله‌ده (٩) سـاعتده (چانطه خانی) نه واردق . چانطه نهری کنارنده اولوب ١٠٤٧ تاریخنده بغداد فاتحی سلطان مراد خان وزیرلرندن بیرام پاشا طرفندن یاپلمشدر . اما غایت بی امان یرده اولوب عظیم وتمش اوجاق وحرملی ، اصطبلی وار ، تراب ایله مستور ، قلعه مثال معمور بر خاندر . دیبندن جریان ایدن نهر عظیم ایام بهارده اصلا کچید ویرمز . اوزمان بومحلدن صـاللر ایله عبور اولنور . بهارك غیرنده آت ایله کچیله بیلیر . غایت جوشقون آقار . بونهر سیس طاغلرندن نبعان وبوچانطه خانی آلتندن جریان ایدوب جانب غربه آقار . اق طرسـوس آلتندن آق دکزه منصب اولور . خانك اطرافنده‌کی قرالرده‌کی جاموسلر مشهور آفاقدر . بوطـاغلرده عثمانلی پادشـاهنك قانون اوزره قرق بیك عدد طوپ کشـان جاموسلری واردر . اما شمدی حساب وکتابنی خدا بیلور . کندی بیتر . کندی‌یتر ، دامغـالی ، دامغاسز هربری دابةالارضه بکزر جاموسـلردر . بونلرك حفظ وحراستلری ایچون یدی پاره بلدك اهالیلری معاف ومسلمدرلر . حین سفرده نیجه بیکی کمندلرله ، طوزاقلرله ، وقپـانلرله صید ایدوب سفره کتوره‌رك بال ییمز طوپلر چکدیریرلر . بوطاغلرده قپلان‌ده پك چوق بولنور . جاموس صیدینه قپلان کلدکده جاموسـلر ، خصـوصیله بوغالری قپلانلری اورته‌یه آلوب اول آن امان ویرمیه‌رك هلاك ایدرلر . بوطـاغلره غیری آدم دخی کیره‌مز . حتی مرتضی پاشـا ایله آلای عظیم ایدوب بوطـاغلر ایچنده کونا مهترخانه چالدیروب کیدرکن یدی دانه جاموس مهترخانه صداسنی استماع ایدوب آلای اوزره هجوم ایدنجه درحال عسکری تارومار ایلمشدر . طاووللر

اورمان ایچنده‌قالوب عسکر پرسلاح یوریدی ، جاموسه هجوم ایدوب اول‌قدر مزراق اورمشلرکه جاموسلرك وجودلری کیرپی کبی اولوب لایعد ولایحصی قورشونلر دخی اصابت ایتدیکی حالده اصلا روحارینك بیله خبری اولمیوب ینه طاغلره کیره‌رك نهان اولدیلر . بوقدر جاموسه عثمانلی پادشـاهندن بشقه ملوك مالك دکلدر . بوخاندن قالقوب چانطه نهرینی عبور ایدرك ینه جانب قبله‌یه (٧) ساعت کیدرك (آدانه) [١] شهرینه کلدك .

اوصاف قلعهٔ آدانه — (آضنه) دیو تلفظ اولنور . ایلك بانیسی : امیر- المؤمنین محمدبن رشیدامام ایکن نهر سیحان کنارنده برکوچك قلعهٔ سنکین بنا ایدر . اسمنه (دارهما) دیرلر . ابوالفتح سـلطان محمد خانك فتح ایتدیکنی واوصـافنی فرداً فرداً حج شریفه عزیمت ایتدیکمز سنه‌کی جلدده مفصلاً تحریر ایتدك . بوراده ایـکی کون قالدق . اوچنجی کون قالقوب نهرسیحان اوزرنده‌کی اون التی کوز جسر عظیمی کچوب ینـه جانب قبله‌یه کیدرك (مسیس قلعه‌سنه) کلدك . ابو جعفرالمنصور بناسیدر . صوکوه اسپانیالیلر[٢] الینه کچوب بیوك شهر اولدی . بیك عدد چوقه کارخانه‌سی وارایدی . فقط راه حجاجده اولمغله بورایی امن وامان قیلمق ایچون بازید ولی فتح ایدوب قلعه‌سنه عسکرعظیم قودی . صوکره اسپانیالیلر کمیلرله کلوب لب دریاده اولان عثمانلی قلعه‌لرینی خراب ویباب ایتدیلر . بومسیس قلعه‌سنی دخی برباد ایدرك براقمشلردر . اوصـاف وسـائره‌سی حجه کیدرکن ذکر ایدلمشدر . بورادن قالقه‌رق جانب قبله‌یه کیدوب الچاق بلینی کچدك . شـاهماران قلعه‌سی صول طرفمزده‌کی مرعش یولنده یالچین بر قیا اوزرنده کورینیوردی . جانب قبله‌یه (١٢) ساعت کیدرك (قورت قولاغی) منزلنه کلدك ، قضاسنده مکث ایتدك . آندن دمیر قپو نام محله کلدك . بوراسی مخوف ومخاطره‌لی بر یردر . قیصرلر عصرنده بو محلدن تا دریا کنارینه قدر بر سور چکوب اورته‌سنه بر دمیر قپو

[١] (آدانه) اسمنك (ادرنه) یه التباسنی منع ایچون (آطنه) یه تحویل ایدلمشدر . اسم قدیم عربیسی اولان (اذنه) یه عدول اولونیدی هم التباس قالماز هم صحیح اولور ایدی .
[٢] وندیکلیلر اوله‌جق .

انشا ایدرك عرب عسكرندن امین اولدقلرندن بو محله «دمیر قپو» دیرلر. حالا
آثار بناسی ظاهردر. بریالچین قیا اوزرنده خراب قلعه‌سی اورمانستان ایچنده
قالمشدر. شمدی بیله بوراده (جوم) کورد حرامیلری قطاع طریقلك
ایدوب شکارلر قپارق طاغلره چیقارلر. بو مخاطره‌لی محلی بالعبور (پیاس قلعه)سنه
کلدك. بانیسی صوقوللی محمد پاشادرکه آنك اوقافیدر. اوچیوز آدمله اداره
اولنور عظیم وقفدر. یوز اللی آقچه‌لق شریف قضادر. ناحیه‌سی اون التی
آقچه‌لق عد اولنور. یکیچری سرداری، کتخدایری، شهر نائبی، شهر
صو باشیسی، محتسبی، کمرك امینی اولوب مفتی ونائبی یوقدر. قلعه دزداری
ویتمش عدد قلعه نفراتی واردر.

اشكال قلعهٔ پیاس — لب دریاده مربع الشكل سنكین بنا برقلعهٔ رعنادر.
سکز عدد متین قله‌لری وهرقله‌ده صغیر وکبیر اون عدد طوپی واردر.
بر برج عظیمنده بالیمز طوپلر اولوب لیمانی قورور. بوراسی حلبك اسكله‌سی
اولمغله سرحد کیدر. قلعه دائراً مادار سکز یوز کرمهٔ آدیمدر. داخل
قلعه‌ده طوپراق وکیرج ایله مستور اوچیوز قدرخانه واردر. قلعه‌نك دیواری
ایکی قات اولوب برج وباروسی غایت مستحکمدر. شرقه ناظر ایکیشر قات
دمیر قپولی قپوسی وخندق اوزره اغاج جسری واردر. اسكله قله‌سی متین
ومدور بر قله اولوب اوزرنده قلعه نفراتی کیجه کوندوز نکهبانلق ایدرلر.
زیرا کمرك بو محله‌دردر. بوراسی زمان قدیمده غایت لطیف لیمان ایمش، فقط
شمدی اوقدر معمور دکلدر. بعض کمیلر کیدرلر. اکثری بیوك کمیلر الارغه
لنکر انداخت اولوب یاتارلر. سکز روزکاردن امین اعلا لیماندر. قلعه
خندقنك صول طرفنده مفرح بر محکمه‌سی واردر. قلعه قپوسی اوکنده
بیوك بردوت اغاجی وار؛ ودمیر قپولی قلعه کبی برخان عظیمی واردرکه بیك
یدی تاریخنده بنا ایدلمشدر. خان قپوسی قلعه قپوسنه ناظردر. غایت مكلف
ومتعدد حرم اوطه‌لی آخور ودوه‌لكلی، واسع حرملی، دارالضیافه‌لی بر
خانبی منندر. بو خانه قریب مصنع وغریب برجامع واردرکه استانبولده
سلوری قپوسی داخلنده‌کی ابراهیم پاشا جامعنه مماثلدر. محراب ومنبری

غایت مصنعدر. طولاً وعرضاً سكسان آیاقدر، حرمی باغ جناندن نشان
ویریر. شهرك اك کوزل وسلاطین جامعی اولدیغندن جماعتی کثیردر. حرمی
فضاسنك اورته‌سنده برحوض مشبكی واردر. دائراً مادار اطرافنده ابدست
موصلوقلری واردرکه سلسبیل آساشب وروز جریان ایدر. بوراده تجدید
وضوء اولنور. بو حوضك اطرافی کونا کون طورونج آغاجلریله آراسته اولمشدر.
هر بریسنك خوش سایه وهواسندن، لیمون وطورونج شکوفه‌لرینك رایحهٔ
طیبه‌سندن جماعت کثیره‌سنك دماغی خوشبولق کسب ایتدکده هرکس جان
ودلدن عبادت رب منان ایدرلر. جامعك ایکی قپوسی وار. بری قبله‌یه
مكشوف حرم قپوسیدر. صول قپو مذكور دوت اغاجنه ناظردر. وجامع
ایچی غایت نورانیدر، نور اندر نور برقبهٔ پرنوردر. بونده اولان مشبكلی توج
روزنلر اوزره صدفكاری قپاقلر نجف، تللو وخرده‌کار جاملر بریرده یوقدر.
شمس منورك شعله وپرتوی اوردقجه جامعك ایچی نوراندر نور اولور. کرسیسی
ومؤذن محفلی مصنعدر. شمعدان، چراغدان، مصلوب آویزه‌لر، ابریشیم منقش
خالیچه‌لریك دلبردر. خلاصهٔ کلام قلعه، خان، عمارت، مسجد، مدرسه،
چارشی، بازار، حمام جمله‌سی کارکیر بنا ورصاص نیلكونله مستوردر. خیرات
وحسناتك جمله‌سی غازیٔ شهید صوقوللو محمد پاشانك بناسیدر. اوغنیمت
عصرده تمل ناظری سنان اغا اهالیٔ ولایت عرضیله یدی بیك کیسه مصارف
کوسترمش ایسه‌ده قوجه وزیر بونی اصلا نظر اهمیته آلمیوب آز کوره‌رك
دفتری یاقمشدر. بو درجه جعفر برمكی‌یه عدیل بر وزیر ارسطو تدبیرایدی.
سلیمان وسلیم ومراد خانلرك وزیر اعظمی اولوب قرق سنه صدراعظملق
ایتمش، نیجه کره معزول ونیجه کره سردار معظم اولوب جمیع خیرات وحسناتلرنده
اوچیوز یکرمی خطبه تلاوت اولنور. روم ایلنده ادرنه یولنده بورقاز
(بورغاز) قصبه‌سنده‌کی خیراتلرده آنك قصبه‌سی اولوب حالا اوقافه نسلندن
ابراهیم خان زاده‌لر اوجاقلق طریقیله مستولی درلر. رحمة الله علیه. چوق
کره‌لر خیرات وعمارتلرنده طعام تناول ایتمشزدر. اما خیراتلرینك هپسندن
الزمی بو، ممر حجاج اولان پایاص (پیاس) شهریدر. بوراسی اولجه دربند

حالنده ایکن وزیرك اعماریله امن امان اولمش حالا مزین ومعمور برشهردر. باغ وباغچه‌سی ، کلستان وسنبلستانی واردر . شهرك کوروشی شیریندر . طوپراق وکرج وجیسین ایله اورتولمش سکزیوز اللی قدر خانه‌سی واردر . اهالیسی عوارض وتکالیف عرفیه‌دن معاف ومسلم اولوب سکز بیك قدر تحریر ایدلمشدر. ضوابط ورابطه اون التی کتخدالق تعبیر اولنور . قورصان وطاغ حرامیلری حشراتی شهره ویوله بر ایاقشك ایتسه‌لر فی‌الحال بوشهر خلقنك شهبازلری غربدن قورت قولاغنه ، قبله‌دن بیلان وبقراس یوللرینه برسلاح هجوم ایده‌رك البته حرامیلری شکار ایدوب آینده وروندە حجاج مسلمین وتجار بر وبحری مرور ایتدیررلر . غایت شجیع وبهادر ونهایت درجه‌ده فتا وسرورهنرورلردر . بوشجاعتلرینه کوره ینه غایت مطیع آدملردر. شهرده ساده محمد پاشا جامعنده خطبه اوقنور . دیکرلری زاویه‌در . معلوم اولانلری خلیل واسکله زاویه‌لریدر . اوچیوز دکاندر . دکانلرنده هر برشی بولنور . یدی عدد قهوه‌سی برحمامی اولوب باغ وباغچه‌سنه نهایت یوقدر . «مرجان آغا قیوسی» دیمکله معروف صویی غایت صغوق برقیوسی واردرکه تموزده یوز پاره‌سی کسیلیر . شهر خلقی هپ اکا محتاجدر . شهر ساحل اولدیغندن هواسی براز ثقلیجه‌در . اما آلتی آی قیشی غایت لطیف اولور . ودیکر آلتی آیده جمله شهر خلقی تموز اولنجه اشراف واعیان ، صغار وکبار پیاص طاغی یایلاغنه کیدرلر . اوقدر بیوك بریایلاغدرکه اوطرفلرده اولان ترکمان وعربلردن ایکی کره یوز بیك آدم اون کره یوز بیك قیونلریله قویروق یعنی اولکر ییلدیزی دوغونجه‌دن باشلایه‌رق آلتی آی بویایلاده کسب هوا وطراوت ایدوب دول دوش صاحبی اولورلر . بیکارجه آب حیاتدن نشان ویریعیون جاریه‌سی واردر . اصل شهر خلقی غایت غریب دوست اوغوز طائفه‌لریدر. مصلی ، مؤمن ، موحد ، صاحب سلوك درویش نهاد آدملری واردر . بیاض وخاص اتمکی . یایلاسنده پشر لواشه یوفقه اتمکی واوزومی ، اینجر ، وطورونجی ممدوحدر . یایلالرنده قایصی‌یه قریب براوزوم اولور ؛ بودیاره مخصوصدر . یدی عدد یایلاغی واردرکه هر برنده برر کونه خاصه واردر .

اولا (سورمه‌لی یایلا) ده اصلا طاعون اولماز . حبیب نجار حضرتلری بر. چوق دفعه‌لر بویایلاده ساکن اولوب خلقی دینه دعوت ایتمشدر . کندیسی مبعوثدر . دعاسی برکاتیله بویایلاده اصلا وبا اولماز . و (کوك تپه یایلاسی) ، غایت بالا ، عظیم بریایلادر . بونده هیچ برحیوانی اولکر اورماز . و (چتال اغاج یایلاسی) بونده اصلا استمه اولماز . خلقی غایت تندرست اولور . و (فندقلی یایلا) ده اصلاوقطعاً ییلان ، چیان ، عقرب وغیری زهرلی حشرات بولنماز . و (شوالغانی یایلاسی) بونده هرکز خرسز وحرامی بولنماز . زیرا جنید بغدادی حضرتلرینك خلیفه‌لرندن (شولغانی سلطان) بوراده مدفوندر . بوراده برکیمسه قویمادیغی شیئه ال اوزاتسه الی قورویه قالیر ، مجربدر . قطاع الطریق یوقدر . هرکسك متاعی میدان محبتده آشکاره‌در . بر فرد آفریده وضع بد ایتمکه قادر دکلدر . (سجن یایلاسی) جزام ومسکین اولانلر بوراده بامرالله تعالی آلتی آیده آب حیات کبی اولان صولرینك خاصیتندن تندرست اولوب اومسکینك وجودی در بیاض آسا اولوب حیات وجان بولور. بویایلاده حضرت عیسی علیه‌السلامك والده‌سیله نابلسدن کلوب ساکن اولدقاری محل مبارك زیارتکاهدر . وحضرت عیسی خلیفه‌سی شمعون صفا حضرتلری مصرك بهنیسا شهرندن سیاحت ایدرك بویایلاده حضرت عیسی مقامنی زیارته کلمشدر . مقامی واردر . نظرکاه پیغمبر اولدیغیچون آب زلالندن نوش ایدن مسکینلر حیات تازه بولور ، تواتر ایله ثابتدر . فرنکلرده تاریخلرنده بویایلاده حضرت عیسی وشمعون صفانك مقامات علیه‌لری اولدیغنی اوقویه‌رق اسکندروندن جم غفیر وجمع وفیر ایله بویایلالره کلوب زیارت ایدرك کسب هوا ایدرلر. الحاصل عبرت نما، واجب‌السیر یایلالردر .

بوپیاص شهرنده ایکی کون مکث ایلیوب جمله عسکرك مأکولات ومشروباتلری محمد پاشا وقفی طرفندن ویریلوب آندن نفیررحلتر چاله‌رق حرکت ایتدك. پیاصدن قبله جانبنه واره‌جق محلده درت کوزلی مصنع برصوقوللی محمد پاشا کوپریسی واردر. اکا قریب لب دریادن صاغ جانبنده (تکیهٔ حضرت شیخ عبدالقادر الجیلانی) وار. معمور، مزین، فقراسی متدین نظرکاه اهل

آرام برمسیره‌در. بورالری کچه‌رك ینه قبله جانبنه کیدوب مفید ومختصر (دده سلطان تکیه‌سی) نی کچدرك . برقاچ بکتاشی درویشلری واردر . بورادن‌ده قبله‌یه کیدرك (مهرسن) نهرینك کوپریسنی کچدك . بونهر پیاصك شرق جانبنده کی مذکوریدی یایلادن جمع اولوب بوکوپری آلتندن کچه‌رك بومحله قریب بحرسفیده منصب اولور . ایام بهارده طغیان ایله جریان ایدر. بومحله قریب (مرکز) قلعه‌سی واردر . بوقلعه حلب ولایتی خاکنده دریادن بر اوق منزلی‌بعید برجبل عالی‌اتکنده شکلی‌مربع،طاشدن یاپیلمه کوزل‌بربنادر. قیصرلر بناسیدر . ٩٢١ تاریخنده سلیم خان مصره کیدرکن اهالیسی اطاعت کوسترمشلردر. حالا پیاص نیابتنه‌ملحقدر. وسردار ونفراتی واردر. امایکیچری سرداری وکتخدا یری یوقدر . باغ وباغچه‌سی چوقدر. قلعه ایچنده برجامع ایله نفرات خانه‌لری واردر. نفراتی حلب دفتردارلغندن علوفهٔ معینه‌لرینی آلیرلر.

بوقلعه‌یی‌ده کچدکدن صوکره لب دریاده (صقال دوتان) بیلی کبی بربل واردر. نعوذبالله، کیجه، کوندز حرامیلری اکسیك دکلدر . حلبك (جوم) کورت حرامیلرینك قرارکاهیدر.غایت احتیاطلی‌طاورانمالیدر. بوندن صوکره (آجی چایی) نام محلی دخی کذرایدوب ایکی‌بچق ساعت دخی کیدلدکدن صوکره (اسکندرون) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ اسکندرون — ایلك بانیسی اسکندر کبیر اولدیغندن بوکا (اسکندرون) دیمشلردر. صوکره بورالری عربان قومی خراب ایدوب صوکره ینه (ابن‌ابی‌داود الابادی) بنا ایتدی. ینه خراب اولمش ایسه‌ده مخرج حجاج مسدود اولوب حرامیلر یاتاغی، فرنك دوراغی اولدیغندن سلطان احمدخان زماننده وزیراعظم‌نصوح پاشا بوراده برقلعهٔ متین‌بنا ایتمکه مباشرت ایدوب اتمامی میسراولمادن قره دکز کنارنده سینوب قلعه‌سنی قزاق استیلا ایلدیکنی نصوح پاشا سلطان احمد خانه اعلام ایتمدیکیچون احمد خان نصوح پاشایی قتل ایتدیروب بواسکندرون قلعه‌سی ناتمام اولمشدر. سهلجه همت آل عثمان‌ایله معمور اولوب برشهر بندر اولمق امراسهل ایدی . زیرا حلبه ایکی

منزل قریب والزم لوازمدن شام اهلی براسکله‌در. بهرسنه لیماننه ایکی یوز پاره کشتیٔ فرنك ومسلم قالیونلری کاوب لنکرانداخت اوله‌رق یاتارلر. قلعه‌سی یاری خراب اولمغله فرنك کومروك ویرمه‌ده عناد ومخالفت ایدوب کیدرلر. فرنکلرك عاصی وقورصان قالیونلری دخی کومروك ویرمه‌ده عناد بیله ایتسه‌لرده مطیعلری ممکن دکل مخالفت ایده‌مزلر. حالا بوبندر یتمش یوك اقچه التزام ایله کومروك امانتیدر. ویوز اللی اقچه‌لق قضادر. قراسندن سنوی قاضیسنه بش‌کیسه حاصل اولور. اعلالطیف لیمانی واردر. لکن قره فره‌قه، بورثن ، قالیون ، قراوانه قالیونلر کیروب یاتامازلر . برطوپ منزلی اوزاقده یاتارلر ، اعلا دمیر طوتار یاتاقدر . اما باطی طرفی آچیق اولمغله قومی چوق کلور ینه دمیر قوتیله یاطیلور لطیف یاتاقدر . بولیمانك غرب طرفده ایکی‌یوز التمش‌میل اوزاقده قبریس‌جزیره‌سنك (آندروس) برونی واردر . «لطیف ومعتدل هواده قبریس جزیره‌سنك‌قارلی داغلری کورونور»دیورلر اماحقیر کوره‌مدم . بواسکندرونده‌فرنك وروم ساکن اولدیغندن جامع ، خان، حمام ، چارشو ، بازار کبی شیلر یوقدر . اما میخانه‌لری چوقدر . بعض آینده وروندەلر وقت شتاده میخانه‌لرده مکث ایده‌کلدکلرندن کویا میخانه‌لری برر خاندر . اما صویی اوزاقدن اشکلر ایله (کارمران پیکاری) ندن کتیریلور . اسکندرون‌جزیرمسی یراولدیغندن آینده‌وروندکان بوکاربان پیکارینه‌قونارلر . اسکندرونده یدی قرالك بالیوز وکیللری یعنی قونصولوسلری وار . اصل بالیوزلری حلبده بالیوز خاننده اوتورولر . اسکندرون حلب وحوالیسنك اسکله‌سی اولدیغندن کومروکی یاننده عظیم مخزنلری‌واردر . فرنکلر کیجه، کوندوز آنده بیع وشرا ایدرلر . حتی مرتضی پاشا افندمز آلای‌عظیم ایله بومحلدن عبور ایدرکن دریاده یاتان یکرمی التی پاره قالیونلر « صفا کلدك » معناسنه اول قدر طوپ شادمانلقلری ایتدیلرکه کویا هرکمی آتش ودوداچنده قالدی . اسکندرونك درت چوره‌سی سازلق وباطاقلقدر .

بورادن قالقوب کاربان ایله کاربان پیکارندن کچه‌رك‌ینه جانب قبله‌یه کاه‌لب دریا ، کاه کوه‌بالا ایله کیدرك (قارغه‌سکمز) نام بلی یوز بیك بلای جانخراش

چکه‌رك ، باران رحمت ایچه‌رك عبور ایله اوکه قریب (کوك کدك) نام محلی ده. کچدك . براز صکره (بلن) [بیلان] قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ بلن — ترکمان لساننده یوقوش اولان یره هپ « بلن » دیرلر . بوراسی حلب ایالتنده‌وویووده‌القدر .یوز اللی اقچه‌قضادر . کتخدایری ، یکیچری سردار وکیلی واردر . جمله اولری بری بری اوزرینه حواله‌لی ، بایرلی یرده‌واقع اولمش یدی یوزعددطوپراق ایله مستور کار قدیم‌خانه‌لردر . معمور ترك اولریدر . اهالیسی اوچ بیك‌قدردر . آب وهواسنك لطافتندن خلقنك رنك رولری‌حمرت اوزره‌در . اما اولری‌غایت داردر . جمله یولجیلر آنلردن بیزاردر . زیراقصبه یولدن‌سهل دوردر . اما یایلالق وغنیمت‌یردر . قورشونلی برجامع زیباسی وار ، قپوسی اوکنده معمور ومزین وقورشون اورتولی خانی دخی واردر . وبرخانی دخی قریب خراب اولوب محتاج تعمیر وترمیمدر . برحمامی ، قرق اللی قدر دکانی واردر . آبدار اوزومی وسائر فواکهی ممدوحدر . شهرك اکسه‌سنده‌کی طاغلرده باغلری وهواسی لطیف یایلاقلری ممدوحدر . بورادن قالقوب ینه قبله جانبنه اینش ، یوقوش آشوب « غفارلر » یانی یعنی یول بکجیلرینی کچوب آنلرك صاغ طرفنده برطوپ‌منزلی یولدن بعید اولان (بقراص) قلعه‌سنی کوردك ، زمان قدیم بنالرندندر . نیجه ملوك دستنه کیردکدن صکره ٩٢١ تاریخنده سلیم خان مصر اوزرینه کیدرکن بوراسی‌ده اوقهرمانه تسلیم ومطیع اولمش وطواشی سنان پاشایه مفتاحلرینی تسلیم ایلمشدر . پاشا یونس‌پاشایی قلعه حاکمی ایدرك آنی یوبوللردن عسکری (مرج دابق) صحراسنه کچیرمکه مأمور ایتدی . قلعه بربایر اوزرنده مخمس‌الشکل کوچوجك برشیدر . نه‌قدر آدیم احاطه ایتدیکی معلوم دکلدر. حلب ایالتنده‌حکومتدر .یوز اللی آقچه‌لق‌قضادر .ناحیه‌وقراسی‌واردر .کتخدایری ، یکیچری سرداری ، قلعه دزداری ونفراتی واردر . درون قلعه‌ده آنجق یوز اللی قدر نفرات‌خانه‌لری واردر . برر جامع‌وخان وحمامی واسواق مختصری واردر . اول قدر مزین دکلدر . زیرا یولدن اوزاق در . داغلرنده اولان سنبل ومشك رومیسی دشت وهاموننی زین ایدوب بقراص سنبل ومشك

رومیسی نامیله مشهوردر . موسمنده انسانك دماغنی معطر ایدر . خلقنك کارلری باغ وباغچه وداغلرنده شکوفه صوغانلری چیقاروب استانبوله وغیری دیارلره دخی تبرکاً کوتوروب فروخت ایتمکدر .

بورادن قالقوب ینه جانب قبله‌یه کیدرك بقراص آلتنده (قیا اغاج) نام محلده (عقیرجیلر) نام محلی کچوب و (قره‌مغرط) نام یری‌ده مرور ایدوب ١٢ ساعت مدتده انطاکی‌یه کلدك .

اوصاف شهر دارجحیم وبلدهٔ دارالملك‌قدیم‌قلعهٔ انطاقیه — اسکی مملکتلردن اولمغله هرلسانده برر لهجه ایله افاده اولنور . انتاکیه ، انطاقیه ، عین‌طاقیه ، عنطقیه ، عنتکیه دیرلر . اما اصل غلط مشهوری انتاکیه وانطاقیه‌در . [١] قبطیلرلساننده بوکا (جبسیان) [٢]دیرلر. غایت‌قدیم شهردر. طوفان نوحدن مقدم قلعه‌سنی (سورید) نام‌حکیم، مفید ومختصر بنا ایدوب حضرت‌ادریس زماننده خاقی دین الهی‌یی قبول ایتمدکلرندن جهنم عذابی کبی آتش سموم ایله عذاب چکه‌رك هلاك اولدیلر . بعدالطوفان یافث بن نوح علیه‌السلام تیمار ایدوب بونده ساکن اولدی . اولاد وعیالی بوندن منتشر اولوب صکره بلیهٔ کفر ایله برکره دها قهر الهی‌یه لایق اولدیلر . مورخلر بوشهره (دارجحیم) و (دار قیاصره) دیرلر. حضرت سلیمان زماننده بونده‌کی شاه عصیان ایتمکله بوراسی برچوق عسکرله باصیلوب حکمداری اسیرایدلدی . صکره بوراسی قیاصره‌دن تاقیه نوس تختی (آن تاقیه‌نوس) (آنیتوخوس) دن غلط اوله‌رق (آن تاقیه) دیدیلر .

بیان احوال انقلاد یانوش — زمان قدیم‌ده بونلره‌روم قیصرلری دیرلردی . زیرا ارضروم ، سیواس ، قونیه ، قیصریه شهرلرینه هپ مالك ایدیلر . جمی قیاصره‌در . بوتاقیه‌نوش دخی رومقیصرلرندن اولوب تختکاهی(رومه)و آن‌تاقیه ایدی. تاریخ‌اسکندر یونانینك ٥٥٥ سنه‌سنده قرال‌اولوب ظلمندن بیزاراولان

[١] بونلرك هپسی‌ده بانیسنك اسمنه نسبتله اولان (آنیتوخوس) دن برر درلو تحریف ایله تشکیل ایدلمش شیلردر .

[٢] اولیا چلبی بوراده‌ده خطا ایدییور ، (جبسیان) قبطی لساننده « مصر » خطه‌سنك اسمیدر .

اصحاب کهف نص (ویقولون سبعة وثامنهم کلبهم رجما بالغیب) اشعار بیورلدیغی اوزره‌یدی، سکز دانه اوله‌رق فرار ایتدکلری کافهٔ تفاسیر شریفه‌ده مسطوردر. بو تاقیانوش[1] بوت پرست ایدی. ملت مسیحیه‌یی مصر وشامده قیروب کلیسالرینی خراب ایتدی . آنلردن آلدیغی مال ایله اسکندریه‌یه واروب کندی‌یه عاصی اولان وزیرنی حیله ایله قتل ایدوب اسکندریه‌یه صاحب اولدی . دیار مصری دخی بخت النصر کبی خراب ایدوب دیار عجم امورینه بر وزیرینی سردار ایلدی. وزیر شاپور شاه ایله جنك عظیم ایدوب شاهی قتل واهل وعیالیله خزینه‌سنی تاقیانوشه کوندردی . اوده بو مال ایله انطاقیه قلعه‌سنی برقات دها زیاده اعمار ایدوب آخر یکرمی سنه قرال اولدقدن صکره جبار اولدیغندن یرینه اوغلی قرال اولدی . ایکی ییل صکره اوده اولدیکندن بوقیاصره‌لو بونده نهایت بولدی . صکره دولت مسیحیهٔ نصارایه کچوب قسطنطین کبیر قرال اوله‌رق آیین عیسوی اجرا ایتدیروب ابتدا نصرانیتی بوفقیرلر قبول ایلیوب جمله تاقیانوش پوطلرینی قیردی ، جمله هیکللری آتشه یاقمشدر ، یرلرینه کنیسه‌لر یاپدیردی . اما تاقیانوشدن صوکره برچوق هجومجیلر انطاکیه‌یی خراب ایدوب نیجه ملوك دستنه کیره‌رك آل قیاصرهٔ نصارا النده ایکن حضرت عمر خلافتده قدس شریف فتح ایدیلوب خالد بن ولید، اسواد بن مقداد، ابوعبیده بن جراح ونیجه بونك کبی صحابهٔ کرام کلوب جنك عظیمدن صکره هپسی بافتح مکه‌یه دوندیلر . آخر عباسیلردن هارون الرشیداوج کره یوزبیك عسکر وسید بطال جعفر غازی ایله کلوب جنك عظیم ایدرك فتح ایلیوب شهزاده مأمونی حاکم نصب ایلدی . هارون الرشید مرحوم اولنجه روملرینه قلعه‌یی استیلا ایلدی . اخر شام پادشاهی نورالدین الشهید حضرتلری روملردن شهری فتح ایتدی . او مرحوم اولدقده وزیری یوسف صلاح الدین مصر سلطانی ایکن قدس ، طرابلوس ، وانطاکیه شهرلرینی فرنکلر استیلا ایتدی . آل ترکمانیان ـ که بش نفردر ـ بونلردن بری امیر کربوغادر،

[1] دیوقله‌تیه‌ن ایمپراطورلرندن اولوب میلادك ۲۸٤ دن ۳۰٥ سنه سنه قدر حکم ایتمش وخرستیانلر حقنده مظالك اوتجدیدی بونك دورنده وقوع بولمشدر .

بوذات دریامثال عسکر ایله انطاکیه‌یی فرنکلردن قورتارمق اوزره کلمشسه‌ده فرنك پرجنك النده منهزم اولوب عار وغیرت وحمیتندن حلب تختنی براغوب ٤٩٥ سنه‌سنده عجم دیارینك اصفهان شهرینه کیدرکن خوی شهرنده مرحوم اولوب آنده دفن ایدلمشدر . صکره سلطان صلاح الدین بن یوسف مصردن دریامثال عسکر ایله کلوب قدسی ، طرابلوسی شامی ، وبوانطاقیه‌یی فتح ایدوب آندن اعتباراً تا مصر پادشاهلری آل چراکسه‌سندن سلطان غوری سلطنته دکین مصر پادشاهلرینك النده قالوب سلیم خان اول عجمله جنك ایدرکن شاه غورینك عجمه امدادی سببیله اولا منهزم اولوب بامرالله تعالی نسیم ظفر صکره سلیم خان طرفنه اسوب شاه اسماعیل منهزماً فرار ایدوب قرق بیك مقداری کزیده مصر عسکری قلیچدن کچیریلوب سلیم خان منصور ومظفر عودت ایتمشدر. عودتنده « قزلباشه امداد ایدرك مسلم کچینن آدمك قتلی واجبدر . » دیو کمال پاشا زاده احمد افندیدن فتوای شریفلر آلوب « بسم الله ایله نویت الغزا » دیه‌رك سنهٔ آتیه‌ده مصرده غوری‌یه ایلچیلر کوندروب ایلچیلرده قتل ایدلدیکی خبری کلنجه سلطان سلیم برچوق فتوای حمیت دها آلوب یرکتورمز عسکر ایله (کوکسن) یایلاسنده مرعش حکمداری سلطان علاءالدوله‌یی بوزه‌رق یوز قرق بیك ترکمان اسراسنی قلیچدن کچیردی . علاءالدوله‌نك دولتسز باشیله تمش قدر بوی بکی باشنی مصرده‌کی غوری‌یه کوندروب « حاضر اول وقتکه ! » دیدی. غوری دخی سلیم خانی مرج دابقده درت کره یوزبیك آدم ایله قارشولایوب حضرت داودك جالوت ملك ایله غوغا ایتدیکی یرده جنك سلیم وغوری اولدیکه غوری جنکك غورینه وارمه‌دن یدییوز چرکس ناکس ایله حلب قلعه‌سنه فرار ایتدی . سلیم شاه عقبینه دوشوب وحلب قلعه‌سنی امان ایله فتح ایدوب یونس پاشایه دخی بوانطاکیه شهرینك مفتاحلرینی تسلیم ایتدی . نیجه کره‌یوز بیك آلتون هدایا ایله اهالیٔ ولایت حلب قلعه‌سی التنده سلیم خانه کلوب کافهٔ هدایه‌لرینی عرض ایلدیلر . بیقلی محمد پاشا انطاکیه والیسی اولوب قاضیٔ شرعی دخی اسکفسری زاده رامی علی افندی ملا اولوب حلب ایالتی تحریر اولندی . الی هذا الآن دست آل عثمانده اولوب حلب والیسی خاص همایوننك وویووده‌لغی

حکومتیدر . اوچیوز آدم ایله ضبط وربط اولنور . اوچیوز آقچه‌لق شریف قضادر . نیجه کره بشیوز پایه‌سیله ملالره آرپالق احسان اولنمشدر . مذاهب اربعه‌دن شیخ الاسلامی ، نقیب الاشرافی ، کتخدایری ، یکیچری سرداری ، شهر نائبی ومحتسبی واردر . قلعه دزداری وقلعه نفراتی دخی واردر . ایچ ایل اولمغله کفـایه مقداری جبه‌خانه‌سی وصغیر وکبیر یکرمی پاره مجروح شـکللی طوپلری وار .

اشکال قلعهٔ عظیم وعتیق انطاکیه — جناب رب العزه بوادیم ارضی ابن آدم ایله مزین ایده‌لی نیجه بیك سـنه‌لر کچمش ونیجه عظیم وقدیم قلعه‌لر بنـا ایدلمشدر . اما نبی آدمك ایلك بنای عبرتماسی حضرت ادریس علیه‌السلامك تعلیمیله (سـوریت) و (قلیمون) نام حکیملرك حاکملکلری وقتنده مصرده یاپیـلان اهرام طـاغلریدر ، بوایش بعدالطوفاندر . صکره شهر جودی ، صکره ارض مصرده خاسان طرفده شهر عریش ، شهر بلبیس ، شهر اخمیم ، شهر الواحات ، شهر اسـوان ، شهر سـودان ، شهر منـوفیه وآندن شهر انطاکیه بنـا ایدلمشدر . ایشته روی ارضده‌کی عظیم بنالردن بری ده بودر . ذاتاً ارضك هر بر جهتنده شو بنای عظیملر واردر . ام دنیا قاهرهٔ معزیهٔ مصر ، عراقدن بغداد بهشت آباد ، عراق عربدن مدینهٔ حلب الشهباء ، عراق داودیاندن — کوه البرز دامننده دشت قاپچاغه ناظردر — بنـای عظیم اخلاط ، مرکز محمیهٔ قسطنطنیه‌در . اما انطـاکیه بناسی استانبولدن اولدر . حضرت سلیمان بونی جنـك ایده‌رك فتح ایتمشـدر . سوار عظیمی بش عدد کوه بلند اوزره واقع اولمشـدرکه قلعه دیوارلری شرق طرفـده اوج هوایه منقلب اولمش طـاغلردن عبارتدر . قلعه‌نك نصفی اشاغی دورده جانب غربه تا نهر عظیم عاصی کنارینه وارنجه آلچق یرده واقع اولمشـدر . بو حساب اوزره قلعه‌نك نصفی مقـالید عالیه‌ده واقعدر ، نصف دیکری ذیل جبلده واقع دوزده در . میل حسابیله اون ایکی میلدر . هر میل درت بیك آدیمدر . بوکا کوره قلعه‌نك زیر وبالاسی دائراً مادار قرق درت بیك آدیمدرکه آهسته روش ایله اون ایکی ساعتده دور اولنه‌بیلیر . اما استانبول قلعه‌سی قرق یدی بیك آدیمدر . وجه

دیواری سکسـان یدی بنا آرشونی محیطنده‌در بوندن صوکره بغداد قلعه‌سی بیوکدر . یکرمی درت بیك بدندر . ویکرمی یدی بیك آدیمدر . آندن صوکره بیوك بو انطـاکیه قلعه‌سیدر . بوندن کوچك قلعه‌لر صیره‌سیله شـونلردر : مصر ، شام ، حلب ، قریمده کفه ، روم ایلیده سلانیك قلعه‌لریدر . انطاکیه قلعه‌سنك دیوارلرینك وبرج وبارولرینك یوکسکلکنی بشقه بر برج وبارووده کورمدم . شرق طرفنده طاغلر اوزرنده‌کی دیوارلرینك قدی کامل سکسان زراع ملکیدر . اما عاصی نهری ساحلی طرفلری یکرمی زراع قدر آلچاق وپالین قات دیواردر . حلب وشـام قپولرندن یوقارو چیقنجه‌یه قدر قات اندرقات برج وبارولر کورونور . زمان قدیمده هرقله برر کوس تاقیانوسی دوکرلر ایمش . هرقله ایچی بشر طبقه‌یه طرح اولنمشدر . قلعه‌نك طاغ طرف دیوارینك ایی یکرمی زراعدر . قلعه‌نك بنا اولندیغی طـاشلرك هر بری برر پیل منکروسی جثه‌سی قدر واردر . استاد کامل تیشهٔ فرهاد ایله طـاشلری بر برینه اویله مزج ایتدیرمش که کویا یکپاره برقلعهٔ دواردر . شماله ناظر حلب قپوسی یکرمی آرشون یوکسکلکنده‌در [١] . بو قپونك ایچ یوزنده‌کی قیالردن آب حیات کبی صولر قاینار . وغرب طرفنده عاصی نهری قپوسی اوزرندن جسر عظیم ایله عبور اولنور باب قویدر . قلعه‌نك شرقی بش عدد جبال عالی اولوب اوزرلرنده‌کی قلعه دیوارلری سکسان ذراع اولمغله اشاغی شهره طلوعدن ایکی ساعت صکره کونش طوقونور . چونکه شهرك شرقی حبب نجار طرفندن انجق ایکی ساعتده عروج اولنه‌بیلیر طاغلردر . اووجهله ایکی ساعت کچمینجه طلوع شمس شهره معلوم اولماز .

اوصـاف واسماءٔ محلات وبیوت وسرای وعمـارات — سکز عدد عظیم سرایلری واردر . اولا اشاغی شهرده کتغاج پاشا سرایی غایت مکلف قاعه‌لی ومتعدد حجره‌لی قپوسی دمیر وزنجیرلی سرایدر . حتی بر کره زنجیری کتغاج پاشـا قلیچ ایله ایکی پاره ایدر . حالا قپو اوزرنده مصـلوب طورور . ذاتاً

[١] بو قپو ١٢٩٠ تاریخنده وقوعـه کلن زلزله‌ده ییقلمشـدر . ذاتاً توصیف ایدیلن برجلر همان‌ده قالمامش کبیدر .

کتغاج‌ده قلیچ دیمکدر . اکثریا معمور خانه‌لری نهر عاصی طرفنده واقعدر .
عاصی بورادن قبله‌یه جریان ایدرك بحر سفیده منصب اولور . آب حیات
کبی برماء زلالدر . تفصیلی حما شهرنده کله‌جکدر .

زیارتگاه کملین اولیای انطاقیه — اولا شرف عباد ، کنز زهاد ، مرکز
دائرهٔ کرامت ، قطب فلك ولایت ، قدوة الاصحاب ، عمدة الاحباب ، محرم
اسرار ، مقدم ابرار حضرت حبیب نجار ، حضرت یحیی ومسیحه یتمشلر ایدی .
بعض تواریخده حضرت عیسی علیه السلامك خلیفه‌لرندن ورؤسای حواریوندندر
دیو محرردر . بعضیلر نبیدر دیمشلر فقط اختلافلیدر .

مناقب حبیب نجار — انطاکیه‌بانیسی‌لر بیعة الغسان نام ملكك بر نوردیده‌سی
وار ایدی . اودخی پدری کبی حضرت مسیحه ایمان کتوروب مؤمن موحد
اولمش ایدی . حکمت خدا اجل مسماسیله اولوب انطاکیه ایچنده دفن
اولندی . یدی سنه‌دن صکره بو حضرت حبیب نجاردن معجزه ایستدیلر .
« بزم ملکمزك یاوحید نامنده عادل براوغلو وار ایدی یدی سنه واردرکه
وفات ایتدی . آنی احیا ایلیکز جمله‌مز ایمانه کله‌لم دیدیلر » . درحال حبیب
نجار شهزاده‌نك قبری اوزره واروب دعا ایده‌رك « قم باذن الله » دینجه شهزاده
امر خدا ایله قبردن آزاد اولوب حیات بولدی . شهزاده یدی سنه معمر
اولوب جمله انطاکیه اهلی اسلام ایله مشرف اولدی . وچوجق اول قدر
خیر وعدل عدالتلر ایتدی که انطاکیه‌ده برچوق دیر وخیرات یاپدردی .
حبیب نجار کفاف نفس ایچون نجارلق ایتدیکندن کندیسنه حبیب نجار دینلدی .
اول عصرده دولکرلرك پیری ایدی . لکن رسالتپناه عصرنده نجارلرك
پیری ابو القاسم عبد الواحد البخاری‌در . صکره حبیب نجار منکرین طرفندن
شهید ایدلدی . سر سعادتی کوه بالادن غلطان اوله‌رق آشاغی شهرده برغاره
دوشمشدر . اوراده نردبان ایله اینیلیر بر تکیهٔ پرانور ایچنده مدفوندر . حالا
جمیع اسلام ونصارانك زیارتگاهیدر . وجود شریفی ایسه قلعه ایچنده اوج
آسمانله برابر یالچین برقیا اوزرنده مسیره‌لی بر آستانه‌ده مدفوندر . تیمورلنك
بوکا نظر ایدوب تازه حیات بولدی دیرلر . کندی شهادتلرندن بری قبر

شریفلری اوزرنده شب وروز قندیل سونمامشدر . تکیه‌سی ، فقراسی الی الان
چراغان ایتمه‌در . بونلرك شهادتلری اثناسنده بامر الله احیا ایتدکلری شهزاده
یاوحیددخی مرحوم اولوب درون قلعه‌ده اشاغی حبیب نجار قربنده مدفوندر .
بوکا ملت نصارا بزم قرالمزدر دیرلر . اما بن تاریخده کوردم بو شهزاده‌یی احیا
ایدن حضرت عیسی علیه السلام ایمش . بوکا دلیل اولمق اوزره سورهٔ یس‌ده‌کی
(واضرب لهم ......) نصنی کتیرمش ، تفسیرینه نظر اولنه دیمش والسلام .

مدرسه‌لری — کرچه استانبول کبی کارکیر مدرسه‌لر دکلدر . اما یدی
یرده ، جامع ومسجدلرده جمیع علوم کوریلور . خصوصیله درسعام افندیلری
فضلادن ذوفنون کیمسه‌لردر .

دار القرا ومکتب صبیانلری — اوچ یرده سبعه وعشره وتقریب قرائتلرینه
مخصوص دار القرالری واردر . لکن طلبه‌لرینك وظیفهٔ معنویه‌سی یوقدر ،
شیخی‌ده حسبیدر . قرق قدر مکتب صبیانی واردر . نیجه‌سنك عیدیه‌لباسلری
وصرهٔ عینیه‌لری جانب وقفدن هرسال احسان اولنور ، معمور مکتبلردر .

تکیه‌لری — اشاغی شهرده حبیب نجار تکیه‌سی درویشان ایله مالامال
اولوب برچقور یرده واقعدر . بر تکیهٔ حبیب نجارده طاغده واردر . بر
ساعتده عروج اولنور جهانما بریردر .

حماملری — حماملری مفید ومختصردر . عاصی نهری کنارنده اولان
قلعه دیوارلرینك اچ یوزنده اولوب هوالری لطیف در . صولری‌ده عاصی
نهرندن دولابلر ایله دوران ایدرك کلیر .

خانلری — طقوز عدد بکارلره مخصوص خانلری واردر . چارشیسی
اوچیوز دکاندر . کارکیر بدستانی یوقسه‌ده ینه ذی قیمت اشیا هپ موجوددر .
شهر عربستان حدودنده اولمغله غزالی ومکحل کوزلی ، منور یوزلی شیرین
سوزلی خوبرو جوانلری واردر . پاشالری شهره داخل اولنجه جمیع
نسوانلر بیاض عزارلر بورونوب زلفت سهلی اورورلر . اقلیمی اقلیم وسطیدر .
شهرك جانب شرقنده یوجه طاغلر بولندیغندن بو طاغلرك اتکندن نیجه آب
حیات کبی پیکارلر جاری اولور ، کوزل قایناقلری واردر . حتی حلب

قپوسنك اچ یوزندن طورنا کوزی کبی جریان ایدوب نهر عاصی‌یه آقار. بیاض دوه دیشی بوغدایی ، چاقل اتمکی ، لیمون ، تورونج ، شکر قامشی کبی میوه‌لری مشهوردر. باغچه‌لری هپ عاصی کنارنده اولوب اومشبکلی بوستانلری هپ دولابلرله اروا اولنور . شهرك جانب غربی دیار روم صاییلور. کندی ابتدای حدود عربستاندر . وحلب ایالتنك ده حدودیدر ، فقط ارض مقدسه‌دن دکلدر .

بوانطاقیه قلعه‌سنی سیر وتماشا ایدوب و ١٠٥٨ سنه‌سی رمضان‌المبارکك صلات عیدینی چارشیسی ایچنده‌کی جامعده ادا ایدوب بعده نفیر رحلتلر چالنه‌رق ینه جانب قبله‌ده معمور قرالر عبور ایدرك ٨ ساعت صکره (ضبقیه) قصبه‌سی منزلنه واردق. برمحصولدار وادی ایچره باغ وباغچه‌لی ضنبق (زنباق) شکوفه‌لی اوچ یوز خانه‌لی معمور بربلده‌در . انطاقیه ناحیه‌سنده حکومتدر . انجیر اغاچلری جهانی دوتمشدر . وبوبلده ایچره چانپولاد زاده علی پاشا مرتضی پاشایه برعظیم ضیافت ایتمشدرکه نظیرینی کیمسه ایتمه‌مشدر . مرتضی پاشا وعلی پاشانك جمله التی بیك عسکرلری واوقدر رعایا وبرایا تناول ایدوب بر ینه اوقدر بیك صحن ولنکریلر طعام نفیس ایله مالامال قالدی. پاشایه اوچ کحیلان قیصراق پیشکش ایدوب آندن مرتضی پاشاده علی پاشایه سمور کورك وبر مجوهر خنجر هبه ایلدی . آندن ینه قبله‌یه کیدرك (جسر شغور) بی نوره کلدك . بومحل دخی حلب خاکنده نهر عاصی کنارنده وبرچمن‌زار یره‌دور. برکوچك خانی واردر . اما بی امان یردر . صاحب خیره خدا عمارینی نصیب ایدرك ممر حجاج وامن وامان اوله . آندن ینه جانب قبله‌یه ، کاهیجه قیالی وکاهیجه سازلی وبطاقلی یرلری عبور ایدرك ٦ ساعتده (مدق ـ مضیق) قلعه‌سنه کلدك . بورایی نور الدین شهید سلطانك (مدق) نامنده بروزیری بنا ایتمکله اواسم ایله مسما برقلعهٔ زیبادر . بورایی‌ده سلیم خان چرکس ناکس الندن امان ایله آلمشدر . حلب ایالتده هم نامی بولندیغی برکول کنارنده کوچك قیالی الچاق برپشته اوزرنده مربع شکلده بنا ایدلمش کوچك برقلعه‌در . بورادن قالقه‌رق یدی ساعت کیدلدکده شجر قلعه‌سنه کلدك . مصر خلفالری

خاتونلرندن شجرالدر نام خاتون دیار بکر ایالتنده (حسن کیف) ده بولنان اوغلونی زیارته کیدرکن بومحلده کندوسنی حرامیلر باصوب جنك عظیم ایله خلاص اولمشدر . اوغلونه حسن کیفده خلافت میسر اولدقده عودت ایدرکن بومخوف ومخاطره‌لی یرده برقلعه بنا ایتدیکندن اوخاتونك اسمیله مسمی شجر قلعه‌سیدر . صوکره مصرده بوخاتونه خلافت میسر اولوب زمان فرعونده دکوکه نام خاتون شهر منوفده [١] نصل پادشاه اولدیسه بودخی اویله برملکه اولوب مصر سلطانلرینك جمله اغواتنه واچ اوغلانلرینه وآخر بیك آدمه وارنجه ییللق خلعت فاخره وقف ایتمشدر . کعبهٔ شریفی سیاه حریر منقشدن کسوه وزرندوز قوشاق وباب مکه پرده‌سی ومقام ابراهیم شتری کبی شیلرله تزیین ایتمش وبوکسوهٔ شریفلر حالا دائمدر، بوقلعه‌ده او خاتونك خیرات وحسناتندندر . خاتون بالذات مصرایچنده ست‌نفیسه قربنده سرکه‌جیلر محله‌سنده جامع لطیفی ایچنده برقبهٔ عالیه‌ده مدفوندر . قلعه صوکره‌لری سلطان غورینك الینه کچمش وآندن ده سلیم اول فتح ایتمشدر .

اوصاف شهر قدما ودار فقرا یعنی قلعهٔ حما حماه‌الله تعالی من‌البلوی — بوشهره یونانیجه (حاموتان) دیرلر ، فارسیجه‌سی ده (دارشنبت) در ؛ دورزیلرده (شهردزول) دیرلر . عربلر عمومیتله (حما) دیر . طوفاندن صکره ایلك بانیسی حام بن نوح علیه‌السلامدر . غایت عمارستان اولوب نهر عاصی مجراسنی بورالره کتیرمزدن اول درت کره یوز بیك قدر بیوك قیولرله اسقا اولنور برشهرعظیم ایمش ! . جمله قومی بنی اسرائیل اولمغله بخت‌النصر قوم اسرائیلیدن اوجنی آلمق اوزره بو (حاموتان) شهرینی ده خراب ویباب ایتمشدر . اسکندرکبیر عصرینه قدر سهل معمور اولمشسه‌ده اسکندر اوتوز ایکی سنه حکومت سوره‌رك وفات ایتدکدن صوکره قلعه‌سی روم قیصرلری طرفدن یاپیلمشدر . صکره‌لری غایت معمور اولوب قرالی شام طراباسنده اسپانیه فرنکیله اتفاق ایدوب شام ، مکه ، مدینه بوللرینی ونیجه شهرلری خراب ایتمکه باشلادیلر . نهایت خلافت حضرت عمرده حضرت

[١] منوف ـ (منفیس Mimphis) در .

عبيده بن جراح سردار معظم اولوب آلتی بيك عسكر ايله بوقلعه‌يی محاصره ايتدكلرنده خالد بن وليد ، حضرت علی‌نك برادری عقيل بن ابی طالب ، اسود بن مقداد ، مالك بن اشتر ، سارية الجبل ، يزيد بن سفيان كبی آدملر بر قوله سردار اوله‌رق شهر حصر اولنوب جبر ايله روملر الندن ضبط اولنه‌رق ممالك اسلاميه‌يه ضميمه قلندی . شام خليفه‌لری زماننده طرابلس شامی استيلا ايدن فرنكلر بورايه‌ده كلمشلرسه‌ده چولدن موال عربانی امداد يتيشه‌رك شهری قورتارمشلر وفرنكلرك بقية السيوفی‌ده دورزی طاغلرينه التجا ايله طرابلسه كوچ حال ايله واره بيلمشلردر . صكره خليفه طرفندن قلعه كركی كبی تعمير اولنمشدر . صكره قلعه مصر سلطانلرندن غوری‌نك النه كچمش وسليم خان مصر فتحنه كيدركن شام وزيری چركس (سينال بای) سليم خانه مطيع اولوب بلاجنك وجدال حما قلعه‌سنك مفتاحلرينی تسليم ايتمش وولايت واليسی (كوزلجه قاسم پاشا) اولوب ، كمال پاشا زاده دامادی (حجابی مصلح الدين قوجه‌وی) دخی حاكم شرع وقاضی تعيين قلنمش وحما شامه تابع سنجاق اولمشدر . مصر فتحندن عودتده تحرير جديد اولوب طرابلس شام ايالتنده بشقه‌جه سنجاق بكی تختی اولمشدر . بكنك طرف پادشاهيدن (٣٦٤،٣٦) آقچه‌خاص همايونی اولوب (٣٣) زعامت و(١٧١) تيماردر . چری‌باشيسی ، يوزباشيسی ، آلای‌بكيسی واردر . جمله پاشا عسكريله ارباب زعامتلری جبه‌لولريله برابر ايكی بيك عسكر اولوب سفره قوشارلر . مذاهب اربعه‌دن شيخ الاسلاملری ، نقيب الاشرافی ، اعيان وكبار واشرافی واردر . سپاه كتخدايری ، يكيچری سرداری ، قلعه دزداری ، نفراتی ، محتسبی واردر . اوچيوز پايه‌سيله شريف قضادر . ناحيه‌لرندن سنوی قاضيسنه آلتی كيسه محصول اولور . بكنه‌ده بروجه عدالت اوتوز كيسه كلير .

اشكال قلعهٔ شنبت‌دار يعنی حما — برچولستان ايچره ونهر عاصی كنارنده عملی يغمه برده‌يه (اويوك) اوزرنده سنك‌تراش برقلعهٔ پرصواشدر . زمان قديمده غايت معمور ايمش . ايچ ايل اولمغله برج وبارولری اول قدر عماردكلدر . درت چوره‌سنده خندقی يوقدر . درون قلعه‌ده بيك قدر باغ وبغچه‌لی ، حوض

وشادروانلی سرای عاليلر واردر . جمله‌خاك پاكدن معمولدر . الك مشهور سرايی (آرناوود محمد پاشا سرايی) دركه نهر عاصی كنارنده اوچيوز اوطه‌لی ومتعدد قاعه‌لی ، ايكی حماملی ، حرمی باغچه‌لی برسرايدركه مثلی انجق شامده بولنور . بوراده مرتضی پاشا افندمزه برضيافت عالی ويرلديكه ديللرله تعريف ايدلمز . (شيخ ابراهيم افندی بن شيخ عبدالقادر الكيلانی) نك سرايی‌ده مشهوردر .

جامعلری — يوز بش محرابدر . يوقاری چارشو ايچنده (عبيده بن جراح) جامعی واركه فاتح حما جامعيدر . بانيسی عشرهٔ مبشره‌دندر . بوجامع اسكيدن كنيسه ايمش ، صكره محرابی ولی اولنوب حين فتحده جامع اولمشدر . حصيلرك خراج ماليله تعمير وترميم قلنمشدر . بوجامع غايت قديم برمعبد اولوب انشاسی ايچون كيدن مصارف چاركوشه مرمر اوزرينه جلی خط ايله تحرير اولنمشدر ، جامع ديوارنده علامتدر ، طورور . (كوزلجه قاسم پاشا جامعی) فتح سليم خانيده والی اولوب بو جامع پر انواری ياپديرمشدر . بونلردن بشقه مسجدلری‌ده چوقدر . يتمش ايكی قدر مكتب صبيانی واردر . تكيه‌لری ده وارسه‌ده الك مشهوری (عبدالقادر الكيلانی) تكيه‌سی اولوب معمور ومزين ، درويشانی چوق وعمارتنده نعمتی دائمدر .

خان خواجكان ومجردان — جمله يدی‌عدد تجارخانی واردر . چارشيلری كرچه حلب وشام چارشيلری قدر مزين دكلدر ، اما ينه جميع ذی‌قيمت اشيا موجوددر . قيومجيلريله بر برلری چوقدر . موقعی برپارچه حار اولمغله اهالیسنك رنك رولری بغدايسی ايسه‌ده نيجه‌لری بياض الوجه ونيجه‌لری احمراللون نحيف وصاحب سلوك پيرلری مستجاب الدعوه آدملردر . مؤدب ، ناموسكار خاتونلری واردر ، فقط چندان كوزل دكللردر . عوام طائفه‌سی چوقه ، الوان وحرير قفتان كيرلر . وسط الحال اولانلری (الكاسب حبيب الله) سرنجه اهل قناعت اولوب جمله‌سی الوان بر فراجه وصوف كيرلر . قادينلری آياقلرينه چزمه كير وباشلرينه بياض چاربورونورلر . شهر اقليم رابعك وسطنده اولمغله آب وهواسی حرارت اوزره‌در . شهردن طيشاريده بر ريح سموم اسركه

آدمی هلاك ایدر . اما شهره تأثیر ایتمز . شهرك جمله خلقی پنبه ایپلکی اکیروب چارشفلر وخاولیلر وحریرسیاه پشکیرلر یاپارلر . وعسکری طائفه‌سندن فارس الخیلی چوق اولمغله غایت مصنع آت کمی یاپار حدادلری واردر ، وحماکمی مشهوردر . شامك حوران بوغداییندن دانه‌دار کندمی اولور . پاك شعیری ، پنبه‌سی ، فولی ، ریحانی ، ترفیل ویونجه‌سی وکیلان آنلری چوق اولور . حماملری غایت مصنعدر . آرناوود محمد پاشا حمامی قدر روشنا برحمامی هیچ بر دیارده کورمدم ، قریم باغچه سراینده‌کی محمد کرای حمامنه عدیلدر . بوحمام نوبنا اولمغله قبه‌لرنده نجف ، بلور ، موران طاشلری درون حمامه نور دوکیورلر . جمله فوطه‌لری حریردر . وسیله‌جك خاولی ومقرمه‌لی بساط پاکدر . درون حمامده حنفی قورنه‌لرینك وحوض شافعینك لوله‌لری وجمله طاسلری آلتون یالدیزلیدر . « بونلردن بشقه یوز سکسان قدرده سرای حماملری واردر » دیو اهل بلده‌سی افتخار ایدرلر ، حقیقتده او یله‌در .

دولابك اوصاف واشکالی — بواویله بردولابدرکه درت چوره‌سنده‌کی چوللرك سکزر ساعتلك یرلرندن نصف اللیلده (یامحمد) صداسی عیان ، بیان ایشیدیلیر . اوجهتله اسمنه (دولاب محمدی) دیرلر . اوج آسمانه‌سرچکمش بردولاب قدکشاندر . اورته میلندن تاذروهٔ بالاسنه وارنجه‌یه‌قدر قرق ذراع معماریدر . قرق آرشون دخی آشاغیسی اولوب سکسان آرشونلق بردولاب عالیدر . خشباتی بعلبك طاغلرندن کلیر چام درختلریدر[۱] . اوزرنده یوزویوز اللیشر اوقه لق میخلری ومسمارلری واردر . دولابك درت چوره‌سنده بیکلرجه صو قووالری واردر . قله اوزرینه ماء صافی ریزان اولوب آندن صو کمرلری ایله شهرك جمیع جامع ، مسجد ، خان وحمام وتکیه ، مدرسه ، عمارت ، وسرای کبی بنای عظیملرینه کیدرك سقی وارو ا ایدر . غایت عظیم بر وقف اولوب معاف ، مسلم دولکرلری وقرق ، اللی قدر خداملری واردر . یانه واروب تماشا ایدن کمسه‌نك قولاغی شدت صدادن اصم اولور . اصل غریب تماشا بودرکه شهرك آواره صبیانی بودولابه صاریلوب دوران ایدرك بالایه چیقدقدن صکره کندولرینی نهر عاصی یی پرتاب ایدرلر .

[۱] Cedre de Liban دیدکاری (سدر) چامیدرکه بوکون لبنانده بیله قالمامشدر .

بودولابدن ماعدا عاصی نهرینك طرفینده اوچ بیك عدد حدیقهٔ ریاض مثللی باغ وباغچه‌لر واردر . هربرنده ایکیشر ، اوچر دولابلر ایله سبزه‌لر صوواریلیر . اما بومحمدیه دولابندن بیوکی یوقدرکه عرب وعجم سیاحلری افواهنده مشهوردر .

زیارتکاه شهر حما — شهر خارجنده (المولی حامد چلبی الشهیر بطاش کوپری زاده) ارض قدسدن کلیرکن ینه ارض مقدسدن معدود اولان بوحماده مرحوم اولدی . (المولی ابراهیم آذری چلبی) معلم زاده افندینك کوربه جان قوزوسی (آذری) در . حماده حمای محرقه‌دن مرحوم اولوب طریق کیلانیسان شیخاری جوارنده حامد افندی ایله بریرده مدفوندر . موتنه تاریخ : « دیدیلر کچدی آذری چلبی » سنه ۹۹۳ .

بو زیارتلردن صکره طوغلر ایاری کوندرلدی . چولستان ایچنده (داستان) جسرنده منزل آلدق . برجسر عظیمدرکه ارض مقدسدن جریان ایدن ایکی نهر اوزرنده بویله برجسر یوقدر . ارض مقدسدن جریان ایدن نهر عظیملردن بریده فراتدر . ملاطیه حدودندن تابحر عمانه قدر ریزان اولور . ونهرك قبله جنوب وغرب طرفلری خاسان ، عسقلان ، رمله ، یافه ، عکه ، صیده ، بیروت ، شام ، طرطوس شهرینه قدر ارض مقدسدر . رمضان اوغلی پایلاسی حدوددر ، مرعشده داخلدر . قول صحیح مفسرین اوزره جناب باری روز محشرده اسرافیله : « سوری اور » دیرنجه بو ارض مقدسی اول قدر واسع ایده‌جکدرکه انس وجان وطیور جمله بوراده جمع اوله‌جقدر . وبوحالده جمله مخلوق قدس شریفی سئوال ایده‌جکدر . بورالره آنکچون ارض مقدس دیرلر . دیکر برروایتده کوره حضرت داود علیه السلامك تابوت ایله کزدیکی اراضی ارض مقدسدر . قرآندن دلیلی (قال لهم نبیهم ان آیة ملکه ان یأتیکم التابوت) آیتیدر . بورالردن مذکور تابوت انطاقیه ، کفرناحون ، شهر صیفه وشهر مصره داخل اولمدیغندن مفسرین ومورخین بالاتفاق بواوچ شهره ارض مقدس دکلدر دیمشلر . برروایتده‌ده پیغمبرلر مدفون اولدیغی یرلره ارض مقدس دینیر دیمشلر . بوحالده بو ارض مقدس

یعنی بعلبك اووه‌سنده نهر تنور ، نهر زابول ، نهر الکلب ونهر زغزغه ودها سائر نهرلر بولنور . اما فرات وعاصیدن غیری ارض مقدسدن جریان ایدر نهر عظیم یوقدر . فرات ارض مقدسه داخل اولدقدن صکره جسردن کچر . چونکه اوته‌سنده جسر یوقدر . زیرا دریا مثال اولور ، جسر ، فلان طوتماز . ملاطیه ، بیره‌جك وجعبر قلعه‌لری اوکندن کمیلرله کچیلور . بیره جکدن تابغداد اووه‌سنه و (قورنه) یه وارنجه‌یه قدر جمیع تجار متاعلرینی کلکلرله وکمیلرله بغداد وبصره‌یه کوتورورلر . اما بو عاصی اویله دکلدر ، کوپری طوتار . بر کوپریسی انطاقیه کوپروسی اولوب بری ده بو (آسان) کوپروسیدر . عباسیلردن خلیفه‌الرشید بالله هارون ، وشام ملوکندن نورالدین شهید ودها نیجه ملوك بو جسرلری تعمیر وترمیم ایتمشلردر ، زیرا ممر ناس اولوب مصر وشام وحلب یولی اوزرنده‌در . بو جسرك حمص خاکی طرفی کنارنده بربار اوزرنده وحمص حدودی اوزرنده یوز خانه‌لی برعرب بلدی (کوبی) وار . آنده (پیرارباب ذوق ، شیخ اصحاب شوق ، حارس عقل وشرع ، عارف اصل وفرع ، شیخ اسرار الهی ، مجاهد انوار نامتناهی الشیخ بایزید بسطامی) قدس سره حضرتلرینك مرقد مبارکی واردر . وحضرت شیخ اول قریه ایچره برجامع عظیم وبرتکیهٔ قدیم ایچره منور برقبهٔ عالیه‌ده مدفوندر . طریق صاحبی اولو شیخدر . یوزی متجاوز فقرا ودرویشانی وار . آینده وروندهیه نعمتی مبذولدر . جمیع عربان وتورکمان بو حضرته معتقددرلر . زیارتکاه خاص وعامدر . حضرت بایزید بغداد بهشت آبادك (قوشلر قلعه‌سی) نام محلنده خانه‌سندن چیقوب کوروركه عرش عظیمك رحمت قپوسی آچیلمش ؛ « سبحان الخلاق الباقی » دیوب عالم حیرتده وارنجه « یا بایزید ! بنم بویله یتمش بیك رحمتم قپوسی واردر » هاتفی صداسنی ایشیدنجه (هو !) دیوب بغداد چولی ایچره سماعه کیرر . اوچوللرده سماعندن ایاقلرنده طرناق وپارمق قالمیه‌رق قورو ایجیك کمیکلریله بو محله کلیر . مرحوم اولور . جسدینی دفن ایدرلر ؛ قدس سره العزیز . بو محلده شامك چاوشلر کتخداسی ،

چاوشلر امینی ، شام یکیچری مصر اغاسی ونیجه ارباب دیوان هدایالرله دیوان خدمتنه کلدیلر .

بورادن حرکتله چول وچولستان ایچره ٦ ساعت کیدرك (حمص) شهرینه کلدك .

اوصاف حمص — ایلك بانیسی معلوم دکل . قلعه‌سنه قیصرلر بناسی دیرورلر . بونی خلافت حضرت عمرده ابو عبیدة بن جراح امان ایله فتح ایتمشسه‌ده بعده ینه استیلای کفاره اوغرادیغندن فاتح ثانیسی حضرت خالد بن ولیددر ، صوکره مصر سلطانی غوری النده ایکن ٩٢٢ تاریخنده اهالئ قلعه ، دبدبهٔ آل عثمانی کوروب حضرت عثمانك خط شریفیله محرر کلام عزت ایله قلعه‌نك مفتاحلرینی سلطان سلیم اوله تسلیم ایدرك جمیع تکالیف عرفیه‌دن معاف ومسلم اولدیلر . اولجه ٧٩٩ تاریخنده تیمورلنك شامی خراب ایدوب یرله یکسان قیلمغه کلیرکن بو حمص شهرنده‌کی حضرت عثمان کلام عزتی سببیله بو ایالری عفو ایدوب خراب ایلممشدی . صکره تحریر سلیم خانیده بو سنجاق اهمان اوغلنه احسان اولنوب طرابلس شام ایالتنده سنجاق بکی تختی اولدی ، حالا دو اویله‌در . خاص همایونی (٢٢٠٢٩٠) اقچه اولوب ارباب تیمار وزعامتی ١٦٩ در . آلای بکیسی ، چری باشیسی ، یوز باشیسی واردر . بکینك عسکریله جمله ارباب تیمار وجبه‌لو سیله ایکی بیك عسکری اولوب سفره اشرلر . اوچیوز اقچه پایه‌سیله شریف قضادر . مذاهب اربعه‌دن شیخ الاسلاملری ونقیب الاشرافلری واردر . محتسبی وشهر نائبی دخی وار . چولستان اولمغله نواحیلرینی عربان خراب ایتمشدر .

اوصاف قلعهٔ حمص — نهر عاصیدن کامل بش بیك آدیم جانب شرقده برچولده عملی یپیمه برپشته اوزرنده سنك تراش ، متین برقلعه‌در . غربه آچیلیر برقپوسی واردر . قپوسی دمیر قاناتلیدر . درت چوره‌سنده خندق یوقدر . وجه دیوارینك طاشلری منقشدر . درون حصارده اولر واردر . قلعه دزدار ونفراتیله مقدارکافی طوپلری واردر . پاشا افندمز بو شهره داخل اولنجه عجایب طرب شادمانلقلری ایتدیلر . خیلی یوجه برقلعه‌در . بو

عربستانده حمص ، حما ، حلب قلعه‌لری هپ بویله عملی ییغمه تپه‌لر اوزرینه بنا ایدلمشدر . اشاغی واروشده‌کی اولری دها کوزلدر. باغ وباغچه‌لری یوقدر. عاصی کنارنده جابجا حدیقه‌لری واردر. شهره سلف خلفاسندن قالمه بر آریق (خرق)واسطه‌سیله صو کلیر . صوبی کرچه بووجهله عاصیدن کلیر، فقط حمام صوبی کبی ایلیق اولور، اشاغی واروش اطرافنده رباط اولمغله عربلردن غایت خوف ایدرلر . اولا یوقارو اچ قلعه‌سنده (جامع سلطان) اول قدر واسع برجامع دکلسه‌ده نظرکاه قدما اولمغله روحانیتدارردر . وحضرت عثمانك خط کوفی ایله محرر کلام عزتی بوجامعده‌در . حضرت عثمان مدینهٔ منوره‌ده بوکلام عزتده قرأن تلاوت ایدرکن یوم رمضانده شهید اولوب بوکلام عزتده (فسیکفیکهم الله وهوا لسمیع العلیم) آیت کریمه‌سی اوزرنده حالا قان بولاشیقلغی وآثاری واردر . بوجامعدن باشقه جامع ومسجدلری‌ده واردر. مسجدلرینك مشهوری (بیعه) مسجدیدر . ایکی مدرسه ، بر دارالحدیث ، بردارالقرأ ، یدی مکتب صبیانی واردر ؛ بونلرك اوقافی اول قدر قوی ومعمور دکلدر . اوچ عدد تکیه‌سی ، اوچ خانی ، برحمامی واردر. حمامنك صوبی دولاب ایله عاصی نهرندن کلیر، حمام مفید ومختصردر . بعدالظهر نسوان کیرر . برمقدارده دکانلری وار ، هرشی بولنور ؛ لکن بدستانی یوقدر . آب وهواسی چوللر ایله شدت حراته تابعدر . بعض زمان سام یلی بیله اسر . بورالردن اوقدر کوزل چیقماز . صلحای امتدن مظنهٔ کرام، قیلقلی آدملری پك چوقدر .

صنایعنك ممدوحی بیاض خاولی، پنبه مقرمه ، حریر سیاه پشتماللری، سیاه غرارلری، الاجه مقرمه‌لری مشهوردر . خلقی اوغوز طائفه‌سندندر . کذب وبهتان غیبت ومساوی نه‌در بیلمزلر . زمان قدیمده کهنه وحکما بوشهر قدیم ایچره قعر زمینده ییلان وعقرب وچیان وسائر سملی حیوانات ایچون طلسملر دفن ایتمشلردر . الی هذاالآن اوطلسملرك تأثیریله ییلان وعقرب وامثالی حیوانات مضره بولنمز، اره‌صره کورلسه‌ده انسانه دیش اورسه تأثیری اولمز، بوحمصك طوپراغندن برکشی هرقنغی دیاره کوتورسه

ییلان، عقرب ، چیان صوقدیغی جراحت اوزره بوخاکی باغلاسه بامرالله دفع اولور . برده داخل حمصده برصو قیوسی واردر : برکیمسه صو ایله پیراهننی یوسه کیسه او آدمی اصلا عقرب صوقمز ، مکر اول کوملکی سائر برصو ایله ییقه‌یه‌رق حکمنی باطل ایده .

اهالیسندن استماع ایتدم : حمصك برجانبنده برمسجد اولوب قپوسی اوزرنده عجیب الهیکل برتصویر واردر . نصف اعلاسی صورت انسان ونصف اسفلی عقرب شکللیدر ، مرمر خامدندر . برآدم اوصورت اوزرینه برپاره خمیر یاپشدیرسه اوخمیر هیکلك صورتنه مشابه اولور ، خمیر قورودقدن صوکره سهلجه برپاره‌سنی آتشه براقوب عقرب صوقان کیمسه‌یه توتسولایسه اوزخمدار آدم خمیر رایحه‌سنی شم ایدنجه زخمك وجعی سکونت بولور. حقیره دزدار اغا اللی درهم قدر احسان ایتدی، حفظ ایتدم . صوکره عجم دیارنده (ارمیه) شهرنده برمملوکمی عقرب صوقدی ، مذکور خمیردن آتشه برپارچه براقوب غلامی بخورله‌دیغمده درحال وجعدن خلاص اولوب زخم عقرب یرندن صاری صولر جریان ایتدی .

زیارتکاه کملین — بوشهرده اصحاب کرامدن ابن ابو جهل ، صابر بن جرهم ، الدس بن عقیل الشمس ، مروان بن عامر ، قبیلهٔ انصاردن سالم بن بحیره ، هشام بن بنی نجار ، نجیر بن عاصم الاسلمی ، حایف الاشتری النخعی ، جاشن بن خلف، احمد بن عبدالله بن نجار، خویلد بن سهل الاآبادی، معرج بن زائر الکلبی ، معمر بن القیس المخزومی، حسان بن غنم المخزومی، جمع بن حرب الیتیمی ، طلحه بن عبدالله ودها برچوق صحابهٔ کرام مدفون اولوب حمص جوارنده سمعان نام قریه‌ده دخی امویلردن عمر ابن عبدالعزیز حضرتلری مدفوندر . اچ حصارده حضرت عثمان رضی الله عنه‌ك خطیله مصحف شریف وار دیدکدی، حمصده نه‌زمان صوقیتلغی اولسه بوکتاب شریفی چیقاررلر اول آن رحمت نازل اولور . صاحب آفتابهٔ نهانی، پیشوای پیك محرم اسرار ـ بتول ، مقدم ابرار آدم طیار حضرت عمرو عیار ـ اصل اسمی عمر بن امیة الضمیری در ، مصاحب خاص رسول ایدی . وفات

حضرت رسولدن صوکره ترك دنیا ایدوب بند کمر ایده‌رك نیچه زمان سیاح عالم وارکشت وکذار ایلمش ونهایت بوحمص شهرینه کلمشدر. بوراده کورمشکه ایکی کشی مزار قازمشلر: «عجبا اوزونمی قیصه می ؟» دیه مجادله ایدییورلر همان یانلرینه‌یاقلاشوب: «مرحوم‌اولان‌قدر وارمیدر؟»دیر. آنلرده «بلی‌وار» دیرلر. همان عمرو صچرایوب مزارك ایچنه کیرر، مکر مزار قازانك بریسی عزرائیل ایمش، عمرك کریبانی الده ایدوب روحنی قبض ایدر اورایه دفن اولنمشدر. بو آستانهٔ حضرت بابا عمری کونا کون اشیا ایله زین‌ایدرلر رضی‌الله تعالی عنه. الملك الاشرف مظفرالدین موسی بن الملك المنصور ابراهیم — پدرینك یرینه حمص حاکمی اولوب التیوز آلتمش ایکی سنه‌سنده وفات ایتمشدر.

بورادن‌قالقه‌رق آلتی ساعتده ایکی قپولی خانه کلدك، برچول‌ایچنده وشام داخلنده‌اون‌بیك آت‌آلیر برخان‌عظیمدر. آینده وروندکان برقپوسندن کیروب دیکر قپوسندن چیقدیغی ایچون ایکی قپولی دیرلر. قلعه‌سی‌یوزکدر وایچنده‌کی نفرات حاکمیدر، عربان اشقیاسندن اطرافی صیانت ایدرلر. بورادن دخی قالقوب‌جانب قبله‌یه یدی‌ساعتده (نبوك‌ـ‌نبك) قریه‌سنه کلدك، شام خاکنده باغلی،باغچه‌لی، صولی، سماطلی‌معمور برقریه‌در. برجامعی‌وار، جوارنده برخان یاپلسه‌دهامعمور اولوردی. بورادن دخی‌قالقوب آلتی‌ساعتده «قطیفه‌خانی» نام قلعهٔ عظیمه کلدك؛ یمن فاتحی سنان‌پاشانك وقفیدر. اوچیوزعسکرله متولیسی حاکمدر. بوخانه تابع یتمش پاره اوقاف قریه‌لر واردر. اون بیك آدم آتیله دوه‌سیله کلوب ایچنده مکث ایتسه ینه برقسمی خالی قالیر. متعدد حجره‌لری، بش‌بیك آت آلیر آخوری، بشقه‌جه‌دوه‌لکی،حرم‌اوطه‌لری، عمارتی، کیلاری، فرونی، قرق‌عدد دکانی، مفرح‌حمامی، بشقه‌جه‌متولی‌سرایی وپاشالره مخصوص سرایی حاوی برخان عظیمدرکه هپ کارکیر بنادر. در ودیواری سلاح آصه‌جق دمیر چنکللر ایله آراسته وهرطرفی آتلری قید وبند ایده‌جك دمیر حلقه‌لر ایله پیراسته‌در. وسطنده عظیم برحوض واردر. هرکیجه جمیع مسافرینه اوجاق باشنه برر باقیرسنی ایله بشر طاس لحم پاره‌لی بغدای چورباسی

آدم باشنه برر نان وهراوجاغه برر شمع روغن مع شمعدان خداملری کتیررلر. هرکیجه مسافرینك آت ودوه وقاطرلرینه بریم مقرردر. مرتضی پاشا افندمزه متولیسی قاسم اغا زاده مصطفی چلبی عظیم برضیافت ایتمشدرکه دیللر ایله تعبیر اولنماز. بوخانك خیراتی غایت عظیم اولوب عرب وعجمده قطیفه‌لی خان نامیله مشهوردر. ینه جانب قبله‌یه التی ساعتده (حرصه) قریه‌سنه کلدك. اوچیوزخانه‌لی، باغلی وباغچه‌لی، برجامعلی معمور کویدر. بوراده جمیع اعیان شام هدایالریله پاشایه کلوب مشرف اولدیلر. جمله‌سنك هدایاسی مقبوله کچوب یوز اللی قدر هدایا آت وقصراقلری پاشای سخاکار اغواتنه احسان ایلدی. سائر مأکولات ومشروبات مقوله‌سی پیشکشلر ایله پاشانك جمله عسکری بای اولوب حقیره دخی ناشف زاده‌نك هدیه‌سی اولان آتی جمله بساطیله احسان ایلدی. ایرتسی کون علی الصباح بعظمة خدا شام جنت‌مشام عسکری تموج ودریا مثال جوش وخروشه کلوب زره، کلاه، جبه، وجوشنه مستغرق اولوب شهراهك ایکی جانبنه قات اندر قات سلامه طورانلرك سیف‌وسنان، خشت‌ومزراقدن صحرای‌شام جسیم براورمانستانه دوندی. یلمان نیزه‌لرك شعشعه‌سی چشم انسانی خیره‌لندیرردی. وجمله اعیان، اشراف، علما، صلحا، ائمه، خطبا، ملا، سادات کرام بتون توابعلریله آتلو اوزره صفبسته سلامه طوروب امیر حاج بولنان سنان پاشا دخی بشقه‌جه عسکر وآلای والا کوستروب سلامه طوردی. آندن ترکمان اوغللری عیسی، موسی اغالر، عبدالسلام اوغللری، سنان پاشا اوغللری، قاسم اغا زاده، ناشف زاده محمد افندی، شام دفترداری، شام کتخدایری، شام چاوشلر کتخداسی، چاوشلر امینی، چاوشلر کاتبی، سائر اعیان مجوزه‌لی وآبلاق صورغوچلی کحیلان آتلر اوزرنده البسهٔ فاخره‌یه مستغرق اولمش، چاوشلر سلامه طوردیلروکور عبدالسلام ورختوات‌مصطفی آغا، کیوان اوغللری، صفد حاکمی یواشجه محمد اغا وصالح اغا وحسین اغا وبتون اعیان وکبار قات‌اندرقات صف اندر صف کمال احترام ایله سلامه طوردیلر. آنك ایلروسنده شامك بیك بشیوز یکیچریلری زره، کلاه،

جبه وجوشنه مستغرق ، یشیل ، آل کووه رنکی ، قیرمزی ، آدلی صانلی
وکزیده شهباز یکیتلر اللرنده اون یدیشر بوغوم قارغی ویلمان دمیرلی حلب
قالقانی ایله توانا ، شجیع نامدار بکلرك هر بریسی آتلرنده فلان ابن فلان
دیو صری وسلاله‌سیله صایبلی مهره قصراقلر اوزرنده شام باشلغی ، شام
رختی ، شام اکری ، شام رکابی وشامده دیکدکلری شـقه بندلر جیرید
وحریر اورمه صیرمه‌لی سـکه‌لری ایله ، التی پاره یانجقلی وسام سوارحو
طاسلی کحیلان قصراقلر اوزره سلامه طورور . یدی اقچه علوفه‌یه متصرف
یکیچریلری اکـه‌سنده اقل مایکون بشر ، اونر ، قرقار . اللیشر کاکل
پریشان کومش قوشاقلی ، الی صرقلی کورجی وآبازه وچرکس
غلاملی یکیچریلر قات اندرقات سلامه طورمش . آندن قپو قولی ، یکیچری
سرداری ، سپاه کتخدا یری آیروجه سلامه طوروب باشـقه آلای عظیم
ایتدیلر . پاشـای ذی‌شان دخی عظمت ودارات ایله رستم وافراسیاب وار
آتنه سوار اولوب ابتدا دردر یوزصدفلی ، صواتلی ، پاك ومسلح ومکمل
قوسقون ایله آت باشی برابر عبور ایتـدیلر . آندن ایکی یوز دلی ، ایکی
یوز کوکللی عسکرلری دخی سلاح پوصات قپانچه صرقلرنده قورت دریلری
صاریلمش الوان فلاندیره بیراقلریله یلکن ، شبکلاه وصالحلی طاقیه‌لری ، چاشنکلری
ایله آت باشی برابر عبور ایتدیلر . آندن یوز چاشنکیر ، یوز طشره کلاهجیلر
دخی اللری صرقلی کحیلان آتلر اوزرنده عبور ایتـدیلر . آندن یوز عدد
اچ اغاسی سراجلری یوز عدد محر بجیلری ، مطبخ امینی ، وکیل خرج
توابعلری جمله صرقلرله عبور ایتدیلر . آندن ایکی یوز عدد متفرقه ، ایکی
یوز قپوجی باشی سمور کورکلی ، کحیلان آتلی قرق الیشر الی صیرقلی دلیران
قفادارلری زره وزر کلاهلرله آت باشی برابر عبور ایتدیلر . آندن پاشانك
بر بوکروك بیراغی ، بردمدار بیراغی ، ایکی طـوغلری کچوب آردی صره
پاشـانك طقوز کحیلان آتلری زراندوز ومرصعاته غرق اولمش ، یدکاری
مجوزه‌لی یدکجیلر ، امیراخور اغا ایله چکوب اردی صیره‌ده پاشا دیبا وشیب
وزرباف مرصعه غرق اولمش قطیفه جواهر دوکمه‌لی سـمور قپانچـه ایله

وتیرکش ایله ایکی یانده قرمزی دولمالی وزردوز اسکوفلی مطره‌جیلر والتون
طاسلی شـاطرلر ایله درت یوز عدد آلات وسـلاحه مستغرق اچ اغالریله
مهترخانه‌سنی دوکه‌رك بیك اللی سکز سنه‌سی شوالنك اوننجی کونی شـام
جنت مشامه داخل اولدی . الله مبارك ایلیه . شامك علی قدر الامکان جمیع
احوالنه واقف اولوب جمیع اولیا وانبیـا مرقد مبارکلرینی زیارت ایله
یوزومزی سوروب کزدك . جمیع اشراف واعیانی فصاحت وبلاغت اوزره
تکلم ایدرلر ، لسانلری عربیدر .

لسان عربی — لسان دین میندر . جناب حق جمیع ملائکه‌لره لسان عربی
سویلمکی امر ایتمشـدر. حضرت آدم دخی ادیم ارضدن جنت مأوایه داخل
اولنجه حضرت جبریل امین کندوسنه لسـان عربی تعلیم ایدوب حوا آنا
وسائر ملائکه ایله و بالذات رب العزة ایله لسـان عربی ایله تکلم ایتمشـدر .
قال النبی علیه السلام « لسان اهل الجنة العربیة والفارسیة الدریة » بو حدیث شریف
موثوق اولمق اوزره کمال پاشا زاده مرحومك تألیفاتندن (دقایق الحقایق) ده
مسطوردر . اما حضرت آدم جنتدن هبوط ایتدکدن صکره فراق رب العالمین
ایله المندن کندوسنه نسیان الویروب بعده قرلانغج قوشنك وسـاطتیله جبل
عرفاتده حضرت حوا ایله بولوشه‌رق بامر خدا لسـان عربی‌یه قریب اولان
لسـان عبری تکلم ایتـدیلر . حروف عبری ینـه عربی حروفی قدردر .
بو لسانه عائد معلومات دخی بو جلدمزده مسطور اوله‌جقدر . حضرت آدمك
اولاد واحفادی منتشر اولوب لسـان عبری ولسان سریانی ، لسان عمرانی
تکلم ایتدیلر . تا که حضرت اسماعیل علیه السلام قرق یاشنده مرسل پیغمبر
اولدقده لسان عربی ایله متکلم اولدی . عربی لسانی ممدوح الهیدر . دلیلی
« بلسان عربی مبین » ، نظم جلیلیدر . اویله واسع بر لساندرکه حدوپایانی یوق .
بر معنـا ایچون یتمش لغتی واردر . نتـه‌کیم مکه‌نك بو قبیلدن اوله‌رق اوچ یوز
اسمی واردر . مکه ، بکه ، کعبه ، زادالنمل . . . الخ . آرسـلان ایچون ینـه
اوچیوزدن فضله اسم واردر . فوق العاده واسع ، بلیغ ، طمطراقلی بر لسان
فصیحدر. کلام بلغاده (العربی فصاحة ، والعجمی ظرافة والترکی لطافة وسائر

اللسان غلطة) دیمشلر ، عربستان کبی برارض واسعده قوم وقبیله‌نك حدو پایانی اولمدیغندن لسان عربی اون ایکی شعبه‌در . هر بریسی لهجهٔ مخصوصه‌سیله تکلم اولنور . اما جمله‌سنك فصیحی مکه ، طائف ، حجاز ، موال عربانك لسانلریدرکه درمکنوندر . آیت‌شریف مؤداسی اوزره کلام ایدرلر . بوشاملیلر دخی فصیح‌اللسان ، بدیع‌البیان آدملردر . علماسیده مشهور آفاقدر . سیاح عالم اولانلر هرکسله حسن‌الفت ایچون هر لساندن برر نبذه بیلمك لازم اولدیغی کبی عربجه‌دن صو واتمك ایستیه‌جك وکندینه ضرر کله‌جك برجهتی فهم ایده‌جك قدر بیلمك کرکدر . ای برسیاح یوزقرق لسان بیلملی‌که ندیم آدم اوله . هرشیئك جهلندن علمی یکدر .

عربجه‌دن سیاحلره پك کرکلی اولانلری خبر ویره‌لم :

واحد ، اثنین ، ثلاث ، اربع ، خمسه ، سته ، سبعه ، ثمانیه ، تسعه
١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩
عشره ، احدعشر ، اثناعشر خبز ، مأ ، بطیخ ، عسل ، تین ،
١٠ ١١ ١٢ اتمك صو قارپوز بال انجیر
تبن ، رمان ، تفاح ، عدس ، بصل ، نخل ، شجر ، تمر ،
صمان نار المـا مرجمك صوغان خرماأغاجی اغاج خورما
رطب ، بیضه ، دجاج ، غنم ، بقر ، جمل ، فرس ، حمار ،
یاش‌خورما یومورطه تاووق قویون اوکوز دوه آت اشك
بغل ، ذئب ، کلب ، خنزیر ، ملح ، فلفل ، دبس ، حطب ، نار
قاطر قورت کوپك دوموز طوز بوبر بکمز اودون آتش
برد ، تموز ، تعال ، روح ، اجلس ، اقعد ، سمکه ، جبل ،
صووق اسجاق کل کیت اوطور اوطور بالق طاغ
مقالید ، افتح ، البـاب ، یاولدی ، غلق‌البـاب ، استرالبـاب ،
کلید آچ قپویی اوغل قاپا قپویی قاپا قاپویی
تعال یااخی‌ارکب‌الفرس ، یاستی تعال تأ کل یقطین ، بقلةالحمقا
کل قرداش بین بوآته یا قادینجغم ! کل قباقیی یعنی‌احمق‌اوتی،سمیزاوت

اشی بدك ، انقلب الخمزخلا ، ای سأل‌الخبر ، ای‌وجدته جیدا ،
نه‌ایسترسك شراب سرکه یه‌دوندی یعنی‌خبرصوردی بن آنی یکی‌بولدم
اغروریت‌غلبه ، ای صارذاماشیة ، وجدته بخیلا ، صاروقت‌حصاد ،
آنه‌چیلاق‌غالب‌اولدی یورومك‌اسی‌اولدی آنی بخیل‌بولدم اکین‌وقتی‌کلدی
ازلت عنه الشکایهٔ ، اذاکثر عنـده اللبن ، اعتقدت‌انه کریم ،
بن آندن شکایتی قالدیردم قچن‌قتنده سودچوق‌اوله ایناندم‌تحقیق جومرددر
حمی ، روی ، کال ، خشی ، غنی ، بوثر ، ورث ،
اسی‌اولمق سویلدی اولچدی قورقدی بای‌اولدی بای‌اولدی میراث‌یدی
ادرك ، یشـاع ، وهب ، اقام ، طوف ، موت ، سافر ،
اکلادی صاندی باغشلادی طوردی طواف‌ایتدی اولدی سفرایتدی
قهر ، تعدی ، ای ، هره ، سبع، الله یرضی عنك
قهرایتدی کملك‌ایتدی یعنی کدی ارسلان ، اللّه‌سندن‌راضی اولسون

لسان‌عربی بربحربی‌پایاندر ، بونی غواص معانی اولان بیلیر. حقیر شوقدرجك مسوداتمز ایچنده بولنسون دیه‌رك تحریر ایلدم . والسلام .

شام‌جنت مشامده مرتضی پاشا افندمزله شب‌وروز حسین بیقرا فصللری ایدوب صحبت خاص ایدرکن آستانهٔ سعادت طرفندن پاشانك اولاغی کاوب مولوی وزیراعظمك عزل ایدیله‌رك نفی ایدیلوب یرینه قره مراد پاشا وزیر اعظم اولدیغی خبرینی کتیرنجه پاشا افندمز غایت متألم اولدی . چونکه کندیسی قوجه مولوی محمد پاشا چراغی اولوب حرم خاصدن طوغری‌قوجه وزیر سراینه‌چیقوب آنك مسافری ونظر کرده‌سی‌ایدی. اول کیجه پاشا ایله صحبت‌ایدرکن پاشا افندمز « خزینه‌داری‌چاغرك » دیدی. خزینه‌دار کلدکده « اولیا چلبی‌یه اوچ یوز آلتون ، برسمور پارچه‌سی سرحدی واوچ غلام ، اوچ قات اثواب کورکلریله ، وغلاملرینه اللیشر غروش ! » دیوب فی‌الحال خزینه‌دار اوچ یوز آلتونی حقیره ویرنجه پاشا افندمز « برادرم اولیام ! الله آسان کتوره ! دردولته یولجیسك . » دیدکده‌عقلم باشمدن کیدرك « نه چاره امر امرکم ! » دیدم . اول کیجه مرتضی پاشا ایله جمله امرلری ، مکتوبلری

یازوب ، علی الصباح دخی جمله یاران ایله وداعلاشوب اوچ غلامله یوله دوشدك .

شام جنت مشامدن اولاقلق ایله آستانهٔ سعادته کیتدیکمز

اولا منزل (ایکی قپولی) شامدن ۱۹ ساعتدر . آندن (حمص) آندن ۱۲ ساعتده منزل (حما) در . بورادن منزل بارکیری ومنزلجی آلوب (شحر) ی ، (جسر شغور) ی ، (ضبقه) یی کچوب اول اول کیجه منزلده (انطاکیه) ، آندن (بلن) اندن (اسکندرون) (پیاس) ، (قوردقولاغی) و (مسیس) ی کچوب (آدنه) یه ، آندن (سلطانخانی) نه ورمضان اوغلی یایلاسنه اینوب (اولو قشلاق) ده منزل آلدق . آندن (ارکلی) ، (قره‌پیکار) ی کچوب (قونیه) ده منزل آله‌رق آندن (لادیك) (ایلغین) قصبه‌لرینی کچوب (آق شهر) ده منزل آلندی . آندن (بولوادین) ی (بابد) ی . (خسرو پاشا خانی) نی (سیدی‌غازی) یی کچوب (اسکی‌شهر) ده منزل آلدق . آندن (سکود) و (لفکه) قصبه‌سنه کچه‌رك (ازنیق) قلعه سنده منزل آلدق . آندن (یلق آباد) دره سندن (قرق کچید) نام قلعه‌دن ومخوف ومخاطره‌لی یردن کچوب جان‌عزیزدن بیزار اوله‌رق دربندلر آشوب نصف اللیلده ککبوزه‌ده عجم نام منزلجینك خانه‌سنده بی تاب وبی مجال قالوب علی الصباح اسکداردن دریا مثال عسکر ایچندن کوچ حال ایله کچه‌رك پاشانك قپو کتخداسی قوشجی محمود اغا ایله صدر اعظم مراد پاشایی اسکدار اوتاغنده بولدق. حقیر دست بوس‌ایدوب نامه‌یی ویردیکمده «شامدن‌چیقالی قاچ کوندر ؟» دیدی چیقدیغم کوندن بوکونکی کونه قدر اون کوندر دیدم . «پاشانه‌ایشلر؟» دیدی، «دعای خیرکزده‌در» دیدم . بوحقیرك حال‌وخاطرین سؤال ایدوب مکتوبلردن حظ ایلدی . «بز آنی عظیم برایشه قوشه‌ق کرك، همان ار اولسون باش یارسون پادشاهه مال تحصیل ایلسون، هله شو

غائله‌مزی دفع‌ایده‌لم » دیه حقیره برخلعت فاخره کیدیروب قپو کتخداسنه «اولیایی برخوشجه کوزت» دیدی . حقیردخی زمین بوس‌ایدر شکلده تمایل ایدوب محمود اغانك خیمه‌سنده ساکن اولدم .

مکر جمله عثمانلی عسکری کورجی نبی ، قاطرجی اوغلی ، چومار بلوك باشی نام جلالیلرك اوزرینه‌سفره چیقمشلر اما مذکورجلالیلرعثمانلی عسکری اوزره یوزبیك جلالی ایله اسکداره کلمك اوزه ایکن اسکدار شهرینك‌اطرافنه وباغلر کنارینه‌خندقلر قازمشلر.

ظهورات الهیه ورؤیای صالحه : قره مراد پاشا وزیراعظم اولوب قوجه مولوی وزیر محمد پاشا عزل ایدیله‌رك قاسم پاشا مولوی خانه‌سنك شیخی چلبی خلیل افندی برواقعه کوروب مراد پاشانك تذکره‌جیسی قره کوز افندی یه نقل ایدر . انلر دخی قره مراد پاشایه دیدکده فی الحال شیخ خلیل افندی مراد پاشا حضورینه دعوت ایدیلوب کوردیکی رؤیایی شووجهله تقریر ایدر : شیخ چلبی عالم منامده کوررکه اسکدار صحراسنده‌کی نمازکاهه نیجه کره یوز بیك امت محمد جمع اولوب دفع بلا ایچون استسقا دعاسنه حاضر اولمشلر . اسکداری محمود افندی وعظه چیقمش بیورمشلرکه «اسکدارا ناطولی‌خاکندن اولوب بزم‌حمایه‌مزده اولمغله‌کورجی نبی نام‌جلالینك مراد پاشا الندہ منهزم اولمسنی اللهدن رجا ایتدم . انشاء الله بیك اللی طقوزنده کورجی منهزم اولوب نیجه بیك امت محمد دریایه غرق اولمه‌دن واسکدار دخی بانمه‌دن خلاص اولور. خدا رجامزحیز قبولده واقع اولدقدن صکره مراد پاشا صدر اعظم اوله‌رق سلامتله بودینه والی اولوب بعده‌قپودان اوله‌رق ینه صدر اعظم اولوب بعده عربستانده حما شهرنده متأهل اولوب خاندان صاحبی اولماسنی رجا ایلدك . شمدیکی‌حالده بواستسقا اکادر. برازده نور دیده‌م جان عزیزم عبدالغفور چلبیم کورسی‌یه چیقوب وعظ ونصیحت ایتسون ، بیوردقلرنده غفوری افندی اسکدار منبرینه چیقوب دعا ایلدیلر . سمادن باران رحمت نازل اولوب اسکدار واستانبول اوزرندن نحوست دفع اولوب عالم منور اولدی . « ایشته‌بومنوال اوزره‌شیخ خلیل‌افندی واقعه‌سنی نقل‌ایلدکده‌مراد پاشا» والله افندی، کچن کیجه بن دخی‌واقعه‌مده‌بواستانبولده

اهلمی تطلیق ایدوب حما شهرنده تأهل ایدرك قبه‌لی سرایلر وجامعلر بنا ایتدیرمیشم . انشاء الله خیر اوله » دیه‌رك خلیل افندی‌یه انعام واحسانلر ایدوب خیردعاسنی آلور . بعده بو واقعه‌دن برظهورات الٓهیه آشکار اوله‌جقدر دیرکن کورجی نبی‌نك عصیان وطغیانی ظاهر اولمشدر .

دربیان سبب عصیان جلالی — بوکورجی حرم خاصده نشو ونما بولمش ارباب خدمتدن منعم ومالدار وصاحب وقار برآدم ایدی . اکثریا متصرف اولوردی . مشار الیه پاشایه دلکیر اولوب اناطولی ایالتلرینك جشراتلرینه مال بذل ایلیوب باشنه یکرمی بیك ملوث ، تلبیس کار عسکر وکونا کون خذلهٔ ناس طوپلایوب جبلتنده مرکوز اولان خیانت وخباثت وملعنت ازلیه‌یی عصیان وطغیان جانبنه میل ایتدیروب عثمانلی نان ونمکنی فراموش ایلیوب عاقبت وسرانجامنك نه‌یه منجر اوله‌جغنی فکر ایتمیه‌رك دولت علیه‌دن روکردان اولوب برآلای ایپسز صاپسز حشرات ایله بلدهٔ طیبه‌یی زار وزبون ایتمکی تعهد ایدییوردی . سکسان بیك عسکرینی یتمش بیك وعدخلف ودروغ ایله بوغازطوقلغنه آج ومحتاج وبرای احتیاج باشنه طوپلانوب ونیجه‌معزول بکلربکی وملتزمین وبرطاووق ایچون قرق اوه قونان مقله‌جیان ایله اناطولی خاکندن برباش اسکداره کلمکده اصرار ایتمکده ایکن بریده دولت علیه طرفدن خاص وعام ، بای وکدا مشورت ایدوب حضرت رسول اللهك علم شریفنی اسکداره چیقاروب « هرکیم دولتك بردن بیکه . بیکدن یوز بیکه وارنجه نان ونمکین بیرسه علم رسول الله دیبنه کلسون » دیدیکنجه العظمة لله حقیر اسکداره واردیغمده طاغ وطاش ، دشت وهامون باغ وباغچه‌لر آدم دریاسی اولوب موج اورمقده ایدی . حقیر بو جمعیت کبرایی کوروب « بونه فانی جهانك نقشندن کونا کون حصه آلمغه کلمشز » دیوب سیر وتماشایه مقید اولدق . ابتدا آلای عظیم ایله حضرت رسالت پناهك علم شریفیله صدر اعظم مراد پاشا نیچه یوز بیك عساکر اسلامی‌قایق ، چکدری ، وسائردونمای همایون کشتیلریله اسکدار صحراسنه کچیروب سراپرده‌سنده قرارداده اولوب آستانهٔ سعادتده موجود بولنان یتمش التی اوطه یکیچری نفرلری وقوروجیلری ،

دانشمند ومتقاعدلری ، قول اوغلی قول وجمله عجمیان ایله جمله قرق درت بیك یکیچری عسکری اسکداره کچوب صف ، صف اوله‌رق خیمه‌لرینی قوروب باغلر کنارنده مترسه کیردیلر . آندن صوکره اون سکز اوطه درکاه عالی طوپچی عسکرلری ، ایکی یوز پاره شامی طوپلری ، قرق پاره بال یمز وقلومبورنه طوپلری یکیچری مترسلری اوکنه زین ایدوب کوشه ، کوشه اوچ بیك طوپچی عسکری خدمتده اولوب جمله طوپلری لوازم ومهماتیله آماده ایتدیلر .

آندن اوتوز اوطه درکاه عالی جبه‌جیانی طوپلر خدمتنه وعساکر مسلمینه جبه وجوشن ویرمکه وغیری مهمات خدمتنه مأمور اولوب اوچ بیك جبه‌جی حاضر باش اولوب طوردیلر ؛ بوجمله عساکرك ارقه‌سنده صدراعظم حضرتلری اون بیك کزیده وپرسلاح قپوقولیله قافه‌دار اولوب یمین ویسارنده ذوی-الجناحین وار التی بلوك سپاه وجبه وجوشنه وغیری آلات سلاحه مستغرق اولوب اللرنده اون یدیشر بوغوم بغداد وبصره قارغی صیرقلری ، بللرنده شمشیر مقرابیلری اولدیغی حالده « یاغالبا غیر مغلوب » ذکرینی ایده‌رك میدان معرکه‌یه واردیلر . اسکدار بیراق وفلاندیره وسنجاقلر ایله برفضای لاله‌زاره دونوب یوز اللی یرده جنك طبل وطرمه‌لر اورولوب زمین وآسمان کوم کوم کوملدی . ینه اول کون یتمش عدد طوغ وطبل وعلم صاحبی وسائر یدی قبه وزیرلری قپوقوللریله آلایلرینی کوستروب سائرمعزول میرمیران وامرای عربستان دخی ارتفاع قدر بولمق ایچون وار قوتی بازویه ویروب مرتب عسکرلریله آماده اولدیلر . هرکس تعیین اولندقلری یرلرده مکث ایدوب هرطرفه قره‌غوللر فرمان اولندی . بتون طوپلر کیرپی کبی قول قوله یرلشدیریلوب چاملیجه ، بلغورلی ، قایش پیکاری ، آل بهادر ، سجاه باغلری ، وقاضی کوی باغلری طرفه قره‌غوللر تعیین اولندی . یدی قولدن طلیعه عسکرله وزیر وزرا ، میر میران چرخه‌جی تعیین اولنوب کوندن کونه جنکه آماده طوردیلر . هرکون کورجی نبی طرفندن صدر اعظمه چاشتلر کاوب (ایشته فلان منزله کلدی ، سکسان بیك عسکری واردر) دیه خبر کایردی . همان

صدر اعظم قپودان پاشایه فرمان ایدوب قرق پاره دونتمای همایون قدرغه‌لریله
بش بیك عسکر تعیین ایدوب ازمید بوغازی یوللرینه کیده‌رك پندك، قارتال،
هرکه یوللرینی جلالیلره قارشی محافظه‌یه مأمور اولدیلر . بری طرفدن
جلالیلر بوقدرغه‌لرك یوللری اوزرنده آماده بولندقلرینی ایشیدنجه ازمید
شهرینه اوغرایه‌رق حسابسز ذخیره‌لرینی ده زور بازو ایله اوحوالیدن آله‌رق
قوجه ایلی سنجاغی ایچنده‌کی معمور و آبادان قریه‌لر ایچندن اسکداره کلمکی
قوردیلر . بوخبر استانبوله یتشدیکنك صوکره‌کی کونی بالذات سعادتلو پادشاه
جم حشمت باشدارده‌ٔ همایونه سوار اولوب ایکی بیك قدر بوستانجی باشی
قایقلری وسائر صنداللرله اون ایکی بیك قدر توفنك انداز ، زیر دست ،
قورناز بوستانجی شهبازلری ، اون ایکی بیکده بالطه‌جی ، آشجی ، حلواجی ،
کیلارجی ، اکمکجی، خاص آخورلی ، یدکجیلر ، قپوجیلر ، ذلفلی بالطه جیلر
وسائر بی حساب عسکر ایله اسکدار باغچه‌سنده فرار ایدوب اوساعت اون
ایکی بیك توفنك اندازك صقوقان ایله حیدر پاشا باغچه‌سندن تا (علی بهادر) ،
(سجاه بهادر) باغلرینه قدر قات ، قات متریسه کیرمه‌لرینی بوستانجی باشی‌یه
فرمان ایلدی . اول کون پادشاه دنیا پناه حضرتلری دفتر زاده محمد پاشا
افندمزی حضورینه دعوت ایدوب برخلعت سمور کیدیردی ؛ وسرینه
برمجوهر اوطاغه صوقدی . دعا وثنادن صوکره « سردار اکرمم وچرخه‌جی
وزیر مکرمم سك . یوری طلیعهٔ عساکر اسلام اول ، الله ایشیکی آسان
کتوره ! » دیو نیجه وعدهٔ کریمه‌لر ایتدی . دفتردار زاده افندمز ده
زمین بوس ایدوب باشنده‌کی صورغوج شاهی ایله صدر اعظمه کلوب
اون کیسه التون احسان آله‌رق اوطاغنه کلدی . دین مبین غیرتنه چرخه-
جیلق خدمتنه مقید اولوب ابتدا کندی عسکرندن درت بیك کزیده
جرید آتلی آبازه ، چرکس ، کورجی واقربالرندن و هرسك سرحدی
غازیلرندن آییردی . جمله‌سنی کوك دمیره غرق ایدوب آتلرینك کملری
صولوقلرینه برر ذراع یشیل دارایی باغلادی . وجمیع اسب سوارلرك
باشلرینه‌ده ینه برر ذراع یشیل دارایی باغلایوب ایکی بیك قدر پیاده‌سنه‌ده

ینه اویله برسوس ویردی . جمله التی بیك عسکرینی باشقه لباسله کیدیروب
عاقلانه حرکت ایتدی . زیرا جلالی عسکری دخی عثمانلی عسکریدر . جنك
محلی محشردن نمونه تما اولدقده بو یشیل دارایی چرخه‌جی نشانی اوله‌جق
ایدی . بوقدر زماندن و بلکه تا ارضروم والیلکندن بری خدمتنده اولان
یکرمی یدی بایراق سکبان وصاریجه‌یی جمله پیاده‌یه دوکوب چتال فستیل ،
چتال قورشون ، چتال چاقماقلی توفنکلر ایله مسلح اولان غازیلری ایاقلی
جبه خانه‌یه دوندیلر . جمله دلی کوکللیلر یله تاتار صبار قتاری چرخه جنکنه
ایلری سوروب یوز اللی قپوجی باشیلر دخی پرسلاح اوله‌رق طائفه‌لریله
پاشانك صاغنده وجمله واجب الرعایه متفرقکان صولنده واوچیوز عدد تام
شهباز ایچ آغالری آلات وسلاحه مستغرق اوله‌رق پاشانك اکسه‌سنده قات
اندرقات وچتاچت قفادارلر یله (بولغورلی) نام محلده چرخه یری‌دیه قرار
ایدوب هرجانبنه دشمن کله‌جکی طرفلره اینجه قراغوللر ، ایکیشر آت بیمیله
تعیین ایتدیلر . خدا عالمدر ، اکر چرخه‌جی دفتردار زاده محمد پاشا طلیعهٔ
عسکر اولوب کورجی بنی عسکریله کرما کرم جنك ایتمکه اقدام تام ایتمسه‌ایدی
اسکدار صحراسنی طولدیران بو آدم دریاسنه جلالیلر آت براقسه‌یدیلر ،
بش کره یوز بیکدن زیاده بنی آدمك جلالیلر الیله دریایه دوکوله‌جکی شبهه‌سز
ایدی. اما جناب باری باری قیلوب اسکداری محمود افندینك همت روحانیه‌سیله
ودفتردار زاده‌نك اعانه‌سیله یوز آقلقلری اولدی . وینه آنك رأی وتدبیریله
اسکدارده‌کی عسکر قایقلرله استانبوله فرار ایتمز اولوب جمیع اسکله‌لره
یکیچری وعجمی چورباجیلری تعیین اولنوب تا اناطولی حصارینه وارنجه
قارشی جانبندن بری طرفه کلن قایقلره ممانعت ایدیلوب کلن قایقلر ینه قارشی‌یه
روان قیلنیردی . بوحالده جمیع عسکر کمیلرله قارشی‌یه کچمه‌دن مأیوس اولوب
جنکه آهنك ایتمه‌لرینه بویله‌جه دفتردار زاده سبب اولمشدر ، وعسکر (اغا
چایری) نام محلده قات اندرقات متریسلر قازوب بوستانجیلر ، جبه‌جیلر ،
طوپجیلر قات اندرقات خندق آلتنه متریسه کیردیلر . هردرسکده طابیه‌لر
اوزرینه بال یمز طوپلر قونیلوب اسکدارك هرکوشه باشلرینه قپولر

احداث اولنه‌رق خندقلر قازلدی . هرقویه موجود نفراتلریله برر اوطه یکیچری وچوربه‌جی تعیین اولنوب جنکه آماده اوملری تدارکی ینه دفتردار زاده محمد پاشا افندمز سایه‌سنده ختامه ایردی . ایرتسی کونی جلالیلر طرفندن چاشیتلر کلوب عاصیلرك (قایش پیکاری) [١] نام محله کلدکلرینی ، یارین البته جنکه باشلایه‌جقلرینی صدراعاظمه خبر ویردیلر . صدراعاظم قره مراد پاشا قرق بیك توفنك انداز یکیچریانه وسائر یدی بلوك عسکری اعیاننه وسرکارده‌کی آدملرینه نیجه وعده کریمه‌لر ایدوب (نوه‌لی) دن ، بوسنه و آرناوودلقدن اون بیك بنام شهباز ، بهادرسردن بکدیلر کلوب علم رسوم ایله میدانه چیقدیلر وچرخه‌جی دفتردار زاده محمد پاشا اکسه‌سنده قفادار طوردیلر . او ساعت جبه‌خانه‌دن بحد وحساب اوق ، یای ، قلیج ، توفنك ، قالقان ، مزراق وسائر آلات وادوات سلاح ، ذره وکلاه قول ، قول دفتر ایله توزیع اولنوب یدی قولدن جمله عسکر کیتلاً کیت اولوب ات باشی برابر قالدیلر . تا که وقت اولدی ؛ بولغورلی وچاملیجه طاغندن و (الیهادر) ی باغندن والحاصل یدی یردن جلالی عسکری کورینوب کلدیکی ظاهر اولنجه همان صدراعظم اطرافنده‌کی سنجاغ رسول آچیلنجه یامر خدا بروح طیب ظاهر اولوب علم جلالیلر اوزره افیل ، افیل یورومکه باشلادی . غزات بو حالی کوردکده ایزد متعاله حمد وثنا ایدوب تازه جان بولدیلر . یتمش یردن جنك طبلنه طره‌لر اوریلوب طبل ونفیر ، طورنه نقاره صداسی اوجه پیوسته اولوب صدای (الله الله) اسکدار صحرالنی تولولمیه ویردی . بر ساعت صکره عاصیلرك چرخه‌جیسی (قاطرجی اوغلی) نام قورطه‌جی کومه‌دن طوموز طوپی اولوب بولغورلی طاغندن تیز اشاغی اسکدار صحراسی دیو آت براغنجه همان چرخه‌جی محمد پاشا افندمز جمله عسکریله درون دلدن بر آغزدن (الله الله) دیوب هجوم ایدنجه ایکی عسکر بری برینه قاتیلوب طرفیندن قرق ، اللیشر درهم روم توفنکاری آتیلمغه باشلادی . دفتردار زاده افندمز جلالیلره امان ویرمیوب درون جیش جلالی‌یه کیره‌رك اوروب

[١] قایش طاغی‌در .

قیروب کندی عسکریله جلالی عسکرینی ایکی یاروب بی باك وبی پرواجلالینك اوته جانبنه ، اکسه‌سی حواله‌سنده‌کی چاملیجه طاغی دامننه چیقوب آندن جلالی اوزره تپه اشاغی « هودر هو ! غازیلر ! » دیو جلالی ایچنه طالوب قیره ، کچیره سلامتله ینه صدراعاظم جانبنه چیقدی . یدی یوزی متجاوز کله کتیروب آت دکیشدیره‌رك استراحته قالدی . بر کره‌ده دفتردار زاده اغالرندن پاشانك قفاداری ویار غمکساری اولان شاملی عثمان اغا چرخه‌یه چیقوب « قاطرجی اوغلی قاطرینك دپمه‌سی نه اوله‌جقدر ! بوکون کربلای پربلا کونیدر . اوشاقلرم ، پادشاه عدالت کوشکنده عدل ایدوب باش کتورنه یوز آلتون ، دیل کتورنه سپاهیلك وزعامت ویریور » دیو جمله لوند شهبازلری جنکه تشویق ایدوب ینه اقرانلری اولان عسکر ایچره کیره‌رك پاشا ایله اویله بر هجوم ایلدیلرکه نیجه جلالی‌یی خاك هلاکه سروب ینه منصور ومظفر چیقدیلر . پاشا آتنی شاملی عثمان اغایه ویروب « قومه قوردوم ! » دیه‌رك تشجیع ایتدکدن صکره قاطرجی اوغلی اوزرینه حواله ایتدی . اوده جنکه قانیقمش آبازه ، چرکس ، کورجی سرافرازلریله هجوم ایدوب طرفة العین ایچنده بیك مقداری خاك هلاکه دوشوب پاشا طرفندن انجق یتمش ، سکسان کشی شربت شهادت ایچمشدی . بری طرفده صدراعظم کومه‌سی حاضر باش طوردیغی کبی جلالی طرفندن دخی کورجی بنی عسکری آماده طوروب بو آراده دفتردار زاده عسکریله قاطرجی اوغلی عسکری چرخه جنکی ایتمکده ایدی . اما حقا که جلالی طرفنده‌ده مرد میدان ، شجاعت ومهابت صاحبی ، سلاحشور ، چندی بکلر واردی . اما بری طرفده دفتردار زاده افندمزك شاملی عثمان اغاسی ، قلبه‌لی سلحدار محمد اغاسی ، نقشلی بلوکباشیسی ، قهوه‌جی اقبالی ، کیلارجی حسن اغاسی وچوقه‌دار بهلول اغاسی کبیلر بزم رزمك نامداری ، وشجاعت میدننك فارس چابك سواری ایدیلر . هربری برر شیرنر وبلکه هربری برار اوغلی ار سرور دلاورلر ایدیلر . جلالیلرك قرق ، اللیشر درهم دالیان توفنکلرینه باقیوب شاملی عثمان اغا سپرینی یوزینه طوتوب . شمشیر آتشتابنی النه آله‌رق

آت سوردی . اوکنه کانی یره چالوب . الایلری بلوك ، بلوك بولوب ، سباع کبی رعد وار کورله‌یوب قلیج اوروردی . اما آنلردن جلالی (چومار بلوك باشی) ده قبائل ایزورلی اکرادندن برمرد رستم اقران ایدی . یدی کره پاشانك ، اون برکره عثمان اغانك اوزرینه حمله ایتدکجه بورنی قیشیردار ، آت اوزرنده اصلا بوش چیقمیوب البته بر ایکی آدم آقداروب کله آله‌رق بی‌پروا آلایلرینه سلامت واریردی . بومحلده وزیر اعظم قره مراد پاشا شاملی عثمان اغایه سیم طاقلی برکهیلان آت احسان ایدوب اماسیه سنجاغنی تعهد ایتدی . سائر غزاتدن کله کتورنلره بحد بخششلر ایدرك جنکه قاندیردی . بوحال اوزره طرفیندن چرخه جنکی قیزیشوب کرما کرم اولدی . بوحالده‌بیله کورجی‌نبی ته‌تیکنی بوزمیوب آهسته ، آهسته بولغورلیدن اشاغی جیوش مسلمین اوزره یورودکجه‌همان جمله عسکر قول ، قول ، فوج ، فوج اولوب یتمش یردن جلالی عسکرینی احاطه‌ایدرك کورجی‌نبی غلبه مرتبه‌سنده‌ایکن طرفیندن برپایلیم طوپ توفنك آتیلوب اسکدار صحراسنده‌کی آدم‌دریاسی جوش وخروشه کلدی . جهانی طوتمش جلالی عسکرندن برشنه قیر ماقله‌بیتمز درجه‌ده‌کی عاصیلر دندان تیغدن کچمشکن بقیة السیف اولانلری غیرت وحمیتی الدن قومیه‌رق برقاچ حمله دها ایتدیلر . اواثناده همان کورجی نبی‌نك آلایی تلاطم‌دریا کبی چالقانوب دال‌قیلیج بولغورلیدن‌تپه آشاغی ایننجه ینه چرخه‌جی دفتردار زاده علم رسول اوکنده کورجی نبی عسکرینك ایچنه کیروب « هودر هو الله » دیو جوشنجه کورجی نبی عسکری یان ویروب اشاغی طوپلر اوزره متریسلری باصمق صدنده اولدیلر . متریسده کیلر برپایلیم قورشون وطوپ آتنجه العظمة لله صحرای اسکدارده برصیت وصدا وولوله قوپدیکه جلالیلر آتش ایچنده قالوب بتون خلق وعسکر حیران قالدی . بومحلده دفتردار زاده افندمز اصل عسکره نوبت ویرمیوب کندی عسکریله هجوم ایدوب آخرکار جلالیلر دونك ، ویان کلمکله قاچمق صددینه دوشدیلر . « العبد یدبر والله یقدر » فحواسنجه ایش باشقه اولوب « بره جلالیلر بوزلدی ! » دیو سکز ساعت جنك عظیمدن صوکره اسکدارده‌کی

عثمانلی عسکری تموج ایدوب جوش وخروشه کله‌رك میر میران ومیرلوالر پیاده واسب سوار اولانلر عرصات کونی کبی بردن متریسدن چیقوب سردار دفتردار زاده پاشا جمله عسکریله کورجی نبی منحوسنك عسکری اوزرینه دوشدی . ککبوزه یولی اوزرنده‌کی کمیکلی علی بابایه وارنجه‌یه قدر جلالیلری قیروب کمکلی باباده کوکده‌لرینی پشته ، پشته ایدوب نیچه بیك قطار وبار خانه صاحبی اولدی . صدر اعظم عسکری‌ده چاملیجه ، بولغورلی ، قایش‌پیکاری ، صاری‌قاضی‌وتا (قوجه‌ایلی) حدودینه قدر جلالیلری‌قیره‌رق قوغدیلر . بتون عسکر مال غنایمله بای وخندان اولوب چرخه‌جی محمد پاشا بیکلرجه کله‌لر واموال غنیمت ایله حضور پادشاهی‌یه کلدکده بالذات سعادتلو پادشاه کندویه برخلعت فاخره وبرسمور کورك وباشنه برمجوهر اوطاغه دخی احسان ایدوب برده ایالت توجیه ایتدی . یتمش عدد اغاسنه خلعت فاخره واللی آدمنه زعامت ، تیمار وسپاهیلك احسان اولندی . قبه نشین وزرا ومیر میران وسائر جبه‌جی ، طوپجی ، یکیچری افرادینه دخی احسان وانعاملر اولندی . جلالیلر اوزره نفیر عام امرلری ویریلوب « مالی سزك ، باشی بنم ! » دیو فرمان شهریاریلر صادر اولنجه ینه امرا جلالیلر آرقه‌سنه دوشوب کیجه وکوندوز یوزلرجه‌سنی قید وبند ایله کتورمکده ایدیلر . سراپردهٔ شهریاری اوکنده غلطان اولان کله‌لرك حد وپایانی یوق ایدی .

دربیان سرانجام قاطرجی اوغلی — قاطرجی اوغلیله صدر اعظم پاشا ملینه کیروب قاطرجی اوغلی حرامیلکدن (التائب من الذنب کمن لاذنب له » فحواسنجه تائب اولوب کندوسی در دولت علیه‌یه یوز سوروب کندویه اناطولی ایالنده سنجاق احسان اولنه‌رق بش یوز قدر الی قانلی ، کوزی‌قانلی اسکیدن « منم دیکر نیست » دین شهبازلرله جزیرهٔ کریده کچوب دلی حسین پاشا ایله شب وروز مجاهد فی‌سبیل الله اولوب یوز آقلقلری ایدردی والسلام .

بواسکدار جنکنك ختام بولدیغی روز مسرتده حقیر صدر اعظم مراد پاشایه واروب « غزا کز قوتلی اوله سلطانم ! همیشه دشمنلر یکك کله‌لری بویله غلطان اوله ، سلطانم . بوحقیر کله‌لی اون‌سکز کون اولدی . امر شریفکز

ايله شـام شريفه پاشا قرنداشكزه بوفتح مژده‌سيله كيده‌يم » ديديكمده پاشا : «رئيس افندی ! مرتضی پاشا قرنداشمه امر شريفلر ياز ! شام ايالتيله صفد سنجاغی مالنك بقاياسی تحصيلنه ودرزستانه سردار معظمدر. امرلر يازلسين . وقره كوز افندی‌يه مكتوبلر تحرير اولنسون » ديو تنبيه بيوردی .

مرتضی پاشانك سردارلغی سعادتلو پادشاه تلخيص ايدوب خط شريف سربواباندن قابا قولاق مصطفی اغايه احسان اولندی . اول كون دفتردارزاده افندمزله مشرف اولوب « غزا كز مبارك اوله »ديه خيردعا ايتدم . يوزالتون خرجراه احسان ايتدی . ايرتسی كونی علی الصباح كتخداسی محمود اغا ايله صـدر اعظمدن منزل امرلری وسردارلق امری ايله مكتوبلری آلوب ايكی يوز آلتون دخی احسان آله‌رق بسم الله برر ، برر شو منزللاردن كچدك : ككبوزه ، ازنيق ، اسكی شهره اسكی شهردن آق شهره ديو واريركن يولده برطاغسـتان ايچنده كيدركن منزل باركيريله ناچار اوكيجه طـاغده مهمـان اولدق . وشو قضای آسمانی‌يه راست كلدك :

دربيان ملاقات قضای آسمانی چومار بلوك باشی — علی الصباح تجديد وضو ايدركن رستم شجاعت ، اسدمهابت بركيمسه بديدار اولدی . كندندن ارلك اومولان بو ييكيت آتيله وطونيله برطاغ ايچندن نمايان اولوب كلدی . اما آتی وكنديسی بی‌تاب ! همان حقير: «بوبراپی علامت دكلدر» ملاحظه‌سيله احوالنی تجسس ايتدم . خبر آلدم كه ، اسـكدار جنكنده كورجی نبی‌نك باش بلوك باشيسی اولان شير نريمـان ، سـام اقران (چومار بلوك باشی) ايمش ! درحال بانمه چاغيردم . حال وخاطر صوروشـدقدن صوكره قالقوب ايكی ينـاغندن اوپدم ، اما كويا سم هلاهل نوش ايتدم . بيقلری قولاقلرينه يتشمش ، مطروش ، عجيبه لقا ، چركين برمرد بد فعال ايدی ! اما اغماض عين ايدوب « تيز ، تيز منزلجی ! توتون ، قهوه كتـور ، وماحضر هكبه‌ده نه وار ايسـه كتور بوقرداش ايله ييه‌لم ! » ديديكمده طعام ييه‌يه بيله رضا ويرميوب قالقمق ايسـته‌دی . « البته برلقمه‌مزی ييه‌ليسك ! » ديديكمده خواه ناخواه بريره اوتوروب ييمكه باشلادق . حقير سـوز آچوب دنيا

وآخرت قرداشم اول ! دولتدن دوشمش ييكيده بكزرسك ، آتلرك زبون اولمش ؛ نه يرليسك واسمك نه‌در ؟ بكا باغشلا ، واحوال پرملالكی بر ، بر تقرير ايت ! » ديديكمده همان نطقه كاوب چونكه بكا قرداش ديدك وقبول ايلدك ؛ آرتق سن بندن امين‌سك ، بنده سندن ! .. طعامكی دخی ييدك . بن ايزولی كردی قبيله‌سندنم . وكورجی نبی‌نك باش بلوك باشی يم . اسـممه « چومار بلوك باشی » ديرلر . اسكدارجنكنده بوزيلوب كچه ، كچه ، طاغدن طاغه قاچه ، قاچه بومحله يتيشوب سكا دوش كلدم . » ديدكده همان قالقوب بنه يوزلرنی ، كوزلرنی بوس ايتدم . اما كويا كون دريسی اوپمشم ، قيللری نيشتر كبی جكركاهمه ودوداقلرمه باتدی . حقير ايتدم: «جانم شمدی بن اول جنكدن كليرم . چرخه‌جی محمد پاشـا آلاينه شـاملی عثمان اغا جنك ايدرك آداملرينی آقداران سـنميسك ؟ ای : ايمدی برادر ! بن سـنی الدن قومام . بن شام وزيری مرتضی پاشانك آغالرندن غايت مصلحتكذار آدميم. اسكدار جنكنده سنك شجاعت ودلاورلككی كوردم . بن سـنی الدن قومام، پاشـا افندی‌يه كتوريرم. » ديديكمده « جانمه‌منت ، اما آتلرم زبوندر. بوزوله‌ليدن بری كوندوز صارپ طاغلرده ياتارم ، كيجه يوللرده كيدرم . نفيرعام خوفندن قرا وقصبانه اوغرامغه خوف ايدرم . آخر آجلق جانمه كار ايدرك بومحلده سكا راست كلدم . سندن برشكار آلام ديركن خضر كبی طاتلی ديالكه‌ونعمتكله بزی شكار ايله‌دك . اما سز اولاق اولديغكزدن جنك كورمش بو يورغون آتلر ايله سزه رفيق اولمقلغم ممكن دكلدر » ديدی . حقير ايتدم ـ « برادر ، سنك خاطرك ايچون بن دخی منزل ، منزل كيدرم . آتلرك قالورسه سكا آت ويره‌لم . همان طورمه كيده‌لم ! » ديدم . يمين بالله ايدرك آندن برلكده عزم راه ايدوب (سيدی غازی) منزلنه كلدك . آنده آتلرينه آغير يملر آصوب بعده بولوادينی كچه‌رك برصحرايه كلدك . اورادە بيك قدرعسكره راست كلدك كه خيمه وخركاهلريله مكث ايدوب طورمشلر . همان ايچلرندن بش اون آتلی حشرات مقله‌جيان حقيره كاوب « اولاقميسـكز ؟ » ديديلر . حقير — بلی ، اولاقلقله آستانه‌دن كليرم . ديدم . ـ يا بويانكزده‌كی اسكدار يورغونی صاريجه

کافرلری نه‌در ؟ دیدیلر حقیر — مرتضی پاشا افندمزك بلوکباشیلرندن، اماسیه‌دن کلیرکن راست کلدم. شمدی شامه کیدرز . دیدم . — هله بیورك ، تفتیشچی باشی سزی ایستر ، دیدیلر وبنی آلوب پاشانك اوطاغنه کتیردیلر . مکر ولی نعمتم کتخدای عمر پاشا اوغلی باقی پاشا ایمش !.. « صفا کلدك ، اولیا چلبی ! » دیو اکرام ایدوب برآت ویکرمی التون دخی احسان ایتدی . حقیر اسکدار جنکنی نقل ایتدم . طعامی بیله تناول ایتدك . آندن ینه جانب قبله‌یه چومار بلوکباشیله کیدرك (آق شهر) ه واردق . آندن صکره‌ده صره‌سیله شو منزللردن کچدك : قونیه، اولو قیشلاق ، آدنه ، انطاقیه ، حما ، ایکی قپولی . بورادن دخی شامه داخل اولوب طوغریجه ابراهیم کتخدایی کوروب آنکله پاشایه واردیغمزده پاشا ایاغه قالقوب « اولیام ! خوش کلدك ، یول زحمتلری چکدك ، در دولتدن چیقالی قاچ کوندر ! » دیدی . امرلری ومکتوبلری دست شریفنه ویردم . واسکدار جنکنی ده ماوقعی اوزره نقل وتقریر ایلدم . وافر حظ ایدوب حقیره برخلعت فاخره وبرالتون خنجر احسانیله صیدا وبیروت قلعه‌لرینك یوقلمه خدمتنی توجیه بیوردی . امر شریفلر قرائت اولندقده سردار عالیشانلقدن جهان مسرور اولوب حقیره برسمور نیم تن ابدست کورکی دها احسان ایلدی . دیوان پادشاهی ایدوب امر شریفلر قرائت اولندقده حاضر اولوب اعیان شامه مؤکد ، مؤکد تنبیهلر ایلدی . قضا ، قضا جمله ایالت شامه عسکر سورمکه قپوجی باشیلر کیدوب دعا وثنا ایله سرای میداننده قربانلر ذبح اولنه‌رق طوغلر چیقدی ، دلاللر ندا ایلدی، هرکس آماده اولمغه باشلادی .

اشبو بیك اللی طقوز سنه‌سی محرم الحرامنده شام شریفدن صیدایه وصفد بقایاسی مالی تحصیلچون ایالت شام عسکریله دورزستان مملکتنده معان اوغللری اوزرینه کیتدیکمز

١٠٥٩ سنه‌سی غره‌سنده مرتضی پاشا افندمز شام دار السلام عسکریله

برالای عظیم ایدوب « شام کوك میداننده » سرا پرده‌سنده مکث ایدوب کوندن کونه دریا مثال عسکر جمع اوله‌رق کندی عسکریله ولایتدن یتمش بایراق سکبان ، صاریجه ، دلی کوکللی وتاتار عسکری جمع اولوب اون ایکی بیك التمش عدد سادیم آصلمغه باشلادی . ایرتسی کون خط شریف ایله درکاه عالی باشیلرندن قبا قولاق مصطفی اغا کلوب پاشایی سفره مأمور ایتدی . قپوجی باشی‌یه برسمور واون کیسه احسان اولنوب کوك میداننده اون کون مکث اولندی . بووجهله (منجك کوشکی) نام محلده ذوق وصفالر ایدرکن صفد حاکمی طبانی یصیال یواشجه محمد اغا وصیدا وبیروت حاکمی نعلبند علی اغا جمله عسکریله کلوب معان اوغلی (امیر مرهم) دن (شیخ صاری خان) دن ، (شهاب اوغللری) ندن ، (ترابی اوغللری) ندن جهات ، جهات فریاد ونالان وشکایت فراوان ایتدیلر . مذکور شیخلره آدم کوندریلوب ایستلدی ایسه‌ده « بزم میری‌یه اصلا بورجمز یوقدر ، پاشا بیلدیکندن قالمسون » دیو واران آدملری قوغدیلر . بو خبر کلدکده نفیر رحلتلر چالنوب شاملی عثمان اغا اوچ بیك چتال فتللی ییکیت ایله ، اسکدار جنکنده کورجی نبی‌نك باش بلوکباشیسی اولان چومار بلوکباشی ایله یکی کلش یدی بایراق پرسلاح صاریجه ییکیتلری ، قوناقجی شاملی عثمان اغا ایله طلیعهٔ عسکر اولوب برکون مقدم ایلری کیتدیلر ، ایرتسی کون پاشا شامدن قالقوب جانب جنوبه سنکستان دار بوغاز اولان (میزه بوغازی) نی کچوب (بانیاس) ناحیه‌سنده جبل الثلج دیبنده مکث ایلدك . جمله طاغ ، وبوغازلره پوصو وقراغوللر قویوب وکمین کاه یرلره عسکر پوصولادق . اوکیجه بوراده یاتیلدی . زیرا بوشام اطرافی دورزستان ویکرمی عدد بی مذهب فرق ضاله دن اقوام اولوب یوللری‌ده امین دکلدر . اردونك اطرافنه قره‌غول تعیین ایدیلوب شام عسکری پاشا عسکرندن بعید مکث ایتدیرلمك فرمان اولندی .

درستایش جبل الثلج — اویله برکوه بلنددرکه ارض وجوده کله‌لی اوجبل اعلانك ذروهٔ بالاسندن قار اکسیك اولمامشدر . یتمش یردن جریان

ایدن انهار زلالی (میزه بوغازی) نی عبور ایدرك شام باغلرینی سقی ایدر. بوطاغلرده آب زلال تعبیر ایتدکاری ذی روح قار قوردی واردر دیرلر. اولاد عرب اسمنه (دودالثلج) دیرلر. اما حقیر کورمدم. بوطاغدن هرکون بیکر یوك قارشام شریفه کیدر. وشام صوینه القا ایتدکلرنده اصلاح ایدر، بوقاری آدم نه‌قدر ییسه اوقدر نافعدر، هیچ مضرتی یوقدر. زهی تماشا کاه جبل عالیدرکه اوچ کونلك یولدن نمایاندر. بوجبلده زیارت ابوالثلج واردر. دائما شام خلقنه قارطاشیوب بذل ایتدیکی ایچون اسمنه ابوالثلج دیرلر ایمش، اکا قریب (زیارت ابوالثلج هندی) بوذات شام جوارینه کلمش صوکره شامده قالمشدر. بوجبل الثلجده مدفوندر. هله زیارتکاه خاص وعامدر. بوجبل دیبندن قالقوب جنوبه کیده‌رك (جبل ربوه) یه کلدك. شامك جنوبنده برمرحله یرده‌در. بعض مفسرین (وآوینا هما الی ربوة ذات قرار ومعین) نص شریفی بوبوغاز حقنده‌در دیرلر. غایت چنکلستان برطاغدر. ذروهٔ اعلاسنده حضرت عیسی (ع) خلیفه‌لرندن بری آسوده‌در. بوجبل اوزره معاویه ایکی مسجد بنا ایتمشدر. ماه تموزده اهالیٔ کرك واهل بعلبكٔ بوکوه بالایه چیقوب زیارت حواریون ایله کسب طراوت ایدرلر. بوطاغه متصل برجبل عظیم دها وار، آنده برمغاره وار. جمله نصاری بوغاری زیارت ایدرلر. واهالیٔ شام حضرت مریم حضرت عیسی (ع.م) ی بومغاره‌ده طوغورمش دیرلر. (واذکر فی الکتاب مریم اذ انتبذت من اهلها مکانا شرقیا) ایت کریمه‌سیله دلیل چکرلر. لکن اکابر قدر ایله ارباب تفاسیر ویونانیلردن یتوان تاریخنك صاحبی حضرت عیسی (ع.م) ك قدس شریف قربنده بیت اللحم نام محل (که حالادست رومده بردیر عظیمدر) ده رحم مادردن مشتق اولدیغنی اثبات ایدییورلر. بتون روم تاریخلریده بویله‌دیرکه اوتاریخلر اصلا خلاف سویلمز. بورادن قالقه‌رق (خان غراد) نام محلده منزل آلدق. بانیاس ناحیه‌سنده واسع دره‌لی بریرده (برامکه) بناسی برخاندر. بونده دخی جمله عسکر آماده اولوب طاغلرده قره‌غول بکلرلردی. کوندن کونه عسکر چوغالمقده ایدی. بورادن قالقوب ینه جنوبه کیده‌رك (صولو

خان) منزلنه کلدك. (دیماس) قریه‌سی قربنده امویلر بناسی برخان عظیمدر. دیماس قریه‌سی (بقاع) ناحیه‌سی حدودنده اوچیوز خانه‌لی، جامعلی، باغ وباغچه‌لی معمور کویدر. بورادن قالقه‌رق (دیر ذی النون جسری) نام محلده منزل آلدق. بقاع صحراسنده اوچ کوزلی برجسر عظیمدر. بانیسی معلومم دکلدر. آلتندن بقاع نهری جریان ایدر.

بونهر بعلبك طاغلرندن، معان ولبنان جبللرندن جمع اولوب (نهر ربوه) یه اوده نهر تنوره، اوده نهر بریده، اوده قاسمیه قلعه‌سی دیبنده آق دکزه منصب اولور. بقاع آت ایله کچیله بیلیر کوچك برنهردر. بورادن قالقوب بقاع صحراسی ایچندن شماله کیده‌رك (الیاس نبی) قریه‌سنه کلدك. بقاع صحراسنك شمالنده جبل لبنان طاغنده بقاع حاکمی حکمنده وبعلبك قضاسی حدودنده ایکیوز خانه‌لی باغ، باغچه، حمام، سوق مختصری حاوی برکویدر. رعایاسنك نصفی درزی ونصفی عربان فلاحیدر.

(زیارتکاه حضرت الیاس علیه‌السلام) بنی اسرائیله مبعوث پیغمبران کرامدندر. بوآستانهٔ عظیم ایچنده صوف ایله مستور صندوقه‌سی ودرویش تربه‌دارلری واردر. اما نیجه تاریخلرده «بوآستانه قبر شریفی دکل مقام عالیسیدر» دیه یازیلور. زیرا افواه ناسده حضرت خضر وحضرت الیاس علیهما السلام حیاتده اولوب خضر نبی دریا، الیاس نبی دخی یر خدمتنه مأموردیرلر.

ینه جبل لبنانده بوآستانه‌یه قریب حضرت الیسع بن حطوان علیه‌السلامك قبر شریفی واردر. بوذات الیاس نبینك رفیقی اولوب یرینه خلیفه اولمشدر. کندیلری سردار اولوب بنی اسرائیل ایله سفره کیتدکده قرق یاشنده ایدی.

ینه جبل لبنانده بوآستانه‌لره قریب نوح علیه‌السلامك آستانه‌لری واردر.

جبل لبنان دامننده کرك نوح نامنده بر قریه‌وار: ایکیوز خانه‌لی، باغلی، باغچه‌لی معمور کویدر. بقاع صوباشیسی حکمنده بعلبك ناحیه‌سی حدودنده‌در. زیارتکاه نوح (ع.م) برمرغزار ایچنده باغ جنانلی آستانهٔ عظیم اولوب یوز

قدر فقراسی واردر . قبهٔ پر انواری امویلردن عبدالملك بن مروان بنا ایتمشدر . قبر شریفنك صندوقه‌سی یشیل چوقه ایله مستوردر . کونا کون شمعدان و آویزه‌لر ایله مزیندر . اجمال تواریخ انبیا صاحبی محمد بن اسحاقك قولنجه حضرت نوح (ع.م) ك عمر عزیزلری درتیوز سنه‌یه واردقده کندوسنه وحی کلدی . و یوز یکرمی سنه خلقی دینه دعوت ایلدی، آنجق سکسان کیمسه ایمانه کلدی. آنك ایچون طوفان اولدی. و حضرت نوح کیمسنه سکسان نفر کیمسه‌یی آلوب طوفاندن خلاص بوله‌رق قرقنجی کون عراقده جبل جودی اوزرنده قرار ایلدی . دلیل (وقیل یا ارض ابلعی مائك ویا سماء اقلعی وغیض الماء وقضی الامر واستوت علی الجودی وقیل بعداً للقوم الظالمین) . جبل جودیده شهر جودی‌یی سکسان کیمسه معمور ایدوب آنده توطن ایتدیلر . اولاد و احفادلری تکثر ایده‌رك روی ارضه یاییله‌رق دیله‌دکلری اراضیٔ خالیه‌لری استیلا ایلدیلر . حضرت نوحه ابوالثانی دینلمسنك سببی بودر . ابتدا (ارض حاسان) ده شهر (عریش) بنا اولندی ؛ آندن (بالیس) ، آندن مصر عتیق مقابله‌سنده جیزه خاکنده حضرت ادریس علیه السلامك تعلیمیله (سورید) نام حکیمك بنا ایتدیکی (اهرام طاغلری) آندن (هرمین) شهری ، آندن مصر عتیق — که اول عصرده شهر فسطاط دیرلردی . ایشته ایلك اول معمور اولانلر ترتیب اوزره بونلردر . مورخین قولی اوزره حضرت نوح بعدالطوفان اوچیوز سنه دها معمر اولوب اوچ اوغلو اولدی . بریسی حامدرکه قره زنکیلر ، فراعونه‌لر بونك ذریتندن وجوده کلمشدر . بری ده سامدرکه عرب و عجم و جمله پیغمبرلر بونك عرق طاهرندن وجوده کلدی ، بری ده یافثدر، ترك تاتار بونلردن وجوده کلدی . بریسی کنعان ایدی ، بو باباسی نوح ایله کمی‌یه کیرمیوب مرتد اولدی . کنعان باباسیله زورق رحمته کیرمیوب مأکولات و مشروباتیله بر طونج قومقومه ایچنه کیره‌رك ییه ایچه نجاستنده غرق اولوب طوفاندن بر کناره چیقار .

بعض مورخلر حام ، سام ، یافث کمی ایچنده بیله ایدی دیرلر ، و بعضیلری صکره دنیایه کلدی دیرلر صحیحی بو اوله . بعضیلر فریدون دخی

حضرت نوح ایله برابر کمی ده ایدی دیرلر ، و تاتار آندن حصوله کلدی ظن ایدرلر . فریدونك قبری هیهات صحراسنده‌در . انشاالله اوراده بیلدیکمزی یازارز . حضرت نوحك زیارتکاهی اولان کرك نوح قریه‌سی سمتنده (جبل دیر) دیرلر بر جبل بلند واردر . بر طرفی بیروت جانبنه واق دکیزه ناظردر . بو جبلده فرق ضاله‌دن دورزی ، یزیدی ، مروانی واردر . علی الاتفاق طوفان نوح ابتدا بو بقاع صحراسنده‌کی تنور نهرندن ظهور ایتمشدر .

درستایش جبل اللبنان — شامك غربنده و اوچ منزل مسافه‌سنده ، بقاع صحراسنك شمالنده اوج آسمانه چیقمش معمور و آبادان بر کوه بلنددرکه نصیری ، دورزی ، تیمانی کبی فرق مختلفه ایله مسکوندر . طاغك بر اوجی انطاکیه قربنده‌کی کلبین طاغنده نهایت بولور ، بر اوجی‌ده جانب حجازده مکه‌یه قرق قوناق مسافه‌ده نهایت بولور ، بویله طول و دراز بر جبل ممتازدر . بونده‌کی عیون جاریه بیحد و حسابدر. کونا کون ثمرات و فواکهه حدو حصر یوقدر. جمله فرنك و عرب حکماسی ، کیمیاکرلر موسم بهارده بو طاغه عروج ایدوب یوز بیکلرجه درلو ادویه و حشایش نافعه‌یی طوپلایوب بیکلرجه غرار یوکلری یاپارلر . بونلری دوا ایچون دیار ، دیار کتورورلر . کیمیاکرلر بوراده الوان خاصه‌لی اوتلر بولورلر . بو جبلده بر درلو اوت واردر ، او اوتی ییین قویون و کچینك دیشلری آلتون کبی اولور . ارباب کیمیا بولوب آلتون اعمالنده قوللانیرلر ؛ اما نادردر . حقیر بو جبلك بالاسنه چیقدقده صلحای امتدن بدلا و ملامیوندن کمسنه‌لر واردرکه قرق اللیشر سنه‌در بیچاق ایله بوغازلانمش ذی روح ییمه‌مشدر . هفته‌ده بر افطار ایدر ، کوندوز صائم ، کیجه قائم ، قوت قدسیه صاحبی جانلردر . هفته‌ده بر خورما ایله اوچ بادم یر و بر فلجان سوت ایچر ، مرسل ، غیر مرسل انبیای عظام هپ بو کوه بالانی زیارت ایتمشلردر . علی الصباح بو جبله نظر اولندقده نور الهینك برق آور اولدیغی آپ آشکار کورینور . بوراده بر چوق انبیای کرامك مراقد مقدسه‌سی واردر . بریسی دامنده‌کی مقام نوح نبی‌در. حقیر

کوفه‌ده حضرت علی رضی الله عنهك شهید اولدیغی جامعده‌ده بر مقام نوح نبی زیارت ایتمشدم ، العلم عندالله . قبل الطوفان کلن انبیای کرامك مراقد مبارکه‌سنی انجق اولیای کرام کشف سایه‌سنده بوله بیلیرلر . فقط بعدالطوفان کلن انبیای عظام مدفنلری السنهٔ مختلفه‌ده یازیلان تواریخ عالمده مسطوردر . خصوصاً قدس شریف وخلیل الرحمن زیارتلری تاریخلریله ، بنالرنده‌کی علامتلریله مشهور آفاقدرلر . بومقامك جوارنده ابراهیم ، اسماعیل ، اسحق ، یعقوب ، موسی ویحیی علیهم السلامك مقامات سعادتلری واردر . بومقاملر قربنده (زیارت الشیخ حضرت شیبان راعی) واردر . بوجبل لبنان اوصافنی کوردیکمز وجهله یازسه‌ق آیروجه بر مجلد اولور ، بوقدرله اکتفا ایتدك . بوجبل عالینك دامننده (زیارتکاه خضر علیه السلام) وار . حضرت خضر محققدرکه سام بن نوح اولادندندر . بعضیلر حالا حیاتده‌در دیرلر ، اما حضرت رسالتك « خضر صاغ اولسه بزمله بولوشوردی » سوزی دخی افواه انامده شایعدر . حیاتده اولدیغی حضرت موسی‌یه مرج البحرین اسکندریه ، رشید ، دمیاط نام محللرده رفاقت ایتدیکیله مثبت بوده (مرج البحرین یلتقیان) ، (هذا فراق بینی وبینك سأنبئك بتأویل ما لم تسطع علیه صبراً) ودها نیجه آیات کریمه‌لرله مثبتدر . بونكده سائر بعض ذوات کبی نبوتنده اختلاف ایدلمشدر . (امالی) منظومه‌سنده اطرافیله منظور اولور . بو والیاس علیهما السلامك حیاتده اولدیغی شبهه‌دن بریدر . نیجه سیاح واهل دللرله ملاقی اولدقلری عنعنه ایله ثابتدر . حضرت خضر بحره ، حضرت الیاس بره مؤکلدر . رجال الغیب وسائر نقباء اولیا ارواحی امرلرینه مأموردر . خضر دیمسنه سبب بر یرده یاندیغی یرده اوت بتمه‌سیدر ، عربلر یشیله اخضر دیرلر ، تخفیف ایله الف حذف اولنه‌رق (خضر) قالمشدر . همتلری حاضر اولسون ، عجیب زیارتکاه خاص وعامدر .

اوصاف قلعهٔ کرك — جبل لبنان دامننده حضرت نوح زیارتنه قریب بر پشتهٔ عالی اوزرنده اولان قلعهٔ کرك قانون سلیمان خان اوزره شام ایالتنده بشقه‌جه سنجاق بکی تختیدر . بکینك خاصی (٢٥٣٤٨٥) آقچه‌در . (١٠٠)

قدر تیمار وزعامتی واردر . آلای بکیسی ، چری باشیسی ، حین سفرده بکینك بیك یوز اللی قدر عسکری واردر . دورزی قبیله‌لرندن (معان اوغلی شیخ طاهر) دولته عاصی اولدیغی وقت بوقلعه‌یی بنا ایتمشدر . اما حقا که قلعهٔ قهقها ایدی . دائراً مادار جرمی دزت بیك آدیمدر ، یکرمی قله ، یکرمی دیرسکدر . اصلا خندقی یوقدر . دیوارینك اساسی اوتوز آرشوندر . جانب قبله‌یه بر دمیر قپوسی واردر . غایت صارپ قیا اوزرنده اولمغله قلعه‌یه کیرمك عسیر وتسخیرنده عسرت واردر . دروننده عمارتدن اثریله یوق . بقاع صو باشیسی ایکی یوز نفرله بوراده ساکن اولوب حکومت ایدر . اوچ پاره شاهی طوپلری واردر . بوسورمتینك حائلنده ، قیا ایچنده برغار عظیمده (مقام حضرت جبریل امین) واردر . مرتضی پاشا افندمز چیقوب زیارت ایتمشدر . بوقلعه آلتنده عسکر مکث ایدوب کوندن کونه سائر عساکرده کلمه‌ده ایکن حقیر پاشادن اذن آلوب اللی عدد پرسلاح یکیت ایله بقای صحراسی ایچنده جانب شرقه فرحفزا ومحصولدار یرلر ایچره کیدرك (بعلبك) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف بنای عظیم وعبر تمای قدیم قلعهٔ بعلبك — جمیع مورخین بوقلعه حقنده حضرت سلیمان بناسیدر دیمشلر ، حقا که اویله‌در [١] . ودیولری حبس ایتدیکی محبسخانه ، ومطبخ حضرت سلیمان ظاهر وباهردر . هرطاشی سلیمانیه قبه‌سی قدر تراشیده ، مجلا ومصیقل طاشلردرکه انسانی بهت وحیرته ، سکوت وسکونته مستغرق ایدر ! هر برج وباروسی بر کوه بی ستوندر . الحاصل حقیر سیاحتمده کزدیکم قلعه‌لر ایچنده بویله حصن حصین وسد متین کورمامشدم . حضرت سلیماندن صکره نیجه ملوك النه کیروب امویلر زماننده بوبعلبك صحراسی اول قدر معمور اولدیکه کویا باغ ارمدن نشان ویریردی . صکره شام ملوکندن نورالدین شهید حضرتلری اعمار ایتدی . صکره یوسف صلاح الدینه کچدی . آندن دخی غوری‌یه قالمش و ٩٢١ جنکندن صکره یاوز سلطان سلیم اول فتوحاتی صره‌سنه کیرمشدر . شام ایالتنده صوباشیلق ویوز اللی

[١] بعلبك فنیکه لساننده (مدینة الشمس) دیمکدر . مؤسسی فنیکه‌لیلر در .

آقچه‌لق قضادر . درون قلعه‌ده دزدار ونفراتی واردر . بو بعلبك اسمی نحوده غیر منصرف بحثنده مثال کتوروب (بعل) بر پادشاهك اسمی (بك) آنك صفتیدر دیرلر . بوراده حضرت الیاس نبی نك بر جامع شریفی واردر . الیاس نبی سیاحتده ایکن بورایه اوغرایوب کوروركه بو جامعده (بعل) آدلی بر صنمه طاپینیورلر . اهالی‌یی بوپرستشدن منع ایتدیسه‌ده نبوتی تکذیب ایلدکلرندن من طرف الله قحط وغلا اولوب هلاك اولدیلر . صوکره حضرت الیاس بو شهری ترك ایدرك الیسع نبی ایله جبل لبنان دامننده (کرك نوح) ه کلدیلر ؛ حالا الیسع نبی اوراده مدفوندر . بورانك ابتدا اسمی لسان عبری اوزره (شزانده) در . بوراده (مقام ادریس) ، (مقام خلیل الله) (قصر سلیمان امین الله) واردر . بوقلعه‌یه قریب نهر (ربطان) آقار . بو نهر جبل لبنانك شرقندن چیقوب بعلبك قریه‌سی قربندن عبور ایدرك نیجه مزروعاتی ریان ایدر . صکره نهر تنوره قاریشور . وقایجه قلعه‌سی دیبنده آق دکزه‌دوکیلور . بو بعلبك قلعه‌سنی تماشادن صکره بقاع صحراسنك صاغ طرفنك قبله جانبنده (یهودا بن یعقوب علیه السلام زیارتی) واردر . حضرت یوسفك اولوجه قارداشی ایدی . حتی حضرت یوسفی سائر برادرلری قیویه آتمق مراد ایدندکلرنده بو یهودا رضا ویرمیوب طورمشسه‌ده آخر سوزی کچمیوب قیویه آتمشلردر . نهایت حضرت یوسفی قیودن کاربان خلقی چیقاروب مصرده عزیز مصره صاندیلر . جناب باری یوسفی برای امتحان مبتلای سجن بهتان ایلدی . نیجه ایامدن صوکره نبوت ایله مصره عزیز ایدوب اعلا ایتدی . مصرده قحط اولنجه حضرت یعقوب اوغللری کنعان ایلندن مصره ذخیره آلمغه کلدیلر ، حضرت یوسف کوردیکه کندینی جاهه القا ایدن میائل ، هیسان ، شمعون ، مشحر ، انا بابابر بنیامین ویهودا . حضرت یوسف بونلری کوردکده اضیاف ایدوب بالغاً مابلغ غلاللر احسان ایتدی . اما یوسفك یوسف اولدیغندن برینك خبری یوقدی . بوکره یوسف بنیامینی بر طریق ایله یاننده آلیقویمق ایستر . یوکنه بر آلتون طاس صاقلاتیر . صکره تجسس ایتدیروب بنیامینك یوکنده بولدورور . سائر قرداشلری بر جواب ویره‌مزلر : فقط بو یهودا :

باق آ عزیز ! بو بنیامینك بر قرداشنه ده یوسف دیرلردی . پدرمز حضرت یعقوب ، یوسفی پك سوردی . بو قرداشلرم یوسفی حسدلرندن قیویه آتدیلر بابامزه « یوسفی قورت ییدی ! » دیدیلر . بابامزده هجران یوسف ایله آغلایه آغلایه علیل اولدی . بو بنیامینی یوسف یرینه سومکه باشلادی . شمدی سن ایسه بونی خرسزمدر دییه حبس ایتدك . کنعان ایلنه واردیغمزده اوپیغمبر پدرمزه نه جواب ویره‌لم ؟ تیز شو بنیامینی ویر ، یوقسه بر نعره ایدرمکه آسمانده بولوطلر پاره پاره اولور ، نهر نیل ده قعره کچر . مصر آتشه یانوب خراب اولور ! » دیدکده بتون توکاری مزراق کبی البسه‌سندن طیشاری چیقدی . حضرت یوسف قرنداشی یهودانك بویله آتشپاره کسیلدیکنی کورونجه اوغلی افرایمه « وار ، یهودانك یمین ویسارندن عبور ایدرکن النی الیکه بر تقریب ایله طوقوندور . » دیر . ایش اویله اولنجه یهودا لال اولوب « نه حکمتدر ؟ بکا اولاد یعقوبدن بر طوقونان اولمشدر » دیه مبهوت قالیر . آخر ینه بردرلو بنیامینی ویرمز ، وکندولرینه غلال پاره‌لرینی ده احسان ایدر . برادرلری کنعان ایلنه کیدنجه حضرت یوسف بنیامینی حبسدن آزاد ایدوب باغرینه باصه‌رق تخت اوزره قرار ایدرلر . حتی حضرت یوسف فیوم شهرنده ایکن پدری اورایه کلوب ایکی اوغلنی کوره‌رك جهات حظ ایدوب چشم علیلی روشنا اولدی . حضرت یعقوب اهل وعیالیله مصرده ساکن اولوب وفاتنده حضرت یوسف کندوسنی قدسده خلیل الرحمن جنبنده دفن ایتدیردی . حالا آنده مدفوندر . بعده حضرت یوسفی ده حضرت سلیمان توبخ صندوقه ایله نیلدن چیقاروب خلیل الرحمنده پدری جنبنده دفن ایلدی . اما حضرت یوسف زاده افرایم ، یوسف قرنداشی بنیامین ، حضرت موسی‌نك والده‌سی ، معشوقهٔ یوسف ذلیخا خاتون مصرده قرافهٔ کبراده جبل معظم اولان (جبل یوشی) ده مدفوندرلر . بوکوه بالانك حمایه‌سنده (عبدالله مغاووی) حضرتلری زیارتی مقابله‌سنده نیجه پیغمبر زاده‌لر بر قبهٔ عالیه ایچنده مدفوندر . حالا زیارتکاه خاص وعام مصردر . فقط بو یهودا حضرتلری پدری یعقوب نبی ارتحالندن صوکره بقاع صحراسنده

مرحوم اولوب برکوه پستك ذیلنده مفید ومختصر برقبر منورده‌ده مدفوندر. قدی کامل یوز قرق آیاقدر . تربه‌سی کارکیر اولوب سطحی طوپراقله مستوردر. برقاچ عریان درویشانی واردر . اوزرینه صندوقه ممکن دکل‌چونکه قبر طویلدر . اما زمانه‌مز قبرلری کبی قبله یانه دکلدر ، باشی قدس شریفه طوغریدر . بورادن رفیقلرمزله جانب غربه اوچ ساعت کیدرك ینه بقاع صحراسنك جانب قبله‌سنده (زیارتکاه حضرت شیثه) کالدك . بربایر دیبنده یوز یتمش آدیم طولنده برقبردر . سرسعادتی قدس جانبنده‌در، یتمش سکسان قدر عریان فقرا ایله مملودر . اطرافده قرا وقصباندن معمور یرلر اولمدیغندن زواری آزدر . اما عجیب روحانیت اولوب قبر شریفنه کیرنجه وجود انسانی لرزه‌ناك اولور . حضرت آدم حیاتده ایکن حضرت شیثه قرق یاشنده نبوت‌کلوب چولحه‌لق‌ایله کفاف‌نفس ایدرلردی. پدری آدم علیه السلامدن صوکره ارتحال دار بقا بیوروب بومحلده دفن اولنمشدر . محمد بن اسحاقك قولنده‌حضرت شیثدن سید الکونینه قدر (٦٧٥٠) سنه کچمشدر.

منقبت حضرت شیث — برچوق مورخلر حضرت شیث نبی ایچون شوروایتی ایدرلر: حضرت آدم جنت مأوادن هبوط ایدوب خاك هندستانده جزیرهٔ سرندیبه قدم باصدقده فراق جناب عزت ایله زار وفریاد ایتدکجه جمله حیوان ووحوش وطیور آدمی تعییب ایتدکلرنده « یاربی ، یوزم قاره‌سنه باقمه. بکا بریار غمکسار احسان ایله » دیه تضرعلر ایلردی . نهایت حضرت آدمه جنتدن برثور ، برآت احسان اولندی . آنلر ایله انس والفت ایدوب سوار اوله‌رق حضرت حوا علیها السلامی جست‌جو ایتدکجه نام ونشان بوله‌مازدی .

اصل قول صحیح — حضرت آدم جزیرهٔ سرندیبده ایکن قیرلانغج قوشی کلوب صقلی تلندن الوب جده‌ده حوایه ، وآنك کیسوسی تلندن آدمه کتیرمش ، وبوقوش وساطتیله آدم وحوا بری برلریله یوم عاشوراده جبل عرفاتده کورشمشلر ، واول آن حضرت آدم حوا انا ایله جماع ایدوب

حامله براقه‌رق ایلك دفعه حضرت شیث دنیایه کلمشدر . جمیع انبیانك اب ثانیسیدر .

دیکر منقبت حضرت شیث — ٩٠٠ تاریخنه طوغری سلطان سلیمان عصرنده درویش پاشا شام والیسی ایکن بوبقاع صحراسنده برسیل وباران اولورکه یدی کون دوام ایدوب نیجه بلده وطاغلرده قیالر پاره ، پاره اولوب سیل مثالی نیل تموج ایدنجه بوحضرت شیث قبر شریفنك برجانبی منهدم اولوب جسد شیثك صاغ طرفندن مبارك دست شریفلری واویلوقلری میدانه تر وتازه اوله‌رق چیقوب ٧٧٥٠ سنه‌لك بروجود ظاهر اولنجه همان شام والیسی درویش پاشایه الغار ایله خبر کوندریله‌رك انلر دخی کلوب نیجه یوز بیك آدم ایله نعش حضرت شیثی کوروب نیجه بیك منکرین تجدید ایمان ایدرلر . بعده درویش پاشا جمله اعیان وکباری جمع ایدوب حضرت شیثك صاغ جانبندن جسد شریفنی کلاب ، مسك وعنبر خام ایله یویوب ینه دفن ایدرلر. بوحال‌قریب العهد اولمغله‌محکمهٔ بقاعده ، زیدانیه ، وبعلبك‌سجللرنده مسطوردر . صوکره سلطان ابراهیم خانك صدر اعظمی اولان جوان قپوجی باشی محمد پاشا بو آستانه‌یی معمور ایدوب قبر شریفی بشیوز زراع چوقه ایله ستر ایتمشدر . حقیر زیارت ایتدیکمده بوچوقه طوریبور ایدی، بوقبر منور اوزره جمله غباری سوپوروب خدمت نیده بوانه‌رق حسبة لله برختم شریفه مباشرت ایتدك؛ بعده زیارت ووداع ایله آتلرمزه سوار اوله‌رق‌وقت‌غروبده کرك نوح قلعه‌سی دیبنده اردویه واصل اولدق . ایرتسی کون کوس رحلتلر چاله‌رق (جسر فرعون) قریه‌سنده منزل آلدق . بقاع صحراسنده یوز اولی جامع وحماملی کویدر، رعایاسی عرب ودورزی اولوب‌بقاع صوباشیسی حکمنده زعامتدر . تنور نهری اوزرنده اوچ کوزلی طاهر بیبرس جسری واردر. بورادن قالقه‌رق (طرمان) قریه‌سنده منزل آلدق . تنور نهرینك غرب طرفنده وزیدانیه ناحیه‌سی حدودنده‌در . یوز خانه‌لی دورزی کوییدرکه بونلره قزللی دیرلر ، جنك محللرنده (هوبار) دیه فریاد ایله کلبانك چکرلر. جمیع اولرینك در ودیواری ، باغچه‌لرنده‌کی زیتون ودوت اغاجلری قزیل

آشی ایله بویانمشدر . حکمت خدا طاغلرینك وصحرالرینك طوپراغی ده قرمزیدر، چوجق وقادینلری باشدن آیاغه قرمزی کیرلر بونك ایچون قزللی نامنی آلمشدرلر. حریر وخصوصیله زیتون حاصلاتی غایت الغایه متکاثردر. بوراده معان اوغلونك مطیع ومنقاد شیخلری کلوب هدایالرینی عرض ایده‌رك ذمتلرنده اولان یوز یتمش کیسه‌یی ادا وتسلیم ایدوب شام دفتردارندن ممهور تمسکلر آلدیلر . بورادن قالقه‌رق شقیف قلعه‌سنه کلدك .

(اوصاف قلعهٔ شقیف) — بورالر قدس شریفی استیلا ایدن فرنکلرك الندە ایکن بوقلعه‌یی شقیف نام بر دورزی بکینك اعانه‌سیله اسپانیالیلر بنا ایتمشدر . صوکره قدس فاتحی نوارلدین شهیدالنه کچمش بعده ٩٢٢ تاریخنده سلیم خانك وزیری یونس پاشا معرفتیله فتح اولنمشدر . شام ایالتنده کرك سنجاغی حدودنده زبدانیه قضاسی صوباشیلغی حکمنده اوج آسمانه سرچکمش یالچین ، بیاض بر کوه بلند اوزرنده برقلعهٔ عبرتمادر . اشاغی تنور نهرندن قلعه‌نك ذروهٔ اعلاسنه ایکی ساعتده عروج اولنور . معان اوغلی دولته قارشی طوره‌رق بوقلعه‌یه یکرمی بیك تفنك انداز عسکر قویوب جنکه آماده اولدقده قره طرفندن قرەمان ، سیواس ، مرعش ، آطنه ، حلب ، شام طرابلسی عسکرلری بوقلعه‌یی محاصره ایتدیلر . دریا طرفندن ایکی یوز پاره قدرغه ایله دونمای همایونه قپودان جعفر پاشا سردار معظم اولوب بکتاش اغا دخی دونما یکیچری اغاسی اولوب یتمش سکسان بیك عسکر ایله قلعه‌یی محاصره ایتدی . بر طاشنه بیك باش ویرلسه معان اوغلی قلعه‌یی ویرمیوب عسکر خائب وخاسر کیتدیلر، حالا متریس یرلری آشکاره طوروب بیکلرجه عثمانلی شهداسی مدفوندر .

قبله طرفی تنور نهری وادیسنه ناظرچاه غیادر . العیاذ بالله آدم اشاغی طوغری باقمغه جرأت ایده‌مز . بواشاغی دره‌نك بری طرفنده بعلبك طرفندن کلان (ربطان) نهری تنور نهرینه قاریشیر . عین ثول نهری ده بوراده تنوره قاریشیر . بواوچ نهرك فریاد وفغانندن آدملك قولاغی اصم اولوب صدالری بر فرسخ یردن ایشیدیلور . او تاریخده معان اوغلی استاد کامل

کوهکنلر کتیره‌رك قلعه‌دن اشاغی نهرلره کلنجه (١٢٠٠) قدمه طاش نربادن کسدیروب نهانی صو یوللری یاپدیردی . ایرتسی سنه وزیر کوچك احمدپاشا سردار اولوب عسکر بی پایان ایله معان اوغلو اوزرینه کلوب او یزیدی زور بازو ایله قلعه‌دن چیقاره‌رق دردولته کوندردی . حضور مراد خان رابعه کله‌سی غلطان اولوب اوغلو حرم خاص خزینه اوطه‌سنه آلندی . حالا بوشقیف قلعه‌سنده آدمی زاد یوقدر . معمور و آبادان برج وباروسنه ذره قدر رخنه اصابت ایتمامش مخمس الشکل برقلعهٔ رعنادر . هرطاشی فیل جثه‌سی قدر وار. قات اندر قات سرایلری، متعدد حجره وقاعه‌لری بر جامعی ، غلال انباری ، جبه‌خانه اوطه‌لری ، صو صهرنجلری واردر . جمله‌سی کارکیر بنا اولوب هنوز استاد الندن چیقمش کبیدر . وقلعه‌ده ساعت کبی قوررولور بر کونا اون دکرمانی واردرکه دللرله تعبیر وتوصیفی ممکن اولماز بر صنعت عجیبه‌در . بوقلعه معمور اولوب بنی آدمله پر اولسه واحد کالف قبیلندن بر قلعهٔ استوار اولور . بوقلعه‌یی تماشا ایدرکن بعضیلری زبدانیه قلعه‌سنی مدح ایتدیلر . همان اشاغی اردویه اینوب پاشادن اذن آله‌رق قرق اللی یکیتله نهر تنوری کچوب (٧) ساعتده (عین ثول) نام محله واردق . شقیف ناحیه‌سنده عین ثول نامنده بر قیادن چیقان بوراده بر بحیره اولور . بوبحیره‌ده سنه‌نك اقسام سائره‌سنده بالقدن نام ونشان یوقدر . اما شباط کلدکده لایعد ولایحصی بر کونا بالق ظاهر اولورکه کویا سیم خالصدر . طرزونك خامسی بالغنه بکزر . شباطك نصفی اولنجه بو بالقلر چفتله‌شورلر . بالقلر صو یوزینه بر کونا نفت کبی یاغ چیقاروب شناورلك ایدر. بویاغی جذام اولانلر جذامنه سورسه ویاخود توتسو ایتسه بامرالله شفا بولور . بو خلیج اوزرنده یاغك ظهور ایتدیکی محلده بر آدم بوصودن نوش ایتسه سرجنبان یعنی صاللاباشاق مرضنه مبتلا اولوب جماع ایتمه‌دن قالیر . بوبالغی آتشه آتسه‌لر قوقوسی کیدن یرده عقرب ، چیان ، یلان کبی شیلر اولور . بالغك اتی تناول ایدنلر دخی صاللا باش اولورلر ، بورایی تماشا ایدوب ینه جانب قبله‌یه سنکستان وزیتونلی خیابان یرلری آشوب زبدانیه قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ واجب السیر زبدانیه — تاریخ فتوحات شام بو قلعه‌یی امویلردن سلیمان بن عبدالملك برادری مسلمه بنا ایتدیکنی یازییور. آندن برچوق ملوك دسته کیروب نهایت (۹۲۲) سنه‌سنده اهالیسی سلیم اوله بلا جنك اطاعت ایتمشلردر. حالا شام ایالتنده شام پاشاسنك خاصندن مفرز یدی کیسه محصوللی قلعه اوب صوباشیسی یوز اللی آدم ایله حاکمدر، یوز آقچه‌لق قضای آسمانیدر. زیرا قراسی کاملاً دورزی، تیمانی و مروانیدر. شام یکیچری سرادری، قلعه دزداری ونفراتی واردر.

اشکالی — اوج آسمانه چیقمش بر کوه بلندك تا ذروهٔ اعلاسنده مخمس الشکل بر قلعهٔ قویدر. دیواری یالین قات اولوب یردن حواله‌سی یوقدر. بر طرفدن ظفر ممکن دکلدر. جانب اربعه‌سنده خندقی یوقدر. دائراً مادار جرمی التی بیك آدیمدر. بر دمیر قپوسی وار. بو قلعه‌ده بو کیجه صوباشی صاچلی اوغلنده مسافر اولوب ایرتسی کون ینه جانب شماله سرعت ایله کیده‌رك قلعهٔ شقیف اوکنده عسکره واصل اولدق. اوکیجه اردوی همایونده «اردویی قرق بیك تفنك انداز دورزی باصاجق ایمش» دیه بر هایهوی قوپدی اوکیجه اردونك درت چوره‌سنه کمینکاهلره بیکلرجه یکیتلر قونولوب آماده طوردیرلدی. تا که نصف اللیل اولدی: العظمة لله جبل لبنانك اوزرنده نیجه یوز بیك فتیل چراغان کوریلوب برهای وهو صداسی قوپدی که زمین و آسمان تیر تیر تیتره‌دی. نه جانبدن شبخون ایچون هجوم ایتدیلرسه کمینکاهه اوغرایوب خائب وخاسر کیتدیلر. ایرتسی کون علی الصباح بر کون اول طوغلرك ایلری کیدلمسی معقول کورلمیه‌رك جمله عساکرینه بر طوپدن جانب غربه کیده‌رك (قاسمیه) قلعه‌سنه کلدك. بو قلعه‌یی کوزلجه قاسم پاشا بنا ایتدیکی وسائر اوصافی حج شریف جلدمزده مسطوردر. بوراده غزات آق دکز کنارینه خیمه وخرکاهلرینی قوروب قرار قیلدیلر. بو محلده صیدا وبیروت حاکمی بش بیك عسکرله امداده کلدی. مقدما اولاقلق ایله آستانه‌دن کلدیکمزده پاشا افندمز بو صیدا وبیروت قلعه‌لرینك تفتیشنی احسان ایتمشدی. بوراده صیدا

حاکمندن ایکی اسدی [۱] خدمت آلدم. ینه اوکون صفد حاکمی نعلبند علی آغا اوچ بیك عسکرله کلوب لب دریای سفیدده مکث ایده‌رك چرخه‌جی تعیین اولندی. آندن لب دریا ایله کیده‌رك ایکی ساعتده رأس العین طلسماتنه کلدك. بو دیار یونانیلر الندہ ایکن حکما صنعت ایله ساحل دریادن یوز آدیم ایچروده ودریا اورته‌سنده اللی زراع بوینده بر قلهٔ عالی بنا ایتمشلردر. اورته‌سنده غایت براق صو ایله مملو بر حوض عظیمی وار. قعرنده نیجه ذی قیمت اشیا نمایاندر. نیجه سردن کچدی آدملر آیاقلرینه طاش باغلیوب کندولرینی حوضه آتارلر، فقط قعرینه ایرمدن قتی یایدن اوق چیقار کبی یوزینه چیقار اصلا ضرر ایرمز، نهایت مایه ایریشمك محالدر. صویندن جذام اولانلر ایچسه خلاص اولور حکمت بوکه بو قله‌نك یقیننده حواله بر کوه بالا اولمدیغی حالده ذروهٔ اعلاسنده اولان بو حوضی جوشقون دکز کبی طاشوب قله‌نك درت طرفندن دریایه ریزان اولور. بورادن ینه جانب قبله‌یه لب دریا ایله کیدرك ایکی ساعتده صور شهرینه کلدك.

(اوصاف قلعهٔ معمور یعنی شهر صور) — لب دریاده اولوب اسکندر کبیر بناسیدر دیرلر [۲]. صکره ملك الطاهر بونی اسپانیالیلردن ضبط ایتمشدر. بعده (۹۲۲) تاریخنده امان ایله سلیم خانه تسلیم اولنمشدر. صیدا خاکنده وویواده‌لق وقضادر، لب دریاده قلعه‌سی ولیمان کیبری وار؛ جابجا منهدم اولمقده‌در. جرمی آلتی بیك آدیمدر. اوچ محله‌سی واوچیوز طوپراق اورتولی خانه‌سی، بر جامعی، بر حمامی، سوق مختصری وبر دیر معموری وار. اهالی بو دیره «آلکساندر» معبدیدر دیه اعتبار ایدرلر. لیمانه ناظر بر قله قپوسی اولوب یمن فاتحی سنان پاشا بناسیدر. دزداری واللی نفراتی بوراده ساکندر. سکز روزکاردن امین لیمانی واردر. عکه لیماننده کمیلر قیشلیه‌میوب بونده یاتارلر، اما قوم دریاسی کسیلوب شهری کوندن کونه

[۱] اوزرنده آرسلان رسمی بولنان فلمنك دولارلرینه عثمانلولر «آرسلانی اسدی، ارسلانلی» غروش دیرلرایدی. بو اسدیلر سکزبچق درهم وزننده کموش ایدی.

[۲] اسکی آدی (تیر) در. اسکندردن چوق اول فنیکه‌لیلر تأسیس ایتمش ایدی. اسکندر بورایی ضبط وتخریب ایتدی.

غرق رمال اولمه‌ده‌در . زمان قدیمده بوراده قوم طلسماتی اولمق اوزره بر عمود عالی وارمش ؛ معان اوغلی « دفینه واردر » دیو عمودی منهدم ایدنجه قوم بو شهره داخل اولمغه باشلامشدر . دها سائر اوصافی حج شریف جلدمزده شام طرابلسی اوصافیله محرردر . بورادن جمله عسکر (ناقوره) بوغازینی کچمك ایچون مشاوره ایدوب صفد حاکمی چرخه‌جی اوله‌رق قرق بایراق سکبان وصاریجه عسکری نصف اللیلده پر سلاح اولدقلری حالده (ناقوره) بوغازینه واصل واوراسنی خالی بولدقلرندن پوصولره سیویشوب جمله بهادران آماده وخاموش اولدیلر . اول کیجه دورزیلردن یدی عدد چاشت طوتیلوب پاشایه کتیرلدکده سویلتوب علی الصباح (ناقوره) بوغازندن فریادجیلر کلوب « بره سلطانم ، پوصوده‌کی عساکری دورزی باصدی ؛ غالب کله‌رك بزم بایراقلریمز مغلوب اولمقده‌در » دینجه ایلری قرق بایراق پیاده اوله‌رق صیدا ، بیروت وصفد عسکری کیدوب امداده یتیشدی . پاشا دخی آتلانوب جمله عسکرله بر ساعت ظرفنده محل جنکه واصل اولدی .

اوصاف جنك عظیم جبل ناقوره — جنکی حربیلر اوریه‌رق شاملی عثمان اغا بر قولدن ، دلی باشی بر قولدن ، دورت ایچ اغالری لب دریاده‌کی یالچین قیالردن والحاصل اون یدی یردن آلارقه طاغاره ایچنه کیروب تاجنك محلنه واردقده صدای الله ، اللهه رها بولدورنجه جمله دورزی وتیمانیلرك عقللری باشلرندن کیدوب ، مقدما اللرنده پوصودن منهزم اولان غزات دخی حیات تازه بولوب ایکی عسکر میاننده دینسز دورزیلر قالوب « نره‌سی یاره‌سی ؛ جای سلامت نره‌سی ؟ » مصرعنجه برجای خلاص بولمغه اقتدارلری قالمیوب قودورمش کوپك کبی یدی ساعت کرما کرم جنك پرخاش اولدی که شمدی‌یه‌دك بو طاغلرده اویله جنك مدید اولمامشدی . آخر کیمی قایالردن کندوسنی دریایه آتوب غرق اولدی ؛ کیمی دندان تیغ آتش تابدن کچوب کله‌لری غلطان اولدی . آخر وقت عصرده اوچ بیك قدر نصیری مروانی اولدیریلوب وصکره ناقوره بوغازی یوز بیك آدم وشدائد ایله عبور اولنه‌رق وقت غروبده (شمعون صفا) قریه‌سنده منزل آلدق . بو محل صفد حدودنده

اولوب دورزستاندندر ، بوقریه بیك خانه‌لی ، جامع ، خان وحماملی ، سوق مختصرلی معمور یردر . هرخانه‌سی قلعه مثال مازغال دلیکلی اولوب جمله قپولری محکم ومتین ، قلعه کبی تراب پاك ایله مستور ، زیتون ، طوت ، باغ وباغچه‌لرله مستور قامه‌در . بوقلعه‌ده یدی یوز اسیر قراشخیلری کلوب نیجه‌سنك کله‌لری کسیله‌رك آلتی یوز قدر اسیر قید وبند اوله‌رق اوطاق اوکنه کتیریلوب قونلدی . مرتضی پاشا عسکرندن آنجق ایکی یوز سکسان شهید اولمش ایدی ، یدی یوز آدم ده مجروح ودلفکار ایدی . اول کون ایلری کانلره خلعت فاخره‌لر کیدیریلوب بر چوقلرینه شام زعامت واحسان اولندی . ایکی بیك مقداری شهباز ، دلیر ، سرور ، هنرور ارلره چلنکلر صانجیلوب جمله‌یه یتمش کیسه بخشش احسان اولندی . حقیرك بوجنکه تاریخیدر :

اولیا بوجنکی کوردکده دیدی تاریخنی   بیك اللی طقوزییلنده اولدی بوشانلی غزا
سنه ۱۰۵۹

اسیرلرینی خلاص ایتمك ایچون دورزی شیخلری کلوب ذمتلرنده اولان مالری کتیردیلر . یکرمی کون بوشمعون بلدنده آرام ایدیله‌رك بیك کیسه مال ، واوچیوز قاطر یوکی خام حریر کلوب شامه کیتدی . وجمیع عساکر اسلام بر رهنلر ایله دورزی طاغلرینه کیدوب مالر تحصیل ایدرك اغا وبای اوله‌رق کلدیلر .

اوصاف جبل بالای ناقوره — لب بحر سفیدده اوج آسمانه سر چکمش قیالردر که برهوا طیران ایدن مرغ زیرك بوجبل بلندك اوزرندن پرواز ایدوب کچمه‌ده عاجزدر . عکه قلعه‌سنده مدفون حضرت صالحك دعاسی برکاتیله بوکوه بالا اوزرنده برتنك وضیق یول آچیلمش . اما ینه دوه ، قاطر ، یوکلی حمار کچمك احتمالی یوقدر . بو ناقوره بوغازینی آچمشلر اما ، ینه لب دریا طرفنه باقمغه آدم جسارتیاب اوله‌ماز . ملك الطاهر عکه قلعه‌سنی فتحه کیدرکن سهل یوللری تطهیر ایتمشدر . کندیسی اوج آسمانه یتشمش ، آلتی ایسه کوه بی‌ستون کبی بوشدر . آلتنه بارجه غالیونلر کیرسه دیرکلرینك ، سرنلرینك جونده‌لری قیالره طوقونماز . اویله مغاره‌لی ، قایالری وارکه ایچنه یکرمیشر بیك

آتلی آدم کیرسه یریمز طاردر دیمزلر . اویله واسع ، عبرتنما غار مظلملردر .
چانکیم لودوس روزکاری شدت اوزره اسدکده تلاطم دریادن هرطرف
جوش وخروشه کلوب « یدیشرلمه » تعبیر ایتدکاری دریا قومی طاغلر کبی
کلوب بوناقوره قیالری مغاره‌لرینه اوردقده اوطاغلرك صاعقه‌سندن بنی
آدم ناقوره‌دن کچمکه جرأت ایده‌میوب زهره‌سی چاك اولور . تابومرتبه
صیت وصدا ویریرکه اوچ منزل بعید اولان شام شریفده بوناقوره قیالری
مغاره‌لرینه موجات دریا اوردوغینك کورولتیسی استماع اولنوب « ناقوره
طاغلری کورله‌یور » دیرلر . تا بومرتبه عظیم غارلردر . جمیع ملاحان
بحار وسیاحان بر وبحار واهل تجارت وتجار عنده مشهور آفاق بربوغاز
مشهوردر . طار یولك ایکی جانبلری اویله یالچین قیالردرکه بیرو پلنك
وکولنك ناخنلرینی ایلیشدیره‌جك یر بوله‌مازلر . بوقیالرده برتوفنکلی طورسه
بیك آدمی کچیرمز ، وکچمك احتمالنی‌ده کوسترمز ، هیچ توفنك آتمیوب‌ده
طاش یووارلاسه کفایت ایدر ، قوش اوچه‌ماز ، العیاذ بالله صارپ مخوف
ومخاطره‌لی یردر ، بویله برصعب‌المرور محلده مرتضی پاشا افندمزه دورزی
ملعونلرینك فتحی میسر اولمشدر . حقیر پرتقصیر دخی بویله برغزاده بولندم .
بعده شمعون صفا کوینده مال پادشاهی تحصیلنه مباشرت ایتدکارنده مرتضی
پاشا حقیره قرق بیك غروش تحصیلنی احسان ایلمش وعلی بلوکباشی بایراغیله
سکسان عدد پرسلاح توانا کتوروب (زیدانیه) ناحیه‌سنه (۷) ساعتده
یتشدك . برطاع باشنده باغلی وباغچه‌لی ، انجیرك زیتون ، دوت اغاجلری
چوق ، بیك خانه‌لی معمور وآبادان برکویدر . حمد خدا یدی کونده اوتوز
کیسه تحصیل ایدوب اوچ کیسه حقیره وبرکیسه بایراق صاریجه‌لرینه ویلدی .

زیارتکاه حضرت شمعون صفا — حضرت مسیح علیه‌السلامك اون‌ایکی
خلیفه‌سی اولوب برنجیسی حبیب نجار ، ایکنجیسی بوشمعون صفا ایدی .
یونانیان بوکا پیغمبر دیرلرسه‌ده اما لغو کلامدر دیمشلر . حضرت عیسی عالم
صباوتده بونلرك آغوشنده پرورش بولمشدر . بوشمعون حضرت یحیانك
اقربالرندن ایدی . حضرت مسیحك سمایه عروجندن صوکره نابلس شهرینی

ترك ایدوب اکثریا انطاکیه‌ده حبیب نجار ایله جلیس ایدی . حبیب نجارك
شهادتندن صوکره نیجه زمان سیاحت وسن شیخوخته وصولنده بوناقوره‌ده
شهید اولمشدر . قوم نصارا آنی بومحلده دفن ایدوب اوزرینه قیاصره‌دن بری
قبه چاتدیرمش ، برکوزل باغچه ایله اطرافنی تزیین ایلمشدر . جمیع امت
محمدك زیارت وآرامکاهی اولدیغی کبی حالا جمیع ملت نصارانك دخی
زیارتکاهیدر . نیجه یوز دورزی درویشی وفقرالری واردر . قبهٔ پرانوارینك
ایچی کوناکون شمع عسل ایله مزیندر . شمعدان ، قالیچه ، چراغدانلرله
آراسته واون ایکی حواریون عشقنه اون ایکی قندیل الی ماشاالله شب وروز
چراغان اولوب اصلا سونمه‌مشلردر . جمله خداملری بوایشه مأموردرلر .
زیتون باغی یاقدقلرندن هرقریه‌دن نیجه یوز مسکته ایله زیتون باغی کایر .
وصغیرلری طاغلرده باشی بوش کزرلر اصلا قورت یمز وحرامی اوغورلاماز .
برده بوقریه اهالیسنك قپولری شب وروز کشاده‌در . وغایت منعم دورزیلری
واردر . جمله متاعلری میدان محبتده آچیقدر . فرد آفریده طوقونماز .
بودخی برنظرکاه عبرتنمادر . نصارا طائفه‌سنك ده برمشکل ایشلری اولسه
بوآستانه‌یه کلوب شمعون صفانك خط دستیله جیران دریسی اوزرینه محرر
وحالا آستانه‌سنده محفوظ انجیل صحیح آیتلرینه ال اوروب یمین ایدرلر .
اونلرده کاذبسه‌لر مرد اولورلر . فقط مجرم خوف ایدوب آستانه‌یه یاقلاشمزدن
اول فرار ایدر . حقیر بو انجیلی یدی کره آچوب سیر ایتدم . خط معقله
یقین برنوع خطدر . حقیر مصرف کاتبی روم محمد اغا ایله بو انجیل صحیحدن
حضرت رسالتپناه حقنده حضرت عیسایه نازل اولان آیتی استخراج ایدوب بومحله
تحریر ایلدم : آیت شریف انجیل در حق محمد المصطفی صلی الله تعالی علیه وسلم :

ابتون ازربیون پروفتون لوغسلین بنت افزولاد
براوغلان آذراوغلندن پیغمبراوله یلانجی‌اولمیه آنك مولودی‌مکه‌اوله
که‌کالوشپر تونومنین موامیث اپسفدوسی ناکردیس
صالحلقله‌کلمش‌اوله آنك مبارك آدی احمد محمد اوله اکااویانلر بوجهان‌اسی‌اوله‌لر
بیست بیث
دخی اول جهان اسی اوله‌لر

مذکور انجیلده کی حروف هجادر : آلفا او روبثی غمه‌ثی زلتانی آتی ذیتانا ایتاثما ثترو یوته پی قپا اوا لود کسی می نی اوبیرو الخ .. بوشمعون خطیله تحریر اولنان انجیلدن بوآیت شریفه تحریر واستخراج اولنوب دهانجه عبرتماشیلری تماشا قیلندی . جمیع عساکر اسلام ، بودرختستان یراولدیغیچون ، بورایه برای تفرج جمع اولورلر ، بوراده جمیع بحر سفید وقره طرفندن بعلبک ، صحرای بقاع ، ربوه بوغازی ، یزید نهری ، دیرجبلی ، زیدانیه قلعه‌سی ، شقیف قلعه‌سی ، صیدا قلعه‌سی ، بیروت وجمله معان اوغلی طاغلری صحیفهٔ زمینده نقش بوقلمون کبی نمایاندر .

تیمانیلردن هر برینک برر کونا لهجه ولسانلری واردر . بربرینک لسانلرینی ترجمانله اکلارلر واکثریا فرنکلره اختلاط ایدرلر .

لسان تیمانیدن بعض لغات :

واد آت سلس ربع خمس سته سبع ثمان تسا آشر وادآشر
١ ٢ ٣ ٤ ٥ ٦ ٧ ٨ ٩ ١٠ ١١
آت آشر آرباشر خماشر ستاش سبعاش ثماناش تساشر تلتین ،
١٢ ١٤ ١٥ ١٦ ١٧ ١٨ ١٩ ٣٠
واد تلتین ، خاز ، مای ، تال ، راح ، تالقد ، خوبخام ،
٣١ اکمك صو کل کیت کل اوتور امسك
تلفرقف ، حاو ، ظرمتالك ، خنجر جاس ، هوعتل ، حفلاس ،
زعفران یغمور کوك یوزی جنت جهنم عاصیلر
غفطعرات ، نام ، رشعت ، جماعت طفط ، خنج جاس سقط ،
قلعه‌لر اویقو آتش جامع اقصی جنته بکزر
زمز برطی ، اوا ، قاره کفلق ، غلسترنق ، سارزقلدجر ، مارب ،
تحقیق بودنیا آلدانمه بوکا دنیا فانیدر آخرت کرچکدر ییلان
عقرب ، موشموش ، قینار ، علاب ، معنفلنات ، بطه کله رمفت ،
عقرب یمشلر آتلر دوه حضرت نوح نبی کمیسی سلام علیکم

ومفت بطه کل ، فصل مالحات ، باماالحات ، عمرزات ، زیرات ،
وعلیکم السلام صباح الخیر یاخیرصباح طاغلر صنعتلر
ملیاس
یهودی

بوقومك برغزلیدر . عیناً ونظماً ترجمه‌سی ایله رهاوی اصولنده :

دور دولودوب بودحی — دورولە مرتس منطوحی
سن نیچون اغلارسك بویله — دردیکی بکا سویله
عابد عاد ریده ریحی — قل قلی قلی قل لوحی
یارك یوغیسه آه ایله — تل تللیده رقص ایله

اکر بودیار خلقیله اختلاط ایدوب احوالنه واقف اولدیغمز مرتبه تحریر ایله‌سه‌ك قوجه بر ترجمان نامه اولور . بز بوطرفده مرتضی پاشا افندمزله شمعون صفا کوینده یکرمی کونده مال پادشاهی‌یی تحصیل ایدوب نفیر رحلتلر چالنه‌رق ینه جانب جنوبه ناقوره جبلندن تپه اشاغی نزول ایدوب لب دریا ایله جمله غزات پرسلاح اولوب دورتیوز قدر قرا شیخلری دخی برابر اوله‌رق (طواحین منشوحات) منزلنه کلدك . عکه حاکمی وقاضیسی حکمنده لب دریاده یمن فاتحی سنان پاشانك دکرمنلریدر . اوقافی عظیم یوز یتمش پاره عاصی وغیر عاصی دورزی ، یزیدی ، تیمانی قرالریدر . اللی بیك توفنك‌انداز لوند وشهبازی چیقار ، وهر بلده‌لری قلعه مثالدر . وجمله طاغلری زیتون ودوت باغلریدر . صکره ینه لب دریا ایله کیدرك (عکه) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف عکه — بوراسی متین ، استوار بربنای قدیمدر . ایلك بانیسی حضرت یحیی عصرنده ملت نصارادن بریسیدر[1]. التیوزتاریخ هجریسندن اول اسپانیه قرالی بوقلعه‌یی تکرار بنا ایدوب قدس شریفه بندر عظیم ایتدی .

بوعکه اوعصرده زیاده‌سیله معمور وآبادان اولوب یدییوز قدر دیری واوچیوز خان وحمامی وار ایدی . بهرسنه قدسه زیارتجی کتیرن کمیلر بورایی دها زیاده معمور ایدردی . مصرده کوله‌منلر یاننده وزیر اولان سلطان یوسف صلاح الدین بورایی استیلاایدن خاشیلری[2] چیقارمق ایچون ایلکن

[1] فرانسزجه اسمی Saint-Jean d'acre
[2] یعنی اهل صلیب

دمیاطی اللرندن آلوب منصوره‌یه کلدی . اواثناده افندیسی نورالدین شهید شامده مرحوم اولنجه کندیسی مصره مستقل پادشاه اولوب دریا مثال عسکر ایله قدسه کله‌رك قرق کونده فرنکلر الندن ضبط ایلدی ؛ وقلعه‌سنی تملندن ییقدی . صلاح الدیندن صوکره طاهر بیرس زماننده مشاوره ایدیله‌رك « مادامکه عکه قلعه‌سی فرنکلر النده‌در قدسه ینه استیلالری مقرردر » دیه‌رك دکیزدن قره‌دن یر کوتورمز عسکر ویدی یوز پاره کمی ایله دکزدن وقره‌دن قلعه‌یی محاصره ایدوب قلعه دیبنده یدی سنه مکث ایتدیلر ، باغ دیکدیلر ، واولادعیال صاحبی اولدیلر ، ینه قلعه فتح اولمدی . برکیجه طاهر بیرسه « رؤیاسنده حلبده‌کی شیخ عابدین افندی کلمینجه بوقلعه‌نك فتحی ممکن اوله‌مز » دیرلر . طاهر همان حلبه برنامه ایله آدم کوندرر ، آدم واروب نامه‌یی ویردکده آبدست آلان شیخك برکوزی شهید اولور . واران آدم تعجب ایدر . شیخ دخی « بو آنده قلعه فتح اولور » دیه‌رك همان نعلینی چیقاروب هوایه آتار واو آدمه « وار ملك طاهره سلام ایله غزالری قوتلی اولسون ، بزدخی عالم باطنده اوقلعه دیبنده جنك ایدرکن برکوزجکزمز شهید اولدی » دیه مردمك دیده‌سنی برحقه‌یه قویوب طاهر بیرسه کوندرر .

اواثناده او آدم قلعه‌یه کلدکده کورورکه قلعه زیر وزبر اولمش یرده یاتور . مکر اوآدمك مکتوبی ویردیکی زمان شیخك آتدیغی نعلین کلوب صووره دکمش وصووره بیوك برزلزله ویره‌رك جمله اساسلرینی ، وقلعه‌لرینی خراب ویباب ایلمش ونیجه برج وبدنلری قعره کچمشدر . ایمدی عزیزم کرامت اولیاحقدر ، کلینی انکار ایتمامك کرکدر . عقائد کتابلرمزده « کرامات الاولیاء حق » بیورلمشدر . شیخ عابدینك شهید اولان عین شریفی برمجوهر حقه ایچنده شام شریفده ملك طاهرك تربهٔ پر انواری خزینه‌سنده محفوظدر . حقیر بالذات کورمشمدر . ایشته عکه قلعه‌سنك فتحی بو یوزدن اولمشدر . صوکره‌لری ینه فرنکلر الینه کچمش ایسه‌ده قرار قلمامشدر . ایوبیلردن الملك الکامل مصر حاکمی ایکن سهل تعمیر ایدوب قلعه قولی نصب ایتمشدر . آل چراکسه‌دن سلطان غوری النده ایکن طقوز یوز یکرمی بر تاریخنده وسلیم خانك مصر سفرنده

خلقی اطاعت ایدوب قلعه‌یی تسلیم ایتدیلر . حالا شام ایالتنده صفد سنجاغی حدودنده اوچیوز کیسه ایله التزام اولنور وحاکمی برمقدار عسکر ایله حکم ایدر برمنصب عالیدر . بکینه دخی یوز کیسه قالیر . شهره صفد شهری برمرحله ، قدس اوچ منزلدر . کندیسی بوایکی شهرك اسکله‌سیدر . شهر نائبی ، شهر محتسبی ، کمرك امینی وشام یکیچری سرداری واردر . سپاه کتخدایری یوقدر ، دزداری ، قلعه نفراتی ، نقیب الاشرافی ، شیخ الاسلامی وار ، اعیان واشرافدن اثر یوقدر . چونکه خلقی هپ کمیجی وتجار مقوله‌سیدر . اسکله باشنده‌کی خان ایچنده یدی قرالك بالیوزلری اوتورر .

اشکال قلعهٔ عکه : آق دکز کنارنده برکورفز نهایتنده دوز وقومسال ومووله‌سز بریرده مربع الشکل برقلعهٔ قدیمدر ، بش قاتدر . هردیواری یکرمی آرشون اینده اولوب برصیره خرسان وطوغله برصیره دخی چار کوشه‌سنك تراشیده بنا اولنمشدر . بش قات دیوارینك آره‌لرنده بر قات اللی ارشون اینده خندقلری واردر . جمله بش قات خندق اولوب ایچنده بحر سفید جریان ایدر . جمله یدی عدد باب عظیمی وار . دائراً مادار جرمی طقوز بیك آدیمدر . درودیوارلری خراب وترابه یوز طوتمشدر . بیوك قلعه ایچنده انجیر ودود باغلری وار ، عمارستاندن اثر یوق . بوقلعه‌نك جنوب طرفنده لب دریاده سلیمان خان وزیرلرندن قوجه لالا مصطفی پاشا درت کوشه‌لی قله کبی کوچك برقلعه یاپدرمشدر ، اطرافی سکز یوز آدیمدر ، غربه آچیلیر برقپوسی وار ، نفرات ودزدار بونده اوطورر . لیمانه ناظر یدی پاره بال یمز طوپلری وسائر جبه خانه‌سی وار ، ایچنده غلال انبارلری ، صوصهرنجی وسلیمان خانك برجامعی وار . طشره واروشنده بیك قدر مختلف البناء ونیچه‌لری بوریا ایله مستور بیت الحزنلر واردر . آثار معماریسنك اك کوزلی اسکله باشنده سنان پاشانك بالیوز خانیدر . حقا که قلعه‌دن متین ومستحکمدر . جوارنده‌کی سنان پاشا جامعی کوچك ایسه‌ده جماعتی غایت چوقدر . دکانی آزدر . ذی قیمت اشیا انجق بالیوز خاننده بولنور . شهرك طشره‌سنده مفید ومختصر برحمامی وار . درون حمام جمله زفت ایله دوشنمش اولدیغندن رایحهٔ طیبه شم اولنور . کوندن کونه بوحمامی

قوم بورومکده‌در . زیرا اسکندر کبیر بوشهرده ساکن ایکن قوم ایچون طلسم یاپدرمش ایدی . شمدیلری اوطلسم خراب اولدیغندن شهری قوم بورومکده‌در . حمام قربنده لب دریایه ناظر خرابه برسرای عظیم واردرکه آنده اولان آثار عبرتنما آنجق ایائلوغ وآیدنجق شهرلرنده بولونه بیلیر ، (اسکندر سرایی) نامیله مشهور آفاقدر، بوشهری تماشا ایدرك اسکله‌باشنده‌کی سنان پاشا جامعنده جمعه نمازینه آماده ایکن برپاره عظیم کمی اون ایکی پاره یلکنلرینی کشاده ایدوب اورسه بایراقلرنده خاچلی پیکرلرینی آچوب رعد وار غژغره‌رق عکه لیمانه داخل اولدی .

جنك عظیم جزائرلی — فلمنك وانکلیزلرك مقدم قالیونلرینك عقبینجه برکوچوك قالیونجق قوغه‌رق اودخی اورسه بایراقلرینی ویشیل علمنی آچوب جمله قرمزی فسلی غزات مسلمین قالپو قیج وباش وبلاوراسی اوزره سینه چاك اوله‌رق صدای الله اللهه رها بولدیروب فی‌الحال طاغ پاره‌سی مثالی اولان اوکمی‌یه برقات آلاباده طوپ اوروب اوکمیدن دخی اکا آتیلوب وبر یایلیم تفنك آتشنی باشدن قیچدن صاردیروب اوکافر کمیسی سمندر وار آتش نمرود ایچره‌قالدی . نیجه بیك حیله‌وشیطنت استعمال ایدرك جزائرلیدن آلارقه اولوب ودرون کشتیدن صوت حزین ایله برکونه ترومپته وفرنك بورولری چالنجه شهر ایچره اولان بالیوزلر مرتضی پاشایه ، قاضی‌یه ، صفد حاکمنه مال بذل ایتمکه باشلادیلر . مرتضی پاشا « کوره‌لم ایش نه‌یه منجر اولور ؟ » دیو اغماض‌عین ایدنجه همان جزائرلی درون‌دلدن ینه دشمن کمیسنه صارلمغه هجوم ایتدی . دشمن کمیسی‌ده تکرار بادبانلرینی کشاده ایدوب « قلعه آلتی بودر » دیو جان هولیله کمیلرینی قاره‌یه دوشیردیلر . جمله طائفه‌لری طشره دوکیلوب قلعه آلتنه کلدیلر . جزائرلی بوکره خائب وخاسر طره‌موله ایدوب لیمانه کلیرکن آنی کوردك که ایکی پاره طاغ کبی قالیونلر یلکنلرینی دوکوب ، خاچلی بایراقلرینی آچوب لیمانه کیردیلر . آردی صره یشیل علملی ایکی قالیونده آل فسلی جزائرلیلر اشبو ایکی کمی‌یی قوغه‌راق لیمانه کیرنجه همان اولجه کیرن کوچك جزائر کمیسی او ایکی دشمن قالیوننك اوکنی آلنجه

او ایکی قالیون یلکنلرینی اصدنقه اوروب جنکه آهنك ایلدیلر . اوچ اسلام کمیسی آراسنده قالان بو ایکی دوشمن کمیسی بری برینه صاریلوب عکه‌اوکنه کله‌رك تمام اوچ بچق ساعت نجومی جنك عظیم ایلدیلر . عکه ایچنده جمله خلق طوپ کله‌سندن فرار ایده‌رك شهر ایچندن یتمش ، سکسان مقداری آدم شهید اولوب وافر مقدارده مجرح دوشدی . اواثناسنده مناره‌ده صلا ویرن برمؤذن مناره‌نك طوپ کله‌سیله ییقلمه‌سندن یره دوشه‌رك قرار ایتدی. آخر جمله جزائرلی برآغزدن الله الله صداسنه رها بولدوردی . بریایلیم دخی طوپ وتوفنك اوروب قیچدن ، باشدن دشمن کمیلرینه کیردیلر . فی‌الحال دال قلیج چارمیخلره وکمی دیرکارینه چیقوب جمله چارمیخ ، آبلی ، قازلی ، کوبخوك ، اصتاجه ، قورنال وسائر یلکن آلتلرینی بالطه وقلیچ ایله کسوب اذانلر تلاوت ایلدیلر . برساعت قدرده دشمنله انبار ایچنده جنك ایتدیلر . ابتدا فلمنك کمیسی فتح اولدی ، بعده انکلیس کمیسی فتح ایدلدی . صکره ایکی کمی‌یی یده‌که آلاراق طوپ و توفنك شادمانلری ایله بر (الله الله) کلبانکی چکدیلرکه عکه‌نك طاغ وطاشی ولوله ناك اولدی . اوراده دمیر براقوب یاتدیلر . بری طرفدن بالیوزلر جمله ایش ارلرینه مال ییدیره‌رك « نه دیمك ؟ عثمانلی لیماننده کومرو‌که کلمش یاناشمش کمیلرمزی علی ملاء الناس آلالر ! » دیوپاشایه شکایت ایتدکلرنده پاشاطرفدن صندالرله جزائرلی‌یه آدم کوندرلدی. آنلرده « اوچ کون اوچ کیجه‌در تاقبریس جزیره‌سندن بوجنك ایدوب قوغه‌راق بوعاصیلری شومحله دوشیردك . قانون غازیان اوزره بونی ضبط ایتدك. مکه‌ده مدینه‌ده دخی اولسه حقمزدر ، آلیرز » دیدیلر . پاشایه ده ایکی اسیر هدایا کوندروب آولرینی یدکلرینه چکه‌رك آق دکزه آچیلدیلر . خدا عالم قرده طوردیغمز یرده یدی ، سکز ساعت اویله بردریا جنکنی تماشا ایتدك که مدت مدیدهٔ عمرمزده بویله برشی کورمه‌مشدك . بعده پاشا بعض خانه‌لری وطوپدن‌منهدم اولان مناره‌یی عمار ایتدی . اما قرده‌یه دوشن قالیونه‌فرنکلر اویله برصنعت اجرا ایتدیلرکه عقللره حیرت ویریر .

دربیان اخراج قالیون — اولا شهردن نیجه یوز فیچیلر طوپلادیلر .

هرفیچی‌یه بر ایپ باغلایوب ایپلرك بر اوجنه دخی بر فیچی باغلایوب یوز فیچی قالیونك برجانبنه ، یوز فیچی ده دیکر جانبنه قودیلر . جمله ایپلر کمینك آلتنده قالدی . بوکره جمیع فیچیلری دریا صوییله اب برلب ایدوب فیچیلری دریایه غرق ایتدیلر. هربرفیچی‌یه بر آدم طولومبه قویوب فیچیلرك صولری طولومبه‌لر واسطه‌سیله بوشالدقجه بوش فیچیلر یوقاری قالقوب قیچ طرفنده اولان دمیری طره موله ایدوب سهولتله کمی‌یی قورتاردیلر . انسان بوصنعته حیران اولور !

دربیان کار پسندیدهٔ پهلوان — بوعکه صحراسنده یتمش ، سکسان بیك عسکرله مکث ایدرکن ذکری سبقت ایدن جنك آور جزائر قالیونلرندن ایکی عدد خدمتکاریله برپهلوان چیقدی . جمله عسکره ، پاشایه ، وسائر اعیانه یشیل بایراقلر وهدایالر ویروب « عبرتنما تماشام وار! حقیقةً کورمکه محتاجدر» دیو هرکسی میدان معرکه‌یه دعوت ایتدی . مغرب زمینده حاصل اولمش براولو آدمیسی وار ایدی . نتیجهٔ مرام اوچ کون هنکامهٔ عبرتمالر ایتدی که آدم واله ومبهوت اولور . بواوچ کونده اعیان واطرافدن ایکی کیسه قدر مال جمع ایتدی .

ایلك معرفتی — یوزلرجه آدملره قاوون ، قارپوز ، قباق ، خیار ، طورپ کبی سبزه ونبات تخملری ویروب هرکسه النده‌کی تخمنی یره صوقوب تماشا ایتمه‌سنی امر ایتدی . تخملری یره صوقدیلر . همان پهلوان او تخملرك اوزرینه بریشیل طلوم ایچندن برکونا صو سرپدی . او آنده جمیع چکردکلردن سبزکونه چمن زارلر حصوله کلوب وبراز صوکره جمله محصول کمالنی بولدی . هرکس اکدیکی یردن بشر اونر قاوون ، قارپوز ، خیار آلوب بری برلرینه بذل وتوزیع ایدرك تناول ایتدیلر . بوحالدن هرکسك الی اغزنده قالدی ، جمله‌سی متحیر اولدیلر .

ایکنجی معرفتی — پاشا عسکرندن برنیجه آلفته ، آشفته کشاده مشرب لوند مقوله‌سی بوپهلوانی برخرار ایچنه قویوب خرارك آغزینی اویله قیدوبند

ایتدیلرکه سلیمان دیولری حل ایده‌مزدی . پهلوان ایسه برکره خرار ایچندن (یاالله) دینجه کندیسنی طشره‌ده بولدی .

اوچنجی معرفتی — خلق اوزرینه برافسون اوقویوب اوفله‌دی ، هرکس بری بریله اوپوشمکه باشلادیلر .

دردنجی معرفتی — برافسون دخی اوقودی . خلق بری برلرینی باشسز کوروب قورقوشدیلر .

بشنجی معرفتی — برافسون دخی اوقودی . خلق بری برلرینی فعل شنیعده کوره‌رك برهای وهوی ایله شترکربه شقه‌لر ایتمکه آغاز ایتدیلر . وآییلدقلرنده بوحاله کوله‌رك واله وحیران اولدیلر . اوچ کونده بونك امثالی عبرتنما ، اعجازانتما معرفتلر عرض ایتدیکه صحرا آدم دریاسی کسیلدی .

اوچنجی کونکی معرفتی — وقت چاشتده میدان محبتده ایکی خدمتجیسنه دائره چالدیروب کندیسی ده سماع ایتدی . « بوکونکی کون بزه ، ارنلر ، صوك معرفتمی کوستره‌یم » دیو جیب محبتدن برکوچك قوپوز قدر قرمزی ومدور برطوپ چیقاردی‌که اوجنده برقناب ایپ باغلی ایدی . میدانده بر ایری آت قازیغی قاقوب اوطوپك اوجنده‌کی ایپی قازیغه باغلادی . اوطوپی النه آلوب قازیغه باغلی اولان ایپدن چکه ، چکه اون قولاچ قدر ایپی طوپك ایچندن چیقاردیغنده بوکره (یاالله !) دیوب اوطوپی قوت بازو ایله هوایه آتدی ، اوطوپ هواده دتره‌یوب معلق قالدی . طوپدن شوصدا کلیوردی: « جمله‌یاران صفا برر آقچه احسان ایتمینجه اینمم» دیردی . هرکس الندن چیقانی ویردکدن صکره طوپك دیبنه کیدوب « ایشته آقچه ، این اشاغی » دیدی. طوپ ینه یرنده برقرار ایدی . آخر جمله خلقله ایپی چکه چکه ایندیرمکه باشلادی . اون یرده ایپ قانغال ، قانغال بیغیلدی . اوچ فیل یوکی ایپ اولدی ، هپ بوایپلر هواده اولان طوپدن اینیوردی . برکره کندوسی غضبه کلوب خدامنه «وار شوطوپی ایندیر » دیدی. همان براسمر اللون خدامی طوپده‌کی ایپه یاپیشوب وسربازلق ایدرك علی ملاالناس ایپدن یوقاری چیقوب تا هواده طوپك اوستنده قرار ایتدی . همان کندوسی بریده « بره ، طوپی ایندیر ، سن دخی این »

دیو فرمان ایده کوردی . نه‌غلام ایندی ، نه‌ده طوپ ! آنك ایچون دخی یوز غروش قدر مال جمع ایدوب ینه «این اشاغی !» دیدی ؛ ینه اینن یوق. بودفعه‌ده او بر غلامنه «وار شونلری اشاغی ایندیر» دیو تنبیه ایدنجه همان قازیقده‌کی ایپه یاپیشوب کشتیبان مثال هوایه عروج ایدرك او بر غلامك یانینه واردی ، او دخی آنده قرار ایتدی . بواحواله باقانلر حیرتده قالدیلر . همان پهلوان «بره ، اینك اوغلانجقلر .» دیو نیجه آدملرله ایپه یاپیشوب چکه ، چکه اوچ قانغال ایپ دها ییغلدی . اوغلانلر ایسه هواده‌رایکان طورورلردی . بوکره پهلوانه تلاش الویره‌رك غضب آلود اولوب «خوش آدم ، پشیمان اولورسك ، ایشمه مانع اولمه ، سکا قیارم» دیو دال قلیج میدان معرکه‌ده کزردی . اما بوسوزلردن مقصدی نه ایدوکنی کیمسه بیلمزدی . همان عمامه‌سندن بر قباق چکردکی چیقارارق یره دیکدی . فی‌الحال یشیل طلومده‌کی صودن دوکدی ، بیوك وقرمزی برقباق ظهور ایتدی . ینه «کل آدم ، بنم معرفتمه مانع اولمه» دیو میدان معرفتده دال قلیج کزردی . «بوکره بومعرفتمی‌ده تماشا ایدك ، امت محمد !» دیوب ایپك یانینه کله‌رك اوغلانلره «کلك ، اینك» دیوب نیجه آقچه دیشیروب وخلقدن خنجر ، قنطوش کبی برطاقم البسه آلوب کینوب عمامه‌سنی بلنه باغلایوب الندهکی قلیج ایله بیتیردیکی قباغه بر ساطر اوردی . قباق ایکی پاره اولدی . اول آن ایپه یاپیشوب عنکبوت وار عروج ایدرك اوغلانلرك یانینه وارنجه دال سلطور اولوب «بن سزه اینك دیمزمیدم ، نیچون اینمزدیکز ؟ ای امت محمد خدایه اصمارلادم . اندلس دیارینه بزه یول کوروندی . بوغلاملر الله اماتی اولسون ، برخوشجه دقت ایلیك» دیه‌رك ایکی غلامنك باشنی کسوب اشاغی دوشوردی . برده «بنم صنعتمه مانع اولانك دخی باشنی بر خوشجه دفن ایلیك» دیو بر هوای مظلم اولدی ، زمینده باغلی اولان قازیقلی ایپ قوپوب پهلوان هواده غائب اولدی وخلق حیرت ایچنده قالدی . ایکی غلاملرك کله‌لری جسدلریله میدان محبتده قالوب بزم پاشانك مصرف کاتبی اوروم محمد اغا دخی باشسز بولندی . جمله خلق کوردیلرکه فقیر محمد اغا عکه قلعه‌سی ایچنده اسکندرك سرایی

خرابه‌سنك بر مرتفع یرندن بو پهلوانی سیر ایدرکن بر پرمعرفت چلبی اولمغله جمله البسه‌سنی ترس کینمش !.. وایاغنده‌کی پاپوجنی چیقاروب باشنه‌صوقمش ، بو وجهله پهلوانك سحر وسیمیاسنی باطل ایتمکه‌چالیشوب طورورکن میدانده پهلوانك «آدم ، بنم معرفتمه مانع اولمه ! سکا قیارم ، صکره پشیمان اولورسك» دیمه‌سی آنك ایچون ایمش !!... فی‌الحال قباق بیتیروب قلیج ایله کسدکده محمد اغا اسکندر سرایندن آشاغی دوشمش ، ترس اثوابلریله فقیر محمد اغانك نعشنی قالدیروب غسل ایدرك حضرت صالح جنبنده دفن ایتدیلر . غلاملری ده عکه قوملغنه کومدیلر . علی‌الصباح حمامه کیدنلر کوردیلرکه صرتلانلر ایکی غلامك مزارندن ایکی کچی لاشه‌سی چیقاروب بعض یرلرینی ییمشلر !!.. مکر اصلا تکلم ایتمیان بوغلاملر علم سیمیا قوتیله حرکت ایدر جماد ایمشلر !.. مرحوم مصرف کاتبی محمد چلبی‌یه غدر اولدی .

ایشته بوعکه قلعه‌سنده بویله بر عجیبهٔ روزکاری سیر وتماشا ایلدك ..

عکه قلعه‌سنك اورته‌سنده‌کی خرابستان ایچنده‌کی قوملقده براچاق قبه‌لی مفید ومختصر آشیانه ایچنده (حضرت صالح علیه‌السلام) ك زیارتکاهی واردر . بوقلعه بو زیارت شریف برکاتنه اوله‌رق معمور و آبادان اولمشدر . بو قلعه‌یی برکره کفار استیلا ایلدکده جسد حضرت صالحی قالدیروب ایتالیاده‌کی مدینهٔ کبرایه یعنی (قزل‌الما)یه کتورمك مراد ایلدکلرنده درون قبردن بر صیحهٔ الیم ظاهر اولوب وضع یدایدنلرك جمله‌سی اول صیحه‌دن هلاك اولدی . هپسی اسکندرك خرابه سرایی جوارنده مدفوندر .

معجزهٔ حضرت صالح علیه‌السلام — حضرت صالح ثمود قومنی ایمانه دعوت ایتمکه مأموراً بعث اولنمش ایسه‌ده هیچ بریسی ایمان قبول ایتمیوب کوناکون معجزه‌لر ایسته‌دیلر . نیجه‌لری «شوقارشوکی قاره قایادن بزه بردوه چیقار ، کوره‌لم ویاننده ارکك دوه کله‌دن حامله قالوب اندن بر کوجك دوه تولد ایله‌سین ، دیشی دوه‌نك سودیله کفافلنه‌لم ، آندن سکا ایمان کتیره‌لم» دیو باهر آیتلر ایسته‌دیلر . همان اول‌دمده صالح نبی ال آچوب دعا ایتدکده بامرالله تعالی اول یالچین قزیل قایا ایکی‌شق اوله‌رق برناقه آشکار اولدی .

سهل وقت ایچنده وضع حمل ایدوب آندن بر محبوبه کوچوجك دوه تولد ایدوب کامل اوتوز سنه بو دوه‌لر صحراده اوتلایه‌رق سودینی جمله ثمود قومی صاغوب کفافلانیرلردی . حال بویله ایکن ینه « یاصالح ! عجیب استاد کامل و سحار ایمشسك کم شویله بر قزیل قایادن بر دوه چیقاردیك . » دیو بر آدم بیله ایمانه کلیوب آخر دیشی دوه‌یی قتل ایتدیلر . دعای صالح نبی ایله ینه قیا ایکی شق اولوب دوه‌نك کوچکی قیا ایچنه کیروب غائب اولدی . حقیر شام یولیله حج شریفه کیتدیکمده بو (ناقه قایاسی) نام محلی کوروب تماشا ایتدم . اوج آسمانه سرچکمش قیزیل قیادر ، بیوك دوه‌نك ظاهر اولدیغی یر کوچك دوه‌نك غائب اولدیغی یر اویله نمایاندر که کویا استاد حکاك مجلا و مزین ایتمك ایچون یوزلرجه سنه‌لر صرف ایتمش !!.. ایکی جانبی طار بوغازدر . اسکیدن بو قیالقده قیادن قیایه بر باب عظیم وارمش ، ارض شام ایله ارض حجاز حدودی بو قپو ایمش ، حالا اول قپو یری مذکور قیاده نمایاندر ، اسکیدن بورادن هیچ بر دوه کچه‌مزمش ، کچرکن بر صیحه ایشیدوب هلاك اولورلرمش ، آخر حجاج شام دوه‌لرمز بویله قیرلمه‌سین دیه‌رك بو ناقه قیاسی دیبنه کلدکلرنده جمله‌سی بر آغزدن الله ، الله صداسنه رها بولدوزورلر . بو قیالر آراسنده نیجه یوز بیك توفنك وامیر حجك آلتی پاره طوپلری آتیله‌رق دوه‌لری های وهوی عظیمله عبور ایتدیررلر . نیجه مؤمن ، موحد ، اهل ایمان کیمسه‌لر دهانندن « صالح نبی دوه‌نك سسنی ایشتدم » دیه ایشتمشدم . اما حقیر کچرکن بر سس طویمادم . صالح علیه السلامك دوه‌سی بو قیا ایچره غائب اولنجه کندیسنه بارکاه الهیدن « روح الی الشام » امری کلمشدر . حضرت صالح شام طرفنه کیتدکده الله تعالی بو قوم ثموده رعد و برق خاطف عذابنی کوندروب سمادن کلن بر صیحه‌دن جمله اهل ثمودك زهره‌لری چاك و دارالقرارلری زیر خاك اولوب قیالر ایچنده اویولمش اولان مغاره اولری منهدم اولدی . حالا قپولرینك اوست ایشیکاری ، قیادن اویولمش طاوانلری ، یوك ودولابلری قعر زمینه کچمش اولوب کیمی باش آشاغی ، کیمی یان یانه یاتار . حجاج شام بورادن کچرکن قلبلرنده خوف الهی زیاده اولوب غضب الهیدن لرزناك

اولورلر . بوراسی یعنی عکه‌ده‌کی مزار صالح علیه السلام زیارتکاه خاص وعامدر . کرچه بر عظیم آستانه‌سی یوقدر ، اما ینه تربه‌دار ودرویشلری واردر . جابجا قوم ایله طولمه‌دددر . هر سنه شهر خلقی جمع اولوب روح حضرت صالحدن استمداد ایدرك نیجه کره یوزبیك آرقه‌یوکی قومی دوکوب تربهٔ صالحی تطهیر ایدرلر . حقیر دخی « خدمتم سبقت ایتسون » دیه نیجه کره دامنمله قوم کتیروب دریایه دوکمشمدر . بوراده روح صالح نبی ایچون بر (یس) شریف تلاوت ایدوب وداع ایتدك .

زیارت مقام آدم علیه السلام — حضرت آدم صفی جدمز شام قربنده حوران صحرالرنده چفت سوررایکن برقاچ کره بو عکه‌یه کلمشدر ، حالا حوران ناحیه‌سنده بزم شمدی آدیملرمزله عکه شهری التی قوناقلق بر منزلدر . حضرت آدمك بو عکاده عبادت ایتدیکی یرده چمنزار صفه اوزره قایایه اویولمش مقام عالیسی واردر .

زیارتکاه عین البقر — عکا قلعه‌سنك خارجنده وشرق طرفنده بیك خطوه بعید بر چمنزار یرده قرق قدمه طاش نردبان ایله نزول اولنور بر آب زلالدر . نیجه پیغمبرلر بو پیکاره کیروب غسل ایتدکلرندن مریض بر آدم کلوب غسل ایتسه شفا بولور . بقاع وعکا اهالیسی حضرت پیغمبر ایله حضرت علی کلدی دیه طمأنینه بولنورلر . بو پیکاردن بی تاب وبی مجال بر صغیره یدی کون صو ویرسه‌لر اولوم درجه‌سنده بیله اولسه خلاص اولوب سمین وجثه‌دار اولور . لسان عربده سمین وبطیء الحرکه اولانلر ایچون « ثور عکا » ضرب مثلدر .

زیارتکاه عینین نعمتین کبیرین — عین البقره قریب ایکی پیکاردر ، قاینادیغی یرده غائب اولور . بامر خدا بری سود لذتنده وبری بشقه بر رایحه ویرر . جناب بارینك عادت ازلیسی اوزره هر صونك بر طعمی واردر ، لکن صوده رایحه بولنمز . فقط بو نعمتینده بر رایحه واردرکه خدا عالم قطره‌سنی نوش ایده‌نك حیات جاودانی بولمش کبی دماغی معطر اولور . بقول حکما بو صوده یتمش خاصه واردر . ایچنه کیروب غسل ایدن آدم جمیع عللدن مصون

اولور . حتی حقیر شفانیته کیروب غسل ایتدیکمده بلا رکاب آته بنمکه باشلایوب اول مرتبه زنده وتندرست اولدمکه فتالر پنجه‌می چویره مز اولدی .

اوصاف نعمتین صغیرین — بودخی اکا قریب واسع برشکلده نردبان ایله اینیلیر برعین حیاتدر. طعمده قدس شریفده‌کی آب سلوانك لذتنده‌در . اکثریا «بوعینده حضرت عیسی غسل ایتمشدر» دیه نصاری ایله ملل افرنجیه غسل ایدرلر . وطائفهٔ یهود دخی «حضرت موسی بوراده یونمشدر» دیه زیارت ایدوب نوش ایدرلر . اما غایت مستعمل ایتمشلر . اشبو ایکی عینك نعمتین ایله نصل اولوب‌ده تسمیه قیلندیغنی (منظرهٔ انهار وعیون وبئر کرماب) نام تاریخ شویله یازییور : «بالذات حضرت رسالته سحارلر سحر ایتدکده الهام ربانی ایله حضرت رسول شام قربنده (بصری) شهرینه تجارته کلدی . اوراده (بحیرا) نامنده بر راهب وار ایدی . ایتدیکه «یامحمد سنده سحر علامتی وار. طورمه وار کیت عکاده نعمتین نامنده ایکی پیکار وار برینه حضرت موسی کیروب فرعونلرك سحرندن امین اولدی وبنی اسرائیلی مصردن قورتاردی . برینه حضرت عیسی کیروب اسرائیلیلرك الندن قورتولوب آسمانه عروج ایتدی . سنده اوعیونه کیروب غسل ایله که بنی قریش سحرندن امین اوله‌سك . یامحمد: عکاده عیون چوقدر . هرقنغی عین سکا: «انا نعمتین الخلد» دیرسه اکا کیروب غسل ایله» دیدی . حضرت رسول تعریف وجهله یاپه‌رق بسمله ایله کیروب غسل ایتدی . حضرت بونعمتینده طاهر اولدقدن صوکره قایا اوزرنده چیقوب عبادت ایتدیکی محلده بهر سعادتنك قایایه کلدیکی یر ظاهر وباهردر .

دوستایش نخلتین — بونلر عکانك شرقده اوج آسمانه سرچکمش هر بری اوچر کره سمایه طوغری یوجلمش آشاغی صارقش دوه کردانی کبی اکری بوکری خورما اغاجلریدر . عکا اختیارلرینك تقریری اوزره بو اکری بوکریلك اغاجك کندویه سلام ویرن پیغمبران عظامه سرفرو ایتمسندن ایلرو کلمشدر . دیکر روایتده حضرت مریم باباسز اوغل کتیردکده خلقدن حجاب ایدوب نابلس شهرندن عیسی ایله اوزمان یابس اولان بوایکی نخل رطب جنی

اولوب التنده ساکن اولورلر . استعیذ بالله (رطبا جنیا فکلی واشربی وقری عینا) آیت کریمه‌سی علی طریق القصص بونخلتین حقنده نازل اولمشدر. بعض علمای عکا اوبوکاومار نخله‌لرك رب عزته سجده ایتدیکنه علامتدر دیرلر . بری ارکك بری دیشیدر . یکرمی صالقم خورما ویررلر . بردانه‌سنی فرنکلر بوالسه تبرکا پك بهالی صاتون آلیرلر . برآدم مریض اوله‌رق بونك التنده اوچ کون یاتسه شفا بولور . حضرت عیسی سایهٔ نخلستانده ظهری اوزره یاتار ایکن مبارك پای سعادتنك اوکجه‌سیله طاشی اوروب اباغنك یرایتدیکی حالا نمایاندر. اول چوقورلره کلاب طولدیروب یوزلرینه کوزلرینه سوررلر . ونصاری قومقومه‌لره طولدیروب فرنکستانه قدر کتوررلر . عکا شهر قدیم اولدیغندن دها برچوق زیارتلری واردر . اما کثرت سیاحت ومشغولیتدن هپسنی یازمغه آرام بوله‌میوب بوقدرجه ایله اکتفا ایتدك . بوعکاده کامل ایکی آیده (١٦٠٠) کیسه تحصیل ایلیوب آندن عسکرله قالقه‌رق جانب شرقه یونه‌لدك . درت ساعتده زیتونلی طاغلر وکنعان ایلی ایچره کیدوب (بنی وامه) قریه‌سنه کلدك ، صفد سنجاغی خاکنده یوز اولی جامع وخان وحماملی زیتون ودوت اغاجلی معمور تیمانی کویی وزعامتدر . اندن ینه جانب شرقه طاغلر وباغلر آشه‌رق (وادیٔ لیمون) قریه‌سنه کلدك . جمله عسکر ایله لیمونلی بر صحراده خیمه قوروب مکث ایدرك بقایا تحصیلنه مقید ایکن «قلعه‌یه یکیدن مسلم کلدی . سز معزولسکز» دیدکلرنده مرتضی پاشا افندمزك عقلی باشندن کیدوب غایت متألم وتلاش آنود اولدی . آستانهٔ سعادت طرفندن ایالت شام ایشبر پاشایه احسان اولندیغندن مسلمی کوسه بیرام اغا جمله اعیان شام وملای صفد ایله کاوب پاشا ایله کورشدکده امر پادشاهی‌یی وخط شریفلری ابراز ایلدی . مرتضی پاشا افندمز «ایشیر پاشا قرداشمزه شام ایالتی مبارك اوله» دیه‌رك مسلم بیرام اغایه یشیل چوق قابلی بر کورك احسان ایتدکده بیرام اغا «سلطانم صفد مالندن تحصیل ایتدیککز جمله مالی بزه تسلیم ایدیکز» دیدکده پاشا پرحدت اولوب «چیق بیره خنزیر!» دیه بیرام اغایی قتل ایده یازدی . فقیر بیرام بیرامه ایرمیه یازوب اوطاق

نه طاقدن طیشاری بیرام یرینه کیتدی . ایرتسی کون دیوان پادشاهی اولوب پاشا جمیع دوروزی وتیمانی شیخلرینه « بقایا مالی ویرنلره شوقدر مال آلدم وشوقدر مال پادشاهی قالدی دیه تمسك ویره‌یم » دیدی : جمله مشایخ « وار کیت یا مرتضی ، سلامتله ، بز سکا بر آقچه مال پادشاهی ویرمدك ، سکا ویردیکمز هپ اجرت قدمدر . جمله مال پادشاهی حالا بزم ذمتمزده‌در . سندن بشقه بر وزیر کاسونده ناقوره بوغازنده بزی تپه‌له‌سون » دیه‌رك سجللره قیدایدوب مرتضی پاشا جمله‌سندن پاره ویرمدکلرینه دائر تمسکلر آلدی . وتمسکلر موجبنجه صفد منلاسندن حجت شرعیه دخی آله‌رق بیك التیوز کیسه‌یی فندق کبی یوتوب تازه جان بولدی . ودوروزی شیخلرینه ایکیوز قات قبای فاخره ودستار محمدی وچوقه قوماشلر احسان ایدوب جمله ایله وداعلشه‌رق شام عسکرینه اذن ویری ، شامه کیتدیلر . جمله عسکرله وادی لیموندن قالقوب بیت الحزن یعقوبی زیارت ایتمك اوزره صارپ طاغلر آشوب (مغار) قریه‌سنه کلدك . صفد خاکنده یوز خانه‌لی تیمانی کوییدر . بومحلده بر قیالی دره‌ده بنی اسرائیل شهرلرندن (حیان) نامنده برشهر وارایمش ، اهالیسی هپ مغاره‌لرده ساکنلر ایمش ، جناب حق بوقومه عذاب ایتدیکی ایچون جمله آرپه وبغدای وپرنجلری طاش اولمشدر . اودره‌نك ایچی مالامال خردو خاش طورر . حکما اسهال اولمش کمسه‌لرك معجوننه قاتارلر . وطاش اولان زیتونلرینه زیتون الیهود ، وحجر الیهود دیرلر . عین زیتون جرم وشکلنده بر طاشدر ، مثانه مرضنه مبتلا اولانلر بونی کلاب ایله ازوب اوصودن آچ قارننه نوش ایتسه‌لر مثانه‌لری یولی آچیلوب راحت ایدرلر . اما چوق استعمال ایتمك ضرر اولوب سلس البوله مبتلا ایدر ، زیاده‌سیله حذر ایتملیدر . وبو حجر الیهودی دیار سائره‌یه نقل ایدر خصوصی تجارلر واردر . بومحلدن قالقوب ینه جانب شرقه کیدرك (کفر ناحون یعنی صفد) شهرینه کلدك .

اوصاف کفر ناحون یعنی شهر صفد — بعد الطوفان ایلك بانیسی سام بن نوح علیه السلامدر . حضرت یعقوبه کلنجه بوشهر اول قدر معمور اولدی که عسقلان ، حاسان ، فلسطین ، طبرشان ، قدس ، زغزغه کبی شهرلر بیله

بوصفد کبی معمور دکلدی ، چونکه جمیع بنی اسرائیل بوصفد شهرندن ظهور ایتدیکندن معبد قدیملری اولوب الی هذا الآن بنی اسرائیله بوشهر کعبه مقامنده‌در . بوشهری سلیم خان مصر چرکسلرندن سلطان غوریدن آلدقده طواشی سنان پاشا تحریریله التی کره یوزبیك یهودی خراجیدر . حالا ینه یتمش ، سکسان بیك یهودیسی موجوددر . شهر بتون بتونه یهودی خانه‌لریدر . عمرنده بر یهودی بوشهری زیارت ایتمسه ، یاخود اقتداری یوق ایسه کتیردیکی ترابندن سوروب صوینده ایچمسه ویارك خزانندن کندیسنه توتسی ویرمسه زعم باطللرنجه یهودی اولمیوب قارا جهود اولورلر . بونك اوصاف وصورت بناسی وآثار وعماراتی تاریخلرده مسطوردر . وجمله زیارتکاهلرنده حضرت یعقوب اولادلریله وحضرت اسماعیل اولادلریله ، اسم ورسملری معلوم اوله‌رق ویعقوبك بیت الحزنی وبیت حضرت افرایم بن یوسف ، بیت حضرت اسحق ، بیت حضرت اسماعیل وبیت حضرت ایوب ونیجه بیك کونا اوصافی حج شریف جلدمزده غایت مفصل یازلمشدر : اما بوسنه سیاحتمزده سیاح عالم وندیم آدم اولان کیمسه‌لره هر لساندن بیلمك الزم لوازمدن اولمغین بومحله لسان تورات اوزره یهودی لسانی تحریر اولندی :

دربیان لسان یهودی — بویهودیلر قوم قدیم برطاقم آدملردرکه غایت متعصب اولوب یوز یکرمی درت بیك پیغمبرك درت بیکی من محبته الله تعالی جامه خواب راحتنده مرحوم اولمامشلردر . جمله‌سنی بویهود طائفه‌سی شهید ایتمشلردر . یحیی ، ذکریا ، جرجیس کبی نیجه بیك مرسل ، وغیر مرسل نبیلری شهید ایلدکاری جمیع تفاسیر وتواریخده مسطوردر . هیچ برملته ایکی کتاب نازل اولمامشدر ؛ اما بونلر ابتدا داودی اولمغله جناب باری حضرت داوده کتاب زبوری نازل ایلدی . (وآتینا داود زبوراً) آیتی بوکا برهان جلیدر . ابتدا حضرت داود بلند آواز ایله زبور آیتلرینی تلاوت ایدوب وعظ ونصیحت ایدر . وکفاف نفس ایچون جنك آلتی اولان دمیر زره دوروزدی . صکره جناب باری حضرت داوده امر ایدوب جالوت ملك اوزرینه سفر ایدرك طالوت ملك حضرت داوده ایمان کتیروب جالوت

ایله حلب ایالنده (مرج دابق) صحراسنده برجنك عظیم ایلدی . حضرت داوود جالوتك كله‌سنه برسنك صپان داودی ایله اویله اوردی كه جالوتك كله‌سی خرد وكندیسی مرد اولدی . جناب باری حضرت داووده طالوتك ملكنی احسان ایلدیكندن هم نبی وهم پادشاه اولدی . (وقتل داود جالوت وآتاه الملك) آیت كریمه‌سی بونی مبیندر .

حضرت داووده نازل اولان كتاب زبورده وعد وعید ، قصص ، امر ، نهی ، حرام ، حلال اولمیوب جمله دعادر . حالا جمیع یهود طائفه‌سنك سیناغورلرده خاخاملرینك قایش اوزره تلاوت ایتدكاری ویمین ایتدكاری زبوردر . اما حضرت موسی‌یه نازل اولان كتاب توراتده وعد وعید ، امر ونهی . حلال وحرام ، جنت وجهنم ، اعراف ، قصص واردر ؛ حشر ونشر مبیندر . (لارطب ولایابس الا فی كتاب مبین) آیتی قرآن كریم حقنده نازل اولوب جمیع اوامر ونواهی وقصصی جامع اولدیغنه دال اولدیغی كبی تورات شریف دخی عیناً بونك كبی هر برشیئی جامعدر . یهودیلردن ماعدا ملت مسیحیده اولانلردن اسفج ، فلمنك ، دانیمارقه ، نمسه خرستیانلری جمله تورات وزبور اوقورلر . لسان یهودی بودر [١]

اون دوش تره قواتره چنقو سی سته اویته نوه دج
بر ایكی اوچ درت بش التی یدی سكز طقوز اون

كیم انده ، وفقی اون دوس ، انقاضه ، میالوم ، قه‌قانیان ، آوره‌پورته ، نه دیرسك كل نه‌ده ایدك ؟ اوده ایدم جانم نه ایشلردك ؟ آچ قپویی سرره‌له ، پورته ، میالو ، ماسنیور ، واموز لحدقه ، میالو مالونوا انداق ،
قاپه قپو جانم آغا كیت صدقیه جانم بكا كوزل باق
میالوما اندامی سیبوروس
جانم باق اغام بنم

[١] لسان یهودی دیدیكی لسان اسپانیه‌دن اندلس اسلاملریله برابر مهاجرت ایدن یهودیلرك سائر ملتداشلرینه اوكرتدكاری اسپانیول لسانیدر كه اساساً لاتین سلسله‌سنه منسوبدر . (آوره پورته) یی قپویی آچ دیه ترجمه ایتمه‌سی وسائر كلمات دخی بونی ارائه ایتمكده‌در . وشمدیكی ممالك شاهانه یهودیلری هپ بونكله متكلمدر . یوقسه اصل عبرانی دیلی بودكلدر .

اركاك یهودی اسملری — آبراخام ، مورداخای ، نسیم ، مایلیقو ،
ابراهیم اسماعیل
یاقودوشنقو ، اسرائیل ، موسیقو ، قزه‌لیقو ، هارون ، زخریا ، پاستالیقو ،
یعقوب موسی ذكریا بورك
قشر ، طورفه ، سیناغو ،
پاك ناپاك كنیسه

طائفهٔ یهودك بولهجهٔ مخصوصه‌لرندن غیری برچوق كلمه‌لری واردر ، اما بوقدرله اكتفا ایتدك . پاشا افندمز بوصفددن شامه كیدوب لوازمنی كورمكی عزم ایتدكده حقیری اون كیسه بقایا مال تحصیلی ایچون غزه پاشاسی حسن پاشا ایله شهاب اوغللرینه یوللادی .

(شهر صفد) دن ارض عسقلانده شهر غزه‌یه كیتدیكمز — اولا جنوبه صرب وسنكستان طاغلر وزیتونلی خیابان اورمانلر ایچندن كیدرك (عیوب تجار) قریه‌سنی صول طرفمزده براقدق . طقوز ساعتده (حدسه) قریه‌سنده منزل الدق . ترابی اوغلی حدودنده یوزخانه‌لی باغ وباغچه‌لی وبرجامعلی معمور كویدر . لب دریا ایله تكرار كیده‌رك عجلون سنجاغی خاكنده (حیفا) قصبه‌سنه كلدك . بوراسی ترابی اوغلونك مقریدر . سلیم خان اولدن بری بوترابی اوغللاری مطیع ومنقاد اولاد عربندر . قصبه‌نك تفصیلاتی حج شریف جلدنده محرردر . بورادن ینه لب دریا ایله نیجه خراب قلعه وعمارستان عبور ایدوب (خان الحون) ی صول طرفمزده مصر یولی اوزرنده براقه‌رق (اسكله) منزلنه كلدك . بوراسی نابلس خاكنده اولوب نابلس وقدسك اسكله‌سیدر ، لكن عكا كبی بندر دكلدر . كومروكی عكا حاكمی طرفندن ضبط اولنور . برقاچ مخزنلری ، برایكی فلاحین خانه‌سی واردر . بورادن ینه جانب جنوبه قاقون صحراسی ایچره كیدرك قاقون صحراسنی صول طرفده مصر یولی اوزرنده براقدق . برعظیم میشه اورمانلرینه كیردك (قلنسوه قلعه‌سی) نه كلدك ، تواریخ مصریه صاحبی (خطط مقریزی) ده بونك قبل الطوفان برشهر عظیم اولدیغی وبعد الطوفان دخی ابتدا روی ارضده انشا اولنان شهر عظیملردن

ایدوکی سویلر . (قلنسوه) عبرانیجه برشیخك اسمیدرکه قبطیلر بوکا «شیخ قلنسوه» دیه‌رك پیغمبرلکنی اعتقادایدرلر . و «یدی یوز سنه معمر اولوب بو قلعه‌یی انشا ایتدی» دیرلر . صوکره بخت النصر یهودستانی خراب ویباب ایتدیکی زمان بوشهری دخی خراب ایتمشدر . بعده امویلردن عمر ابن عبد العزیز حضرتلری بین الشام والغزه امین برطریق اولسون دیه بورایی معمورو آبادان ایتمشدر. صوکره طقوز یوز یکرمی تاریخنده سلیم خان بورالریده تحت اطاعته المشدر . حالا نابلس سنجاغی خاکنده قاقون قلعه‌سی ناحیه‌سنده شاهراهدن بعید براورمانستان ایچنده غایت بیوك برقلعه اولوب هر طاشی قبه کیدر ، تعریف وتوصیفدن زبان قاصردر ، دزداری ، نفراتی قلعه‌سنه کفایت ایده‌جك مقدار جبه‌خانه‌سی ، درون قلعه‌ده عربان‌خانه‌لری وطشره‌ده جامع ، حمام وبرقاچ دکانی واردر . بورادن جانب جنوب غربی‌یه کیدرك الشیخ حضرت علم ابن علی‌نك آستانه‌سنه کلدك . آستانهٔ عظیم وزیارتکاه خاص وعام اولوب سنه‌ده بردفعه عظیم مولد شریف جمعیتی اولور . بومحلده (جلجوله) خانی مصر یولده براقه‌رق ینه جانب جنوبه برساعتده یافه قلعه مشهوره‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ یافه — غزه سنجاغی خاکنده ، لب دریاده مربع الشکل ، طاشدن بنا اولنمش برقلعهٔ رعنادر . رمله نواحیسنده غزه صو باشیلغی حکمنده‌در . دزداری وقلعه نفراتی واردر . بوراسی تمام اون ایکی بیلده انشا ایدلمشدر . غایت مستحکم ومتین برقلعه‌در . جبه‌خانه‌سی ، لیمانه ناظر طوپلری ، اعلا ، لطیف ، دمیر طوتارلیمانی واردر . قبریس جزیره‌سیله ، شام طرابلسی ، صیدا ، بیروت ، عکه ، اسکندریه ، رشید ، دمیاط بندرلرندن هرسنه بویافه‌یه نیچه یوزپاره کمیلر کلوب غزه ، رمله ، قدس‌شریف کبی یرلره ذخائر ومتاع ، تجار وزوار کتیریرلر . اما اوقدر معمور ومزین شهرعظیم دکلدر . انجق بش یوز خانه‌سی ، جامع ، خان ، حمام ، چارشو وبازاری واردر . باغلی وباغچه‌لی خوش برقصبه‌جقدر . جنوب ، شرق ، شمال طرفلری قوم دریاسیدر . شمالنده عکه قلعه‌سی ایکی یوز میلدر . جنوبنده (تیمه) بندری یتمش میلدر . قدس شریفه بر قوناقلق یر اولوب اك یاقین اسکله‌سیدر . فرنکلر زماننده

قدس‌شریف خاطری ایچون اعمار اولنمش ، شهرعظیم ایمش ! بورادن ینه جانب قبله‌یه قوملق ایچنده کیدوك شهر خارجنده (زیارتکاه حضرت عزیر علیه‌السلام) ه کلدك . بو پیغمبر پاك ، قوم بنی اسرائیله بعث اولندقدن صکره امتندن هیچ بریسی قبول اطاعت واسلام ایتمدکارندن انلره (طاعون اکبر)ی بددعا ایله کتیره‌رك شهر عسقلاندن طشره چیقار . اهالی دخی فرار ایدرکن حضرت جبریل امر الهی ایله کلوب « موتوا بامرالله » دیه برصیحه اورونجه جمله‌سنك زهره‌سی چاك اولوب بری بری آردنجه خاك هلاکه دوشرلر . بویله هپ بریرده هلاك اولمه‌لرینه‌ده سبب ، آره‌مزه طاعون کیرمسون دیه بری - برلرینی دراغوش ایدوب اویله چتاچت صف اولمشلردی‌که آره‌لرندن صو صیزمازدی . نیجه‌ییل مرور ایتدکدن صکره حضرت عزیر بوموتانك استخوانلری اوزرینه اوغرایه‌رق کوردیکه دریا مثال آدم کمیکلری بری برینه چاتیلمش یاطار . حیرتده قالوب « یارب بونه حالدرکه بوقدراولولرك کمیکلری هپ بریرده یاطار . هیچ بری دیکرندن پراکنده وآیریق دکلدر . بو نه حکمتدر ؟ » دنجه طرف هاتفیدن بر ندا کلدی : « بونلر بنم طاعون عذابمدن قاچوب هلاك اولدیلر . سنك دعاکه منتظردرلر ، دیله که انلره حیات ویردیم . » حضرت عزیر دخی امتثالاً للاشاره دعا ایدنجه العظمة‌لله جمله عضولر بری برینه قارمه‌قاریش اولمشکن هرجسدك کمیکلری یرلی یرینه واروب کمیکلر اوزرینه سیکیرلر وطمرلر باغلاندی ، آنك‌ده اوزرینه دریلر خلق اولنوب آیاق اوزره قالقه‌رق جمله‌سی برکزدن حضرت عزیری کوروب « لااله‌الاالله عزیرابن‌الله » دیه‌رك حاشا ثم حاشا حضرت عزیری صلب باری‌یه نسبت ایدرك اصل خالقلری حضرت عزیر ظن ایتدیلر . (وقالت الیهود عزیر ابن‌الله) آیت کریمه‌سی بوکا اشارتدر . موتا ایکن حضرت عزیر دعاسیله حیات بولان یهود طائفه‌سنك صاری بکزلی وقوتسز اولملری و آغزلرینك لش کبی قوقه‌سی هپ بوسببدندر . حضرت عزیر بوندن صکره یوز سنه معمر اولوب بعده مرحوم اوله‌رق شهر (رملهٔ فلسطین) ده دفن ایدلدی . بعده جناب باری اظهار قدرت ایچون حضرت عزیر ایله حمارینه حیات ویردی ، اوچ یوز سنه

دخی خلقی دینه دعوت ایتدیکنه (فاماته‌الله مأة عام ثم بعثه) آیت کریمه‌سی دلیلدر . بعده حضرت عزیر ینه مرحوم اولوب یافه‌شهری خارجنده بر محلده دفن ایدلدی . آنك ایچون حضرت عزیرك ایکی یرده قبری واردر . بری رمله‌ده بری‌ده بوراده . بو حضرت عزیری فرنکلر قبرندن چیقاروب تیزیل المایه کوتورمك مراد ایتدکلرنده بر زلزلهٔ عظیمه اولوب عسقلان، قلنسوه، رمله . فلسطین شهر وقلعه‌لری اول زلزله‌دن خراب ویباب وسکانی دخی هلاك اولوب بورالر تمام اوچ یوزسنه قیرکبی قالوب صکره ینه معمور اولمغه باشلادقده مصر حکمداری ملك‌الکامل [١] عصرنده اسپانیه‌وسائره نصرانیلری تکرار قدس شریفی استیلا ایلدیلر . فقط قبر عزیره ال اورمغه جرأت ایده‌میوب حمارینك کمیکلرینی قبر مخصوصندن چیقاره‌رق کوتوردکلری حالامذ کور حمارك ایکی اوك آیاقلری نمسه چاسارینك خزینه‌سنده جواهرلی بر قوطو درونده مجوهر قابلی اولدیغی حالده محفوظدر . وقیچ ایاقلری ایتالیاده قزیل الماسنك [٢] (ریم‌پاپا) خزینه‌سنده‌در . سائر استخوانلری ینه بوراده حضرت عزیر جنبنده مدفوندر . فرنکلرك ایلکین قدسی اله کچیرملرندن استفاده‌ایدن مالطه آتلیلری [٣]ده نابلس قربنده (صه باصطیه ـ سبصطیه) قریه‌سندن حضرت یحیانك جسد شریفلرینی سرقت ایدوب طرسوس جوارنده قرارکاهلری اولان (قره کوز کز) نام قلعه‌یه کتوردیلر . اورادده اسلاملردن راحت کوره‌مینجه ردوسه کلدیلر . ردوس دخی ٩٢٨ سنه‌سنده سلیمان خان طرفدن محاصره ایدلنجه جسد یحیی‌یی آلوب مالطه جزیره‌سنه کلدیلر . جسد حالا آنده (سنجوان) [٤] خزینه‌سنده مدفوندر . سنجوان حضرت یحیی دیمکدر . او وجودی غایت مقدس عد ایدرلر وسفره کیتسه‌لر آچدیغی بایراقلرده دست شریف حضرت یحیی‌یی نقش ایدرلر . مالطه آتلیلرینك بتون خرستیانلرجه محترم ومعزز اولمه‌لری وجود یحیی علیه‌السلام کندیلرنده

[١] ایوبیلردن اولوب قدسی فرنکاره صاتمشدر .
[٢] رومه شهری .
[٣] مالطه قوالیه‌لری یعنی شوالیه‌لری دیمکدرکه پك کوزل ترجمه ایدلمشدر .
[٤] Saint-Jean حضرت یحیی دیمکدر .

اولدیغی ایچوندر . اوجهتله (سن جوان آتلیلری) دیه شهرت بولمشلردر . سر سعادت جناب یحیی شام قلعه‌سنده جامع امیه وسطنده زیر زمین ایچنده بر آلتون تپسی اوزره موضوع اولوب حالا آنده‌در . ٧٩٨ تاریخنده تیمورلنك آچدیره‌رق زیارت ایتمشدر . اما بو قبر عزیری کمسه آچمغه قادر اوله‌مامشدر . جناب عزیر، عزوجلال تام صاحبیدر ، کشف قبرینه رضا ویرمز .

بورادن آشاغی ینه جانب قبله‌یه دوز و واسع بر صحرای آبادان ایچره کیده‌رك (شیخ رودین حضرتلری) نی زیارت ایتدك . بر آستانهٔ عالی اولوب زیارتکاه ارباب حاجاتدر . و بو سمتلرده ساحله ایнن ترکمن قبیله‌لری هپ بو عزیزه معتقدلردر . اورادن ایلری کیدرك (قصبهٔ حضرت لوط) ه کلدك ، شهر قدیمدر . حضرت لوط بونده ساکن اولدیغی ایچون (شهر لوط) دیمشلر . اسکیدن شهر عظیم ایمش . بخت النصر خراب ایتمش ! آثار بناسی حالا ظاهردر . غزه سنجاغی خاکنده فلسطین رمله‌سی قضاسی خاکنده بر ناحیه اولوب لوط کولی ساحلنده بیك خانه‌لی، اوچ جامع ومسجدلی ، خان، حمام وتکیه‌لی، چارشی وبازارله مزین شیرین بر قصبه‌در . باغی ، باغچه‌سی ، مشبك بوستانلری واردر . آب وهواسی اوقدر ممدوح دکل . زیرا بحیرهٔ لوطك بر کونه بدرایحه‌سی روزکاریله برابر کلوب جمله خلقی سرسم ایدر . پاشا اوقافی اولمغله متولیسی حکم ایدر . محتسبی، نائبی، صو باشیسی واردر .

اوصاف بحیرهٔ لوط — متعفن، سم هلاهلدن نمونه‌نما بر بحیره‌در . حضرت لوط عصرنده جناب باری لوطیلره خشم ایدرك لاشه‌لرینی ملکلر واسطه‌سیله هوادن بو بحیره‌یه دوکدیرمشدر . لاشه‌لر صویك یوزینه چیقدیغندن صو تعفن ایدوب بد رایحه‌لی اولمش ، الی یومنا هذا صاصیق قالمشدر . شیخ نجیب‌الدین وشیخ علی الواحی ، وخطیب محمد شنادی حضرتلری یمین ایله سویلدیلرکه : « بزم منظورمز اولمشدر ، یاقین زمانده یوزلرجه لوطی قومی موناسی بو بحیره اوزره کزوب کناره کلدکلرنده ، ملاحین کفنلرینی آلورلردی . بالقلر ابتدا حارپ، حارپ عورت یرلرینی قوپاروب ییرلردی ! » بو شهر اهالیسی بالقلری، «لوطی اتی ییورلر» دیه ییمزلر . نعوذ بالله ارسلان پنجه‌لی ، سیاه

برنوع بالغی اولورکه آدم اتندن باشقه برشی ییمزلر . بوقصبه‌یی تماشادن صکره ینـه جانب قبله‌یه (٢) ساعتده (رمله) قلعه‌سـنه کلدك . بقول مؤرخین بعد الطوفان ادیم ارضده معمور اولان شهرلرك بری‌ده بودر . ایلك بانیسی سام بن نوحدر . بعده بخت النصر اسکی‌مصری خراب‌ایتمکه کیدرکن بوشهری‌ده خراب ایتمشـدر . نیجه‌کره‌لر خراب و معمور اولوب ملوکدن ملوکه آخر ٩٢٣ سنه‌سنده سلیم خان غوری الدن آلمشـدر . غزه سنجاغی حاکنده حاکملکدر ؛ یوز اللی آقچه‌لق شریف قضادر . وجمله ناحیه‌لرندن قاضیسـنه سنوی یدی کیسه حاصل اولور . محتسبی ، صو باشیـسی ، شام یکیچری سرداری شیخ‌الاسلامی ، نقیب الاشرافی واردر . اولری تراب پاك ایله اورتولودر .

اوصاف قلعـهٔ رمله — صافی قوملق بر محلده واقع اولدیغندن اسـمنه (قلعهٔ رمله) دیرلر . شدادی بنا برقلعهٔ رعنادر . اما خنـدقی رمال ایله پر اولمشدر . درون قلعه‌ده خانه‌لری ، دردزاری ، یتمش قدر قلعه نفراتی واردر . اما برج وباروسی ، اصل قلعه‌سی متانت اوزره مبنی دکلدر . قلعه خارجنده‌کی واروشی غایت معموردر . بورانك قارپوزی (رمله قارپوزی) نامیله مشهور مشهور آفاق اولوب غایت آبداردر .

زیارتکاهلری — (ارخمش بن سـام بن حضرت نوح) عمر عزیزلری درت یوز التمش بش ییلدر . بقول ابن عباس جمشید عصرنده وفات ایدوب بو رمله قلعه‌سی خارجنده آسوده قلنمشدر ، حالا زیارتکاه ارباب دلدر . اما جمشیدك عمری معلوم دکلدر . انجق نیجه مؤرخلر : یدی یوز ییل حکمدار اولوب تخت روان اوزره طورمق ، بحث علم ایتمك ، سلاح دوزمك ، یوك وابریشم پیدا ایتمك ، کونا کون حیوانلرك دریلرینی دباغت ایله ایشله‌یوب کورك کینمك ، غواصلق ایتدیروب دریا قعرندن اینجو چیقارتمق ، شهردن شهره یول آچمق ، کرپیچ ، کیرج ، استوبج ، مسك ، عود ، عنبر ، قلیه ، مشك وسائر کونا کون عطریاتی بولمق ، چادر ، حمام ، نفیر ، سورنا ، کوزلك ، صابون ، کیریش وسائره یاپمق ، خلقی بری علما ، بری سپاهی ، بری اهل صنعت ، بری

اهل زراعت اولمق اوزره قسملره آییرمق ، شهر اسطخر [١] ی عمار ایتمك بوکا میسر اولمشـدر دیرلر . بو شهرده عدل وداد اوزره اجرای حکومت ایدرکن کندوسـنه جنون طاری اوله‌رق دیار رومده فلبه و ترحاله (دماش قولور) پنایرلری سمتنده حاشا ثم حاشا الوهیت ادعا ایتمشدر . صکره اوزرینه شداد بن عادچیقوب جمشید بوغاز کسن حصارندن اناطولی طرفنه کچوب دریا مثالی عسـکر ایله ایاثلوق شهر قدیمی صحراسـنده شداد واوغلی ضحاك ایله جنك عظیم ایتمشلر و آخر جمشید منهزم اولمشدر . کندیسنی قیدوبند ایدرك ضحاك حضـورینه کتیردکلرنده ایکی لوحه آراسـنه قویوب دسـتره ایله بیچمشلردر . حالا قوش آطه‌سی دیبنده مدفون اولوب زیارتی ممنوعدر .

(زیارت حضرت لقمان) — سـودانلی سـیاه چرده برحکیم ایدی . جناب باری کندوسـنه حکمت ویرمشـدر . کوهلرده اولان کیاه ونباتات کندویه لسان حالی ایله «یالقمان بن شو دردده دوایم» دیرلردی . حتی اجله درمان بولمغه چالیشـدی . ارض مقدسـك نهـایتنده آطنه شهری قربنده (مصیص — مسیس) جسرندن نهر (جیحان — جهان) [٢] ایچره عبور ایدرکن جبریل الندن قنادیله کتابنی نهره آتدی . لقمان آخر عالم سیاحته دوشوب ارض صعیدعالیده (اسوان) شهرنده حضرت‌ادریسك غاری ایچنده نیجه زمان ساکن اولور . (حقیره بوغاری کورمك میسراولمشدر . بحق‌خدا حالا اول غار نظرکاه ایچنده زنجبیل ، دارچین ، قرنفیل ، بسباسه ، کبابه ، قاقوله رائحه‌سندن آدمك دماغی معطر اولور .) آندن تبدیل هوا ایدرك بورمله‌ده درمان بولمغه چالیشدیغی اجل النه دوشـوب جانب جنانه کیدر . رمله خارجنده مدفوندر . (واذقال‌لقمان) آیت کریمه‌سنده بعض مفسرین

[١] اسطخر - پرسـه پولیس اسکی مدیا حکومتنك مرکزی ایدی . شمدی شیرازه قریب خرابه‌سی وار .

[٢] اطنه ولایتی داخلندن کچن بونهر - که اورا اهالیسی (جهان‌صویی) دیرلر - تاالبستان ومرعش جهتلرندن کلیر . جبل برکت فاصله‌لرندن کچوب میسیسه اوغرار ، برقسمی - که مهمیدر - یومورطه‌لق لیمانی مدخلنده آق دکزه آقار ، بر قسمی ده باتاقلق حالنده قره طاش برونه قدر کلیر .

نبوته ذاهب اولمشلردر. قبری زیارتکاه انامدر. (انوش، نفاخ، اخنوخ، قینان) کبی اولاد سامك دخی قبرلری بورمله‌ده‌در.

(زیارة عباده ابن الصامن) — نصارادندر. حضرت عمرو بن عاص ایله مصر فتحنده بولنمش و خلافت حضرت عثمانده ٣٤ تاریخنده وفات ایله‌مشدر. تاریخلر بو شهرلرده برچوق پیغمبرلرك مدفون اولدقلرینی یازارلرسه‌ده زیارت ایتدکلرمز بونلردر. بورادن جانب قبله‌یه چول و بیابان ایچره کیدرك (خان سدود) منزلنه واردق. غزه خاکنده معمور ومزین شیرینجه برقصبه‌در. قلعه بدنلری کبی بدنلری وار، برخان عظیمدر، جامعی حمامی، سوق مختصری واردر. آندن ینه جانب قبله‌یه کیدرك شهر قدیم (غزة الهاشم) ه کلدك.

اوصاف غزة الهاشم — ارض عسقلان حدودی اولوب حاسان خاکندندر. بوشهر قدیمه قدم باصنجه طوغریجه حاکم ولایت اولان حسین پاشا خانه‌سنه واروب مشرف اولدق. مرتضی پاشا افندمزك مکتوبلریله پروانه بای و ایکلی خاره هدیه‌لری ویردیکمزده جهان قدر حظ ایدوب محبتنامه‌لری قرائت ایتدیردی. «بلی دیمزدر. انشاءالله سزکه کوندروب ادای دین ایدرز» دیه حقیره برخانهٔ بی‌منت تهیئه ایلدی. پاشا ایله شب وروز محبت خامه قوبولدق. مکر پاشا یاراندن، سبك روح، حاتم طی طبیعت، صاحب کرم، منشی ومورخ برکیمسه ایمش. بو حقیرك سیاحته طالب وراغب اولدیغم معلوم شریفلری اولدقده شهرك علما ومورخینی جمع ایدوب شب وروز کتب تواریخ تتبع ایدرك آنلردن استخراج ایتدیکمز اوزره بعد الطوفان معمور اولان شهرلردن بری‌ده بوغزة الهاشمدر. (ابن صولاق) ایله (خطط القضاعی) مؤلفی‌نك و (التجرید فی الصحابه) صاحبی ذهبی‌نك قوللرنجه بوشهرك ایلك بانیسی (مرماشم بن سام بن نوح علیه السلام) در. بو (مرماشم) نیجه سنه‌لر معمر اولوب ارض حاسان وطبرستانده نیجه شهرلر بنا ایتمشدر. بوشهردن اوچ میل بعید بریرده دیکر برشهر دها یاپدیروب اسمنی (مرماس) قویمشدی، بخت النصردن بری خرابدر، فقط آثار

بناسی عظمتنی کوسترمه‌ده‌در. (جالینوس) حکیم زمان عمارتنده اوشهره اوغرامش واوراده وفات ایتمشدر. غزه نظرکاه کبار اولمغله حالا معموردر. ٩٢٢ سنه‌ده غوریدن یاووز سلطان سلیمه کچمشدر. شام ایالتنده سنجاق بکی تختیدر. میرلواسنك طرف پادشاهیدن خاصی (٥٠٨٣٢٨) آقچه‌در. (٧) زعامتی (١٠٧) تیماری واردر. قانون اوزره جبه‌لولریله جمله بیك یوز اللی عسکر اولوب پاشاسی والای بکیسی لواسی آلتنده عزم سفر ایدرلر. اوچ یوز آقچه‌لق شریف قضادر. قرالرندن قاضیسنه سنه‌وی درت بیك، پاشاسنه سکسان بیك غروش حاصل اولور. بوسنجاق غایة الغایه معمور وآباداندر. مذاهب اربعه‌دن تکمیل فنون ایتمش شیخ الاسلامی، نقیب الاشرافی، شهرینك اعیان واشرافی، کبار علما وصلحاسی، محتشم سپاه طائفه‌سی، عنقا اصل حرف وصنایعی واردر. شهر نائبی، شهر صوباشیسی، شهر محتسبی، شهر باجداری‌ده واردر. بوشهر قید حیات ومشروطیت اولادایله حسین پاشانك سایم خاندن بری ملك مورث اوجاغی اولدیغندن ابواب محصولاتی هپ پاشا خاصیدر.

اشکال قلعهٔ غزه — زمان قدیمده بنا اولنان قلعه‌سنی بخت النصر خراب ایتمکله شمدیکی قلعه‌سی صکره‌دن بنا اولنمشدر. لب دریادن جانب شرقه برساعت بعید قوملق ایچنده مربع الشکل، طاشدن یاپلمش کوچك بر قلعه‌در. دیوارینك قدی یکرمی ذراعدر. قبله‌یه آچیلیر بردمیر قپوسی واردر. بوقلعه‌نك دزداری وقلعه نفراتی دائما موجود اولوب نکهباناق ایدرلر. زیرا غایت مخاطره‌لی وعربان سرحدی یر اولمغله دشمنی چوقدر. درون قلعه‌ده اعیان وشهر خلقنك ذی‌قیمت اشیالری محفوظدر. قلعه ایچنده طوپراقله مستور نفرات خانه‌سی واردر، برجامعی، بوغدای انبارلری، جبه‌خانه‌لری، مستوفی جبه‌خانه‌سی، اعلا، لطیف شاهی طوپلری واردر. بوقلعه‌نك قبله‌سی طرفنده‌کی واروش شهر عظیم مثالدر. قلعه قپوسی اوکنده یول آشیری بر مسجدی وار. اوچ وقت نماز ادا اولنور. جماعت کثیره‌لی مسجددر. اصل شهر: دوز وواسع برصحراده آلتی محله‌ده بیك اوچیوز خانه‌لی برشهردر.

جمله عماراتی کارکیر اولوب طاملری طوپراق وکیرچ ایله مستوردر. سرایلرندن حسین پاشا سراینك وصفنده لسان قاصر اولوب هرکیجه ایکی یوز آتلی مسافری اکسك دکلدر. یتمش محراب جامعلری واردر. اون برنده جمعه نمازی ادا اولنور. چارشی ایچنده جماعت کثیره‌یه مالك والیٔ ولایت (حسین پاشا جامعی) : نو بنا برجامع رعنادرکه جمله مصر وشام وقدس معمارلرینك بری برینه تغلباً عرض معرفت ایله انشا ایلدکلری جامع بی‌بدلدر. هندسه بیلنلر امعان نظر ایلدکلرنده انکشت بر دهن حیرت اولورلر. استاد کامل بوجامعه اوچ طبقه شرفه‌لی موزون وسرآمد برمناره بنا ایتمشدرکه بریرده نظیری بولنه‌ماز. (جامع فاتح یمن سنان پاشا) اول قدر واسع دکلدر. شهرك وسطنده (تکیهٔ عبداللازم)، اکا قریب (تکیهٔ مرغان) واردر. شهرده ایکی یوز سبیل خانه واردر. شهر چولده اولمغله نهر جاریسی یوقدر، صویی هپ قویو صوییدر. آب حیاتی طشره‌دن دوه‌لرله نقل ایدرلر. حماملرندن (پاشا حمامی)، (اسکر حمامی) مفرح ودلکشادرلر. جمله التی یوز دکانی واردر. کرچه بك بندر شهر دکلدر، اما چارشیسنده ذی قیمت اشیا بولنور. سراجخانه‌سی، غزاز خانه‌سی کارکیر بنا بازار حسن آباددرلر. اهالیسنده (خال غزة الهاشم) دنیلان یاقیشقلی وغایت سوملی برنوع بك اولور، سمور، چوقه فراجه، اطلس قبالر کیرلر. وسط الحال اولانلری چوقه، بیاض ساده کیرلر. اهل صنایع وفقراسی جمله آلاجه کراکه وعبا کیرلر. خلقی بیاض اللون وسیاه قاشلی، بعضیلری احمراللون وتندرست تنپرور، سخی وصاحب کرم، غریب دوستلردر. اهالیسی کسب وکار ایله کفافلنیرلر. اقلیم رابعك وسطنده اولوب هواسی سهلدر. بیاض دوه دیشی بغدایی، شعیری ممدوحدر. پنبه وحریری معروفدر. آلاجه صوف کراکه‌سی، غزه مقرمه‌لری، پیشکیر وفوطه‌لری، سیاه پشتولری مشهوردر. یدی بیك باغی واردر. زیتونی، دودی، لیمونی، طورونجی، ناری، انجیری، آبدار اوزوم وقارپوزی، خورماسی جهانی طوتمشدر. مصره نیجه یوز دوه یوکی زیتون باغی کیدوب اورالری غنیمت ایدر، لطیف باغدر.

مسیره‌لرندن (عین‌سجان) — : غزه قربنده (ابله) نام محلده کوچك برصحرا وار، بوصحراده بش عدد کوزل پیکارلر آقارلر. بونلره (عین‌سجان) دیرلر. ایام شتاده ایجه اوزار. آقار برحفره‌ده غائب اولور. ایام صیفده حوصله‌سی غایت آزدر. بورالرده پیکارلرك کنارلرینه یاصدیق، تنجره، وقزغان قدر مدور طاشلر دوشنمشدر. بو طاشلر آراسنده کوچك بر ایرماجق دخی واردر. صویك کنارنده عالی یك پاره طاشدن برخم خسروانی واردر. ایچی لبالب مأ زلالدر. بوکویدن براردو عسکری اون کون، اون کیجه صو طاشیسه‌لرینه بر ذره‌سی اکسیلمز. دائم الدهر صو ایله مالا مال طورور. صویی آلماسه‌لر ینه کالاول لب برلب طورور، اصلا طاشماز عجب حکمتدر! اصل غریبی شودرکه بوصودن وحوش، طیور، حیوانات نوش ایتسه تویلری دوکیلوب عریان قالیر، بنی آدم نوش ایتسه برچوق دردلرینه دوا اولور. حکمت دیکر — بوخسروانی کوپدن مفعول برآدم صو آلمق مراد ایدینسه برقصره صو بوله‌ماز، معصوم پاك ال اوزاتسه صو ایله مالا مال کورور. بوکویی بورایه قریب مرماس شهری خرابه‌سنده مدفون اولان جالینوس حکیم طلسمله بنا ایتمشدر دیرلر.

عجیبهٔ دیکر — بقول مورخین حضرت پیغمبرك ولادتندن سکز یوز سکسان ایکی سنه مقدم اسکندر کبیر عصرنده بوغزه قربنده لب دریاده شهر عسقلاندن تا ولایت قبریسه وارنجه دریا ایچره واسع بریول واردی. جمیع تجارلر بروبحار اول جاده راه ایله کیدوب کلیرلردی. حتی مصرك قبابطه عصرنده بنا اولنان دیرلرك عمود منتهالرینی بوشاه راه ایله جاموس ودوه‌لر ایله چکوب مصره کلمشلردر. بعده اسکندر عصرنده حمالی بریهودی مصرك نیل مبارکنی سحر ایله حما شهرینه کتیریرکن اوشیشه ایچره نیل صویی زمینه دوشوب بحیره ظاهر اوله‌رق قبریس یولنك نصفی غرق اولدی. ودیکر نصفی‌ده مقدما اسکندر قره دکزی کسوب آق دکزه قارشدیردیغی یرده غرق اولوب الی یومناهذا کمجیلر قبریسدن کلیرکن اویوللری دریاده کوروب صغیلرندن فرار ایدرك کمیلرینی آلارقه ایدر کچیرلر.

زیارتگاهلری — غزه شهرندن بر ساعت اوزاقلقده غرب طرفه لب دریاده (عسقلان قریه‌سی) خرابه‌سی واردر . بو شهر عظیمی بخت النصر خراب وبنی اسرائیلی کباب ایتمشدر . اول عصردن بری آبادان اوله‌میوب حالا خراب یاتار . بوخرابه زارده اولان آثار عبرتنمایی یازسه‌ق آیروجه بر کتاب اوله‌جق قدر اوزار واوقویانه ملالت ویرر . شمدی زیارتلرینی یازه‌لم :

(حضرت عسقلان) : بونلر یدی برادر ایدیلر . یهودیلر یدیسنی ده پیغمبر زعم ایدرلر . قرنداشلری : (سحاده ، وادین ، الوه ، حورا ، یهدی ، سملان) درلر . جمله‌سی شهر عسقلان خارجنده مدفوندرلر . اکثریا صفد یهودیلری عکه‌دن کمیلر ایله کلوب زیارت ایدرلر . اما قره‌دن کلمکه خوف ایدرلر . غزه‌نك قبله جانبنده تکیه‌سی ایچنده (الشیخ شاوان حضرتلری) واردر ، اولو سلطاندر ، اسم شریفلری شعباندر ، اما عربان شیخ شاوان دیرلر . شهرك وسطنده (الشیخ حضرت عبداللازم) ، (الشیخ علی بن فرغان) زیارت عظیملردر . شهرك جانب غربنده لب دریاده (الشیخ حسن رامدی) قدس سره ایله (الشیخ رضوان العلی) واردر ، قطبیته قدم باصمش اولو سلطانلردر . صکره (زیارتگاه حضرت هاشم بن عبد مناف) حضرت رسولك جدبزرگواریدر . غزه‌ده مدفوندر . غزه‌یه زمان جهالتده کلوب مرحوم اولدقده دها شعشعهٔ محمدی یوق ایکن قبله قدس شریف اولمغله قدس شریفه یان بکی واقع اولمشدر . نیجه تواریخده بوهاشمك غزه‌ده حاکم اولدیغندن شهره (غزة الهاشم) دیرلر دینمشدر . بعض اهالی جهالتده وفات ایتمش دیه زیارت ایتمز ، فقط نیجه‌سی خاطر رسول مجتبا ایچون زیارت ایدرلر . مفید ومختصر بر آستانه‌سی واردر . بو غزه‌دن قدس شرقده ایکی منزلدر . نابلس شرقده بر منزلدر .

بوراده اون کون ذوق وصفا ایدوب ممکن اولدیغی قدر زیارتلر ایدرك حسین پاشادن مرتضی پاشا افندمزك اون کیسه مالنی آلوب پاشایه ایکی کهیلان قصراق ایله حقیره بر کیسه خراجراه احسان اخذ ایتدم . جمله احبا ایله

وداعلاشوب یوله دوشدم . ٦ ساعتده خان سدود ، شماله ٩ ساعتده شهر رمله ، شماله ٦ ساعتده جاجوله ، ٩ ساعتده قاقون ، ٨ ساعتده لجون خانی ، ٩ ساعتده خان عین بخار ، ٨ ساعتده عقب الخان منزللرینه اوغرادق . ینه شماله طاشلق ایچره کیدوب حضرت یوسف قیوسندن کچدك ، آب حیاتندن ایچوب قویو دیبنده‌کی خانی تماشا ایتدك . آندن ارض کنعاندن کلبهٔ احزان یعقوبی کچوب وعشرهٔ مبشره‌دن (سعد ابن ابی وقاص) ی زیارت ایدوب ینه شماله کیدرك (خان جسر یعقوب) ده منزل آلدق . آندن ینه شماله بر عظیم میشه اورمانی ایچره کیدوب ٨ ساعتده (قنیطره) قلعه‌سنه کلدك . سلیمان خان وزیرلرندن لالا مصطفی پاشا بناسی اولوب قلعه‌سی ، خان وجامعی وعمارتی واردر . آندن ینه شماله طاشلق وبایرلق یرلری (طورنجیه) قریه‌سنی عبور ایدوب ٨ ساعتده (سعسعه) قلعه‌سنه کلدك . ینه شماله کیدرك (داروبه) قریه‌سنی کچوب و (قصر احمد پاشا) یی عبور ایدوب سالمین وغانمین شام شریفه واصل اولدم . شامك غربیسی کنارنده کوك میدان نام محلده مرتضی پاشا افندمز ایله کوروشوب حقیر دخی دائره‌ده مرتبه‌مز اوزره خیمه‌مزله مکث ایتدك . آندن پاشا افندمزك خاکپاینه یوز سوروب اون کیسه ایله ایکی قیصراغی ومحبت نامه‌لری ویردم . اول عزل زماننده اون کیسه آلنه کیرنجه جمله قره‌قوللقجیلره بخشش احسان ایدوب حقیره اوچیوز غروش ایله بر قصراق انعام ایتدی . وکلدیکمدن جهان ، جهان حظ ایدوب شامك کوك میداننده ذوق وصفا ایده‌طوردق . عزل اولدیغندن حج شریف میسر اولمیوب یدی رأس دوه‌لرمزی یدی یوز غروشه ومحفل امامتی بر کیسه غروشه (علی مجازی) نام کمسه‌یه فروخت ایدوب « عزم راه روم » دیرکن آستانه طرفندن قره مراد پاشا وزیرك اغالرندن (علی اغا) نام اغا کلوب مرتضی پاشا افندمزه ایالت سیواس کتیردی . پاشا اغایه بر کورك واون کیسه احسان ایدوب آغای مزبوری رومه روان ایلدی . حقیر جمله احبا ودوستان ایله وداعلاشوب وحضرت یحیایی زیارت وداع ایدوب محی الدین

العربى، شيخ رسلان ، شيخ بلال حبشى‌يى تكرار زيارت ايدوب روحانيتلرندن استمداد ايتدك .

اشبو ١٠٥٩ سنه‌سنده شام شريفدن ديار رومه كيتديكمز

ماه ذى القعده‌نك غره‌سنده مصردن معزول امين پاشا شامك كوك ميداننده مكث ايدوب اول كون مرتضى پاشا افندمز شامدن قالقوب جانب شماله باغلر ايچندن كچه‌رك (مرصطه) قريه‌سنه كلدك . بوراسى اوچيوز خانه‌لى ، جامع وحماملى باغ وباغچه‌لى معمور كويدر . بونده بر كون اوتوردق . اعيان شامدن اول قدر آت وقاطر ، دوه ، مأكولات ، مشروبات وتحف ذى قيمت مقوله‌سى هدايالر كلمشدركه پاشايه منصبنده ايكن اول قدر پيشكش كلمدى ايدى . بورادن دخى مفارقتله (نصيره) قريه‌سنه كلدك . بونكده يوز خانه‌لى جامع وحماملى ، باغچه‌لرى وچارشولرى وعمارتى مفصل تحرير اولنمشيدى . بورادن حركتله (قره‌لر قلعه‌سنه) كلدك .

اوصاف قلعهٔ قره‌لر — بوقلعه عربان عريان اشقياسندن خلاص اولمق ايچون بنا اولنوب اطرافنه ودرون قلعه‌يه اون ايكى بيك آتلو زنكى عرب عسكرى قونيلديغى ايچون قره‌لر قلعه‌سى ناميله بنام اولمشدر . وقتيله بوقلعه سايه‌سنده طريق شام امين ايمش ، بوقلعه چولده يالچين قيا اوزرنده مخمس الشكل بنا اولنمش بر قلعهٔ بالادر . فقط مرور ايام ايله بعض يرلرى منهدم اولمغه باشلامش اولديغندن ايچنده بنى آدمدن نام ونشان يوقدر . ٩٢٢ تاريخنده سليم خان مصره كيدركن فتح ايتمش بعده خراب اولمشدر . آندن ينه جانب شماله جمله عسكر ايله كيدركن (شيخ بكار عريان) نام مجذوب اليهنك بعض حالاتى ظهوره كلمشدركه بروجه آتى بيان اولنور :

مناقب شيخ بكار عريان — شيخ بكار عريان ، باش قباق يالين آياق وچپلاق اولوب ايكى اللرينى اوموزلرينه قويمش وذوق وشوقه كلمش اولديغى

حالده عساكر اسلام ايچره صالينه صالينه يورركن صوت اعلا ايله (انا جئت من البغداد) ديمكه باشلادى . عكام باشى خليل اغا غايت صلحاى امتدن اولوب « يا شيخ بكار ، بغداد نره‌ده ، بز نره‌ده ؟ » ديدى . شيخ بكار حدت ايله بسم الله ديوب ايكى اللرى اوموزنده ايكن صاغ اليله اوموزندن بر صالقم بغدادك حصطاوى خورماسنى ميدانه چيقاردى كه دها هنوز اغاجندن قوپمش وقرق بطمان عثمانى كلير . عكام باشينك النه ويروب « هذا تمر البغداد » ديدى . شيخ بكار سهل كيدوب كوله‌رك مرتضى پاشانك يانته واروب « يا مرتضى روح الى الروم بعده روح الى القسطنطنيه وروح الى البغداد » ديوب دها نيجه رموزلى سوزلر سويليوب آن واحدده ظل زائل كبى غائب اولوب شامه متوجه اولدى . بعده عكام باشى شيخ بكارك ويرديكى خورما صالقمنى مرتضى پاشايه ويروب مرتضى پاشا « سبحان الله هنوز قوپمش بغدادك حصطاوى خورماسيدر » ديه ابتدا حقيره برچنكلده خورما ويردى . اوچ دانه‌سنى تبركاً تناول ايدوب باقيسنى حفظ ايلدم . حالا يانمده محفوظ اولوب مصروع ومفلوج اولانلره برر دانه ويررز . خدا عالمدر شيخ بكارك مناقبى بويله اولمشدر . كرچه شامده خورما اولور اما محصول ويرمز . بغدادك حصطاوى خورماسنك بر دياره اولمق احتمالى يوقدر . شيخ بكار بر كون مقدم بزمله برابر قره‌لر قلعه‌سنده خيمه وخركاهلر بيننده خلط كلام ايدرك كزديكى حالده ايرتسى كون بوايكى قپولى قربنده بر صالقم حصطاوى خورماسى كتيردى . اوزمان بغداد ايلنده خورمانك چيچكى بيله يوق ايدى بكم ، كرامات اوليا حقدر . مظنهٔ كرامدن عريان برار ايدى همتى حاضر وناظر اوله آنكله الفت ايدوب خير دعاسنى آليردق . حقيرك خانه‌سنده بر دائره‌سى وار ايدى . بزه كلدكده البته دائره‌يى بولوب اليمه ويررردى (دق الدف) ديه صچراردى . حقير چالدقجه اومست ومدهوش اولوب رقص ايله صفا ايدردى .

مناقب ديكر — شيخ خاك بغداددن ايدى . بغدادده بر جامعده مؤذن اولوب نصف الليلده تمجيد اوقوركن باب رحمت خدايى كشاده كورنجه مناره‌دن كندى آشاغى آتوب عرياناً شامده بولنور . چارشو وبازارده عريان كزر .

منقبت دیکر — برکره ینه برچورباجینك حامله خاتوننه کیسه وصابون سوردکدن صکره « بو سنك قارننده‌کی اوغلان بنم اولاد معنویم اولوب بنم کبی کزسین ! » دیمش وبامرالله خاتون وضع حمل ایتدکده الماسپاره ونور محض برغلام وجوده کتیرمش اول آن شیخ بکار دخی قاپویه کلوب « بزم اوغلانی ویرك ! » دیو معصومی آلوب قولاغنه اذان اوقودقدن صکره والده‌سنه تسلیم ایله براقوب کیتمشدر . حکمت خدا هنوز تولد ایتمش بومعصوم پاك حرکته باشلایوب نیجه کلمات سویله‌مش . بشیك ، قونداق ، اثواب کبی شیلری اصلاقبول ایتمیه‌رك اوچ یاشنه واردقده چورباجی اغانك اوغلی دخی عریان اوله‌رق شیخ بکارك یاننده کزمکه باشلامشدر . جمیع وجود واشکالی ، اوضاع واحوالی ، حرکات وسکناتی شیخ بکاره بکزردی . لکن شیخ بکار کثیرالکلام دکل‌ایکن بوولد معنویسی دائمی سویلر ، هرکیمه راست کاسه او آدمله کلمات ایدر ، آدم بولاماسه حیوانات ایله وباحجر وشجر مقوله‌سی اشیالرله تکلم ایدردی . همتی وار اوله .

بعده مرتضی پاشا ایله بوشیخ بکار خورماسنی تناول ایدرك (حمص) قلعه‌سنه کلدك . آندن جسر داستان ، حما ، شجرة الدر ، معرة النعمان قلعه‌لرینه صیره سیله کلوب منزل آلدق . معرة النعمان حلب ایالتنده بشقه پاشا سنجاغی تختیدر . هزار پاره احمد پاشانك قرداشی دفتردار ابراهیم پاشا اوچ طوغلو وزیر ایکن بوراسی کندی‌یه اربه‌لق طریقیله احسان اولنمشدر . قرق بیك غروش حاصل اولور . پاشاسنك خاصی (٢٣٠٠٠٠) اقچه‌در . یدی زعامتی ، سکسان یدی تیماری واردر . الای بکیسی چری باشیسی ویوزباشیسی واردر . قانون اوزره جبه‌لیلری وپاشا عسکری ایله بیك بشیوز التمش عسکر اولور . اوچ یوز اقچه پایه‌سیله شریف قضادر . قاضیسنه التی کیسه حاصل اولور . شیخ الاسلامی ونقیب الاشرافی وار . اهالیسی فقرا اولدیغندن فضله حاکملری یوقدر . قلعه‌سی خرابدر . شهر ، سنکستان برمحلده اولوب (٨٠٠) عدد کارکیر بنا ومفید ومختصر خانه‌لری واردر . یکرمی التی محراب معبدی وار . صویی پیکار اولوب تموزده بوزپاره‌سی کبی صووق اولور ، برآب حیاتدر .

رایحه‌لی اوله‌رق خلق اولنان صولرك بری‌ده بودرکه هرطرفده مشهوردر . بونك حقنده شوحکایه‌یی ذکر ایدرلر :

برکون شاعر مشهور (ابو العلاء المعری) — که مادرزاد اعمی ایدی — سیاحت ایله بغداد خلیفه سنه واریر . شط العربدن نوش ایدوب معره‌نك آب وهواسنی وصویی افراط درجه مدح ایدردی . خلیفه درحال معره شهرینه قاصدلر کوندروب معره‌دن قومقومه‌لر ایله صو کتیردیر . برکون طعام تناول اولنورکن شیخ صو ایستدکده اشارت خلیفه ایله معره صویندن ویریلیر . شیخ ابوالعلاء المعری بارداغی النه آلنجه صویك خفتنی حس ایدوب « بوصو بزم معره صویی قدرخفیفدر » دیه‌رك ایچمکه باشلار . ایچرکن « الله الله ، مطلقا معره صوییدر . یاٰ طی مکان ایله معره‌یه واردم ؛ یاخود معره‌نك صویی بغداده کلدی » دیر . اونك ایچون اورا عربلری اره‌سنده بوکبی حاللرده « سبحان الله ، هذه ماء المعرة ، این هوائها » سوزی ضرب مثلدر . حقیقت حال معره‌نك وحلب شهبانك آب وهواسی اقالیم سبعهٔ سائره‌ده یوقدر . معره‌نك برخانی ، برحمامی ، قرق اللی قدر دکانی اولوب دوت باغچه‌لری وزیتونلقلری جهانی طوتمشدر . معره‌نك اسکی زمیننده یوشع بن نوح علیه السلام مدفوندر . یوز یکرمی ییل معمر اولوب تیه صحراسنده ثمود شهرنده ساکن ایدی . حضرت موسی علیه السلام ایله بعضاً ملاقات ایدوب برلکده قویون کودرلردی . موسی نبیدن صکره یدی سنه معمر اولوب بعده ارتحال بیورمشدر . قبرینی برشام طرابلسنده وبرده بوراده زیارت ایتدم ، بریسی مقام عالیسی اولمق کرك . یوشع نبینك حرمی موسی نبینك قز قرنداشی مریم خاتوندرکه طور سیناده مدفوندر . پدری افرایم بن حضرت یوسفك اوغلو حضرت نوندر . مصر خلقی بوحضرت نونی راویٔ حدیث ذی النون مصری ظن ایدرلر ، خطادر . مصرده شیخ عقبهٔ جهنی قربنده مدفون اولان ذالنون مصری ، مصر ملکی (مقوقس) دن حضرت رسوله ایلچیلك ایله کلمش وجمال باکمال رسول خدایی کورنجه بی اختیار ایمان کتیروب صحابهٔ کرامدن اولمشدر . وینه معره‌ده ابوالعلا المعری حضرتلرینك دخی مقام وزیارتکاهی واردر . بورادن

حرکت ایدرك (سرمین) شهر قدیمه واورادن جانب شرقیسنده (سلمه)
قصبه‌سنه كلدك . سرمین حج جلدمزده مسطوردر . سلمه ایسه عباسیلردن
عبدالله السفاح بناسیدر . حلب خاكنده چول ایله بغداد یولنده واقع شهر
كبیر ایمش . قلعه‌سی وشهری خراب اولوب اطرافنده اوچیوز قدر عربان
خانه‌سی قالمشدر . خراب ویباب ارض خالیه‌درکه معمور اولنسه بر مدینهٔ
رعنا اولور . اسكیلر نهر مرادن بورالره آرقلر ، طراغه‌لر آچمشلرکه
انسان كوردكده حیران اولور ، نه‌چاره اونلرك یرلرنده یللر اسمشدر !
اهالیسی آل هاشمدن اولوب شجره وحجتلرنده مسطوردر . بورادن ینه
سرمینه كلدك . بونده پاشا تصحیح مزاج ایدنجه‌یه دکین مکث ایدوب اوجهتله
درت چوره‌سنده‌کی قرا وقصباتی سیر ایتدك . معمورلری (ریحه ، بكفلون ،
ادلیب ، شغور) قصبه‌لری اولوب اوصافلری هپ حج جلدمزده‌مسطوردر .
بورادن قالقه‌رق ینه شماله كیدوب (خان تمان) ده منزل آلدق . افواناسده
(خان طومان) دیرلر . قلعه‌سی واشكال سائره‌سی حج جلدمزده‌در .
بورادن ینه شماله كیدرك حلب الشهبایه داخل اولورکن اهالیٔ حلب مرتضی
پاشانك آلای استقبالنه چیقوب شهراهلر اوزرینه پایندارلر یاپدیلر . « پاشا
حلب قلعه‌سی خارجنده خنكارسراینده مكث ایده‌جك ، اون كون تقاعددر »
دیو آلای چاوشلرینه تنبیه ایتدیلر . بوشهرك‌ده وصفی جمیع حج جلدمزده‌در .
اما بوكلیشمزده (كواكبی زاده افندی) دن حلب الشهبا حقنده شو اشعار
پاكیزه كفتاری استماع ایدرك بومحله تبركاً تحریر ایلدك :

بكت حین ماجری انهارها لادوكت ید الغیب ازهارها
وما منعت جارها بلد كما منعت حلب جارها
هی الخلد یحتوی ماتشتهی فزرها فطوبی لمن زارها

بوشهر كتب معبره‌نك نیجه‌سنده وتواریخك برچوغنده توصیف ایدلمشدر .

حلبده ایشیتدیكمز خوش آمد تحفه‌لری بیان ایدر

بدایت سیاحتمدنبری طقوز حكمدار ویتمش وزرای عالیشان ایله مشرف

اولوب قومسنك احوالنه واقف اولدم . كوردمكه وزرا وكلا ، اعیان وكبار
خوش سویلیانلره ، بذله كولره ، غمازوفصاللره مائلدیلر . حتی بوحلبده مرتضی
پاشا افندمزك خنكار باغچه‌سی حوض كنارنده هم جلیسی‌ایدم ، وبعض صفا
آورندماسیله هم صحبت وانیسی ایدم . چوق كره‌لر اثنای كلامده مبالغه‌نك
افراطنه واروب ارتكاب كذب صریح ایدرلردی . سویلدكاری سوزلرك
یالانی وطوغریسی حقیرجه معلوم ایدی . چونكه بحث ایتدكاری سفرك
اكثریسنده بیله ایدم . حقیر آنلره معارضه ایتدكجه پاشا افندمز آنلرك كذب
صریحنی تصدیق ایدوب ارتباط وآفتاب ویرردی . حتی بر كون مرحوم
ومغفورله طبانی یصی محمد پاشانك امامی یحیی افندی شامدن معزولا حلبده
بولنیوردی ، مرتضی پاشانك قپو یولداشی اولمسی مناسبتیله مصاحبی وندیم
خاصی برمنلای محتشم ایدی . اما غایت دروغ شعار وهذل كو ایدی . نقل
ایتدیكی حكایه‌لردن برقسمی بویله تحریر اولندی :

بر تاریخده روان قلعه‌سنده محصور اولان مرتضی پاشایی محافظه ایچون
طبانی یصی محمد پاشا افندمز قرق بیك عسكر موجود ایله ارضرومده
مشتاده ایكن روانی شاهك محاصره ایتدیكی خبری كلنجه ارضرومدن
موجودمزله قالقوب مرتضی پاشانك خلاصنه كیتدك . یولده بر مزراق بویی
قار سوكه‌رك ارضرومه ایكی مرحله اولان دوه بوینی نام محله یدی كونده
كوجله واروب قار اوزره خیمه قوردق . كیجه تیپی وبوران وقزیل قیامت
چكه‌رك آنده‌یاتدق . علی الصباح قالقدق ، نه‌كوره‌لم ؟ جمله‌چادرلری قار بورومش ،
امت محمد اوشومش ، اوچ بیك غربانك ال وآیاقلری طوكمش ونیجه یوز آت
ودوه طوكمش !.. چادرلری بوزمغه وآتلری چادردن طیشاری چیقارمغه
كیمسه‌ده قدرت قالمدیغندن طبانی یصی بعض پیاده اغالرینی حسن قلعه‌سنه
وغیری قرا وقصباته كوندره‌رك اون بیكدن زیاده الی كوركلی چپا وقازمه‌لی
رعایا كلوب دوه بوینده یول آچدیلر . اوكیجه ینه قار دوشه‌رك دره وتپه
بیاض قار ایله لب برلب اولمشیدی . علی الصباح ینه یوللر تعمیر ایدلدیسه‌ده
ینه دواملی قار یاغیشی اون ایكی كون بومحنت شدادی چكدردی . خلق

بوندن بیزار اوله‌رق عسکر محنت زده محمد پاشا اوزره غلوایدوب « ایهی پاشا، بزی قیرارمیسك؟راون قلعه‌سنی شاه آلیرسه‌بهار ایامنده خواه ناخواه استرداد ایده‌رز، همان قالق ارضرومه کیده‌لم» دیدیلر . پاشای عاقبت اندیش « یاپادشاهه صوکره نه جواب ویره‌لم؟» دیدکده « بزجمله‌مز پادشاهه عرض ایده‌رز، سز دخی ترخیص ایدوب عزیز باشکز ایچون عباداللهی ارضرومك بوصغوق جهنمدن خلاص ایلیکز ، همان دونه‌لم » دیدیلر . آخرالامر دوه بوینی آشیله‌مدیغندن روانه امداد کوندریله‌مدی . وجمله عسکره عودت امری ویریلوب اوقدر خزائن وجبه‌خانه قار ایچنده قالوب طبانی یصینك اغالرندن محمد اغا جانندن بیزار اولوب کمرنده اولان ایکی بیك سکه آلتونی چادر یرنی خنجر ایله قازارق کوموب کوك یوزینه نظر ایدوب بر کوك بلوط پاره‌سنی نشان ایدر، صوکره دوشه قالقه ارضرومه کلیرلر . یدی ای مشتاده ایکن (عونیك) ، (ضیاءالدین) قلعه‌لری جانبلرندن کورت بکلرینك آدملری کلوب « روان قلعه‌سنی مراد خان یدی کونده آلدی . شاه ایسه یدی آیدر دوکیور آله‌لی هنوز یدی کون اولدی . قلعه‌ده‌کی امت محمدی قلیجدن کچیروب قلعه ملاك موروثمدر دیبور ودرونه یتمش بیك عسکر محافظه‌جی قویدی » دیه موحش خبر کتیردکده طبانی یصی افندمز ایدر — قلعهٔ روان کیتدیسه جهنمه ، اما اوسردار قره‌مرتضی نیجه اولدی . دیدکده کورت : — مرتضی پاشا کوردی‌که قلعه ایچنده‌کی عسکر امان ایله قلعه‌یی شاهه ویردیلر . اودخی خسته حال ایدی همان پارماغنده‌کی الماس مهرینی یوتوب جکری پاره پاره اوله‌رق مرحوم اولدی» . دینجه طبانی یصی ایدر — بره‌مرد اولدی ، خورتلادی دیسه‌ك آ — ویانده‌کیلره — افندیلر ! روانك الدن کیتمسی قره‌مرتضانك دنیادن کیتمسنه دکرمی ؟ دیه ذوق وسرد ایدرك کورده یحساب مال ومنال احسان‌ایلدی . عجم شاهنك روانی استیلا ایلدیکنی مراد خانه یازوب کوندردی ... حکایه بورایه کلدکده مرتضی پاشا سوزه آغاز ایدرك بلی ، اول سنه دوه بوینده عظیم درد وبلالر چکوب روان امدادینه یتیشه‌مدیکمزدن قلعه قزل باش النه کچدی . اما افندی ! محمد

اغانك دوه بوینده قار آلتنه کومدیکی کمر ایله ایکی بیك آلتون نیجه اولدی دینجه یحیی افندی ایدر — :

سلطانم ! اون آیدن صوکره قار قالمیوب محمد آغاتوابعیله ایکی کونده دوه بوینه کیدرك آلتونی دفن ایتدیکی یری تجسس ایدرکن نشان قویدیغی بلوطی بولوب حذاسیله زمینی قازارق آلتونلری کمریله آله‌رق ارضرومه کلدی . یحیی افندینك بوکونا یالان سویلدیکنی ایشیدنجه عقلم باشمدن کیتدی . اعیان حلبدن عاقل وصاحب کلام نیجه ذوات موجود ایدی . آنلر دخی ابراز آثار ریش خندی‌ایتدیلر . پاشانك ندماسندن نیجه‌لری سوزه اغازایدرك — محمد اغانی بز بلورز ، اوغوز وصاحب سلوك بر آدم ایدی . آلتون آنك حلال مالی اولدیغندن بولدی » دیدیلر. همان پاشا دخی « بو آلتون قصه‌سنه بن‌ده شاهدم » دیه‌رك نافله شهادت ایدرك یحیای کذابی تصدیقه چیقیشیردی . حالبوکه روان سفری اثناسنده مرتضی پاشا دنیا و آخرتی بیلمز قره قاشلی سکز یاشنده برصارنجی شاکردی ایدی . سفره کیتمکه قدرتلری اولمدیغندن حلبده قالمشدی . واقعا بوحکایه‌نك صحیح اولدیغنه حقیر دخی واقفم . فقط اوز مستانده قاری اشیب یره آلتون دفن ایدرك آسمانده‌کی ابر کبودی نشان ایتمك کلام دروغنی ایشتدیکمده شووجهله کفتاره کلدم : — « بره جانم ، اوسفرده نیجه بیك توانا خیمه وخرکاهلرین بوزوب استرواشترلرینه تحمیل ایدوب کیدرکن شبهه یوقکه چوغنك بلنده آلتون وغروشله طولو کمرلر وار ایدی ، آنلری چیقارمدن ساحل سلامته چیقدیلر . یا ، محمد اغایه نه اولدی‌ده ایکی قطار دوه ایله واره‌که بلنده‌کی آلتون وکمرندن عاجز اولدی . ایسته‌سه خداملرینك هکبه‌سنه ویا بر قطارك اوستنه قویه بیلیردی . آلتون دیدکاری مالدر ، مال ایسه جاندر . انسان نصل اولورده بیابانده اوقار ایچنـه آلتون کومر ؟ یا اوقیشـاقده ال طوتمز ، آیاق طوتمز ، زمین پولاد نخجوانی کبی اولمش ، دکل خنجرله، فرهادی (کولونك) لرله بیله بر قیراط محلی حفر ایتمك غیر قابل ایکن نصل اولورده محمد اغا یری قازوب آلتون دفن ایدر ؟ علی‌الخصوص اون آیدن صکره کیدوب آسمانده بولوطی

برقرار بوله‌رق آلتنده‌کی چوقوردن آلتون چیقارمق عقلك قبول ایده‌جکی شیلردنمیدر !!. بولوطلر الی ماشاءالله وجه آسمانده دوران ایتمك اوزره خلق اولنمشلردر . یا، او بولوط نیجه برقرار اولور؟» دیدم . همان ندیمك بریسی آتیلوب — اول سنه اویله شدت شتا اولدیکه آفتاب عالمتابك ضیاسی برقاچ آی منجمد اولوب روی زمینه وارماز اوواول ستاره بولوطلر دخی هواده طوکوب برقرار قالدیغندن محمداغا نشان قویدیغی بولوطی بولوب اوواسطه ایله آلتونی دخی بولمشدر» دیه حسن توجیه ایتدیکنده همان مرتضا پاشای ساده دل دخی — بلی اول سنه اویله قیش اولدیکه بولوطلر کوکده یوریمیوب برقاچ آی یرنده قالدی» دیه ملا یحیانك کلام دروغن تصدیق ایتدی . حقیر دخی شووجهله معارضه ایتدم — «بره جانم» برآدم ارضرومك شدت شتاسنده مرحوم اولسه ابتدا او مرحومی دفن ایده‌جکلری یره اون بش یکرمی یوك اودون ییغوب آتش یاقارلر . زمین ملایم اولدقدن صوکره لحدی کوج ایله فرهادی کولونکلر ایله قازوب انجق بش التی ساعتده بتیره‌بیلورلر . بعده میتی تابوتیله کتیروب دفن ایدرکن لحده اویله وضع ایدرلرکه اصلا برعضوی حرکت ایتمز . زیرا میتك بر اعضاسی حرکت ایدرسه پاره‌پاره اولور . وجود بوز اولور وطوکار بونك ایچون میتی بوت اویلوق ، قول کبی یرلردن پك صاروب وارثلری مرده شویلره وقبرکنلره ماللر ویروب خوشجه دفن ایتملرینی رجا ایدرلر . بویله اولنجه خنجرله یری قازمق نیجه ممکن اولور وبلوطی نشان ایتمکله مال نیجه بولنور؟ عادت‌الله بونك اوزرینه جاریدرکه جمیع کواکب و سیارات شمس وقمر و بلوطلر لاینقطع دوران وسیران ایدرلر. اون آی بربلوط نیجه بریرده برقرار اولور ؟ بر آن بیله طورمز غائب اولور » دیدم . مرتضی پاشا افندمز یحیی افندینك یالانی اورتمك ایچون «یا بیلمزمیسکزکه وجه سماده دمیر قازق یلدیزی نیجه ثابتدر» . اویله اولنجه ارضروم ولایتی غایت صوغوق یردر آنك ایچون اوراده اوزمانه مخصوص اولمق اوزره بلوطلر برقرار اولمش ، نیتکیم سمانك غایت شدت شتاسی اولان دمیرقازق طرفلری ثابتدر. حقیر بقدمکه معارضه ایله اولماز . مصر سویشنك مد وجزری کبی ایکی جنبه آقوب پاشا ویحیی

افندی‌یی تصدیق ایچون : افندم حقا که یحیی افندی حضرتلری داعیکزك حکایهٔ غریبه‌سنی حسن توجیه ایدوب طرز جدید اوزره برثابته‌یی اثبات ایتدیکز دیدم . و بوکا نظیر اوله‌رق سرکذشتمزدن شو حکایه‌یی بسط ایلدم :

بنم افندم ! برتاریخده قریم خانلرندن اسلام کرای خان ایله قریمدن مسقوفه سفر ایدوب بلاحساب مال غنائم آله‌رق عودت ایتدیکمزده اربعین وزمهریر ایدی . بوقدر مال غنائمله کلدیکمز یولدن دونمکه خوف ایدوب بالضروره (هیهات) صحراسنی اون یدی کون اون یدی کیجه‌ده آشوب بیرتوب کزمکده ایدك ، برکیجه اویله صغوق اولدیکه یدی یوز اسیر طوکدی و بیك قدر تاتارلرك الی ایاغی دوشدی . اوصباح حقیره دخی روزکار روی سرد کوستروب کویا الم جهنم چکیردم . یدی ساعت طبان کشلك ایدوب چوقجه یورولدقدن صوکره اسب صبا سرعتمه سوار اولدم . درت ساعت دها کیتدیکمزده التی یردن شمس آتشتاب ظاهر اولدی . جمله تاتار قارتلری حیرتده قالدیلر . چونکه عادت‌الله اولدرکه کونش جانب شرقدن طلوع ایدر. حالبوکه بویله درت ساعت طوغمیوبده بردنبره التی یردن کونشك بری هیهاتك قبله‌سنده اولان چرکس ولایتندن ، دیکری جنوبده اولان قریم کفه قلعه‌سندن ، اوچنجیسی غربنده‌کی آلمان ولایتندن ، دردنجیسی دخی له جانبندن وبشنجیسی شمال طرفنده قره‌قو ولایتی جهتلرندن ، التنجیسی یلدیز طرفنده‌کی (کورلو قلعه‌سی) طرفندن عرض دیدار ایلدی. بو آلتی کونشك هربری اصل کونشك پرتوندن زیاده پرتو نثار ایدی . سمادن زمینه بالق آغزی ویاخود طوبی شجری کبی باشی اشاغی نزول ایدییورلردی. بو کونشك شرق طرفی غایت شدت شتا اولمغله پرتوی طوکمه‌سندن کلمشدر . دیدیکمده مداهنه‌جیلر ودورانجیلر برپارچه تسلیهٔ خاطر بولدیلر . اوزمان بیلدمکه جمیع وزرا ووکلا وارباب دولت حضورنده مداهنه وخوش آمد کلام لازم ایمش . اما بزم افندمز ملك احمد پاشا حضورنده برکمسه‌نك جانی یوقایدی‌که ذم ومداهنه وخوش آمد کلام سویلیه . آنی درحال مجلسدن طرد ایلر

وخناسی ایله تلقیب ایلردی . یاننده برکمسه کذب سویله‌سه او آدمدن نفرت ایدردی . خدا دولت آل‌عثمانی الی انقراض الدوران مؤبدایده آمین یامعین . اما دولت دین‌مبینی صیانت ایدن کمسه‌لردن بعض شعرا شوقصیدهٔ بلیغ البیانی دیزمشلردر :

کفنهٔ شیخی افندی

دکله ای پادشهم نافع اولان سوزلری — حبل قرآن ایله ثابت قدم اول بالا کرام
قطب وارواح مقدس سکا مائل اوله‌لر — بوله‌لر جمله تعلق ایده‌لر حب کرام
بی‌غرض کمسه‌لره صورمایجق طشره ایشن — مصلحت بیتمز ابد اولسه نه دکلو اقدام
بد دعای فقرادن سنی محفوظ ایده حق — فقرا یول بوله‌ماز که ایده حالن اعلام
شخصه منصبی کرك منصبه ادم‌می کرك — ایشته بوصنوت دینی بوزان ای‌فخرعظام

قصیده قرق اللی بیت قدر واردر ، فقط بوقدری اقتباس اولندی . حلبده ذوق وصفا ایدرکن بزی مکتوب وهدایا ایله اورفه‌ده خلیل الرحمن شیخی افندی حضرتلرینه کوندروب حقیره دخی برآت ، برکورجی غلامی ویوز آلتون احسان ایتدی . اون اوچ رفیقلرمزله یوله قویولدق .

حلبدن رقه وروميه ایالتنه کیتدیکمز

اولا حلبدن قالقه‌رق باب قصبه سنده منزل آلدق . حلب ایالتنده پاشانك خاصی اولوب صوباشیسی حاکمدر . اوچیوز آدم ایله حکومت ایدر . سنوی یدی بیك غروش حاصل اولور . ترکمان وعربان اشقیالرینك مکان وکانی اولان واسع برقضاده طوپراقله مستور بیك التمش خانه‌لی قضادر . یوز اللی اقچه پایه‌لیدر . یتمش التی پاره قراسندن قاضیسنه بش کیسه حاصل اولور . اون بر محراب جامع ومساجدی ، خان وحمام وسوق مختصری واردر . باغلری یوق اما مشبك بوستانی چوقدر .

زیارت حضرت عقیل ابن ابی طالب — حضرت علینك برادریدر . ابوجهلك قتل اولندیغی جنکده حضرت رسول عمیسی عباس ایله عمزاده‌سی بوعقیل

اسیر ایدیلوب ایکیسی‌ده اسلام ایله مشرف اولمشلردر . بعده حضرت عقیل مرحوم اولوب بوبابده دفن اولنمشدر ، زیارتکاه خاص وعامدر . آستانه‌سی بوتپه‌جك اوزرنده وقصبه‌یه ناظردر . (زیارت شیخ حامد دمشقی) احمد رفاعی طریقندن اولو شیخدر . (زیارت الشیخ طاهرالدین بن شیخ سهروردی) بودخی مشایخ عظامدندر . اموی وعباسیلر زماننده بوباب شهرعظیم اولمغله کبار اولیا وکملیندن برچوقلری بوراده مدفوندرلر . اما عربان ظلمندن شهرباب خراب ویباب اولمشدر ؛ بیکلرجه زیارتکاهلر نامعلوم قالمشدر . آندن (قره کوپری) قریه‌سنی صول طرفمزده براقوب (قزلحصار) قریه‌سنده منزل آلدق . بوراسی حلب خاکنده قلعه‌سی خراب ، کندیسی معمور ، جامعلی ، خانلی بر قریه‌در . بورادن جانب شمال شرقی‌یه کیده‌رك (نیزیب) شهرینه کلدك .

اوصاف نیزیب — نهر فراتك جانب غربنده چولستان ایچره برکوه بلندك دامننده خانلی ، جامع وحماملی وسوق مختصرلی معمور برقصبه اولوب باغ وباغچه‌دن محرومدر . یوز اللی اقچه‌لق قضادر . دائما بیره‌جکه الحاق اولنوب ناحیه اولور . هارون الرشید عصرنده بودخی شهر معمور ایمش . عینتابك جانب قبله سنده برقوناق اولوب پیاده آدم برکونده واریر ، کایر . بورادن ینه جانب شرقه کیده‌رك (٦) ساعتده بیره‌جکه کلدك .

اوصاف قلعهٔ بیره‌جك — : بیره‌جك فرات کنارنده برشاهقه اوزرنده‌در . آل عباسدن هارون الرشید ، بغدادك فائده‌لی اسکله‌سیدر ، دیه معمور ایتمشدر . بعده ملوکدن ملوکه انتقال ایدوب آخر سلطان غوری وزیری (چرکس خیره بك) بیره‌جکی وحلبی ٩٢٢ تاریخنده سلیم شاه اوله تسلیم ایتمشدر . اورفه ایالتنده سنجاق بکی تختی تحریر اولنمشدر . بکینك خاصی (٢٩٥٢٢٠) آقچه‌در . ارباب تیماری (١٠٩) زعامتی (١٥) اولوب الای بکیسی ، چری باشیسی ، یوز باشیسی واردر . حین غزاده بکینك لواسی آلتنده ایکی یوز عدد پاك ومسلح عسکری اولور . یوز اللی اقچه‌لق شریف قضادر . یتمش پاره قراسی وار . بو ناحیه قراسندن قاضیسنه سنوی التی کیسه حاصل

اولور . شیخ الاسلامی ، نقیب الاشرافی ، شهر نائبی ، اسکله باشنده کومروك امینی واسکله امینی واردر . اسکله امینی قره‌مان قولی اغالرندن براغای محتشم اولوب جمیع (کلك) [١] ومعونه کمیلری آنك حکمنده‌در . سنه‌وی سروجدن وغیری بندرلردن یتمش یوك اقچه حاصل اولور . قارص قلعه‌سی قوللرینه علوفه ویرر بخشی امانتدر .

اشکال قلعهٔ بیره‌جك — : نهر عظیم فراتك جانب شرق شمالنه میال بر یالچین قیا اوزره افلاکه سرچکمش سنك بنا برقلعهٔ رعنادر . شکلی مسدس اولوب برج وبارولری غایت متانت اوزره‌در . هرقله سی بری برینه ناظردر ، خندقی یوقدر ، زیرا جانب مسدسی چاه غیادن نشان ویرر قیالردرکه شاهین وقراقوش ودولنکچلر کبی پرتیجیلره آشیان اولمشدر . دائراً مادار جرمی معلوم دکلدر . جانب قبله‌ده اچ قلعه‌یه ناظر قوی ومتین بردمیر قاپوسی وار . جمله اوچ قاپودر . اما اچ قلعه‌سی قدر صعب حصار مکر قلعهٔ ماردین اوله . واروشی ، طقوز قدر تراب ایله مستور وقیالر اوزره بنا ایدلمش وجهلری فراته ناظر فوقانی وتحتانی خانه‌لری وار . الای بکی سرایی ، امین سرایی ، قاضی سرایی ، ملك احمد پاشالی حاجی قاپوجی سرایی معمورلردر . معزول دزدار خلیل اغا اشاغیده اوتورر . اماقلعه دزدارلری یوقاری قلعه‌ده ساکن اولورلر . قلعه‌دن طشره چیقان دزدار عزل اولنور ، زیرا حسرة الملوك بر قلعه‌اولوب نفراتی، فراته ناظر قله‌لری اوزرنده صغیر وکبیر یتمش پاره طوپلری واردر . قلعه‌دن قیالر ایچره صویوللری واردر . جبه‌خانه‌سی، بغدای انبارلری، عظیم مغاره‌لری واردر . اچ حصارده سلیم خان جامعی وار . سائر بنالری اشاغی واروشده‌در . اون برمحراب جامع ومسجدی، تکیه‌سی، مکتب صبیانی، اسکله باشنده خانی وحمامی، مفید ومختصر چارشی وبازاری واردر . بوراسی حلب وبغداد کبی ایکی بیوك شهرك اسکله‌سی اولدیغندن دکانلرنده ذی قیمت اشیا موجوددر . غایت منبت اولان بیره‌جك صحراسنه (وادی الزیتون) دیرلر .

[١] کلدانیلر زماننده دخی قوللانیلان وشیشرمه طولوملردن مرکب اولان شو واسطهٔ نقلیه حالا اسکی حالی ونامی ایله قوللانیلور .

اوصاف نهر عظیم فرات — ارضروم جانبنه سیاحت ایتدیکمزده بونهر فراتك منبع طلوعی اولان قیانك ارضرومك ایکی منزل شمالنده کورجستان بوغازنده (دوملو بابا) آستانه‌سی قربنده بر مغاره‌ده ایدوکنی ، کماه قلعه‌سنه اوغرایوب ایزولی اکرادی ایچندن کچه‌رك نیجه قلاع ونواحی‌یه اوغرادیغنی وملاطیه قربنده بیك کول یایلاسندن کلان (مراد) صوینی آلدیغنی تحریر وبیان ایتمش ایدك [١] مراد صویی موش صحراسنده (چاکلی کلیسا) قربندن کچوب اسکی موش وپالویه اوغرارق ملاطیه کچیدنده فرات ایله برله‌شیر . فرات، بیره‌جکه کلنجه‌یه قدریتمش عدد صولری آلیر، ارض مقدس داخلنده اك بیوك نهردر . بیره‌جکدن هرسنه نیجه بیك طلومدن یاپدقلری (کلك) لر ایله ممالك محروسه تجارلری ذی قیمت اشیالرینی آلوب ، جعبر و(رقه) یه یوك بوشالدوب اوچ کونده بغدادك طیشاریسنده‌کی موشلر قلعه‌سنه کلیرلر وبوراسی بندر اسکله اولدیغندن متاعلرینی چیقاررلر . قچانکه شط دجله وفرات طغیان ایله جریان ایتسه ایکی نهر عظیم فضای بغدادده بربرینه مخلوط اولور ، اما بونادراً واقع اولور . اما بعض سنه‌لر شط العرب طاشوب بغدادك جسر قپوسندن ایچری کیرر . ملك احمد پاشا افندمز بغداد والیسی ایکن مراد خان عصرنده شط طغیان ایدرك لغم ومترس یرلرندن کیروب قلعه‌نك نیجه یرلرینی خراب ایتمشدر . بوایکی نهر عظیم قورنه قلعه‌سی کوشه‌سنده بربرینه منصب اولور، اوچ قوناق اشاغیده بصره‌ده شط العرب دیرلر . صو اورادە آجی اولور ، چونکه عمان ایله برله‌شور . فقط بوحال وقت سحرده یعنی مدوقتنده‌در . بعدالظهر جذر اولنجه عمان کیرییه کیدوب شط العرب غالب اولور وبصره اوکنده صو آب حیاتدن نشان ویرر الی ماشاءالله بصره اوکنده بوشط العربك هرکون حالی بودر .

آندن جانب غربه (٩) ساعت کیدرك (ارزن الروم) رقه قلعه‌سنه کلدك . اسامئ بلدان میاننده درت ارزن ولایتی واردر : بری ارزن الروم یعنی ارضرومدر ، ایکنجیسی ارزن اخلاطدر ، اوچنجیسی ارزنجاندر ،

[١] ایکنجی جلدك (٢٠٧) نجی صحیفه‌سنده بیان ایتمشدر .

دردنجیسی بوروم قلعه‌در . خلافت حضرت عمرده قیصر روم طرفندن بنا اولنمغله روم قلعه دیرلر . اورفه ایله بیره‌جك آره‌سنده‌در وهر برینه بر مرحله یردر . اورفه پاشاسی ایالتی خاکنده امانتدر .

اشکال قلعهٔ روم — فراتدن برجانبه وجنوبنده واقعدر . بیره‌جكك جانب غربنده‌در . برپشته اوزره غایت متین ومستحکم قلعه‌در . طقوزیوز یکرمی ایکی تاریخنده مصر حاکمی ملك غوریدن سلطان سلیم اله‌رق عمارینه چالشمشدر . حالا اوقدر معمور دکلدر . طشره‌ده جامعی ، خانی ، حمامی وسوق مختصری واردر . (مرزبان) صوبی بوقلعه دیبنده فراته منصب اولور . اورادن جانب قبله‌یه میالاً اون ساعتده سروج قلعه‌سنه کلدك . امویلردن هشام بن عبدالملك زماننده بوسروج صحرالرنده (٦٠٠٠٠٠) ترکمان وعربان طائفه ساکن اولوب دوت باغلری خیابانندن چکیلمیوب بش بیك یوك حریر عشری حاصل اولورمش . غایت عظیم برقلعه‌سی وارمش . سلچوقیلر زماننده روملر آنلره غلبه ایدوب بر کتورمز عسکر ایله قدسه کیدرکن (سروجك) چمدن مبنی طوپراق قلعه‌سیله‌شهرینی خراب ایتمشلردر . حالا اثار بناسی ظاهردر . اما قلعه‌سندن نام ونشان یوقدر . سروج حلب ایالتی داخلنده سنجاق بکی تختیدر . بکینك خاصی (٢٧٧٩٠) آقچه‌در . (٢٩١) تیماری ، (٩) زعامتی واردر . الای بکیسی ، چری باشیسی واردر . جمله ایالتنده (٣٧) زعامت ، (٢٢٦) تیمار واردر . نواحیلرینك اکثریسی (مرج آباد) ناحیه‌سی جمله ارضروم وقارص قوللرینك اقلامی اولوب قارص اغالرندن بش یوز آتلی ایله براغا کلوب بهرسنه قرق بیك غروش تحصیل ایدرك قارص قولنه مواجب کتورور . بومحصولات جمله بوسروج صحراسنده اوطوران کوچ اولی ترکمان وکورت قومندن حاصل اولور . بووادیلر ایچنده مکث ایدن عشائرك اکثریسی (دنیای ، برازی ، کوخ بیك ، جوم) کورت قبیله‌لرندن عبارت اولوب اکثریا دوت باغلری ایچنده حریر حاصل ایدوب حریر عشری ویررلر . بشقه‌جه شعیر وعلف حقی دخی ویررلر . بوسروج صحراسنك هواسی غایت لطیف اولوب اوجهتله اکثر خلقی تندرست اولور .

بوراسی بیره‌جكك شرق جانبنه میالدر . بوسروج فرات ایله دجله آره‌سنده اولمغله بوراده برچوق عجیب اثرلر بوش ترعه‌لر واردرکه توصیفلری زائددر . بوراسی اورفه قاضیسی حکمنده یوز اللی آقچه‌لق قضادر . معمور ناحیه‌لری وار . سروجك بولندیغی قطعه‌یه (الجزیره) دیرلر . طولی یکرمی منزل اولوب وحتی صره‌سیله یریر التی ، یدی ، سکز ، اون مرحله‌در . بورالری خلافت عباسیه زماننده غایت معمور اولوب درت یوز قدر قلعه وآلتی یوز قدر معمورشهر وقصبه‌یی حاوی بولندیغی تواریخده‌مسطوردر . بوسروجدن جانب غربه (٢) ساعت کیدرك (چار ملك) قلعه‌سنه‌کلدك : بوراسی چارملك یعنی دورت حکمدار قلعه‌سیدر . حقیقةً مورخین بوقلعه‌نك اکا سردن درت قرداش طرفندن بنا ایدلدیکنی‌واو مناسبتله «چار ملك» اسمنی آلدیغنی یازییورلر . برپشته اوزرنده مربع الشکل کوچك برقلعه‌در . اما اول قدر معمور دکلدر . دزدار ونفراتی ، اورفه صو باشیسی حکمنده حاکمی ، یوز خانه‌لی قصبه‌سی واردر . جامع ومساجد وحمامی ، برقاچ دکانلری واردر . قلعه برقاچ کره خراب ومعمور اولمشدر . کارکیر بنا برخانی اولوب ایچنده ترکمان اوطورر . ومنزل بارکیرلری متولیسی حکمنده‌در . آب وهواسی لطیفدر ؛ اما باغ وباغچه‌سی یوقدر . بورادن قالقه‌رق (اورفه) شهرینه واردق .

اوصاف اورفه — روحا — رها : طوفان نوحدن‌صکره بنا اولنان قدیم شهرلرك بریده بواورفه‌اولوب ثمود قومندن (روحای) نام برملکك بناسیدر . بعده نمرود بورانك آب‌وهواسندن حظ‌ایدوب‌معمر اولدقجه‌الوهیت ادعاسنده بولنه‌رق تمام ایکی یوز سنه بوشهرده ساکن اولوب‌حضرت ابراهیمی بوشهرده آتش نمروده القا ایتدیرمشدر . حضرت‌عیسی بورالرقیصرك زیر اداره‌سنده ایکن‌سیاحته کلوب بردیره اینمش آنك‌ایچون بورایه «دیرمسیح» دیرلر ، حالا معروفدر . حواریون‌بوراده انجیلی غایت حزین برسس‌ایله تلاوت ایتمشلردر . اونك‌ایچون اومقامه «رهاوی» دیمشلردر . نهایت‌امویلردن‌معاویه‌شامده ایکن عسکر کوندروب بورانی روملردن آله‌رق ممالك اسلامیه‌یه ضمیمه ایتمشدر .

صکره عباسیلردن مأمون بروجهله بورایه کلوب آستانهٔ ابراهیم خلیلی معمور ایتمشدر . نیجه ملوك الله کچدکدن صکره ۹۲۲ تاریخنده سلیم اول مصره کیدرکن بورایی بدست طواشه سنان پاشا فتح ایتدی . بعده سلطان سلیمان تحریر ایدوب رقه قلعه‌سی آمد حاکمی الندن ضبط اولنوب بواورفه ایالتنه میرمیرانلق ایدلمشدر . قلعه‌نك اصل اسمی اورفه‌در . اما قربنده رقه‌قلعه‌سی اولمغله انك ایالتی حالا دفترخانهٔ پادشاهیدن کان امر شریفلرده « رقه ایالتنه متصرف وزیرم فلان پاشا » دیو تحریر اولنور . کرات ایله آرپه‌لق طریقیله اوچ طوغلی وزیرلره احسان اولنمش منصب عالیدر . پاشاسنك خاص همایونی (٦٠٠٧٦٠٠٠) آقچه‌در . بروجه عدالت سنوی قرق بیك غروش حاصلی اولور . بیك مقدار عسکری واردر . ایالتنده (۳) زعامت ، (۱۳۲) تیمار وار . آلای بکیسی ، چری باشیسی ، یوز باشیسی واردر . قانون اوزره جبه‌لولریله جمله بیك‌درت یوز مسلح عسکری اولوب آلای بکی بایراغی آلتنده سفره کیدرلر . پاشاسی‌ده خاصنه کوره بیك ایکی یوز عسکرله سفره کیدر . اورفه ایالتی سنجاقدر . جماسی‌سنجاغی ، خابور سنجاغی — قبله طرفنده‌اوچ قوناقلق چول ایچره نهر خابور واردرکه کرکوتدن کچر مراده قاریشیر — ؛ دیرجه سنجاغی — قبله‌سنه دوشر ، بش قوناق ایچری چولده وفرات کنارنده‌در — ؛ بنی ربیعه سنجاغی -- جانب قبله‌سنده رقه چولنده بش منزل یردر — ؛ سروج سنجاغی — قبله‌سنده‌چولده بر قوناقدر — ؛ رقه سنجاغی : اورفه‌دن درت قوناق ایچری چولده خرابستاندر . سلیمان خان عصرنده رقه ایالتنك تختی ایدی . شمدی سنجاق تختی اورفه‌در . جمله میر میرانلر آنده ساکن اولورلر . ایالتك مال دفترداری یوقدر . دفتر کتخداسی ، دفترامینی ، چاوشلر کتخداسی وچاوشلر امینی واردر . بوراسی ایالت قدیم اولوب نیجه کره آرپه‌لق طریقیله اوچ طوغلی وزرایه احسان اولنمشدر . برقاچ صو باشیلغی‌ده وار ، شهر صو باشیلغی ، رقه صو باشیلغی ، صمصاد صو باشیلغی ، اوچیوز آقچه‌لق شریف قضادر . سلطان‌احمد عصرنده اقربامزدن کوتاهیه‌لی فراقی زاده‌یه بش یوز آقچه مولویت ایله احسان اولنمشدر . سنوی قاضیسنه

یدی بیك غروش حاصلی اولور . قاضی نواحیسی : سروج ، حاران ، رقه ، صمصاد . بوناحیه‌لرك صاحبلری یورد صاحبی ترکمانلرله کورتلر در . طاغلق یرلری چوقدر . شهر نظرکاه خلیل الرحمندر . مذاهب اربعه‌دن صاحب فتوی شیخ الاسلامی ، نقیب‌الاشرافی ، اعیان واشرافی ، سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، شهر نائبی ، شهر محتسبی ، باجدار وشهبندری قبان امینی واردر .

بیان اشکال قلعهٔ رها — اورفه : بوقلعه اکسه‌سنده (داملهجق) نام بر کوه بلند سنکشتان وارکه نمرود پلیدك یایلاق تختکاهی ایمش . بوطاغك نصفنده افلاکه قدکشان یالچین برپشته اوزرنده بیوك طاشلرله بنا ایدلمش سورمتینلی برقلعهٔ عالیدر ؛ هرطاشی فیل جثه‌سی قدر وار . شکلاً مدور اولوب قلعهٔ کوهرنکین آسا بررباط بی‌همتا اچ قلعه‌در . برج وبارولری صعب ومتین ومستحکمدر . اطرافنده خندق یوقدر زیرا درت طرفی غیا قویوسی کبی یالچین قیالردر . جانب غربه آچیلیر غایت متین وقوی بردمیر قپوسی واردر . بوراده یکرمی عدد خانه واردرکه دزدار اغا بونلرده ساکن‌اولور . ایکی یوز قدر نفراتی ، جبه‌خانه‌سی ، بغدای انباری ، صو صهرنجلری‌واردر . قلعه قپوسنك اچ یوزنده برجامعی وار ، منزه‌لی مفید ومختصردر . بوندن بشقه بر عمارتی یوقدر . درون قلعه‌ده اولمغله خانه‌لر باغسز ، باغچه‌سز کوچك نفرات خانه‌لریدر . حضرت‌ابراهیمی نمرود لعینك آتشه آتدیردیغی منجنیق بوقلعه ایچره طورر ایکی عدد عملی ستون منتهالردر . آشاغی واروشده‌کی بیوك قلعه مربع الشکل بر قلعهٔ قدیمدر . طاشلری غایت بیوك اولوب اچ قلعه‌نك ذیلنده واقع اولمشدر . بونك‌ده برج وبارولری‌متیندر . بوواروشك اوچ قپوسی وار : بك قپوسی ، بغداد طرفنه جانب شرقه مکشوفدر . صمصاد قپوسی : غربه آچیلیر . حران‌قپوسی : جانب غربه ناظردر . بوراسی یوقاری قلعه کبی قیالر اوزره اولمیوب آلچاقده واسع بریرده‌در . بواورفه قلعه‌سی فرات نهرینك جانب شرقیسنده برقوناق بعید تصدیر طاغلری‌ایچره واقع اولوب زیاده شمال جانبنه میالدر . قلعة الرومه بر قوناق قریبدر .

یوللری کورت طائفه‌لری تسلطیله مخوفدر . بو شهرك فوقانی قلعه‌سیله تحتانی سو رووارو شنك اندرون وبیروننده جمله ایکی بیك آلتی یوز کرج وتراب ایله مستور خانهٔ زیبالر واردر . باغلی ، باغچه‌لی ، آب روانلی ، حماملی سرای عظیملری واردر . مشهورلری : طیار محمد پاشا سرایی ، اوغلی احمد پاشا سرایی - بوذات حاتم طائی وجعفر برمکی‌یه خلف صاحب کرم برکیمسه‌در - پاشا سرایی ، منلا سرایی ، کزر پاشا سرایی ، جلالی قاضی سرایی ، صارد زاده مصطفی پاشا سرایی ، عرب علی پاشا سرایی . . . . . معلوممز اولان محله‌لری : بك قپوسی محله‌سی ، طاطلق محله‌سی ، جای کیرلی محله‌سی ، قلابوینی محله‌سی ، طلفدر محله‌سی ، قره‌میدان محله‌سی ، باغ صفا محله‌سی .

اوصاف جامعهای اورفه — جمله یکرمی ایکی محرابدر : اچ قلعه‌ده معبد قدیم (مناره‌سز جامعی) ، پاشا سرایی قربنده جماعت کثیره‌یه مالك (قزل جامع) . تا عصر نمرودن قالمه دیر قدیم ایمش . هارون الرشید فتحنده دیردن تبدیلاً جامع ایدلمشدر . حالا مناره‌لرنده ارغنون خانه‌لری واردر . (آق جامع) بودخی معبد قدیمدر . (حضرت ابراهیم خلیل جامعی) ایلك بانیسی مأمون خلیفه‌در . (بازار جامعی) جماعتی چوقدر . (سلطان حسن جامعی) بودخی معمور جامعدر . (تاریخلی جامع) ، (جای کیرلی جامعی) ، (اخوین جامعی) — ایکی قارداش بناسی معمور جامعدر — (دباغخانه — طبه خانه جامعی) بو صوك آلتی جامعلره ابراهیم خلیل الله صویی اوغرایوب حوض وشادروانلری احیا ایدر ، فسقیه‌لرنده ماء فراوان براقیر . (بك قپوسی جامعی) ، (حکیم دده جامعی) ، (قره میدان جامعی) ، (اوغورلی میدان جامعی) — بودخی معبد قدیمدر ، التمش یدی قدر محله مسجدی واردر . بعض محله‌ده ایکی ، اوچ زاویه واردر . چونکه اهالیسی غایت مصلی ، صاحب سلوك ، اهل ورع ، حلیم ، سلیم آدملردر . مدرسه‌لری — : (قزل جامع مدرسه‌سی) ، (فیروز بك مدرسه‌سی) ، (سلطان حسن مدرسه‌سی) واردر . هر جامعده آیروجه طلبه حجره‌لری ده واردر . اما بونلرك مخصوص درسعاملری واوقافلری واردر . اوچ عدد

دارالقرا ودارالحدیثی دخی واردر . طلبه‌سی غایت چوق وعلمای اکرادی دخی چوقدر . تکمیل فنون ایتمش مفسر ومحدث ، مصنف ، متبحریندن ذاتلردر . اوتوز عدد مکتب صبیان ابجد خوانی واردر . قزل جامع مکتبی ، حضرت ابراهیم خلیل مکتبی ، سلطان حسن مکتبی ، آق جامع مکتبی ایلرو کلنلرندندر . هر سنه باشنده عیدیه قبای فاخره‌لری جانب وقفدن یتیم اطفاله توزیع اولنور . صره وعطیه‌لری مبذولدر . عمارتلری ده واردر . مشهورلری : حضرت ابراهیم خلیل آستانه‌سی عمارتی که جمیع آینده ورونده مسافرین ومجاورینه یومیه ایکی دفعه پلاو ویرروچوربه‌سی مبذولدر . تکیه‌لرندن برنجیسی : (آستانهٔ حضرت ابراهیم خلیل) در . درون قلعه‌ده ذیل اچ حصارده مأمون خلیفه بناسی درکه روم ، عرب وعجمده والحاصل جمیع ممالك اسلامیه‌ده مشهور آفاقدر . نمرود لعین ربوبیت دعواسنده بولنوب قارطال قوشلریله سمایه عروج ایده‌رك ، حاشا ثم حاشا ، کوك تکریسیله جنك ایتمکه قرار ویردی . بو فکر ایله کوکه اوقلر آتوب بامر خدا اوقی قانلی اوله‌رق اچنده بولندیغی وقارطال باغلادیغی صندوقه‌سنه دوشمشدر . بونك اوزرینه « کوك تکریسنی اولدیردم » دیه‌رك — اولا یر تکریلیغی دعوا ایدرکن — « هم یر وهم کوك تکریسی بنم » دیو الوهیت دعواسنه قالقشمشدر . جناب باری حضرت ابراهیمی کوندروب ایمانه دعوت ایتدکده « هم کوکك وهم یرك مستقلاً تکریسی اولان بر ذاتی سنك ایمانه دعوت ایتمکلکك بیوك جرأتدر ! » دیه‌رك حضرت ابراهیمی قید وبند ایله برغار عظیمه حبس ایتدیلر . طاغلر قدر اوطونلر ییغدیروب عظیم آتش یاقدیرمشدر که حالا آتشکدهٔ نمرود مردود نامیله مشهور اولوب حضرت ابراهیم تکیه‌سی زمیننده ایدی ، حضرت رسالتپناه رحم مادردن مشتق اولدقلری ماه مولودك اون ایکنجی اثنین کیجه‌سنده — که مداینده نالهٔ کسری واسوان شهرنده عین اللبن قورویوب ومکه شهرنده صفا ایله مروه آراسنده‌کی صنملر سرنکون اولمش ، اسکندریه‌ده عمود الخیط منهدم اولوب طربزونده طلسم سمك عمودی غرق اولمش ، تخت ماکه‌دونیا اولان قسطنطینیه‌ده براً وبحراً اوچ یوز التمش التی طلسمات

منهدم اولمش وایاصوفیه قبه‌سی ایله روما پاپا قبه‌سی و بونك مثالی نیجه طلسملرك
ییقلمش بولندیغی لیلهٔ مولد نبویدر — بو اورفه شهری ایچنده‌كی آتشكدهٔ
نمروده سوندی . اول آتشه نمرود لعین حضرت ابراهیمی منجنیق ایله
آتوب هوادن طیران ایدرك تا وسط ناره دوشونجه جناب باری‌نك (یانار
كونی برداً وسلاماً علی ابراهیم) امریله ابراهیمه نار گلزار اولوب آتش
ایچندن برعین الحیات طلوع ایتمشدر . رب العزتك قدرت وحكمتنی اظهار
ایچون اول عین زلالك جانب اربعه‌سنده گل وگلستان ، سنبل وریحان اولوب
عندلیب خوش الحان وگونا گون مرغان فریاد و فغان ایدرك پرواز وطیران
ایدر فقط ینه اطرافده آتش نمرود یانار ایدی . بو آتشك یرندن چیقان
آب حیات ، تكیهٔ خلیل الرحمن ایچره عظیم بر قایناقدر كه جمله جوامع ، خان وحمام
كبی خاندانلرله سراجخانه ودباغخانه‌یی اروا ایدر . ایچنده نیجه بیك الوان
ماهیلر شناورلك ایدرلر ، سلطان مراد رابع بغداد فتحنه كیدركن بو آستانه
زیارتنه گلوب تماشا ایدركن ایكی عدد ماهی صید ایتدیروب گوشلرینه بر
آلتون منگوش گچیرمشدر . خلاصهٔ كلام عجیب وغریب آستانه وتفرجگاهدر كه
مدحنده لسان قاصردر . متعدد قاعه‌لری وحجره‌لری ، كیلار و مطبخی
وگونا گون مسافرخانه‌لری واردر ، شیخی یاراندن صفره صاحبی ، محب ،
غریب الدیار عارف بالله بر ار ، سرور هنردر ، پیشوای طریق ، عامل صدیق ،
عالم ومحقق كیمسه ایدی . یدی كیجه مهمان اولوب مرتضی پاشا افندمزك
احسان ایتدیكی هدیه‌لری تسلیم ایدرك دعای خیرلریله بهره‌مند اولدق . هر آدم
یدی كیجه ، یدی گون بو آستانه‌یی زیارت ایتسه‌یدی مرادی حاصل اولور
دیرلر . آب تابندن نوش ایدنلر بامر الله خفقان علتندن خلاص اولور . بونك
ایچون اورفه خلقنده خفقان مرضی اولمیوب تندرست اولورلر . بو آستانهٔ
سعادتده نیجه فقر وفاقه ارنلری واردر كه سر وپا برهنه فقرایله مفتخر ، حال
صاحبی ، عارف بالله ارلردر . (تكیهٔ سید منجی) نك دخی فقراسی چوق و
نعمتی مبذولدر . بونكده شیخی صلحای امتدن مرشد كامل بر ذاتدر .

حماملری — اورفه‌ده سكز حمام واردر . (پاشا حمامی) غایت لطیف آب

وهواسی وگوزل بناسی وار . (صمصاد قپوسی حمامی) ، (حاجی بك حمامی) ،
(جنجقلی حمامی) ، (عرصطه حمامی) ، (محرم حمامی) ، (كیچه‌جی حمامی) ،
(میدان حمامی) . بونلر خاص وعامه مخصوص حماملردر . جمله یتمش بش عدد
سرای حماملری واردر . اولا طیار محمد پاشا سراینده ایكی حمام لطیف واردر كه
پادشاهانه بنا اولنمش واجب السیر روشنا بر حمامدر . دها سائر سرایلرده دخی
واردر . خانلری — : اولا چارشی ایچنده (یتمش خانی) كارگیر بنادر ؛ والا
خان اولوب ابراهیم خلیل نهری ایچندن عبور ایدر . (حاجی ابراهیم خانی) ،
(صمصاد قپوسی خانی) ، (بك قپوسی خانی) ، بك قپوسندن طیشاریده
(سبیل خانی) واردر . صمصاد قپوسندن طیشاروده مغارالردن خانلر واردر كه
هر بری بشر ، التیشر یوز آت آلور ، اون عدد ید قدرت ایله قیادن اویولمش
كاربان سرای بی مثاللردر كه ایچنده انسان غائب اولور . غریب حكمت خدادر كه
بو مغارەلر تموزده سرین و بلكه صغوق ، شتاده ایسه حمام مثال گرما گرم
اولورلر !

چارشی وبازاری — جمله درت یوز دكاندر . شهرینه گوره چارشی وبازاری
معمور ومزین دكلدر . لكن ینه ذی قیمت اشیا هپ بولنور . سراجخانه‌سی
نهر ابراهیم خلیل كنارنده اولمغله پاك وپاكیزه « سرداب بغداد » شكللی بر
صغوق صولانمش شهراهك طرفینده معمور و مزین ، وموسم گلدكده
زنبق وسائر گونا گون شكوفه‌لرله مزین اولوب آینده وروندەنك دماغلرینی
معطر قیلار . اورالرده جمیع ارباب معارفك ونیجه بیك عارفانك مجمع عرفان
آرامگاهلری واردر . ایكی بدستانی وار . بری كار قدیم كارگیر قبه‌لی بنای
قویدر . دیگری طیار اوغلو احمد پاشا بناسی اولوب طولانیجه واقع اولمشدر .
اوچ عدد دمیر قپوسی وار ، جمیع ذی قیمت لعل و یاقوت زمرد وجوهر
موجوددر . اندرون وبیرون شهرده برچوق صو دگیرمانلری واردر كه مثل
ونظیری یوقدر . اولا بازار دگیرمانی هر یوم اللی كیله اون اوگودور .
تفرجگاه بر دگیرماندر . دیوارینه حسن خط ایله شو بیتی تحریر ایتدك :

آسیاب فلك آخر اوگودور دانه‌مزی   چون گلیر نوبتمز ایتمه آدوران عجله

آراسته دكيرمانی ، طيار پاشا دكيرمانی ، ساقی فقيه دكيرمانی ، آراسته باشی دكيرمانی وقاضی دكيرمانلريدر . بونك آشاغيسنده دباغ خانه واردركه اودخی مزيندر. انلردن اشاغی چوروك صو اوزرنده نيجه دكيرمانلر واردركه ممدوح دكلدر .

اورفه‌نك آب وهواسی غايت اعتدال اوزره اولوب يازی ياز ، قيشی قيشدر ، وقت شتاده قار ياغار ، بهارده باران رحمت . كنديسی اقاليم رابع حقيقيده اولوب اون يدنجی اقليم عرفی‌يه‌دوشر، طالعی برج قمرده بولنمشدر. ياراندن صاحب طبيعت وشيرين ادا دلبرلری اولور . پاك و پاكيزه عفيفه وصاحب ادب اهل پرده وساده دل خاتونلری واردر .

لباس، صنايع ، مأكولات ومشروبات — اعيان واشرافی سراپا سمور وسنجاب، جلقوا كورك واطلسی ثياب كيرلر. وسط الحال اولانلری كونا كون قيصه اثواب كيرلر . تركمانی كوردی . لسانلری اوزره كلمات ايدرلر. صنايعنده پنبه ايپليكندن قاپو كبی بزی اولوركه موصل بزندن رقيق ونظيف وتميزدر [١]. محصولاتندن بغدايی،شعيری، مرجمكی، نخود، پنبه‌سی معروفدر. مأكولات و مشروباتندن ناری معروفدر. بو شهرك حران جهتنده نهر خليلك ايكی طرفی سراپا باغ وباغچه اولمغله صيف وشتاده سبزه‌سی فراواندر. ايچ قلعه‌نك اكسه‌سنده‌كی طاملاجق طاغنك اوزری دخی باغچه‌لقدر. بوراده‌كی نارلرك هر بری براوقه و بعضاً بشيوز درهم كلوب آدم كله‌سی قدر اولور. بغداد، نكسار، كمليكده دخی بويله آبدار نار اولور. حتی استانبولك وقره فريه‌نك لفان نارينه يان باشی كلير . كرچه مرعشده دخی نار چوق اولور حتی فرونلرده قورودوب ديار ديار كوتوررلر . فقط بو اورفه ناری ممدوح عالمدر. حتی (النار فاكهة الشتاء) ديمشلر. يارانك بری فاكهه لفظی قرينه‌سيله ناردن مراد دانه‌دار نار ظن ايدوب (خصوصا اورفه ناری) ديمشدر . حقيقةً اندر وغايت آبدار ناردر . خاص بياضی لواشه اكمكی ، ساچده پيشر يوفقه بياض اكمكی ، تنور كبابی ، حلواسی ، دوت شرابی وحريری غايت

[١] موصل بزی ديديكی اوروپاده Mouslin ديه مشهور اولان اينجه بزدر .

اعلادر. اورفه خلقی غاية الغايه غريب دوست ودلباز آدملردر . شب وروز مسافرسز طعام يمزلر . شجيع ، بهادر، مرد ميدان ارلری واردر . جناب بارى بو شهر خلقنه ابراهيم خليل بركاتی ويرمش غايت غنيمت يردر. آستانهٔ خليل الرحمن اولديغندن بونده ظلم ايدن حاكم اصلامعمر اولماز البته برقضايه اوغرار .

بو حقير اللی التی تاريخنده عالم سياحتده بو اورفه شهرينه كلديكمزده طربزونلی كتانجی عمر پاشازاده باقی پاشا بو شهرده حاكم ايدی . سراينده مهمان اولوب صبح ومسا كنديسيله الفت ايدردك . بركون حضرت خليل الرحمن اوقافنی تفتيش وتفحص ايتمكه جرأت ايدوب خلقه صورت حقدن كورونه‌رك نيجه يرلری تعمير وترميم ايدر شكلده جلب مال فكرينه دوشدی . اول كيجه واقعه‌سنه بر پير كيرر، قدی غايت عالی اولوب النده عصاسی وديلنده ياقهار ذكريله كلوب پاشانك پيش تخته‌سی اوزرنده نيجه بيورلدوسنی آلير . النده‌كی عصا ايله پاشايی دوكه‌دوكه تمام ايدوب نيچون بنم اوقافمه وضع يد ايتمك ايسترسك ديركن همان باقی پاشا جان حوليله خوابدن بيدار اولوب اوقاف خليل اللهی يوقلامقدن فارغ اولور. علی الصباح وقعه‌يی امامنه وحقيره نقل ايدوب تعبير ايتديردكده « خيراوله سلطانم فقرای خليله صدقه وقربانلر كوندروب روحيچون ختم شريفلر تلاوت ايتديرك » ديدم. حقيقة الحال پاشا اويلجه ايدوب آستانه‌سنه يوز سوره‌رك هرشيدن آزاده وطاهر اولدی. ايشته اورفه بويله بر نظركاه خليلدر . خلقی خليل صفت محبوب القلوب موحد ومتقی آدملردر .

اورفه‌نك آثار عجائب وغرائبی — اولا اورفه قلعه‌سنك شرق طرفی اكسه‌سنده طاملاجق ناميله معروف برجبل عالی واردر. نمرود لعينك ياىلاق وتختكاهی ايمش. بونك ذيلنده وشهر ايچنده نيجه‌بيك مغاره‌لر واردركه هربرنده ايكيشر اوچر يوز آت وسائر حيوانات ياتار . ونيجه بيك عربان واكراد قونز كوچر . مغاره‌لرك برنده (مقام ابراهيم خليل) واردر . برغار منور اولوب مقوس برقاپوسی وار . نمرود لعين حضرت ابراهيمی آتشه آتمزدن

اول بومغاره‌یه آج وصوسز اولسون دیه حبس ایدر . بامرخدا مغاره‌نك برطرفندن برآب رقیق جریان ایدوب طشره آقاغه باشلار . بومعجزه‌یی کورن نیجه منکرین، اسلام ایله مشرف اولوب مسعود اولورلر . حالا اول مغاراده مقام ابراهیم خلیلدن اول آب صاف جریان ایتمه‌دەدر . هرکیم بو آبدن نوش ایتسه قویون اتی یمش قدر اولوب تندرست اولور .

خاصهٔ دیکر — قرق کون نوش ایتسه قرق کونه امراض مختلفه‌دن خلاص اولوب وجودی دربیض آسا اولور .

خاصهٔ دیکر — اوچ صباح نوش‌ایدن مکردن وسودادن ومالنخولیادن وخوف وخشیتدن بری اولوب خالص عیار اولور .

خاصهٔ آخر — برآدم نه‌قدر وهام اولسه بوعین میزابدن اوچ کون نوش ایتسه غایت شجیع اولور .

خاصهٔ دیکر — برآدم بوصودن نوش ایتسه ذخیر مرضنه دخی مبتلا ایسه خلاص اولور .

دیکر خاصه‌سی — اکر او آدمك طبیعتی یبوست اوزره ایسه بامرالله معتدل اولور . بو صو حضرت ابراهیم خلیل ایچون جریان ایتدیکندن صاحب طبع حکما اجزاسنی معاینه ایدوب یمش دردم شفادر دیمشلر . سوت لذتنده اولوب تموزده غایت صغوق اولور ؛ وقت شتاده‌عادتا ایلیق کوریلور . واوزرندن بوغولر چیقار . بوراسی زیارتکاه عالمدر .

عجیبهٔ دیکر — بو اورفه شهری قیالرنده غارعظیملرك چوق اولماسنه سبب اصلی ، کفره عصرنده هربری برر کونه بوت خانه ایمش ، وهر برنده نیجه بیك رهبان طولو ایمش . وهر بر غارك برر کونا زیارتی اولورمش . بو حساب اوزره کونباشنه برر پوتکده (پتکده) لر وارمش . بقول‌تاریخ یونان حضرت داوود قدس شریفده مسجد اقصایی بنا ایتمزدن مقدم معبد خانه اورفه‌ده ایمش . حالا اکثر مسیحیون قدسی زیارت ایتدکدن صوکره اورفه‌یی‌ده زیارت ایدرلر . اصل حضرت مسیح بیت‌اللحم نام محلده تولد

ایتدیکیچون اعتبار آکا ایسه‌ده ینه جمیع نصاری اورفه‌یه اعتبار ایدوب تا دیب فرنکستاندن نذرلر کوندرر .

حکمت دیکر — بو آستانهٔ خلیل اللهده‌اولان بالقلری صیدایتمك ممنوعدر . برکره برحریف بوماهیلره « سم السمك » یعنی بالق اوتی دوکر ، نیجه بالقلر زهرلنوب هلاك اولدقده حریف بدفعال بالقلری فوطه‌سنه پر ایلیوب خانه‌سنه کتورر . واوراده طبخ ایدوب تناول ایتدکده بالقده‌کی زهرحریفه سرایت ایدوب اهل وعیالیله یدی نفر مسموماً مرحوم اولورلر . بووقعه قریب‌العهد اولمغله مشهور آفاقدر . اما آستانه خارجنده‌کی بالقلر صید اولنسه برضرر اصابت ایتمز . بوده برسر خدادر .

اوصاف منجنیق ابراهیم خلیل — اورفه‌نك یوقاری قلعه‌سی ایچنده بر یالچین پشته اوزره اوجه سرچکمش شهره حواله برقزل قیا اوزره منجنیق اولدرکه حضرت ابراهیم علیه السلامی القای‌نار ایتمك ایچون احداث ایتمشدر . مذکور قیا اوزره میل مناره مثال ایکی عدد عملی ستونلر وارکه افلاکه سر چکمشدر . اول عصرده زمبرکلری وصپان کبی کفی وقالین ایپلری وار وار ایمش . حالا زمانمزده عیدین مبارکه‌لرده بدعت اولان صالنجاق تعبیر ایتدیکمز کبی صالنجاق ایچنه قویوب صاللایوب تا محل معهوده کلنجه ابراهیم نبی برهوا اولدیغی آن زمبرکاره رها بولدورنجه ابراهیم نبی هوایه طیران ایدوب یدی کره برق خاطف کبی جبریل امین نازل اولوب « یا ابراهیم‌سنی خلاص ایده‌یمی؟ » دینجه « بنی الله خلاص ایدر . پناهم اولدر » دیمش ، وآتش ایچنه دوشونجه جناب کبریا حضرت‌ابراهیمه ناری کلزارایلدی . حالا اون ایکی عدد منجنیق عمودلری کبی قلعه ظاهردرکه عبرتنما آثاردندر . دها اورفه شهر قدیمنده برچوق آثار غرائب وعجائب واردرکه تفصیله محتاجدر . حقیر شکسته بسته بوقدر تحریر ایده‌بیلدی .

زیارتکاه اورفه — اولا شهر ایچره برعظیم اغاج کوکی واردرکه اکا زیارت شجر ابراهیم مقامی دیرلر . نمرود لعین عصرنده حضرت ابراهیم وجوده کلدکلده، جمله منجمین « یانمرود ! بوساعتده براولاد وجوده کلدی .

سنك دولت ودينكه وجانكه قصد ايديسردر. تيز آنى بولدوروب اولدير!» ديو اغوا ايتدكلرنده نمرود جميع شهرى تجسس ايتديروب رحم مادردن مشتق اولمش نوظهور معصوملرك نيجه بيكنى اول ساعتده قتل ايتدكلرنده ابراهيم نبي‌نى والده‌سى مذكور اغاج جوفنك ايچنده پنهان ايدوب ابراهيم عليه السلام ده پارمغنى آغزينه قويوب امڭشدر. بامرالله حضرت ابراهيمك كندى پارمغندن سود جريان ايدرك انكله كفافلانمشدر. حالا معصوملر عالم مهدده ايكن پارمقلرينى امه‌لرى مقرر اولمه‌سى حضرت جبريل تعليميله ابراهيم عليه السلامدن قالمشدر. حالا اودرخت كوكى دخى نيجه بيك ييلدن برى چورويوب زمينده كوك يرلرى قالمشدر، تواترله معلوم ومشهور اولوب هركس زيارت ايدرك «مقام ابراهيم نبى» ديرلر.

شهر ايچنده (زيارت حكيم دده) قدس سره، (زيارة يحيي برمكى) ١٩١ تاريخنده مرحوم اولمشدر. عمر عزيزلرى ٨٠ سنه اولمشدر. قبر پر انوارلرى اوقدر معمور و آبادان دكلسه‌ده ينه زيارتكاه خاص وعامدر. (زيارب فضل بن يحيي برمكى) محبوساً مرحوم اولمشدر. مدت عمرلرى ٤٥ سنه ايدى. بوزيارتكاهلرى دخى تمام ايدوب اورفه‌دن صيدوشكار ايله جانب شرقه (٦) ساعتده (سيدى غازى) قريه‌سنده منزل آلدق. اورفه خاكنده مراد كنارنده باغ ارملى قصبه مثال جامع وخانلى قريهٔ مزيندر. بوقريهٔ معموره قربنده برقلعه واردركه اكا سره بناسيدر. اما بانى‌سى كيم اولديغى معلوم دكلدر. نهر فرات كنارنده برپشتهٔ بالا اوزرنده افلاكه سر چكمش كويا هنوز استاد مهندس الندن چيقمش برقلعهٔ متيندر. اما ايچنده عمارستاندن اثر يوقدر. وقت شتاده بعض يوركان كوچبه‌لرى ايچنده قيشلارلر معمور ايديلوب ايچنه جبه‌خانه قونلسه متين ومستحكم برقلعه اولور. بوقلعه ديندن كميلرله فراتى قارشى‌يه كچوب مرعش خاكنده (كوزيك) قصبه‌سنه كلدك.

اوصاف كوريك — فرات نهرى كنارنده بيك خانه‌لى، جامع. خان، حماملى، سوق مختصرلى، باغ وباغچه‌لى، پنبه محصوللى معمور برقصبه‌در.

يوز اللى آقچه‌لق قضادر؛ صو باشيلقدر. واكا قريب فرات نهرى كنارنده ومرعش خاكنده (صمصاد) قلعه‌سنه كلدك. فرات ايله دجله جزيره‌سنده معمور جامعلى، خان وحماملى، چارشولى، مختصر تراب ايله مستور خانه‌لى برقصبهٔ شيرينيدر. ديار بكر و (خرپوط) مابيننده واقع اولمشدر. مرعش سنجاغى بكينك تختيدر. آندن ينه اورفه قلعه‌سنه واورادن جانب جنوبه (٩) ساعتده داردهقان ايله (حران) قلعه‌سنه كلدك. بودخى نمرودلعين بناسيدر. اورفه خاكنده چولستانده جزيرهٔ دجله‌ده واقع دشت هامونه حواله غايت متين برقلعه‌در؛ شكلاً مخمس‌در. ٩٢٢ تاريخنده سلطان غورى حكمنده ايكن سليم خانه مطيع اولديلر. عربان بورالرى خراب ايتمكله اهل عرض كيمسه‌لرى دخى هجرت ايدوب شهرى خراب، خانه‌لرى تراب اولوب قلعه‌سنده دخى آدمى زاده قالمايوب انجق كاركير جامعلرى، خان، حماملرى، وغيرى خراب خانه‌لرى ايچنده كيسى وموال عربلرى قيشلاق ايدرلر. اما قلعه‌سى كويا هنوز استاد معمار الندن چيقمشدر. عباسيلردن المتقى بالله عصرنده بوديارك حريرى وغيرى محصولاتندن اوچ مصر خزينه‌سى مال حاصل اولورمش! بوحران قربنده (زيارتكاه عين رز) واردر. بوحران خاكنده «دهدانيه» نهرى ديرلر برعين جاريه واردركه رقه قلعه‌سى قربنده نهر بليج ايله بر اولوب نهر فراته ريزان اولور. ايكيسى‌ده آب حيات كبيدر. (عين رز) يعنى پرنج كولى ديمكدر. قچان حضرت على رضى الله عنه حضرت معاويه ايله بومحلده (صفين نحسين) جنكنى ايدركن پرنج اكوب بوعيون ايله‌رى ايلديكندن حالا آنلرك كرامتيله خدايى پرنج حاصل اولديغندن بوكوله «عين رز» ديرلر. توركمان قبيله‌سى كيروب غسل ايدرلر. مشهور زيارتكاه انام وعربان، توركمانيدر. (زيارت الشيخ يحيي حياتى) حران ديننده‌در. قطبيته قدم باصمش اولو سلطاندركه حران قلعه‌سنك قربنده چول جانبنده برقبهٔ عظيم ايچنده مدفوندر. چول عربانى بوسلطانه غايت معتقددر. حتى عربان آره‌سنده بيوك برماده ايچون برينه يمين ايتديرمك ايجاب ايتسه تابصره ولحسه وعمان وجزائر وقورنه‌دن كلوب بوسلطان اوزره «بسر يحيي حياتى»

ديوب ديوارينه ال اورورسه قسم بالله يرينه اعتبار ايدرلر . و بو سلطانه (يحيی حياتی) ديمه‌لرينك اصلی برسجاده اوزره تجيانده وحياتده اوطورور كبی اوطورديغندن‌در . آندن جانب قبله‌يه چوله (١٨) ساعت كيدرك (رقه) قلعه‌سنه كلدك .

اوصاف تخت قديم قلعهٔ رقه — بوراسی ملوكدن ملوكه كچوب نهايت اهاليسی سليم خانه اطاعت ايتمشدر . سليمان خان تحريری اوزره رقه ايالتی تختی اولوب قريب العهد ايامده توركمان اشقيا واشراسی دستندن خراب اولوب رقه ايالتی ايچون اورفه تخت اتخاذ اولنمشدر . بوقلعه چولده فرات ودجله آره‌سنده‌كی جزيره وسطنه قريب بر پشته اوزرنده بر قلعهٔ عظيمدر . اما ايچنده عربان وتوركمان قيشلار ، تموزده بر آدم قالماز . زمان عمارتنك آثار خرابی حالا ظاهر وباهردر . باغلری ودوت باغچه‌لری كندی بيتر ، كندی بيتر كيده ، كيده خراب اولور . خرابی كورمسی آدمه كدر ويرير . زمان قديمده شهر عظيم اولوب بغداد بونك جانب شرقيسنده‌در . خاكی ينه اورفه پاشاسی حكمنده اولمغله عربان وتوركماندن اوتلاق حقی اورفه‌پاشاسی آلور .

بليجهٔ اولی نهری حرانده دهدانيسه ديرلر برعين زلالدر . نهر بليجله بر اولوب جانب شرقه جريان ايدرك بورقه شهرينك شرق طرفنه اوغرايوب بعده بورقه‌دن آشاغی جاری اوله‌رق فرات نهرينه منصب اولور . بورقه قلعه‌سی قربنده جانب قبله‌سی طرفنده (٦) ساعتده (بوك) بحيره‌سنه كلدك . نهر بليج طغيان ايله كلدكده بربحيرهٔ عظيم اولور . اطرافی خيابان واورمانلی جمله دوت باغلی ، كل وكلستانلی برجای صفادر . لكن ايچنده چول عربانی ساكن اولور . عربانی (اترس اوغلی) حكمنده‌در ، (سمك) عربانی ديرلر برملعون‌قومدر . حران ، رقه ، جعبر ، باليس ، عنه ، سلمه ، حديثه قلعه‌لرينی برباد ايتمشدر . بومذكور (بوك) ايچنده ساكن اولوب حرير زيبا حاصل ايدوب اورفه پاشاسنه‌عربه اوجيله سهل اوش ويررلر . ورقه‌دن جانب شرقه (١٠) ساعت كيدوب (جعبر دوسريه) قلعه‌سنه كلدك .

اوصاف قلعهٔ جعبر دوسريه — ملك منذرك عبدی دوسريه نام وزيری بنامی ، ابتدا انشاسنه همت ايتمشدر . بعده جعفر قشيری مالك ملك امم عام اولوب بوقلعه‌يی غاية الغايه استحكام ومتانت اوزره تعمير وترميم ايله يتمش سنه متصرف اولديغندن آنك نامنه نسبتله وجعفر لفظی‌ده اتراك شيوه‌سنجه (جعبر)ه تبديل ايدرك (جعبر قلعه‌سی) ديديلر . آندن ملوك سلچوق بوقلعه‌يی محاصره ايدوب يدی آيده‌جنك وجدال وحرب وقتال ايدرك اكراد عناد الندن قهر وجبر ايله ضبط ايتدی . بعده نيجه ملوكه انتقال ايدرك ٩٢٢ تاريخنده غوریٔ مصری الندن سلطان سليم صاح ايله فتح‌ايدوب سليمان خان تحريری اوزره رقه ايالتی خاكنده وويواده‌لق ويوز اللی آقچه‌لق قضادر ؛ اما بی‌حاصلدر . دزداری وقلعه نفراتی واردر ، كفايه مقداری جبه‌خانه‌سی وار . ديار بكر ، ماردين ، موصل ، حلبه كيدر شاه راه اوزره واقع اولمغله آباداندر . فرات نهرينك شرق طرفنده اوج آسمانه سرچكمش برقزيل مهيب قيا اوزره سنك بنا ، شكل مربعدن سهل طولانجه واقع اولمش برج وبارولری غايت متين ومستحكم خندقسز برقلعه‌در . دائراً مادر جرمی معلوم دكلدر ؛ اما كوچكدر . دزدار ونفراتی ، درون قلعه‌ده قرق عدد خاك ايله مستور نفرات خانه‌لری وغلال انبارلری برجامع مختصری وقيالر ايچره آشاغی فراته اينيلير صو يوللری واردر . درون قلعه‌ده آثار بنا يوقدر . اما آشاغی ساحل نهرده مفيد ومختصر برقصبه‌سی واردر . جامعی ، خان وحمام وسوق مختصری واردر . اما عمارت ، فلان كبی ابنيهٔ معظمه‌سی يوقدر . جابجا دوت باغچه‌لری چوقدر جمله اهاليسی توركاندر . بوقلعه ديبنده (زيارتگاه سليمان شاه) واردر . بوذات آل عثمانك اجداد عظامندن ارطوغرول بكك پدری سليمان شاهدركه ديار ماهاندن طلوع ايله آل سلچوقه كليركن بوجعبر قلعه‌سی ديبنده جمله اتباعيله مكث ايتمش وسليمان شاهه غسل ايجاب ايتدكده فرات نهری ايچنده غسل ايدركن بامرالله غرق اولوب نفس شريفی ذيل قلعه‌ده برپشته اوزره دفن ايدلمشدر . حالا بوراسی زيارتگاه خاص وعامدر . اندن اوغلی ارطوغرول طوس طوغری طوغريلوب سلطان علاء الدينه

دیوب دیوارینه ال اوروروسه قسم بالله یرینه اعتبار ایدرلر . و بو سلطانه (یحیی جانی) دیه‌رلرنك اصلی بر سجاده اوزره نجابتده و حیاتده اوطوردی کی اوطوردیغندندر . آندن جانب قبله‌یه چوله (١٨) ساعت کیدرك (رقه) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف تخت قدیم قلعهٔ رقه — بورایی ملوکدن ملوك کچوب نهایت اهالیسی سلیم خانه اطاعت ایتمشدر . سلیمان خان تحریری اوزره رقه ایالتی تختی اولوب قریب العهد الیمده تورکان اشقیا والشراسی دستندن خراب اولوب رقه ایالتی ایچون اورفه تخت اتخاذ اولنمشدر . بوقلعه چولده فرات ودجله آره‌سنده‌کی جزیره وسطنه قریب بر پشته اوزرنده بر قلعهٔ عظیمه‌در . اما ایچنده عربان و تورکان قیشلار . تونده بر آدم قالماز . زمان عمارتنك آثار خرابی حالا ظاهر و باهردر . باغلری و دوت باغچه‌لری کندی بیتر . کندی بیتر کیده ، کیده خراب اولور . خرابی کورمسی آدمه کدر ویرر . زمان قدیمده شهر عظیم اولوب بغداد یولك جانب شرقیسنده [illegible] اورفه پاشاسی حکمنده اولمغله عربان و تورکاندن [illegible] حقی اورفه پاشاسی آلور .

بلیجهٔ اولی نهری حرانده [illegible] بر اولوب جانب شرقه جریان ایدرك بورقه شهرینك شرقی [illegible] بعده بورقه‌دن آشاغی جاری اولهرق فرات نهرینه منصب اولور . بورقه قلعه‌سی قربنده جانب قبله‌سی طرفنده ([illegible]) [illegible] نهر بلیخ طغیان ایله کلدکده بر بحیرهٔ عظیم اولور . اطرافی جبالی واورمانلی جهه دوت باغلی ، کل و کلستانلی برجای صفادر . لکن ایچنده چول عربانی ساکن اولور . عربانی (آرس اوغلی) حکمنده‌در . ([illegible]) عربانیدرلر بر ملعون قومدر . حران ، رقه ، جعبر ، بالس ، عنه ، سلمیه ، حدیثه قلعه‌لرینی برباد ایتمشدر . بومنه کور (یولك) ایچنده ساکن اولوب حریر زیبا حاصل ایدوب اورفه پاشاسنه عرضه اوجیله سهل اوش ویررلر . ورقه‌دن جانب شرقه (١٠) ساعت کیدوب (جعبر دوسره) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ جعبر دوسره — ملك مشرك عندی دوسره نام وزیری بنای ، ابتدا انشاسنه همت ایتمشدر . بعده جعفر قشیری مالك ملك اکم نام اولوب بوقلعه‌یی غایة الغایه استحکام ومتانت اوزره تعمیر و ترمیم ایله بخش سنه متصرف اولدیغندن آنك نامنه نسبتله و جعفر لفظی ده اتراك شیوه‌سنجه (جعبر) ه تبدیل ایدرك (جعبر قلعه‌سی) دیدیلر . آندن ملوك سلجوق بوقلعه‌یی محاصره ایدوب یدی آی جنك و جدال و حرب و قتال ایدرك اکراد عناد الندن قهر و جبر ایله ضبط ایتدی . بعده نیجه ملوکه انتقال ایدرك ٩٢٣ تاریخنده غوری مصری الندن سلطان سلیم صلح ایله فتح ایدوب سلیمان خان تحریری اوزره رقه ایالتی حاکمنده دوبوله‌لق ویوز الی آقچه‌لق قضادر . اما ناحیه‌سی [illegible] ، دزداری وقلعه نفراتی واردر . کفایه مقداری جبه‌خانه‌سی وار . دیار بکر ، ماردین ، موصل ، حلبه کیدر شاهراه اوزره واقع اولمغله آبادانر . فرات نهرینك شرق طرفنده اوج آسمانه سرچکمش بر قزل مهیب [illegible] شکل مربعدن سهل طولانیجه واقع اولمش بر حصاردر دیوارلری [illegible] حصین بر قلعه‌در . دائرا مادار جرمی معلوم [illegible] درون قلعه‌ده قرق عدد خانه ایله مستور [illegible] بر جامع مختصری وقیلار [illegible] آشاغی قرا[illegible] واردر . درون قلعه‌ده آثار بنا یوقدر . اما آشاغی ساحل نهرده مفرد ومختصر بر قصبه‌سی واردر . جامعی ، خان و حمام و سوق [illegible] کبی ابنیهٔ مستحسنه‌سی یوقدر . باغچه دوت باغچه‌لری چوقدر جهه اهالیسی تورکاندر . بوقلعه درونده (زیارتکاه سلیمان شاه) واردر . بو ذات آل عثمان اجدادی عظامندن ارطغرول بکك پدری سلیمان شاهدرکه دیار ماهاندن طلوع ایله آل سلجوقه کیدرکن بوجعبر قلعه‌سی دیبنده جهه اسامیه مکث ایدوب وسلیمان شاهده غسل ایجاب ایتدکده فرات نهری ایچنده غسل ایدرکن بامرالله غریق اولوب نعش شریفی بو قلعه دیبنده پشته اوزره دفن ایتمشلردر . حالا بورایی زیارتکاه خاص و عامدر . آندن اوغلی ارطغرول طوس طوغری طوغرویوب سلطان علاء الدینه

کلوب بولی بکی اولمشدر . بعده اوغلی عثمانجق ابتدا عثمانلی بکی اولمشدر . الله دولتلرینی الی اخر الدوران مؤبد ایده ! آمین یامعین . بوجعبر قلعه‌سنك مقابله‌سنده‌کی حلب جانبی وخاکیدر .

زیارتکاه کزیدهٔ اصحاب کرام — بومحل کرچه ارض مقدسدر . امابو محلده صحابهٔ کزینك مدفون اولمه‌لرینك سببی بودرکه حضرت علی ایله معاویه بوجعبر قلعه‌سی مقابلنده جنك عظیم ایدوب طرفیندن نیجه‌بیك صحابهٔ کرام وارباب صفه ومهاجرین و انصار وتبع تابعین شهید اولوب حالا اوصحرای جعبرده قبر منورلری ، سنك مزارلری واردر . هرطرفده قبابلریله نیجه یوز مراقد پرانوار آشکاردر . باشلیجه معلوم اولانلری : بشیر بن حاتم طائی ، موسی بن حضرت زبیر ، زین الدین بن عقیل ابن ابی طالب ، اسماعیل بن حزیمه ، سراج الدین بن خالد ، صالح برقی بن عبدری در . بونلردن ماعدا نیجه صحابهٔ کرام مدفوندر . امابونلری زیارت ایدوب روح شریفلریچون آت اوزره قرآن تلاوت ایدوب ینه فراته کله‌رك کمیلرله قارشی جعبر طرفنه کچوب استراحت ایتدك . آندن ینه کمی ایله بری حلب خاکنه عبور ایدوب جانب غربه چولستان ایچره (بالیس) قصبه سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ بالیس — [١] جعفر دوانقی وزیری (بالیس) نام برذات بنا ایتمشدر . فرات نهرینك غرب طرفنده چولده‌در . حلب ایالتی سنجاق بکی تختیدر . بکینك خاصی قانون سلطانی اوزره (٢٢٠٠٠٠) آقچه‌در . زعامتی (١٤) ، (٥٧) تیماری واردر . چری باشیسی ، آلای بکیسی واردر . رقه قلعه‌سی بوبالیسك حین سفرده بکینك عسکری وجبه‌لولری بیك التمش قلیج عسکری اولور . سپاه کتخدا یری ، یکیچری سرداری یوقدر . اما یوز اللی اقچه‌لق قاضیسی واردر . اولری جمله خاك پاك ایله مستوردر ، جامع ، خان ، حمام وسوق مختصری واردر . رقه قلعه‌سی بوبالیسك شرقنده برقوناقلق منزلنده وچولدر . رقه یولنه دخی قریبدر . اما جان پولاد اوغللری عصرنده معمور و آبادان درت باغلی شهر بندر ایمش !

[١] شمدیکی اسمی (مسکنه) در. اصل بالیس مسکنه‌نك جنوبنده برخرابه‌زاردر.

تا نهر فراتدن کلیر ترعه‌لری کنارنده معمور و مزین قراسی وارمش . جانبولاددن صوکره خراب اولمشدر . بورادن قالقه‌رق رصافهٔ کبیر قصبه‌سنه کلدك ایلك بانیسی هشام بن عبدالملك بن مرواندر . شامده طاعون اولدقده بوهشام طاعوندن فرار ایدوب بوچولستانده خیمه وخرکاهیله مکث ایلدی . غزال وشکارندن وهواسندن حظ ایتدی . صولی اولمدیغندن هندسه‌جیلرله مشاوره ایدوب زمین اوزره ارتفاع آله‌رق نهر فراتك الك عالی یرندن وجانب شرقدن بر رصیف عظیم سد ایتدیردی . وفراتك تنزل ایتدیکی محللره ایکی یوز بیك آدم ارغاد اوشوروب خیمه وخرکاهی اولان محللره دریا مثال فرات نهرینی جریان ایتدیردی . بوعملیات لفظ (رصیف) حسابی اوزره اوچیوز سکسان کونده تمام اولدیغندن خیمه‌سی زمینه بر شهر بنیاد ایدوب اسمنه آنکچوب رصافه دیدیلر . فراتدن کامل برکونلك مسافه‌در اما مرور ایام بورصیفی رمل وتراب ایله مملو ایدوب نیجه یرلز اهالیسی قرق اللی قولاج یردن صوچیقاروب دفع عطش ایدرلر . حالا برارض یابسه اولمغله اولقدر عمار دکلدر ، قلعه‌سی دخی خراب ویباب اولمشدر . هشام بوشهرده طاعوندن مرحوم اولدیغندن بومحلده دفن ایدلمشدر قبه‌سی وار ، عربان زیارتیدر . آندن (مرقیسا) شهر قدیمنه کلدك واسع صحرا ایچنده زمان قدیمك برشهر عظیمندن قالمه خراب برقصبه‌در . جامعی ، خان وحمامی وبرقاچ دکانی وار . الجزیره‌ده رقه قربنده فرات نهری کنارنده خابور نهرینك فراته قاریشدیغی محلده‌در . فرات نهرینك جانب شرقنده‌در . بونهر خابورك منبعی رأس العیندر . اورادن چیقوب بوراده فراته منصب اولور . بورادن قالقه‌رق شرق جنوبه طوغری کیدوب (عانه) قلعه سنه کلدك ، شام خاکنده‌در . زمان قدیمده فرات نهری ترعه‌لریله ری اولنور شهر عظیم ایمش . حالا عربان اشقیاسنك هجوم وتعدیسندن خراب اولمشدر . فرات ودجله جزیره‌سنده قلعه‌سی برپشته اوزره مربع الشکل اوله‌رق طاشدن بنا ایدلمشدر . بورایه نهر فراتدن برترعه کلور ایمش فقط شمدی رمل وتراب ایله مملو ومعطل اولمشدر . بورایه کاربان عظیم کلوب شام طوپلری کتیررلر . آندن جانب شرقه

(درقلعه‌سنه) کلدك دزداری ونفراتلری واردر . نیل نهری کنارنده بر (درشهری) دها واردر . بورادن حرکتله (حده) قلعه‌سنه کلدك . برحده دخی مکهٔ مکرمه ایله جده بندری ماییننده وارکه قصبه‌جقدر . اما بوحده عراقده نهر فراتك جانب غربنده مسلمه وعنا خاکنده معمور برقلعه‌در . دزداری وقلعه نفراتی ومعدیه کچید کمیلری واردر . اما بومحلده مرادی عبور ایتمیوب ینه جانب غربه چول ایله بی امان عربان اوبالرندن خوق وخشیتله مرور ایدرك (حدثیه) قلعه‌سنه کلدك . بوقلعه نهر فراتك تا اورته‌سنده غایت متین اوله‌رق طاشدن بنا اولنمشدو . جانب اربعه‌سی نهر فرات ایله محاطدو . آندن شمال جانبنه چول ایله کیدرك (جلاب) قصبه‌سنه کلدك . اورفه خاکنده بیك خانه‌لی باغ وباغچه‌لی چولده معمور قصبه‌در . قرالرنده پرنج کثرتله حاصل اولور . آب وهواسی لطیف واراضیسی منبت ومحصولداردر . جوامع ومساجدی، خان وحمامی وبرقاچ دکانی وبرقاچ آسیابی واردر . بوشهرك نصفی خاص همایون ونصف دیکری زعامتدر . بورادە زیارت الشیخ حضرت جابر الانصاری، قدس سره وار، برمفید ومختصر قبه‌ده مدفوندر . امابوحقیر مصر اسکندریه‌سی خارجنده برجابر الانصاری زیارت ایتدم . اول اصحاب کزیندر . جامع وتکیه‌سی عتبه‌سنده تاریخیله مسطوردر . امابوجلابده‌کی جابر الانصاری کیم اولدیغنی بیلمیورم بعده جلابدن قالقه‌رق جانب شماله (سیوه‌رك) قلعه‌سنه کلدك . سنجاق بکی تختیدر . بکینك طرف پادشاهیدن خاصی (٢١٣٠٤٣) آقچه‌در . تیماری (١٢٣) وقلیج زعامتی (٤) در . الای بکی وچری باشیسی واردر . جبه‌لیلری وبکینك عسکریله بیك ایکیوز مسلح عسکر اولور . یوز اللی اقچه قضادر . کتخدا یری ویکیچری سرداری ومحتسبی ودیار بکر ویوداسی امینی ومفتشی وخان وحماملری ومکتبلری ومزین چارشو وبازاری واردر . بورادن حرکتله دکرمان بوغازی منزلنه نزول ایتدك دیاربکر خاکنده برسنکستان یرده صارب بوغازدر . بورادن مرور ایده‌رك (رحبه) قلعه‌سنه واصل اولدق .

دیر رهباندن غلط اوله‌رق (رحبه) تسمیه اولنمشدر . بانیسی نمرود

لعین اولوب اورفه ایالتی خاکنده سنجاق بکی تختیدر . بکینك خاصی (٦٠٠٠٠٠) اقچه اولوب وزعامتی (١٠٠) تیماری (١٥٦) در . آلای بکیسی، چری باشیسی وسکزیوز سفره اشر عسکرلری واردر . یوزاللی آقچه‌لق قضای آسمانیدر . کتخدا یری، سرداری، دزداری ونفراتی واردر . قلعه‌سی طاش بنا وشکل مربع کبی ظن اولنورسه‌ده دقتلیجه باقیلدیغی وقتده براز طولانی اولدیغی کوریلور، رعنادر . شام وحلب تجارلری بغداده بومحلدن عبور ایدرلر . عربان یتاغی یرلردر . بورادن قلعهٔ خراب (سن روها) یه کلدك . اورفه‌یی بنا ایدن (روها) نمرودن اول بورایی بنا ایدوب بونده فوت اولمش وبورایه دفن اولندیغی ایچون سن روها ایله تلقیب اولنمشدر .

عمود عبرتما — بوراده عبرتما برصماقی عمود منتها واردرکه شرق طرفنده برکونه خط عبری اولوب جمیع ارباب معارف وسیاحان کلوب آنی قرائت ایدرلر . وحضرت ادریس علیه السلامك خطی اولدیغنی سویلرلر . مصردن قوم قبطی ارباب معارفی کلوب بوخطی قرائت ایتمش وخط ادریس اولدیغنی تحقیق ایلمشدر . بورای طوفاندن اول بنا اولنمش عظیم برشهر ایکن صوکره‌لری خراب اولمش . حالا قوم یهود وقوم قبایطه وقوم مغاربه خط ادریس علیه السلام ایله مزین اولان عموده نظر ایدوب آه درون ایدرلر . بوشهر خراب آبادده قرق کنز عظیم واردر دیرلر . وبودنیاده تاروز قیامته قدر نلر واقع اوله‌جق ایسه بوعموده مسطوردر دیه اقوام مغاربه تحسرلر چکرلر . قلعه‌سی صعب وقوی البنیاد شدادی وقدیم قلعه‌در . (نهر زارب اصغر) بوقلعه دیبنده دجله‌یه منصب اولور آب، حیات مثال صوبی واردر . ٥٧٩ تاریخنده الملك الاشرف بن عادل بوقلعه‌یی یدی آی محاصره ایتدکدن صوکره چوق زحمتلرله فتح ایتدیکی ایچون بعد الفتح دریا مثال عسکر اوشوروب منهدم ایتمشدر . اما عمار اوله‌جق قلعه‌در . جامعی ، خانی، مساجدی، واسواق مختصری حاوی برقصبه‌جقدر . بورادن ینه سیوه‌رکه واورادنده علی پیکارینه کتمیوب سیوه‌رکدن جانب غربه حرکتله قره قایق قصبه‌سی منزلنه کلدك . بورادن کمی ایله فراتی کچوب (کرکر) ه کلدك . کرکر نهر

فراتك جانب غربیسنده ملاطیه ایالتی خاکنده صوباشیلقدر . واسع ودوز بریرده اولوب باغ وباغچه‌سی چوقدر . آندن ینه کمی ایله قارشوطرفه کچوب (چرمیك) قصبه‌سنه واصل اولدق .

حمهٔ قدیم چرمیك — بوراسی دیار بکر خاکنده اولوب ایلیجه‌لری اولدیغندن ایلیجه‌لی چرمیك دخی دیرلر برشهر رعنادر . بونده ملك احمد پاشاافندمزك کتخداسی (قده محمد) خانه‌سنه مهمان اولوب بوشهری سیروتماشایه شروع ایلدك . نهرفراتك جانب شرقیسی کنارنده معمور ومزین ، باغچه‌لرله محاط اولری حاوی اولوب سنجاق بکی تختیدر . بکنك خاصی (٢٣٩٤٠) اقچه‌در . (٩) تیماری ، (١٠٥) زعامتی واردر . آیروجه الای بکیسی واردر . یوز اللی اقچه‌لق قضادر . کتخدا یری وسرداری واردر. بورادن حرکتله ینه شهر چرمیك قربنده ودیار بکر خاکنده (جونکوش) قصبه‌سنه وآندن (عبدی‌هر) قصبه‌سنه کلدك: دیار بکرخاکنده وفرات نهری کنارنده باغلی، باغچه‌لی قصبه‌در . بورادن ینه نهر فرات ایله (کرکر) شهرینه کچوب آندن دخی اللی عدد صالت آتلی رفیقلرله جانب غربه کیده‌رك (صفرات) قلعه‌سنه کلدك : بانیسی آل ترکمانیاندن سلطان علاء الدوله‌در . (کوکصو) نهرینه قریب برشهر عجیبدرکه باغ وباغچه‌سی وانهار جاریه‌سی جهانی ری ایتمشدر . بورادن قالقوب « قرغه سکمز » جانبندن صفرازه قریب (سوره) قصبه سنه کلدك . بیك قدر باغ وباغچه‌لی ، جامع ، خان ، وحماملی ، سوق مختصرلی هواسی لطیف ، شیرین برقصبه‌در . ملاطیه خاکنده صوباشیلقدر . بوشهر کومور طاغی دامننده واقع اولدیغندن آب روانی فراواندر . جمیع روضه ومشبك بوستانلرینی کومور طاغی صولری سقی وارروا ایدوب جانب شرقه جریان ایدرك نهر فراته دوکیلورلر . اما بوشهر فراتدن بعیددر. آندن جانب شماله چیقه‌رق (کاخته) قصبه‌سنه کلدك . بوده کومورلی طاغی ذیلنده باغلی، باغچه‌لی ، طرز قدیم خانه‌لی برقصبه‌در. اهالیسی هپ تورکمان طائفه‌سیدر. حاکملری ملاطیهٔ پاشاسنك صوباشیسیدر . یوز اللی اقچه‌لق شریف قضادر . خلقی شریعت مطهره‌یه غایت مطیعدرلر. سرداری ، کتخدا یری کبی حاکملری

وار . بوشهرك حایلنده‌کی کومور طاغنك وراسی ملاطیه آصپوزیسنك باغ ارمیدر . بوشهرده نهر فراتدن بعیددر . متعدد جامعلری ، حمام خان وسوق سلطانیسی وار ، معمور برقصبه‌در . بورادن قالقه‌رق (حصنمنصور) [١] قلعه‌سنه کلدك .

دلبرلرینك مثلی ستانبولده بولنماز رفعت بوسببدن سویبور آدی یمانی

اوصاف حصن منصور — ایلك بانیسی منصور بن جعونه بن الحارث العامری اولمغله (حصن منصور) یعنی منصور قلعه‌سی دینمشدر . افواه ناسده غلط اوله‌رق (حسن منصور) دیرلر . مرعش خاکنده صوباشیلق ویوز اللی آقچه‌لق قضادر . یتمش پاره‌یی متجاوز اولان معمور کویلرنده تورکمانلر ساکن اولور . کتخدا یری ، یکیچری سرداری ، محتسبی ، نائبی باجداری واردر . اما مفتی ونقیبی مرعشده اوطورور . قلعه دزداری ونفراتی واردر . لکن قلعه‌سی نهر فراتك جانب غربیسنده شهر سمیاطه قریب واقع اولمشدر . امویلردن مروان بن محمد الجعدی‌نك بوقلعه‌یی تعمیر وترمیم ایتدیکنه دائر سورده تاریخ مسطور واردر. کرچه کوچوك برقلعه‌در. اما غایت صعب اولدیغندن مصر خلفاسی نفی ایده‌جکلری آدمی بورایه سوروب حبس ایدرلردی . کوك صویك شمالنده‌در . وفرات نهرینك جنوب غربیسی جهتنه دوشر . بوایکی صوده قلعه‌یه قریبدرلر .

اشکال قلعهٔ حصن منصور — شکل مدورده، سنك بنا برقلعهٔ بی همتادر. سیاه وبیاض مجلا ومصیقل طاشلری واردر . درون قلعه‌ده قرق عدد خانه ، برجامع وجبه خانه ایله کفایه مقداری طوپلری واردر. اشاغی رباطی معمور ومزین شهر شرینددر . بوشهر خلقی ملاطیه‌یه وملاطیه‌لیلر بوشهره وقت ظهره دکین واروب کلیرلر . زیرا ماینهماده ساده‌جه کومور طاغی وار . جانب غرب جنوبیسنده (غینتاب) ایکی منزل مرعش ایسه برکرکی منزلدر. بورادن قالقه‌رق (سمیاط) قلعه‌سنه کلدك . (الملك الافضل) مصر حاکمی

[١] اهالیسی (آدی یمان) دیرلر . شاعر مشهور رفعت بابامر حومك وطنیدر. شوبیتی دخی بابانك آدی یمانی زیاده‌سیله سودیکنه دلالت ایدییور :

ایکن خست ودنائتدن قول غلو ایله کندیسنی عزل ایدوب بوسمیاط قلعه‌سنه نفی ایتدیلر . غم وغصه‌سندن آه وانین ایدرك مرحوم اولوب سمیاطك دوت باغلری ایچنده برقبهٔ عالیده آسوده‌در . رحمة الله علیه :

بورادن ینه جانب غربه معمور وآبادان قریه‌لر ایچره مرعش طرفنه کیدوب (صدباز – بهسنی) قلعه‌سنه کلدك . جمیع اوصافیله حج شریف جلدمزده مسطوردر . بورادن جنوب غربی‌یه کیدرك (مرعش) شهرینه کلدك . بورانك اوصاف واحوالی حج جلدمزده مسطور ایسه‌ده بودفعه‌ده بعض احوال وغرائبنه کسب وقوف ایتدیکمزدن بروجه زیر یازلدی : بویکی مرعشك جانب قبله‌سنده وحالا باغلر اولدیغی یرده اسکی مرعش شهر عظیمنك خرابه زاری واردر. حالا آثار بناسی ظاهردر. سبب خرابی اولدرکه حضرت عمر خلافتنده بالذات کندولری قدس شریفی فتح ایدوب « آیاقیصر رومك نیجه اوله ؟ » دیو برقاچ بیك غزات موحدین وحضرت دلدل سوار اسدالله علی ایله حلبه وعین تابه ومرعشه طوغری کلوب مرعش قیصری اولان (جم جیمه) ایله مرعش اهالیسنه برنامه یازه‌رق (اسود بن مقداد) ایله کوندیره. نامه‌نك مآلی شودر: « اولا برالله ، ثانیا رسولی محمد علیه السلام ، ثالثا چاریار کزین طرفندن اولان بونامه‌مز وصول بولدقده دین مبینی قبول ایدوب قلعه‌یی تسلیم ایده‌سکز . وخراج قبول ایلمیه‌سکز» . نامه قیصره قرائت اولندقده درحال مرعش قومی شهری خالی براقوب شیرطاغنه فرار ایدرلر . بوسببدن اسکی مرعش خراب اولوب بعده آل ذوالقدر بکلرندن علاءالدوله مرعش صاحبی اولوب شهری معمور ایدرك ایچنده حکم سوردیکی وقلعه‌نك بر وادینك میاننده جبل دامننده (اومزی کچلی) نام محلده ایدوکی ذاتاً اوحج جلدمزده مسطوردر . جبل شیردن بوشهره برعین جاریه روان اولور، اسمنه (بیکاربانی) دیرلر. تفرجکاه یردر. شهرك جمله ارباب معارفی بوراده جلوه‌له‌نیرلر . بوصو شهره کیروب سکز عدد آسیاب دقیق دوندیرر، شهرك قبله جانبنده المالی کویی طرفندن بردیکر نهر دخی شهره جریان ایدوب اون التی کوز دکرمان دوندیرر . بو یکرمی درت کوز دکرمن جمله وقفدر . شهر ایچنده علاءالدوله جامعی حرمنده‌کی

دکرمان غایت سریعدر . جامعك جماعت کثیره‌سی بونك میزابندن تجدید وضوء ایدرلر . بوشهرك برجانبنده یایلاق برکوه بلند واردر . بونك تاذروهٔ اعلاسنده برحوض عظیم واردر . کویا بحیره مثالدر . اسمنه (قره کول) دیرلر . مرعش اوچ ساعت یره‌در . بوقره کول قربنده عظیم برصهریج واردر . کویا طولاً وعرضاً دوردر یوز آدیمدر . زمان قدیمده (جم جیمه) قیصرك بویایلالرده وکوکسن یایلاسنده یتمش بیك قویونی وکچیسی ، جاموسی وصغیری وار ایمش . جمله چوبانلر بوحیوانلری صاغوب سودینی بوحوضه ، دوکرلر ، آندن اوچ ساعتلك یر آلتندن بیاض مرمرکار یولدن مرعشده‌کی (جیم جیمه) سراینه کیدوب حوضلره دوکولور ؛ و بورادن جمله خلقه بالش بذل اولنورمش !. بقیه‌سی دخی مطبخنده خرج اولنوب آینده و رونده‌یه سودآشی بذل اولنورمش ؟ . بوقیصر (جیم جیمه) اویله داراته مالك ایمشکه روز مره مطبخنه وغیری لوازمنه وجمله قویونلرینه بهر یوم یتمش قاطر یوکی طوز خرج اولنورمش !.. آنك زماننده بومرعش اویله معمور ایمشکه شهرك براوجندن دیکراوجنه خروس طامدن طامه صچرایوب بردامه کرفتار اولمازمش . حالا ینه معمور برشهر مزین ایمش . بوشهرك شرقنده‌کی طاغلرك آردی البستان صحراسیدر . او صحراده برنهر جاری واردر اسمنه (آق صو) دیرلر . مرعش وعینتابك جمله پنبه وپرنجی اوزرنده‌کی اراضیده حاصل اولوب نهرك برطرفی مرعش ، طرف دیکری عینتابدر . آره‌سنده شیرطاغی واردر . سلسله ایله تاجبل عرفاته منتهی برکوه بالادر . بوطاغلر وبلده‌لرده جمله ترکمان قومی ساکندر . لسانلر — کندیلری کبی — بخارا ایللرندن کلمه‌در . بتون ترکلر اون ایکی نوع لسان اوزره متکلمدرلر . بوقوم ابتدا ماوراء النهردن خروج ایدوب دانشمندی ، آق قیونلی ، سلچوق ناملریله آیری ، آیری بوروم دیارلرینه قدم باصوب هربری بر دیاری استیلا ایلمشلردر. کونا کون لهجه‌لری واردر. بوترکمان لسانی تاتارجه‌دن متفرقدر.

دربیان لسان ترکمانی — حسابلری بیلدیکمز وجهله بر. ایکی .. اوچ... الخ‌در . اماسائر اصطلاحلری بروجه آتی تحریر اولنور :

الله ، بلواج ، هیكل ، اینه ، مزكت ، قاقی ، اونلن
چلب پیغمبر طلسم جامع مسجد امام مؤذن
قانجرید ایدك ؟ آجارلی ، اروانا ، دارچیقمه ، اوكات دور
نره‌ده ایدك یكی دیشی‌دوه دارلمه ایی ایله
قانجری یلیغانبه ، كومچ ، لواشه یئی
نره‌یه كیدرسن‌بره اكمك اكمك اتمك

اسامیٔ بنات ونسوان : زخروفا ، چكدم ، ماوزنیه ، آشیده ، جام ، جامب ، كلخان ، كلفام ، سوسام ، جان زار ، دلدل زار ، جوبار ، هوما ، آسیدا ، آیشا ، هوجان ، هوندی ، دوندی .

اسامیٔ جواری : یوملاق ، دوملاق ، پنبه ، ارنیسه ، نارنج ، نارنجه ، حاوه ، دهان ، سوخان ، مینشه ، وارقا .

اسامیٔ چاكران تركمان — : مصمار ، یوز ، اولود ، بوزقلو ، یشار ، یصار ، قهود ، قهرمان .

اسامیٔ رجال تركمان — : الـمشاه ، قاچ آلب ، دیش بوداق ، قورقوت ، بوغا آلپ ، مصلادین ، یزید ، مزید ، موزود ، مرداك ، سیفالی .

اسامیٔ قبائل تركمان — : ذوالقدریه ، قره‌چپلی ، دوبلی ، آق قیونلی ، ممابلی ، پهلوانلی ، قچارلی ، دوملك ، بوواجق ، كچه‌لی ، آوشارلی ، آوجیلر ، دده‌لر ، طورونلر .

بونلر جمله یك دل قبیله‌لرعد اولنوب عربكیر لیله دیوریكی آراسنده صاوی كچیلی طاغنده یایلارلر . سائر اصطلاحات :

باللی غره ، ككرمسی ، دوتوق ، هلات ، موهدی كیبكمی ؟
مارقوب شراب دواق خلعت فراجه كیرمیسك
بارغم یاوونجیدی ، چونكلدم ، یغز آنجلاین دوزنجار ، قراكده شارلی
قارنم آغریدی قوجه‌دم بوكره شویله‌یاپ دولكر طشرده‌ده شهرلی
ككرمسی هورپولده‌دیر ، ایرماغه چیمكمی اوشاق ؟ ناشی آوانه هله‌سی میدك همی ؟
شراب ایچرلر صویه كیرمیسك اوغلان بیلمدیكك آدمله سویله‌شرمیدك

اوشاق ، آینه دامینك فاقی مصلیقیدر ، شوكشی ، هام هالت
اوغلان جامعك امام كبیریدر اوكشی چرچی اثوابی
شارقدی ، چندی ، امجك ، دام دازلاق ، دامده بكا
شهرلی اولدی مقاص ممه چیرچبلاق چادرده بكا
اویاكمی دیك‌به اوشاق ؟ غسل وغشلی شارلی غزه‌هورپولده‌دیر ، آلات صمات
بكزه‌یه‌یمی دیرسك‌به اوغلان كینلی كبرلی شهره كلیر قهوه ایچرلر تیزقوریجه
اویكونكمی كیشی ، به‌نیدك ، شوچیلی ، بلكی دهلیه كاك یردن
اویارمیسك آدم بره‌نیلرسك شومرداری بلكه‌كوزده‌اوزاق یردن
ال بزی‌ده داكلیه‌لر كشی ، كوزكو ، طوشوم ، كوچك
خاق بزی عجبلیه آدم آینه فكریمه‌كلدی كوزل
چللغدیریر بغرم ، طاهل ، دهله ، بركدی آلاك یره
اوینادیر یوره‌كم بغدای كوزت بریره كلدی میدانه
جوم جمات ، چوق وشماك قزاك ، طراش ، كوبلر تیكن ، طوله
جمله جماعت اوشماك اوغلانلر ! زعز كوچك زغزتازی زعز
مانطیل ، اونادم ، هاشال ایت ، صانقی
بازوبند یووارلاندم اویوز كوپك ینكی

بونلرك دها نیجه غریب لهجه‌لری واردر . بری برلرینك لسانلرینی ترجمان ایله اكلارلر . ترك شعبه‌لرینك چغتاینجه‌قولی الك فصیحیدر . مغول ، بوغول ، ترك قوزاق ، هشدك ، داغستان ، لزكی ، قوموق ، تاتار نجارا ، نوغاری ، اورومیت ، اولونوغای ، كیجی نوغای ، شیداق نوغای ، هایداق ، بارداق ، قریم كبی برچوق اقوام هپ ترك وتاتاردرلر . توركمان آل عثمان دخی آنلردندر . اما قالماق تاتاری یعنی چین ، خطای وختن ایله مسقو ماوراسنده قاراكلق دنیایه وارنجه امتداد ایدن بوقوم بشقه بر تاتاردرلر . اون ایكی (طامی) یعنی شاهلری اولوب اون ایكی عدد لسانلری واردركه بری برلرینی اكلامیه‌رق كزرلر ؛ جهانی طوتمش برآلای لجوجلردر . مسقو قرالیله فغفوره قوزاق طائفه‌سی بوقاماغ قومندن بیزار اولمشلردر . روی ارضده

جناب الله ایکی قومی بحساب خلق ایتمشدر ، بری مصر جزیره‌سنده اون ایکی ملك حکمنده اولان قره‌لر یعنی سودان اقوامی ، دیکری ده بوقالماق قومیدر . انشاءالله بوقالماقلری ده محللرنده علی التفصیل تحریر ایدرز . همان جناب باری صحت بدنله سیاحت تام و آخر نفسده ایمان تمام میسر ایلیه !..

بومرعش شهرینی کوزلجه تماشا ایتدکدن صکره جانب غربه کیدرك (قارص مرعش — قارص ذوالقدریه) قصبه‌سنه کلدك . ملك عثمانیده اوچ قارص وار . بری ارضروم قارصی ، دیکری سلفکه سنجاغنده قره طاشلق قارصی‌که خراب اولمه‌دور . دیکری ده بومرعش قارصیدر . مرعش خاکنده سنجاق بکی تختیدر . الای بکیسی ، چری باشیسی واردر . حین غزاده پاشاسی عسکریله سکز یوز عسکری اولوب سفره کیدرلر . یوز اللی آقچه‌لق قضادر . سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، محتسبی واردر . قلعه‌سی مربعدن طولانجه سنك بنا بر قلعهٔ رعنادر . ایچنده خانه‌لرله جامعی ، چارشی وبازاری یوقدر . آشاغی طرفی باغ وباغچه‌لی ، آب حیات صولی معمور قصبه‌در . اهالیسنك اکثری حمالی تورکمانیدر . بورادن جانب غربه کیدرکن جلالئ مشهور کورجی نبی‌نك (دوه‌لی) قریه‌سی بر طرفده قاله‌رق (صاری قامش) قریه‌سنده منزل آلدق . باغلی وباغچه‌لی معمور بر کنددر [١] . بورادن ده حرکتله (کوکسون) یایلاغی طاغلرینه کلدك .

سیاحان بروبحاردن ودوار جهان لیل ونهاردن پاپاءونتا (پیه‌مونته) مؤلفیله اطلاسی مینور وجؤغراف کتابلری مصنفلرینك قول صحیحلری اوزره روی ارضده جمله یوز قرق عدد کوه عظیملر واردرکه جلد ثانیده بالمناسبه یازلمشدی .[٢] بوکوکسون یایلاسی طاغی دخی یوز قرق سکز جبل منتهانك بریسیدر . اویله بر کوه بلنددرکه مدحنده کروبیان درمانده‌در . اویله براولو یایلاقدرکه ایچنده اون ایکی کره یوز بیك آدم ویوز کره یوز بیك حیوانات وسعت اوزره سیران ودوران ایدرلر . قونیه ومرعش ایالتلری خلقلریله نیجه بوی-

[١] کند شهر دیمکدر .

[٢] جلد ثانینك یکرمی طقوزنجی صحیفه‌سنده بیان ایتمشیدی .

بکی ترکمانلری بویایلاده جلوه‌له نیرلرده بربرلرندن خبرلری اولمز . بوجبل عالیده اولان نبات وکیاه ، ازهار واخشاب اسپنچیاری بر دیار یایلاسنده یوقدر ، مکر ارضروم اکسه‌سنده‌کی بیك کول یایلاسنده اوله . نیجه بیك قایناق عیون جاریه‌لری واردرکه آب حیاتدن نشان ویررلر ، بویله بر کوه واسعدر . حتی طقوز یوز یکرمی بر تاریخنده سلطان سلیم اول ایران زمین شاهی شاه اسماعیل اوزرینه سفره کیدرکن ذوالقدریه صاحبی سلطان علاءالدوله مصر سلطانی غورینك تحریکیله آل عثمان عسکرینك ایلروسنی کیروسنی نهب وغارت ایتدکده سلیم خان سلطان غوری‌یه نامه‌لر کوندرمشدرکه مآلی شودر : « شو علاءالدوله‌یی ضبط ایدرك ممر عساکر اسلام اوزرنده رهزنلك ایدییور . حقندن کلیکز یوقسه بن حقندن کلیرم » غوری نامه‌یی قرائت ایتدیردکده منقبض اولوب سلیم خانه «حقندن کلمکه قادر ایسه‌ك کل» دیه نامه‌لر کوندردی . وبر نامه دخی ذوالقدریه صاحبی سلطان علاءالدوله‌یه یازوب کوندره‌یم سنی شاه اسماعیله الکدن کلدیکی قدر امداد ایده‌سك دیه‌رك تحریکه تصدی ایلمشدر . سلیم خان چیلدیر صحراسنده شاه اسماعیل ایله جنك ایدرکن نه کورسون یکرمی بیك قرمزی شالوارلی جندی مصر سلاحشوریله یکرمی بیك علاءالدوله‌نك ذوالقدریه‌نك ذوالقدریه‌نك وتمایلی پهلوانی واللی بیك ترکمان عسکری وشاه عجم عسکریله برله‌شوب سلیم شاهك عسکرینی اورته‌یه آله‌رق قیره قیره انهزامه دوچار ایتمك صددنده ایکن نسیم نصرت سلیم خان طرفنه اسوب جمله ترکمان ومصریلری دندان تیغدن کچیره‌رك شاه اسماعیل انجق یتمش عدد معیتیله ایران زمینه جان آته‌بیلدی . سلیم خان ایران زمینك یدی عدد میر میرانلق یرینی فتح ایدوب در دولته کلدی . آندن شیخ الاسلاملردن فتوا آلوب مصر سلطانی غوری اوزرینه سفر ایچون قیصریه‌یه کلدکده مرعش حاکمی علاءالدوله کویا سلیم خانك مصر اوزرینه کیتمه‌سنه مانع اولمق ایچون یوز بیك عسکرله آماده ایکن سلیم خان وزیر اعظمی طواشی سنان پاشا ایله وزیر ایاس پاشایی کوکسون یایلاسنه کوندره‌رك علاءالدوله ایله بیوك بر جنك وصواش ایتدیلر . سنان پاشا منصور ومظفر اولوب سلطان علاءالدوله یتمش قدر بوی بکی وامراسیله

قتل ایدیلوب کله‌لری سلطان غوری‌یه کوندریله‌رك « ایشته حقلرندن کلدم . حاضر اول وقتکه » دیه خبر یوللاندی . غوری واران ایلیچیلری قتل ایدوب مصرده باب عرب خارجنده دفن ایتدیردی . وایکییوز بیك عسکرله مصردن چیقوب مرج دابقه کله‌رك اوراده منهزم اوله‌رق مصره فرار ایتدی . حالا مصریلرك کمکلری مرج دابقده پشته پشته ییغلیدر. ترکمان کمکلریده کوکسون یایلاسنده ییغین ییغین طورر . علاءالدوله ایله ترکمان امراسنك جسدلری دخی مدفوندر . بورادن قالقه‌رق جانب غربه کیدوب (کونکی) قریه‌سنه کلدك . باغلی ، باغچه‌لی ، صولو صوماطلی وکلیسالی ارمنی کوییدر . بو یایلانك غرب طرفی قیصریه خاکیدر . بورادن ینه جانب غربه کیده‌رك دکرمان بوغازی قریه‌سنه کلدك . بشیوز خانه‌لی ودیرلی بر ارمنی کوییدر . بورادن دخی جانب غربه کیدرك قیصریه شهرینه کلدك . ایلك بانیسی حضرت ذکریا علیه‌السلام عصرنده قیصر (ارجیش) در . نیجه اللره کچه‌رك نهایت حضرت عمر خلافتنده قیصر (خرقیل) تعمیر وترمیم ایتدیکندن که بونده ساکن اولوردی . اول زمانلر قیصریه مرعش وسیواسدن زیاده معمور ومزین ایدی . ودریا مثال عسکری اولوب هپسی دخی روم طائفه‌سندن ایدی . حضرت عمر رضی‌الله عنه بالذات قدسی فتح ایدوب خالد ابن ولید حضرتلرینی سردار معظم ایدرك سکسان بیك عسکرله قیصریه‌یی‌ده فتح ایتدیره‌رك ایچنه عسکر قویدی . وخالد تکرار مدینه‌یه کلدی . بونی طویان قیصر جنود لایحصی کوندره‌رك قلعه‌یی محاصره ایتدیروب ایچنده متحصن اولان غزات مسلمینی شهید ایتدیردی . دیرکن قلعه‌یی تمامیله استیلا ایده‌جك ایکن قلعه‌نك اکسه‌سنده‌کی طاغدن عظیم عسکر ظاهر اولوب نیل کون علملری ایله کلوب جمله کفاری قیرارلر . کفارك لاشه‌لرنده سلاح اثاری وزخمی کورونمیوب ساده‌جه دوداقلرینك صاغ طرفی مجروح اوله‌رق مرد اولمشلردر . بعده بو قیصریه‌یی معمور ایتمکه کیمسه جسارت ایده‌میوب حالی اوزره خراب آباد قالمشدر . تا که قیصر خرقلك اوغلی روم قیصری اوله‌رق بتون دیار اسلامی استیلا ایتمك فکر فاسدینه دوشوب بورالرینی دخی استیلا ایده‌رك قیصریه سورینی تعمیره

مباشرت ایدنجه شامده حکومت ایدن اموی حکمدارانندن معاویه سکسان بیك عسکرله (عبیدة ابن جراح) حضرتلرینی سردار ایده‌رك یتمش کونده جبراً وقهراً بوقلعه‌یی فتح ایتدیردی . صوکره آل عباسدن المتعصم باللهك بغداده هولاکو الندە هلاك اولدیغنی ایشیدن قیاصره ینه قیصریه‌یی استیلا ایلمشلردر. صوکره دیار ماهاندن کان آل سلجوقك کزیده‌سی بولنان سلطان علاءالدین بوقلعه‌یی روملردن آله‌رق فاتح ثالث اولمشدر . بعده ترکمانیلره کچمش وآنلردن دخی آل عثمان الندە تقرر ایتمشدر . سلیمان خان تحریری اوزره قیصریه سنجاغنك پاشا تختیدر. آلای بکیسی ، چری باشیسی واردر . پاشاسنك عسکریله جمله بیك بش یوز مکمل عسکری اولور . پاشاسنه سنوی قرق بیك غروش حاصلی اولور . نیجه کره آرپه‌لق طریقیله اوچ طوغلی وزرایه احسان اولنمشدر . بشیوز آقچه پایه‌سیله شریف نیابتدر . نواحیسی جمله معمور وآبادان اولوب ملاسنه سنه‌ده بش بیك غروش حاصلی اولور. شیخ الاسلامی ، نقیب الاشرافی ، شهرنائبی ، محتسبی ، شاه بندری ، سپاه کتخدا یری ، درکاه عالی یکیچری سرداری ، قلعه‌دزدار ونفراتی وار.

اشکال قلعهٔ قیصریه — شهرك شمال طرفنده‌کی کوه ارجیس دامننده مرتفع بر پشته اوزرنده روم ملکلری فیل جثه‌سنده طاشلرله متانت اوزره بنا ایتمشلردر . بعده آل دانشمندی دها زیاده تعمیر ایتمشدر. اما حالا آبادان اولان یکی قیصریه بوتاریخی وصف ایتدیکمز اسکی قیصریه‌دن سکز بیك آدیم قدر بعید برشهر معموردر . بوقلعه مزین کار قدیم برحصنیدر. سیواس، شرقنده بش منزل یردر . قپوسنك کمری اوزرنده قارشی قارشی‌یه ویان یانه بر آرسلان وبرقپلان صورتی واردر . بوقپودن ایچریده ذخیره انبارلری واردر . تافتحندن بری داری ، بغدای ، پرنج وبکسمات ایله پردر. سائر آلات سلاح وجبه خانه بی حسابدر . درونده آلتی یوز خانه واردر . مولا خانه محله‌سی ، قازانجیلر محله‌سی ، قیچ قپو محله‌سی اولوب قلعه قپوسندن طشره چیقنجه عطارلر وبربرلر ، کهنه چزمه‌جی دکانلری واردر . دزدار قپوسنك اوکی باغچه وشادروانلر ایله آباداندر .

ستایش اصل شهر — آشاغی شهر بردوز وواسع زمینده مربع الشکل احجار تراشیده ایله بنا ایدلمش کهنه برقلعه‌یی حاوی بیوك واروشدر . شهر آلتنده‌کی قیون کوپروسی نهرینه (کزرلر صویی) دیرلر . بوواروش بیك قدر کره‌میتلی ، فوقانی وتحتانی معمور خانه‌لری حاویدر . دائراً مادار اطرافی سور عتیقدر . بش عدد قپوسی واردر . بویاجی قپوسی ، کچی قپوسی جنوبه ناظردرلر . محکمه قربنده آسار اوکی قپوسی شرقه آچیلیر . اودون بازاری قپوسی شماله میالدر . آت بازاری قپوسی شماله متوجه اولوب پاشا سرایی قربنده‌در . بوسورك اطرافی خندقدر . وقت شتاده بوخندق عظیم صو ایله لب برلب اولوب ایام بهارده خندقی ایچنه بوستان اکرلر . لطیف سبزه‌سی اولور .

محله‌لری — مشهورلری ، بیوك چشمه ، کوچوك چشمه ، مفتی حمامی اوکنده‌در ؛ اسحق چلبی ، صایه‌جی ، قاطرجی زاده ، اودونجی ، فرونجی ، تکیه اوواسی بازاری ، حسینی - کچی قپوسنده — کوردلر ، حاجی فلج ، حاسیر ، دباغلر ، حاجی عوضلر محله‌لریدر .

سرایلری — آت پازاری قربنده (پاشا سرایی) خانندن عظیم اولوب حولیسی جرید میدانی قدر واسعدر جابجا سکوت آغاجلری سایه‌سنده آب حیات چشمه‌لری واردر . (دلاور پاشا سرایی) ، (کرس پاشا سرایی) ، (کوچك حسن پاشا سرایی) ، (علی چاوش سرایی) ، (چیك دلی زاده سرایی) .

جامعلری — (جامع ابی محمد بن ابی طالب) برمحل مستجاب الدعوه‌درکه توصیفی قابل دکلدر ، افواه ناسده « اولو جامع » دیرلر . طوغله‌دن سر آمد موزون برمناره‌سی واردرکه ، هالی مکر نیکحصارده‌کی ملك غازی جامعی مناره‌سی اوله . قیصریه‌ده بوندن قدیم وبیوك جامع یوقدر . کارکیر بنا اولوب حرمی سراسر بیدسر نکون سلطانی ایله مزیندر . بوجامعه بویاجی قپوسی ، وقاضی حمامی قریبدر . (شیخ امیر سلطان جامعی) معبد قدیمدر . (لاله پاشا جامعی) ، (عثمان پاشا جامعی) ، (حاجی پاشا جامعی) بو اوچ جامعلر سلیمان خان وزراسی

جامعلری اولوب قوجه معمار سنان اوسته‌نك بناسیدر . (چیك دلی زاده جامعی) سیواسی قپوسنك ایچ یوزنده جماعت کثیره‌یه مالك برمناره‌لی بر جامعدر . (آخوندخانم جامعی) ملوك سلف خانونلرندن آخوندنام برملکه‌نك جامعی اولوب مدرسه وعمارتی واردر ، جماعتی وفرت اوزره‌در . (قطرجی زاده جامعی) برمصنع مناره‌لی جامع زیبادر . (قورشونلی جامعی) اورته‌سنده شادروانلی برحوض وار ، روشن برجامعدر . (علوان جامعی) برسر آمد مناره‌لیدر ، وقورشونلی جامعه قریبدر . (حاجی عوضلر جامعی) ، (حاجی قلج جامعی) مدرسه وعمارتی واردر ، دباغخانه قربنده واقع اولمغله جماعتی چوقدر ، اوقافی غایت متیندر ، ائمه وخطبا وخداملری موجوددر . (یکی جامع) قورشونلی دلکشا ، دلارا برجامع اولوب دلاور پاشا سرایی قربنده‌در . دیکر (یکی جامع) سلیمان چلبینکدر . صاحبی حیاتده اولدیغندن وقفی قویدر . (دباغلر جامعی) ، (کوکول جامعی) کچی قپوسنده حسینی محله‌سنده‌در ، امامفرح جامعدر . (آق قاش چورباجی جامعی) بر جامع جدیددر . بانیسی حیاتده اولمغله غایت معموردر .

مدرسه‌لری — : (مدرسهٔ سلطان ازیبا) غایت مصنعدر . (مدرسهٔ آخوند خانم) طرز قدیم وبنای قدیمدر . اویله مبارك بر مدرسه‌درکه ایچنده برکره (بسم الله) دیین محروم قالمایوب البت مفسر ومؤلف اولمشدر . (مدرسهٔ حاجی قلج) ، (مفتی مدرسه‌سی) سیواس قپوسنده‌در . علماسی قرأن عظیم الشانه رعایت ایدوب مخارج حروفی کماهو حقها ادا ایدرلر . اما الی هذا الآن قرائت حفض اوزره تعلیم قرأن ایدرلر . هرجامع ومدرسه‌ده علم حدیث کورنلر بولنور . هرجامعده البته برر مکتب بولنمق مقرردر . اطفالی اولدقجه ذکی اولوب حافظ قرأن وحافظ محمدیه‌سی چوقدر .

تکیه‌لری — : (جلال الدین رومی آستانه‌سی) برمولوی خانه‌درکه جمله ارباب معارف وفقر وفاقه اولرله مالا مالدر . هفته‌ده ایکی کره آیین مولانا اولوب سماع وصفا ایدرلر . بوآستانه‌نك باغچه قاپوسی اوکنده برآب حیات چشمه‌سی واردر . جمله درویشان آندن دفع عطش ایدرلر . درون تکیه‌ده

متعدد صومعه وقاعه اولوب مطبخ ، سماع خانه ، مطرب خانه‌ایله پیراسته‌در. (سید بطال جعفر غازی تکیه‌سی) آستانهٔ بکتاشیان اولوب جمله فقراسی عاشقاندر . آینده ورونده جانلره نعمتی مبذولدر . قرق نسا زیارتی دخی بونده اولدیغندن زیارتگاه عظیمدر .

مناقب قرق نسا — بوقرق خاتونك قرقی بر کونده رحم مادردن مشتق اولوب روی ارضه قدم باصمشلردر . قرقی دخی قرقر سنه معمر اولوب هربری برر رابعهٔ عدویه مرتبه‌سنه یتشمش وقوجه ، قاری کورمه‌دن یعنی هنوز بکر ناشکفته‌ایکن قرقر یاشنده قرقی دخی بر آنده تسلیم روح ایتمشلردر. غریب حکمت خدادر ! قیصریه‌نك جانب شرقنده بیلانلی طاغنده (قیون بابا تکیه‌سی) بوده آستانهٔ بکتاشیاندر . اسکی قیصریه قربنده (قلندرلر تکیه‌سی) آستانهٔ قدیمدر . حالا برقاچ عدد فقرای بکتاشیاندن فنافی الله جانلری واردر . کاهیجه شهره کلوب پارسا ایدرك آنکله کفافلانیرلر .

چشمه‌لری — : مولوی خانه‌نك قپوسی اوکنده‌کی چشمه عین زلالدر. بیوك چشمه وکوچوك چشمه محله‌لرنده آب حیات عینلردر واردر . سیره مثلی چشمه‌سی ، کچی قپوسی چشمه‌سی ، پاشا سرایی چشمه‌لری ، قیوجیلر باشی چشمه‌سی ودها بونلردن ماعدا نیجه‌یوزلرجه چشمه‌لر واردر. ازدحاملی محللرده شهراهك یمین ویسارنده سبیللر واردر . قغلاماز سبیلی ، خوندیه سبیلی مشهورلریدر . بو چشمه‌لرك اکثریسنك صویی (کنس) پیکاری دینیلن محلدن کلیر . بو پیکار طورنه‌کولی کبی براق ورواق بوصنع خلاقدر. بو پیکارده (کزمری) نام محلدن چیقوب نیجه باغ و بساتینی ری ایدرك جریان ایدوب شهرك عمارتلرینی اروا ایدر .

خانلری — : بویاجی قپوسنده (قغلاماز خانی) کارکیر بنا رعنا برخاندر، غایت ازدحاملی در . (قپان خانی) غایت جمعیتلی برخان قویدر. (کون خانی) اوزون چارشی ایچنده کارکیر بنا برخاندر .

چارشی وبازاری — قیصریه‌نك‌ده — بروسه‌وادرنه‌کبی — ایکی‌برده کارکیر بدستانی واردر . بری قیوجیلردرکه جمیع دنیانك ذی‌قیمت مرصع جواهر

مقوله‌سی شیلری بولنور . تحف اوانیلر پك‌چوقدر . استاد کوهر فروش زرکرلری مجوهر شیلر ایشلرلر . بیوك بدستانده عنقا خواجکان همیانلرله بیع وشرا ایدوب نیجه‌کونا اقمشهٔ فاخره فروخت ایدرلر. شهراه چارشولرندن اوزون چارشو غایت مزیندر آت پازارینك یاننده اولوب صافی قپاجیلر چارشوسیدر . بونك صاغ طرفده اون قپانی واردر . وبیاض دقیق بوراده فروخت اولنور، عجیب حکمتدر که بوشهرده اون چوواللی ایچنه اونی قویوب اون سنه قدر طوردیرسه‌لر اصلا چورومیوب ینه خاص وبیاض اکمکی اولور . ایچ قلعه قپوسندن چیقنجه عطارلر چارشوسی واردرکه ادویهٔ کونا کون رایحه‌سندن آینده ورونده‌نك دماغی معطر اولور . عطارلردن اشاغی پاك و پاکیزه بربر دکانلری واردرکه هربرنده پاك و پاك دامن بربر جوانلری بولنور . بوندن اشاغی «پینه دوزان» یعنی اسکی پاپوج وچیزمه یامایجی دکانلری واردر. اندن ینه‌شهراهك ایکی‌طرفی قره‌چیلی دکاننه‌وارنجه جمله قپامه وزوبون (انتاری) ایشلر ترزی‌دکانلریدر . آندن پاك وپاکیزه بقال دکانلری واردر. محتسب دکانی بو محله‌درکه بتون‌اهل صرف وزن سلطانی خلافنده بردرهم ناقص ویرمکه قادر دکلدر . بوندن اشاغی جمله قصاب دکانلریدر . قصاب چراقلری نیجه یوز ذبح اولنمش قره‌مان قویون وقوزولرینی شرحه شرحه ایدوب هرشرحه‌یه برك کل طاقه‌رق ، زعفران سوره‌رك بیع ایدرلر. بونلرك آلت طرفنده خاص وبیاض چورکجیلر وبورکجیلر واردر . کونا کون بوره‌ك ، بادم وسیسام وچورك اورتولی چوره‌ك ، مطبق وقایماقلی بورك پیشیررلر . تا سراجخانه باشنه وارنجه‌بویله نعمتلر پیشر. چورکجی، بوره‌کجی، آشجی ، باشجی ، کونا کون خوشابجی دکانلری واردر . محتسب اغا دکانی کچنجه آرپه‌جیلر چارشوسی ، قازانجیلر بازاری ، سمرجیلر چارشوسیدر . بورادن ایچ قلعه اوکنه واریلور . صول طرفی مولویخانه باغچه‌سی قاپوسیدر. باغچه تا اوزون چارشو باشنده نهایت بولور . سراج خانه ایله خفاف خانه بازاری روشن ، معمور وغایت ازدحاملق بازارلردر . دباغلره بازار پاکدر . راه اوران پیرلرینك فیضیله معروفدر . اودون بازاری قلعه قپوسی اوکنده

اولوب اوقلعه قپوسنه‌ده اودون قپوسی دیرلر . آت بازاری قپوسی پاشا سرایی قرشنده‌در . قویون بازاری دخی آکا جواردر .

ستایش رنك روی پیر وجوان — بوشهر عتیق ارجیش طاغی دامننده اولدیغندن هواسی برودت اوزره اولوب جمیع خلقی زنده اولوب کیمی یوزنده وکیمی یوز التمش ایله یوز یتمش آره‌سنده وفات ایدرلر . بغدای آ کلی ، سیاه پوسکورمه بنلی پیر وجوان آدملری اولوب عمومیت ارزره دینله‌جك درجه شجیع وفتادرلر . اوغلانلری تیز صقاللانوب صید وشکاره ، عوان زمره‌سنه مائل اولورلر .

اعیان واشرافی — دلاور پاشا زاده مراد پاشا ، مفتی افندی . نقیب الاشراف افندی ، علی چاوش ، چیوه‌لی زاده ، آق قاش اغا ، قامشجی زاده ، موسی افندی ، سادات کرامدن مفتیٔ سابق قامشجی زاده ومولویلی علی اغا ، حسین افندی زاده مشهورلریدر .

استاد طبیب وجراحلری — حکیم کامل وفصاد عامل آل قایران اوغلی غایت ماهر استاد خصوصا علم نبضده کویا ارسطالیس برذاتدر . بوشهرده‌کی ترکلر حکیمه آل قایران دیرلر .

مشایخ ، مصنفین وشعراسی — صلحای امتدن علی افندی نام شیخ علمیله عاملدر . شهرك شتاسی شدید اولدیغندن اهالیٔ بلده علمله مشغولدر . ذکی الطبع وتیز فهم اولدقلرندن شعراسی چوقدر . جمله‌دن شهاب چلبی دیوان صاحبیدر . هجرانی چلبی دخی مشهور شاعردر . مطلهٔ کرامندن درویش مصطفای صیف وشتاده بی پیرهن کرز وشناده عشق الهیله عرق آلوداولور پردرویشدر . درویش احمد خلخالی مجازیوندن برمرد خدادر .

لباس ولسانلری — اعیانی ، صایا ، چوقه ، سمور ، زرده وا ، تلکی بوغازی ، سنجاب کورك کیوب اطلاسدن قافتان بیچدیررلر . وسط الحال اولانلری اسکدار ولوندره چوقه‌سی ، بوغاصی قافتانی کیرلر . قاریلری سیوری تاقیه کیوب اوزرینه ازار بورونورلر . شهر ظرفاسی عربی وفارسی کلمات ایدرلر . اما لسان ناس ترکجه‌در . آبه بره ، آتله بره ، کوتور بره شکلی

سوزلری واردر . اما کوردجه وروجه بیلمزلر . شهرك زمینی ارجش دامننده اولدیغندن خانه‌لرینك یوزی شماله مکشوفدر . سحر خیزاولان جانلر هواسنی شم ایتدکده نسیم جنتی قوقلامش قدر صفا بولور . بقول بطلمیوس اوچنجی اقلیمده اولوب اون یدنجی اقلیم عرفینك وسطنده‌در . حکیم قولون قولنجه بوشهرك طالع عمارتی برج سنبله‌ده ، بیت عطارد تراننده بولنمشدر . آنکچون هرسنه محصولات وسبزه‌سی وفرت اوزره اولوب غنیمت اولور . خلقنك طبیعتلری تراب کبی سفلیدر . اوچ بیك عدد صو قویولری اولوب هرخانه‌ده مطلقا بر ، یا ایکی قویو بولنمق مقرردر . شهرك جانب اربعه‌سنده یوز اون یدی عدد آریقلرله قایناقلی عیون جاریه واردر . اکثریسی ارجش یایلاسندن چیقار . شهرك آلت یانده‌قویون کوپریسی‌صوینه کیرازلر صویی‌دیرلر . مذکورکوپریدن جریان ایده‌رك مظلوم اوغلی کوپریسندن اینر (آلی) کوپریسنه وارر اورادن آقوب سازه قاریشیر . وصوکره قزیل ایرمق نهرینه آقار . برنهرینه دخی (اکتس) صویی دیرلر . کومری نام محلدن چیقوب شهرك باغ وباغچه‌لرینی اسقا ایتدکدن صوکره قیزیل ایرمغه دوکولور .

قیزیل ایرمق دخی بافره قصبه‌سی اوکنده قره دکزه قاریشیر . شهرك جانب غربنده وبر ساعت مسافه‌ده قیزیل ایرمق نهری اوزرنده ایکی قایا آره‌سنده انشا ایدلمش (برکوز کوپری) نامیله بی بدل بر جسر عالی واردرکه سلطان سلیمان عصرنده‌کی قوجه معمار سنان بناسیدر . استاد معمار عمر کرانمایه‌سنك نیجه سنه‌لرینی کچیروب ووار قدرتنی صرف ایدوب قوس قزح مثال بی بدل برقنطره بنا ایتمش‌که کورن سیاح بی‌اختیار واله سرکردار اوله‌رق استادینه تحسین خوان اولور .

حماملری — ایچ قلعه‌ده‌کی (قاضی حمامی) غایت مفرح وچفته حمامدر . (کورجی حمامی) ایچ قلعه‌ده یکتا حمام روشنادر . وینه ایچ قلعه‌ده (یکی قاضی حمامی) نوبنا برحمام زیبادر . طشره‌واروشده (خوندی خانم حمامی) غایت قدیمدر . حتی بعض مورخلر (بلی ناس) نام حکیمك علم حکمت ایله بنا ایدوب برقندیل صیریج یاغیله ایصتدیغی حمام بودر . مولد رسالت

کیجه‌سی قندیل سونوب حمام معطل قالمشدر . بعده دانشمندیان ملیکه‌لرندن (خوندی) خانم تعمیر وترمیم ایتمشدر . دیرلر . اما نیجه مسن واختیار آدملر « بلی ناس حکیمك علم طلسم ایله بنا ایتدیکی حمام اسکی قیصریه‌ده اولوب اساس بناسی ونیجه قبه‌لری وقندیل کالخانی یرلری ظاهر » دیدیلر . العهدة علی الراوی . اشاغی قلعه‌ده (حسین پاشا حمامی) قوجه معمار سنان بناسی اولوب غایت مصنعدر . (پاشا حمامی) بوده قوجه معمار سنان بناسی اولوب سلیمان خان عراق عجم سفرینه کیدرکن یاپدیروب ایچنه کیرمشدر . میدان حمامی ، سلطان حمامی ، صلاح الدین حمامی ، لطیف حماملردر . بوکا متصل بر نسوان حمامی دخی واردر . بوحمام اوکنده قلعه خندقی کنارنده باغ ارم مثال بر باغچه واردر . بعدالحمام نیجه جانان بوباغچه‌ده جانانلریله جان صحبتی ایدرلر . اسکی پاموقچیلر حمامی ، کوزل پاشا حمامی ، تکیه قربنده مفتینك یکی حمامی واردر . بوندن بشقه اعیان وکبارینك سرای حماملری‌ده واردر . أهالیسنك اسملری احمد ، محمد ، علی ، ولی اولدیغی کبی ملا جعفر اوغلو ، خطیب اوغلو ، سن زاده ، بداق زاده ، آق قاش ، قره‌قاش ، صاللاباش کبی لقبلری‌ده واردر . کمچی قپوسنك ایچ یوزنده ایکی عدد دیر عتیق واردر . مولویخانه قربنده روملرك‌ده بر دیری واردر . فرنك کلیساسی یوقدر یهودیلرك‌ده بر حوراسی‌وار . شهرك شمال ویلدیزوغرب طرفی کشاده اولوب لودوس روزکار بی فائده‌سی طرفی اورتوك اولمغله هواسی بنه سربندر .

محصولات وصنایعی — بوشهره خلاق عالمك احسانیله الی ماشاءالله فی‌الصیف والشتا قار یاغوب زمینی ری ایدرك یتمش یدی کونه حبوبات ونباتات ، یتمش یدی درلوده سبزه وکیاهی اولور . خصوصا بغدای وشعیری مشهوردر . بوشهرده‌جمله اهل حرف موجود اولوب هپ کارلری ممدوحدر . طاغلرده‌مازوسی غایت چوق اولدیغندن دباغلری آنکله کچی دریسنی‌ایشلرلر ، اویله برصاری سختیانی اولورکه کویا آلتون صاریسیدر . ایچنده آدمك رنك رویی نمایاندر . حتی افواه ناسده « قیصری سختیانی کبی قیجیر قیجیر

اوتر » دیه ضرب مثل اولمشدر . پابوجی ، مستی ، ایچی دارایلی صاری طاتلی چزمه‌سی بر یرده یوقدر . جمیع وزرایه هدایا کیدر .

مأکولات وعماراتی — خاص وبیاض اتمکی ، لواشه یوفقه‌سی ، قتمر چوره‌کی ، مطبق بهارلی بوره‌کی ، « لحم قدید » نامیله شهرت بولان کمیونلی وبهارلی صغیر پاصدیرمه‌سی ، ومسکلی ات صوجوغی برطرفده یوقدر . هپ استانبوله هدایا اوله‌رق کیدر . اسکیدن بوشهرده قرق یرده عمارت قدیم اولوب بای وکدایه نعمتی مبذول ایمش . اونلردن (خوندی خانم) عمارتی حالا واردر .

مسیره وتفرجکاهلری — قیصریه‌ده جمله (١٠٣) عدد تفرجکاه صفا آینده وار . ازجمله (حصارجق مسیره‌سی) کوه ارجش دامننده آب حیات صولی ، چمنزارلی برقویاخ اولوب کونا کون کرازی‌مشهوردر . وشهرایچنده پیر فانیلر ایچون (مولویخانه) مسیره‌سی وار . وآتلیلره اسکی قیصریه‌ده (مسیرهٔ تکیهٔ بکتاشیان) وینه اختیارلره (نمازکاه مسیره‌سی) ، بومصلایه استسقایه چیقارلر . (علاءالدین کوشکی مسیره‌سی) چمن زار یره‌در . (آرامکاه علی) احمد طیرانی آنده مدفوندر . (مسیرهٔ جبل‌عسس) بوراده مشهور شاعر امرئ‌القیسك قبری واردر . سلف سلاطین قبرلری قربنده (مسیرهٔ قصرزوار) ، (اوغلانجق مسیره‌سی) واکا قریب (حیدرکوشکی تفرجکاهی) وکوه ارجشده (بابارتن یایلاسی) ، یووارلاق دده زیارتی‌قربنده قوشجی پاشا تپه‌سنده (جرید میدانی مسیره‌سی) ، شهرك جانب شرقیسنده دخی مسیره‌لرله ییلانلی طاغنده (قیون بابا تکیه‌سی) مسیره‌سی‌واردر . خلق تعطیل کونلرنده‌بورایه کلوب‌صفا ایدرلر . سیواس بوقیصریه‌نك شرقنده‌در . قبله‌سنده کوکسون یایلاسی آشیری مرعش شهری واردر . جنوب ایله باطی آراسنده نیکده شهری واردر . غربنده آق سرای شهری کامل اوچ منزلدر . شرقنده ملاطیه قلعه‌سی بش کونلك یولدر . غربنده اورکوب قصبه‌سی اوچ قوناقدر . قیصریه‌دن غربه شهر نیکده اوزرندن اوچ منزلده ارکلی قصبه‌سیدر .

اوصاف غرائب كوه ارجش — بوطاغده اصلا ييلان ، چيان ، عقرب وسائر بويله سملى حشرات يوقدر . كويا بوجبل رجال الغيب مقامى اولمغله حشرات بولنماز ديرلر . روايت آخره كوره كزيدهٔ اصحابدن اولوب برچوق زمان معمر اولان (بابارتن هندى) حضرتلرى بوطاغده ساكن اولدقلرندن بوحشراتك اولمامسى آنلرك دعالرى بركاتيدر . حالا بوطاغده (بابارتن باغى) ديرلر ، كنـدى بيتر ، كندى يتر ثمرات كونا كون و يرر باغـلر واردر . زيرا بوبابارتن باغبانلرك پيرى اولوب اسم شريفى ابو زيد هندى‌در كنديسى رياضات ايله‌معمر اولمشدر . قبرى‌ينه هندستانده‌در . روايت اخرا‌ده‌حضرت يحيى عصرنده قيصر ارجش بوشهرى بناايتدكده قدماى حكمادن (فلاسفه) نام حكيم بوكوه بلنده چيقوب يتمش عدد حشرات شكلنى بر عمود اوزرينه قازوب هر برينى بر طلسم ايتمشدر . انكچون بوطاغده‌زهرلى حيوانات يوقدر ديرلر . بوطاغك صيف وشتاده قار وبوزى اكسك دكلدر . زلال قوردى دخى بولنورمش اما منظورمز اولمدى .

قيصريه‌ده‌كى مراقدكملين واولياى‌عظام — (مقام محمد حنفى بن امير المؤمنين على) حبس اولديغى ير حالا زيارتكاه خاص وعام اولوب مستجاب الدعوه بر محلدر . (زيارت سيد برهان الدين محقق ترمذى) درتيوز يتمش درت تاريخنده وفات ايلمشدر . (شيخ ركن الدين سنجانى) درتيوز سكسان اوچ تاريخنده وفات ايتمشدر . اوغلانجق مسيره‌سنك حيدر كوشكى نام محلده مدفوندر . (الشيخ اوحدالدين كرمانى) سلطان اوبه مدرسه‌سى قربنده مدفوندر . بشيوز طقسان يدى تاريخنده وفات ايتمشدر . (الشيخ شرف الدين موصلى) سيد برهان الدين ترمذى قربنده آسوده‌در . (الشيخ حسن قيصرى) ، (الشيخ سيد شريف) ايكيسى بر يرده مدفون اولوب آره‌لرنده مزار يوقدر . (الشيخ الائمة الحلوانى) ، (الشيخ روز بهان بقلى) اكا قريب (الشيخ نور بخش كامرانى) طريق نور بخشيده اولو سلطاندر . (الشيخ ملاتاتار) فتاوادن (تاتارخانيه) نام كتاب مستطابك مؤلفيدركه برچوق مسائل شرعيه آنده مندرجدر . (حضرت داوود قيصرى) اهل حرف وضايعك خليفه

وكمر بسته‌سى اولوب نامى (قدس سره) ايله ياد ايديلير . (السلطان ملك محمد الغازى) آل دانشمنديدن عظيم الشـان بك ايدى . قيصريه‌يى كافر اسـتيلا ايلدكده بر كتورمز عسكرله كلوب فتح ايدرك مرحوم اولمشدر . (الشيخ حضرت ابراهيم تنورى) سكز يوز سكسان يدى تاريخنده وفات ايتمشدر . (الشيخ عبدالرحمن تنورى) ، مرقد سلطان خوارزم شاه ، (الشيخ نجم الرازى) بشيوز سكسان درت تاريخنده وفات ايتمشدر . (مرقد محمد شـاه ابن خوارزم شـاه) ، (زيارت آستـان دده) ، (زيارت قطب الدين) ، (الشيخ سيف الله افندى) طريق نقش بنديده اولو سلطاندر . (الشيخ فتح تنورى) ، (مقام زين العابدين) عالم سياحتده بورايه اوغرايوب كوه ارتميله كورشمشدر ، مقام عاليسى واردر . (زيارت الشيخ على تنورى) على طاغنده ، (الشيخ احمد طيرانى) نيجه كره اصـل وجوديله آسمانده طيران ايدوب كزديكيچون « احمد طيرانى » ديمشلر ، زيارتكاه عظيمدر . (زيارت بطال تكيه‌سى) بوراده كمليندن برچوق ذوات كرام مدفون ايسه‌ده اسم شريفلرى معلوم دكلدر . (الشيخ حضرت ابو اسحاق) علمدار رسول الله اولوب اولو زيارتدر . (الشيخ حضرت حامد ابن موسى القيصرى) صـاحب كرامت بر عزيز اهل وحدتدر . حضرت رسول ايله نيجه كره‌لر مشرف اولمشـلر . جوارنده برچوق اهل طريق مدفوندر . (زيارتكاه عظيم الشيـخ حضرت عبدى دده) قريب العهد اولمغله كرامتنى كورمش اولان حال صاحبى آدملردن يمين ايله استماع ايدرك تحرير ايتدك :

منقبت عبدى دده — خلقدن منزوى ، كنج محنت خانه‌سنده كنج ديداره واصـل اولمش بر ار و بر درخت ميوه‌دار طريق انور اولمغله غدار خلق « شريعتدن طـاش قوپاردى » ديو سـاده‌جه درخت وجودينه طاش آتمغله متسـلى اولميوب صومعه‌سنده (ليهلك من هلك عن بينة ويحيى من حى عن بينة) آيت كريمه‌سـنى تلاوت ايدركن بيچاره عبدى دده‌يى حضور حاكمه كوتوروب اول آن امان ويرديرميه‌رك آراسته باشـنده صلب ايدوب مخلفات وتركه‌سـنى ضبط ايچون صومعه سـنه واردقلرنده كورورلركه (فسـيكفيكهم الله) آيتى

تلاوت ایدییور ! همان « بره صلب ایتدیکمز یردن خلاص اولمش ! » دییه قید وبند ایله تکرار حضور حاکمه اورادن دخی اراسته باشنه کوتوردکلرنده نه‌کورسونلر ؟ اولجه صلب ایندکلری عبدی ینه مصلوب طورور. همان عبدی‌دده مصلوب وجوده « السلام‌علیکم یاعبدحق » دینجه مصلوب جسددن دخی « وعلیکم السلام یاعبد سرحق » دیو برندا کلور بوقدر آدم بونی استماع ایتدکلری حالده ینه بالاتفاق عبدی‌ٔ ثانی‌یی دخی عبدی‌ٔ اولك یانته صلب ایدرك عبادتخانه‌سنی ضبط ایتمکه قوشارلر . واردقلرنده عبدی دده‌یی صوت اعلا ایله (وکتبنا علیهم فیها انالنفس بالنفس الخ) آیت کریمه‌سنی تلاوت ایدرکن بولورلر ! . . ینه قید وبند ایله کوتوروب آراسته باشنه آصمق دیلدکلرنده اولکی ایکی مصلوب وجودی کورن عبدی دده « السلام‌علیکم یاعبدین امت سید الکونین » دینجه اول وجودلر دخی « و علیکم السلام یاعبدالرحمن هوهو » دیرلر. خلق ینه امان ویرمیوب صلب ایدرلر . بویله عبدی‌دده وجودینك بریرده آصیلدیغنی کورن قیصریه‌لیلر غلو عام ایده‌رك عبدی دده‌نك قتلنه فتوا ویرن شیخ الاسلامی ، وعلیهنده اولان علمای ظاهردن یدی کیمسه‌یی علی‌السویه صلب ایدرك عبدیلری دخی ایندیروب برر، برر غسل ایدرك بومحلده دفن ایتدیلر حالا اوچی دخی سنك مزارلریله معلوم عظیم زیارتکاهدر . قدس‌الله اسرارهم العزیز وافاض علینا سجال فیوضهم .

قیصریه قربنده جبل عسده مشهد (شاعر ماهر امری‌ٔ القیس) واردر . اول امری‌ٔ القیسدرکه زمان نبوتپناهیده افصح بلغای‌قریش ایدی. پسندیده اشعاری‌سبعهٔ معلقه‌یه کچمش ، مقبول شعرلراولمشدی . اول‌عصرده شعر مرغوب اولدیغندن نیجه بیوك شاعرلر واردی . اما جمله‌سنك ممتازی حضرت حسان بن ثابت ایله بوامری‌ٔ القیس ایدی . حسان آخر اسلام‌ایله مشرف اولوب حتی ملك مصر (مقوقس) طرفندن حضرت رسوله دلدل قطری ، ذوالفقار قلیجنی ، ماریه آدلو جاریه ایله همشیره‌سنی ذالنون مصری ایله برابر حسان حضرتلری هدیه اوله‌رق کتیرمش ومقبوله‌کچدکده حضرت

دلدل‌ایله ذوالفقاری حضرت علی‌یه ویردی . ماریه جاریه‌یی دخی کندیلرینه آلیقویدیلر که آندن ابن الرسول (ابراهیم) وجوده کلدی . همشیره‌سنی‌ده حسان حضرتلرینه احسان ایدوب سلطان الشعرا ایتدی . وایلچی کان ذاالنون دخی اسلامله مشرف اولوب جمله حکمایه پیر اولدی ، که مصرده مدفوندر . اما بوامری‌ٔ القیس شاعر (الشعراء یتبعهم الغاون) قبیلندن اولوب اسلامه کلمدی . زیرا علم نجومده ابی‌لهب لعینك تلامیذندن و آنك اقرباسندن ایدی . (الشیخ حضرت عبدالصمد افندی) طریق خواجکاندن اولو سلطاندر . قیصریه‌لی پاك‌دل برمرد خدا ایمش . نیجه زمان آستانهٔ سعادتده آل عثمان پادشاهلریله هم‌صحبت اولدقدن‌صوکره برای صله بورایه واصل اولدقده واصل نعیم اولوب بو مرقده دفن ایدلمشدر . سنك مزارنده‌کی تاریخ :

بیك‌سوز وکریه‌ایله کوش‌ایلینجه تاریخ دیدمکه « ارتحال عبدالصمد افندی »

سنه ١٠٢٦

(زیارت شیخ رمضان) ، (المولی سنان‌الدین یوسف الشهیر بعرب‌سنان) حلب ایالتنده انطاکیه شهرنده نشو ونما بولوب بغداد مولویتندن کلیرکن بو قیصریه‌ده انتقال ایتدیکنی بیان آدملر واردر . جمیع تألیفاتی اولو جامعده وقفدر . قبرلری علی تنوری مقبره‌سنده محتشم برقبردر . (المولی سفر بن محمد قپانی) خاك قیصریه‌دن « محتسب زاده » دیمکله مشهور متبحرین علمادن برذات ایمش . شیخ حامد جوارنده (خوندی خاتون) مدرسه‌سنده درسعام ایکن مرحوم اولمش ، آنده مدفوندر . (زیارت قرق‌نسا) قرقی دخی غازی تکیه‌سنده مدفوندر . (زیارت یووارلق دده) قوشجی پاشانك جرید میدانی تپه‌سی قربنده مدفوندر. بورادن قالقه‌رق معمور و آبادان قرالر ایچره کزه‌رك (بور) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف شهر وقلعهٔ بور — فاتحی آل سلچوقدن قلچ ارسلان عزالدین ابن مسعود اولوب (٥٦٦) تاریخنده دانشمندلیلرك اعانه‌سیله روملر الندن ضبط ایتمشدر. سلچوقیلرك حین انقراضنده بوقلعه‌یی کفار استیلا ایدوب بوری

بینور ایتمشلردر . صکره حاجی بکتاش ولینك تشویقیله اورخان غازی بورایی فتح ایتدیسه‌ده بعدالفتح قره‌مان زاده ابراهیم بك متصرف اولدی . صکره یلدیرم بایزیدخان زماننده زورایله ضبط ایدیله‌رك ضمیمهٔ ملك عثمانی قلنمشدر . سلیمان خان تحریری اوزره قونیه ایالتنده نیکده بکی سنجاغی حکمنده یوز اللی اقچه پایه‌لی شریف قضادر . ناحیه‌سنده (١٣) قدر قراسی واردر . طرف پادشاهیدن والده سلطانه کیدر . اولا بوشهر ایچندن جریان ایدن (همام چایی) اوزرنده‌کی بارود سیاه دکرمننه خاص ایدی . شمدی لغو ایدلمشدر . کتخدا یری ، سرداری ، دزداری ، محتسبی ، صوباشیسی واردر . امامفتی ونقیب الاشرافی یوقدر . طرفیندن نیکده واقسرای‌ده بعیدجه اولدیغندن قیصری مفتیسنه مراجعت ایدرلر .

وصف قلعهٔ بور — کار قدیم برقلعهٔ عتیقدر . ایچ ایلده اولمغله قلعه‌یه احتیاجی اولمدیغندن کوزدن دور وتعمیر التفاتندن مهجوردر . بو حصن استوارك اساس بناسی بردوز یرده پست قیالقده اولوب مخمس شکل ، سنك بنا برحصار متین ایمش! امامرور ایام ایله جابجا رخنه‌دار اولمش ، درون حصارده برمحله ، اللی عدد فقرا خانه‌لری ، الیاسلی جامعی نامیله برجامع عتیق وبر عدد کهنه قلعه قپوسی واردر .

اوصاف شهر واروش — بر دوز وواسع یرده باغلی ، باغچه‌لی معمور بر واروشدرکه قلعه دیبندن آقان واساساً نیکده وهمام جهتندن کلن همام چایی جریان ایدرك یکرمی ایکی کوز صو دکرمنی دوندیرر . بعده ناحیه وقراسنه اوغرایوب ارکلی سازلغنه قاریشیر . شهر خانه‌لری هپ تراب ایله اورتولودر . اللی اوچ محراب جامعی واردر : چارشی قربنده (جامع عتیق) سلطان علاءالدینکدر ، جمله جامعلرینك بیوکیدر ، فقط مناره‌سزدر . (کوزلی زاده جامعی) اطنه‌لی رمضان اوغلی وقفیدر . اصل « قلعه جامعی » نامیله مشهور بر جامع پرنوردر . (شهید محمد پاشایعنی صقوللی‌وزیر جامعی) چارشی ایچنده فوقانی بر جامع نورانیدر . آلتنده سراپا التمش عدد آراسته دکانلی ، قورشونلی جامع روشندر . (چایرلی جامعی) حاجی محمود محله‌سنده بر مناره‌لی برجامعدر .

« اورته محله جامعی) مناره‌لیدر . (صوفیان محله‌سی جامعی) مناره‌سزدر . بوندن‌ماعدا قرق‌التی عدد مساجدواردر . هرجامعده مدرسه ، دارالحدیث ، دارالقرا بولنور . قرق عدد مکتب صبیان ، اون عدد تکیهٔ درویشانی واردر . درون قلعه‌ده (کوزلی سلطان تکیه‌سی) ، ینه قلعه ایچنده (کسبی مصطفی افندی تکیه‌سی) آستانهٔ عظیمدر . چایرلی جامعنده (اسعد افندی تکیه‌سی) شیخی همت افندی اعزهٔ کرامندندر . اسکی مزارلقده (صاری صالق تکیه‌سی) تکیهٔ بکتاشیاندر . چارشو ایچنده صقوللی محمد پاشا حمامی اك مفرح حمامیدر . اوچ عدد خانی واردرکه بری کاربانسرایدر ، بری قپان خانیدر ، اوبری‌ده بکار خانیدر . مزین ، ایکی باشلری دمیر قپولی آلتمش عدد دکانی حاوی ، وجامع آلتنده یتمش عدد آراسته دکانلی بدستان واردرکه صقوللی بناسیدر . آب وهواسی لطیف ، اهالیسی غایت صالح ، اعیان واشرافی محب فقرادر . باغ وباغچه‌لرنده مسیره‌لری چوقدر . کوناکون انکور آبدارندن بشقه « کشمش » نامیله مشهوراولان قوش‌اوزومی‌وکوفتری وآرموده قاقی ، قیصیسی وکوهرچله‌سی وبارود سیاهی مشهوردر . ایچ قلعه‌ده کوزلی ، اسکی مزارلقده صاری صالتق زیارتلری واردر . بونك غربنده نیکده یارم قوناقدرکه بور جامعی مناره‌سندن نیکده عیان ، بیان نمایاندر .

بور قلعه‌سندن آقسرایه کیتدیکمز

ایلك منزلی (اورته کوی) ده آلدق . آق سرای سنجاغنده یوز اللی آقچه پایه‌سیله بشقه قضادر . بر واسع ومحصولدار قضاده اولوب باغ ، باغچه ، جامع ، مسجد ایله آراسته معمور کویدر . بوقریه‌یه تابع اوتوز آلتی پاره ناحیه کویلری واردر . بورادن ینه جانب شماله معمور وآبادان کویلر ایچره کیدرك برمنزلده (خروادالی) قریه‌سنه کلدك . بودخی برجای فرحفزاده غایت معمور ومزین ، خان وجامعلی مسلمان کوییدر . آق سرای نواحیسی

قراسندندر . بورادن جانب شماله کیدرك (آق سرای) شهرینه واصل اولدق .

اوصاف آقسرای — بوشهره شمعون صفا رأییله بنا اولنمشدر دیرلر . ملوکدن ملوکه انتقال ایدرك خرقیل نام قیصرك ولدناقابلی (هلنا) نام قرالك الندە ایکن مرقوم عرب قومی اوزره سفر ایتمکه مباشرت ایدوب نیجه بیك جنود مردودیله شام اوزره کیدرکن (صفراز) نام محلده عسکریله منهزم اولوب وکندیسی‌ده مرد اوله‌رق یرینه اوغلی (میکاله) نام قرال کچدی . آخر بونك ده الندن عزالدین قلج آرسلان بن ملك مسعود ۵٦۹ تاریخنده بورایی ضبط ایتمشدر . بعدالفتح بوشهرده نیجه کبار اولیا مکث ایتدیکیچون بوشهره اکثر مورخین « دار صلحا » دیمشلردر . آقسرای دینمه‌سنك سببی‌ده قلیج آرسلان شاهك تختکاهی اولمغله اکا برسرای عظیم بنا ایدرلر . دارالسعاده‌سنك یمین ویسارنده طوبجدن ایکی عدد مهیب ارسلان تمثالی وار ایمش . بوسرایه برسوء قصداولسه قصد ایدن بواسد شراره‌فشانك صیحه‌سندن هلاك اولورمش . وبوسرای کیریدن بم بیاض کوروندیکندن بولندیغی شهرەده (آق سرای) دیمشلردر . رومـلر بوشهره الی هذاالان (یغاهلنا) دیرلر . صکره قره‌مان اوغلی یعقوب بکك النه کیروب صکره ییلدیرم بایزید خانه کچدی . حالادست آل عثمانده اولوب غازی سلیمان خان تحریری اوزره قره‌مان ایالتنده سنجاق بکی مرکزیدر . بروجه عدالت سنوی بکنه یکرمی کیسه حاصل اولور ، بشیوز عسکره مالك برطوغلی میرلوادر . الای بکیسی ، چری باشیسی ، یوز باشیسی واردر . قانون اوزره جبه‌لولریله بیك عسکری اولور . یوز اللی آقچه‌لق شریف قضادر . قاضیسنه سنوی بش کیسه‌حاصلی اولور . مفتیسی ، نقیبی ، کتخدایری ، یکیچری سرداری ، قلعه دزداری ، محتسبی ، شهر صوباشیسی اعیان واشرافی ، کبار وصلحاسی واردر .

اوصاف قلعهٔ اقسرای — بوراسی واسع برقضاده اولان قلعه‌سی اولو ایرماق کنارنده مربع الشکل ، سنك بنا برقلعهٔ قویدر . تاشهرك

وسطنده واقع اولمشدر . امابرج وبارولری اولقدر عالی دکلدر . جمله برجلری وددان وبدنلری ومازغال دلیکلری هندسه ایله ترتیب وبنا اولنمش قله‌لری هپ بری برینه ناظردرکه حین محاصره‌ده هرقله‌نك جنك آور بهادرلری توفنك ایله قله‌لری محافظه ایدرلر . اطراف حصار استوارنده بش قپوسی واردر . کوچك قپو غربه ناظردر ، دمیر قپو قبله‌یه آچیلیر ، کچی قپوسی دخی قبله‌یه مفتوحدر ، ارکلی قپوسی جنوبه ناظردر ، قونیه قپوسی طرف غربدن منظوردر . مذکورقپولرك دیده‌بانلری باجدار محتسب آدملریدر . درون قلعه‌ده زمان جلالیده بغدای حفظنه مخصوص انبار واردر . جبه خانه سی یوقدر . رمضان وسائر شادمانلقلرده آتیله‌جق شاهی طوپلری واردر .

اوصاف واروش — خانه‌لرینك اکثریسی کرپیچ وطاش‌دن مبنادر . محله‌لری اوتوز ایکیدر . باشلیجه‌لری شونلردر ، کارخانه ، جلاح ، صوفیلر ، چوملکجیلر ، شیخلی ، تیمارخانه ، قزیلجه ، قالنلر ، ولدان کولی ، میدان ، بله‌جك ، پاموقجیلر ، شیخ غزنوی ، ترحاجی ، پاشاجق ، کرکی ، جامع کبیر ، باب صغیر ، حاجی فکرالدین ، بورا بازاری ، ارکلی قپوسی ، پاندیال ، زنجیرلی ، قوال ، طاش بازاری محله‌لریدر .

جامعلری — (قرمان اوغلو ابراهیم بك جامعی) سجده‌کاه قدیمدر . درت عدد کمر اوزرینه کارکیر قبه‌لی برجامعدر . درون جامعده اون ایکی عدد سرآمد عمودلرله ایکی عدد مصنع قاپولری واردر . منبری ، مؤذنان محفلی ساده کوزه‌لیدر . موزون مناره‌سی جامعدن بعید اولوب جامع قبه‌لرینك کیرجله مستور اولدیغی مفهومدر . (الشیخ حامد ولی جامعی) شیخلر محله‌سنده قبه‌لی برمناره‌لی جامعدر . (دباغلر جامعی) کیرچله بنا ایدلمش جماعتی چوق برجامعدر . (الحاج سید حسن افندی جامعی) باش کوپری قربنده برجامع دلکشادر . (کارخانه جامعی) کارخانه محله‌سنده روحانیتلی برجامعدر . طقسان سکز عدد محله مسجدی واردر .

مدرسه‌لری — (یلانجق مدرسه‌سی) بنای قدیمدر . (صولو مدرسه)

علوم شتا یریدر . (قرمان اوغلو جامعی مدرسه‌سی) بومدرسه‌لرك جانب وقفدن طلبه‌لرینه ودرسعاملرینه ماه بماه وظیفهٔ معینه ، لحمیه وشمعیه‌لرینی ویررلر . نیجه حسبی درسعاملری واردر . اهالیسی فقیه اولورلر . علم فرائضی آبا واجدادلرندنبری اوقویه کلمشلردر . بوشهرده مخصوص دارالقرا یوقدر . فقط حافظ قرآنی چوق . شهر اون یدنجی اقلیم عرفیدندر ووسطندن جریان ایدن اولو ایرماق عمزتلری سقی ایدوب علاء الدین جسرندن عبور ایدر . بروسه کبی هرخانه‌سنده عین جاری واردر .

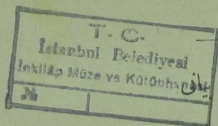
حماملری — (بك حمامی) غایت عتیقدر . (عربلر حمامی) آب وهواسی خوشدر . (تیز بازار حمامی) پاشا سرایی قربنده‌در . اولو ایرماغك اوزونده سلطان علاء الدین بناسی برکوز برجسر عظیم واردر . حاجی حسن جامعی قربنده باش کوپری واجب السیردر . محصولاتندن بغدای وشعیری ونقله‌سی فراوان وهرنوع میوه‌سی ممدوحدر . خضرلق وقرق قیزلر نامیله ایکی مسیره‌سی پاشا سرایله قره‌مان اوغلو جامعنك برر عمارتی واردر . بوشهردن نیکده غرب طرفده برقوناقدر . قره‌مان ارکلیسی ایکی قوناقدر . آقسرایدن آنقره جانب شماله التی قوناقدر قوناقلرده شونلردر :

صایماز سرای قضاسی ، قوجحصار طوزله‌سی ، صوفیلر قریه‌سی ، قره زووا قریه‌سی بوراده انکوری حدودینه کیریلیر ، چقاللر قریه‌سی ، اورنجاق قریه‌سی آندن انکوری‌یه واریلیر .

زیارتکاهلری — بوشهرده یدی بیکدن زیاده کبار اولیاء الله آسوده اولدیغی تواترله مثبتدر . (دار ارواح) دنیلان بوجبانه‌یه نیجه کره نور نازل اولمشدر . مغموم اولان زیارت ایتسه شاد وخندان اولور . (الشیخ حامد ولی) سرچشمهٔ عرفای روم‌در . اوستی آچیق برقبه‌ده مدفوندر . اکثریا مصروع کیمسه‌لر زیارت ایدرلر . بوکا قریب (الشیخ کمال سلطان) طریق کملیده تکمل ایتمش برپیر عالیدر . بوکا قریب (الشیخ پرتوی سلطان) طریق یسویده بخشی اردر . (قرق قیزلر زیارتی) اکثریا قادینلر زیارت ایدرلر جهانما برزمینده واقعدر . (الشیخ نجم الدین کبری) ، (بدرالدین سلطان ولی) ،

(حمارلی دده سلطان) شهرایچنده (کاغخانی علی دده) ، (الشیخ غزنوی سلطان) ، (الشیخ حقیقی بن شیخ حامد ولی) الحاج بیرام ولی تلامیذندن اولوب انقره‌ده تکمیل علم لدن ایدرك اقسرایده طریق بیرامیده پیشو اولمشدر . (الشیخ بطاق) طاش بازاری محله سنده مدفون اولوب زیارتکاه ارباب دلدر . جنت دره‌سی سمتنده چلبیلك زیارتی ، بونك اوست یاننده خضرلق زیارتی واردر . قلج ارسلان سلطانك قبرشریفی خضرلق زیارتکاهنده‌در . بو خضرلغه قریب (الشیخ حمزه) طریق بیرامیدن اولو اردر . (الشیخ خضر افندی) .

اقسرایدن برمنزلده صاری آتلی کوینه ، اورادن (دبانی) اورکوب قضاسی داخلنده‌در اهالیسی مسلماندر . آندن مشقره‌یه ، آندن قیصریه قلعه‌سنه کلدك .

سیواسه کیتدیکمزك بیانی

بورادن قالقه‌رق برقاچ کون کیتدکدن صوکره مرعش قارصی ، صاغ طرفزده براقوب مرعش خاکنده البستان قصبه سنه کلدك . بر دوز صحراده چای کنارنده اکسه سنده اصحاب کهف طاغی وار . باغلی باغچه‌لی بیك قدر خانه‌لی قصبه‌در . مرعش پاشاسنك خاصی اولوب یوز اللی اقچه‌لق قضادر . کتخدا یری ، یکیچری سرداری واردر . اهالیسی هپ ترکماندر شهرك شرفی مرور زمان ایله خراب اولمه‌ده‌در . جامعی وخان وحمامی وسوق مختصری واردر . هفته‌ده برعظیم بازاری اولور . شهر خارجنده بر خیلی مسافه‌ده زیارت اصحاب کهف واردر . اما بوغاردن اویله کلب صداسی کلمز . حقیر شمدیلك اصحاب کهفی اوچ یرده زیارت ایتدم هانکیسی صحیح اولدیغی معلوم دکلدر . یوقسه تاقیانوس ظلمندن هربری برر دیاره‌می فرار ایتدیلرده مقام عالیلری بویله متعدد کورینیور . طرسوسلیلرله مرعشلیلر مباحثه ایدرلر اما طرسوسده اولمسی صحته قریبدر . بورادن قالقه‌رق جانب شماله (آچدی)

قصبه‌سنه کلدك. ترکمان اغاسی حکمنده یوزاللی اقچه‌لق قضادر کتخدا یری، یکی چری سرداری ومحتسبی واردر. قصبه بر چوقور یرده ودره کنارنده اولوب بیك خانه‌لیدر. متعدد جامع ومسجدی خان‌وحمامی مختصرجه‌چارشو وبازاری واردر. بورادن ینه شماله کیده‌رك (کورون) قصبه‌سنه کلدك. سیواس ایالتنده وانکل‌خاکنده یوز اللی اقچه‌لق ناحیه قضاسیدر. بیك خانه‌لی جامع ومسجدلی خان وحماملی سوق سلطانیلی قصبهٔ رعنا اولوب ترکمان اغاسی حکمنده‌در. کتخدا یری سرداری محتسبی واردر. شهرایچندن نهر جریان ایدر. اهالیسی اوقچی اوغلو کورکی کیر ترکماندر. آب وهواسی لطیف اولدیغندن خلقی تندرست اولور. بورادن‌جانب شماله دوز صحرالرله یدوب (درنده قلعه‌سی) نه کلدك. سیواس ایالتی خاکنده ترکمان اغاسی حکمنده یوز اللی آقچه‌لق قضادر. یکی سرداری، صوباشیسی، مفتی‌ونقیبی وعلماسی‌واردر. قلعه‌سی طاشلق بریرده عالی‌برپشته اوزرنده اولوب حضرت عمراولادندن ملاطیه‌فاتحی بنااتمشدر. مرور ایام ایله جابجا منهدم اولدیغندن دزدار ونفراتی یوقدر. شهری قره‌دورق‌خاکنده نهر کنارنده کرپیچ وطاشله بنااولنمش بیك‌قدر خانه‌لی باغلی وباغچه‌لی یدی محرابلی خان وحمامی وچارشو وبازاری‌محتوی مزین برقصبهٔ معموره‌در. خلقی ترکمان‌وارمنیدر دباغخانه‌سی مشهوردر. قرق اللی‌درهم قدر آبدار زردالوسی‌اولورکه قوروسنی عرب وعجمه هدیه کتوررلر. اعیانندن شیخ اوغلوایله اوجکون امیرانه صحبت خاص ایتدك بورادن قالقوب ینه جانب شماله‌کیدرك (صاز چیغاز قریه‌سی) نه کلدك. سیواس خاکنده معمور کوی اولوب اهالیسی اسلام وارمنیدر. برصافی قیادن آب حیات کبی قایناق صوبی چیقار. بورادن ینه شماله کیده‌رك (مانجیلق قریه‌سی) نام کویه کلدك. ترکمان اغاسی حکمنده سیواس خاکنده زعامتدر. ینه شماله‌طوغری عزیمتله (اولاش) قصبه‌سنه کلدك. سیواس‌خاکنك ترکمان اغاسی اولوسی (کوچومی) بونده ساکن اولوب ترکمانلردن یایلا حقی آلیر. آیریجه قاضیسی وار بشیوز خانه اسلام وارمنی قصبه‌سیدر. ممی کتخدا جامعی سلطان سلیمان‌فرمانیله معمارسنان بنا اتمشدر. برخانه‌وبرقاچ دکانی وار

سائر عماراتی‌یوقدر. بورادن ینه‌شماله کیده‌رك سیواس صحراسنده قیزیل ایرمق نهرعظیمی اوزرنده‌کی جسر زغزغی یعنی اکری کوپری‌یی کچدك. اون سکز کوزلی بیوك کوپرودر. بوقیزیل ایرماق نهری ده ارضروم ونیکحصار طاغلرندن وخصوصیله بك طاغندن چیقوب نیجه قرا وبلده‌لری ریان ایدرك بواکری کوپریدن عبور ایدر، صکره تاقیصریه آلتنده‌کی برکوز جسر عبرتمادن وآندن جانب غربده‌کی شهرلری صولایه‌رق چاشنکیر کوپروسندن کچر. عثمانجق قلعه‌سیله حاجی حمزه‌دن وطوسیه قربندن عبور ایدوب بافره شهری قربنده قره‌دکزه قیالردن کندینی آته‌رق اویله فریاد وفغان ایلرکه انسانك قولاغی اصم اولور. ایشته بووجهله معمور صحرالری سیران ایدرك (سیواس) شهرینه کلدك.

اوصاف قلعهٔ دارالعلای کهنه آباد یعنی سیواس — حضرت ذکریا عصرنده‌کی مرعش قیصری جیم جیمه مرعشی بنا اتمشدر. بونك دیکر قرنداشی ده سیواسی بنا ایله‌مشدر. بعض تاریخلر بونی کیومرث شاه بنا ایتدی دیرلر، بعضیلر ضحاك ماری‌یه نسبت ایدرلر. کیومرث سیواسده مدفوندر. بونك زماننده سیواسده زراعت اولنمادق مزرعه قالمازمش! تاقیزیل ایرماق کنارینه قدر معمور وآبادان اولورمش. صوکره نیجه ملوکه دکوب عاقبت بغداد خلیفه‌سی هارون الرشید زماننده سید جعفر غازی اعانه‌سیله‌دست اسلامه کیرمشدر. صوکره آل دانشمندیدن نیکحصار فاتحی سلطان ملك‌غازی آل‌ساچوقك اعانه‌سیله تکرار فتح ایلمشدر. صوکره آل عثمان ییلدیرم بایزید خان ترکمانلر الندن آلمش‌ایسه تیمورك خروجنده ایلك دفعه اوکنه سیواس کلمشدر. اهالیسی نیجه بیك طفلان ابجد خانك کردنلرینه قرأن عظیم الشان طاقه‌رق تیمورك استقبالنه چیقمشلرسه‌ده دمیر یورکلی نورسز ملعون بونلری اسب غدر ایله پایمال ایلمشدر. ویدی کون اقامت ایده رك یتمش بیك علما واهالی‌یی دندان تیغدن کچیرمشدر. بووجهله قلعه‌یی دخی خراب ویباب اتمشدرکه حالا خرابه‌سی معلومدر. والسنهٔ ناسده «سکا برایش ایده‌یمکه تیمورلنك سیواسه ایتمامش اوله» دیرلر. تیمور نصرالدین

خواجه‌ایله كوروشدیكنده خواجه تیموره « نیچون سیواسده قرق‌بیك صبیان ونورسیدكان امتی پامال‌اسب‌تاتار ایدوب یتمش‌بیك مخلوق خدایی قتل‌ایتدیكز » دیدكده تیمور « والله سیواسیلر قرآن عظیم مخلوقدر دیه‌رك منسوخ آیتلره كلام محدثلر نظیره‌ایدوب قرآنی قرآنلقدن چیقارمشلردی صبیانلری دخی ولدزنا اختیارلری شیعی، حروفی، جبری، قدری مذهبلرینه كیرمشلردی. اصلاح‌عالم ایچون اوزرلرینه یورویه‌رك شهرلرینی خراب ایتدم وسنك خاطرك ایچون شهریكی سكا باغشلادم قورقه خراب ایتمم » دیمشدر . صوكره ییلدیرم خان ایله چارپشمشدركه تفصیلی جلدثانیده‌در [۱] صوكره چلبی‌سلطان محمدمستقل پادشاه اولدقده سیواسی معمور و آبادان ایتمكه شروع ایدوب ایكی قلعه انشا ایتدیردی. صوكره بایزید ولی عصرنده شاه عجم ارضروم ، كماخ ، سیواس ، توقاد طرفلرینی ملك موروثم واربه چوقورم دیه استیلا ایتدی . بعده طقوز یوز یكرمی بر تاریخنده بونلری دست عجمدن استرداد ایلمشدر . حقیر (مرتضی پاشا افندمزه وزراتله سیواس احسان اولندقدن صوكره) حلبدن اورفه ، رقه ، حران ، مرعش ، قیصریه‌جهتلرینه درت آی سیاحت‌ایده‌رك سیواسه كله‌رك شرف صحبتلریله مشرف اولدم . پاشا قلعه‌سنده سرایه متصل چاوش زاده خانه‌سنی حقیره قوناق احسان ایدوب بالغا مابلغ تعییناتمزی كوندردی. بزده دفتردار پادشاهی وسجلات شرع مبینه مراجعت ایده‌رك سیواسك عماراتنی تحریر ایتدك .

ستایش عمارات سیواس — قانون نامهٔ سلیمان اوزره سیواس وزیرینك خاص همایونی طقوز كره یوز بیك آقچه در . قرق سكز زعامتی وطقوز یوز یكرمی سكز تیماری واردر . سیواس ایالتنده شو سنجاقلر واردر : اماسیه ، چورم ، بوز اوق ، دیوریكی ، جانیك . عربكیر ، سیواس سنجاقلریدر . سیواس سنجاغی پاشا مركزیدر. خزینه دفترداری یوقدر. دفتر كتخداسنك خاصی (۸۰۲۰۰) اقچه‌در. تیمار دفتردارینك كی (۶۲۵۵۰) آقچه‌در چاوشلر كتخداسی ، چاوشلر امینی واردر . جمله سنجاغیله عسكری (۳۱۳۳)

[۱] صحیفه (۴۰) جلد ثانی .

قلیچدر . زعماسی ، ارباب تیماری ، قانون اوزره جبه‌لولریله اون بیك كزیده مسلح عسكری اولور . بوجمله عسكرك سنوی محصولی یوز اوتوز بركره یوز بیك سكسان یدی بیك اوچیوز یكرمی یدی اقچه‌در. اوچیوز اقچه‌لك شریف قضادر . ناحیه‌لرندن ملاسنه التی بیك غروش حاصلی اولور . وزیرینه قانون اوزره قرق بیك غروش اولور . مذهب حنفیدن شیخ الاسلامی واردر . سپاه كتخدا یری ، یكیچری سرداری ، شهر نائبی ، محتسبی ، باجداری ، قپانجیسی واردر .

اشكال قلعهٔ سیواس — سیواس شهرینك جانب شمالی اكه‌سنده‌كی طاغلره سیب نشان طاغی ، طوز آصار طاغی دیرلر . اول جبل بالالرك دامننده واقع اولمش برشهر عظیمدر . جمله اولرینك یوزلری جانب قبله‌یه سیواس صحراسنك اكری كوپری طرفنه ناظردر . آشاغی تیمورك خراب ایتدیكی قلعه دوزده واقع اولمشدركه دائراً مادار جرمی اون بیك بشیوز آدیمدر . تاریخ خراب قلعه :

شد خراب از آتش جیش تیمور   درشهور سال‌تاریخش (خراب)

سنه ۸۰۳

كرچه خرابدر اما غایت متین ومستحكم ریختم وطوله ، خراسانی سنك بنا برقلعهٔ عظیمدر . جابجا برج وبارولری واردر . اما نیجه یرلری خرابدر. ینه سهل شی ایله تعمیر وترمیم اولمه‌سی ممكندر. بوخراب حصارك چوره‌سنده بش عدد قپو واردر . غربده (باب قیصریه) ، شرقده (باب پلاش) ، ینه شرقده (باب‌طوقماق) ، جانب شمالده (باب‌جان جون) ییلدیز طرفنده (باب سلپور). بوقلعه قپویه محتاج دكلدر . آرابه‌لر كیرر . بواشاغی واروش قلعه ایچره جمله درت بیك التی یوز باغسز ، باغچه‌سز اب حیات صولی خانه‌لری واردر . قرق عدد محلاتی واردر . قیصریه قپوسی محله‌سی ارمنیدر بوراسی ایكی محله‌در ، بری روم محله‌سیدر . (آغجه یوكه) ، (اورتولی پیكار) ، (كهنه جوان) ، (چارشو) ، (میدان) ، (اوغلان چاوش) ، (اغا دكرمنی) ، (برزجی طارلاسی) ، (بالدیر بازار) ، (صیق چوبان) ،

(قلعه آردی) ، (حاجی زاهد) ، (اولو جامع) ، (پولور تپه) مشهور محله‌لرندندر . ایکی عدد قلعه‌سی بری برلرندن براوق منزلی بعیددر . بریسی جانب قبله‌ده یوکسك قلعه‌سی اولوب چلبی سلطان محمد بناسیدر . شکل مربعده خندقسز ، یالین قات ، ایکی قپولی طوپراقلی برپشته اوزرینه واقع اولمشدر . ایشلك قپوسی جانب قبله‌یه اشاغی شهره مکشوفدر . برقپوسی شرقه اوغرار بوقپو دائما مسدوددر . ایچنده ایکی یوز نفرات خانه‌سی ، برجامی ، غلات انبارلری ، صو صارنجلری ، جبه‌خانه‌سی ، قرق قدر خرده شاهی طوپلری واردر . بوقلعه جمله شهره حواله‌در . پاشا قلعه‌سندن عالیدر اچ قلعه ، پاشا حصاری : جمیع ممالك آل عثمانده میر میرانلر رووزرا اچ قلعه‌لرده ساکن اوله کله‌مشلردر . اما دیار بکرده ، سیواسده پاشالرك اچ قلعه‌ده ساکن اولملری قانوندر . زیرا بوسیواسك پاشا اوتوردیغی اشاغی حصاره یوقاری اچ قلعه حصاری حواله‌در . پاشاسی عصیان ایتسه امان ویرمیوب یوقاری حصار طوپلری پاشا حصارینی خراب ایدر . اما بوپاشا حصارینی تیمور خراب ایتمزدن مقدم ٥٨٦ تاریخنده سلطان علاءالدین کیقباد سلجوقی تعمیر وترمیم ایتمشدر . دائراً مادار ایکی قات سنك تراشیده ایله بنا ایدلمش قوی برقلعه‌در . دوراً دوری بیك بشیوز آدیمدر . برآلچاق خندقی واردر . قلعه‌یی خندق احاطه ایتمشدر . جمله یکرمی عدد قله وآلتی یوز دندان بدندر ، دیوارینك قدی یکرمی یدی ذراع ملکی قدر عالیدر . جمله ایکی قپوسی وار . بری جانب شماله ، طاغ یولی طرفنه شهزاده‌لرك مزارستاننه چیقار . ایکی قات دمیر قپودر . اغا دزداری ، دیده بانلری قپونك اچ یوزنده نکهبانلق ایدرلر . برقپوسی قبله جانبنه مفتوح اشاغی شهره کیدر . بوقلعه ایچره جمله اوچ یوز عدد مقبی باغسز وباغچه‌سز طوپراق اورتولی خانهٔ معمورلردر . پاشا سرایی بونده‌در . مقدما برکثیف سرای‌طامی ایدی . مرتضی پاشا افندمز متعدد حجره‌لر وقاعه ودیوان خانه واچ غلاملرینه اوطه‌لر وبرحمام انشا ایتدیروب احیا ایتدی . بوقلعه‌ده دخی برجامع ، برحمام ، برمدرسه واردر . اون مقداری دکانچه‌لری واردر . اشاغی قلعه یوقاری

اچ قلعه‌دن معمور ومزیندر . زیرا پاشا بونده ساکن اولمغله هفته‌ده درت کره دیوان اولوب عظیم جمعیت اولور . بوقلعه طاغ اتکنده واقع اولمغله شکل مربعده واقع اولوب آب حیات کبی صولری واردر . اما اوبریوکسك قلعه ممر ناس اولممغله بنی آدم اکا وارمازلر . لکن جلالی وجمالی خوفندن شهر اعیانانك جمله کرانبها اشیالری بویوقاری قلعه‌ده پنهاندر . بوشهرسیواسك بوایکی اچ قلعه‌لریله ، آشاغی تیمور خرابی واروش قلعه‌سنك جمله اندرون وبیروننده آلتی بیك التمش خانه‌در .

اوصاف جوامع سیواس — آشاغی واروشده (اولو جامع) بدستان قربنده طولاً وعرضاً ایکیشر یوز آیاق برجامع عتیقدر . سلطان قلیج ارسلان بناسیدر . برمناره‌سی وار ، جمله تراب ایله مستور بنای معموردر . لکن درون جامعده نه مقدار عمود اوزره مبنی اولدیغی معلوم دکلدر . (قیزیل جامع) برمناره‌لی معبد قدیمدر . (سیواس افندی جامعی) بر مناره‌لی بنای جدید برجامع پرانواردر . درون جامعده دائما توحید وتذکیر اولنور . (موسی افندی جامعی) متین بنادر . (کلیسا جامعی) ، بازار برنده (قوجه حسن پاشا جامعی) بوپاشا ایالت سیواسه متصرف اولوب حلال زلال مال ایله بوجامعی بنا ایتمش . اما شب وروز جماعت کثیره‌دن خالی دکلدر . جوانب اربعه‌سنده‌کی دکانلر وقیومجیلر چارشیسی هپ بونك اوقافیدر . قبله قپوسی اوزرنده‌کی تاریخی بودر آیة (دانه لمسجد اسس علی التقوا) ٩٧٢ سنه . (یوقاری قلعه‌جامعی) ، (اشاغی قلعه‌جامعی) بونلردن ماعدا نیجه محله مسجدلری واردر . هرمحله‌ده برر ، ایکیشر زاویه مقرردر . زیرا خلقی غایت مصلیلردر .

اوصاف دار التدریس — قیزیل مدرسه دیرلر برمدرسهٔ عبرتنما واردرکه دیار اسلامیه‌ده اویله بردار العلوم نه بنا اولنمشدر ونه اولنه‌جقدر . تیمور کوردکده انکشت بردهان اوله‌رق بناسنه حیران قالمشدر . قلعه قپوسی کبی برباب معلاسی وارکه کورن آدمك عقلی پریشان اولور . استاد بوقپونك یمین ویسارنده‌کی عتبهٔ عالیلره جناب حقك ید قدرتیله خلق ایتدیکی

ازهارك اشکالنی (طابق النعل بالنعل) اویله نقش ایلمش که کورن سحر بوقلمون‌عبرتمون ظن ایدر . قپوسی اوزرنده‌کی تاریخی (بنی قلیج ارسلان بن مسعود سنة تسع وستین وخمسمأة) مرور روزکار زورکار فلك نیجه یرلرینی بوزمشدر . بومدرسه غایت واجب السیر اولوب جمیع سیاحان بر وبحار لساننده مدحی جاریدر . درون مدرسه‌ده فوقانی وتحتانی سکسان عدد حجره‌لر واردر . طلبهٔ علوم افندیلر وقت شتاده تحتانیلرده وموسم صیفده فوقانیلرده تحصیله سعی وغیرت ایدرلر . وقتیله عمارتی اویله قوی ایمش که اوقافی سایه‌سنده هرکون طلبه‌یه ایکی دفعه سکر نباتلی ممسك اطعمهٔ نفیسه فغفوری کاسه‌لرله بذل اولنورمش . اما حالا طلبه‌سی برر بوریایه مالك اولمیان صلحای امتدن بی ریا کیمسه‌لردر . خدا معمور ایلیه . یوکسك قلعه آلتنده (حمام مدرسه‌سی) وار ایسه‌ده بانیسی معلومم دکلدر . (آشاغی حصار مدرسه‌سی) پاشا سرایی قربنده اولمغله طلبه‌سی چوقدر . (حسن‌پاشا مدرسه‌سی) آشاغی واروشده‌کی جامعنك حرمی اطرافده طلبه حجره‌لریدر . (سیواسی افندی مدرسه‌سی) .

مکتب صبیان — یوزقرق مکتب طفلان ابجد خوانی واردر . قرقینك اوقافی متیندر . ماعداسی حسبی مکتبلر اولوب بعضیسنده معلملر اجرت ایله معصوملری تعلیم ایدرلر .

تکیه‌کاه درویشان — اون بر تکیه‌در . (آرپه‌جی‌زاده افندی تکیه‌سی) ، (سیواسی افندی تکیه‌سی) ، (خلاتی تکیه‌سی) ، شهرك خارجنده بر قپا اوزرنده صهیب رومی ویاخود (عبدالوهاب عازی تکیه‌سی) .

خانلری — صغیر کبیر اون سکز عدددر . سراج خانه ایچنده (بهرام اغا خانی) نوبنا رعنا برخان اولوب اللی اوجاقدر . (اکا قریب قپان خانی) ، (حسن پاشا خانی) نیجه‌لر محتسب خانی دیرلر . چونکه محتسب اغا بونده اوتوروب حکومت ایدر . (قاشقجی زاده خانی) ، (شیخ افندی خانی) ، (نعلبندلر خانی) ، (ابراهیم افندی خانی) ، (طاش خان) مشهور خانلری بوتعداد ایلدیکمزدر .

حماملری — کوپری باشنده قوجه حسین پاشا حمامی کار قدیم اولدیغندن سلیمان خان وفاتح بغداد مراد خان کیروب غسل ایتمشدر . حالا اوخلوت سلطانی مسدوددرکه کیمسه کیروب غسل ایده‌مز . (قلعه آلتنده (اسکی حسن پاشا حمامی) ، بازار میداننده (میدان حمامی) ، (طاش خان حمامی) (مدرسه حمامی) ، (پاشا قلعه‌سی حمامی) بوحماملر هپ چیفته‌در . بونلردن بشقه یوز اون سکز قدر سرای وسائر خاندان حماملری دخی واردر .

چشمه‌لری — قرق بش قدر چشمهٔ آب حیاتی واردر . صولری هپ شهرك شمالنده‌کی صپ‌نشان طاغندن وطوز حصار تپه‌لرندن کلیر . مشهورلری (قلعه چشمه‌سی) ، (قیومجیلر بدستانی چشمه‌سی) ، (بازار یری چشمه‌سی) ، (مدرسه‌چشمه‌سی) ، اولوجامع قربنده‌کی چشمه‌وسائره‌در . شهرك ایچندن جریان ایدن چای اوزرنده برقاچ کوپریلری واردر . چای طغیان ایتدکده خیلی چام کتیرر . چای ، طوزله‌حصار ، صپ نشان‌طاغلرندن جمع اولوب شهرك اکسه‌سنده یتمش سکسان قدر آسیاب دقیقی دوندوره‌رك سیواس صحراسنه کلیر و آندن قزل ایرمغه آقار .

چارشو وبازار — بیك عدد دکان ایله‌مزین اولو جامع قربنده‌کی بدستانی معموردر . سپاه بازاری مشهوردر . سراج خانه‌سنی سلطان مراد رابعك والده کتخداسی بهرام اغا مجدداً کارکیر اوله‌رق بنا ایلمشدر . باشلوجه دباغ خانه ، خفاف‌خانه وقیومجیلر کارخانه‌سی واردر .

هواسنك لطافتندن خلقی تن پرور وکندم کون اولور . اعیانی البسهٔ فاخره کیرلر . وسط الحالی لوندره چوقه‌سی والوان بوغاصی کیرلر . لسانلری کردجه ، ترکجه ، در . ارککلری تیز اختیارلار . قیزلری غایت تندرست وکوزل اولور ، صوی پك لطیف اولوب کویا یخ پاره‌در . هواسی زیاده شدتلی اولدیغندن باغ و باغچه‌سی یوقدر . طاغلری اغاجسز وچپلاقدر . شهردردنجی اقلیم حقیقی‌ده‌اون یدنجی اقلیم عرفیده بولنمشدر . محصولاتندن بغدای وآرپه ، نخود ، مرجمکی غایت چوق اولور ، بر کیله‌سی قرق کیله محصول ویرر . براوقه نانی والتی اوقه کلیر برآت یمی برر آقچه‌در . مشبك

بوستانلری غایت چوقدر . صنایعندن پنبه بزی غایت بیاض ورقیق اولور . بر چفت پابوج ومست اون بش آقچه‌یه‌در . ایچی آل قابلی آغوات چیزمه‌سی اوتوز آقچه‌یه‌در . لطیف یورغان بزلری . بصمه منقش پرده‌لر برر ربعه‌در . مأکولات ومشروباتندن خاص وبیاض کرده اکمکی ، کته چوره‌کی ، طاووق بوره‌کی ، طوز چورباسی بریرده یوقدر . ناری مرعشدن بکمزی عینتابدن ، اوزوم وشیره‌سی اماسیه‌دن کلیر مفتیسی غایت متدین (الشیخ آربه‌جی‌زاده حضرت بکر) افندیدر ، اشرافدن ابازه دلی دلاور اغا ، قوجه علی اغا ، سلام چلبی ، الحاج کریم چاوش زاده‌لر ، نظیف اغا ، عمر بك زاده‌لر ، مفتی احمد افندی ، سیواس شیخی مشهورلریدر .

ومنقاد اولوب بهرسنه طرف پادشاهی‌یه بوشهردن بیك یوز کیسه حاصل اولور ایکیوز کیسه‌دخی وزیرینه حاصل اولور . جناب عزت مالارینه برکات خلیل احسان ایتمشدر . جمیع مورخلر بوشهر سیواسه امهات بلاد دیمشلردر . حقا که امهات بلاددر . عربستان ودیار روم ویونانیانده قحط وغلا اولسه بوشهرك حبوباتی هرطرفی احیا ایدر . ماکدونیایی بیله ذخیره‌سی ایجابنده غنیمت ایدر . جمیع خلقی مسرور وبقعه‌لری خوب ومعمور مزروعاتی وافر خیرات وبرکاتی متکاثر خلقنك نعمتلری فراوان وهرطرفده عیون وانهاری جاری روان برشهر آباداندر . اهالیسی غایت غریب‌دوست اولدقلرندن هرکیجه خانلرده ساکن اولان غربایی خانه‌لرینه دعوت ایدوب اکرام ایدرلر . هرجهتی مدحه سزا برشهر دلکشادر . شهر سیواسك جانب شرقیسنده شهر ارض روم ، نکسار طرفندن سکز قوناقدر . جانب شماله قلعهٔ اماسیه ومرزیفون ولادیك دردر قوناقدر . جانب غربنده توقات قلعه‌سی اوچ منزلدر .

زیارتکاه دارالعلاء شهرسیواس — (الشیخ حضرت قره‌شمسی افندی) سیواسك تاوسطنده قوجه حسن پاشا حرمنك جانب شمالیسنده بر آستانهٔ سعادتده مدفوندر . اکری فاتحی سلطان محمدخان ثالث دوری مشایخندن اولوب اکری غزاسنده بیله ایدیلر . حتی عثمانلی بوزولمغه آز قالمش ایکن بو عزیز محمد خانك اسب صبا سرعتی کمندین طوتوب « صبر ایله ، بکم شمدیکی

فرصت غنیمتدر » دیو عساکر اسلامی جنکه ترغیب ایدرکن بامر خدا نسیم نصرت عثمانلی طرفنه اسوب او ساعتده یوز بیك دشمنی اکری قربنده (خرشتوش) صحراسنده دندان تیغندن کچیره‌رك عثمانلیلر منصور ومظفر اولدیلر بواثناده دشمندن بیوك ، کوچك یتمش التی پاره قلعه فتح ایدیلوب اکری‌یی تحکیم ایدرلر . الی هذا الآن اکری دست آل عثمانده اولوب سد متین سرحد برحصن حصیندر . انشاءالله مجارستان سیاحتنده یازیلور . عثمانلی مشایخندن ایکی شمس الدین وار بری فاتح دورنده استانبول فتحنده بولنان آق شمس‌الدین‌درکه یدی سنه مقدم فتح استانبولی فاتحه تبشیر ایتمشدی . بروسه‌خاکنده تربه‌لی (کویلك) ده مدفوندر . [١] بری‌ده بو سیواسی قره‌شمس الدیندر .

[١] جلد ثانی — تربه‌لی کویلك زیارتلری صحیفه ٤٦١

قطبیته قدم باصمش دیرلر . اولو سلطاندر قدس الله سره العزیز . (زیارت مخلص پاشا) سلیمان خان شهزاده‌سی بایزید خان جنبنده مدفوندر . تاریخ وفاتی ٩٥٤ سنه‌سنه مصادفدر .

(الشیخ بدلا حاصیرجی دده) زیارتی واردر . شهرك طشره شرق طرفده اوج آسمانه سر چکمش بریالچین قیا اوزرنده بر آستانهٔ عظیمده قبر (الشیخ حضرت صهیب رومی یعنی عبدالوهاب غازی) واردر ، سیواسلیدر . حضرته عاشق اولوب حضور رسولده اسلام ایله مشرف اوله‌رق حضرت علی کمرینی بند ایدوب دباغلره پیر اولمشدر . حالا جمیع آخیلر [١] وآخیلرك سلسله‌سی بوکا منتهیدر .

مناقب صهیب — برکون بوعبدالوهاب ایدر : یارسول الله ! بوکیجه واقعه‌مده مبارك دست شریفکز له‌یدی کره بنم آغزمه بیاض دارو دولدردیکز » دیر . حضرت حبیب خدا : « یاصهیب ! مژده سکا ، که جهان آرا علمای متبحریندن مفسر ، محدث ، مصنف اولوب ابو المعالی اولورسك » بیوردیلر . آندن صوکره بوصهیب لانظیر علما اولوب تا حضرت امام اعظم وهمام اقدمه کلنجه معمر اولمش وامام همام ایله مباحثهٔ علم ایدوب حضرت امام شرائط

[١] دباغ اصنافنك بیوك ومسنلرینه ویریلیر برعنواندر .

رضوء وغسلی وترتیب رکوع وسجودی سنت رسول الله اوزره بونلردن اخذ ایتمشلردر . حضرت عصرنده بوصهیب اویله ماهر برشاعر ومداح رسول وغزوات حضرت حمزه اولوب اشتهار ایتمش . زماننده آنکله مباحثهٔ علم ایتمکه وامتحان فن شعر اولمغه امریٔ القیس وحسان ورضویٔ بلچی بیله قادر دکللر ایدی . حضرت رسول حضورنده وجمله اصحاب برکزین آراسنده قصه‌خوانلق ایدوب جمله‌مداحلرك سلسله‌سی اکا منتهی بولنمشدر . ارتحال پیغمبریدن صکره چاریارکزینك خلافتلرنده خدمت ایدوب حضرت علیدن صکره خلافت معاویه‌یه دکنجه امویلر خسیس ولئیم اولدقلرندن آنلر ایله الفت ایده‌میوب عالم سیاحته دوشدی . حتی یزید پلید زماننده دشت کربلاده امام حسین طرفده بولنوب اول حادثهٔ پرملالدن داغ درون‌حاصل ایدرك بصره‌یه فرار ایتمش واوراده دخی قرار ایده‌میوب دیار عجمده خیلی کزه‌رك آخر وطن اصلیسی اولان سیواس شهرینه کلوب حالا قبری اولان قیا اوزرنده بر غار قدیم ایچره خلقدن منزویانه طاعت وعبادت ایله مشغول ایکن بعضیلر «قیصر رومك قزی اکا واول دخی قزه محبت ایدرك مرتد اولدی» دیرلر . حاشا ثم حاشا !!.. اول حوالیده نیجه‌لرینی اسلامه کتیروب وکامل یوز اون سنه معمر اولوب نیجه مجتهدین بوذاتدن و (بابارتن هندی)دن مسائل شرعیه اخذ ایتمشلردر . آخر دام کوره دوشدکده بوسیواس خارجنده قیا اوزرنده براولو آستانه‌ده دفن ایدلمشدر . بوذات حقنده حبیب خدا شویله بیورمشدر : (فردوس الاخبار : روی عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال اول من یسقی حوضی صهیب الرومی) . آستانه‌سی ایچنده‌کی صهرنجده آب حیات مثال برصو واردرکه کویا مأ زلالدر . تکیه‌سی زیارتگاه عام اولوب سیواس اهالیسنه ارباب معارفنه ، سیان برو بحارینه مسیره یریدر . بورادن بتون سیواس صحراسی بوقلمون مثال نمایان اولدیغندن بتون عمارات سیواس رونمادر . کرچه سیواسده اوعصرده قورشونلی بنا یوق ایدیسه‌ده ینه تربهٔ پرانواری مزیندر . بوتکیهٔ عبدالوهابك جمیع درت دیوارینه خطوط نفیسهٔ عبرتنمالرله اول قدر ابیات واشعار تحریر اولنمشدرکه ، بریره جمع

ایدلسه‌لر اون عدد مجلد عظیم وجوده کلیر . حتی فاتح بغداد مراد خان رابع مرحومك شکسته خط تعلیقیله شوبیت تحریر اولنمشدر :

بیت

شو دکاو دور ایده بوچرخ دوار نه‌بن قاله ، نه‌خط قاله ، نه‌دیوار !..

ینه مراد خان رابع بوقبر مستوری‌زیارت ایدوب (اذا تحیرتم فی الامور فاستعینوا من اهل القبور) حدیثی مضمونی اوزره روحانیتلرندن استمداد ایدرکن قلب مراد خانه الهام ربانی ایله (فتحنا العراق) ترکیبی کلوب اسکی بغدادك تاریخی لایح اولور . بومسرت ایله مراد خان قبر مستورعبدالوهابدن طشره چیقوب سلاحدار ملك احمد اغادن برخشت آله‌رق شهره ناظر قیا اوزره نکران اولورکن بامرحی قدیر برقره قرتال قوشی هواده اوچمقده ایدی . مراد خان (بغدادی فتح ایده‌بیلیرسه‌م شو قوش شکارم اولسون یاشیخ صهیب !) دیو تفألاً بوخشتی نیجه آتارسه بامرخدا شصت برقبضه خشت قوشه اصابت ایدنجه «حمد خدا بغداد بنمدر . قبر امامی اعظمی تحقیردن خلاص ایده‌جکم» دیو مسرور اولمشدر . حالا اوجرك یدك زمینه دوشدیکی یرده عمود منتها اوزره اویله برنشانکاهی واردرکه جمیع تیرانداز وکماندارلر بومنزل نشاننه پوطه ، آزمایش وسائر اوقلرله‌یتشمکده عاجزدرلر. حالا اونشانکاه اوزرنده جلی خطایله جوری چلبینك شوتاریخی محرردر :

بری قالقوب دیدی اکا تاریخ آفرین ای دلیر سام اقران

سنه ١٠٤٨

ینه بوتکیه قربنده نیجه واجب السیر علامتلر واردر . جانب شمالنده ودامن جبلده صب‌نشان دیری قربنده کیومرث شاه قبری واردر . بو کیومرث زا وسین ایله کیومرز وکیومرس شکلنده‌ده یازیلیر . برحکمدار جم جناب ایمش . سیواسی دخی بونك بنا ایتدیکی بنالرنده کوریلان بعض تاریخلرایله معلومدر . آنلرك زعمنجه کیومرث هرزمان صومعه سنده برساعت رب عزته مناجات ایدردی . خصملری فرجه بولوب باشنه

برطاش اوره‌رق هلاك ایتمشلردر . حالا اوطاش صب نشان دیرنده محفوظدر وصب نشان دنیلان آدم (کیومرث) ك اوچنجی دده‌سیدر . صهیب رومی دنیلان عبد الوهاب غازی حضرتلری دخی بو صب نشان نسلندندر . وسیواسده دها نیجه کبار وکملین مدفون ایسه‌ده معلومز اولان بونلردر .

ومن الغرائب — سلاحدار قره مرتضی پاشا سیواس والیسی ایکن (طورحال) ناحیه‌سندن برقریه اهالیسی کاملاً پاشا حضورینه کلوب دیوان پادشاهی‌یه برقوطو ایچنده بیاض برفیل یاوروجغی کتوروب « سلطانم بو فیلجکزی بزم قریه‌مزده بر بکر ناشکفته قیز طوغوردی . شمدی حاکمز قیزی پدر ووالده‌سیله جمله اقرباسنی حبس ایتمشدر . بوفیلجکز دخی حیاتده ایدی صوباشی ، (ابه) یه بوغدوردی . سلطانمزدن رجااولنور بر بی‌غرض اغا قوللکزی کوندروب قیزی ووالده‌سنی حبسدن اطلاق ایتدیره‌رك حضوریکزده احقاق‌حق ایده‌سز » دیه رجا ایتدیلر . جمیع اهل‌دیوان بوفیل‌بچه‌یی كوروب حیرتده قالدیلر .

همان مرتضی پاشا حقیره ایتدی « اولیاچلبی ، بوخدمتی سکا ویردم جمله‌سنی دیوانه احضار ایده‌لم کوره‌لم‌که قیز اوغلان قیز اوله وبنی آدمدن اوله فیل طوغوره بونه سرالهیدر . تیز وار بونی ایدنلرك حقندن کلوب احضار دیوان ایله . حقیر ، بوتکلیف مالایطاقی ایشتدکده دیدمکه : « بو قباحتی ایده‌نك حقندن کل بیوردیکز . بونی ایدن فاعل مختار رب العالمیندر حکمت صنعنی اظهار ایچون بویله‌ایتمش !!. بن کیمك حقندن کله‌یم . سلطانم بوسری فاش ایتمیکز . جمیع دنیاده عثمانلی ولایتلرنده عورتلر فیل‌طوغورر ایمش‌دیه داستان اولور . همان بودعواده اغماض‌عین ایتمك کرکدر » نیجه مصاحبلری « سلطانم ، درهم ومصروف اهم تحصیل محلیدر . بوخصوصه شدیدوجری بر آدم کرکدرکه اللهدن قورقمیه . و « فیلی نیچون قتل ایتدیردیکز » دیه جمله اهالیٔ قریه‌یی قید وبند ایله دیوانه احضار ایده . اکر فیلی قتل ایتمامش اوله‌لر ایدی هنوز تخته جلوس ایدن سلطان محمده هدیه کوندرر ایدیکز » دیدیلر.

وقوطو ایچنده‌کی فیل میتنك قولاق ودوداقلرینی ، خورطوم وکوزلرینی ، قویروق ، درت ایاقلرینی مدح‌ایدوب حیرتده قاله‌رق « هی‌سلطانم شو معصوم فیلی بوغاندن اون بیك غروش ، طوغوران ووالدیندن قرق‌اللی‌بیك‌غروش آلیکز » دیه الحاح وابرام ایتدیلر . اهالیٔ قریه‌یی ، قیزی ، اقربالرینی‌احضار ایچون چادر مهتر باشیسی مأمور اولدی . اوچ کونده دیوان همایونه یتمش نفر کمسه قید وبند ایدیلوب احضار ایدلدی . ابتدا وضع‌حمل ایدن قیزی سویلتدیلر .

قیز — سلطانم : اوچ سنه مقدم هند پادشاهندن سلطان ابراهیم خانه هدیه اوله‌رق ایکی فیل کیدرکن کوتورانلر بزم (طورحال) صحراسنده مکث ایتمشلردی . بتون قرا وقصبات اهالیسی سیر وتماشاسنه کیتدیلر . بز دخی بش اون کوچك بریره کلوب آرابه‌لره بینه‌رك سیرینه واردق « ایشته یقین کلدك اینکز آرابه‌لردن » دیه کیدرکن یانمده‌کی خاتونلر « الله بونه‌اولو حیواندر » دیه سویله‌شورلردی . بنده « اناقانی‌فیل » دیه‌ایلری واردم . بش دیرك‌اوستنده برقاره طام کوردم بردیره‌کی قیمیلدانیردی . انا قانی فیلجك دیه ینه ایلریله‌دم . اوراده طورانلر « بره‌بره قیز ایلری وارمه » دیدیلر . برده کوردمکه اوقاره بویوك طام یوروه‌ی برشی بنی قاپوب هوایه قالدیردی برقاراناق ایچی یرده قالدم . مدد های دیه فریاد ایدوب درت یانمه چبلاقلاندم . الم ایاغم ایصیجاق اته یاپشیوردی . بر ساعتدن صوکره آنی کوردمکه برشی بنی آلوب طشره آیدینلیغه براقدی . عقلم باشمدن کیده‌رك اوچ ساعت جانسز یاتدم . بنی آلوب اوه کوتورمشلر . آنی بیلورمکه کوندن کونه قارنم شیشوب اوچ ییلدنصکره بوفیلی طوغوردم . برآی یاشایوب صوکره ابه قاری صوباشی اغواسیله فیل اوغلومی قتل‌ایتدی . حقمی‌حق ایله دیه فریاد ایتدی . طورحال ، اینه‌بازاری . قاراووا اهالیسی‌ده بویله شهادت ایلدیلر . مرتضی پاشا یتمش عدد کیمسه‌یی زنجیره اوروب حبس ایده‌رك یکرمی کونده یکرمی بیك غروش آلوب فیل یاوروسنی دخی طوزله‌یه‌رق آستانهٔ سعادته کوندریرم دیه حفظ ایتدی . بوحال بویله منظورمز اولمشدر .

بوسنه ینه طورحال صحراسن دهقانیلر رراعت ایدوب بامر حی قدیر بر بغدای دانه سندن برکوکده یتمش چتال قارداش حاصل اولوب هرسنبله باشنده یوز دانه دوه دیشی کبی بغدای دانه‌سی کورلمشدر خشبی آدم بازوسی قالینلقده ایدی .

سیواسدن ایالت دیار بکرده‌کی مرتضی پاشا افندمزك حاكمندن مال تحصینه کیتدیکمز

اولا قلعهٔ سیواسدن جانب شرقه کیدوب سیواس صحراسی ایچره جریان ایدن قزیل ایرماق زغزغی کوپریسندن کچدك . اون سکز کوزلی قنطرهٔ عظیمدر . تاوسطنده نمازکاهی وار . (اکری کوپری) نامیله مشهور آفاقدر . بورادن ینه جانب غربه کیدرك (زغزغی) قریه‌سنده منزل آلدق . آندن ینه جانب شرقه کیدرك (۸) ساعتده (طبان اوغلی) قریه‌سنه کلدك . قره بل دیندە وقره بل چایی کنارنده یوز اولی مسلمان کوییدر . برجامعی وار . بوقره بل چایی اوطاغلردن جمع اولوب جانب غربه جریان ایدرك قزل ایرماغه قاریشیر . بعده قره بلی آشوب (باغ بصان) قریه‌سنه کلدك . جمله اهالیسی مسلماندر . (ملی دده) تکیه‌سی نامیله براولو آستانه‌سی واردر . بورادن ینه جانب شرقه کیدرك (زفکی) قریه‌سنه کلدك . قصبه مثال باغلی وباغچه‌لی ، جامع وحماملی ، خانلی ، هفته بازارلی معمور ومزین بر یردر . آستانهٔ سعادتده باش باقی قولی ابراهیم اغانك قریه‌سیدر . فرات نهرینك کنارنده ایسه‌ده ینه سیواس طرفه دوشر . بورادن آتلر ایله فرات نهرینی عبور ایدوب (٦) ساعتده (دیوریکی - دیوریك) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ دیوریکی — تاریخ یزوان قولی اوزره ایلك بانیسی حضرت سلیماندر . (دیوریك) نام بردیو واردی . آیدنجق شهرنده بلقیسه برسرای

عظیم بنا ایتدیررکن بودیوریك خدمت ایتمه‌ده تعند ایدوب قید وبند ایله بودیوریك قیاسنده برغارده نیجه سنه محبوس قالمش بعده حضرت ذکریا عصرنده سیواس قلعه‌سنك صاحبی بودیوریکی بنا ایدوب اسمنه سلیمان نبی‌نك حبس ایتدیردیکی دیوك اسمنه کوره « دیوریکی » دیمشدر . صکره ملوکدن ملوکه انتقال ایدوب آخر آل دانشمندی اعانه‌سیله حضرت عمر اولادندن اولوب ملاطیه‌یی فتح ایدن امیر عمران لقمان بوراسنی ملك اخیر الندن آلوب صکره ینه اونلرك النه کیرمش ایسه‌ده ٤٨٧ تاریخنده آل سلچوقك ضمیمهٔ ملکی اولمشدر . صکره آل عثماندن چلبی سلطان محمد خان زور بازو ایله بورالری ضبط ایدوب بورالری تحت اطاعته آلمشسه‌ده بایزید ولی عصرنده شاه عجم سیواس وطوقاده قدر استیلا ایلمش ونهایت چلدر صاواشندن عودت ایدن سلیم خان اهالیسنی کندوسنه مطیع ومنقاد بولمشدر . سیوس ایالتنده سنجاق بکی تختیدر . پاشا عسکریله جمله ایکی بیك عسکری اولور . آلای بکیسی ، چری باشیسی ، یوز باشیسی ، شیخ الاسلام ونقیب الاشرافی اولوب پاشا وبکلردن مرکب اعیان واشرافی چوقدر . سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، اوچیوز آقچه پایه‌سیله شریف قضاسی ، شهر نائبی واردر . علما وصلحاسی غایت چوقدر . قراسندن قاضیسنه سنوی آلتی کیسه ، پاشاسنه بروجه عدالت اوتوز کیسه محصولی اولور ، اهالیسی زیاده‌سیله مطیع ومنقاددرلر .

اشکال قلعهٔ دیوریکی — فرات نهری کنارنده اوج آسمانه سرچکمش یالچین قیااوزره کار قدیم بر قلعهٔ عبرتما اولوب وان ، مکو ، شین ، ماردین ، قلعه‌لرندن صوکره بودیوریکی قلعه‌سی کلیر . اویله برقلعهٔ مرآمددرکه انجق محاصره ایله امان دیدیره‌رك فتحی ممکن اولور . یوقسه بر وجه ایله برطرفدن لغم ، سیبه ومتریس ایتمك ممکن دکلدر . مکر درون قلعه‌ده قحط وغلا اوله!. نه اولورسه اولسون اهالیسی ینه صویه حسرت چکمزلر . زیرا یوقاری ایچ قلعه قیاسنك تا ذروهٔ اعلاسندن ایکی بیك قدمه کسمه طاش نردبان ایله تانهر فراته نزول اولنور برکونه مصنع صویولی واردرکه دیللر ایله تعبیر ، قلملرله

تحریر اولنه‌ماز . صویه کیده‌نك بشقه یولی اولدیغی کبی صوکتورنلرك ده بشقه‌جه راهی واردر . بونهر بری برلرینه ناظرلردر . بوندن بشقه درون قلعه‌ده یغمور صوبی صارنجلری ، بغدای انبارلری ، جبه‌خانه‌لری اوچیوز عدد طوپراقله مستور خانه وبرجامع اولوب قلعه‌نك غربه ناظر و آشاغی شهره مکشوف بردمیرقپوسی واردر . قلعه‌مدورالشکل اولوب طاش بنادر . برج وبارولری متین ورعنادر . یکیچری اوجاغندن قلعه‌دزداری وقلعه‌نفراتی واردر . کرچه اچ ایل اولوب سرحد اولمامغله امین یر دکلسه‌ده اما جلالی وجمالی خوفندن کفایه مقداری جبه خانه‌سی ، شاهانه لطیف طوپلری اولوب یوم عید ولیالیٔ مبارکه‌ده آتیلوب شهری ولوله‌ناك ایدر . اماقلعه ایچره عمارتدن اثر یوقدر . بوسورك دیبنده‌کی جرید میداندن جسر ایله فرات نهرینی کچوب دیوریکینك صوآ سوریسنده‌کی (کستیفان) قلعه‌سنه کلنیر . بوده دیوریکی‌یه معادل بر حصن واجب السیردر . دخترقیاصره‌دن (کستیفان) نام بربکرناشکفته بنا ایتمشدر فرات نهرینك قارشی طرفنده محصولدار برتراب پاکده واقع اولمشدر . دیوریکی قلعه‌سیله آره‌لرندن نهرجریان ایدر . بورادن جریان ایدن شعبهٔ فرات [۱] بورادن اکین قلعه‌سنه ، آندن عرب کیره ، چمشکزك قلعه‌سنه واروب بورالرده (چاط) نام محلده فرات نهرینه قاریشیر . بوصو اوقدر بیوك اولمیوب تموزده آت ایله عبور اولنمسی ممکندر . دیوریکی خلقی دخی بوصودن نوش ایدرلر .

اشاغی واروش — اکثرسی قلعه بایرینه یاپلمش جمله خانه‌لری جانب غربه ناظر فرات نهرینك کنارنده باغلی وباغچه‌لی معمور و آبادان وقرقاتی محله‌لی برشهردر مشهور محله‌لری شونلردر : علی پاشا ، خامسی اغا ، بکرچاوش ، کیوان محله‌لری . سرایلرندن : چارشو باشنده پاشا سرایی ، دره قارشوسنده علی پاشا سرایی ، چارشو باشنده محمد اغا سرایی مشهور اولوب محکمه‌سی اولو جامع قربنده‌در .

[۱] بوصوبك شمدیکی اسمی (چالته صویی) درکه (کبان معدنی) نك فوقنده فراتله برلشیر .

جامعلری — اك قدیمی (اولو جامع) در اوچ قپوسی و برمنارهٔ عبرتماسی واردر . بانیسی آل سلچوقدن سلطان علاء الدین در . بوجامعه یدی روم خراجی صرف ایتمشدر دیه در ودیوارنده تاریخ واوقافی تحریر اولنمشدر . استاد مرمر بر بوجامعه اویله امك صرف ایدوب در ودیوارینه اویله برنقش بوقلمون ایشله‌مشکم نه‌ایاصلوقده‌کی سلطان یعقوب ، نه‌بروسه‌ده‌کی اولو جامع ، نه‌ده سینوبده‌کی منبر منقش ، نه‌دیار رومده آتنه‌ده‌کی ابوالفتح جامعی ، نه‌بودین سرحدنده‌کی استرغون قلعه‌سی جامعی بوکا همتا اوله‌مازلر . الحاصل مدحنده دیللر قاصردر . اجابت دعا محلی اولوب شب وروز جماعت کثیره‌دن خالی دکلدر . (قزل مدرسه جامعی) ، چارشو باشنده (خطیب شمسی جامعی) ، (بزمکاه جامعی) مشهوردر . مدرسه‌لرندن (اولوجامع مدرسه‌سی) ، (قزیل مدرسه) ، خطیب زاده مدرسه‌سی مشهوردر . حماملرندن (خطیب حمامی) ، (هیا حمامی) ، (بکرچاوش حمامی) معروفدر . چارشو وبازاری غایت مزین اولوب یوللرینك اوزری مستوردر . مأکولات ومشروباتندن اوقاف رسول الله اولان درت میوه‌سنك الوانی مشهوردر . خصوصیله سیاه ، مور ، بیاض دوتلرینك خوشابی ، پکمز وشربتی ربع مسکونده یوقدر .

اهالیسی — اعیان وکباری غایت چوقدر جمله خلقی غریب دوستدر . السنهٔ ناسده دیوریکی خرافی مشهوردر اما افسانه وغدارانه برکلامدر . غریبلری بیله هرشب مسافرسز اولمق احتمالی یوقدر . خلقی : روم رعایاسی ، ترکمان ، کورد ، وسائره‌درر . ملاطیه دیوریکینك جانب قبله‌سنده برمنزل اولمغله دیوریکی خاکنده ساکن اولان رعایا و برایانك تکالیف عرفیه‌لرینی هپ ملاطیه محصلی تحصیل ایدر . دیوریکی فرات نهری کنارنده اولمغله بومجه اودونی نامیله برکونا قیصه‌جق طومروق اودونلری اولور فراتدن یوقاری طاغلرده هرکس اودونلری کسوب بر کونا نشان قویه‌رق فرات نهرینه القا ایدرلر . شهرقربنده‌کی بندلرده جمله اودونلر قرار ایدوب هرکس نشانلریله حطبلرینی بولوب آلوب طعام پیشورورلر .

تماشای غریب : روم وعرب وعجمده بودیوریکیده‌کی کدیلر قدر نازلی

شوریده محبوب ، صیاد ، مؤدب کدی بولنماز . کرچه مصر (الوح) نك ، طربزونك ، سینوب شهرینك کدیلری دخی مشهوردر . امابودیوریکی سمین وجسیم ، سمور مثال مجلا پوستلی الوان رنکلی اولور . حتی عجم دیارنده اردبیل ولایته هدایا کوتوروله‌رك اوراده دلاللر قفس ایچره باشلرنده کزدیروب بازار شاهیده وبدستانده برتومش ایکی تومش‌دیه مزاد ایدرلر . دلاللرینك نه‌وجهله ندا ایدوب برطاقم موزون طاصارلامه‌لر سویلدکلرینی اردبیله سیاحتمزده یازمشدق . [١] اما دیوریکی قاضیلرینك مفلسجه اولانلری غایت خسیسدر . سنه‌ده قرق اللی عدد کدیلری نهانیجه قتل ایتدیروب دباغت ایتدیره‌رك وقت‌شتاده کورك ایدوب کیرلر مصقوف‌دیارینك سنجاب کورکندن اصلا فرق‌اولنماز احمرکون برکورك اولور . شهرك غرب جانبنده اولان طاغلر اوزره باغلر واردر . قورو قواق یایلاسی دیرلر . آب حیات کبی صویی واردر هواسی دخی غایت لطیفدر .

زیارتکاهلری — (شیخ محمود افندی) طریق خلوتیده اولو سلطاندر (شیخ ابراهیم بن شیخ محمود) . (شیخ‌عثمان‌بن‌شیخ ابراهیم) . قلعه‌ایچنده (الشیخ بشیر افندی) .

دیوریکیدن قالقه‌رق جانب شرقه اوچ ساعتده نیغ چایرینی کچدك . طوفل یونجالی چمنزار بریردر . کوبا پاسیك وموش صحراسیدر . بومحله‌قریب نیغ چایری باشنده (کالوق) دره‌سی واردر . اکین ودیوریکی طاغلرندن جمع اولوب اینر . فراته ریزان اولور . بو ، کالوق نهرینی جسر ایله کچوب قارشو طرفده (طوغود) قریه سنده منزل آلدق طوغود چایری کنارنده باغلی باغچه‌لی یوز اللی خانه‌لی معمور کویدر . برخانی‌واردر چایی فراته‌ریزان اولور . بورادن ینه جانب‌شرقه معمور و آبادان قرالری‌کچوب صاری‌چیچك کولنه‌آقان چایی جسردن عبور ایدوب (اکین) شهرینه کلدك .

اوصاف قلعهٔ سنکین یعنی شهر اکین — اکین دینمسنه سبب بوشهری قیاصره‌دن قسراونجك قیزی اکین نام دختر پاکیزه‌نك بناایتمسیدر . حضرت

[١] جلد ثانینك (٢٧٤) نجی صحیفه‌سنده‌در .

عمر اولادندن امین عمربن لقمانك فتحیدر . بعده کفار النه دوشمش ایسه هارون رشید عصرنده سید جعفر بطال غازی تکرار فتح ایتمشدر . صکره ینه استیلای کفاره اوغرامش ونهایت آل سلچوقدن سلطان علاءالدین فتح ایلمشدر . نهایت سلچوقیانك‌نهایتلرنده ینه کفار النه‌دوشوب حادثهٔ تیموردن صوکره چلبی سلطان بورانی کفار الندن امان ایله آلمشدر . حالا اوچیوز قدرخرستیانی تکالیف عرفیه‌دن‌معافدر . قلعه‌سی فرات نهری کنارنده برپشته اوزرنده اولوب شکل مربعه‌در . اچ ایل اولمغله اوقدر مزین دکلدر . فراتدن صویولی واردر . کفایه مقداری جبه‌سی‌وار . شهرسلیمان‌خان‌تحریری اوزره سیواس ایالتنده اولوب یوز اللی اقچه‌لق شریف قضادر . سپاه کتخدا یری یکیچری سرداری ، قلعه‌دزداری ، قلعه‌نفراتی محتسب وشهرنائبی‌دخی واردر . ملاطیه بورایه‌برقوناق مسافه‌اولمغله کویلرنده اولان‌رعایانك تکالیف عرفیه‌سنی ملاطیه محصلی‌تحصیل ایدر . شهرك اکثر عمارتلری قیالر اوزره واقع اولوب باغلری فرات کنارنده واشاغیده‌در . فرات اوزرنده عبرتما (بورمه کوپری) بو شهره قریبدر . قلعه‌ده واشاغی شهرده بیك عدد طوپراقله مستور معمور خانه‌لری واردر . کفایه مقداری جامع ومساجدی اوچ مدرسه وقرق‌مکتب صبیانی واردر . صنایعندن اکین یایی مشهوردر . سوق سلطانیسی سراپا یایجیلردر . خلقی اکثریا کماندار اولدقلرندن اسامیٔ بلدان ایچره بوشهره « دار کمانداران » دیرلر . جمله عسکریسی سینه‌کش ، کمانکش ، سرکش دلاور وسرورلردر . بورادن جانب شرقه معمور یرلر ایچره ٧ ساعت کیدرك عربکیر شهر قدیمنه کلدك .

اوصاف شهر عربکیر — زمان قدیمده‌کی بانیسی معلوم دکلدر . حضرت رسالتپناه یدی یاشنده ایکن عرب حاتم طائی مدائنده نوشروان دردندن بیزار اوله‌رق مکه‌یه کلمش ، حضرت دده‌سی عبدالمطلب ایله کوروشمشدر . آنلرك‌اذنیله بوعربکیره‌کلوب مسکن ایدنمش عسکرصاحبی اوله‌رق نوشیروانه غالب اولوب بوشهری آلدیغی مال غنا ئمله معمور ایتمشدر . بونك ایچون عربکیر دیرلر . نیجه ملوکدن ملوکه انتقال ایدوب آخر سلچوقیان النه‌کچمش

والک صوک اوله‌رق چلبی سلطان محمد خان ضبط ایتمشدر . سلیمان خان تحریری اوزره سیواس ایالتی خاکنده سنجاق تختیدر . الای بکیسی ، چری باشیسی وار . حین غزاده ایکی بیک مسلح عسکری اولور . پاشاسنه سنوی بروجه عدالت اون بیک غروش حاصل اولور . اوچیوز آقچه پایه‌سیله شریف قضادر . قاضیسنه سنوی ایکی بیک غروش حاصل اولور . شیخ الاسلامی ، نقیب الاشرافی ، کتخدایری ، یکیچری سرداری ، قلعه‌دزدارو نفراتی محتسب وشهر صوباشیسی واردر .

اوصاف قلعهٔ عربکیر — بوقلعه‌یی حاتم طائی معمور ایدوب یدی سنه ضبط وربطنده قالدی . بودیارک خلقنی بای ایدوب احسان وانعام ایله مال قارونه مستغرق ایتمشدر . صکره تکرار نوشیروان اوزره عسکر چکوب شام قربنده (مزیرب) نام قلعه‌یه وارمش واوراده نوشیروانک ، ومکه‌ده‌کی عبدالمطلبک وفات خبرلرینی آلوب کندیسی‌ده مزیرب قربنده وفات ایتمشدر . نوشیروان وعبدالمطلب ، حاتمک وفاتلری بر هفته‌ده واقع اولمشدر . عربکیر دیبندن فرات نهرینی برمکیلر جریان ایتدیرمش واوصحرایی بتون ریان ایدرک معمور وآبادان ایلمشلردر . بورادن جانب شرقه کیدرک دوتایجه قریه‌سنده منزل آلدق . فرات کنارنده معمور کوی وکچید باشیدر . بورادن ایلروسی دیار بکر ایالتیدر . وچمشکزک سنجاغی حدودیدر ، بومحلده برقریه‌ده مهمان اولدق اما اسمی خاطرمده دکلدر . آندن ینه دوزصحرا ایچره جانب شرقه کیدرک نهر مرادی کمیلرله کچوب قارشو طرفده ینه دیار بکر خاکنده ایشیوان قلعه‌سنه کلدک . خربوط حدودنده بومحلده فرات ومراد نهرلری بربرلرینه یقین کچرلر . وبورایه برمنزل بعید چاط موقعنده بربرینه قاریشیرلر . آنک ایچون فرات ومراد برکونده کچیلور . ایشوان کوییدر مراد کنارنده معمور کنددر . بورادن ینه شرقه کیدرک (باغینک) قریه‌سنه کلدک . خربوط نواحیسنده باغلی باغچه‌لی جامعلی مسلمان کوییدر . بورادن قالقه‌رق سکز ساعتده خربوط قلعه‌سنه کلدک .

اوصاف قلعهٔ خاربید یعنی قلعهٔ خربوط — بقول تاریخ مقدیسی حضرت

زکریا عصرنده بخت النصر بناسیدر . بعض ملت مسیح حماره طاپدقلرندن لسان عجمده بوشهرک اسمی (دارخرپوت) در . دیکر برقوله کوره بوراده حواریونه سایه صالمش بر دیکنلی سوکود آغاجی وار ایمش آنک ایچون (خاربید) دیمشلر . بعضیلر اراضیسی دیکن یتشدیردیکندن (خاربرید) یعنی دیکن کتیریجی دیرلر . آل عثمان دفترخانه‌سنده (حسن زیاداولکاسی) دیه تحریر اولنمشدر .

سفرهمایون وقوع بولدقده هرولایتك برکونااولورکه الای وجمعیت کبراده برشهر خلقی بولنمق مراد اولنسه اوران یعنی اوشاقلریله چاغریرلر . مثلا حلب شهری بولنمق مراد اولنسه (یااحد) دییه باغیریرلر سیواسه (روم، روم) دیاربکره (آمد ، آمد) دییه اوران چاغیریرلر . بوخرپوته‌ده (حسن زیاد) دییه چاغیریرلر . بوقلعه مرورزمان ایله ملوکدن ملوکه دکوب آخر چلدر فتحندن صکره سلطان سلیمك وزیرمکرمی بیقلی وزیر محمد پاشا سردار تعیین قلنوب دیار بکری فتح ایلدکده بوخرپوت دخی اطاعت ایدوب امان ایله قلعه‌یی تسلیم ایتمشدر . حالا دیار بکر ایالتنده سنجاق بکی تختیدر . الای بکیسی ، چری باشیسی ، یوز باشیسی واردر . حین سفرده بکینك عسکریله جمله ایکی بیك ایکی یوز مسلح عسکری اولور . اوچیوز پایه‌لی شریف قضا اولوب نواحیسندن قاضیسنه سنوی التی کیسه حاصل اولوب سنجاق بکنه دخی یکرمی قضالق یردر اون سکز بیك غروش حاصل اولور . مفتیسی ، نقیب الاشرافی ، سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، شهر صو باشیسی ومحتسبی واردر .

اشکال قلعهٔ خرپوت — اچ قلعه‌سی افلاکه سرچکمش برعجیب وغریب یالچین قیا اوزره مربعدن طولانجه سنك بنا متین برحصاردر . برقپوسی وار . درون قلعه‌ده بیك مقداری تراب پاك ایله مستورخانه‌لرواردر . برمناره‌لی برجامع قدیمی واردر . صو صهرنجلری ، غلال انبارلری دخی بونده‌در . دزداری ، کتخداسی ، مهترخانه‌سی . قلعه‌نفراتی ، مستوفا جبه‌خانه‌سی ، اعلا شاهی طوپلری واردر . برکره تیمور فتحنده عاجز اولمش وصکره عودتده محاصره ایدوب امان ایله مالك اوله‌بیلمشدر . غایت متین وصارپ قلعه‌در .

کرچه حواله‌سی شکللی کوه بالالری واردر اما آندن ضرر اصابت ایتمز. بواچ قلعه یالچین قیا اوزره واقع اولمغله جانب دورنده خندقی واردر. وقلعه‌نك قپوسی اوکنده‌کی حمامك آب وهواسی لطیف، بناسی خوش ومرغوبدر.

طیش قلعه‌سی -- بوراسی اچ قلعه‌نك واروشی حکمنده‌در. بودخی زمان قدیمده قلعهٔ متین ایمش. حالا تعمیر وترمیمه محتاجدر. ایکی عدد قپوسی وار. بری جانب غربه طاغ قپوسی، دیکری طرف قبله‌یه متریس قپوسیدر. بوقلعه ایچره بولنان خاندانلر معمور وآباداندر. سرایلرندن: قلعه‌ده منظر زاده سرایی، کوسه زاده سرایی مشهوردر.

جامعلری — اولا (اچ قلعه جامعی) منارەسزدر. (اولوجامع) هپسندن بیوك وکوزل جامعدر. عبادتکاه قدیم اولوب مستجاب الدعوه محلدر. مصنع وطرز قدیم برمناره‌سی وار (میدان جامعی)، (ساره خاتون جامعی) منارەسزدر (آرسلانلی جامعی)، (ظهریه جامعی) مدرسه‌سی‌ده واردر. (عذار خاتون جامعی)، (دواسودیه جامعی)، (اغا جامعی) نازك منارەلی برجامعدر. آلتی عدد مدرسه‌سی اولوب هرجامعده‌ده برکوچك درسخانه بولنمق مقرردر. اما (ظهیریه)، (اولوجامع)، (خاتونیه) مدرسه‌لرینك جانب وقفدن مدرسلری واردر جمله سنده علم حدیث کوریلیر. جمله اللی عدد مکتبلری واردرکه جانب وقفدن ایتامه بهرسنه بررقات لباس حریری، صره وعطیه‌سی مبذولدر. قلعه‌دن طیشاری (فتح باب تکیه‌سی) اولو آستاندر. (انقور بابا تکیه‌سی) مهمانخانهٔ فقرادر.

حماملری — (قلعه حمامی)، (جمشید حمامی)، (دده حمامی) بونلر خاص وعام ایچون اولان حماملردر. یوز یکرمی عدد خاندان حماملری دخی واردر. یدی عدد خان تجاران سوداکرانی وار. فقط بدستان عتیق قربنده‌کی (چارشی خانی) هپسندن معمور ومکلفدر.

چارشی وبازاری — سوق سلطانیسی جمله آلتی یوز دکاندن عبارتدر. دکانلری غایت معمور ومزیندر. سراجخانه‌سی هپسندن شیریندر. غایت مصنع سراج بساطی ایشله‌نیر. مطافلری دخی ممدوحدر. کرچه شهر کوردستان

حدودیدر فقط آب وهواسنك لطافتندن جابجا جوانلری بولنور. اهالیسی کردجه، ترکجه، بی فصیح تکلم ایدرلر. رعایاسی اکثری کرددر وترکدر.

مأکولات و مشروباتی — بیاض و خاص اتمکی، چوره‌کی، بوره‌کی کوزلدر. باغلرنده «هزاری» نامنده برکونا الماسی اولور که «وراح راح واح مثل تفاح» مثلی کویا بونك حقنده سویلنمشدر. استانبول قربنده‌کی قوجه‌ایلی سنجاغنده مسکت الماسی کبی رایحهٔ طیبه‌لی برتفاح مدوردر. حدیقه‌لرنده اغرتیك اوزومی شامك زینی اوزومندن تر ولذیذ انکوردر.

اسماء کبار واعیان — «بیوك کوسه‌لر» ایکنجی دیاربکره کیدیشمزده ملك احمد پاشا افندمزه ملوکانه برضیافت عظیمه ایدوب ایکی بیك غروش هدایا وبرطویله حسان الجیاد متللی آتلر پیشکش چکدی. «کوچك کوسه‌لر»، «حسین خان اوغللری» خاندان صاحبلریدرلر، کرملرینی کورمشز. «قرنداش اوغللری»، «منظر اوغللری» مشهوردر.

اوصاف البحیرهٔ خرپوت — بوشهرك جانب غربنده باغ وباغچه‌لر ایله محاط شهردن ایکی ساعت بعید بربحیره وار. برکونده سرعتله ایکی آدم دورینی کزه‌بیلیر. زهرمار مثال آجی بربحیره‌در. بعض مورخلر بوبحیره‌نك منبعی وان دریاسیدر. زیر زمیندن منفذ بولوب منصب اولور. بو خرپوتده بحیره اولمشدر دیرلر. حقیقةً وان دریاسنك بالقلری بوکولده دخی بولنور. ان الله علی کل شیءٍ قدیر.... بربحیره ایچنده برجزیره وار. اوجزیره‌ده برکوی وار. تخمیناً اوچ یوز خانه‌لی بوکویك جمیع خلقی بویاجی وترزیلردر. مذکور کولك اطرافنده‌کی هابوس کوینده وساء اقرادن قایقلرله خلق کلوب بوجزیره‌یی تماشا ایدرلر. بوجزیره‌ده بردیر واردر. پرستش اولنان حمار بوراده فوت اولوب جمیع پطریق ورهابین نعش حماری مومیا ایدوب بودیر ایچره زیر زمینده صاقلامشلردرکه آنی بودیرك خداملری بیله بیلمزلر. «حالا اندامیله چارپا برقرار اولوب شبچراغ کوزلی، زراندوز چوللی برحماردر» دیه ثقه‌دن خبر آلدق. اما حقیر کوره‌مدم. زمان قدیمده مات نصارا بوخره پرستش ایدرلرمش.

حکمت غریبه — خرپوتك قبله طرفنده باغلر ایچنده‌کی یالچین قیالرده عظیم مغاره‌لر واردر . ماه تموز اولنجه آنده جریان ایدن صولر طوکوب بوز اولورلر . اول شدت حارده خلق بو بوزلری قوللانوب جکرلرینی تازه‌لرلر . ایام تموز کیدوب ده شدت شتا کلنجه جمله بوزلر اریبوب صولری حمام صوبی کبی اولور . مغاره‌لر ایچی اوقدر صیجاق اولورکه نیجه غریب الدیارلر آنده واروب حمام کبی غسل ایدرلر . غرابت بونده‌که شدت حارده اسی اولوب شتاده برودت اوزره اوله‌جق ایکن فاعل مختار اولان الله صنعنی اظهار ایچون بویله خلق ایتمشدر ! یخلق الله مایشاء بقدرته ...

صنع دیکر متعال — بوشهرك صحراسنده برکونا قایناق ظاهر اولور . هرسنه قباق موسمنده قریب وبعید یرلردن بای و کدا ومسکین وغربا کلوب بو صحراده خیمه وخرکاهلریله مکث ایدرلر . ابتدا اوچ کون طوزلی وثقیل زفیر طعام تناول ایتمیوب پرهیز اولورلر . دردنجی کون علی الصباح اول صودن بر فنجان نوش ایتدکده اوچ عمل ایدر . برفنجان دها نوش ایدنجه ینه اوچ عمل ایدر . بوترتیب اوزره اون فنجان نوش ایدن قوی البنیه آدملر تام اوتوز عمل ایدر . بعض آدمه استفراغ ایتدیروب «التائب من الذنب کمن لاذنب له» مضمونی اوزره پاك وطاهر وغل وغشدن وجمیع امراض مختلفه‌دن عاری اولور . بونك ایچون خرپوت خلقی تندرست ، احمر الوجه ، قوی البنیه ، پهلوان دلاور آدملردر . بوصو سببیله اصلا حکمای زمانه محتاج دکللردر . شهر خرپوتدن جانب مشرقه معمور و آبادان قرا وصعب سنکستانی یوللر ایچنده کیدرك کمی ایله نهر مرادی عبور ایدر (پرتك) شهر قدیمنه کلدك .

اوصاف شهر پرتك : سبب تسمیه‌سی اولدرکه لسان مغولده قره‌قوشه پرتك دیرلر . بونك قلعه‌سی اوزره تونجدن برقاره قوش تمثالی اولوب هرسنه نوروز کوننده صفیر اوروب بتون مقدیسی کرد اقوامنی بوشهرك بازارینه جمع ایچون اشارت ویرر ایمش . بونك ایچون شهره پرتك دینمشدر . هجرت نبویه‌نك اون طقوزنجی سنه‌سنده خالد بن ولید بوقلعه ایله دیاربکر حوالیسی فتح ایتدکده تمثال طیوری هدم ایلمشدر . حالا اول مرغ مطلسمك محلی

ذروهٔ قلعه‌ده معلومدر . ایلك بانیسی اکاسره‌دندر . صوکره ملوکدن ملوکه انتقال ایدرك ملا ادریس بتلیسی اعانه‌سیله پرتك حاکمی سلیم خان اوله اطاعت ایدوب قلعه‌یی بیقلی محمد پاشایه تسلیم ایتدیکندن ینه حاکمنه بروجه تأبید یوردلق واوجاقلق طریقیله احسان اولنمشدر . حالا بکی متصرفدرکه آستانهٔ سعادت طرفندن کلان اوامر پادشاهیده القابنه (جم جناب) یازیلیر میرلوا القابی یازلماز زیرا حکومتدر . ابواب محصولاتی کندولرینه خاص افراز اولنوب خاصنه کوره عسکر جمع ایدرك سفره کیدر . بکلری انقراض بولسه سنجاق دولت علیه‌دن آخره توجیه بیوریلور . خاصی قانون سلیمان اوزره (۳۸۰۰۰۰) آقچه‌در . بکی حین غزاده سکزیوز عسکره مالکدر . بروجه عدالت بکنه سنوی اون کیسه حاصل اولور . یوز اللی آقچه‌لق قضای آسمانیدر . کتخدا یری ، سرداری ، مفتیسی ، نقیبی ... فلانی یوقدر . اماشهر صوباشیسی واردر . قلعه‌سی مراد نهری کنارنده یالچین قیالی برپشتهٔ رعنا اوزره شکل مربع کوچك برقلعه‌در . دزدار ونفراتی وجبه‌خانه‌سی طرف پادشاهیدن دکلدر . آنجق بکی حکم ایدر . بورادن ینه جانب شرقه صارپ سنکزار یول ایله برمنزلده (صاغمان) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ صاغمان — (خلف ادریس) قولی اوزره عباسیلر عصرنده قره آمد یعنی دیاربکرمالکی بوقیالرده ککلك قوشی شکار ایدرکن برقیادن صاغمال صداسی کلنجه همان ملك اول قیا اوزره قربانلر کسوب قیا دخی ایکی شق اولور . برکون برکیجه تاقیانوس آلتونلری آقوب ملك دخی اول مال ایله بوقلعه‌یی انشا ایدرك اسمنه صاغمالدن غلط اوله‌رق « صاغمان » دینلمشدر . بتلیس خانی عبدال خانك قولنجه بونی صاغمان نامنده برکورد بکی بنا ایتمشدر . وعبدال خان اجدادندن شرف خان دخی بونده خانلق ایتمشدر دیه مرویدر . العهدة علی الراوی . بودخی خالد بن ولید فتحی اولوب ۹۲۲ تاریخنده سلیم خانه مطیع اولمشلردر بدست منلا ادریس وبیقلی محمد پاشا . بودخی دیاربکر ایالتنده یوردلق واوجاقلق اولوب سنجاق بکی تصرف ایدر . تیمار وزعامتی یوقدر . بکینك قانون اوزره خاصی (۳٦۹۰۵۷) آقچه‌در .

سکز یوز اللی عسکره مالکدر . مفتی ، نقیب ، کتخدا یری ، یکیچری سرداری کبی حاکملری هپ دیار بکرده‌در . یوز اللی آقچه پایه‌لی قاضیسی وشهر محتسبی واردر . قلعه دزداری بکی طرفندندر . سوری مراد نهری کنارنده بریالچین قیا اوزرنده مربعدن طولانیجه واقع اولمشدر .

بورادن قالقه‌رق (چمشکزك) قلعه‌سنه کلدك . جمشیدك برغلامی فرار ایدوب بوصعب دیارلره فرار ایدرك مال قارونه مالك اولوب جمشید خوفندن بوقلعه‌یی انشا ایتدیکندن « چمشید کنزك » دن غلط اوله‌رق « چمشکزك » دینمشدر . صوکره نیجه ملوك النه کیرمشدر . آخر سلیم خانه اهالیسی اطاعت ایلمشدر . دیار بکرولایتنده سنجاق بکی تختیدر . بکینك خاصی (٣٣٤٢٢٣) آقچه‌در . (٢) زعامتی (١٨) تیماری ، الای بکیسی ، چری باشیسی واردر . حین سفرده بکینك زیر لواسنده جمله یوز بیك عدد مسلح عسکری اولور . یوز اللی آقچه‌لق قضادر . مفتی ، نقیب ومحتسبی واردر . دزداری قلعه‌نفراتی دخی وار . مرادن بعید بیابانده (اوواجق) ناحیه‌سنده منذر بابا عزیزك طاغندن طلوع ایدن برعین صغیره اولوب نهر مراده قاریشیر . بونهر هرسنه اغستوسدن باشلایوب قرق کون آجی وقرق کون طاتلی آقار . نهرك لذیذ وآلا بالغی اولور . صیادلر زیارتدن آشاغیده بالق صید ایدرلر . اکر زیارت یاننده صید ایدرلرسه بالقلر پیشمز . بوپیکارك شمالنده بر طاغ واردر . آنده منذر بابانك دیکدیکی براغاج واردر) که غایت سیاهدر . بواغاجی کیم کسرسه ضرر چکر .. بورادن حرکتله (پالو) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ پالو — بوراسنك بکی ٩٢١ تاریخنده سلیم خانك وزیری بیقلی محمد پاشایه مطیع اولوب ینه ملکی کندیسنه ملکیت اوزره احسان اولنمشدر . حالا دیار بکر ایالتنده مؤبد حکومتدر . اولاد اولاده متصرف اولورلر . اوامرده بونلره « جم جناب » دیه القاب یازیلور . ایالت محصولی کندیلرینه خاص همایون افراز اولنمشدر . تحت حکومتنده تیمار ، زعامت ، الای بکیسی ، چری باشیسی یوقدر . حین غزاده حاکمی ایکی بیك عسکرله سوار اولوب عسکری مسلح ، باشی قیللی ، آلجه سربندلی ، شل شابکلی ،

پانصدی ، صدسی ، هزاری ، سنجلی پوچکلی ، آلجه صقاللی عجیب لقا بهادر ارلر اولوب سفره کیدرلر . آستانه طرفندن یوز اللی آقچه‌لق قاضیسی واردر . سائر حاکملری اولمیوب ساده محتسبی وشهر وویوداسی واردر .

اشکال قلعهٔ پالو — مراد نهری کنارنده حقا که مانند قهقها افلاکه سر چکمش سنك بنا برقلعه‌در . برطرفدن حواله‌سی اولمامغله هیچ بروجهله ظفر ممکن دکلدر . حتی تیمور کوروب اصلا مقید اولمیه‌رق عبور ایتمشدر . درون قلعه‌ده ابراهیم بکدن غیری عسکر ایله ساکن اولور برفرد آفریده یوقدر . وساکن اولماسی‌ده ممکن دکلدر . هربار قلعه‌یه عروج ایتمه‌ده عسرت چکیلیر . درون قلعه‌ده بر جامع وجبه‌خانه ومخزنلر وصو صارنجلری وار . ونهر مراده نزول اولنور قیالر ایچره بر صو یولی واردر . جمیع برج وبارولری غایت متانت اوزره‌در . دمیردن معمول برباب متینی وار .

پالونك واروشی — مراد ساحلنده بیك عدد طوپراق اورتولی خانه‌لردن متشکلدر . پالونك غربنده ارغنی واکن برر قوناقدر . شمالنده خرپوط بر منزلدر . قبله‌سنده دیار بکر ایکی منزلدر . بوقلعه‌نك اکسه‌سنده (باغن) نامنده باغ ارم مثال بر کوی واردر . کوردستان ایچره مشهور آفاق بر تفرجکاه خیاباندرکه پالو بکلرینك خاصیدر . اوراده برنهر زلال بر قیادن طلوع ایدر ، آب حیاتدن نشان ویرر . شط العربك اوچ باشی واردر ، بریسی‌ده بودر . اسکندرك بومحلده برنشیمنی واردر . شطك برفرقه‌سی دخی ارغنی جانبنده‌کی (تحت مشان) نام محلدن طورنه کوزی کبی براق ورقیق برآب طاهردر بوده بر بی بدل زلال جانپروردر . شطك برقولی دخی خرپوط ایله ارغنی آراسنده دمیر قپو ایله چنارلی دره‌سندن کلوب مذکور اوچ قول (بربدنج) نام برکوز بر جسر عظیمدن کچر . بعده برجیل نهری قاریشیر . وقره کوپری آلتندن جریان ایدن نهره منصب اولور . دیار بکرك فص قپاسی آلتندن عبور ایدوب چای بوستانلغی وریحانلغی ری ایدوب یوز یتمش پاره قلاع وقصباتی سقی ایدوب بغداد بهشت آباده وارنجه یوز اللی عدد نهر قاریشیر . بغداددن آشاغی دیاله ، چرقه ، حزب علی وسائر التمش قدر نهر عظیملری

آلوب بصره‌دن اوچ منزل یوقاریده قورنه قلعه‌سی بورننده فرات شطه مخلوط
اولور . وبوندن صوکره (شط العرب) نامنی آلور . بصره اوکنه هندستان
وپورتقال کمیلری کلوب یناشیر . دها مفصلی انشاءالله موصل ، شهر زور ،
بغداد وبصره سیاحتلرنده ترقیم اولنور . اما بوقلعهٔ پالو دیبندن جریان ایدن
نهر مرادك طلوعی قریبدر . ارضروم ایله موش صحراسی آراسنده بیك کول
یایلاغنده بیکدن زیاده بحیره‌لر جمع اولوب صحرای موشدن عبور ایدوب بوپالو
قلعه‌سی تحتندن جریان ایدر . ایزولی نام محلده ، چاط نام کویده فراده
مخلوط اولوب آشاغی آقار . بوپالوده ابراهیم بکدن احسان ورفیقلر آلوب
صارپ سنکستان یرلردن کچوب معمور قرالر ایچره کیدرك (چباقچور)
قلعه‌سنه کالدك .

ستایش قلعهٔ عظیم چباقچور — مشهور اسکندر ذوالقرنینك ـ تاریخ
مقدیسی قولنجه ـ ایکی بوینوزی وارمش (!) بوندن مضطرب اولورمش . نیجه
بیك حکما دفعنه چاره بوله‌میوب آخر آب حیات آرامغه ظلماته کیدوب شفا
بولورم دیدی . آخرینه شفا بوله‌میوب بصره‌ده شط العربدن نوش ایلدکده
قارننك وجعلری تسکین اولنوب بوینوزلری دخی کوچولمکه باشلامشدر .
صوکره آب شطدن نوش ایدوب شط باشنه دیار بکره کلوب آندن نهر بطمانه
کلوب نفعنی مشاهده ایده‌مینجه اکا مخلوط اولان (کفندر) نهرندن نوش
ایلیوب آندن حظ ایدر . آنك کنارنجه نوش ایده ، ایده بتلیس شهرینه
کلنجه نهر ایکی چتال اولور . (اوبج) دره‌سندن کلن نهردن‌ده نوش ایدر
نفعنی بوله‌مار . بتلیس قلعه‌سنك صاغ طرفدن جریان ایدن کوزلردن نوش
ایدنجه همان قلعه قیاسی دیبنده خواب وراحته واروب صفا ایدر . خوابدن
بیدار اولوب اول نهرك طلوعی محلنه واروب یدی کون نوش ایدوب حیات
جاودانی بولور . بوینوزینك بری دوشوب بری قالور (!) « بره مدد ! بصره‌دن
بری نوش ایتدیکم آب حیاتلر مکر بوماء زلالدن ایمش » دیه‌رك بتلیس نام
خزینه‌دارینه نیجه بیك کیسه مال فراوان ویروب « تیز بو محلده بکا برقلعه
انشا ایتکه بن بیله عظمتمله محاصره ایتسه‌م فتحنده عاجز اولام » دیه فرمان

ایدر . بتلیس خزینه‌داری قلعه‌یی بنا ایتمکده ایکن اسکندر حکمانك تحریکیله
سیاحت ایدرك بتلیسدن برکونده موش صحراسنه آندن دخی قطع منازل
ایدرك (چپاقچور) طاغی دامننه کلوب سراپردهٔ اسکندریسنی قورار . وذوق
وصفایه مشغول اولوب دیکر بوینوزی دخی دوشر نفعنی مشاهده ایدنجه
صویه مقدیس لسانی اوزره (چپاقچور) دیرکه جنت صویی دیمکدر .
وحکماسندن فیلقوسی یاننه چاغروب دیرکه : بوقدر زماندنبری بنم ندیملرم
ایدیکز وجعمه برعلاج ایتمکه قادر اولمدیکز . دوائی جناب الله جنت
نهرلرندن ویردی . تیز بو محلده بنم ایچون برقلعه بنا ایدوب اسمنی چباقچور
قویکز بوامر صادر اولنجه قلعه‌نك بناسنه مباشرت اولنوب اوچیوز اون بش
کونده تمام ایدرلر . نهر مراد کنارنده اوج آسمانه سرچکمش برقلعهٔ رعنا
اولوب حقیقةً کهنه آباد وکویا کار فرهاددر ، برج وباروسی صخرات عظیمه
ایله بنا اولنمش شکلاً مخمسدر . ایچنده اولر وار ایسه‌ده باغ وباغچه‌دن خالیدر .
جامعی ، غلال انبارلری جبه‌خانه‌سی ، صو صهرنجلری واردر . نیجه ملوکدن
ملوکه انتقال ایدرك آخر آل عباسدن وبتلیس حاکمی عبدال خان افندمزك
اجداد عظامندن سلطان اوحدالله دستنه کیروب نیجه زمان متصرف اولمشدی .
صوکره برتقریب ایله قلعه‌یی سرقت ایدوب یدی سنه متصرف اولدیلر .
بعده کورد بکلرندن حالا حاکم وقت اولان بکك جدی سهران خان فتح
ایدوب کیف مایشاء اولاد اولاده متصرف ایکن (٩٢١) تاریخنده چیلدیر
غزاسندن عودت ایدن سلیم شاه اوله مطیع اولوب بیقلی محمد پاشایه قلعه
مفتاحلرینی تسلیم ایتدیکنده طرف پادشاهیدن آنلرك اطاعتنه قارشیلق
ولایتلری کندیلرینه ملکیت اوزره احسان اولنمشدرکه کوردستانده‌کی طقوز
عدد اوجاقلق سنجاغك بری دخی بو اولمشدر . اما اولکاسی برمیرمیرانلق
قدر واسعدر . حاکمنه سنوی قرق یوك آقچه حاصل اولور . ایکی بیك آتلی
ایله حکومت ایدر . بکینك سلاله‌سی انقراض بولسه سنجاغی طرف دولتدن
آخره توجیه اولنمق قانون سلیمان خاندر . بکینك خاصی (٣٧٠٠٠٠) آقچه‌در
بش زعامت واوتوز بش تیماری واردر . قانون اوزره جبه‌لولریله الای بکیسی

وچری باشیسی سنجاغی آلتنده اوچیوز عسکری اولور . یوز اللی آقچه قضای اسمانیدر . مفتی ، نقیب ، کتخدایری ، سرداری ، دزداری نفراتی یوقدر . قلعه ، بکینك حکمنده اولوب خرده طوپلری واردر . آب وهواسی محبوب ومحبوبه‌سی ممدوحـدر . جامع ومسـجدی واردر . بوشهره پالو قلعه‌سندن سکز ساعت کلوبده مراد نهری اوزرنده‌کی چپاقچور جسر عظیمندن عبور ایدن وبیك کول یایلاسنه چیقمق استیان حالتی ، چکوانی ، یزیدی ، زازا ، زباری ، لولو ، ایزولی ، شقاغی ، کیکی عشیرتلرندن ایکی یوز بیك آدم ایله اون کره یوز بیك قیون وحیواناتدن بوراده بکلیان چپاقچور بکینك آدملری قوش اوچورمیوب عشر آلورلر . یایلادن اینرکن دخی یایلا هدایاسی پیدا ایدرلر بورادن قالقه‌رق کنج قلعه‌سنه کلدك .

ارصاف کنج — بوشهرك حاکمی طقوز یوز یکرمی بر تاریخنده چیلدیر غزاسندن عودت ایدن سلیم شـاه اولك خاك سمندینه یوز سوروب قلعه‌نك یتمش عدد مفتاحلرینی تسـلیم ایلمشدر . بوخدمت واسـتقامتاری مقابلنده اهـالیسی جمله تکالیف شـاقه‌دن معاف اولوب حاکملکی دخی اسکی بکینه توجیه بیورلمشدر . بونلره طرف پادشـاهیدن کلان براتلی بلیغلرده (جناب مآب) تحریر اولنور. بویله‌جه مستقل اولان بش حکومت واردر . جزیره ، اکیل ، پالو ، حزو ، کنج ـ رنج حکومتـلریدر . بوکنج حکومتی ایکنجی درجه‌ده‌در . بکی زمان قدیمده اوچ بیك عسکرله سفره کیدرمش . اما حالا حاکمی اولان علی بك بیك عسـکره مالکدر . جمیع ابواب محصولاتی بکینه خاص افراز اولنمشـدر . طرف آل عثماندن اوچیوز آقچه پایه‌سیله بر قاضی کلوب بروجه عدالت درت بشیوز کیسه حاصل ایدر . شیخ الاسلام ونقیبی بتلیسـده‌در . قلعه‌سی حاکمی حکمنده‌در ولایت کنجك اعیانی صاحب کنج وواسع ایکی کولونجدر . بر قویون اون آقچه‌یه بر صغیر بر ربعه ایکی اوقه بیاض اکمك بر آقچه‌یه‌در . سائر مأکولات ومشروبات دخی بوقیاس اولنه .

اشکال قلعه — مراد نهری ساحلنده اوج آسمانه سرچکمش شـدادی بنا برقلعهٔ عبرتنمادر . قلعه درونده جامعی ، انبـاری وصهرنجی وار . قلعه

دیوارینك قدی اون ایکی ذراعدر . هرجانبی اوجه سرچکمش یوجه قیالردر . جانب شمالی صحرای موشـه کیدر راه مستقیمدر . شهرك جانب قبله‌سنده (نیافارقین) قلعه‌سی ایکی منزل یردر . اما یولی غایت سنکستاندر . بتلیس شهری جانب شرقیسنده ایکی منزلدر . بورادن حرکتله (آطـاق) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ آطاق — بوقلعه‌یی یزدان بهرام نام صاحبنك الندن شاه اسماعیل المش ایسه‌ده صوکره شاه اسماعیلی منهزم ایدن سلطان سلیم خان قلعه‌یی آله‌رق درونده‌کی یزدان بهرام نام صـاحب قدیمن تلطیف ایدرك قلعه‌یی یوردلق واوجاقلق طریقیله اکا احسـان ایتمشدر . حالا دیار بکر ایالتنده اوجاقلق حکومتدر . بکینك خاصی (٤٤٧٣٠٠) آقچـه‌در . (٩) زعامتی ، (٧٦) تیماری واردر . جمله (٨٠٠) عسکری اولور . الای بکیسی ، چری باشیسی ، صو باشیسی ، محتسبی واردر . قلعه‌سی نهر کنارنده بر پشـتهٔ عالی اوزرنده مربع الشکل سنك بنا بر قلعهٔ دلارادر . بورادن حرکتله (جسقه) قصبه‌سنه کلدك . دیار بکر ایالتنده کنج خاکنده ایکی بیك خانه‌لی جامع وخان وحماملی قصبه‌در . بونده ایشلنان شیخانی ومقراوی قلیچلر بچاق وخنجرلر دیاربکرده واصفهانده یاپیلر . جسقه خنجری وچاقیسی مشهوردر . بورادن قالقه‌رق (قولپ) قلعه‌سنه کلدك . آل عبـاسـدن المعتمد بالله بناسیدر . آخر اهالیسی سلیم اوله مطیع اولدیغندن اوجاقلق ویوردلق طریقیله حاکمنه ویرلمشدر . بکینك خاصی (١٦٦٦٦٨) آقچه‌در . ایکی عـدد زعامتی یتمش درت تیماری والای بکیسی واردر . میرلوا عسـکریله جمله یدی یوز عسـکری اولور . یوز اللی اقچه‌لق قضادر . (زرجیل) صویی نامیله شطه آقان صویك برفرقه‌سی بورادن چیقار بوزرجیل حزو قلعه‌سنه سکز ساعت یقیندر . بورادن صکره مهران قلعه‌سنه کلدك بونك حاکمی دخی سلیم خانك وزیری کماخ فاتحی بیقلی محمد پاشا ملا ادریس صورانی واسطه‌سیله فتح ایتمشدر. بکینك خاصی (٢٠٠٠٠٠) بیك آقچه‌در . اوجاقلق حکومتدر یوز بر تیماری ، طقوز زعامتی وآریجه الای بکیسی وار ، جمله بشیوز عسکری اولور (١٥٠) آقچه‌لق قضادر . بورادن شماله

کیدرك موش صحراسنه کیردك فرحفزا برهامون بی همتادرکه وسطنده جریان ایدن مراد نهرنده سمك کوناکون بولنور . بوصحرانك چمنستانی اوزرنده چاپور عسکری مکث ایتسه وکیجه کوندوز حیواناته اوت ییدیرسه نباتاتندن برذره اکسیلمز . شرقدن غربه طولانیجه اولوب طولی کامل اوچ منزلدر . عرضی ایکی قوناقدن آزجه‌در . صحرانك قبله جانبنده میافرقین قلعه‌سی واردرکه آره‌لری ایکی مرحله‌دن آزدر . بوصحرانك اوصافی وایچنده مسکون قبائلك احوالنی یازسه‌ق طول ودراز برمجلد اولور . بورادن جانب شماله کیدرکن مراد نهرینی آت ایله عبور ایتدك وموش مدینهٔ قدیمنه کلدك .

اوصاف مدینهٔ موش — وان ایالتی حکمنده وان دریاسی ساحلنده‌کی نخجوان صوباشیلغنه ایکی منزل وبتلیسه برمنزل قریبدر . شرفنامه تاریخنك قولنجه بو ، مدینهٔ موش آذربایجان شهرلرندن برشهر قدیم ایدی . بعده وان دریاسنك شمالنده (عادلجواز) قلعه‌سی قربنده‌کی سبحان طاغنده حالا محبوس طوروب قرق اللی سنه‌ده برصداسی استماع اولنور ویتمش سکسان سنه‌ده برکره بش اون کون قدر سبحان قیاسندن قویروغنی چیقاریر برآژدر هفت سر اول عصرده رها بولوب جمیع نمرودیلری تناول ایلیه‌رك بامر حی وقدیر ینه سبحان طاغنده‌کی غارینه کیروب محبوس قالمشدر . بوآژدری ان شاءالله وان سیاحتمزده مفصل یازارز . صوکره ینه نمرود لعین قومنه جناب حی وقدیر موش صحراسنده برفارهٔ عظیم حاصل ایدوب جمله نمرودیلری تناول وموش اهالیسنی هلاك ایتدیردیکی ایچون شهرك اسمنه (موش) دیرلر . موشك چیقدیغی غار عظیم حالا نمایاندر . بوغار ایچنده اولان کوناکون فاره وصیچان وپوندیقهٔ موش بردیارده یوقدر . اما بامر خدا اسکندرك فیلقوس نام حکمینك طلسمی سببیله موش صحراسنده اصلا صیچان اولماز . تیمور لنك آل عثمان اوزره خروج ایتدکده بوموش شهرینی وقلعه‌سنی خراب ویباب وخلقنی کباب ، خانه‌لرینی تراب ایلمشدرکه حالا آثار خرابی ظاهردر . شهر موش صحراسنك آغزنده برطاغك اتکنده‌در . بوشهری وخرابه‌لرینی

سیر وتماشا ایدوب ایرتسی کونی جانب شماله صحرای موش ایچره مشهور آفاق (چاکلی کلیسا) یه کلدك .

چاکلی کلیسا — بوکلیسا جمیع ملل مختلفه میانده شهرهٔ شهر اولوب ییلده برکره نیجه یوز بیك آدم جمع اوله‌رق یدی کون یدی کیجه خیمه وخرکاهلر قوزولوب بیع وشرالر اولنور یوك بوزولوب باغلنیلوب کاربان روان جهتنه روان اولور . بومحلده وان وزیری ایله بتلیس خاننك واتاق بکینك مسلملری حاضر اولوب تجار واجناس مخلوقاتی محافظه ایدرلر . هرنه‌قدر کلیسا اوچ حکومتك آره‌سنده ایسه‌ده وان ولایتی حدودینه دها یقین اولدیغندن وان وزیری دها چوق عسکر کتوروب زیاده باج آلیر .

اشکال چاکلی کلیسا — موش صحراسنك شمالنده صیق براورمانستان وباغ وبستان ایچره ایکی عدد افلاکه سر چکمش مهیب قبه‌لی بر دیر عظیمدر . بانیسی دخی معلوم دکلدر . درت یانلرنده یوزلرجه بطریق ورهابین حجره‌لری واردر . عمارتندن بهر یوم نیجه بیك صحن طعامی آینده وروندیه مبذولدر . یورتی کونلرنده یوز قویون بش صغیر واللی صومار بغدای پیشیروب مسافرینه بذل ایدرلر . اوچیوزی متجاوز رهبان ومغبچه‌لری واردکه هربری دیرمسیحده دم اوروب مقام رهاویده انجیل قرائت ایدنجه مرده دللره کویا دم مسیح بخش ایدرلر . مسافرینه اول قدر رعایت ایدرلرکه شیرو خورما وقطر نبات حمویلر ییدیروب هرشب نیجه یوز دیبا وشیب ، زرباف جامه خوابلر سروب خدمت ایدرلر اوقافی عظیمدر . پاشایه بش کیسه ، خانه بش کیسه وآتاق بکینه ایکی کیسه وبی حد هدایا ویررلر . اما هرسنه کلان آدملردن پك زیاده مال تحصیل ایدرلر . وجمیع کافرستانه پاپاسلری کیدوب تا فرنکستاندن بیله نذرلر تحصیل ایدرلر . مناسبت دوشمش ایکن اقالیم سبعه‌ده تماشا ایتدیکمز یدی دیر عظیمی ذکر ایده‌لم :

(۱) وان قربنده اوچ کلیسا ، (۲) نخشوان قربنده یدی کلیسا [۱] ، (۳) وان قربنده ورك کلیساسی ، (٤) نمسه چاسارینك پای تختی اولان

[۱] جلد ثانی صحیفه ـ ۱۳۲ یه باقیکز .

(یج) ده استفان کلیساسی ، (٥) مجارستانده تیس نهرینه بر منزل قریب قشه کلیساسی (٦) قدس شریف قربنده حضرت عیسانك طوغدیغی بیت اللحم قصبه‌سنده‌کی دیر عظیم ، (٧) قدس شریفده بتون خرستیانلرك عبادتکاهلری اولان قمامه دیر عظیمیدر . اما بوچاکای کلیسا دخی عبرتنما بر بنای عجیبدر .

بیان سبب جمعیت چاکای کلیسا — آیابه‌درکه ، نیجه بیك آدم روم وعرب وعجمدن جمع اولوب هرکس نذرلرینی کتیروب درون دیره کیروب ادای نذر ایدرلر ، ونه‌خیر مرادلری وارسه دعا ایدوب طشره چیقارلر ؛ حکمت خدا کوندن کونه جمیع مرادلری حاصل اولور ؟ دیه برآلای اجناس وحشرات جمع اولوب بوباطل زعمه دوشمشلر . غریبی بوکه بعض مؤمن موحد فقط جاهل آدملر دخی نذرلر ویروب علم ایسته‌یوب قربان کسر ، حکمت خدا اکا علوم عجیبه وغریبه منکشف اولور . ونیجه مسلم وغیر مسلملر طنبور وچنك ، سنطور ، نای ، موسیقار ، قره دوزن وچوکوری بودیرده‌کی زیارت محلنه قویوب ایرتسی کون سازینی اله آلوب استاده برفصل ایدرلرکه کویا فصل حسین بیقرا فصلیدر . اکثریا طائفه‌لری شاعر ماهر اولوب « بوعلم وشعر بزه چاکای کلیسادن ویرلدی » سوداسنده بولنورلر !. اما دوون دیرده بر مظلم کوشه‌ده برقبر واردر . اوقبرك اسمنه (صاپ غره‌بیت) دیرلر . حقیر سؤال ایتدم . « حضرت یحیانك عمیسیدر » دیدیلر . روملردن صوردم : « حضرت عیسا علیه‌السلامك خلیفه‌لری بولنان حواریونندر » دیدیلر . خلاصه غریب وعجیب بر تماشادر ! بودیرده آتاق بکی مسلمندن مرتضی پاشا افندمزك مأمور ایتدیکی اوچ کیسه غروشی جمله آلتون آلوب ینه جانب سیواسه روان اولدق .

موش صحراسندن سیواسه کلدیکمز

اولا چاکای دیردن آتاق بکی آدملریله جانب شماله عربان طاغلرله یدی

ساعتده واردیغمز ارض خالی برچمنزار بوغازده آتلرمزی نباتات وکیاهه صالوب بر کیجه جان صحبتی ایتدك . آندن جانب شماله اون ساعتده عروج ایدوب (بیك کول یایلاسی) طاغنه کلدك .

جغرافیا کتابلرینك بیانه کوره بووجه ارض دائراً مادار سکسان یدی بیك میل برجزیره‌در . نیجه بیك حکمای قدما ادیم ارضه تك وپو ایدوب وبوکون فسادی براً وبحراً دره وتپه وانهار وجبال وقلاعیله وهیئت اشکالیله طرح وترسیم ایدرك خط استوادن تاقرانلق دنیایه و (فتحنا) لفظی تاریخنده جانب غربده بولنان یکی دنیا ایله بحر اوقیانوس ایچنده‌کی جزائری و آدملرینی رنك روی وحرکات وسکناتلری اموال ومعادنلری ایله تحریر و بیان ایتمشلرد . واوجه‌ده سویلدیکمز اوزره یریوزنده یوزقرق سکز [١] کوه بالا واردرکه بونلردن بریسی وکوه‌البرزك شعبه‌سی اولان بیك کول یایلاغنك جبل اعلاسنه دخی ایکی بچق واوچکونده عروج اولنور . کوه‌البرزك ذروهٔ اعلاسی ابرلرله مستور ومظلم اولوب شدت شتاسندن بنی آدم چیقامازلر یولی اولان یرلرینه قیتاق ، حیداق ، قوق ، چرکس عشیرتلری چیقوب بعض معادن کسرلر . اما بو بیك کول یایلاسی طاغنك زمینی عالی ذروهٔ اعلاسی کشاده اولوب یتمش عدد چمنزار صحرای عظیملری واردر . غرب طرفنده‌کی براوجی کبی طاغلردر . شرق طرفی عجم دیاری خاکنده روان قلعه‌سی دیبنده جریان ایدن زنکی نهرینك قارشی طرفنده وغرب طرفنده عثمانلی حدودنده آغری طاغنه واردر . بوقدر طویل برطاغ اولوب طولی اون التی قوناقدر . شمالی ارضروم صحراسیدر . وسطندن فرات نهری آقار . قبله‌سی موش صحراسیدر . مرادنهری دخی بوطاغلردن نبعان ایدر . مرادوفراتك ارهسنده اولان بوبیك کول یایلاسنك عرضی ایکی منزلدر . اوچ درت منزل یرلری ده وار شمالی ارضروم ، غربی سیواس ، قبله‌سی دیاربکر ، شرقی وان ایالتلری ودیار عجمدر . غایت معمور اولان بوولایتلرك وسطنده‌کی بویایلا یدی آی بنی آدم ایله معمور اولور . شدت شتا کلنجه هرکس سواحله اینرلر .

[١] جلد ثانی (٢٩) صحیفه (استطراد)

بیك كول یایلاسنك اهالیسی — زازا ، لولو ایزو ، یزیدی ، خالطی ، پیكوانی ، شقاقی ، كیكی ، بثیانی موركی كبی كرد عشائری اولوب نیجه‌كره یوزبیك حیوانلریله طاغه چیقوب حیات تازه بوله‌رق ارضروم وزیرینه یایلا حقی ویررلر . یایلانك محصولاتی ، اقلیم خامسده‌كی یكرمی طقوز طاغدن الك محصولداری بو بیك كول طاغیدر . نیجه كونا نباتات وكیاهی اولدیغی كبی كیمیا اوتی دخی واردر . نیجه‌كره بیكلرجه قیونلرك دیشلری آلتون وكوموش كبی مطلا كورلمشدر . صاری توتیا ، قرمزی توتیا ، مورتوتیالر واركه رائحهٔ طیبه‌سندن آدمك دماغی معطر اولور . جمیع كحاللر بوتوتیالری جمع ایدوب وجع عینه مبتلا اولانلرك كوزلرینه سورمه ایدرلر . بامرالله قوهٔ بصر ومد نظر حاصل اولور . یتمش ، سكسان خانه‌لی مشك رومی وپرچملی ، بیاض ، كبود سنبللری ، قرق ، اللی درلو یكرمیشر خانه‌لی مشبك بوز دنبلری اولور . صنیق ابیض واصفر واحمر ایله كونا كون ، بنفشه ریحانی ، ارغوانی ، دیباسی ، كللری ایچنده دخی كونا كون نیلوفرلری ، میوه‌دن هردانه‌سی عربكیر طوتی قدر لذیذ چیلكی اولور . كونا كون كفكری ، لوشه‌سی ، راوندی . یبروح صنمی ، سنبل رومیسی ، عصفوری ، نركسی ، حاصلی طبابته وحكمایه یارایان نبات وازهاری اولوركه حسابنی جناب باری بیلور .

بیككولك منافعی — بیك كول دیرلر اما ، نیجه بیك كول واردر . اولا (خضر كولی) ، (الیاس كولی) ، (رول نیرلا كولی) ، (موادن كولی) ، (بلعم كولی) — بلعم ابن باعور بو كولك شمالنده ارضرومه حائل اكرلی طاغنده یاتار — (قوش كولی) — برصیاد برقوش شكار ایدوب قوشی بوغازله‌یه‌رق بوكولده ییقاركن قوش حیات بولوب كوله طاله‌رق غائب اولدقدن صوكره بامرخدا اطرافدن بیك كول ظاهر اوله‌رق قنغیسی حیات كولیدر بیلنه‌مز . آنك ایچون قوش كولی دیرلر . (حرمه كولی) — عورتلر كیروب سمین وجسیم اولورلر . واثنای وضع حملده عسرت چكمیوب سهولتله وضع حمله ایدرلر . (اركولی) — بوراده غسل ایدن آدم هرجهتله تقویت بولوب

جماعه اقتداری آرتار ، (قیللی كولی) — بر معصوم نابالغ بورایه اوچ كره كیروب غسل ایتسه قیللی اولور . (مسكین كولی) — بوندن نوش ایدن آدم جذامدن خلاص اولور . (منارمق كولی) — صرعه طوتانلر نوش ایتسه استفراغ ایده ایده یاخلاص اولور ویا مرحوم اولور . مجربدر . (مخنث كولی) بوندن نوش ایدن البته قورقاق اولور . (جبار كولی) — نوش ایدن انسان وحیوان بی‌رحم اولور . (باللی كول) — شكردن لذیذ اولوب صباح وقتی كنارنده دیاربكرك كزنكه‌ویسی كبی قدرت حلواسی بولنور . (قاتلی كول) — البته بونده هر سنه برآدم غرق اولور . (ایچمه كولی) — اوچ كره نوش ایدن اون‌بش كره مسهل شربت ایچمش قدر عمل ایدر ، (صالباش كولی) — برقاچ كره نوش ایده‌نك باشی صاللانیر . (عین‌الحیات كولی) — یدی‌كره نوش ایدن جمیع امراض مختلفه‌دن خلاص اولوب تندرست اولور . (بیكه كولی) — بونده بولنسان بالغی یین ارباب جماعدن اولور . (خاتون كولی) — نوش ایدن خاتون حامله قالوب جماعی دخی لذیذ اولور . (سندبان كولی) — هربار نوش ایدن بد اخلاق ، غضوب ، لجوج اولور . (قسیم كولی) — كوچك بركولدر ایچنده جواهر آلتون وكموش رایكاندر . اما آدم آلمق قصدیله بوبحیره‌یه كیرسه غرق اولور . چوبانیاندن طمعكار بر ملك بوكولی كسوب آخر محله آقیتمق ایسته‌مش ایسه‌ده بحیره‌دن حسابسز كوپك بالقلری وسائر حشرات ظهور ایدوب عمال وبنالری هلاك ایتمشدر . (كركس كولی) هرسنه برچوق آق‌باباقوشی كلوب بوكولده چیمه‌رك كیدر . بوكولدن برآدم نوش‌ایتسه صقالی آق اولور . (زرنیق كولی) — بوكوله اكثریا یزیدی ، حالتی كوردلری كیروب قیللی وجودلرینك جمله مولری دوكوله‌رك طشره‌یه قیلسز چیقارلر . (شور كولی) هرهانكی طعام طبخ اولنوركن بوصودن كفایه مقدار آتسه اعلا لذیذ طعام اولور . بوندن غیری كوللر هپ آب‌حیاتدن نشان ویرر طاتلی صولر اولوب اثواب غسل ایدركن صابون استعمالنه لزوم قالماز . حكمت خدا دهابیكلرجه صغیر وكبیر بحیره‌لر واردر . بوكوللرده اولان ماهی هیچ بر كولده یوقدر . (قارغی) ، (اله) بالقلرینك

کونا کونی ، هارون بالغی ، سقابالغی ، سرق بالغی ، آلجق بالغی ، جنکس بالغی ، پوللی‌بالق‌وسائره اولور . بومناسبتله اناطولیده بولنان مشهور یایلالری بیان ایده‌لم :

الك مشهوری بوییك‌کول یایلاسیدر ، اطنه قربنده رمضان اوغلی یایلاغی قره‌مانده دلندی یایلاغی ، علائیه اکسه‌سنده‌قوچ داود یایلاغی ، آدالیاقربنده اصطنازیا یایلاغی ، سلفکه‌ده موت یایلاغی ، قیصریه‌ده ارجیاس یایلاغی ، اکا قریب ومرعش قربنده کوکش یایلاغی ، ملاطیه‌ده اصپوزو یایلاغی ، دیاربکرده قره طاغ یایلاغی ، سنجار یایلاغی ، جزیر یایلاغی ، واردیلان یایلاغی ، وان قربنده ورك یایلاغی ، پنیانش یایلاغی ، ینه وان کولی کنارنده سجان یایلاغی ، روان دیبنده آغری یایلاغی ، ارضروم قربنده بایبورته قریب‌موش اوغلان یایلاغی ، سیواس قربنده قنغال یایلاغی ، سیواس قربنده کوکب یایلاغی ، بروسه‌ده کشیش طاغی یایلاغی ، مغنیسا داخلنده خنکار یایلاغی ، تیره حائلنده بال پیکاری یایلاغی ، برکی حائلنده بوز طاغ یایلاغی ، پیاص دیبنده شولقای یایلاغی ، اکاقریب بقراض یایلاغی ، حلب حوالیسنده جسوم‌یایلاغی وسائره‌در . بونکلرك ایچندن الك‌کزیده ودلاراسی بوییك‌کول یایلاغیدر . بورادن خدام ورفیقلرمزله ینه‌جوانب شماله (بویوك چایر) منزلنه کلدك . بوراسی چایر چمن اولوب عمارتدن نشان یوقدر . ارضروم‌ایالتی سنجاقلرندن تکمان سنجاغی حدودیدر . بورادن‌ده علی‌الصباح قالقوب صاغ طرفده‌کی ارضروم یولنه‌کیتمیوب تکمان وکیغی یوللرینه کیتدك . بورادن صحت وسلامتله شهر سیواسه داخل وقره مرتضی پاشا ایله ینه‌مشرف اولوب جان‌صحبتلری ایتدك . نیجه کونه سیروتماشالر ایدرك‌بیکارجه احوال پرملاله واقف اولدق . مرتضی پاشا بربخت وسعادت صاحبی وزیر عالیشان اولدیغندن آستانه طرفندن صدراعظم قره مراد پاشا کلوب مهر صاحبی اولور دیه خوفه دوشه‌رك پاشایی کاه ازاغه ، کاه قازاغه ، کاه سلفکه وقارصه آیمق مراد ایلدکده همان مرتضی پاشا آستانه طرفندن قوجه والده سلطانه ، قیزلر اغاسنه یکرمیشر بیك آلتون کوندروب کندینك درسعادته

کتیرلمسی تدبیرینه مباشرت ایتدی . بواثناده ملك احمد پاشا افندمز بغداد ایالتندن معزولاً سیواسه داخل اولوب کوروشدیکمزده اسکی بغداده کیتدیکمزی یادایلدك « حیفا که بغدادیکیچری ظلمندن خراب آباداولمده‌در » دیه تأسف ایدوب اوچکون سیواس ایچره تقاعد ایلدی . مرتضی پاشا ملك پاشایه اعزاز و اکرام ایدوب هرکون یوز قیون بشیوز صومار آرپه ، اونر بیك اکمك وسائر سبزوات و تعیینات ویروب اوچ کره ضیافت ایده‌رك هربرنده اکننه برسلطان ابراهیم کورکی کیدردی . بش‌قطار دوه ، بش‌قطار قاطر رخت وبساطلریله هدایا ایدوب میراخورینه برسمور کورك کیدیردی . ملك احمد پاشا دخی مرتضی پاشایی خانه‌سنه دعوت ایدوب برضیافت عالی ایتمشدرکه‌دللرله تعبیر وقلملرله‌تحریر اولنماز . یو آرالق آستانهٔ سعادت‌طرفدن مرتضی پاشانك اولاغی تاتار علیش کلوب عزل خبرینی کتیردی . مرتضی پاشا ممنون اولدی . ایرتسی کون ملك احمد پاشا وداعله‌شوب کیتدکده حقیر دخی بش ساعت بیله کیتدم آنلر یکی شهره کیتدیلر حقیر ینه سیواسه کلدم . تدارکات راهیه ایله مقید ایکن آستانهٔ سعادت طرفدن طرابلس شامدن حالی آرنبود محمد پاشایه سواس توجیه اولنه‌رق مسلم کلدی . دیوان پادشاهیده‌مرتضی پاشا امر شاهی‌یی قرائت ایتدیروب « بومنصب دنیا بردستمال کبی الدن اله کزر . پاشا قرنداشمزه الله مبارك ایلیه » دیه مسلمه برسمور لباجه کیدیردی . جمله اعیان ولایت مسلمی آلوب کیتدیلر . پاشا اون کون قدر سرایده‌مکث ایدوب جمیع لوازمنی کوره‌رك قوناقجیله طوغلری اسکی شهره کوندردی . سیواس ایالتنه سکز آی متصرف اولمشز .

١٠٦٠ سنه‌سی جماذی الاولی غره‌سنده سیواسدن آستانه‌یه کلدیکمز

اولا مرتضی پاشا افندمز واجب‌الرعایا اغالره قرق برر کیسه ودرت

متفرقه‌یه بر ر کیسه وجمله قره‌للو‌قجیلره یکرمی کیسه . ایکیوز غلمان خاصه اون کیسه خرجراه احسان ایدوب جمله سیواس اعیانیله وداعله‌شه‌رق سیواسدن قالقوب (سیواس یکی شهری) نه کلدك .

سیواس یکی شهری — بر دوز وادیده سیواس ناحیه‌سی داخلنده باغ ، باغچه‌سز تراب ایله مستور بیك خانه‌لی مسلمان اهالیلی نوبنا برشهر رعنادر .

سلطان مراد رابع بغداده متوجه اولدیغی زمان وزیر ثانی قره مصطفی پاشا بوشهری بنا ایلمشدر . برجامعی ، بر حمامی ، ایکی مسجدی ، برمکتب صبیانی ، کارکیروبنای معظم بر خانی وار . عمارتلری کیره‌مید ایله‌مستوردر . خانی یوز طویله آت آلور برکاروان سرایدر . خانك اوکنده‌کی شهراهك یمین ویسارنده قرق اللی عدد دکانلر واردر . بوراسی سیواسدن توقات وذیله‌یه کیدرکن الزم لوازمدن بر منزل اولدیغندن کوندن کونه معمور اولمه‌ده‌در . چارشونك وخانك ایکی باشنده قلعه قپولری کبی بیوك قپولری واردر. طشره‌سی معمور خانه‌لردر. اسکیدن مخوف ودربند بر یر ایمش آنك ایچون حالا بوراده ساکن اولان رعایا تکالیف عرفیه‌دن معافدر . خانك سیواس قپوسی داخلنده (هندی بابا) زیارتی واردر . بورادن ینه جانب شماله کیدرك سکز ساعتده جاملی بیل نام محلی کچوب (آریق اووه) قصبه‌سنه کلدك . سیواس سنجاغی خاکنده محصولی چوق ، معمور و آبادان قرا آره‌سنده واروش عظیمه مانند مزین بلده مثال کویلردر . یوز اللی آقچه‌لق قضادر . یدی عدد ناحیه‌سی وار . قراسنده خان وحمامی وجابجا بازاری واردر . یکیچری سرداری وکتخدایری وار . کرچه برشهر معظمی یوقدر. اما سپاهی وغیری عسکری طائفه‌سی یوقدر . بومحله قریب سیواس ایالتی سنجاقلرینی تعداد ایدهلم : چوروم سنجاغی ارضروم سیاحتندن عودتده تحریر اولنمشدر . (بوز اوق سنجاغی) : معمور شهری یوقدر . میرلواسی جمیع نواحیسنی دوران ایدر . بکینك طرف پادشاهیدن خاصی (٣٠٠٢٧٥) آقچه‌در . ١٩ زعامتی ٧٣١ تیماری ، الای بکیسی ، چری باشیسی ، سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری واردر .

یوز اللی آقچه‌لق قضادر . نواحیسندن قاضیسنه سنوی اوچ بیك ، بکینه (١١٠٠٠) غروش حاصل اولور . ارباب تیمارو بك عسکریله (١١٠٠) عدد مسلح عسکری اولوب سفره کیدرلر .

بوز اوق قیر شهرینك لادیك کسکینك صوباشیلغیله مشاعدر . کنفرینك ترکمان کسکنیله مشاعدرکه قلعه‌جك صو باشیلغیدر . کسکین ایچی بشقه‌جه قضا تحریر اولنمشدر . چوروم سنجاغندن بوز اوق سنجاغنه وکسکینه قریب مشاعلردر . کسکیندن قیزل ایرمق اوزره چاشنکیر کوپروسنه کیدر . نهر قبله‌یه بری طرفی اولان قره کچیلی قیر شهری سنجاغی خاکیدر وقونیه حدودی سیواس خاکیله مشاعدرکه نهرك اوته طرفی انکوری خاکنده چوقدرجه قضاسیدر . بومحله قریب عماد ایچی چوروممله بوز اوق سنجاغی آره‌سنده دمیرلی قره‌حصار قضاسیدر . بوزاوق سنجاغی طقوزقاضیلق معمور لوادر: سورقون قضاسی یتمش پاره معمور کویلردن عبارتدر . اق طاغ قضاسی یوز عدد اباداں قرادن مرکبدر . حسین اووا قضاسی ، قطب آفاق جهان (الشیخ چین‌عثمان حضرتلری) بومحلده برمعمور قریه‌ده مدفوندر. بوذات ترك ترکان خواجه احمد یسوی جدمزك یدنجی خلیفه‌سیدر . چین دیارنده بر تخته قلیجله اژدرهفت‌سر قتل ایتدیکندن (امیرچین، عثمان) دیه نام آلمشدر. قدس سره العزیز . بوداق اوزو قضاسی، قزل قوجه‌لی قضاسی، کدك چبوق قضاسی ، پشك اوزو قضاسی ، صونغورایچی ناحیه‌سی، بوناحیه حسین اووا قضاسندن اولوا ناحیه‌در. صونغور اوغلونك خاندانی دیبنده درتیوز ییلدنبری طاشلری آشنمامش برصو دکیرمان واردر . نظرکاه کبار اولیا بر آسیاب مادر. بورالرده (قاز اوواسی) توقاده بر قوناقدر . غایت‌الغایه غنیمتلی بر دیاردر . اصل قاز اووا قصبه‌سی توقات شهری خاکنده یوزاللی اقچه‌لق قضادر .

کتخدا یری، سرداری، جامعی، خان وحمامی ، سوق مختصری واردر . بوقاز اوواده طاووقجی کوپریسی کچیلهرك طوزانلی نهرینه وآندن طوقات شهرینه واریلیر . (اسکی اینه‌بازاری) قازاووا خاکنده توقاده قریب یوزاللی اقچه‌لق قضادر. سپاه کتخدا یری، سرداری وبرمعمور خانی‌وار. قازاووایه-

غایت قریبدر . بورادن برقوناقده (طورحال) قلعه‌سنه واریلیر . (دیم اورته قصبه‌سی) اماسیه سنجاغی خاکنده ، اماسیه‌یه قریب خاص وزرادر . یوزاللی آقچه‌لق قضا اولوب کتخدا یری ، سرداری ، جامع ، خان ، حمامی ، چارشو وبازاری واردر . (کورجی کوی) دخی بو محله‌قریبدر . قصبه مثال بیك خانه‌لی معمور کوی اولوب هفته‌ده برکره عظیم بازاری اولور . الله‌اعلم مرور ایام‌ایله بو کوی شهرعظیم اوله‌جقدر . درت چوره‌سی معمور و آبادان قرا ایله اراسته‌در .

طورحال اوواسی : قاز اووایه متصلدر ویولمز اوزرنده اولان آریق اووا ایله دخی مشاعدر .

ینه صدده رجوع ایدملم : بو آریق اووادن ینه جانب شماله کیدرك چاملی بیل دامنی آشوب ذیله صحراسنده (شیخ نصرت) تکیه‌سی منزلنه کلدك . بوشیخ نصرت حاجی بکتاش‌ولی خراساندن کلمش جدمز خواجه احمدیسوی خلیفه‌لرندن وخراسان ایللرندندر . تکیه ذیله‌وادیسنده معمور و آبادان عمارت مسجد ومسافرخانه‌لی نظرکاه معظمدر . پا وسر برهنه یتمش عدد فقراسی واردر . بودیار اهالیسی شیخ نصرته غایت معتقددرلر . حتی تکیه‌سنك اوکنده برعظیم کهنه دوت اغاجی واردر . برطرفی چورومشدر . چورویان یردن برقایماق قوپاروب حمای محرق وحمای ربعه‌یه بخور ایتسه‌لر شفا بولور غایت مجربدر . بواغاجك چوروکنی بتون خلق جهان درتیوز ییلدنبری آلیرلر . بویله ایکن ینه ذره قدر اکسیلمز وقوپاریلان محل معلوم اولماز . حقیر دخی اویله کوردم وبرپاره‌سنی آلوب تبرکاً حفظ ایلدم . بو آغاجك دیکر طرفی اویله لذیذ دوت ویررکه اکل ایدن کویا مسك رایحه‌سی شم ایدر . ذیله شهرینك اعیان واشرافه بودوتدن درویشلر هدایا کوتوروب احسان آلیرلر بوتکیه‌دن ینه شماله کیده‌رك برساعتده ذیله قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ زیله : لسان ترکیده خالی وکلیمه (زیلی) دیرلر . بوشهرده خالی وکلیم چوق ایشلندیکندن زیله دیمشلردر .

بانیسی قیاصره‌دن (اوانخ) در . صوکره نیجه ملوك حکمنه کیروب آخر ساچوقیلردن قلیج ارسلان بن مسعودك النه کچمش وصوکره تیمور استیلا

ایتمش ایسه‌ده خراب ایتمامشدر . اك صوکره چلبی سلطان محمدخان ترکمانلردن ضبط ایتمشدر . سلیمان‌خان تحریری اوزره سیواس ایالتنده والده سلطانلر خاصیدر . الی‌هذاالآن دارالسعاده اغالری ووالده سلطان کتخدالری طرفدن براغای ذیشان اوچیوز آتلو ایله کلوب حکم وحکومت ایدر . اسکیدن متصرفی سیواس سنجاغی بکی ایدی . حالا اوچیوز اقچه پایه‌سیله یوزاللی اقچه‌لق شریف قضادر قراسندن قاضیسنه‌سنوی بروجه‌عدالت (۵۰۰۰) غروش حاصل اولور . شیخ‌الاسلامی ونقیب الاشرافی ، اعیان واشرافی ، سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، شهرصوباشیسی ، شهرنائبی ، شهر محتسبی ، شهر کتخداسی ، باجداری وار .

زیله قلعه‌سی — زیله صحراسنك شمالنده اوج آسمانه برابر بریالچین قیا فیا اوزره مخمس الشکل ، سنك بنا برقلعهٔ متین ورعنادر . یکرمی التی قله‌سی وار ، قبله‌یه ناظر بردمیرقپوسی واردر . درون قلعه‌ده اوچیوز خانه ، برجامع ، جبه‌خانه ، غلال انباری ، صو صارنجلری اولوب حمام ، چارشی فلان یوقدر . آنجق دزدار ونفراتی بوراده ساکن اولوب هرکیجه ایکی نوبت مهترخانه‌سی چالنیر معمور ومحفوظ قلعه‌در . جلالی وجمالی دستنه کیروب آنلر متحصن اولمسون ایچون نفراتی نکهبانلق ایدرلر . زیرا شهر اعیاننك وغیری قرا اشراف وکبارینك ذی قیمت اشیا وارزاقی بوقلعه‌ده محفوظدر . موزون ، شاهانه طوپلری اولوب مرتضی پاشا افندمز ایچون یکرمی برپاره خوش آمد طوپلری آتدیلر .

آشاغی واروش — زیله قلعه‌سنك دیبنده قلعه قیاسندن آشاغی غربه وقبله‌یه ناظر باغلی وباغچه‌لی اوچ بیك عدد تراب ایله مستور خانه‌لر اولوب یکرمی بر عدد محله‌سی واردر . باشلیجه‌لرینك اسملری شونلردر : (اولو جامع ، کوچوك مناره ، دوتلی پیکار ، موجی عمر ، یکی محله ، دباغخانه ، بازار ، تکیه . پاشا ، کتخدا) محله‌لریدر . سرایلرندن فرخ چاوش سرایی ، مرتضی پاشا سرایی ، فضلی پاشا سرایی ، چاوش زاده محمد پاشا سرایی ، وویوودایی ، قاضی سرایی اك معمورلریدر .

جامعلری — یتمش عدد معبد مقدسی واردر : (یوقاری قلعه جامعی) ، (اولو جامع) مناره‌لیدر ، (طبه‌خانه جامعی) ، (دوت‌لی پیکار جامعی) ، (قپوجی عمر اغا جامعی) ، (بویاجی حسن اغا جامعی) قریب العهدبنا اولنمش روشن معمور بر جامعدر ، (کوچك مناره جامعی) ، (آرنبود جامعی) ، (آلاجه مسجد جامعی) ، (زنجیرلی قپو جامعی) ، (یکی محله جامعی) ، معلوممز اولان بونلردر . بونلردن بشقه ٢٤ قدرده محله مسجدلری واردر . یدی جامعده دارالتدریس طلبه ودرس عاملری واردر . خصوصی دارالحدیثی یوقدر . (١٢) عدد آیروجه مکتب صبیان ابجد خوانی وار .

حماملری — (بازاریری حمامی) چفته‌در ، (تکیه حمامی) چفته‌در ، (پاشا حمامی) غایت مفرح ودلکشا بر حمامدر . بونلردن ماعدا یکرمی قدر سرای حماملری واردر .

خانلری وچارشیسی — اوچ عدددر : (بهرام اغا خانی) ، (بویاجی حسن اغا خانی) غایت معمور خانلردر . چارشیسنده سکز یوز قدر دکانلری واردر ؛ اما حلب وشام سوق سلطانیلری کبی مزین بر چارشی دکل . درت قپولی ، معمور بر بدستانی وار . آب‌وهواسی لطیف اولدیغندن بوشهر غایت مشهوردر . خلقی هپ ترکدر ، رعایاسی دخی واردر ، باغ وباغچه‌سی نا تکیه کوینه قدر واریرر . آرمودی ، سرکی اوزومی مشهوردر .

بوزیله شهرینی کوزلجه تماشا ایتدکدن صکره جانب شماله کیدرك (قزان قیا) ده منزل آلدق . سیواس ایالتنده زیله حکمنده معمور کویدر . بورادن ینه شماله کیدرك (صونقور اوغلی) قریه‌سنه کلدك . بوز اوق سنجاغی حدودنده‌دکرمنی نظرکاه‌اولیا معموربر کویدر . بر بایر باشنده واقع‌اولمشدر . بورادن‌ینه جانب شماله کیدرك (الوان چابی) قریه‌سنه کلدك . حسین‌اوواسی بومحله قریبدرکه بوز اوق سنجاغی قضاسنده‌در غایت معمور کویدر . زیرا سیواس ایالتنده مشهور آفاق (الوان چلبی زیارتی) بوراده‌در .

جانب شماله کیدرك (٤) ساعتده (چوروم) قلعه‌سنه کلدك . سیواس ایالتی داخلنده سنجاق بکی تختی ویوز اللی آقچه‌لق قضادر . قلعه‌سی وجمله

آثار زیباسیله بیك اللی یدی تاریخده‌کی ارضروم سیاحتمزدن عودتده‌دفتردار زاده محمد پاشا افندمزله سرسری کزرکن بوراسنك احوالی‌ده مفصل تحریر قلنمشدر [١] . بورادن جانب شماله کیدرك (اسکلیب قلعه‌سنی) نه کلدك .

اسکلیب قلعه‌سی — سلجوقیلردن سلطان علاءالدینك فتحیدر . بعده ٨١٧ سنه‌سنده اشرای اتراك الندن چلبی سلطان محمد خان حضرتلری ضبط ایتمشدر . چونکه بوحوالی اشقیاسی تیمور وقعهٔ معلومه‌سنده هپ عصیان‌ایدوب فرقهٔ تیموره التحاق وصکره نیجه ممالك وقلاعی ضبط ایلمشلرسه‌ده صوکره چلبی سلطان محمد خان هپسنی ضبط ایتمشدر . بعده سلیمان خان تحریری‌اوزره سیواس ایالتنده وچوروم خاکنده آستانهٔ سعادتده‌کی شیخ الاسلامره خاص همایون‌تعیین اولندیغندن‌مقطوم القلم ومفروز القدم خاصدر . ابواب محصولاتی جمله شیخ الاسلامره واصل اولور . یوز اللی آقچه‌لق شریف قضادر . سپاه کتخدایری ، یکیچری‌سرداری ، شهرصوباشیسی ، شهر کتخداسی واردر .

اشکال قلعهٔ اسکلیب — اوجه‌پیوسته‌اولمش بر کوه بلندك تاذروهٔ‌اعلاسنده برج ودندانلری سنك تراشیده ایله بنا‌ایدلمش مسدس‌الشکل برقلعهٔ عالیدر . واروشی بردره‌لی ، باغلی باغچه‌لی یرده واقع اولمش‌اولوب معمورخانه‌لرله‌مزین اما‌خانه‌لری‌اول‌قدر واسع دکلدر . علماسی غایت کثرت‌اوزره‌اولمغله هرجامعنده مدرسه ومدرسینی وطلبه‌دن‌مصنفینی واردر . بوراسی ذوق‌وهوا کانی اولمیوب علم وحلم کانیدر ، رشید ، نجیب صبیانی ، اوچ یوزقدر حافظ قرآنی وقرق عدد مکتب‌صبیان ابجدخوانی واردر . چارشوسی بدستانی‌یوقدر . چارشیلری‌ده سائر شهر چارشیلری‌کبی مزین ومنتظم دکلدر . تورك شهری ایسه‌ده خلقی عمومیتله خلقدن منزویدر . حتی مرتضی پاشا افندمزی قوندورمامق مراد ایتدیلرسه‌ده پاشا رعایاسنه رغماً اوچ کون مکث ایدرك مفت ومجاناً ییوب ایچوب ، قوندی ، کوچدی .

زیارتکاهلری — مظهر انوارالطریقه ، کاشف اسرار الحقیقه ، غواص

[١] جلد ثانی ـ صحیفه ٤٠٧ یه نظر اولنه .

بحر دین ، دریای دریقین الشیخ الکبیر (حضرت محی‌الدین الاسکلیبی) قدس سره . اشاغی شهر خارجنده مدفون اولوب زیارتگاه خاص وعامدر . مسقط رأسلری‌ده بوشهردر . خزینهٔ علم وحکمت ، یگانهٔ حلم وعصمت ، محرم اسرار ، مقدم ابرار (الشیخ مصلح‌الدین عطار) بوعزیز آق شمس‌الدین حضرتلرینك خلیفه‌لرندندر ، کسکین نواحیسنده مدفوندر . (الشیخ حمزهٔ شامی) قره حصار صاحبده مدفون (الشیخ عبدالرحمن مصری) ، (الشیخ ابراهیم تنوری) ایشته بودرت خلیفه آق شمس الدینك اذن شریفلری اوزره خلوته کیروب ایلکین ابراهیم تنوری صاحب سجاده اولمشدر ، بعده بومصلح‌الدین اسکلیبی پیشوای طریق اولدی ، صوکره حمزهٔ شامی ، اندن عبدالرحیم مصری نائل ارشاد اولدیلر . بوشیخ مصلح‌الدین اسکلیبی قرق بیك مریده مالك . قطبیته قدم باصمش کملیندندر . حالا بواسکلیب شهری ایچره مدفون اولوب زیارتگاه خاص وعامدر . (الشیخ فخرالدین اسکلیبی) «شیخ یاوس» دیرلر . مؤلفیندن «علی قوشجی» مرحومك دامادی وابوالسعود افندی مرحومك جدیدر ۹۰۳ سنه‌سنده مرحوم اولوب بوراده دفن ایدلمشدر . قدس الله سره العزیز . بعده بوشهردن قالقوب لقمه‌چیاق ایدرك (مرزیفون) شهرینه کلدك . پاشا افندمز طبانی‌یصی سلحداری (دلاورآغا) نك خانه‌سنده مهمان اولوب اوچ کون مکث ایتمه‌مز فرمان اولندی . بوشهرك اوصافی بیك اللی‌یدی تاریخنده دفتردار زاده ایله ارضرومدن کلیشده مفصل تحریر اولنمشدر . [۱] بورادن ینه جانب غربه کیدرك مرتضی پاشا چفتلکنده قرار قیلدق . سیواسده ایکن رعایا وبرایا آغاسیله ایکی یوز کیسه خرج ایدیله‌رك الده ایدلمش قلعه مثال بیوك برچفتلکدر . آندن ینه جانب غربه کیدوب قلعه‌سی خراب (کومش) شهرینه کلدك . ماتقدم دفترزاده محمد پاشا ایله عبور ایتدیکمزده معمورایدی [۲] حالا اوقدر عمار دکل . اماقلعه‌سی تعمیر اولنسه عوان ظالمندن امین اولوب کومشخانه‌سی دخی امین مطلق اولوردی . بورادن

[۱] جلد ثانی ـ صحیفه ۳۹۶

[۲] جلد ثانی ـ صحیفه ٤۰٤

غرب طرفه براوز ایچره کیدرك بش ساعتده (دانقضا) کوینه کلدك . معمور کویدر . کوموش قضاسی خاکنده‌در بوراده کوسه شعبان پاشا چفتلکنده اوچ کون اوتورمق فرمان اولنوب حقیر قزیل ایرمغی مخفیجه کچمك ایچون خدام وغلمانلرمله بورادن قالقوب براوز ایچره باغلی باغچه‌لی یردن کچرکن شوحاله تصادف ایتدك :

سرگذشت حقیراولیا — وقت چاشت محلنده آت اوزره اوراد واذکارمی تلاوت ایدوب کیدرکن (سهراب) نام غلامم «آغا ! اوکومزدن درت صالت آتلی کلیور ! » دیدکده نظر ایتدم ، درت کحیل آتلی ودیوهیبتلی کیمسه‌لر کله‌ده وسلاحلرینه مقید اولمه‌ده ایدیلر . حقیر باش اشاغی کیتمه‌ده ، آنلر یوقوش یوقاری کلمه‌ده ایدیلر . غلاملریمه «سلاحلریکزه مقید اولوك» دییه تنبیه ایتدم . بری بریمزه قریب اولمه‌ده ایکن آنی کوردك‌كه صاغ طرفمزدن درت آتلی دخی پرسلاح فتیللری اللرنده اوزریمزه کلمه‌ده !.. مقدم کوردیکمز درت آتلینك دردی بردن دال مزراق برحمله‌دن هجوم ایدوب بری حقیری مزراق آلتنه آله‌رق حقیر تیرکشه ال اوزادنجه دیکری اوزریمه آت ییقوب برخشت زرك ایتدی ، حمد خدا اصابت ایتمدی . دیکرلری‌ده سیس خانه‌لره صاریلنجه حقیر ینه خداملرله الله دییه‌رك هجوم ایتدم . سیس خانه‌لری براقوب علی الاتفاق اوزریمه هجوم کوستروب برقاچ قورشون آتدیلر . اصلا اصابت ایتمدی . اما کوردمکه خداملردن بکا امداد ایدر یوق !.. همان «فرلدآ عن توالی الکثرات» نام نحویون قاعده‌سنه رعایتله کثرتدن فرار ایدوب «ولاتلقوا بایدیکم الی التهلکة» نصی اوزره کندیمی تهلکه‌یه آتمادم . عقیبنجه برخشت دخی آتدی‌که اوچ قاریش زیر زمینه کچدی . آلتمده‌کی اسب صبا سرعته اقدام تام ایله اوکچه ایدوب فرار ایدرکن صاغ طرفمزدن برباغ ایچره درت آتلی دخی ظاهر اولوب اللرنده‌کی پیشتماللریله اوزومی براقوب دال قلیچ اوزریمزه کلدیلر . الیمزی قالدیرمغه اقتدارمز قالمیه‌رق آتدن باش اشاغی ایندك . غلاممزك دردی فرار ایدوب دردیله بوحقیری دست برقفا قیدوبند ایدوب بریسی آلتمده‌کی قصراغه سوار اولوب حقیری دیکر برقصراغه

ییندیردیلر . « غلاملریله برابر بسته اوله‌رق اشک بکه کوتورملم ، یوق اولدیرملم . یوق عریان ایدوب آزاد ایدملم » دیو نیجه کفت‌وکو ایتدیلر . حقیر — غازیلر ، بوقدر مال وغلاملریمی آلدیکز . « الله عشقنه اولسون جانمه قیمایک » دیدم . بریسی — بره مالکی کیم آلدی ، « بز باغده اوزوم ییمه‌ده‌یز » دیدیلر . حقیر — « اشته مالمی کوتوریورلر . » دیدکده بیری دیدیکه — بیرباقملم بوشکاری آلانلر بزدمیدر ؟ بیره حبیب ، سن بونلری بکه کوتور . ایسترسه بوبونلرینی اوروب آتلرینی آلسون . «ایسترسه آزاد ایتسون » دیدی . اوچی منهزم اولدیغمز محله آت قوشدوروب کیتدیلر . آنلرك برآدمی بزم‌بشیمزی اشیمزله قیدوبند ایدوب باغلر ایچنده آت‌اوزره کتورمکده‌ایدیلر . بیك آدیم مقداری ایلری کیتمه‌دن آنی کوردم‌که برچمن زار اوز ایچره اون بش عدد خورده‌تن کتر چادرلر قورولمش . حقیر دیدم‌که — شهبازم ، بوچادرلر نه‌درکم ؟ . اول یکیت — بزم چورمار بکدر دیدی . همان جان باشمه کلوب یوز بیك حمد وثنا ایدوب « الهی ، سن فتاح‌الکریم‌سك ! » دیو شکر فراوان ایلدم . زیرا بو حقیر شام شریفدن مرتضی پاشا اولاقلغیله آستانهٔ سعادته کوندردکده صدراعظم مراد پاشا ایله کورجی نبی و قاطرجی اوغلی وچومار بلوك‌باشی جنك ایدوب منهزم کورجی نبی وقاطرجی زاده ، چومار بلوك‌باشی فرار ایتدیلر . حقیر دولتمزه مصلحتلرمز صدراعظمده تمام بولوب ینه الغار ایله شامه کلیرکن آق شهر قربنده براورمان ایچره چومار بلوك‌باشی‌یه راست کلوب شام شریفه کوتوره‌رك مرتضی‌پاشا افندمزه بلوك باشی یازدیردم . ولایت درزستانده (صفد) سفرنده بیله‌ایدك . سیواس منصبنده بیله اولوب نیکسار صو باشیسی ایدی . نابوقدر حقوقمز واردی . صکره چومار عصیان ایتدی .

چومار بلوکباشینك سبب عصیانی — مرتضی‌پاشا افندمز شام طاغلرنده درزی جنکنی ایتدکده بوچومارك ابراز ایتدیکی شجاعتی هیچ بر مرد میدان وصاحب سلاح ایتمه‌مشدر . آنك مقابله‌سنده مرتضی پاشا افندمز سیواس والیسی اولنجه چومار بلوك باشی‌یه نکسار ویواده‌لغی یوز اللی

یکیدینك علوفه‌سی تحتنده احسان‌ایدوب آلتی آیدن صکره نکسارصوباشیلغی چومارك الندن طبانی یاصیلی مرزیفونلی دلاور اغا آلوب ضبط ایتدکده چومارك حسابنی کوردی . هرنه‌قدر چومار «بوصوباشیلق بنم بایراغم‌آلتنده‌کی یکیتلرمك علوفه‌سی تحتنده صدقه اولنمشدر » دیدی ایسه‌ده اصلا فریادینه باقیوب چومار بلوك باشی‌یی نفی عام ایله نکسار شهری ایچنده حبس ایده‌رك اوقدر مال ومنالی محاسبه آلتنده آلدی .

چومار بلوك باشی آنجق برر آتلری قالان یوز اللی بهادرله قالوب داغدروننددن نکسار شهرندن سیواسه کله‌رك مرتضی پاشایه تظلم حال ایله «ای دولتلو وزیر ، نکساری بنم بایراغم آلتنده‌کی یکیتلرك علوفه‌سی تحتنده احسان ایلدك . شمدی بنی دلاوراغا بوحاله قویدی » دیجه‌مرتضی پاشا «اویله اولور . حالا صوباشیلغی دلاور اغایه ویردم . بن محاسبه‌یی اندن بی قصور آلیرم » دیدکده چومار بلوك‌باشی « بالق باشدن قوقار ، خبرك صحتنی لقماندن آلدم » دیوب برتزاکتله‌سیواسدن چیقدی . برکیجه‌ده‌الغار ایله‌مرزیفونده‌کی دلاور اغا چیفتلکنی باصوب مالنی آلوب چیفتلك کتخداسنی آصدی . قویونلرینی کوزی اوکنده قربان ایدوب بنام کحیلان آتلره سوار اوله‌رق چیفتلکی آتشه اوروب طاغ بکی اولدی . نکسارده‌النان مالك عصیانه آهنك ایله یتمش بیك قدرینی تحصیل ایدوب حرامیلکه باشلادی . تا که مرتضی پاشا سیواسدن معزول اولوب بومرزیفون شهرینه کنجه چومار بلوك باشی ، مرتضی پاشا دیرکای بلدن عثمانجق شهری اوزره کیدر امنیه‌سنده اولوب یدی یوز یکیت‌ایله قزیل ایرمق کچیدنده نهان‌اولوب دیاربکردن معزول (صاچباغی پاشا) یی بکلر ایمش ... حکمت خدا بوحقیر علی‌الغفله انلرك حشرات آتشنه یانوب بوقدر مالم کتدکدن صکره درت عدد خدمتکارمله قید وبند ایدیلوب چومار بلوك باشی حضورینه کیریوردم اما تسلیٔ خاطرم وار . بزی قید بند ایله چوماره کتورمکه مأمور اولان نفره دیدم‌که : شهبازم ! قوچ باشك ایچون وطاشیدیغك سلاح حقیچون اولسون ، یول وارکانکزده یشقه چیقدیغکز زمان قولاغکزه فیسیلده‌نان سوز ایچون اولسون . سکا

سوزدن سوز ایتدم . بنی ، بزم بلوك باشی چومار حضورینه بویله کوتورمه ، عیبدر . نیچون بویله ویریلوب باغلندك دیه بزی یوله چکر .. » همان اول یکیت « سن صاریجیدن سلاحلی میسك دیدی » حقیر « بلی ، بلوك احمد پاشا سرچشمه زبیر بلوك باشیدك سلاحلی اولوب بغداد درنکنده بشقه چیقدم » دیجه آنله یانمه کلوب « نفس سوزندن سکا سوز آتدم صاقین ال قالدیرمه » دیدی . حقیر « سوزم پیر سوزی اولسون » دیجه همان حقیرك اللریمی چوزوب بربرلرمزله اوپوشدك . حقیر ، اوبرغلاملرك اللرینی چوزوب اومحله قریب چومار بلوك باشی چادرلری ایچنه طوغری آت براقوب چومار بکك خیمه‌سی اوکنده آتدن ایندك . چومار بلوك باشی حقیری کورونجه خیمه‌سندن طشره چیقوب باغرینه باصدی . داغدرونمدن ایکی کوزم پرنم اولوب « امان قرنداش، سلاحداش ، یولداش ، سرداش ایکی سیسخانه‌مالمی توابعلرك ایشته شو بایرده آلوب کیتدیلر . درت یکیت دخی بنی علی الغفله باصوب قیدوبند ایله بو یکیده تسلیم ایتدیلر . بو یکیت بکا استادمز سلاحی برکاتیله نفس ویروب آزاد ایده‌رك سکا کتیردی . صاریجه امان بکا مالم ؟ » دیه فریاد ایدنجه بزی کتیرن یکیده بیره حبیب نیجه اولدی دیه سؤال ایتدی . اوده قصه‌یی بربر بیان ایلدی . همان آت دیوب بالارکاب سوار اوله‌رق اوچیوز قدر آتشی شهباز ایله حقیری بیله کوتوردی . وتسلیٔ خاطر ویره‌رك « اولیا چلبی » المحکمه‌مالك حلال ایسه یبانه کتمز سن همان بزه جنك ایدوب مالکی آلدقلری یری کوستر . بز آنلرك ایزندن توزندن بولورز دیوب الغارایله کیدرکن آنی کوردك که قارشی طرفمزدن یوقوش اشاغی اوچ یکیت کلیور . آنلردن بریسی آتدن اشاغی اینوب چومارك دیزینی اوپه‌رك « اخشاملین چادرلرده مریم اوغلو وسنجانجلی حسین ، توقادلی علی بلوکمزه سوز آتوب صباح دخی لعنت اوقویوب کیتدیلر . آنلره درت یکیدمز دخی قاتیلوب سکز آدم قاچدیلر . بوبکده راست کلوب ایکی سیسخانه‌سیله درت کوله‌سنی آلدیلر .

بو یکیت آنلرله جنك ایده ایده نهایت سکز آدم ایله باشه چیقامیوب بر

باغ ایچنده اوزوم یر ایکن اوزرمزه کلدی . آنسزین دیز کینه یاپشوب باغلی اوله‌رق سزه کوندروب بز دخی مریم اوغلونه طوغری بویکیدك مالنه کیتدك . آنلره وارنجه بزه پای ویرمیوب اوچومزه‌ده سلاح چکدیلر . بز سلاح قالدیرمدق . یولدن طاش قوپارمدق . ایشته بزم شوقه علی‌یی پاره‌له‌دیلر . مالی طاغه کتوروب پای ایتسه‌لر کرك . مالی طاغده کومه‌دن یتیشه‌لم » دیدکده چومار « بره های های ! » دیوب خوط خوطه قوردلنکی آت براقوب کیتدك . بز بر ساعت الغاردن صوکره کوردك که سکز کشی آت براقوب بزم ایلری واران یکیتلرمزه (سلط الله الکلب علی الخنزیر) موجبنجه مسلط اولدیلر . بریکیت چوماردن مرد اولوب کیریدن دخی بر قاچ آتلی یتیشوب سکزینی دخی اورته‌یه آلدیلر . مقدم حقیره مزراق آتان ملعونی دست برقفا چومار حضورینه کتیروب « بره ، سیس خانه‌لره یتیشك ! » دیه نیجه آتلیلر براورمان ایچره سیس خانه‌لرله درت عدد مملوکمی بولوب چومار اوکنه کتیردیلر . حمد خدا اول محلده ایکی سیس خانه‌یوکی مالمی درت غلاممله تسلیم ایدوب حقیرك اثوابنی آلان یکیتلرك سکزینی دخی اوکنه کتیروب « بره قحبه‌لر ! آقشام چادرلرده نیچون اوجاغه سوز آتوب صباحی لعنت ایله قاچوب بویکیت ایله دوکوشوب ایکی سیس خانه‌مالنی آلدیکز ؟ وآردیکزجه واران سلاحداشلرمزه قلیج قالدیروب چومز حسینی پاره‌لادیکز ؟ » دیدکده « اویله اولور ، بکم ! یکیتلکدر . جانمزدن بیزار اولدق . مرتضی پاشا دریا مثال عسکرله کلیور ، بزی بر یرده چویرر دیه خوفمزدن سوز آتوب قاچارکن بویکیت راست کلوب الله‌شیرکن آلتی یکیت ایمش ، کندی قاچدی ، مالنی آلدق . بویله اولور » دیدیلر . چومار — دایلر ، بوقحبه‌لره نه‌لازمدر ؟ » دیدکده جمله‌سی « یولسز دوشوب عهدی بوزدیلر . یولمزه سوز آتوب اهانت ایتدیلر . بونلری عبرت ایچون پاره‌لرز » دیدیلر . آمان دیه‌سینه قالمدی ، جمله‌سی سکز کشی‌یه قلیچ اوشوروب سکزینی‌ده پاره پاره ایلدیلر . ایکیسنك آتلرینی وسلاحلرینی حقیره هبه ایلدی . ایکی ساعتده چادرلرینه عودت ایلدك . برکیجه آنده مهمان اولوب صفا ایدرکن مرتضی

پاشانك دیركاهی بلی اوزرندن كیتمیوب بوسمتده قزل ایرمق كچیدندن كچمه‌یه
عزیمتی خبرین چاشتلری كتیرنجه همان اول كیجه جمله خیمه‌لرینی بوزوب بار
وبنكاهلرینی یوكله‌ده‌رك مرتضی پاشا اوكندن بر جانبه قاچمغه قرار ویردیلر.
حقیره بركمر غروش ویروب سكز غلامه‌ده اللیشر غروشله قتل ایدیلنلرك
برر آتلرینی باغشلایوب حقیر ایله اوپوشوب، نان ونمك حقنی حلالله‌شه‌رق
« مرتضی پاشا افندمك ایاغنی اوپرم . امانت اولسون بنم افندمدر » دیوب
كندیسی قزل ایرمق طرفندن چورومه طوغری كیتدی . بوسركذشتی نقلدن
مقصدم اولدركه بوحقیر شامه الغار ایله كلیركن چومار طاغلرده كزییوردی.
آق شهر قربنده چوماره راست كلدم . شامه ، مرتضی پاشا افندمزه كتوردم.
بایراغ آچدیروب كویا برایلك ایلدم . حكمت خدا اول ایلك مقابله‌سنده
جناب عزت آنلرك الندن مالمزله ، جانمزله بزی خلاص ایتدی . نتیجه ،
دنیاده بنی آدم ایله اختلاط ایدن كیمسه‌لره ایلك ایلمك كركدر . مصرع
شاهدی : « یوقدر ایكی عالمده ایلك كبی سرمایه » دیكر مصرع شاهدی :
« قویه ایلك ایله ، سكا اوكوت بودر بندن » .

آندن حقیر یوله‌روان اولوب قزل ایرماق كنارنده مكث ایلدم. ایرتسی
كون مرتضی پاشا افندمز كلوب « بره ، اولیا افندی ، شكر صاغلغه . بره
سیس خانه‌لرك ایله مالك ، غلامك نیجه اولدی ؟ » دیدی . « حمد خدا
سلطانمك همت علیه‌سیله برحبه‌م ضایع اولمیوب بركمر غروش وغلاملرمه‌سكز
رأس سلاحلریله كحیلان آتلر ، واللیشر غروش احسان ایتدیروب حقیره
قصد ایدنلرك سكزینه ده قلیج اوشوروب پاره ، پاره ایتدیروب انتقام
آلدم !..

بیت

اكرچه خیلی مشكلدر كشی دنیاده كام آلمق بوتون دنیا دكر اما عدودن انتقام آلمق

بیتنی ترنم وینجه جنك ایدوب باشمه كان ماجرایی یكان یكان نقل ایلدم .
حقیر بونلری پاشایه تقریر ایدركن كولمه‌دن قراری قالمایوب وافر صفا ایدرك
« ایمدی ، اولیا چلبی ! ار اوغلی سك . جناب باری قوشجه جانكی خلاص

ایتدی . سن علم وحلمك بر كاتیله چوماره ایلك ایدوب آق شهردن بكا
كتیروب یایشدیردك . ایلككك مقابلنده خدای بیچون سنی خلاص ایتدی .
اول ساعت سنك جنك ایدوب ماك وغلاملرمك كیتدیكی خبری كلدی .
طاغلره ، بایرلره ، یوللره آدم كوندروب بش ساعتدن صكره آدملرله اهالی
قرا كلوب « سلطانم ، سزك آغاكزله چومار بلوك باشی كلوب ، اغاكزك مالنی
ینه كندندن قاچان چومار آدملری ایمش ، آنلره یتیشوب « نصل بنسز
حراملك ایدرسكز ! » دیه سكزینی ده پاره ، پاره ایلدی . اغاكزه كوله‌لرینی
وسیس خانه‌لرینی ویروب قزل ایرماغه طوغری كوندردی » دیه خبر كتوردیلر .
شمدی بومحله كلیركن سنكله جنك ایدن حرامیلرك سكزینك دخی لاشه‌لرینی
یول اوزرنده پاره ، پاره كوردم . بوكیجه نیجه یرلردن قوردلر ، تیلكیلر ،
چقاللر كلوب لاشه‌لرك برچوق یرلرینی ییمشلردر . اهالی قریه‌یه احسانلر
ایدوب « اولبانك خشمنه اوغرایان شولاشه‌لری بركوشه‌یه دفن ایدك » دیو
امر ایتدم . حمد خدا سنی بومحلده سلامت وصحتده كوردم . » دیه بوحكایه‌یی
تقریر ایدنجه « سلطانم ، چومار بنده‌كز مبارك خاكپایكزه یوز سوروب
سلاملر ایتدی . « بن افندمك غریبی ایدم ، افندمدن نكسار ماده‌سیچون
دلاور اغا بنی آیردی الله آنی دین وایماندن آیرسون ! بن دخی آندن
انتقام آلوب چفتلكنی یاقدم ، مال ومنالندن آیردم . اما افندمدن آیرلدیغمه
آغلارم . جناب حق جانمی آنك قپوسنده آله ! » دیه آغلایوب « جرمم
عفوایدوب بنی قپوسنه آلدیرمغه سعی ایت » دیه بكا چوق رجالر ایتدی »
دیه حقیر مرتضی پاشانك دامنن پوس ایتدم . مرتضی پاشا — اولیا افندی !
شمدی بز آستانهٔ سعادته كیدییورز . اویله‌سی مذموم ومتهم حرامینك
یانمزده بولنماسی اوله‌ماز . اما ان شاء الله یاحلب ، یاشام یا ارضروم ، یا دیاربكر ،
یا بغداد ایالتلری نصیب اولورسه سنك خاطرك ایچون آله‌لم » دیه عهد
ایتدی . آندن قیزیل ایرمغی عبور ایتمكه مباشرت ایدوب خیلی سرانجام
چكدك . اما بیك اللی یدیده دفتردار زاده ایله عبور ایتدیكمز قدر عسرت
چكلمدی . آنجق بش آدم غرق اولوب بعض اغواتك بار خانه‌لری

ییقلدی ایسه‌ده ینه خلاص اولدیلر . نیجه اغوات چاشنکیر کوپروسی طرفه کیتدیلر. پاشا افندمزله حمد خدا بالسلام ایرمغی عبور ایدوب ساحل نهرده قورلر سرایی نام قصبه‌یه کلدك . دفتردار زاده ایله عبور ایتدیکمزده مفصل تحریر اولنمشدر . [١] بورادن ینه جانب شماله کیدرك التی ساعتده بویالی قریه‌سنه کلدك کنغری خاکنده معمور کویدر. ینه جانب شماله کیدرك ارسلان پاشا چفتلکی نام قریه‌ده منزل آلدق . قلعه مثال براوناقدر . بوندن ینه شماله حرکت ایدرك کنغری قصبه سنه کلدك . (قلعه‌جك) قلعه‌سی صول طرفلرده کسکین صحرالرنده برقوناقلق یرده قالدی .

کنغری قلعه‌سی : طاغستان وترکستان ایچره قالمش برولایتدر . ایلکین قسطمونی حاکمی کوتورم محرم نام ملك واسطه‌سیله بروسه روم تکفورندن فتح ایدلمش بعده ییلدیرم خانك النه کچمشدر . صوکره چلبی سلطان محمد (٨٢٢) تاریخنده تکرار فتح ایتمشدر . زیرا تیمور وقعه سنده الدن چیقمش ایدی . اناطولی ایالتنده سنجاق بکی تختیدر. بکینك خاصی (٣٥٧٨١) اقچه‌در. یدی زعامت (٣٨١) تیماری واردر .

الای بکه چری باشی ویوز باشیسی واردر. قانون اوزره جبه‌لیلری ایله بکینك لواسی التنده بیك بشیوز عسکری اولور . اوچیوز پایه‌سیله شریف قضادر . اوچ دیوان ، درت دیوان ، قیزیل اوز، الاجه‌اوز، الاجه‌مسجد، دیوانلرینه‌قدر اون ایکی دیوان ناحیه‌لری واردر . قاضیسنه سنوی اوچیك غروش بکینه اون بیك غروش حاصل اولور . اماشرت ابلیس تابیس قومی واردر . سپاه یری اولمغله کتخدا یری یکیچری سرداری مفتی ، نقیب ، محتسبی ، شهرکتخداسی ، شهر صوباشیسی واردر . قلعه‌سی مربع الشکل سنك بنا کوچك برریاط ، برقپوسی . واروشی واسع فضاده اولوب درت بیك قدر باغلی ، باغچه‌لی معمور خانه‌لری حاویدر. جامعلرینك اك مشهوری (سلطان سلیمان خان جامعی) اولوب برمناره‌لی قورشون ایله مستور مزین

[١] جلدثانی - صحیفه ٤١١

برجامع معموردر. آب وهواسی لطیف، خلقی اولدقجه غریب‌دوست اولوب ممدوحاتندن بیاض پرنج بوزه‌سی مشهوردر .

بورادن جانب شمال شرقی‌یه کیدرك (طوسیه) قلعه‌سنه، آندن (قوچحصار) منزلنه، آندن (قره‌جه‌لر) منزلنه، آندن (چرکش‌خانی)، آندن (بایندر)، آندن (کره‌ده) قصبه‌لری منزللرینه صره سیله کلدك . بومحلده شهراهدن چیقوب صول طرفده طاغلر ایچنده کانغری سنجاغنده (الاجه مسجد) منزلنه ، آندن (اوز) قریه سنه ، آندن (درت‌دیوان) منزلنه کلدك بونلر ٢٠٥٧ سنه‌سنده دفتردار زاده محمد پاشا ابله ارضروم سیاحتنه کیدرکن تاطوسیه‌یه وارنجه قرا وقصبات مفصلا تحریر اولنمشدر . [١] بورادن (چغا) قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ چغا — یوز اللی اقچه‌لق قضادر . کتخدا یری، یکیچری سرداری کوکنده اولور . صو باشیسی واردر . غایت معمور و آبادان، باغلی باغچه‌لی معمور قراسی واردر . قصبه‌سنده جامعی خان‌وحمامی مساجدوسوق مختصری واردر . چغا شهری یایی دیرلر برکونا یایی اولور که بر و بحرده سیاحت ایدن کمسه‌لر قوللانورلر اصلا باشلری برطرفه یالقیمز وباشلاری بربرینه قاوشسه ایوانمز . اجارلی ذیلیسی یعنی خالیسی ونفینجی یعنی راتیری یل اوتو یعنی اکر اوتو اولور. اهالیسی ترکدر .

ستایش بحیرهٔ چغا : جانب اربعه‌سی ٤٧ پاره معمور قرا ایله مزین بر کولدر. جرمی دائرهٔ مادار (اونبر میل) در . ایچنده جزیره‌سی یوقدر . عمق یکرمی قولاجدر . صویی طاتلی اولدیغندن اهالیسی کنارنده صابون سورمدن برکوملکی بیاض کل پنبه مثال ایدرلر . یدی کونا بالغی اولورکه هربری بشر اونر اوقه طورنه قیازان، یلار، آله‌بالغنك انواعی اولورکه اصلا بالق رایحه‌سی یوقدر. ثقلت، حرارت، یبوست ویرمز بوبالقلرك لحمی غایت طری ومقویدر چونکه بوکولده حاصل اولان (اکر اوتی) کوکنی یرلر . جناب باری بوکولده اوقدر ابرکوکی خلق ایلمشکه بتون چیغا اهالیسی

[١] جلد ثانی - صحیفه ١٧٣ و ١٧٨

موسمنده بونلری صوده جمع ایدرك ایپلره دیزرلر . بشقه‌جه بازركانلری واردر . بتون ممالكه یوك یوك كوتوروب تجارت ایدرلر . غایت نافعدر . بر آدم ریحه ، سوء معده‌یه مبتلا اولسه قبل الطعام بوكوكدن بردنك مقداری استعمار ایدرسه معده وبطنده اصلا ریح قومیوب طعامه اشتهاویرر وقوت بصری زیاده ایدر . كرچه ملك عثمانیده ازاق وقیژه اكراوتلری مشهوردر اما هیچ بریسی بوكا اویمز . بومحلدن مرتضی پاشا افندمز حقیری هدایا ایله قسطمونیده شعبان افندی خلیفه‌سی (الشیخ اسماعیل افندی) نام عزیزه كوندردی .

چغا كولندن قسطمونی‌یه كیتدیكمز

اولا بقر كوره‌سی ، دوروكانی ، طاش كوپری قصبه‌لرینی زیارت ایدوب (مودورنو) قلعه‌سنه كلدك .

مودورنو قلعه‌سی : یونان تاریخنك قولی اوزره بوقلعه‌نك بانیسی بروسه تكفورینك (مودورنو) نام قیزیدر . قلعه‌یه ده آنك ایچون بواسم ویرلمشدر . سلچوقیلر زماننده جد عثمانیان ارطغرل نیجه كره‌لر بورایی نهب وغارت ایتدیسه‌ده فقط اوغلی عثمان غازی كسب استقلال ایدنجه ایلك دفعه‌اوله‌رق بوقلعه‌یی فتح ایلمشدر . یكیچری اوجاغندن سنجاق پایه‌لی بربك حكمنده معاف ومسلم حكومت ویوز اللی آقچه‌لق قضادر . شهر صو باشیسی ، كتخدایری ، یكیچری سرداری واردر . مفتی ونقیبی بولیده‌در . پایه بكی طرفندن تعیین ایدیلان محتسب قبانی ، باج بازاری ضبط ایدر .

اشكال قلعهٔ مودورنو : اوج سمایه برابر بركوه بلندك ذروهٔ اعلاسنده مثمن الشكل . یكرمی قله‌لی ، برقپولی ، بناسی قارارمش قالمش ، برج وبارولری رخنه‌دار اولمش بركهنه آباددر . ایچ ایل اولمغله اوقدرجبه خانه‌سی واطرافنده خندقی یوقدر برقاچ شاهی طوپی وكفایه مقدارجبه‌خانه‌وار درون قلعه‌ده برقاچ خانه‌ایله

برجامع وار . قلعه‌دن اشاغی شهره قیالردن چام اولوقلرله صو آقار . آشاغی شهر دره وتپه‌لی ایكی طرفی قیالی . باغلی باغچه‌لی شیرین بریر اولوب (۱۷) محله ، (۳۰۰۰) قدر چام تخته اورتولو اخشاب خانه ایله مزیندر . جابجا فوقانی وتحتانی كاركیر بنا اولری وارسه‌ده طاملری ینه شندیره تخته‌دندر . جامعلرینك مشهور وقدیمی ییلدیرم خان جامعیدركه اشاغی چارشوده‌در . جوارنده ییلدیرم خان مدرسه‌سی وار . بردارالحدیث اون‌اوچ مكتب صبیان ، اوچ خان وحمام واردر . چارشی دكانلرینك اكثریسی ایكنه‌جی دكانلریدر . جمیع دیار رومه بوشهردن نیجه‌بیك یوك ایكنه كیدر . بوشهرك بیوك وكوچوك اهالیسی ایكنه‌جیلر اولدیغندن اسماء بلدان ایچره اسمنه «دارسوزن» دیمشلردر. سوزنكارلرینك نقلی اوزره دكان وخانه‌لرنده بیك یوزعدد ایكنه دستكاهی وطولابلری وار ایمش . جمله خاتونلری دخی اصحاب شغل ومصلحت سوزنكاردرلر . انك ایچون بوشهرك «قیز ایكنه‌سی» دنیان خورده ، خیال نقش ایكنه‌سی ممدوح عالمدر . اما حقیرده اكا حیرانم ، اویله خورده ایكنه ایله نیزكارلق اویله یاپارلركه ایكنه دلیكندن بش‌یوز ییلاق یول اولان آسمانی سیره ایلدنك كوزی ایرمز ، ومختی كارینه دكمز غایت اوجوزدر . سوزنه كوره الك ادناسنك یكرمیسی براقچه‌یه الك منتهاسنك اونی بر اقچه‌یه‌در . جمله شهر اهالیسی آنكله (الكاسب حبیب الله) دیه كفافلانوب طورورلر . پیرلری حضرت ادریس وداودك دعالری بركانیله جناب عزت بو ایكنه‌جیلره چوق بیوك بركات ویرمش ... زكات صدقه‌لرندن قوت بصرلری زیاده اولسون ایچون ایكنه تصدق ایدرلر . ممدوحاتندن باغلرنده‌كی جوز آغاجلری جهانی طوتمشدر . شاه‌دانه كاغد كبی رقیق قبوغی اولور . بادم لذتنده غایت كوزل برجویز اولوب (مودورنی جویزی) دیه مشهور آفاقدر . یوجه طاغلرنده چام چوق اولمغله كویلرنده ایكی قوالپلی چام بارداقلری اولور . ایكیسنی برحماره تحمیل ایدرلر . هنده قدر هدایا كیدر ، «كوزهٔ صنوبر» دیه هندده دخی مشهوردر . حتی هند دیارنده برقادین اهانه مغبر اولسه «بن سنك نه‌كی كوردم . یوقسه بكا رومك صنوبر كوزه‌سندن صومی ایچیردك ؟» دیه عتاب

ایدر . بو دیارلرده اوبارداقلرك آدینه « بودوج » و « سكك » دیرلر . رومه دخی هدایا اوله‌رق كیدر . طاغلرنده اوتز آرشون اوزون وایكی ذراع انلی لطیف لوحه‌لری اولورکه بودیاره مخصوصدر . اسكله‌لری (آقچه‌شهر) ، ازمید) در . تخته‌لری اسكله‌لره كلوب آندن كمی ایله استانبوله وغیری دیاره كیدر . جمیع رعایا وبرایاسی رنجبر قومدر . اهل سنت ، صاحب ورع ، صلحای امت ، غریب دوست آدملردر .

زیارتكاهلری — صاحب یقین بی كمان ، خلوت نشین بی نشان (الشیخ حضرت فخرالدین سلطان) زیارتكاه خاص وعامدر . قدس سره (الشیخ واعظ افندی) ، (همام چلبی) . بوشهردن قالقوب جانب غربه معمور و آبادان قرا ایچره كیدرك (تربه كویلك) منزلنه كلدك [١] آق شمس الدین حضرتلرینی زیارت ایدرك (طراقلی) یه ، آندن (كیوه) یه ، آندن (صبانجه) [٢] یه آندن (ازمید) قلعه‌سنه كلدك . بورالرك اوصافی مفصل تحریر اولنمش ایدی . حقیر باوثقیللریمی ازمیدشهرنده اقربامزدن (قول اوغلی محمد چلبی) یه تسلیم ایدوب آتلریمز ایله قره‌دن (ككبوزه) قصبه‌سنه . آندن (اسكدار) ه . اورادن ده ١٠٦٠ رجب المرجبنك اون بشنجی كونی حمد خدا اسكز مملوكمز و درت خدامز واون یدی رأس آتلرمز وسیس خانه‌لرمزله بلدهٔ طیبهٔ محمیهٔ (قسطنطنیه) ده‌كی خانهٔ یمنتمزه داخل اولدق . ایرتسی كون علی الصباح مرتضی پاشا افندمزك دست شریفنی بوس ایدوب قسطمونیده‌كی شیخ اسماعیل افندی حضرتلرینك هدایا ومكتوبلرینی تسلیم ایتدم . حقیره بر سمور قفالی كورك بر قات اثواب ، یوز آلتون احسان ایدوب جمیع تعییناتمزی دخی ویردیكندن ینه خدمت شریفلرنده بولندق .

ایرتسی كون ملك احمد پاشا افندمزه قبه آلتنده ایكنجی وزیر رتبه‌سی صدقه اولنوب صدراعظم قره مراد پاشا ایله دیوان پادشاهی خدمتنده اولدیلر . ایرتسی كون یكیچری اغاسی قره چاوشه ، بكتاش اغایه ، قول كتخداسی

---

[١] جلد ثانی صحیفه ٤٦١ - ٤٦٥ .

[٢] جلد ثانی ص ١٧٠ - ١٧٣ .

چلبی‌یه ، شیخ الاسلام عزیز افندی‌یه ، بهائی افندی‌یه ، ابوالسعید افندی‌یه والحاصل حقوق قدیمه‌مز بولنان افندیلره كیدوب بولوشوب صحبتلریله شرف كسب ایتدك . ملك احمد پاشا ایله سلطان مراد زماننده‌ن بری سرای خاصده حقوق سابقه‌مز ووالده‌مز طرفندن قرابت ازلیمز حسبیله هربار آكا واروب برقاچ كیجه مسافر اولوب شب وروز جمیع توابع ولواحقله حسن الفت ایدردك .

ملك احمد پاشانك صدارتی

١٠٦٠ سنه‌سی شعبانك برنجی كونی پادشاه عالمپناه سلطان محمد خان رابع (چمن صفه) نام قصر خورنقده جمیع علما وصلحا ووزرا واعیان واشراف ایله (وشاورهم فی الامر) آیت كریمه‌سنك مقتضای منیفنجه مشاورهٔ امور ایدوب « بغداد حاكمی (نوغای اوغلی آرسلان پاشا) مرحوم اولدیغندن ایالت بغدادی كیمه توجیه ایلیه‌لم » دیه مذاكره ایتمكده ایدیلر . علی العموم اعیان وكبار وصدراعظم مراد پاشا « پادشاهم ، ملك احمد پاشا لالاك هنوز بغداددن كلمش وبغدادك احوالنی یخشی بیلمش وعجم ایله یخشی كچینمشدر . آكا احسان بیوریكز » دیدكلرنده « تیز ، ملك احمد پاشا كلسون » بیوردیلر . ملك احمد پاشا حضور پادشاهی‌یه كلوب شرف تقبیل انامل پادشاهی ایله شاد اولوب همان پادشاه جم جناب « ملك لالام ! سكا ینه ایالت بغدادی احسان ایلدم . » بیوریر . ملك پاشا — پادشاهم ! قبول ایتدم اما ، یكیچریلرك رعایایه ظلم وتعدیلری حددن افزون اولوب یكیچری اغاسی بغداد وزیرلری اولوب تغلب ایتمشلردر . آنلرك اون عدد ظالملرینك رفع اولمسی ایچون خط شریف احسان ایله » دیدكدن صوكره اوچ كیسه آلتون خرجراه ، اللی توفنك ، اللی زره ، اللی قطار دوه ، اللی قطار قاطر ، وبرجدید اوطاغ نه طاق وكار عراق سرا پردهٔ سلطانی ایله سردارلق خط شریفی ایله برخلعت

فاخره احسان اولنوب پاشا همان دست بوس پادشاهی ایدرك نیجه وعظ ونصیحتدن صکره پادشاو جمله وزرا واعیان ایله وداعلاشوب سرای بورنده‌کی سنان پاشا کوشکندن قایقلره سوار اوله‌رق بسم الله ایله بغداده کیتمکه عازم وشهر اسکداره متعازم اولدی . برقاچ کون اوراده‌کی سراینده مکث و (قیا سلطان) دخی کوچ ایدوب کلدی . حقیر اول کون بغداده کیتمك ایچون ملك احمد پاشاافندمزه انتساب ایله مؤذن باشیلق ومصاحبلك خدمتنده بولنوب قده کتخدای مسلم زهدی افندی جیلان حاکمی اولوب حقیره روم ناحیه سی خاصی احسان اولندی . اولاقلغیله حقیر بغداده کیتمکه قرار ویروب تدارکلرمزی کورمکه شروع ایدوب آماده ایدك . اواثناده حکمت خدا ١٠٦٠ شعبانك سکزنجی جمعه کونی خاص اوطه‌باشی حسن اغا وبر بوستانجی باشی صندال ایله کلوب « بیورك سزی سعادتلو پادشاه عالمپناه حضرتلری ایستر » دیدکده پاشای ملك خصلت « اغا ، خیرمیدر ؟ » حسن اغا « خیردر ، خبر مژده‌سی بزمدر » دیدی . بعده پاشا ایله ایکیسی برقایغه سوار اولوب سرای بورونه طوغری روی دریادن جریان ایدرکن سرای بورنده‌کی سنان پاشا کوشکندن برقاییق دها آوانله ایدوب کلمه‌ده بزدخی وارماده ایدك . وسط دریاده قاییق پاشایه ملاقی اولدقده کوردککه دارالسعاده اغاسی ایمش . کلوب « مبارك باد ، خیردر » دیدی . اما غیری کلام سویله‌میوب سرای بورونه واردقده بوستانجی باشی وغیری اعیان خاص حرم جملةً پاشایی استقبال ایدوب خاص باغچه‌ده‌کی (چمن صفه) نام محله کوتوردیلر . جمله ارباب دیوان ویدی قبه وزیری وقاضیعسکری ، شیخ الاسلام وغیری اعیان وکبار ، مصاحبین ومقربین آنده ایدیلر . پاشایی جملةً اعزاز واکرام تام ایتدکارنده حقیر نفس آلدم . درت طرفه باقدم ، وزیر اعظم قره مراد پاشایی کوره‌مدم . آنی کوردك که سعادتلو پادشاه کلوب جمله‌یه سلامدن صوکره تخت عالیسنده قرار وملك احمد پاشایه خطاباً « ملك لالام ! یولك یاقین اولدی . بغداده کیتمه‌دن قورتولدك . سکا مهر شریفمی احسان ایلدم . قبول ایده‌سك . والله بویله‌درکه ، برفردك القاسی وبرمردك التماسیله دکل . خاصةً کندی قریحه‌مدن سکا مهرمی ویروب وکیل مطلق

ایتدم » کلامنی اصدار بیوره‌رق وزیر اعظم مراد پاشادن آلنان مهری دست شریفیله سعادتلو پادشاه ملك احمد پاشایه ویردی . همان ملك احمد پاشا زمین بوس ایدرك ـ پادشاهم نطق درربارك قبول اولمق ایچون مهری آلدم . قبول ایتدم . اما بنم ایشمه اندرون وبیروندن برکیمسه مانع اولماسون . کیمسه برحبه‌لك شی رجا ایدوب امور مسلمینه فرد آفریده قاریشماسون . بنم عرض وتلخیصم اولمادن برایش اولماسون . خزینه‌دن بیك کیسه قرض احسان ایدیکز ، برعظیم دونما چیقاروب وندیکلیلردن برانتقام آلوب جزیرهٔ کریده مهر ایله کیدب قندیه‌یی فتح ایده‌لم . امیددرکه پادشاهمه خیر دعا اولوب دین مبین غیرتنه نیجه ایشلر کوروب یوز آقلقلری ایده‌لم . » دینجه پادشاه « ایشته مراد پاشا لالامده بیك کیسه وار . آنی تحصیل ایدوب دونما مهماتنه صرف ایله . » بیوردی .

ملك پاشا ــ پادشاهم ! او بیك کیسه‌یی بن ویره‌یم . مراد پاشا لالاکه بودین ایالتنی احسان ایله » دیدکده رجاسی قبول اولنوب مراد پاشایه بودین انعام اولندی . مراد پاشا تازه جان بولوب بیك کیسه دیندن خلاص اولوب بودینه صاحب اولدی . ملك پاشانك مراد ومرامی اوزره جمله رجالری قبول اولنوب برایشنه کیمسه مانع اولماسی ایچون ایتدیکی رجا دخی یمین بالله ایله قبول بیوریله‌رق (الفاتحه) دینلدی . پاشا پادشاهك دستنی بوس ایدوب ایکی سمور خلعت فاخره بری بری اوزره کییوب زمین بوس ایدرك چیقدی . آلای عظیم ایله سراینه داخل اولدی . سراینك عتبهٔ سفلاسنده یوز عدد قربانلر کسیلدی . ابتدا ایالت بغدادی شاطر حسین پاشایه احسان ایدوب جمله ایالتلره قپوجی باشیلری مقررنامه‌لرله کوندردی . حقیر دخی قبریس ایالتی مقرری ایچون پاشا قپو کتخداسندن اون اوچ کیسه آلوب خدمت وزیرده اولدم . دولت یاور بخت وطالع مسعود اولوب جمیع اعیان دولت واهل حوائج شب وروز سرایه کیدوب کلمکه باشلدی . آدم دریا ازدحامندن سرایده برخطوه محل قالمیوب یدی کونده مال دریاسی جریان ایدرك یدی بیك کیسه حاصل اولدی . نتیجهٔ مرام جمله توابع ولواحقله حقیر زعامت ،

تیمار ، جهت کونا کوندن خدمتلرله آقچه آلمدن المز دکمز اولدی . (هذا من فضل ربی) ینه مهر احسان اولندیغی کون قیزلر اغاسیله شو خط همایون کلدی : « الهی ، پاشا دائره‌کده یوزك آق اولسون امیدم اولورکه جناب عزت هر امورکده معین وظهیرك اوله ، فیاض مطلق سکا توفیقی رفیق ایلیه . کوره‌یم سنی هر امورکده نیجه اقدام وسعی تام وبذل اهتمام ایدوب اوغور همایونمده بذل مقدرت ایدرسین . عاقبتك خیر اوله) بونکله برابر برقات خلعت فاخره وبریشیلمسی چوقه‌لی سمور کورك کلدی . پاشا اکننه کینجه جمیع دیوان چاوشلری « خلعتك مبارك وباشك اوزون اولسون تکری پادشاهه چوق ییللر عمر ویرسون » دیه آلقشلادیلر . پاشا دارالسعاده اغاسنه برکیسه آلتون وبر سمور کورك احسان ایتدی کیتدیلر . قیا افندمز غایت ممنون اولوب خدمتده اولمیوب جمله موجود اولان اغالره یکرمی کیسه احسان بذل ایتدی . حقیره دخی اوچیوزغروش حصه دوشدی . صوکره جمله ارباب دیوانه بشارت عضیملری وجمیع اهل خدمته‌مسرت وبشاشت عمیمه‌لر رایکان اولوب پیروجوان فقیرواعیان اولقدر شادوخندان اولدیلرکه کویا زهرهٔ فلك رقصان اولدی . پاشا افندمز سریر سعادت ودیوان عدالتده رونق ، نو طراوت بولوب رمضان شریفك اون دردنجی اربعا کونی قانون صدراعظم اوزره قوله بنوب استانبول ملاسی اوکی صیره ، ایاق نائبی طلیعه ، محتسب اغاسی مقدم اولوب بو ترتیب اوزره آلای عظیم ایله اون‌قپانی مخزنی جنبنده ابوالفتح سلطان محمد خانك دیوانخانه‌سنده قرارقیلدی . جمیع قره‌دکز رئیسلرینی ، خبازان واونجیلری ومحتکرناولونجیلری جمع ایده‌رك قره دکز ساحلنده وارنه ، بالچق ، قوارنه ، کایکره ، منقلیه ، قاره خارمان ، کوستنجه ، طولچه ، بش تپه ، اسماعیل ، کلی ، آق کرمان نام قلعه واسکله‌لرده غلال نیچه‌یه آلندیغنی سؤال ایدوب اکا کوره چاشنی طوتوب فی الحال اکمك پیشیرتدی . بعدالخرج والمصارف اوچیوز درهم بیاض نان پاره برآقچه‌یه الویردیکندن اویله‌جه نرخ ویردی . لحم سمینه‌دخی یدی آقچه نرخ ویره‌رك یمش اسکله‌سنده‌کی ابوالفتحك سبزه دیوانه کتدی

آنده دخی حبوباتدن پرنج ، بقله ، نخود ، مرجمك ، کتان ، حنا ، شکر ، قهوه وسائر اشیایه نرخ سلطانی ویره‌رك سراینده قرار ایلدی . کیجه‌مز قدر کوندزمز عید اولوب شب وروز امور معظمه سیروتماشاسنی ایدردك .

ملك احمد پاشا صدارتنده‌کی تدابیر حسنه

برنجی تدبیر — ملك احمد پاشا صدر اعظم اولدیغی زمان التی آیلق قول مواجبی چیقمامش ایدی . اما قپو آره‌سی خزینه‌سنده اون‌یدی کیسه وار ایدی . همان اول کون قرض حسن اوله‌رق بکتاش اغادن درتیوز کیسه ، قاره یکیچری اغاسندن بشیوز کیسه ، چلبی کتخدادن یدییوز کیسه ، الا کوزدن یوز کیسه ، زورنازن دفتردار پاشادن بیك کیسه ، قده کتخدادن بیك کیسه ، قیاسلطاندن بیك کیسه ، پادشاهدن بیك کیسه ، قوجه والده‌دن بیك کیسه ، طوپ قاپولیدن ، کومرك امینی حسن چلبی‌دن ، دلی برادردن ، موقوفاتی محمد افندیدن ، باش باقی قیولو موره‌لی مصطفی چلبیدن ، صالح چلبیدن مناسب مقدار کیسه‌لر تحصیل اولنوب اون بر بیك التمش کیسه پاره طوپلاندی . اوچنجی کون غلبه دیوانی ایدوب مواجب چیقدقده ساده بیك التیوز قرق کیسه یکیچریلر قالدیرمشدر . بو حال قره مصطفی پاشا صدارتندبیری بردورده اولمامشدر . بو منوال اوزره استانبولده اولان پادشاه قوللری وظیفهٔ معینه‌لرینی آلوب بالتمام خلق مسرور وشادان اولدیلر .

ایکنجی تدبیر — پاشا یتمش یوك آقچه خاص عائداتی وغیری اقلامده حاصل اولان قلمیه فوائدینی بالتمام والکمال پادشاه خزینه‌سنه قویوب الدیغی بورجلری ادا ایدردی . حالا صدراعظم خاصیله قلمیه‌سنك خزینه‌یه داخل اولمسی ملك احمد پاشادن قالمشدر .

اوچنجی تدبیر — دلی حسین پاشادن فریادجیلر کلوب کریدده عسکر قالمدی خبرینی کتیرنجه دفترخانه‌نك کاتبلریله ودفتر امینیله دفترخانهٔ حسین

پاشایه کوندروب هر کیمه دیرلکی لازم ایسه بردن یوز بیکه وارنجه کریده کیتسون دیه بتون ممالکه عسکر سوروجی قاپوجی باشیلر تعیین اولندی .
برآیده کریده یوزبیك عسکر کچوب ماه شوالده سلنه ، اپاقرونه ، میشه‌لونقا قلعه‌لریله سائر یدی پاره قلعه‌لر فتح ایدیلوب مارقو کافر یوزبیك عسکریله منهزم اوله‌رق نیجه‌بیك اسیر آلندی . نیجه قرا و قصبات نهب و غارت اولنوب اوچیوز پاره کوی مطیع ومنقاد اوله‌رق خراجکذار اولدیلر . هپ بونلر ملك احمد پاشانك غیرتیله اولمشدر .

دردنجی تدبیر — ینه کریده امداد ایچون اوچ بیك سپاه واوچ بیك یکیچری قپوسی یاپیله‌رق یدی ایالت وزیرلری ایالتلریله کریده کچدیلر . ینه کریده بیقلی مصطفی پاشایه برطوغ ، سردار حسین پاشا میر محمد ایله مقرر وقلیج وخفتان کتیردی . طوغ وارنجه بیقلی مصطفی پاشا حالت نزعده ایمش !. طوغی کوروب حمد ایدرك کلمهٔ شهادت ایله تسلیم روح ایدوب اصل بقا طوغی درباقی‌یه دیکمشدر .

بشنجی تدبیر — اول قیشلقده جمله‌نك تدبیری ایله قپودان پاشا عزل ایدیلوب یرینه رادوسلی (دریامارتیسی حسام اوغلی علی پاشا) یه وزارت ایله قپودان پاشالغی احسان ایدوب التمش پاره دریا بکیله جمله یتمش پاره قدرغه‌یه اوچ بیك کیسه کرید عسکری مواجبنی قویوب کریده ایکی‌بیك شده بارود سیاه ویتمش بیك کلهٔ قره‌دشقه ، وکاح قلعه‌لرینه کوندردی . نیجه‌بیك الوان مهمات ولوازمات ایله جبه‌خانه‌لری ، نیجه‌بیك قومنا وپلامارلر وبیك سپاه ، ایکی‌بیك یکیچری وبیك جبه‌جی وبیك طوپجی عسکرلرینی قپودان علی پاشایه تسلیم ایلدی . واول شدت شتاده بشکطاشدن متوکلاً علی الله دیوب جمله دریا بکلریله فرشقه ایام موافق ایله بامرالله تعالی یدی کون یدی کیجه‌ده جزیرهٔ کریده حانیه قلعه‌سنه داخل اولوب عسکر وجبه‌خانه وسائر مهمات دوکوب سردار حسین پاشا وجمله غزات مسلمین تازه‌جان بوله‌رق بومحلده (نیچ‌پیریم) اوغلی‌نك یتمش بیك عسکریله (اپاقورون) قربنده جنك عظیم ایدوب

بامر حی وقدیر کفار منهزم اولدی بوخبر ملك احمد پاشایه کلدکده سردار حسین پاشایه استقلال خلعتی کیتدی .

تدبیر خامس — قپودان علی پاشا کرید جزیره سندن سلامتله منصور ومظفر کلوب ترسانهٔ عامره‌ده یوز پاره قدرغه واللی پاره قالیون انشاسنه مبادرت اولندی . ارکلیده ، اماصره‌ده ، بارطینده ، چای آغزنده ، بالقلوه ووارنه‌ده ، اسکدارده ، طوپخانه‌ده ، باغچه قپوسنده ، سنان‌پاشا کوشکنده ، ترسانه‌ده شاه‌قولی اسکله‌سنده قالیونلر یاپیلوب استانبول ، غلطه وقاسم‌پاشاده ولوله اوله‌رق دریا مثال عسکر جمع اولدی . جمیع اناطولی وروم‌ایلنه عسکر سوروجیلر کیدوب عساکر اسلامی استانبوله ، بوغاز حصارلره ، ساقز قارشیسنده‌کی چشمه‌یه ، موزه‌شبه جزیره‌سنده بنفسه قلعه‌سنه کوندروب آماده ایتدیلر . آندن والده سلطان ایکی قالیون ، بکتاش اغا برقالیون ، قره‌چاوش برقالیون ، چلبی کتخدا بر قالیون ، افندمز ملك‌احمد پاشا باغچه‌سی قپوسنده انشا اولنان درت انبارلی عظیم بر قالیون ویردیلر . فقط بودرت انبارلی قالیون سوی تدبیر ایله دریایه ایندیریلیرکن یوز اللی قدر آدمله برابر غرق اولمشدر . خواه ناخواه ینه بومغروق قالیونی قعر دریادن چیقاروب جمیع قالیون وقدرغه‌لر تکمیل ایدیلوب بشکطاشده لنکر براقدیرلدی . سائر مهمات ولوازملری دخی آلوب ، طوپخانه‌ده بیك التمش عدد صغیر وکبیر طوپلر دوکیلوب کمیلر پرسلاح اولدی . قرق اوچ بیك عسکرله یوزسکسان پاره قالیون ، قدرغه ، اوچیوز پاره شایقه ، قره مرسل کبی مهمات کمیلری امت محمد ایله طولوب بش‌یوز یلکنه واللی بیك پرسلاح جنکاور عسکره بالغ اولدی . دعای خیر وثنا ایله بشکطاشدن موافق برکونده بوغاز حصاره واروب آنده دخی روم‌ایلی ، اناطولی عسکرلرینی کمیلره آلوب جمله کمیلر عساکر هنرورلرله لب برلب اولدی . جزایرلی ، تونسلی ، طرابلسلی دخی قرق پاره کمی واون‌بیك شجیع ودلاور ارلرله کلوب بونلره التحاق ایلدیلر . قپودان پاشا بسم الله ایله‌زمان موافقده بادبان آچوب دوشمش هاشونده ، هابونده‌دیه‌رك آرارکن (   ) نام محلده وندیك دونماسنه راست کلوب اویله بر جنك

سلطانی اولمشدرکه قلمله تحریر اوله‌ماز . زیرا بوملك احمد پاشا دونماسنك آل عثمان بدایت دورندن بری امثالی سبقت ایتمامشدر . بوقدر برکزیده اسدواری عسکر جمع اولمامشدر . کفاردن برقالیون وایکی قدرغه آلتوب یدی پاره کمیسی دخی غرق ایدلدی . وقت غروبه دکین طرفیندن اویله صاواش اولدی‌که روی دریاخون انسان ایله لعل کون اولدی . دشمن بوحال پرملالی کوروب وقت غروبده‌ایکن ابتدا دوقه‌کمیلری ، صکره مالطه‌کمیلری ، دها صوکره مسینا کمیلری برر برر قراری فراره تبدیل ایلیه‌رك کیتدیلر . صکره اصل وندیك دونماسی دخی دارالبوارلری طرفنه فرار ایلدی . بویرده قرار ایدوب مشورت ایدرلر . بزم دونما « کفار فرار ایتدی ، میدان بزه قالدی » دیه مغرور اولوب نقشه قلعه‌سی نام محلده لیمانه کیره‌رك لنکرانداخت اولوب یاتارلر . عساکر نصرت مأثر کمیلردن طشره چیقوب باغلره ، باغچه‌لره ، کیروب پریشان اولور ، کیمی اثواب ییقایوب هربری برایشله مشغول بولنور .

کمیجیلرك اصطلاحلری اوزره مشاوره‌لری — ملك احمد پاشا قلیوننك قپودانی قپودان علی پاشایه « کل قپودان فلاندیره قالدیره‌لم . طوپ آتوب جمیع عسکر صالپه دمیر ایدوب اوانصه ، رباجسه ، تنته فوره ، سوك یلکن ایدوب آلارقه دریاده یاتالم . اورسا ، پوچا ، بورونه ، یابا فینقو یلکن قوللانوب دریاده وولطه‌ووره‌لم . اولمیه الاخیر . » دیه کمیجی اصطلاحی اوزره نیجه‌سوزلر سویلدیسه‌ده بوسوزلر علی پاشانك قولاغنه کیرمیوب « بره بالقجی ! وندیك کفاری نه اولسه کرك ! » دیه ناپخته سوزلر سویلدی . آخر کفار دونماسی علی السحر « بره کلدی ! » دینجه طشره‌ده‌کی جمله عسکر کمیلره جمع اولمغه وقت بوله‌میوب صالپه دمیر ایتمه‌دن نیجه بیك لنکر جدیدلرك خالات ، پالامار قومانا ، وجان قورتارانلرینه بالطه اوروب دمیرلر دریاده قاله‌رق دریایه چیقه‌لم دیر ایکن جمله بزم کمیلر بری بری اوزرینه دوشوب خراش جان چکشمکده ایکن دوشمش کمیلری بزم دونما ایچره کیروب جنکه آغاز ایلدی . دریاده دمیر اوزره یاتان قالیونی ، جزائرلی کمیلرینی ، آلتی پاره ماوونه‌لریمزی دوشمش اورته‌یه آلوب طوپه طوتولمش مایونه دوندردی . بوحالده ینه

دشمندن یدی کمی غرق اولوب ، اللی پاره کمی بزدن قره‌یه دوشوب باقی قالان عسکرلری دخی قره‌یه دوکیلوب بك کمیلریله جزائر کمیلری وسائر قلیونلر کفار ایله نقشه وبره قلعه‌لری تمام یدی ساعت جنك ایده ، ایده والده قلیونی ، ملك پاشا قلیونی ایله ارکلی قلیوننده مصطفی قورسه ، قپودان قالیوننده اناطولی والیسی ابازه احمد پاشا دشمنی اورته‌یه آلوب ایاماوره جنکنه مشابه عظیم برصاواش ایلدیلر . کفار منهزم اولمق اوزره ایکن دوقه ، مالطه ، پاپا مسینا ، قورسیقه وسائره کمیلری قرق پاره‌یه بالغ اوله‌رق « عثمانلی دونماسنك نصفی قاره‌یه دوشمش ، نصفی دخی یدی ساعت جنك ایدوب بی مجال قالمش » دیه وندیکك امدادینه کله‌رك اوچ ساعت ینه جنك عظیم ایلدیلر . ابتدا دریا بکاری فرار ایدنجه ، قالیونلرك هربری برطرفه پراکنده وپریشان اولوب وارنه‌ده بنا اولنان برونسز قالیون برکیجه‌ده کریدجزیره‌سنده‌کی خانیه‌یه دوشر ، کیمی نقشه ، کیمی بره ، فوچه ، ایشقطوره ، هرکه ، الیکی ، زاچه ، استانکوی ، سافیز ، مدللی کبی اطه‌وساحللره‌دوشوب جان قورتاررلر . اما میدان معرکه‌ده ارکلی قالیونی قپودانی احمد پاشا ایله مغربلی علی قپودان ، قره ماوونه ، والده قالیونی وسائر یدی قالیون برکون برکیجه جنك ایدرك کفاردن قرق پاره قدر قالیون قدرغه ماوونه هلاك ایلدی . آخر احمد پاشا شهید اولنجه مصطفی قپودان کمیسنده کمسه قالمیوب کمی‌یی آتشه اوره‌رق شهید اولدی . سائر کمیلرله ملك پاشا قالیوننی دخی آتشه اوردیلر . ایشته بویله سوء تدبیرلر ایله دونمای عظیم منهزم اولوب قرق بر پاره کمی نقصان اولدی وکری قالان قسمی ساقیز لیماننه سلامتله واصل اولدیغنی اطنه پاشاسی عبدالله پاشا خبر کتورنجه‌ملك احمد پاشانك عقلی باشندن کیدوب کویا مصروع دوشدی . اول آن پادشاهه تلخیص ایدوب علی العقب کندیسی دخی ایچری کیره‌رك مهری فراغت ایتمك مراد ایدندی . پادشاه اصلا رضا ویرمدی . « اویله اولور لالا ! فان مع العسر یسراً ان مع العسر یسراً . جناب حقك حکمت وقدرت ازلیه‌سی بویله ایمش » بیوردی . ملك احمد پاشا — پادشاهم وار قوتی بازویه کتیروب بویله اولو بر دونما یتشدیردك . اودخی بویله اولدی .

معلوم اولدی‌که کفار ایله دریاده مقاومت ومخاصمت مشکلدر . بو انتقامی کفاره قرمه‌یلم . اجداد وعظامکزك پاك روحلری ایچون اوسون قره‌دن دریا مثال عسکر دوکه‌رك بزم بوسنه ایالتی حدودنده ودریا کنارنده اولان (کلیمنته ، قره‌طاغ ، پیوه ، نقشیك ، ضاطراق ، دوره‌نیاق ، بانیان) عاصیلرینی قیروب هرسك سنجاغی حدودنده (قطور کلیسی ، اسپلت ، قین ، قین فراد ، رپنیچه ، مالدالینه ، مودغوریجه ، شبه‌نیك ، ظادرا) قلعه‌لریله (قوطار ، دوروشقا) ولایتلرینی قره‌دن بر محاصره ایده‌لم . کفار بونلرك تدارکنده اولوب باشنه واویلا دوشر . جزیرهٔ کرید خالی قالیر . سردارك حسین پاشا لالاکده یوز بیك عسکریله قندیه قلعه‌سنی محاصره ایدر . بر طرفدن دوشمنه کوز آچدیرمیوب دونمامزك انتقامنی آلیرز » دیدکده سعادتلو پادشاه « الله آسان کتوره ! بر مشاوره ایده‌لم » دیدیلر

تدبیر سابع — ینه ملك احمد پاشا ترسانه‌یه کچوب ترسانه باغچه‌سی جرید میدانی کوشکنده اوچیك سپاه اوچیك دخی غیری عساکر آکاه یازه‌رق کریده وسائر جزیره‌لره عسکر کوندردی وعثمانلی اسکله‌لرینه خط شریف ایله اغالر کوندریلوب کفاره ذخیره ویرمك وصاتمق منع ایدلدی .

تدبیر ثامن — ملك احمد پاشانك رأی وتدبیری وبودین والیسی قره مراد پاشانك دلالتیله نمسه چاسارندن بر ایلچی کلوب استانبوله غایت رعنا ومحتشم بر آلای ایله کیرمشدرکه بو آلای بدایت دور عثمانیدن بری بر ایلچیده ایدلمه‌مشدر . صکره کندیسنه عالی ضیافتلر ایدیله‌رك کندیسنه دوات آل عثمان کوسترلمشدر .

ملك احمد پاشا افندمزك صدارتنده بونك کبی نیجه بیك تدابیر وحادثات ظهور ایدوب کیمی تدبیر حسن اولدی . اما اقلی سوی تدبیر اولوب ینه جمله اوجاق خلقنك مشورتیله عسکرك بر مواجبی قالمادی . علوفه‌لری چیقوب هر طرف معمور وآبادان اولدی . صدارت زماننده وقوعه کلن احوال روز مره‌یی فرداً فرداً تحریر ایتسه‌ك بشقه بر مجلد اولور . شوقدر دیه بیلیرم که جمیع خلق ایله حسن زندکانیسی واردی . خلوق ، حمول ایدی . خدمتنده

ارسطو تدبیر ، مستقیم عاقبت اندیش آدملر قوللانیردی . حتی کتخداسی دیار بکر چرمیکندن قره محمد کتخدا ، بیوك تذکره‌جیسی غنائی افندی ، کوچوك تذکره‌جیسی ذهدی افندی ، خزینه‌دار احمد اغا ، مهردار عثمان اغا ، حقیرك سابق امام افندی ، رئیس الکتاب موقوفاتی محمد افندی ایدی‌که جمله‌سی نقه‌دن مدبر ، کامل ، صاحب عیار ندیملر ایدی . طشره حذاملرندن دفتردار سورنازن مصطفی پاشایی عزل ایدوب قرق چشمه‌لی امیر پاشایی دفتردار ایلدی‌که اشته بونده سوی تدبیر ایتدی . زیرا امیر پاشا طمعکار ، مهمل ، خسیس آدم ایدی . قوجه ابراهیم اغایی چاوشباشی ایتدی‌که بوده منافق ، مفسد ، کیجه کوندوز دور ابواب ایدر ریاکارلردن ایدی . یکیچری اوجاغندن قوصقه فرونلی مصطفی اغایی محضر ایتدی . بوده منافق ایدی . اشته پاشا ایچون بونلر قصوردن معدوددر . آنجق بکتاش اغاوقره چاوش وچلبی کتخداوشیخ الاسلام بهائی افندیله حسن الفت ایدر ، هر امورده آنلر ایله مشورت ایلرایدی .

وزیر اعظم ملك احمد پاشانك سبب عزلی وسوی تدابیری — ابتدا سبب عزلی اودرکه ، تورکمان اغاسی آبازه قره حسن اغا سلطان ابراهیم خان عصرنده (قره حیدر اوغلی) نام حرامی‌یی اله کتیروب قیدوبند ایله جلوس محمد خانك ابتداسنده کتیروب مسن اغا الیله پرمق قپوده صلب ایتدیردی . اناطولی مملکتلری شورشدن امین اولدی . بو خدمتی مقابله‌سنده خط شریفلرله قره حسن اغایه تورکمان اغالمی مؤبد وقید حیات شرطیله صدقه اولندی . هرسنه برات پادشاهیسنی تجدید ایتدیریر وقلمیه‌سنی خزینهٔ پادشاهی‌یه تسلیم ایدر وکیمایشا متصرف اولوردی . تاملك احمد پاشانك زمان صدارتنه قدر بو وجهله متصرف اولوب یتمش کیسه قلمیه‌سنی ادا ایدرك تجدید برات ایلدی . ملك احمد پاشا ایله وداعلاشوب اسکداره کیدرك عسکر جمع ایلدی . تورکمان اغالغی خدمتنه کیتمك صددنده ایکن یکیچری اوجاغدن بکتاش اغا ، وقره یکیچری اغاسی ، وچابی قول کتخداسی پاشا کتخداسی قره کتخدا جملةً اتفاق ایله حسن اغادن تورکمان اغالغی آلوب مواجب محلیه‌در دیو

یوز کیسه مقابلنده آق‌علی اغایه ویردیلر . همان آبازه قره‌حسن اغا اسکداردن اوچ‌یوزعدد جانه ، باشه قالماز قصادار یکیتلر آخور قپویه کلدی . یوز یکیت قایقلر باشنده براقه‌رق یوزعدد عاریت آتلرله پاشا سراینه کایرکن حقیر ، قده کتخدا ، مکتوبجی رمضان افندی ، مکتوبجی خلیفه‌سی یحیی افندی بریرده حاضرایدك . « آبازه حسن‌اغا کلدی » دیدکارنده سرای ایچره برغلغله اولدی . قره‌محمد کتخدانك عقلی باشدن کیتدی . قره حسن اغا طوغری پاشانك‌یانـنه واردی قیزاروب بوزاره‌رق « سلطانم ، افندیجکم ! بن یتمش کیسه قالمیه‌ویردم. بوقدر مصارف چکدم، بوقدر زماندن بری خط‌شریف تورکمان اغالغنه‌نامزدلندم. لایقمیدرکه بنی‌بویله خوار وحقیروبدنام ایده‌سکز؟ عشیرت غیرتی یوقمیدر ؟ » دیه آغلایه‌رق پاشایه عرضحال ایتدی . پاشا — نصلسه بوسنه اویله اولدی ، چوق رجالر ایتدیلر . سنك‌یتمش کیسه‌ك یرینه شمدی یوز کیسه ویره‌لم ، بوسنه‌لك صبر ایله » دیدی . حسن اغا — بن قباحتك کیمده اولدیغنی بیلیرم » دیه طشره چیقدی . همان قده کتخدایی طشره‌ده کورونجه « باق آ ، قده ! حق تعالی حسنك جاننی آلسون ، بن سکا بونی قورسه‌م ! » دینجه قده کتخدا — « ای قره حسن ! هانکی طاش قتی در باشکی اکا اورکان ! » دیه دیار بکراصطلاحیله نیجه کونا زباندازلقلر ایلدی . بوحالده همان حسن اغا دال خنجر اولوب قده کتخدایی یاقاسندن طوته‌رق آلته آلدی . قتل ایتمك اوزره ایکن جمله حضار مجلس حسن اغانك اوزرینه اوشوب نیجه بیك رجالرله قده کتخدایی خلاص ایلدیلر . قده پاشایه کیدوب فریادایدنجه‌یه قدر حسن اغا « قده ! سکا بونی قورسه‌م » دیه نردباندن اشاغی اینه‌رك بی‌باك وبی‌پروا آتنه اولوب‌شتاب ایله اخور قپوده‌کی قاییقلرینه بیتیشوب درحال اسکداره عبور ایدوب جمله خانلرده اولان سپاهی باشنه جمع ایلدیکی سلطنت طرفنه منعکس اولوب درعقب بکتاش اغا ، یکیچری اغاسی ، چلبی کتخدا ، قده کتخدا تحریکیله‌پاشایه کلوب « زوربادر ، اشقیادر ، منبع الفساد، برواجب القتلدر . البته بو آیده حسن اغانی قتل ایدرسك ، یوقسه نه سن ، نه بز ، نه‌شهر اسکدار قالیر ! » دیه حسن‌اغانك قتلیچون الحاح وابرام وتکلیف

مالایطاق ایلدیلر . پاشا خواه ناخواه حسن اغانك قتلنه امر شریفلر آلوب کوچك تذکره‌جی‌ذهدی افندی وسلحداروسپاه بلوك اغالری حاضراولورکن حسن اغانك بریار صادقی اسکداره خبر اوچورور ، حسن اغا اول آنده فرار ایدر . بوخبر افتراسنی حقیره اسناد ایتدیلر . اما الله عالم ، [شهدالله وکفی بالله شهیداً محمد رسول الله] حقیچون اصلا وقطعاً خبرم یوق ایدی . خبر ایدن ینه والده‌سی عشیرتندن پاشانك خفتانجی باشیسی آبازه پرمقسز سفر اغا واردی . اول خبر کوندره‌رك حسن‌اغا قتلنه کیتدیلر وارمه‌دن‌اول فرار وقاصدلری‌خائب وخاسر کلمشلر . حسن اغا برکونده الفار ایله‌طاغلردن ازمیده واروب نه قدر علوفه‌یه کلیر سپاه وارسه کیری دوندرمش بیك آتلی تدارك ایتمش ، آندن اوته بولی‌یه واروب اوچ بیك آتلی ایتمش . عثمانجغه وارنجه معیتی بش بیك عسکر اولمش. ابشیر پاشایه واره‌رق ابشیرله قرق‌اللی بیك عسکر اولوب دردولته « قزلر کتخداسی ، قره چاوشی ، قده‌کتخدایی، دفتردار امیرپاشایی ، فلانی وفلانی‌استرز » دیو خبرکوندردیلر . بونك‌اوزرینه طرف شهریاریدن بواستدکارینك قتلنه خط شریف کلدی . پاشا « مهری فراغت ایدرم . بونلرك ناحق قتللرینه فرمان ایتمم » دیدی ، بوصدا پنهان اولدی . بواثناده سیاوش پاشا دخی بودیندن معزولاً کلوب قبه نشین وزیر اولدی . ابازه حسندن وابشیردن کندیسنه نهانجه مکتوبلرکلوب پس‌پرده‌دن مهری آلمغه لغملر اشمکه باشلادی .

دربیان ظلم عظیم ومصیبت الیم

١٠٦١ سنه‌سی شعبانك نصفنده بوحسن اغا فراراندن‌صکره آق‌علی اغا تورکمان اغالغنی ضبطوربط ایتمه‌دن‌حوف ایدرب تورکمان اغالغی آراده قالدی. زمرهٔ سپاهدن (حنیفی خلیفه) و (داشنیك امرزه) اغالر قدیمندن ارباب خدمت اولوب بوز اولوس ، قره‌اولوس و آت کشان‌واسکدار تورکمان‌اغالقلرینه

نامزد چیقوب زور بالق طریقیله « بر نان پاره‌یه نائل اوله‌لم » دیو میری‌یه نیچه یوز کیسه‌لری کچمشکن بونلری دخی عوق وتأخیر ایتدیلر . بونلرده باش قورقوسندن ، جان آجیسندن استانبولدن غائب اولوب اسکداردن فرار ایلدیلر . بری طرفده بکتاش اغا ، یکیچری اغاسی ، قول کتخداسی پاشایه کلوب « بونلر دخی عاصی ، جلالی و جمالیدر . بره مدد سلطانم ، امان ویرمیوب قتل ایندیره‌رك مامملکلرینی قبض ایدك . یوقسه ابشیر پاشایه وحسن اغایه واریرلرسه ایش مختل وناخوش اولور . البته قتل ایدك » دیدکلرنده پاشای دریادل دیدیکه : « بر آلای اهل خدمت بی غرض مسلمان واهل عرض آدملردر . ناشرعی اوله‌رق نه‌دن قتل ایده‌لم ؟ » انلر « البته قتل ایدرسکز ، یوقسه سزبیلیرسکز ! » دیدیلر . پاشا — بره آدملر ! حسن اغادن عبرت آلمادیکزمی ؟ میری‌یه یتمش کیسه ویرمشکن مؤبد خدمتی الندن آلوب نامستحقه ویردیکز . اول دخی آلمادن خوف ایتدیکندن خدمت پادشاهی میدانده قالدی . کوزکوره او آدمی جلالی ایتدیکز . شمدی بوصنیعی خلیفه‌دن نه‌ایسترسکز ؟ والله یاقین زمانده بن‌ده سزك آتشکزه یانارم . اما سزلر یانوب کباب اولورسکز » دیدی . بونلر پاشایه دلکیر اوله‌رق کتدکلرنده درعقب داشنیك امرزه ، حنیفی خلیفه بوکفتکویی ایشیدوب اول آن اسکداردن آلتی یوز عدد آتلی ایله دیل اسکله‌سنه واروب آنده برکیجه‌ده جمله دیل دریاسنی چکه‌رك حلب آلتنه جلالی حسن اغا ایله ابشیر پاشا یاننه فراره قویولدیلر . بوخبر پاشایه کلنجه افواه ناسده نیچه شایعه‌لر دونمکده ایدی . اول ساعت بوحال پرملال اوجاق اغالرینه منعکس اولدی ، ینه پاشایه کلوب فقیر صنیعی خلیفه ایله داشنیك مرزانك قتلنه فرمان ایسته‌دیلر . پاشا دخی بالضروره تلخیص ایتدی قتل اولنملرینه خط همایون سعادت مقرون صادر اولوب درحال بکتاش اغادن ایکیوز آتلی یکیچری اغاسی قاره چاوشدن اوچیوز، چلبی کتحدادن کامل بشیوز دلاور وهنرور آتلولر ایله بزم پاشادن دخی یدییوز ابازه چرکس کورجی ایش کورمش نامدارلر اماده اولدی . سلحدار وسپاهیاندن دخی بشیوز مسلح یکیتلر بریکوب بوجمله ایکی بیك

بشیوز کوزی قانلی عسکره ملك احمد پاشانك چراغی عبدالله پاشا سردار تعیین اولندی .

حقیرك دخی اولعصرده زنده‌لکم وقتی اولدیغندن سکز قفادار غلامله اتلره سوار اولوب پاشادن اذن آله‌رق عبدالله پاشا ایله اوکیجه استانبولده‌کی اوچ بیك عسکری قایق وماوونه‌لر ایله اسکداره کچیروب اورادن الغار ایله ککبوزه‌یه ، آندن ابرام نام ایله برکونده دیلی کچوب دربندی عبور ایتدك . اوراده اهالیٔ بلده‌دن حنفی خلیفه‌یی صوردق . « ایکی کون اولدی بورایه یدی‌یوز جرد آتلرایله‌کلوب ایکیشر کونلك یم ، آقچه ، مأکولات ومشروبات آلوب طاغلرده یاتمق اوزره یوله روان اولدیلر . ویوللرده علوفه‌یه کلن سپاهیلری کیرو دونده‌روب عسکر جمع ایده‌رك کیدییورلر » دیدیلر ، « بره یقین ایمش جمع حشرات ایتمه‌دن یتیشه‌لم » دیه الغارایله اذنیك قلعه‌سنه‌واردق . اورادن ایکی کیجه‌لك یم وزاد وذخیره آلوب ینه الغار ایله متوکلاً علی الله دیوب کیدرکن بکتاش اغا ویکیچری اغاسی توابعندن یوزلرجه کحیلان سمیز آتلر شدت حارده‌کی چاپقین الغاردن قالوب سواریلری پیاده اوله‌رق اذنیکده قالدیلر . وبرچوقلری ده طاغلرده آتلرینك یاننده قالدیلر . بز عسکرله اذنیکی کچوب چنزار برمحلده یم کسدیردك اوراده آینده ورونده‌دن شوخبری آلدق که لفکه‌ده بیکی متجاوز آدم اولوب یملرینی آله‌رق سکود قصبه‌سنه طوغری کتمشلر . بونك اوزرینه آلای چاوشلری بره قالقك دیه فریاده باشلدی . آتلره بنه‌رك الغارایله لفکه قصبه‌سنی عبور ایتدك . ینه‌خبر آلدق که لفکه ایله سکود آره‌سنده احمد بك چشمه‌سی نام قضانك شرق جانبنده بر برنج چلتیکلکی باشنده کیمی اورمانده ، کیمی چادرلریله خرمانده مکث ایتمشلر . درحال سردار قره عبدالله پاشا جمله عسکری باشنه جمع ایدوب ایش ارلریله مشاوره ایتدی . « وقت شافعیده باصمق معقولدر » دیدیلر . بونك اوزرینه نصف اللیلده جمله عسکر قالقوب قلاووزایله ایلری کتمکده‌ایکن حقیرچرخه عسکریله ایلری الغار ایتدم . انجه قره‌قولمز وقت شافعیدن اول محل معهوده واروب یتمش سکسان قدر خیمه وخرکاه ایله آراسته برخیلی اوردوکوروب

عودت ایدرك خبر كتوردیلر . بزدخی چرخه‌جیلرله ایلری واردق . اما كوز كوزی كورمز بر مسافهٔ بعیده‌ده آرام ایدرك آت دكلندیروب كریدن عسكر كلمه‌سنه منتظر اولدق . وقت شافعی داخل اولمسنه مترقب ایكن بعض ایكدیش آتلی اولانلرله حقیر ایلری واردم — كه اكدیش آت آیغیر آت كبی سهیل اوروب دشمنی آكاه ایتمز — بو منوال اوزره ایلروله‌یوب كوردككه عالم اغیاردن بی‌خبر ایدیلر . هركس بر درخت منتهانك ظل حمایه‌سنده نفیر خواب چالوب اصحاب كهف واقعه‌سن كورور . كیمی خیمه‌لرده خواب نازده ، كیمی خیابان ایچره همنازده ! اما چوغی كلستان ایچره كمین‌كاه ایدنمش یاتیورلر !... بوراده كوردیكمز وقعه‌لری بروجه آتی یازییورم :

ومن العجایب غریبه — آنجق سحرخیز ، صاحب پرهیز ، شهباز بر ییكیت قالقمش عریان آتنه بسم الله ایله تیمار ایدییور ، ایدركن برصوت حزین ایله مقامله شو بیتی سویلدی :

اوله‌می حالم فلك ؟   دیل بیلمز ، ظالم فلك
كسدك جان باغچه‌سندن   ایكی نهالم فلك !

بوطرز ایله متصوفانه فلكدن شكایت ایلیوردی . حقیر حیرتده قالەرق بو بیتدن تفأل قصد ایتدم . ینه معنی‌یه آغاز ایدرك شونی سویلدی :

بابا كتاب ایله سن   اوغراشمه نافله سن
بونده بر ایش ایله كه   آنده یاته بیله‌سك

دیكر معنی :

لالانك دنیاسی نه ؟   آلدانمه دنیا سنه
دنیا بنم دییه‌نك   دون كیتدك دون ، یاسنه !.

بونلری اویله غریبانه وجكر سوز بر صدا ایله اوقویوب آغلادی . صكره یاننده خواب آلود رفیقنه ندا ایدرك : « ای در ، ای علی جان ! قالق ، نه‌چوق یاتارسك ! صباح قریبدر . جمله قورت ، قوش ، قویون ، قوزی ، بنی آدم سحری قالقار ، رحمت قپولری آچیق ایكن دعالر ایدوب كیمی دنیا ، كیمی آخرت ایستر . قالق هی كوك بختلی ، بز سنكله شهیدلك ایسته‌یه‌لم بره

قالق هی یكیت ! » دیو رفیقنی خوابدن بیدار ایلدی . بیدار اولان رفیقی « خیر اوله ، ولی ! شمدی بر دوش كوردم . المده بریانمش موم واردی . سن بنم المدن مومی آلوب پوف دییه سوندیره‌رك باشمه اول موم ایله اوردك ، یاردك . صاندمكه باشمی كسدك » دیدی . دیكری « خیر اوله بن‌ده بوكیجه حضور ایده‌میوب قالقدم آنجغزمی تیمار ایتدم . سن‌دخی آتكی اكرله صباح یقیندر » دیدی . بونلردن بشقه اویانق كمسه یوق ایدی . بز یدی سكز كشی بونلرك مكالمه‌سنی جان قولاغیله دكله‌یوب ینه كری چرخه كومه‌سنه واره‌رق ایشتدكلرمز معنیلری وخاموش یاتان غافللرك حالنی تقریر ایتدك كریده اولان عسكره دخی خبر كوندردك وقت سحر اولدی . انی كوردك كه كریدن بزم عسكرایلر یسنه كریسنه باقیه‌رق كلدی . بزه باقمه‌دن بره الله‌الله دیه نعره اوروب خواب راحتده یاتان عسكر ایچره آت براقدیلر . جمله چادرلرینی یاقدیلر . كیمنی نالان ، كیمنی كریان ، آنی آنده ، بونی بونده هربرینی بررچنكلستانه برم برم ایدوب كوز آچدیرمیه‌رق ایچلرینه قلیج اورمغه باشلاندی . ابتدا معنی اوقویوب آتنی تیمار ایدن یكیت ایله خوابدن قالقوب واقعه كوردم دین آرقه‌داشی عریان بللرینه قلیج چالوب وعریانجق آتلرینه بلالجام یولار ایله سوار اولوب اول آن بزدن اوچ آدمی خاكه دوشوردیلر . مكر شجیع یارار یكیت ایمشلر . همان ملك احمد پاشالی كورد حیدر اغا بو ایكی یكیدك اوزرینه آت سوروب ایكسنی دخی شهید ایتدی . عجیب سردر كه معنی سویلركن (كسدك جان باغچه‌سندن ایكی نهالم فلك) دیدیكی ایكیسنك دخی شهید اولمسی ایمش . اوبرینك دخی واقعه‌سنده النده‌كی مومك سونوب باشنه اورولمسی وباشی دوشمش كبی ظن ایتمه‌سی واقعه موافق اولوب روح چراغنك سونه‌رك كله‌سنك غلطان اولمسی ایمش . نتیجه بو عرصه‌كاه خون آلودده چوكان شمشیر ایله شبخونجیلر كله‌لر غلطان ایدوب لعبه‌بازلق ایدییورلردی . مكر حنبلی وداشنیك امرزه اغالر عاقبت اندیش اولدقلرندن خیمه‌لرین صحرایه قوروب كله پیرلرینی میدان محبتده براقوب كندیلری جمله پرسلاح یكیتلریله اورمان ایچره كمینكاه ایدینمشلر بو صحراده‌كی خیمه وخركاهلری وقاره‌قوللوقجی

مقوله‌سی خربنده‌لری بزم عسکر طرفندن نهب وغارت اولنورکن بونلر طاغ ایچره پرسلاح اماده اولمشلر . وقتاکه وقت حنفی اولدی کمینکاهدن یدی سکز یوز جرد آتلی یدی قولدن اورمان ایچره بدیدار اولوب شیرژیان کبی الله الله نعره‌سنه رها بولدیردیلر . بزدن الله الله ، انلردن الله الله ! ! بر واویلاکه دیمه‌کیتسون . ایکی اسلام عسکری بربرینه قاتیلوب جنکه آغاز ایلدیلر . حنفی کندی عسکرینه تقویت ویروب قومه قورتلرم دیه‌رك میدان معرکه‌یه سکز آدیم یاقلاشدی . اوستنده اوق کیرپی کبی دیزلمش ایدی . مکر بر کرر که زرهی کیمش . آنلرك آتلری دنج ، بزم آتلرمز ایسه ایکی کون اوچ کیجه بر ریم ایله یورغون آرغین اوقدر یول کلمش ایدی . آتلرك نیجه‌سی بو محلده صاحبنی اله ویردی . عسکرمزك کریسی دوکولوب کلمده ، چاپورعسکری کبی هنوز جمع اولمقده ایدی . ایلری وارانلرمزدن ایلك جنکده اللی اوچ بنام آدم خاکه دوشدی . ملککلی دلی دلاور اغا حنیفی‌یه حمله ایدوب اکا دیزکین آشیری اویله برخشت اوردیکه جبه‌سندن کذر ایلیوب اویلوغندن آتنه کچدی . آنی قیچنی سرپوب برکناره چیقدقده حنیفی‌نك رفیقلری باشنه اوشوب یدك یتشدیردیلر . آنلردن بر یکیت بزم سیواسلی دلاور اغانك آتنی مزراق ایله ییقدی . دلاور اغا پیاده اوقلاشه‌رق بزم آلایه کلوب تکرار آتلاندی . ینه آنلردن بری بزم ملککلی دلی شاهین اغایه خشت ایله اوردقده آرقه‌سندن ایکی قاریش یالمان کوستردی . آلایمزه کلدکده خشتی چیقاروب صاردیلر . بزم الوند اغا دخی آنلردن ایکی آدم آخدارردی . هنوز جنك قیزشمغه باشلایور ایدی . اما حمد خدا طرفیندن اصلا توقف آتلمیوب هرکس میدانده مردلکنی اظهار ایدیبور ایدی . بز آنلری غفلتده ایکن باصدق مع مافیه اویله مردلك کوستردیلرکه بزه غلبه‌لری آشکار ایدی . بو اثناده شمس آتشتاب قلعهٔ فلکدن برجدافدی نمایان اولنجه کریدن بکتاش اغا ویکیچری اغاسی عسکرلرینك بقیه‌لری کلمکه باشلدی . بونلر غایت تنبل اولوب کیمی آت قولانی وکیمی طابقه چکمك وصباح نمازی قیلمق بهانه‌سیله هپ کریده قالمشلر ایدی . کلدکلرنده حنیفلی‌یه صور صالوب بر یایلیم قورشون آتمغه بشلدیلر .

مکر حنیفینك اورمان ایچره اوچیوز قدر سکبانی وارایمش . انلر اویله قورشون اوردیلرکه ملککلی ، بکتاشلی . قره چاوشلیدن یتمش آدم خاکه دوشوب مجروح وشهید اولدی . جنك هنوز قاریشوب همان سردار عبدالله پاشا بزمله کلان سپاه عسکرینه « بره قومه قوردلرم » دیه فریاد ایتمه‌ایدی . فریاد وواویلادن چه فائده !! چونکه حنیفی ، داسنیك امیرزه سپاهیدرلر . امر ایدیلان عسکرده سپاهی ، سپاه سپاهه قلیج چکرمی ، آنجق برکومه سپاه حشراتی بزمله کلمش جمادات کبی دوریبورلردی . سردار آنلره « بره قومالك غازیلر ! » دیدکجه آنلر آز ملاحظه ایله برکره آت صچرادوب صوکره قرمزی وصاوی بایراق ایله کیری دونرلر . الحاصل بوحال اوزره منهزم اوله‌رق کیری دونمك صددنده ایکن سردارمز عبدالله پاشا « بره غازیلر ، بز اوچ بیك عسکرز ، آنلر بیك . کرچه آتلریکز یورغوندر . اما هله برکره غیرت ایلیه‌لم بخت » دیه درت طرفه ندا ایتدی . صوکره زده‌لنمیه‌رك کیریدن آهسته آهسته کلن یکیچری کتخداسی چلبی اغانك عسکرینه واروب « بره غازیلر ، افندیلرمزه نه یوزله وارالم . بره شو جلالیلره دروندلدن وجان وکوکلدن هجوم ایده‌لم اولمیسه الاخیر ، یاتخت اوله یابخت ! » دیه مشورتده ایکن جلالیلر شپرنیله‌یوب اوزماندن طشره جمله نمایان اولدیلر . همان بکتاشلی وقره‌چاوشلی طاغلرك آردینه طوغری کسدیروب کیتدیلر . بری طرفده ملککلی وچلبی کتخدالی ، سلحدار سپاهلی بر یره کله‌رك طوپدن الله الله دیوب آت باشی برابر آت سورنجه بزم چرخه‌عسکری دخی تازه جان بولوب آدم لشلری چکنه‌یه‌رك آلای چاوشلری طبلباز محمدی چالوب « بره قومه ، غازیلر ! کربلا کونیدر . بره ها قومه » دیو هرکس بری برینه تقویت ویروب حمد خدا نسیم ظفر بزم جانبه اسر کبی اولوب نیجه ییکتلرمز « بره غازیلر ، شو یاتان شهیدلرمزك قانی شو جلالیلردن آلالم » دیه بر برلرینی جنکه ترغیب ایتدکجه هرکس قنیغوب اژدر هفت سره دوندی . قول قول کلله ، پاچه آلنمغه باشلایوب حقیر دخی عبدالله پاشا سنجاغی دیبنده فتح شریف تلاوت ایدردم . آنی کوردم که برغلامی آتنه آیقری یوکله‌دوب یانمه کتیردیلر .

فتحی اونودوب عقلم باشمدن کیتدی . آت اوزره نه اکر ، نه‌قلیج ، نه‌غداره برشی قالمامش ، غلام سهل طوره‌رق مرحوم اولدی . آنی برك باغلایوب غلامی زمینه براقوب ینه علم دینده فتح شریفه باشلادم . ظن ایتدم «انا لله وانا الیه راجعون» آیتنی تلاوت ایدردم . هله عقلم باشمه کلنجه «الحکم لله دها نه‌لر اوله‌جقدر ؟» دیه ایلری آت دپره‌دوب نیجه نمایشلر ایتدم . خلاصهٔ کلام یدی کره بز آنلره ، آنلر بزه کامل اوچ ساعت جنك وصاواش ایتدك که آزاق جنکندن بری بویله دلیرانه جنك اولمامشدر . اما آنلرك دخی آتلری مقدما بزمله وقت شافعیدن بری جنك ایتدیکندن بی تاب وبی مجال قالوب آخر کار طاغلره یان ویرر شکلنده اولنجه بزم عسکر شیرینلشوب اوزرلرینه هجومی زیاده‌لشدیردکلرندن جمله‌سی سیرك اغاجلی اورمانلره فرار ایدنجه داسنیك امیرزانك کتخداسی واون ایکی نامدار اغاسی ، اون ایکی ایچ اغاسی چابی کتخدا قولنه دوشدیلرکه اول آن آنلره امان ویرمیوب خاکه سردیلر . جلالیلر اورماندن وار قوتی بازویه کتیروب بردخی هو ایتدیلر . یتمش عدد آدملری دخی سرنکون اولدیغنی کوردکلرنده قرارلری فراره تبدل ایدوب آردلرندن قووه ، قیره کله‌لرنی آرایش نیزه ایدرك سردارمزه کتیروب احسان وانعاملر آلندی . «هرکس کاله‌سنی حفظ ایتسون» دیه فرمان اولندی . جمله‌مز سرور وشادمانیده ایکن آنی ایشتدك که طاغلر ایچندن بر صدای الله الله قوپدی . «بره نه‌در او ؟» دیو اورمانلره بزم عسکر کیردیلر . مکر بکتاشلی ، قره چاوشلی مقدما کیری اورمانلر اردینی قوللایه‌رق کیتمشلردی . حنیفی وداسنیك امیرزه ، عسکرینك بقیة السیوفیله فرار ایدرکن آنلره راست کلوب جنکه آهنك ایدرك الله الله دیمشلر ! بزم ملکلی دخی امداده یتیشدی . آنی کوردك که داسنیك امیرزه‌یی قرق ، التی عدد توابعیله قارشی کتیردیلر وجمله‌سنی قید وبند ایتمشلر . «بره حنیفی نیجه اولدی ؟» دیدك . «ایشته فرار ایدییور» دیدکلرنده «بره یتیشك ، یاره‌لیدر» دینیله‌رك عقبنجه آت براقوب یارم ساعتده اون اوچ آدمیله ملکلیلر آنی دخی دست بر قفا

بند ایدوب سردار حضورینه کتیردیلر . تاوقت ظهره قدر کاله ودیل کلمه‌دن خالی اولمادی . آخر جلالیلرك خیمه‌لرینی قوروب ، غنیمت البسه‌لرینی بریره ییغوب شهدامز ومرده اولان جلالیلرك نعشلری یاننده مکث اولنمق فرمان اولندی .. در دولت مصیره فتح ومسرت خبری مژده‌جیلری کیتدی . اما آتلرمزده ، غازیلرمزده ذره قدر تاب وتوان قالمامش ایدی . درحال فرمان سردار ایله جلالیلردن آلنان سکز یوز عدد غنیمت آتلرینه بزم عسکر سوار اولوب ایستدیکی کندی آتیله کومه کومه بقیة السیف اولان جلالیلری قوغمغه مأمور اولدیلر . درحال سردار نصرت شعار قره عبدالله پاشا ازنیق ولفکه ، سکود ، اسکی شهر ، سیدی غازی قاضیلرینه خطاباً «جلالیلری اله کتیروب قید وبند ایله کوندریکز» دیه اون ایکی بیورلدی یازوب قپوجی باشیلری الغار ایله روان ایلدی . همان جمله رعایا وبرایا «نفیر عام امر کلدی» دیوب — فرجه بولوب طاغلرده حیوانات صید وشکار ایدرلرکن — بنی آدم آولامغه باشلایوب ایرتسی کونه دك الی ، آیاغی باغلی ، جکری داغلی نیجه امت محمدی عریان وبریان ایدوب باشلرنده بر رکچه کلاه ایله کرفتار بند ایدرك سردار حضورینه کتیردیلر . اول میدان معرکه‌ده احمد بك چشمه‌سی قربنده شاه واهلك طرفه یوز یتمش عدد شهدامزی دفن ایتدك . یوز قرق آلتی آدم مجروح بولنوب آنلره دخی جراحلر تعیین اولوب کیمی عربه‌لره ، کیمی صاللره تحمیل اولندی . جلالیلردن دخی کامل التی یوز آدم [بینه وبین الله] فوت اولوب صحرای چمنستانده اولان درختانك تحتنده نعش بنی آدم طولدی . کیمی برچالیشده دونیمه اولمش ، کیمی سکر یالمانیله خرد خاش اولمش ، کیمی کله پاچه اولمش ، کیمی حمائل باغی چالینوب قول وکالله بران اولمش ، کیمی تیر قفادن ناصدره اینجه‌یه قدر دونیمه اولمش ، کیمی سپتله چالنمش ، کیمی قورشون ایله آتلمش ، کیمی شصت بر قبضه تیر کمانداره راست کلوب سوزن خیاط اطلسدن کذر ایدر کبی کچوب مرحوم اولمش !!.. حکمت خدا وارادهٔ ازلی بویله ایمش . بوجنکده دخی آزاق وحانیه غزاسندن زیاده عبرت آلدق . عجیب سرخدا ایدی . بوموتا ایچون دخی طریق عامك

رعایایه طرفینده اون بش عدد قویو قاز دیریلوب جمله‌سی لب برلب قله‌رق کله‌لری آرایش نیزه قلندی . مال غنیمتلرندن جمله سکزیوز آت ، بوقدر خیمه وخرکاه غنیمت اولنوب نیجه کمسه‌لر رخش قلیج وغداره ، زره ، کلاه ، توفنك ، قلقان ، اثواب واثقال وغلمان صاحبی اولدیلر . آنجق یکرمی قطار قاطرلری واردی . دوه فلان یوق . بوراده منصور ومظفر ایکی کونده دیل نام محله کلنجه عقیبمزجه یوز قرق آدم دیلی ویتمش کلله دخی قضالردن کلوب یتیشدی . بوراده دیلدن کمیارله کچوب ککبوزه قصبه‌سنه ، اورادن‌ده اسکداره قریب بوستانجی باشی کوپریسی نام محله کلدك . بوراده آستانهٔ سعادتدن ملك احمد پاشا افندمزدن « سن‌که سردار عبدالله پاشاسك ، امر سریع شریفم وصول بولدقده اوراده اولان جلالیلرك جمله‌سنی قتل ایدوب دولتلرینی در دولتده غلطان ایده‌سك » مآلنده امر شریف کلدی . فرمان شهریاری قرائت اولندقده جمله عسکر ایچنده مذکور جسر باشنده بر کفتکو وغلغله قوپدی « بوقدر باش وار ، بوقدر باش ایله برباش . یا اسیانبوله واریرز ، یا بوفقیرلری قیردیرمایز » دیه عظیم قیل وقال اولدی . عبدالله پاشا « فرمان شریف موجبنجه بن بونلرك جمله‌سنی قتل ایدرم » دینجه همان جمله غزاة براوغوردن پاشا اوزرینه کیدوب « بر آلای مالدن ، ملکدن ، رزقدن ، عرضدن آیرلمش غریب الدیار ، بی دار مخلوق خدایی قیردیرمایز ! در دولته کتوروروز . امیددرکه هر بری برتقریب ایله خلاص اوله » دیه سرداره رجا ایتدیلر . آلحرکتو سردلو نیجه اعیانك رجالرینی قبول ایدوب بعض آدملری بوستانلر ایچره پنهان ایتدیلر . نیجه‌سنی بوستانجی باشی کوپریسی آلتنده سازلق وقامشلق ایچنه صاقلادیلر . نیجه‌لرینی‌ده تبدیل قیافت ایله خلاص ایلدیلر . برچوغنی‌ده سپاه البسه‌سیله آت اوزره بندیروب اسکداره کتوردیلر . التی عدد آدمی سرداردن برتقریب ایله آلدیلر . بوحقیراولیای پرتقصیر دخی رجا ایدوب آلتیسنی آزاد ایتدیردم . اما داسنیك امیرزه ، حنیفی ایچون رجا کچمیوب جسر کنارنده قرق ، اللی عدد آدملریله دیزوب داسنیك امیرزه وحنیفی کلمهٔ شهادت کتیردیلر .

حنیفی دیدی‌که « الهی ! بوخصوصده ملك احمد پاشا مجبور ومغلوب وبیکناهدر . یارب ، ای پادشاه قهار ! بنی قهر اسمکه مظهر ایتمشسك ، ازل آزالده آلنمه کله‌جك قضاکی بویله تحریر ایتمشسك . سن پادشاه منتقمدن اومارم‌که ، قتلمه سبب اولانلری عن قریب الزمان بنم کبی ایده‌سك ! » بعده قبله‌یه متوجه اولوب « آل امانتکی افندم ! » دیدکده آشچی علی نام شقی دال قلیج اولوب ال قالدیره‌یم دیرکن همان حنیفی آیاق اوزره قالقوب آشچی علی‌یه نیجه برشمار اوردیسه هیچ تخلف ایتمیوب خبیثك جانی چیقدی . درحال سردارمزك سلاحداری اولان براسفه السفهاء حنیفی‌یه آت اوزره طورورکن اویله برتیغ اوردی‌که الی باغلی آدم زمینه یوزی اوزره دوشدی . جمیع عسکر اظهر من الشمس کوردیلرکه یوزی اوستنه دوشمش ، کندی کندینه قبله‌یه متوجه اولوب آرقه‌سی اوزره یاتمش . جمیع عسکر العظمة لله دیوب قچان قچانه اولدی . صوکره داسنیك امیرزایی کسدیلر . فقیر اصلا دنیا کلامی سویلمدم . دیکر قرق اللی یکیدی دخی برر برر کلمهٔ شهادت ایتدیره‌رك کسوب جسدلرینی جسر باشنه دفن ایدرك جمله کلله‌لر ایله اسکداره ، آندن استانبوله کلدك . باغچه قپوسندن الای عظیم ایله (٨١٤) کلله آرایش نیزه ایدیله‌رك دیوان عالیده سعادتلو سلطان محمد خان غازینك حضورندن کذر ایدوب « همیشه دین ودولت خائنلرینك کلله‌لری رکاب همایونکده بوکونه غلطان اوله » دیه کلله‌لری یره اوردیلر . باب همایون اوکنده قالان کلله‌لری طوپ وچوکان کبی آینده وروندەنك پای سمندلرنده آلودهٔ رمال اولور ، طورردی . حکمت خدا اول کیجه حنیفی وداسنیك امیرزه‌نك باشلری اوزره اوچ کره نور نازل اولدیغنی صلحای امتدن نیجه کیمسه‌لر کورمشلردر . همان ینه اول کیجه نیجه یوز کلله‌لر غیبدن قالدیریلوب آنجق یوز کلله قالدی . اوکیجه استانبولده فنار قپوسنك ایچ یوزنده بکتاش اغا اوطه‌لری نام کفره خانه‌لری منهدم اولدی . ینه اول کیجه اوچ یرده حریق جزئی واقع اولوب نیجه علامتلر ظهور ایدرك معجونجیده بارودخانه طوتمشدی .

مادهٔ کبرای سبب عزل ملك احمد پاشا حرکت عام اهل حرف

برنجی سبب — سوء تدبیر ایدوب ناحق یره حنیفی وداسنیك امیرزانك قتلنه سبب اولدیغندن کوندن کونه کندیسندن وتوابعندن وجمله اوجاق اغالرندن استانبول اهالیسی روکردان اوله‌رق اوزرینه نحوست چوکدی .

ایکنجی سبب — قره دکز نهایتنده آزاق قلعه‌سنی مصقو قرالی محاصره ایدوب محمد کرای خان امدادیله قلعه محاصره‌دن قورتولدی . اوراده‌کی ایش ارلرندن فریادجیلر کلوب قرق یدی بلوك اغالرندن امانجیلر یتیشه‌رك « ذخیره وجبه‌خانه ، جرایه ، علیفمز قالمدی . بر سنه‌در مواجب یوزی کورمدك . البته وظیفهٔ معینه‌مز کلمزسه ازاق قلعه‌سنی حالی اوزره براقیر، تارمار اولورز » دیه خبر کتیردیلر . ملك احمدپاشا جمیع ارباب دیوانك اختیارلریله مشاوره ایتدی .

نتیجهٔ کلاملری بوایدی « اکر ذخیره وجبه‌خانه وعلوفه‌لرینی قره‌دکزدن کوندرسه‌ك دریانك ، فورطنه‌نك حالی دائما تهلکه‌لیدر وقره‌دکزی حالا آزاق اوزی قازاغی استیلا ایدوب ایکی یوز پاره قایقلریله کیرمه‌دیلر . ازاغه امداد ایتمك مشکلدر . همان جمله ذخیره وجبه‌خانه‌یی کفه ایالتنه متصرف ابراهیم پاشایه فرمان ایده‌لم . کفه‌دن آسان وجهله ازاقه واصل اولور . ومواجبلری ایچون خزینهٔ پادشاهیدن یتمش بیك غروشی چیقاروب جمیع اهل حرفه اقچه توزیع ایده‌رك رائج سلطانی اوزره شریفی آلتون جمع ایدوب قرقاللی عدد اولاقلر ایله بو محلدن قرق کلیسا بکنه واصل ایده‌رز . آنکرده اوزی وزیرینه ، اوده اوزی بکنه ، اوده قریم خاننه ، خان دخی بش ، اون بیك تاتار صبارفتار ایله آزاغه کوندرر ویکرمی بش کونه‌قدر کیدوب کلدکلری خبری کلیر . بورأی وتدبیر احسندر » دیوب فاتحه تلاوت ایلدیلر . آندن خزینهٔ پادشاهیدن (۷۰۰۰۰) غروش چیقاروب جمله اهل حرف ومشایخ وکتخدالرینه تنبیه ایتدیلر . قده کتخدا ، دفتردار امیر پاشا ، کمرك امینی حسن چلبی ، مورەلی مصطفی چلبی وسائر سرکارده اولان افندی خاشلری

(۷۰۰۰۰) عدد خزینه غروشلرینی تبدیل ایدوب مغشوش ، قوش کوزی ، مورالی آقچه‌سنی اصنافه ویردیلر . قده کتخدا دیاربکر چرمکیندن اوملمی حسبیله (۷۰) دوه یوکی قرمزی دیاربکر بزی ، قیومجی شابی ، قیصریه‌نك صاری سختیانی جمیع اصنافه دوکوب اوچ بهاسنی ایستدی . قوش کوزی آقچه ایله اهل سوقده آلتون یوزسکسان آقچه‌یه ایکن خرده آقچه ایله یوز یکرمی آقچه‌یه ایستدیلر . جمیع اهل حرفك اختیارلری ملك احمدپاشا افندمزك کندی دیوانه‌کلوب خاکپاینه یوزلر سوره‌رك « سلطانم ، بزه ظلمدر ، دیاربکر بزینی اوچ قات بهاسنه اوزریمزه دوکدیلر . شاب وسختیان دوکوب قوش کوزی آقچه ایله یوز یکرمی‌یه (آزاق مواجبی) دیه آلتون ایسترلر . عزیز باشك ایچون بوفقرای سوقه ظلم حجاج یوسفدر . منع ودفع ایله ! » دیو رجا ایتدکارنده پاشا « آدملر ! بز سزه دیاربکر بزی ، شاب ، سختیان ویرمه‌دك . یتمش بیك سولیه ریال غروش ویروب سوق سلطانیده رائج اولدیغی کبی آلتون ایسترز » دیدی . دفتردار وقده‌یه خطاباً پاشا دیدی که « بو عباداللهه نیچه‌قرمزی بز ، شاب وسختیان ویرمشسکز ؟ » دفتردار وقده ایتدیلر که « سلطانم ! خواجه خاننده بر بازرکان آخرته انتقال ایدرك بوقدر مال میری‌یه قبض اولندی . بوآرالقده بزلری ، شابی ، سختیانی بو اصنافه سعرالناس اوزره ویردك . نه‌وار ، آزاق عسکرینه امداد ایتسه‌لر نه اولور ؟ » . پاشا دخی آنلرك سوزلرینه اعتماد ایدوب اهل حرفه خطاباً « بودولت، امت محمده اولسون ، غزاة مسلمینه امداد ایدك . آزاغه علوفه کوندره‌لم » دیدکده همان جمله اهل حرف « واویلاه ، واویلاه! نه‌در بو ظلم امت محمده ! » دیه جمیع آق صقاللی منعم ومحتشم اختیارلر ونیچه یوز سادات کرامدن کیمسه‌لر ایلری کلوب « وزیر ! ایتمه ، بوظلمی دفع ورفع ایله » دیدکلرنده همان پاشا مقهور اولوب چاوش باشی الندن خیزران دکنکی قاپوب بر آلای عباداللهی دیوانخانه‌ده اوکنه‌قاتوب آتی آتده اوره‌رق ، کیمی کندیسنی نردباندن اشاغی آته‌رق ، کیمنك الی ، ایاغی قیریلوب فرار ایلدیلر ... جمله سادات کرام : « حریفلر ، شاهداولك ، بره یهودی ! »

دیه اوزریمزه عصا ایله کلوب اوره‌رق مجروح ایتدی . ظلم‌ه‌زی دفع ایتمدی . « بونك وزارت وحکومتی جائز دکلدر » دیه امر شرع رسول مبینك اجراسی ایچون طوغری نقیب الاشراف افندی‌یه وشیخ الاسلام عزیز افندی‌یه واروب مراد ومراملری اوزره فتوالر آلدیلر . پاشانك اوزرینه کفرانیات ایتدیلر . صورت فتوی نقل من التاتار خانیه : (من شتم طالب العلم فی حالة الغضب بلفظ الحمار والخنزیر اوغیر ذلك فقد کفر) . بوندن بشقه اللرینه نیجه کونه فتاوای شرعیه آلوب ایرته‌سی صباح عزلی طرفنه غیرت ایتدیلر . ابتدا سراجخانه‌دن اخیلر بیراق ، طبل وقدوم قالدیروب جمله دکانلر قپاندی وجامعلر کلیدلندی . « امت محمد اولان سنجاق دیبنه کلسون . پادشاهه رفعه صونه‌لم » دیو (الکاسب حبیب الله) صفتیله متصف یوزاللی بیك عباد الله پرسلاح الله الله رها بولدیروب دریا مثال بنی آدم تموج ایلدی . ۱۰٦۱ سنه‌سی رمضانك دردنجی بازار ایرته‌سی کونی ایدی — که داسنیك مرزا وحنیفی خلیفه‌نك ناحق کلله‌لری باب همایون اوکنه دیکلدیکنك اون ایکنجی کونی ایدی — آت میداننده غلغله قوپوب استانبولك ایچی ولوله ، غلغله ، فریاد وفغانله طولوب هر کس کروه کروه باب همایون اوکنه کلدی . شیخ الاسلام عزیز افندی ایاصوفیه جامعنده قالوب هر کس آلت سلاحی ورزدسته‌سیله ، برچوقلری اوجی یانمش کوسه‌کی اودونیله ، قویونلرنده برر صومونلریله باب همایون اوکنده قوریلوب واویلا وصدای الله الله رها بولدیرنجه صدا پادشاه جم جناب طرفنه منعکس اولوب باب همایون سداولنه‌رق طوبلوی قله‌لر اوزره آماده ایتمك فرمان اولندی . باب همایون برجندن خصکی اغا طرف پادشاهیدن وکالةً شو سؤالی ایتدی : « ای عباد الله ! بوجمعیت کبرا نه‌در ؟ » هر کس : « بزه ظلم ایدن وزیراعظمی ، دفتردار امین پاشایی ، باش باقی قولی ، موره‌لی مصطفی چلبی‌یی ، چاوش باشی ابراهیم اغایی ، قوصقه‌فرونلی محضر اغایی ، قده کتخدایی ، طوپ قپولی‌یی ، کومرك امینی حسن چلبی‌یی ، والده سلطانی ، بکتاش اغایی ، قره‌چاوش یکیچری اغاسنی ، قول کتخداسی چلبی اغایی ، الاخور محمد افندی‌یی ، صاری کاتبی ، بوستانجی باشی‌یی ،

موقوفاتی محمد افندی‌یی والحاصل جلالی حسن اغادن وابشیر پاشادن مقدما کلن دفتر اوزره یوز اللی عدد آدمی ایسته‌میز . وزیر عزل اولنوب دیکرلری قتل اولنسون ، سیاوش پاشا وزیراعظم اولسون » دیه فریاد وفغانه آهنك ویردیلر . بوخبر سعادتلو پادشاهه واردقده سروی قپوسندن خصکی اغاپاشایه کلوب « سعادتلو پادشاه سلام ایدر ، شو غلوعامك اصلی نه‌در ؟ بونلری بروجه معقول پریشان ایلسون بیوررر » دیر ، کیدر . پاشا دخی فریادجیلردن بر الای اختیارلری ، دیندار مشایخی ، مکمل کوزلی ، باشی مسواکلی ، الی تسبیحلی ساداتی چاغیروب انلر دخی دودوفریاد ایدرك ملك پاشانك حضورینه چیقوب « سعادتلو وزیر ! سندن خشنودز . اما قده کتخدا وامیر دفترداری ایسته‌میز . بزه ظلملری حددن افزوندر . سنك خبرك یوقدر . ازاق بهانه‌سیله پس پرده‌دن بر مصر خزینه‌سی آلتونی استانبول ایچره جمع ایدیورلر . » دیدیلر . پاشا « ای عباد الله ! جمله یتمش بیك غروشلق آلتوندر . اندن زیاده ویرمیك » دیدکده جمله‌سی « ای ، الله راضی اوله ! نوله ویره‌لم . ایشتدك ازاغه بریلدن بری خزینه واره‌میوب اغالرینی پاره‌له‌مشلر . سزدخی قده کتخدایی ، امیر پاشایی پاره پاره ایدك . تسلی‌ٔ خاطر بوله‌لم ، یتر . سز حقلرندن کلك . یاکه بز انلرك حقلرندن کله‌جك زمانی بیلیرز » دیه ابرام والحاح ایتدیلر . پاشا دخی « بن سادات کرامدن اولان امیر پاشایی قتل ایده‌مم . امر شرع رسول مبینکدر » دیه هر برینه خیر الکلام شفای صدرلرینی ویروب منصف اولانلری قائل اولوب دم چکمه‌یلو . بی‌انصاف اولانلر « مارده‌لی اثواب ایسته‌میز . همان نقد اقچه غروش الوب آلتون ویریریز » دیه فریاد ایتدیلر . پاشای ذیشان حکیمانه حرکت ایدوب هر برینه دلنوازلق ایلدی . « بوقوله راضی اوله‌لم » دیه تسلی‌ٔ خاطر بولوب دعای خیر ایدرك نردباندن اشاغی اینديلر . حقیر انی کوردم که ابو سعید وعزیز افندیلر آدملرندن یتمش سکسان مقداری فسده اشاغیده‌کی آدملرك اشقیا ، زوربالرینی اغوا ایدوب همان اشاغیدن نیجه یوز بیك آدم نردباندن یوقاری فریاد ایله دیوانخانه‌یه چیقوب پاشانك یوزینه قارشی شتوم وکوناکون زباندرازلقلر ایلدیلر . حکمت خدا پاشا بالضروره تهوره کلوب

بونلری ینه عصا ایله قارشدیروب، نردباندن اشاغی قوغدی . طوغری ینه باب همایون اوکنه وارنجه بوابلر باب سعادتی سد ایدوب تکرار صدای الله‌الله رها بولدیردیلر . تمام اوچ ساعت غلغله اولدی . مکر ایاصوفیهٔ کبیر ایچنده جمیع علماایله شیخ‌الاسلام عزیزافندی حاضرایمش . شیخ‌الاسلام « امت محمد ینه وزیره واروب حضورنده تظلم ایلدی. اندن متنبه اولوب‌ده دفع مظالم ایلدیمی ؟ » صوردقده اهالی « خیر ، سلطانم ، ینه بوقدر سادات کرامی وبوقدر عباداللهی عصا ایله اوروب مجروح ایتدی . نیجه آدملر هلاك مرتبه‌سنده‌در . » دیدکلرنده « امت محمده انك وزارتی لازم دکل ، ازاله‌سی لازمدر . همان پادشاهه حالکزی اعلام ایدوب (الله الله) دیك » دیه خاقی فتنه وفساده ترغیب ایدردی . بوحالده ایکن پاشا بیوردیلر که « آیا.. بزدن برعاقل ، حمول ، خلوق کیم وارکه بوطائفهٔ متحزبین — که حضور مزده (سزدن راضی اولدق) دیه تسلیٔ خاطرله کیدوب ینه غلغله‌یه آغاز ایلدیلر — دن خبر کتوره ؟ » دیدیکنده جوانب اربعه‌سنه برخیلی باقدی. کیمسه قالقوب‌ده « سلطانم ، فرمانکز اولورسه بن کیدرم » دیمدی . همان قده محمد کتخدا دیدی‌که : « سلطانم، بواشرای اجلاس — که بقال ، چقال، محتکر ، عزاز ، بزار ، حمال، جمال قومدر، اولوم اولری دکللردر ، اسهان، امهان ، کلستان ، بوستان اربعه وفاطمه‌سندن لچه‌مزلر — ك وقعلرینه چاره بودرکه بزم سرایده حالا بیك یدی یوز خرج الیر اغوات وقره قوللقچی واردر . قارشی خانه‌مزده داسنیك امیرزا وحنیفی خلیفه جنکنی کورمش ودیار بکرده سنجار داخلنده‌کی صاچلی کردنی قیردیغمز جنکارده بولنمش اوچ بیك جنك ار آبازه ، چرکس ، کرد ، کورجی ، آرنبود یکتلریمزوار . یوز اللی توفنك انداز بالطه‌جی واردر . درت یوز اچ اغالری وارکه جمله‌سی التی بیك عسکر اولور . ابتدا تنبیه ایده‌لم . ایاصوفیه قپوسنی سد ایتسونلر . آندن بوستانجی‌باشی‌یه خبر ویره‌لم . سروی‌قپوسی ایچره بوستانجیلر سلاحلریله حاضرباش اولسونلر . همان بز سرای قپوسنی آچوب اوچ‌بیك آتلی وپیاده‌ایله باب همایونه طوغری جبه‌خانه یولنه چیقوب بوخلقك آردینی آله‌رق ایاصوفیه

قپوسنی قپاده‌لم . اوچ عسکرك اورته‌سنده قالان بقال ، چقال کدیلرینی ینه اورته‌یه آلوب اویله قاییچ اوره‌لم که طبانی یصی محمد پاشا حلبده عسکره اورمامش اوله !.. بوطرفه قاچانلری محضر اغا یولداشلری وخانه‌ده اولان آدملرمز قورشونه صوقسونلر . بوحال برزمان داستان دوستان اولوب سویلنه . همان‌سلطانم، توابع ولواحقه جبه‌خانه ویره‌لم . جبل سنجاردن غنائم الدیغمز بیك مقداری مکمل توفنکمز وار . تیروکمان حددن افزوندر . » بووجهله پاشایی جنکه ترغیب ایدرکن قوصقه فرونلی محضر اغا تبدیل جامه اولوب اشاغی بالطه‌جیلرك حرم قپوسندن طشره فرار ایتدیکی خبری پاشایه کلدکده‌خیلی متألم اوله‌رق بددعاایدوب « الهی افلاح اولماسون ! » بیوردیلر. ینه‌باب همایون اوکنده غلغله چوغالدی .

احوال غریبهٔ تلخیص حسین اغا — مقدما پاشا افندمز « آیا خلقك غلغله‌سندن کیم خبر آله » بیوردیغنده برفرد آفریده خبر کتیرمکه قادر اوله‌مادی ایدی . او اثناده همان تلخیص حسین اغا قالقوب « سلطانم (العجلة من الشیطان والتأنی من الرحمن » دیرلر . صبر ایله‌یك کوره‌لم آیینهٔ دوران نه صورت کوسترر ؟ کرچه سلطانم ، بزم عسکرمز کتخدا بکك بیوردیغی اوزره دلاوروهنرورلردر اما بوقومك جمله‌سنك عقلی کوزلرنده‌در . بیك قدر یکیتمز حرم آردنده‌کی قپودن ، جبه‌خانه صوقاغنده صارقجیلر طرفندن « اور ، ها ! » ایلسه‌لر ، ایکی بیکی بیوك دمیر قپودن باب همایونه وارنجه اور ایلسه‌لر ، نیجه اچ اغالری پنجره‌دن باب همایون اوکنده اولانلره قورشون اورسه‌لر خدا حقیچون آنلردن برجان خلاص اولمازدی . اما سزك ملك نامکز بد نام اولوب جمیع خلق سزه خیر دعالر ایدرکن بددعا ایتمسونلر . کل ، اول بن سنك یولکه جان وباش فدا ایدوب اول غلوعام محلنه واره‌یم ، کوره‌یم ، سوز آلایم ، لطف ایله سوز ویره‌یم . مدارایی الدن قومایایم . همان بنی خیردعادن فراموش اتمیك » دیدکده پاشا « خوش، نه‌کوزل ! الله خلاص ایلیه . اماحسین‌اغا سن قتی‌اصطلاحجی، وعباره‌جیسك. سن (کلم الناس علی قدر عقولهم) ی بیلمزمیسك؟ انلر برآلای حشراتدر .

سن‌ده فضولجه‌سك . قورقارم‌که برناسزا کلام خلط ایده‌سك . آنلره بومحلده
التیام ومدارا ایله کلمات ایتمك کرکدر . آنلره سلام ویره‌رك شیخ الاسلامه
واروب دست بوسدن صوکره « مرادیکز اوزره التون تحصیلی رفع
اولدی » دیه‌سك . دیو نیجه نصیحت آمیز تعلیملر ایتدکدن‌صوکره « کوره‌یم
سنی » دیوب معتادقدیملری‌وجهله فاتحه اوقودیلر . حسین اغانی شیخ الاسلام
وسرچشمه آخی اوران بابایه سلام ایله یوللادقدن صوکره حقیره « یوری
اولیام ! سن‌ده حسین اغادن آیریلمیوب مشاوره ایله کیدك . قورقه ،
بوجمعیتدن سکا بر نسنه یوقدر . یوری الله ایشکی اوکاره » دیوب فاتحه
اوقودی . حقیرك اوزرینه اوفله‌دی . حقیر مطروش اولدیغمدن باشمدن
دستارمی چیقاروب بریدکجی تاقیه‌سی و برچوقه دوله کیوب اتك درمیان
ایدرك حسین اغا ایله بزم سرای قپوسندن چیقوب غلاممك بر سرحدیسنی
کیوب آلتنه پالاقلیجی کمریمه بندیروب توکلت علی الله دیه‌رك بیوك حرم
قپوسندن چیقدم . اصلا آدم یوق ایدی . زیرا سرایمزك پنجره‌لری دینه
کلمکدن‌خوف ایدییورلردی . حسین اغا ایله بعض عافیت اندیشانه کلمات ایدرك
بیك بر آیاق بر آیاق‌اوزره پرسلاح اولمش‌عسا کردریا مثال‌ایچره کیردیکمزده
چتال، فتیل رایحه‌سندن کچلمز ، جبه وجوش ، قلیچ وقلقان آیینه‌سی
شعشعه‌سندن آدم سچلمز ایدی . حقیر بو جمعیت کبرایی کوروب مبهوت
اولدم . حسین اغا غایت محتشمانه صوفه قابلی قاقوم کورك ودستار مصاحب
ایله ، آردنده اون ایکی عدد الوان اقمشهٔ فاخره ثیابلی محتشم خدمتکارلریله
طرفینه سلام ویره‌رك باب همایون اوکنده‌کی آبدست موصلوقلرینه واردی .
اوراده برالای‌چاپور عسکرینی‌سوکوب کیدرکن « دون اغازه‌یه‌کیدرسك ؟ »
دیدیلر . حسین‌اغا « ایلریده زوربا باشیکزه کیدرم » دینجه‌عقلم باشمدن کیتدی .
انلرده « ایشته بز زوربا باشی‌یز ، سویلیه‌جکك وارسه بزه سویله‌نه‌دیرسك؟ »
دیدیلر . همان حسین اغا « بره بن ستوزمی آدم اغزلی آدمه سویلرم » دیو
ایلری کیتمکه قصد ایدنجه ایچلرندن بری شتم ایدرك « بزی بکنه‌مدکمی ؟
نه‌هرزه‌کارلق ایدرسك » دیدی . حقیر دیدم‌که :« بره غازیلر ! مرادی سزی

بکنمه‌مك دکلدر . انجق دیمزك دیره‌کی مفتی افندی حضرتلرینه کیدر .
وزیر سزه سلام ایتدی . جمله امت محمدی مرادلری اوزره سالیانه اولنان
التونی‌قالدیردی . . بواغانی ایاصوفیه‌جامعنده‌کی شیخ الاسلامزه کوندردی . »
دیدیکمده « هی الله وزیردن راضی اولسون » دیه طرف طرف معقول
معقول « اغایه یول ویرك » دیه راه‌کشاده ایدرکن حسین اغا ایلری طوغری
کیدییوردی ، کیدرکن‌ده « بره آدملر ، بوفساد ایچون نه‌جمع اولمشسکز ؟
قاضی زاده حضرتلری بوایاصوفیه جامعنده کرسیده هرزمان وعظ ونصیحت
ایدوب « جمعیت ممنوعدر » دیو قهوه‌خانه‌لری منع ایتدیرمدیمی ؟ یاسز نه‌یه
جمع اولمشسکز ؟ داغیلك ، یرلی یریکزه وارك . یوقسه شمدی باب همایون
قله‌سندن طوپلر آتش ایدیله‌رك جمله‌کز هلاك اولورسکز . وزیر سراینده
حاضرباش اولان عسکر ایکی طرفدن سزی چویررسه بی امان قالیرسکز ! »
دیدکده حقیر سهل کیریجه قالدم . همان عسکردن بری حسین اغانك باشندن
مصاحب صاریغنی توفنك اوجیله طاقوب دوشوردی . حسین اغا لاز اولمغله
همان لهجهٔ مخصوصه‌سیله « باق آ ، اصلاجاغی ! بن پادشاهك تاخیصجیسی
اولام ، ایکی‌پادشاهك مابینلرینی اصلاحه قادر اولام سزی اصلاحه کلدیکمده
بنم باشمدن صاریغم دوشوررسکز ! » دیه برآدمه دست درازلق ایدوب
اورنجه کوردم‌که خاروخاشاك طوتوشدی . همان حقیر کندیمی سائر خلق
ایچره پنهانه چکوب طوردم . آنی کوردم‌که حسین اغانی ابتداسله ومطرق
وبعده قلیچ ایله قاچیره‌رق‌تا اشاغی حرم همایونه طوغری کتیردیلر ، اورادن
آرقه‌سندن کورکی آلوب میان کمرینه موصلوقلر یاننه سوردیلر واوراده
حشرات بر برین قلیچ اوشوروب یوقوش اشاغی ملك احمد پاشانك حرم
قپوسنك اوکنه کلنجه اوردیلر . نیجه یردن زخم خورده نعشنی حرم قپوسی
اوکنده براقوب بری قوینندن تاخیص کیسه‌سیله ساعت وبیچاق ایله‌خنجرینی
یغما ایدوب پاشا سراینده‌ن‌قورشون ایله اوررلر دیو قاتللر فرار ایدرك نعشی
میدانده چابالایه‌رق ، دپه‌له‌نه‌رك قالدی . همان حقیر یوقوش اشاغی سکردوب
فی‌الحال بزم سرای قپوسنه کلوب « بره بیلدیرم ! قپویی آچك قپویی . بن

اولیا چلبی‌یم » دیو اولانجه فریادی ایتدم . هله بیك محنتله قپویی آچه‌بیلوب حقیری ایچری آلدیلر . طوغریجه پاشانك حضورینه واروب واقف اسرار اولدیغم منوال مشروح اوزره پاشایه بر-بر تقریر ایدوب « ایشته نعشی بزم ایچ اغالرینك پنجره‌لری اوکنده چبالانوب یاتار » دیدم . پاشا « بن دیمدمی؟ فضولدر . ایشته کوردکمی ، انالله ! اما ان شاءالله حیات بولور » دیدی . بعضلری « سلطانم ! شمدی کوردك ، دها جان چکیشوب چبالر » دیدیلر . همان پاشا « بره شونی ایچری آلیر بریکیت یوقمی ! یوز آلتون ویره‌یم ! » بیوردی . آدملر کیتدیلر . حقیر اغالر پنجره‌سنه واروب حسین اغا « آیا نیجه اولور؟ » دیه سیر ایدرکن برده کوردم‌که بر آدم یردن طوپخانه‌نك عیسی چلبی صومونی قدر بیوك بر طاش اموزینه آلمش کلدی . حسین اغانك نعشی اوزرنده طوروب « بره ظالم ، بره ملعون ! بره پیر او اوغلی ! صاری غنائی افندینك فوتیله سن دکلیسك‌که بنم کونیه دزدارلغمی المدن آلان ! ایشته بولدك بلاكی ! » دیوب طاشی حسین اغانك کوکسنه اوره‌رق فرار ایتدی . همان حسین اغا حیات بولمش کبی ایاغه قالقوب ینه ییقلدی وینه قالقوب سرسم وسرسری دوشه قالقارکن عبدالرحمن نام غلام خضر مثال یتیشوب افندیسنی چوال کبی آرقه‌سنه اوره‌رق بزم سرای قپوسنه کتیردی . کوچله قپویی آچوب ایچری صوقدی . درحال حسین اغانك یاره‌لرینی صاروب جراح کلنجه‌یه دکین بوغازینه قدر آت فشقیسی ایچنه کومدیلر . بواثناده بتون پاشاعسکرینك پرسلاح غلو عام اوزرینه یورومه‌سی امر ایدیلوب سرای قپوسی آچیلدی .

حکمت خدا او اثناده یتمش سکسان قپوجیله خنکار قپوجیلر کتخداسی ابراهیم اغا پاشایه کلوب « بیورك ، سزی سعادتلو پادشاه عالمپناه حضرتلری ایستر » دیدکده پاشا « اغا ! بوغلو عام حشرات ایچره نیجه کیده‌یم ! لطف ایله پادشاهك آیاغنی اوپرم . حسن تربیه ایله حالمزی اعلام ایله » دیه قوینندن مهری چیقاروب صوندی . ابراهیم اغا « حاشا ثم حاشا ! بن مهری آلمغه کلمدم . » دیدی . پاشا « آل . ایمدی شو بیك آلتونی ، وار واقع حالی اعلام ایله . ینه خدمت باقی » دیه‌رك کوندردی . اما غلو عام حشراتنك فریادلری

اوجه پیوسته اولیوردی . الحاصل اوچ کره حضرت پادشاهی طرفندن قپوجیلر کتخداسی ، باش خصکی اغا ، خاص اوطه باشی کلوب پاشایی دعوت ایتدیلر . پاشا (ولاتلقوا بایدیکم الی التهلکة) نص قاطعی اوزره « بن کندیمی تهلکه‌یه آتوب بوچاپور عسکری ایچندن حضور پادشاهی‌یه واره‌مم . عمومه مخالفت قوهٔ خطادندر . البته کیده‌مم » دیدکده دردنجی دفعه‌ده قپوجیلر کتخداسیله خاص اوطه باشی حسن اغا کلوب « حضور پادشاهی‌یه کلیکز ! والله سزه ضرر یوقدر . یا مهری ویرك » دینجه پاشا حمد خدا ایدوب « اغالر والله بن مهری پادشاهمه اوچ کره ویردم ، آلمادیلر . بکا بر ناپاره احسان ایله‌سونلر . برایالته کیده‌یم » دیه مهری قپوجیلر کتخداسنه ویروب برر کیسه آلتون ویرر ، خلعت سمور ویروب « پادشاهمك پای سعادتنه یوز سوره‌رم » دیدی . انلر دخی طشره چیقوب کیدرکن « ایشته مهری وزیردن آلدق . داغیلك امت محمد ! » دیدکلرنده فریاد وفغان دها زیاده‌لشوب « بز یتمش آدمك قتلنی ایسترز » دیدیلر . همان باب همایون آچیلوب شیخ الاسلام عزیز افندی ایچری حضور پادشاهی‌یه دعوت ایدیله‌رك یوز اللی قدر علما وسرکارده اولان اختیار مواجههٔ شهریاری‌یه واروب مشاوره ایدرك مهری سیاوش پاشایه ویروب آلای عظیم ایله سیاوش پاشا طشره چیقنجه حشرات « الله مبارك ایلیه ! همان دفتریمزده اولان یتمش عدد آدملری قتل ایدوب مستقل وزیر اعظم اوله‌سك » دیدیلر وجمله خلق داغیلوب کیتدیلر . همان اول ساعت بکتاش اغا یکیچری اغاسی ، قول کتخداسی بشر ، التیشر یوز پرسلاح کحیلان آتلی عسکرلریله پاشایه کلوب بولوشدقلرنده « سلطانم ! نیچون بزه خبر ایتمدن مهری ویردیکز . سنك اوغوریکه جمله قیریلیردق » دیو پاشایه عتاب آمیز سوزلر سویلیوب آغلادیلر . پاشا « باق آ ! اغالر ، الله سزدن راضی اوله . سزلرله حسن الفت ایدوب اون درت آی صدراعظم اوله‌رق دین مبینه علی قدرالامکان حسن خدمت ایلدك . حمد خدا سلامتله خلاص اولدم . اما سزلر شمدنکیری باشکزه تدارك کورك » دیدکده « نه ایتدکسه کندی کندیمزه ایتدك » دیه اغلاشارق پاشا ایله حالاللاشوب الای عظیم ایله

سیاوش پاشایه رغماً قپوسی اوکندن عبور ایدوب « مبارکباد »ه وارمادیلر . سیاوش پاشا پك متألم اولدی . ایرتسی کون خاص اوطه باشیله خط همایون کلدی : « بنم لالام ملك احمد پاشا ، سکا مصر ، بغداد ، بودین ، اوزی ایالتلرندن برینی احسان ایتمشمدر . قنغی ایالتی مراد ایدینیرسه‌ك بلا قلمیه صدقه اولنمشدر . عرض ایده‌سك » . پاشا دخی اوزی ایالتی عرض ایدوب اوچ کیسه آلتون ، اللی قطار قاطر ، اللی قطار دوه و بر اوطاق احسان اولندی . پاشا سعادتلو پادشاهه وداعه واروب آندن صدراعظم سیاوش پاشایه کیتدی . بر برلریله اول قدر حقلی آشنالق ایتدیلرکه کورن حیران قالدی . بربرلرینه بیکارجه نصیحت آمیز سوزلر سویلیوب بعده شربت وبخور کلدی . صوکره سیاوش پاشا بزم پاشایه ایکی کیسه آلتون ایله بر سمور کورك ویردی . بر برلریله اوپوشوب وداعلاشدیلر . آندن شیخ الاسلامه واردی . بورادن صوکره پاشا آرتق سرایه کلمیوب بسم الله ایله طوغری ادرنه قپوسندن طشره چیقوب (اوتاقجیلر) نام سرایده مکث ایتدی . پاشانك طوغلری وجمله عسکریله قده محمد کتخدا مهترخانه دوکدیره‌رك طوپجیلره کلوب مکث ایتدی . پاشا افندمزك عقبینجه (قیا سلطان) افندمز دخی کوچ ایدوب سائر مهمات ولوازم کوریلیر کن ۱۰۶۱ سنه‌سی شهر رمضان المبارکنك التنجی چهارشنبه کونی استانبول ایچره برغلغله عظیم اولوب استانبول قپاندی . بکتاش اغایه بروسه سنجاغی ، یکیچری اغاسنه ارضروم ، چلبی قول کتخداسنه‌ده سنجاق احسان اولندی . بو اثناده بکتاش اغایی قید وبند ایله کتیرولرکن سیاوش پاشا قتل ایندیردی . یکیچری اغاسی‌ده قتل اولندی . صاری کاتب بوحالی پرملالی ایشیدوب کندیسنی یجاق ایله اوره‌رق اولدیردی ودها نیجه آدملر اولدیریلیه‌رك بکتاش اغا وچلبی کتخدا ویکیچری اغاسنك جمیع مامملکاری ضبط اولنوب قعر زمینلرندن نیجه دفائن چیقاریله‌رق خزینهٔ پادشاهی‌یه تسلیم اولندی . ینه او ساعتده مشهور قوجه کوسم والده‌یی قیزلر اغاسی (دیو سلیمان اغا) مخنوقاً شهید ایلدی . بوحال اوزره اوچ کون ، اوچ کیجه درون استانبولده چارشی وبازارلر

قپانوب غلغله اولدی . شهر هرج ومرج کسیلدی . ملك احمد پاشا بوحاللری ایشیدنجه سیاوش پاشا حقنده شو سوزلری سویلدی : « اللی ، التمش کون صدراعظم اولمق ایچون ام دنیا اولان ایکی پادشاه والده‌سنی مظلوماً شهید ایتدیردی . سیاوش پاشا افلاح وبرخوردار اولماز . همان جناب باری اناسنی آغلاتمیوب برادری حسین بك صاغ اوله . خدا سلامتله وزارتدن قورتاره ! عظیم ورطه‌ده وزیر اولدی . » پاشانك کوزلری آغلامدن طاس پرخونه دوندی . ایرتسی کونی سیاوش پاشا طرفندن اون عدد جبار مباشر چاوش کلوب « البته اوزی ایالتنه کیده‌سك » دیه الحاح وابرام ایلدیلر . پاشا « امر پادشاهکدر ، تیز طوغلر کیتسون » بیوردی . چاوشلر حضورنده طوغلری چکمجه‌لره کوندروب چاوشلاره احسان ویردی . حقیر دخی بیله‌سنجه کیتدم .

صدراعظملقدن معزول ملك احمد پاشا ایله اوزی ایالتنه وابتدا روم ایلنه سیاحتمز

اولا استانبولده طوپجیلر نام محلدن بسم الله ایله جانب جنوبه داود پاشا باغچه‌سنی وطاشلغی ، سائر معمور قرایی کچوب (چکمجهٔ صغیر) قصبه‌سنه کلدك . ایوب مولویتی حکمنده نیابتدر . قلعه‌سی لب دریاده اولوب زیاده خرابدر . شهری لب دریا ایله ساحل بحرده نصفی دوزده ، نصفی بایر اوزره ، جمله التی یوز خانه‌لی ، باغلی ، باغچه‌لی ، آب حیات صولی ، سراپا کیره‌میت اورتولی اولردر . جمله اون یدی محرابدر . بایر باشنده (تکیه جامعی) برمناره‌لی وقورشون اورتولی بر جامعدر . مدرسه‌سی عبدالسلام بککدر . (چارشی جامعی) جماعت کثیره‌یه مالك ، برمناره‌لی ، قورشونلی ، چارپشته قبه اورتولی جامع صغیردر . بر حمامی ، یدی عدد کارکیر بنا خانی ومکتب صبیانی ، اوچیوز قدر دکانی واردر . سوق سلطانیسی شهراه اوزره واقع اولمغله جمله طریق عاماری سراپا بیاض طاش قالدیرم دوشه‌لیدر .

اوصاف بحيرۀ چكمجۀ صغير — مرمره دكزينك كنارينه متصل بر بحيرۀ صغيره‌در . دائراً مادار جرمی يدی ميلدر . اما اول قدر مالح دكلدر . اوّل زمانده (يانقو بن ماديان) استانبول قلعه‌سنی بنا ايتمكه مباشرت ايتدكده قرنداشی تاريخ صاحبی (ينوان) قرال — كه علم هندسه‌ده فريد عصر ايدی — طونه نهرينی استانبوله آقتمغی درعهده ايدوب بش كره يوز بيك آدم ايله حالا طونه نك (دميرقپو) ، تخته‌لی نام محللرندن قازوب يدی سنه‌ده طونه لغملرينی استانبول قربنده (آزادلی) نام محله كتيروب قرنداشی يانقو بن ماديان كله‌رك « ايشته بو محلده طونه‌يی قويوويرديلر . ايشته عورت كبی صاچندن يدوب كتيرلر » ديجه بامر خدا طونه نهری استانبوله كيروب يكی باغچه ايچندن جريان ايدرك لنغه قپوسی قربنده دريايه مخلوط اولمش ايكن همان تكرار مذكور آزادلی قريه‌سندن غائب اولوب قرق كليسا قربنده ينه حصارده ، پيكار حصارده ، پراوادی قربنده دونه‌دكرمانلرنده بر قسمی ظاهر اولور . بو كوچك و بيوك چكمجه‌لرده بر قسمی كوريلور . چونكه حالا طونه‌نك كلديكی منفذلر ظاهردر . طونه‌يه مخصوص مورينه ، مرسين و چيقه بالقلری بو بحيره‌دن چيقار . بر كره چكمجه كولی ساحلنده طوپ قپولی محمود اغا ياليسنده اوطورركن صيادلر بر كوچك مورينه بالغی صيد ايدوب سلطان ابراهيم خانه هديه كوندرديلر . معلوم اولدی كه بورادده طونه منفذی واردر . آنك ايچون صويی پك آجی دكل . اصل دكز ايله بو بحيره‌نك اره‌سی براوق منزليدر . بو بحيره‌يه هنكام شتاده نيجه دره‌لر كلوب جريان ايتديكندن اياغی داغما دريايه آقوب اوزرنده جسيم بر كوپری واردر . كوپرينك اساسی سليمان خانك ايسه‌ده اتمامی سليم خان ثانی‌يه ميسر اولمشدر . بوراسی استانبولدن روم ايلی ديارلرينه كيدن خاص وعامك ممری اولوب خيرات عظيمه‌در . بو بحيره‌نك چوره‌سی معمور و آبادان باغلی ، باغچه‌لی چفتلكلردر .

ممدوح مارماهيسی ، ماهی پسی ، ماهی بلارياسی اولور كه غايت لذيذدر .

بو قصبه‌دن جانب جنوبه كيدرك بحيره اوستنده‌كی جسری عبور ايدوب (چكمجۀ كبير) قصبه‌سنه كلدك .

اوصاف چكمجۀ كبير — بوده ايوب مولويتی نواحيسندن لب دريا ايله كنار بحرده بيك خانۀ زيبالی ، باغلی ، باغچه‌لی ، آب حيات چشمه سارلی ، جمله كيره‌ميت اورتولی ، فوقانی و تحتانی معمور خانه‌لری حاوی قصبه‌در . اوقافدر . صوباشيسی ، يصاقجيسی واردر . استانبوله ياقين اولديغندن كتخدا يری ، يكيچری سرداری يوقدر . لب دريادده خراب قلعه‌سی واردر . جامعلرندن (محمد پاشا مسجدی) معمارسنان اغا بناسيدر . اون بر عدد صغير و كبير قورشونلی خانی واردر . عمارتی ، مدرسه‌سی ، مكتب صبيانی ، چارشی و بازاری واردر . خانلر اوكنده‌كی ميدانده برچنار منتها جنبنده‌كی چشمه‌نك تاريخی بودر : « ينه آقدی جهانه آب كوثر » . (عبدالسلام مدرسه‌سی) عظيم مدرسه‌در . طلبه و مدرسله معمور اولمش رصاص خاص ايله مستور مدرسۀ معموردر . آينده و رونده‌يه نعمتی مبذول دارالاطعامی واردر . حماملری ، مكاتب صبيانی ، معمور و مزين كفايه مقداری دكانلری واردر . محكمه قربنده‌كی بيوك كاربان سرای بيك آت آلير بنای عظيمدر . آب و هواسی غايت لطيفدر . بحيره‌سنك اوصافی جلد اولده مسيره‌لر اوصافنده محرردر [۱] . بو چكمجه ايله كوچك چكمجه‌نك اره‌سی دريادن اون ايكی ميلدر . بو كولك جرمی دائراً مادار اون ايكی ميل احاطه ايدر . اطرافندن يدی عدد دره بو كوله منصب اولور . باشليجه‌لری ازادلی دره‌سی ، چتالجه دره‌سی ، بابانقاش دره‌سی ، قودق دره‌سيدر . شدت شتاده بو بحيره دخی دريا ايله مرمره‌يه دوكيلور . سهل شورجه‌در . كولك بشقه امينی واردر . يكيچری قوللوغی ، كومرك امينی واردر كه جسر باشنده آينده و رونده‌نك متاعنی و قاچاق غلامنی و حراميلری قيد و بند ايدوب يوكلردن باج آلورلر . كولنده پسی بالغی ، ييلان بالغی اولور كه ممدوحدر . بو بحيره‌نك اياغی اوزرنده عبرتنما بر كوپری اولوب ايلك بانيسی سلطان سليمان خان ، متممی سلطان سليم خان ثانيدر . قوجه معمارسنان مرحومك بناسيدر . يكرمی آلتی كوزلی اولوب هر كوزی كهكشان آی سمايه سرچكمش

[۱] جلد اول — ٤٨٦ صحيفه

قوس قزحدن نشان ویریر . کوپرینك شمالدن جنوبه طولی برمیلدر . هپ تراشیده ، مصیقل ، مجلا طاش ایله بنا اولنمش برجسر قویدر . جسرك اورته‌سنده بر بیاض مرمر خام اوزرنده قره‌حصاری حسن چلبی خطیله (سلطان ممالك العرب والعجم السلطان بن السلطان السلطان سلیم خان ابن السلطان سلیمان خان ابن ..... الخ) دیه تاریخلری محرردر . بوخط سحر آثارك تحتنده جسرك تاریخی بودر :

دیدی تاریخن هدایی اول زمان — یابدی آب اوزره بوجسری شه‌سلیم

سنه ۹۵۷

دیکر تاریخ هدایی : « ایلدی کامل سلیمان کوپروسن سلطان سلیم »

مصارف جسر یوزاون درت یوك یتمش اوچ بیك سکزیوز اللی آقچه‌در .[۱] دیکر تاریخ : « تم امر جسر » . بورادن جانب جنوب غربه طوغری معمور وآبادان قرالر ایچره عبور ایدرك (سیلوری) قلعه‌سنه کلدك .

قلعهٔ سیلوری — بوراسنی یانقو بن مادیانك سیلوری نام اوغلی بنا ایتمکله انك اسمیله ولسان یونانی اوزره یاد اولنور برقلعهٔ رعنادر . قلعه لب‌دریاده اولوب ادرنه فاتحی مراد خان ادرنه‌دن صوکره شبخون ایله بورایی فتح ایتمشدر . بعده قوص اووه صحراسنده مراد خان کفاری منهزم ایدوب لاشه‌لرینی نظرعبرتله سیرایدرکن (میلوشی‌قوبلا کی) اسمنده بری صحرا‌یسرق غازئ نامداری شهید ایتمشدر . بعض روایاته کوره بومیلوشی ایاچیلك ایله کلوب شهید ایله‌مشدر . صوکره ملعونی غلمان خاصه پاره پاره ایلدیلر . بوندن صوکره کفارك قراری قالمیوب طرف طرف، فرجه بولوب دست اسلامده اولان قلعه‌لری استیلا ایدوب بوسیلوری‌یی دخی محاصره ایدرك قبضهٔ تصرفلرینه آلدیلر . صوکره ییلدیرم بایزید خان استانبولك نصفنی صلح ایله فتح ایدوب جبه‌علی قپوسی ، ایاقپوسی ، پتره قپوسی سمتلرینه قدر یرلر دست اسلامده اولوب کل‌جامعی معبدخانه‌مز وسرکه‌جی تکیه‌سی محکمه‌مز اولدیغی سنه بوسیلوری قلعه‌سنی دخی شهزاده علمشاه مرحومك همتیله تکرار

[۱] (۱۱٤،۰۷۳،۸٥۰) آقچه‌در .

ضبط ایله‌مشدر . صوکره ییلدیرم بایزید حضرتلری خدعه‌سنه اوغرایوب بونك اوزرینه استانبول تکفوری دخی جمله امت محمدی بروسه وادرنه‌یه نفی ایدوب بوسیلوری‌یی دخی امت محمددن خالی براقدی . اهالی قارشو اناطولی طرفنه کچدیلر . بواثناده روملر سیلوری‌یی استیلا ایدوب متانت اوزره معمور ایلدیلر . بعده ابوالفتح محمد خان ولی محمود پاشا واسطه‌سیله سیلوری قلعه‌سنی تکرار فتح ایتدیرمشدر . ایوب قضاسی خاکنده یوز اللی اقچه‌لق قضادر . صوباشیسی ، کتخدا یری ، یکیچری سرداری، محتسبی وار . مفتی ونقیبی یوق ، اعیان واشرافی چوق .

اشکال قلعهٔ سیلوری — مرمره ساحلنده استانبول خاکنده بریالچین پشته اوزره مربع شکلده بنا ایدلمش بر قلعهٔ رعنادر . قرقیدی قله‌سی ، شماله آچیلیر بر قاپوسی واردر . دائراً مادار جرمی (۲۵۰۰) آدیم اولوب درون قلعه‌ده ساکن (۲۰۰۰) آدمی وبشیوز کیره‌میت ایله مستور خانهٔ معموری واردر . درون قلعه‌ده کلیسادن یاپمه خنکار جامعی وار . خان ، حمام ، باغ ، باغچه فلان یوق . سرایلرندن حیدر اغا سرایی دریایه ناظر جهانما برسرای رعنادر .

سیلورینك واروشی — لب دریاده اون‌یدی محله و (۱۶۰۰) باغلی ، باغچه‌لی خانه‌ایله معمور برشهراولوب استانبولك برمحله‌سی دیمکدر . حقیقة‌الحال (ینوان) تاریخنك قولی اوزره بوسیلوری استانبول قلعه‌سنك برکوشه‌سی اولوب .حالا استانبولدن بومحله کلنجه‌یه‌قدر قلعه دیوارلرینك آثاری آشکاردر . اسکی استانبول سورینك برکوشه‌سی دخی قره‌دکز ساحلنده ترقوس قلعه‌سی ایمش . سیلوری ایله ترقوس قلعه‌سنك اره‌سی اون‌بر ساعت اولوب اورادن سیلوری قلعه‌سنه کلنجه‌یه قدر یدی‌قات قلعه دیواری ، یدی قات خندق حصاری حالانیجه بیك‌یرلرده برج وبارولریله ظاهر وباهردر . برکوشه‌سی‌ده قره‌دکز بوغازینك روم ایلی ساحلنده یوروس قلعه ایمش . اورادن طرابیه ، ینی‌کوی ، روم‌ایلی حصاری ، اورته‌کوی ، بشکطاشدن کچه‌رك طوپخانه‌ده‌کی قورشونلی مخزن برونه کلنجه‌یه‌دك قلعه دیواری ایمش . میت

اسکله‌سندن قاسم پاشا، خاص کوی، سودليجه ، ايوبه وارنجه‌يه قدر يرلر کورفز ايچی اولوب سرای برونيله قورشونلی مخزن برونی وقيزقله‌سنده عظيم طوپلر اولوب هيچ بر طرفده خوف وخشيت اولمديغندن اورالرده قلعه ديواری يوق ايمش . يدی قله‌دن ينه لب دريا ايله تا ينه سيلوری‌يه کلنجه‌يه قدر قلعه ديواری وار ايمش. بو حساب اوزره اول عصرده شمديکی استانبول قلعه‌سی ايچ قلعه کبی ايمش . صوکره روم ايلندن دشمنلر هجوم ايدرك بو سورلری بر ايله يکسان ايلمشلردر . صدده کله‌لم .. سيلوری اون سکز محرابدر . (قره‌پيری پاشا جامعی) برمناره‌لی عظيم حرمليدر. اسمی اولوجامعدر. بانيسی سليم خان اول وزراسندن وحضرت ابابکر الصديق (رضی الله عنه)ك نسلندندر. جماعت کثيره‌يه مالکدر . طشره حرمنك محراب صفه‌سی اوزرنده کی بلغمی عمودلر هيچ بر دياره يوقدر . عمارتی ، مدرسه‌سی ، دارالتعليم ومکتب صبيانی اولوب جمله بومعموره‌لر رصاص نيلکون ايله مستوردرلر . بوندن بشقه جامعی معلوم دکل . صغير وکبير اون آلتی عدد معمور خانی اولوب هپسی قزل کره‌ميت ايله مستوردر . ازجمله (قسام چلبی خانی) چارشوليدر. چارشوسی جمله يوز دکاندن عبارت اولوب ايچنده هر صنعت موجوددر . عمرناس اولمغله اکثرالغالب کارجيسی نعلبنديدر . بونك صاحبی قسام چلبی دخی قره پيری پاشا نسلندندر . ايکی عدد حمامی وار . بری پيری پاشانك اولوب آب وهواسی غايت لطيفدر . بوراده خنکار باغچه‌سی اولوب بوستانجيلری باغچه استادی واردر . شهرك معمور خانه‌لری هپ لب دريا‌ده اولوب خانه روز نهری جانب قبله‌يه ناظردر . قات اندرقات شاهنشينلی مکلف سرايلری واردر . شرق طرفی باغلق اولوب قلعه‌سنك ديبنده دکرمانلری وشهرك غرب جانبنده چورلی يولی اوزرنده سليمان خانك اوتوز اوچ کوزلی اوزون برکوپروسی وار . کرچه الحالجه برکوپری اولوب کمرلری خرده‌جه‌در ، فقط تام محلنده ياپديرلمشدر . بوجسر باشنده شهر طرفنده (سعدی بابا زيارتی) وار . تکيهٔ بکتاشيان ايچره مدفون اولوب کنديلری‌ده فقرای بکتاشياندندر . (وزير حيدر اغا زاده) بوجسر باشنده تکيه ايچنده سعدی بابا جنبنده

مدفوندر . آل عثمانك مناصب عاليه‌سندن يکيچری اغالغی ، بغداد ومصر قپودانلغی ، قائممقاملق ايله کامياب اولوب آخر کنديسينه سلستره ايالتی احسان اولنه‌رق اورايه کيدرکن بوينی اکری محمد پاشا کنديسنی بوسلوريده قتل ايتديره‌رك کله‌سنی دردولته کوندرمش ، نعشنی‌ده بورايه دفن ايتديرمشدر .

بورادن دخی قالقوب جانب غربه معمور وآبادان قرايی عبور ايدرك (چورلو) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ قديم چورلو — بانيسی يانقو بن ماديان‌در ديرلر . ايلك فاتحی ٧٢٠ تاريخنده ادرنه فاتحی خداوندکار غازيدر . قلعه‌سنی يرله برابر هدم ايدوب کيتمش ايسه‌ده کنديلری قوصوه‌ده شهيد اولدقدن صوکره کفار مجدداً تعمير وترميم ايدوب دست تصرفه آلمش . بعده ييلديرم بايزيد خان فتح ايدرك جمله دروديوارينی هدم ايتمشدر . حالا اثر بنالری چورلو شهرينك جانب شمالنده نماياندر . بعده ابوالفتح سلطان محمد خان فتح ايتمشدر . ادرنه حاکمی حکمنده يوز اللی آقچه‌لق شريف قضادر. ناحيه‌سی اوتوز پاره‌قريه‌دن مرکبدر . کتخدايری ، يکيچری سرداری ، محتسبی ، يکيچری قوللوغی ، يساقچيلری واردر. سفر همايون اولدقده هرمملکت خلقنه برکونا اوران ديرلر . بوچورلويه‌ده اوران اولانی بك ديه چاغررلر . جمله اوچ بيك قدر کيره‌ميت اورتولو تحتانی ، فوقانی کارکير بنا خانه‌سی واردر . اون بش محله‌مسلم واون بش محله کفره عدد اولنور . اسلام محله‌لری : آرابه‌جی باشی محله‌سی ، مصلح الدين افندی محله‌سی ، کچه‌جی زاده محله‌سی ، عباس زاده محله‌سی ، قره‌جه احمدسلطان محله‌سی ، برهان زاده محله‌سی ، حصار محله‌سی ، الحاج غنی محله‌سی، مصطفی افندی محله‌سی ، اودون بازاری محله‌سی، مشهورلری بونلردر. هرمحله‌ده برمسجد مقرردر اما اوچ يرده صلاة جمعه ادا اولنور. جماعت کثيره‌يه مالك جامعلری واردر . (آرابه‌جی باشی محله‌سی جامعی) کيره‌ميتلی‌در . (اسکی جامع) قورشونسزدر . عمارتی واردر . (عمارت جامعی) سلطان سليمان خانکدر. قبهٔ عاليلی ، حرم زيبالی ،قبله‌قپوسی طرفنده يان صفه‌لی، برمناره‌لی بر جامع روشندر . قبله قپوسی اوزرنده محرر بولنان تاريخ شودر :

شه سلیمان صاحب الخیرات　　قیلدی بوجامع شریفی بنا
فکر کردم که کویمش تاریخ　　کند آن‌وقت این صدا پیدا
هاتف غیب کفت تاریخش　　قد بنی معبداً لحب خدا

سنه ٩٢٨

بوجامع قپوسندن ایچری کیررکن صول طرفده روی دیواره جلی خط ایله یازلمش تعمیر تاریخیدر :

دعا ایدوب اسیری دیدی تاریخ　　شکروها به جامع اولدی معمور

سنه ١٠٠٦

چارشی ایچنده (ابوالفتح جامعی) کیره‌میتلیدر . اون ایکی عدد دارالتدریسی واردر . اما عمارت جامعی قربنده سلیمان خانك (قورشونلی مدرسه) سی معموردر . طلبه‌سی ، درسعاملری جانب وقفدن حجره‌بها ، لحمیه ، شمعیه‌لریله سائر وظائف معینه‌لرینی علی الدوام آلیرلر . یکرمی عدد مکتب صبیان ابجد خوانی واردر . ایکی عمارتی اولوب جمیع مسافرینه یومیه ایکی دفعه طعامی مبذولدر . چشمه سارلری چوقدر . یایلاق یرده واقع اولمغله جمیع ملوك بوشهری سقی وعباداللهك عطشنی دفع ایتمه‌ده عاجز اوله‌رق آخر بی حساب مال صرف ایدوب شهر ایچنه قیو کبی صهریجلری حفر ایتدرمشلردر . آنلردن آت دولابلریله جسته جسته صولر چکیلوب چشمه‌لره تقسیم وتوزیع اولنور .

مشهور چشمه‌لری — اولا چشمهٔ قدیم سلیمان خان تاریخی شودر :

شه سلیمان صاحب الخیرات　　مالك البحر و پادشاه بر
حق تعالی بهشته ایده قبول　　کلدی تاریخی (اجره الکوثر)

سنه ٩٢٥

(دایه قادین چشمه‌سی) اوچ عدد عین جاریه‌دن عبارتدر . (کورد سفر اغا چشمه‌سی) ، (عمارت چشمه‌سی) ، کفره محله‌سنده‌کی (آجی چشمه) وعمارت خانی قربنده مراد خان رابعك روزنامچه‌جیسی (ابراهیم افندی چشمه‌سی) ، چارشی ایچنده قول کتخداسی (سلیمان اغا چشمه‌سی) وسائره .

تکیه‌لری — (عبدی خلیفه تکیه‌سی) ، (قره‌جه احمد سلطان تکیه‌سی) ، (داؤد دده تکیه‌سی) ، بونلر مشهور آستانهٔ اهل توحیددرلر . ١٨ عدد خان عظیمی واردر . چونکه غایت ممرناس اولوب هفته‌ده ایکی کره بازارعظیمی اولوب آدم دریاسی کسیلور . خانلری کاملاً معموردر . درت خانی سراپا قورشونلیدر . چارشی باشنده (احمد افندی خانی) ، (تاقیه‌جی زاده خانی) ، خضراغا یولنده (اوطه باشی خانی) ، (یورمورجاق زاده خانی) ، (آقچه قویلوق اوغلی خانی) ، (عثمان دده خانی) ، (داؤد زاده خانی) ، (هدایةالله چلبی خانی) ، (قطر نعلبندی مصطفی بشه خانی) ، (قزل باش زاده خانی) ، (حسام دده خانی) مشهور مهمان سرایلردر . ایکی حمامی واردر . برنجی (دایه خاتون حمامی) بناسی ، هواسی لطیف وچفته‌در . اما صوءیی چوراقدر . (عمارت حمامی) سلیمان خانکدر . بوده چفته‌در . بوندن بشقه یکرمی آلتی قدر خاص خاندان اوحمامی واردر . اعیانندن شمسی زاده چلبی ، علیمی‌زاده افندیلر ، غیری افندی ، بالی افندی ، سردار علی بشه ، آرابه‌جی زاده‌لر مشهورلردر . آلتی یوز دکانی واردر . بدستانی یوق . اهل حرف تماماً موجود اولوب بر چوقلری خانلرده اولدقلرندن اکثر خانی بر بدستان کسلمشدر . جمیع ذی قیمت اشیا موجوددر . اما چارشوسنك کوزل قسمی بر شهراه عظیمك جانبنه دوشوب اوزرلری مستور ، طریق عاملری بیاض طاشلرله دوشنمشدر . بقاللر چارشیسی برسمته دوشمش ، ایالحاصل صنف صنف چارشیلری آیرلمش اولدیغندن بر برلرینه رغماً چارسوبی معمور ایدرلر . هواسی غایت لطیفدر . باغلری وار ایسه‌ده اوزومی ممدوح دکلدر . پینری روم ، عرب وعجمده مشهوردر . حتی خرده‌جه چورلی پینری ، دل پینری . قشاغوال پینری نه کاخ قاتیق پینرینه بکزر ، نه‌ده مدللی پینرینه ، نه‌ده شام قریشه‌سنه . پادشاهلره وجمیع دیارلره هدایا کیدرکه مصرك « جبن حالوم » ی آنك یاننده کویا وارنه‌پینریدر . زیراچورلی صحرالرنده سورولرله نیجه کره یوز بیك قویونلر وار . جمله‌سی اول وادی وچمنزارك نیجه بیك کونه ازهارندن اوتلایوب سود حاصل ایدرلر . بوشهرك خلقی غایت

منعم آدملردر ، نیجه بیك قویونه مالكدرلر . بوشهرك قبله‌سنده كنار بحر رومده تكفور طاغی بر قوناقدر . شمالنده قرق كلیساده بر قوناقدر . غربنده ادرنه درت قوناقدر . اطرافی غایت معمور كویلردن عبارتدر .

چورلی زیارتكاهلری — كوپریجی سمتنده (عثمان دده زیارتی) جمله اهل بلده بوذاته معتقد اولدقلرندن نذرلرله كلوب زیارت ایدرلر . (المولی بهشتی افندی) ویزه شهرندندر . قبره ایردی ، بهشته واردی . چورلیده زاویه ساحه‌سنده مدفوندر . مرقدی طاشنه (قد انتقل المرحوم . . . . .) دیه كندی خطلریله وفاتلرندن التی كون اول تاریخ تحریر بیورمشلر . تألیفاتی چوقدر . (المولی اوزون بالی افندی) عمارت مدرسی ایكن مرحوم اولوب مدرسه قربنده شاهراه اوزره دفن اولنمش . عالم ، فاضل ، مؤلف ، علم حدیثده یكانهٔ عصر برذات ایمش .

بوشهری تمام سیر ایدوب آندن جانب غربه كیدرك سور كنارنده ویران قلعه قربنده كفره محله‌سنده‌كی طاش كوپریدن عبور ایله (اولان بكی) قریه‌سنه وآندن ٦ ساعتده (دخان قارشدیران) قریه‌سنه كلدك . یوز خانه‌لی ، بر جامعلی ، بر خانلی معمور كویدر . چورلی وبورغاز آراسنده قیش كونلری تمام ٦ ساعتلك بیوك بر منزلدر . قیشین بوراسی زیاده‌سیله چامور وباطاقلق اولور . ینه جانب غربه كیدرك (بورغاز) شهرینه واردق .

اوصاف قلعهٔ بورغاز — بونی ایدرون قرالی بنا ایدوب (یانقو اوغلی آلینه) نام قراله هبه ایلمشدر . اوزمان او قدر معمور اولمشدر كه آلینه كاه استانبولده تكفور سراینده ساكن اولور ، كاه بورغازده قیشلایوب ایام بهارده استرانجه طاغلرینه یایلاغه چیقاردی . حالا اسكی معمورینك آثاری نمایاندر . سلیم خان ثانینك صوقوللی مشهور محمد پاشاسی بوشهری معمور ایدنجه اسكی آثار بناسنی هدم ایتدیرمشدر . ایلك فاتحی ۷۲۰ تاریخنده غازی خداوندكار غازیدر . فتحنده زیاده‌سیله كوچلك چكدیكندن « بره غازیلر ! شو بورغازی فتح ایدوب هدم ایده‌لم » دیمش وبعدالفتح اساسندن ییقمشدر . جابجا نیجه یوز یرده اثر بنالری معلومدر . قرق كلیسا سنجاغی خاكنده صوقوللی

محمد پاشا وقفیدر . ایكی یوز اللی عسكرله متولیسی حاكمدر . یوز اللی آقچه‌لق قضادر . واسع صحراده یدی یوز خانه‌لی ، باغلی ، باغچه‌لی ، خانه‌لری احمر كون كیره‌میت ایله اورتولی شهر معموردر . آلتی محله ، بش محرابدر . اوچی خطبه‌لیدر . (صوقوللی محمد پاشا حمامی) بانیسی سلیمان خان ، سلیم خان ثانی ومراد خانه قرق سنه وزیرلك ایتمش وعمرینی دولت خدمتنده كچرمش ونهایت دیوان پادشاهیده برسرحدلی طرفندن شهید ایدلمشدر . قاتلی وصیتیله خلاص بولمشدر . بوجامع زیبا اول وزیر دانانك اثر بناسیدر . وصفنده لسان قاصر وكلك جواهر نثار كاسردر . لكن علی قدر الطاقه دریادن قطره وكونشدن ذره اوله‌رق تحریر ایده‌لم :

اولا شهرك درونده جماعت كثیره‌دن آرام بولنماز مسیره وتفرجكاه كبی برعبادتخانه‌در . طشره مرمرلی ، حرمی ، فسقیه ، حوض ، شادروانلی اولوب نیجه یوز چنار وسرو ، عرعر وكستانه وسائر مبارك اغاجلرله سایه‌دار اولمشدر . جمیع آینده وروندكان ، جماعت مسلمان آنده طاعت سبحان ایدوب حمد یزدان ایدرلر . صیف وشتاده بوحرم ایچنده شمس آتش تابك حرارتی تأثیر ایتمز . جوانب اربعه‌سی یان صفه‌لر ، حجره‌لر ، صفه‌لر اوزره عمود مومیانلر ، فوقنده كاسهٔ نیلكون وار قباب سرنكونلر واردر . دیار عثمانیده بوكا مانند بر وزیر جامعی یوقدر . مكر استانبولده ابا ایوب انصاریده زال پاشا جامعی وسیلوری قپوسنك ایچ یوزنده سلیمان خانك وزیری طواشی ابراهیم پاشا جامعی اوله . بوجامع ینه آنلردن مصنع وشیرینكار بر جامع پر انواردر . قبهٔ كبیرینك اطرافنده قندیل چراغان ایده‌جك طبقه‌لر ، مؤذنان محافلی ، مقصوره‌لر وار . منبر ومحرابنك ، درت طرفنده اولان روزنلرینك مدحنده لسان قاصردر . بونده‌كی عبرت نمون نقوش ، جام بللور ، نجف وموران درون جامعه ضیا وبرنجه اطرافی پرنور ایدر . اطراف وجوانبنده یاقوت مستعصمی ، غباس مرسی ، شیخ بایزیدی ، عبدالله قریمی ، احمد قره حصاری ، حسن چلبی ، دده محمد چلبی خطلریله كلام عزتلر واردر . بونلرك هر بری بر یكانه وقیمتدار اثرلردر . جامعك برموزون طبقه‌سی واردر كه كویا موزون وسحر

حلالدر . استاد بنا بوایشده ید طولاسنی عیان ایتمشدر . بانیسی قوجه معمار سنان بن عبدالمنان اوسته‌در . قبله قپوسی اوزره تاریخی بودر :

هاتف قدسی دیدی تاریخنی مسجد الاقصی وبیت الصالحین

سنه ٩٥٦

ارکنه جسری باشنده‌کی جامع دخی عجیب ، فقط جماعتدن غریبدر . بر مدرسه وبر عمارتی وار . ماه وسال بالغدو والآصال غنی وفقیره ، جوان وپیره بر صحن چوربا وبر نان پاره وهراوجاغه برر شمع روغن وهر آت باشنه بر یم ویریلور . نعمتی مبذولدر . بوراده احسان خصوصنده مسلم وغیر مسلم تفریق ایدلمز . لیلهٔ جمعه‌ده بر سینی پلاو ویخنیسی وزرده‌سی دخی مبذولدر . الله الی انقراض الدوران دائم ایده . یدی عدد مکتب صبیانی واردر . بر روشن بنا ، خوش حمامی وار . چارشیسنده اوچیوز قدر دکانی واردر. بدستانی یوق ایسه‌ده ذی قیمت متاعی چوقدر. بوراده کلنار موسمنده بر پنایر اولور. بورغازک (صغر بازاری) روم وعجمده مشهوردر . قرق کون ، قرق کیجه بیع وشرا اولوب عظیم کار اولور . نهر ارکنه کنارنده تا صوقوللی محمد پاشا جسرینه وارنجه‌قدر شهر طرفنده بیکی متجاوز چلاشدن کلبهٔ احزان وار دکانلردر. عنقا بازرکانلر ایچون کارکیر دکانلری‌ده وار اما آزدر. بوبازار باشنده‌کی طقوز کوز کوپری مشهور قوجه معمار سنانک بناسیدر . ملک عثمانیده بنا ایتدیکی یتمش عدد جسر عظیمک بری‌ده بودر . بوبازاردن حاصل اولان باجی متولیسی جمع ایدوب کوپرینک خراب اولان یرینه صرف ایدر. شهرک هواسی لطیف، باغ وباغچه‌سی معمور،قیونی وقوزوسی وتره یاغی مشهوردر.

بورغازک کاربان سرایی — بر باب عظیم ایچره قلعه مثال قارشو قارشویه ١٥٠ اوجاق خان کبیردر . حرملی ، دوه‌لکلی ، آخورلی اولوب ساده‌جه آخوری اوچ بیکدن زیاده حیوان آلیر . قپوده دائما دیده‌بانلری نکهبانلق ایدرلر . بعدالعشا قپوده مهترخانه چالنوب قپو سد اولنور . دیده‌بانلر وقفدن قندیللر یاقوب قپو دیبنده یتارلر . اکر نصف اللیلده طشره‌دن مسافر کلیرسه قپویی آچوب ایچری آلیرلر . ماحضر طعام کتیررلر . اما جهان یقیلسه

ایچرودن طشره بر آدم براقمزلر . شرط واقف بویله‌در . تا جمله مسافرین قالقدقده ینه مهترخانه دوکولوب هر کس مالندن خبردار اولور . خانجیلر دلاللر کبی « ای امت محمد ! مالکز ، جانکز ، آتکز ، طونکز تمامیدر؟ » دیه رجا ایدوب ندا ایدرلر. مسافرین «جمله‌سی تمامدر. حق صاحب خیراته رحمت ایلیه » دیدکلرنده بوابلر وقت شافعی ایکی دروازه‌لری کشاده ایدوب ینه قپو دیبنده « یوللرده غافل کیتمک ، بساط غائب ایتمه‌ک ، هرکسی رفیق ایتمه‌ک ، یوروک الله آسان کتیره » دیو دعا ونصحتلر ایدرلر . هرکس بر جانبه روان اولور . بوخانک غربنده وزرا ووکلا ، اعیان وکبار ایچون حرملی، دیوان خانه‌لی ، یوزاللی حجره‌لی، حماملی ، کیلارلی، مطبخلی برسرای عظیم واردر که مدحنده لسان قاصردر . بوبنانک هپسی صوقوللی شهید محمد پاشانک اولوب هپ کارکیردر ومهمانسرای عظیمنک دمیرقاپوسی کمری اوزره بیاض مرمرده قره حصاری خطیله شوتاریخ مصراعی محرردر: « بوکاربان سرایه کلن اولدی هپ روان » بورغاز شهرندن جانب شماله قرالر ایچنده عبور ایدرکن ارکنه نهرینی آتلرله کچدک. ارکنه ایلکین قره‌دکز ساحلنده‌کی اصطرانجه طاغلرندن چیقوب اوزون حاجیلی قریه‌سی کوپریسندن کلیر وبورغاز جوارندن کچر . صوکره ادرنه قربنده ارکنه جسری دنیان (١٧٤) کوز کوپریدن عبور ایدر. ملک عثمانیده بویله برجسر طویل منظورمز اولمامشدر. اورادن اشاغی آق دکزه قاریشیر. غایت بیوک بر نهر دکلدر. فقط ایلک بهارده طاغلرک، تپه‌لرک قارلری سکون ایتدکده بوصواسی غایت طاشار. جوشقون آقاجان بر نهر اولور.

بورادن ایلری کیده‌رک اسکی پولوز قلعه‌سنه کلدک .

اسکی پولوز قلعه‌سی — ادرنه تکفورینک اقرباسندن پولوز نام راهبک بوراده بر دیری واردر . اوسببله قرال بورایه بر قلعه بنا ایده‌رک اسمنه (بورغاز پولوز) دیمشدر . صوکره ادرنه‌دن اول خداوندکار غازی بورایی محاصره ایدرک فتحنده عسرت چکدیکندن بعدالفتح جابجا قلعه‌نک برج وبارولرینی هدم ایتمشدر . اماتعمیر وترمیمی قولایدر . حواله‌سی بر پشتهٔ عالی اوزره شرقدن غربه واقع اولمش طاشدن یاپیلمه برقپولی برقلعه‌در . بری

غايت يوجه اولوب عروجده عسرت چكلديكندن درون قلعه‌ده بنی آدمدن كيمسه يوقدر . قرق كليساسنجاغی خاكنده بورغاز قضاسی حكمنده اشاغی قلعه التنده ايكی‌يوز خانه‌لی بلغار كوييدر. سنكستان بر اولمغله لذيذ و آبدار اوزومی اولور . ينه جانب شماله كيدرك فاقيلر قريه‌سنه كلدك . بوراسی قرق كليسا سنجاغی خاكنده بردره ايچنده برخانلی، اوچيوز خانه‌لی بلغاركوييدر. بومحلده طرف سلطنت سنيه‌دن بر خنكار خاصكی اغاسيله شوخط شريف وارد اولدی : « بنم ملك لالام ! قول كتخداسی چلبی اغا اولطرفلره فرار ايتمشدر .البته اله كتوروب قيد وبند ايله دردولتمه كوندره‌سك». خاصكی اغايه بركيسه اجرت ويرلدی . ينه جانب شماله كيده‌رك قره‌پيكار قلعه‌سنه كلدك. بوراسی قرق كليسا سنجاغنده ايكی‌يوز خانه‌لی بلغار كوييدر. اماغايت معمور وزعامتدر . وزير روشن ضمير سياوش پاشا برخان عظيم بنا ايدرك آبادان ايلمشدر. قريه‌دروننددن اركنه‌نهری ريزان اولور. ينه‌شماله كيدرك (صاصه‌لر) قريه‌سنه كلدك . غازی خداوندكارك صاصه قوجه نام بر آدمی بونده توطن ايلديكندن كويه صاصه ديمشلردر . (٢٠٠) خانه‌ليدر . بوشناق حسن اغا بونده ساكن اوله‌رق چار كوشه برقله بنا ايلديكندن قريه‌يی حرامی شرندن حفظ ايتمش وتاتار سليمان اغا دخی برخان ايدرك معمور ايلمشدر. بوطاغلرده كوناكون ازهار ونباتات بولنديغندن بوقريه‌ده اوقدر خاص وبياض بال اولوركه خدا عالم بياض دلبندن فرق اولنماز . تناول ايدنه اصلا حرارت ويرميوب رائحهٔ طيبه‌سندن دماغ انسانی معطر اولور. قريه جامعنك امامی علی افندی يتمش سنه‌در صائم‌الدهر صلحای امتدن برذاتدر . ينه جانب شماله كيدرك آيدوس قلعه‌سنه كلدك .

آيدوس قلعه‌سی — بوقلعه يونانياندن آيدوس ادلی بر آدمك بناسيدر . (٨١٤) تاريخنده شهزاده موسی چلبی بن ييلديرم خان محمد بك واسطه‌سيله بوراسی فتح ايتديرمشدر . قرق كليسا داخلنده يوز اللی آقچه‌لق قضادر . كتخدا يری ، يكيچری سرداری ، محتسبی وار . قلعه‌سی طوپراقلی وصاری كيل قيالی بر يوجه تپه‌نك ذروه‌سنده مخمس‌الشكل برقاپولی بر سور

زيبادر . اما ايچنده بش آدم يوق . واروشی بر دره كنارنده اولوب بيك عدد كيره‌ميت ايله اورتولو، باغلی، باغچه‌لی بيك عدد خانه‌يی حاويدر. اهاليسنك مسلم وغيرمسلمی اكثريا بلغار طائفه‌سيدر. بش محله‌وبش محرابدر . ايچندن جريان ايدن (جنكيز دره‌سی) اوزرنده‌كی بركوز كوپری‌باشنده برمناره‌لی وكيره‌ميتله مستور معمور برجامعی وار. جماعت كثيره‌يه مالكدر. التی‌عدد خانی، يوز اللی عدد دكانی ، دقيق دكرمانلری وار. حاكمی سلستره پاشاسی وويواده‌سيدر. اما هواسی غايت ثقيلدر . قدرتدن ايصنير چوراق برصويی وار . صاحب‌الخيراتك بری اطرافنی سد ايدوب مفيد ومختصر برحمام بنا ايتمشدر . صويی غايت نافعدر . باغلرينك اوزومی دخی ممدوحدر .

ينه شماله چنكه طاغنه عروج ايدوب بالقاننده آسمانه سر چكمش درخت منتهالرله نيجه صنع پروردكاری تماشا ايلدك . (قورد محله‌سی) نامنده بر ترك وبلغار كوينی عبور ايدرك چنكه قلعه‌سنه كلدك .

چنكه قلعه‌سی — ينوان تاريخنك قولی اوزره بوراسنی يانقو بن ماديان بنا ايتمشدر. چنكه بالقاننك تاذروهٔ اعلاسنده اولان بوقلعه‌ده آدم قويوب آينده ورونده تجاردن باج آله‌رق سلامتله عبور ايتديروردی .

صوكره سكز يوز اون درت تاريخنده موسی چلبی فتح ايدوب قلعه‌سنی خراب ايتمشدر . حالا نيجه يرده خيابان ايچره برج وبارولری ظاهر اولوب حراميلر يتاغی وحيدود طوراغيدر . بومحلده اصل بنای عظيم اولدركه بوقلعه ديواری غربه طوغری قزان ، شبقه ، طوروا ، قورودان ، يله‌وه بالقانلرينه ، حاصلی اون قوناقلق يرده اولان آلاجه حصار بالقانلقلرينه وارنجه خندق عظيم اولوب دوبريجه قرالی طرفندن سولقات يعنی تاتار قومی كچميه ديه بنا ايدلمشدر. نيجه كره بوبالقانلری آشار ايكن بوديوارلره راست كلوب حيرتده قالدق . چنكه‌نك شرق طرفنده بوديوار تاصوجولی، قوپارارن بالقانلری ايچره‌وارر. قره دكز ساحلنده وارنه قلعه‌سی مقابلنده غلطه برننده اللی ميل دريا ايچره بنا اولنمش ديوار ايله بتشير . مرور ايام ايله دريا ايچره اولان رضيف منهدم اولوب قعر درياده اساسلری نماياندر . ملاحان بحر سياه اول رصيفدن

خوف ایدوب آلارقه ایله عبور ایدرلر . عجیب همت بنی آدمدر ! . چنکه بالقانده بوحاللری تماشا ایدوب اشاغی طوغری اینه‌رك چنكه قریه‌سنه کلدك . یوز عدد بوریا مستور خانه‌لی بلغار کوییدر . اهالیسی معاف ومسلم اولوب انجق بالقان ایچره دربند طاوولی چالوب حفظ وحراست ایتمکه مأموردرلر . بوقریه‌ده پراوادی شهرلی حاجی احمد حسبةالله برخان عظیم یاپدیرمشدر .

بورادن عبور ایدرك ایکی ساعتده یکی کوی قصبه‌سنه کلدك . واسع ، محصولدار ، باغلی ، باغچه‌لی کوللرك وسطنده قامچی نهری کنارنده آلتی یوز عدد کیره‌میت وساز اورتولو خانه‌لری اولوب اهالیسی ترك وبلغاردر . بر جامعی اولوب مناره‌سی‌ده واردر . اوزری کیره‌میت ایله مستوردر . برخانی ، یکرمی عدد دکانی اولوب هفته‌ده بر بیوك بازار قورولور . بوراده آستانه‌دن اولاق کلوب پاشایه « البته اوزی قلعه‌سی محافظه‌سنه کیده‌سك » دیه امرشریفلر کتیردی ویکیچری اوجاغندن چلبی کتخدایه ایالت احسان اولنوب الغار ایله منصبنه کیدرکن فرار ایتدی . دفتردار زاده محمد پاشا موره والیلکنه کیدرکن قول کتخداسنك قتلنه مأمور اوله‌رق روم ایلنده کوملجه نام شهر قربنده یتشوب اناطولی حصارلی اوسته زاده احمد چلبی الیله شهید ایدوب نعشنی کوملجه مزارستاننه دفن ایدرك کلّه‌سنی دردولته کوندردیکی خبری کلدکده ملك احمد پاشا افندمز خیلی آغلادی . یکی کویدن قالقوب ینه چکلستان ایچره قامچی نهرینی اخشاب جسر عظیمدن عبور ایتدك . مذکور نهر قانان طاغلرندن ، شبقه بالقانلرندن ، قیزانلق اکسه‌سنده‌کی قیراووه طاغلرندن جمع اولوب بومحلدن عبور ایدرك کوپریلی‌یه وارر . اغاج جسر عظیمدن بشقه کچید ویرمز بر نهر اوله‌رق وارنه قلعه‌سیله غلطه برونی آره‌سنده دکزه دوکولور آب حیاتدر . قیشین قره دکز کمیلری ایچنده قیشلالر . بونهری یکی کوی دیبنده ، مرور ایدوب معمور وآبادان قرانی کچه‌رك پراوادی قلعه‌سنه کلدك .

قلعه وشهر قدیم پراوادی — ایلك بانیسی دوبریجه قراللرندن هلونیدر

وقدیم دارالملك دوبریجه‌در . بوهلونه‌نك جمیعی بلغارستان ویونانستان ید ضبطنده ایدی . حدودلری چنكه بالقانده مذکور قلعه وخندقدن تا آلاجه حصاره قدر سورردی . طونه کنارنده طولچه قلعه‌سندن سمندره اراضیسنه قدر حدود اولوب آره‌لرنده صوفیه صحراسندن جریان ایدن ایسقر نهرینك حدود اولدیغی ینه ینوان تاریخنده محرردر . دوبریجه قرالی دائما چنکیزخان وطوختمش خان ایله آق کرمانده قمرالقمر صحراسنده جنك عظیملر ایدوب استانبول تکفورینك اوزرینه تاتاری کچیرمیه‌رك سد اولدیغی ایچون اسمنه (دوبره) یعنی ایی قرال دیمشلردر . صوکره (٨١٤) تاریخنده موسی چلبی بورایی غازی میخال‌زاده محمد بکك معاونتیله ضبط ایتمشدر . محمدبك پلونه‌ده مدفوندر . سلیمان خان تحریری اوزره اوزی ایالتی والیسی حکمنده اولوب وایووده‌سی ضابطیدر . (١٥٠) آقچه پایه‌سیله شریف قضا اولوب دردولتده جمله نقیب‌الاشرافلره آرپه‌لق اوله‌رق نائبی حکم ایدر . نواحیسی معمور وآبادان اولوب کتخدا یری ، یکیچری سرداری ، اعیان واشرافی ، عسکری طائفه‌سی چوقدر . شیخ‌الاسلامی ، نقیبی ، شهرنائبی ، محتسبی ، باجداری واردر .

اشکال قلعهٔ پراوادی — قلعه‌سی شهرك شرق طرفنده آسمانه سرچکمش یالچین کسمه دیوارکبی برقیا اوزرنده برطرز عجیب وغریبده بنا اولنمشدر . دیواری مجلا ومصیقل ، تراشیده طاشلرله یاپلمش اولوب درت طرفی درك اسفلدن نشان ویرر غیا دره‌لر اولدیغندن خندقی یوقدر . جانب غربه مکشوف ایکی قات دمیر قپوسی واردرکه ساده‌جه بوطرفده اون ذراع قدر عریض وطویل کسمه قیا خندقی واردر . بوطرفه ناظر قله‌لری غایت متیندر . قلعه‌نك هیچ برطرفدن حواله‌سی اولمدیغندن اصلا ظفر ممکن دکلدر . درون قلعه‌ده برمسجد ، غلال انباری ، دزدار ، امام ومؤذن خانه‌لری وار . دزداری ، اون عدد نفراتی ، کفایه مقداری شاهی طوپلری اولوب دائراً مادار برج وبارولری اوزره جرمی یدی یوز آدیمدر . قبله‌دن شماله واقع اولوب قپوسندن قبله‌یه طولی ایکی یوز ، عرض کاملی اللی آدیمدر . غایت آمانسز قلعه‌جکدر . ایچنده

برعظیم صو قیوسی وارکه کامل یوز قولاجدر . ایچنه طاش آتسه‌ك عکس صدای آدمی خوفناك ایدر .

تماشای غریبه — بوقلعه اویله برکوه بالانك ذروهٔ اعلاسنده‌درکه‌هربار سرندن ابرکبود اکسك دکلدر . بوجبل بلندك پشته‌قیالرنده کمیلر باغلایه‌جق آدم اویلوغی قالیناغنده دمیر حلقه‌لر وار . نیجه یوز سنه‌لردنبری استعمال اولنه‌کلمکده اولدیغی زیاده‌سیله آشیندیغندن آکلاشیلور وقیالرنده کمیلرك باشی طوقونه طوقونه حصوله کلمش کوپوشته یرلری واردر . پراوادیده غایت مسن برکافر واردی . فقط عالم ایدی . شویله روایت ایتدی : « تاریخلریمزده اویله یازارکه اسکندر ذوالقرنین قره دکز بوغازینی کسمزدن مقدم هیهات قدیم اوزی ، قمرالقمر ، طمشوار ، کولله ، صالانته ، کچکمید ، پشته ، باچقه ، لاچقه صحرالری هپ قره دکزایدی . بوپراوادی قیاسی دخی جزیرهٔ معموره اولوب کمیلر باغلانیردی » . حقیقتدر . زیرا حقیر هیهات صحراسیله بودین جانبنده صالانته صحراسنی کزوب قوملوقلر ایچره دریا مخلوقلرندن مدیا ، استریدیا ، منقله بوجکی قابوقلری بولدم .

اوصاف شهر مزین پراوادی — ایکی یالچین قیانك آره‌سنده برقیادن برقیایه واسع بر دره ایچره چنزار دوز یرده قبله‌دن شماله (٢٠٠٠) آدیم طولنده برشهر بی‌نظیردر . وسطندن دره جریان ایدوب یدی یردن طاش کوپری ایله عبور اولنور . شهرك تصفیله چارشو وبازارینك معمور قسمی قلعه قیارینك ذیلنده واقع اولمشدر . دیکر نطفی قیالر آلتنده اولوب سرای عالیلر ، باغلی وباغچه‌لی خانه‌لردر . سرایلرینك مشهورلری : نعلبند علی اغا سرایی ، شاطر احمد اغا سرایی ، نائب حسن افندی ، اسماعیل افندی ، کتخدا یری یوسف اغا ، چنکللی زاده خلیل اغا ، الحاج علی وقواف زاده سرایلریدر .

شهرك آثار وابنیه‌سی کارکیر ومتین اولوب قیزیل کیره‌میت ایله مستور وخلقی عنقا مشرب ومسروردر . شهرخلقی مسافرین ومجاورینه ضیافتلرنده نعم نفیسه وممدوح عالم سکری الوان خوشابلر ویررلر . غریب دوست وفقرا محبی آدملردر . کرچه افواه ناسده غدار ومعامله‌جی خلقی واردر دیرلر اما

جمیع قرا خلقنی تکالیف عرفیه‌دن خلاص ایدوب عوام ناسه چکنتمزلر . اون عدد مکتب صبیان ابجد خوانی واردر . اسکیدن شهرك جانب شمالنده باغلر وباغچه‌لر کنارنده تکیهٔ بکتاشیان وارمش . کررنلر « دنیاده نظیری یوق ایدی » دیه حکایه ایدرلر . خلافت احمد خایسده وزیر نظیف پاشا هدم ایتدیرمش . حالا اثر بنالری ظاهردر . اما عمار اولان قسطمونی شعبان افندی خلیفه‌لرندن (یکیچری پیری افندی تکیه‌سی) اولو آستانه‌در وشیخی پیری افندی عشق الهی ایله سرمست برعارف باللهدر ؛ عاشقانه ، متصوفانه نچ بیت الهیاتی اولوب لسان عاشقلرنده اون ایکی مقام اوزره انشاد اولنور . حماملرندن قزغانجیلر ایچنده‌کی حمامك آب وهواسی خوش ، خداملری ممدوحدر . شاطر احمد سرای قربنده‌کی (یوکسك حمام) ده اویله‌در . بوندن ماعدا اعیان ولایتك تقریرلری اوزره یتمش عدد او حماملری واردر .

چارشی وبازاری — جمله آلتی یوز دکاندر . خفافلرله سراج وزرکرلر چارشیسی معموردر . بدستانی دخی مرغوبدر . قهوه‌خانه‌لری کان ظرفای درویشاندر . هفته‌ده بر کره بوشهر ایچره بازار عظیم اولوب یکرمی ، اوتوز بیك آدم دزدار کویندن ، کویر کویندن ، چنکدن وسائر قرادن جمیع اولوب اوزکه تماشا اولنور .

بوشهرك آب وهواسی معتدلدر . آبدار اوزومی ممدوحدر . جمیع خلقی تجاردر . لاتین قومی چوق اولوب بشقه‌جه بر محله‌در . برمحله یهودیسی ، ایکی کلیساسی وار .

بوراده اوچ کون مکث ایدوب پاشایه اوچ ضیافت عظیم چکدرك برر غلام وبرر کحیلان آت هدایا ویردیلر .

دربیان سرخدای عجیب وغریب — پراوادی قلعه‌سنك آردنده کوه بالالر میانده بر آب حیات پیکار واردر . اوپیکار صوینه کورکن اغاجنی قویسه‌لر برایکی کوندن صوکره بامرالله یشیل طاش اولور . نیجه عارفلر کورکن اغاجنی دشت خراجده وچیقرقده چویردوب کاسه وفنجان ، کلبان ، خنجر قبضه‌سی کبی شیلر یاپدیروب بوپیکاره قوبه‌رق اوچ کوندن صوکره کاسه وفنجان یشیل

زمرده‌مثال اولور دیرلر . چنکلی زاده ونائب حسین افندی « بز تجربه ایتدك . بامرالله کورکن اغاجی طاش اولدی . » دیه شاهد اولدیلر . اما حقیر اعتماد ایتمیوب خیلی معارضه ایتدم . همان نائب حسین افندی غضب آلود اوله‌رق قالقوب پیش تخته‌سنی کشاده ایدرك برپاره طاش کتیردی . کورکن اغاجندن سکین ایله کسوب بچاق زخملری وبوداق یرلری آشکار ایلدی . حقیر الله الوب کوردم که کورکن حقیقةً غایت سنکین طاش اولمش ! (ان الله علی کل شیء قدیر) .

دیکر — ینه بوپراوادی طاغلرنده شهره قریب (یدیلر زیارتکاهی) واردر . روم ایلی دیارنده مشهور آفاق اولوب زیارتکاه خاص وعامدر . بو یدیلر مشایخ ویاتقیا ونجبادن دکلدر . آنجق آل عثماندن سلیمان پاشا بن اورخان غازی ایله ابتدا قپو طاغندن رومه کچن (اجه یعقوب ، قره مرسل ، قوجه اجه ، قره خواجه وسائره) نام سرداش وقرداشلر روم ایلیده ضبط ایده ایده ، قلیج اوره اوره بوپراوادی‌یه کلوب شهید اولدقلرنده اجه یعقوب بویدی شهیدك باشلری ، آیاقلری اوجنه قبرلری غائب اولمسون دیه بسم الله ایله هیچ‌ه طاشی یرینه برر اغاج دالی دیکر. بامرالله بوقوری آغاجلرك اوجی یشروب صیره ایله دیکلمش درخت عظیملردرکه سمایه قدر سرچکمشلردر . بش مزارك باش واپاق اوزرلرنده اون اغاج ایدر . بامرالله اول اون عدد اغاج دال وبوداقلریله طاش اولمشلر . حالا اول طاشلردن قازییوب ایچنلر قوصه قوصه اصلا صفرا وبلغمی قالمیوب حمای محرقه‌دن خلاص اولورلر . برنجی مزارینی قازیوب کوزینه وسمه ایده‌نك کوزی علیل ایسه قوت بصر صاحبی اولوب وجعی ساکن اولور. ایکنجی قبرك طاشلرینی قازییوب یالاسه جذامدن، دردنجی قبرك طاشلرینی یدی صباح یالایان بره قاندن شفا بولور . حقیر بورالری کیدوب کورمدم . فقط صلحای امتدن واعیان ولایتدن نیجه کیمسه‌لر « بزلر نیجه کره زیارت ایدوب نیجه آدملرك شفا بولدیغنی بیلیرز » دیه شهادت ایتدیلر . بوراده‌کی مشهور صاری صالتق وقعه‌سی ایکنجی جلدمزده‌در . [۱] بوشهری

[۱] جلد ثانی صحیفه ۱۳۳

سیر وتماشا ایدرك ینه عسکرله جانب غربه کیدرك (مدره) قریه‌سنه کلدك . پراوادی قضاسنده معمور کویدر . بورادن ینه شماله کیدرك آلای بکی قریه‌سنه کلدك . سلستره الای بکنك معمور چتاق کوییدر . ینه شماله کیدرك (امین پاشاقلعه‌سی) نده منزل آلدق. اورادن قالقه‌رق شومنی شهر وقلعهٔ قدیمه‌کلدك.

اوصاف قلعه وشهر شومنی — ییلدیرم بایزید خان عصرنده علی پاشا نام وزیر همام قلعه‌یی فتح ایدرکن چوق مشقت چکدیکندن بلغارلردن آلنجه اسمی شومنی قویمشدر. بانیسی معلومم دکل. قلعه‌سی شهرك خارجنده برطوپراقلی پشته اوزرنده شکل مربعدن طولانیجه رخنه‌دار اولمش،درون وبیرونی خرابه یوز طوتمش معطل بر سوردر . اما اشاغی شهری معموردر . قانون سلیمان خان اوزره اوزی ایالتنده اینه‌بولی سنجاغی حدودنده صو باشیلق واوچیوز آقچه پایه‌سیله‌شریف قضادر . قالی امیر نامنده محکمه‌نائبی وار ایدی‌که‌فضلای دهردن بر ذات بی‌نظیر وباهر ، جمیع خلق آندن ممنون وشاکر ایدی . سادات کرام ومتسیدی غایت چوق‌اولوب (لعن الداخل والخارج) حدیث شریفیله لعنتی قبول ایدوب قالموق تاتاری کوزلی ، زهرمار سوزلی ، نور سز یوزلی امیرلری وار . حتی بری ملك احمد پاشانك حضورینه بر دعوی ایله کلوب افراط اوزره فریاد وفغان ایدرك « جدم روفوچون بواو بنم آباو دده‌لرمدن قالمشدر » دیه جدینه یمین ایدرك وقف الله خانه « ملك مورومدر » دیه فریادیله دیوانی قپاتدی . غنائی افندی « آدم ، سن یکی امیر اولمشه بکزرسك. زیرا تزویر دعوایه یاپشدك » دیدکده متسید « بهی افندی سلطان عثمان خوتین سفرنده بورادن کچرکن نقیب الاشراف غلامی افندیدن اوچیوز کیله آرپه ویروب امیر قپوسنه چیقارق اون بر کشی شجره آلدق . اون بر کشیدن یدی کشی قالدی. هانی بنم کبی اسکی امیر !! » دیدی . پاشا « یا اوبرامیر یولداشلرك قنده‌در ؟ آنلری نرده بوله‌لم؟ » دیدکده ایشته بونلردر دیه بش کشی کوستردی . بشیله برابر کندیسنی دخی اصلا سویلتمیوب حبس ایتدیلر وخانه‌لرینی باصوب ساخته شجره‌لرینی کتیره‌رك باشلرندن دستارلرینی آلدیلر . اهالیٔ ولایتدن احوالری صورلدقده اقرارلری اوزره

متسیدلکلری اثبات اولنوب یدیشر ییللق تکالیف عرفیه ویرمك اوزره اقربا وتعلقاتلریله (۴۷) نفر کیمسه محکوم اولوب سجل شرع مبینده رعایا قید اولندیلر . ایشته بوکونا متسیدی چوق بر شهردر . الله اصلاح ایده . سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، محتسبی باجداری ، شهر کتخداسی وار . شهر اون محله اولوب (۲۰۰۰) قدر معمور باغلی وباغچه‌لی خانه‌سی واردر . اولرك درت طرفلری حواله‌لی طاغلر اولوب اکثری شندره تخته اورتولی وتخته‌حولیلیدر . جمله اون محرابی اولوب چارشو ایچنده‌کی جامعی مشهوردر . کوپری باشنده بر تکیه‌سی ، برخانی ، قربنده بر حمامی ، (۳۰۰) عدد دکانی وار . یدی عدد وقفی قوی مکتب صبیانی وار . خلقی جمله تجار اولوب چوقه کیرلر . قادینلری یه‌ی باشلی اولوب بیاض دولبند بورینوب جمله‌بیاض شیخ عباسی فراجه کیرلر ؛ مکر منعمه خاتونلر اوله‌لر ، چوقه فراجه کیملری کرکدر . ممدوحاتندن اوزومی وقاوونی مشهوردر . جمله خلقی اهل توحید ، غریب دوست وکرم صاحبلریدر . آینده وروندیه نعمتاری مبذولدر .

بورادن حرکتله ینه شماله کیدوب (دور خانجی) قریه‌سنه واردق . مسلمان کویی اولوب زعامتدر . آندن ینه جانب شماله عمارستان ایچره کیدرك (هزار غراد) شهرینه کلدك .

هزار غراد شهری — زمان قدیمده اول قدر معمور دکل ایمش . لکن سلیمان خان عصرنده مقبول ایکن مقتول وشهید اولان ابراهیم پاشا بوشهرخاکندن اولمغله معمور ایدوب وحالاده نیکبولی سنجاغی وویوده‌لق اولوب اوچیوز آقچه پایه‌سیله قضادر . کتخدایری ، یکیچری سرداری ، مفتیسی ، نقیبی ، محتسب وباجداری ، شهر کتخداسی واردر . جمله اون محله وبیك یدی یوزقدر باغلی ، باغچه‌لی ، آب حیات صولی خانه‌لردر . اکثریا شندره تخته وکیره‌میت ایله اورتولی سیرك سیرك خانه‌لردر . جمله اون یدی محرابدر . (ابراهیم پاشا جامعی) روم ایلنده بوقدر مصنع جامع یوقدر . قبه‌لری طاق فلکه سرچکمش اولوب درونی دخی غایت مصنع تصرفلر ایله مزیندرکه مثلی مکر استانبولده رستم پاشا جامعی اوله . موزون بر مناره‌سی ، حرمی ، شادروانی ، عمارتی ، برعدد مدرسلی

دارالندریسی ، دارالقرا ومکتب صبیانی وبرعدد حمامی وارکه هپ مقتول ابراهیم پاشانك خیراتیدر . دباغخانه‌ده (متوفی محمد پاشا جامعی) قدیمدر . (بك جامعی) قدیمدر . اون ایکی عدد خانی وار : (قورشونلی خان) ابراهیم پاشانکدر . جمله اوچ یوز قدر دکانی واردرکه اکثری ابراهیم پاشانك وقفیدر ، عظیم تولیتدر . برعدد معمور تکیه‌سی وار . خلقی هپ اهل توحید ومحب فقرادرلر . اعیان وکباری ، علماسی واردر .

حکمت عجیبه — (اعمی محمد افندی) نامنده برعزیز همام وارکه مادرزاد نابینا اولدیغی حالده استاد کامل ساعتجیدر . حجره‌سنده اوطوروب جمله بسط وآلاتلریله یمین ویسارینی زین ایدوب چکیجی وکوروکی ، ماشه‌سی ، کرپدانی ، چفته‌سی ، اکه‌لری ، حاصلی جمیع آلاتی یرلی یرنده طورر . بر کیمسه‌نك ساعتی قیریلسه ابتدا اله آلدیغنده برکره قوقلار ، بعده ظرفنی آچوب یوقلار . دیزی اوزره بر صاری رنکلی میشین قویوب ساعتلرك آرمودی ، رقاص ، باصقی ، طولومبه ، زمبرك کبی ایچ آلاتی باشقه باشقه قویوب . اکریلرینی طوغرولدیر وسکته اولان یرلرینی تعمیر وترمیم ایدر . کرکی کبی تماملایوب صاحبنه ویرر . بوحقیرك عقل قصیرینی پریشان ایدن اول شیدرکه مادرزاد اعمی کیمسه ساعتجی اوله ! عجیب احسان خدادر ! کندیسی یاراندن سخی الوجود ، نعمتی مبذول ، خوش صحبت جاندر . بوشهر خلقنك دخی نعمتلری مبذول اولوب ذاتاً اوجوزلق ، غنیمت یردر . ممدوحاتندن دباغخانه‌سنده سختیانی ، باغلرنده آبدار اوزومی اولور .

زیارتکاهلری — (اولی المولی احمد بن حسام الدین الشهیر ملاحق افندی) ذات فیروزی شهر سیروزدندر . بوهزار غراد کندیلرینه بروجه آرپه‌لق صدقه اولونوب بوراده روضهٔ رضایه انتقال ایلدیلر . هزار غراد ایچره ابراهیم پاشا جامعی خطیره‌سنده مدفوندر . مولانای مرحوم آشنای جمیع علوم ایدی (رحمة الله علیه) .

بوشهردن قالقوب جانب غربه معمور قرا ایچره کیدرك (قیوجق) قریه‌سنه کلدك . هزار غراد ناحیه‌سنده مسلمان کوییدر . بورادن ینه غربه

کیدرك (اوت اووه) کوینه کلدك . مسلمان کوییدر . ینه جانب غربه کیدرك (قاضی کویی) نه کلدك . اوروسجق قضاسنده بیك خانه‌لی معمور و آبادان کویدر. مقطوع‌القلم، مفروزالقدم اولوب ابراهیم خان وزیری جوان قپوجی باشینك وقفیدر . صو باشیسی حکم ایدر ، بر فرد آفریده مدخله ایده‌مز ، حتی عوام ناسدن برنعللی آتلی آدم کیره‌مز . یعنی جمیع تکالیف عرفیه‌دن معاف بلغار کوییدر. بورادن غربه کیدرك (اوروسجق) بندر قدیمنه کلدك.

بندر قدیم واسکلهٔ عظیم اوروسجق — هجرتك یتمش ، سکسانجی سنه‌لرینه طوغری نیکبولی وافلاق قرالی (اوروسجق) نام‌قرال طرفندن بنا ایدلمش. بوقرال دوبروجه قرالی اوزرینه تغلبه بیلتمشدی . آخرکار قرال بوقلعه آلتنده یوز اوستنده عیش ونوش ایدرکن یوز قیرلوب قرال غرق نهر طونه اولمشدر . بونك تفصیلنی ینوان تاریخنده پك‌خوب یازمشدر . صوکره بواوروسجق قلعه‌سنی دوبروجه قرالی ضبط ایتمشدر . صکره ییلدیرم بایزید خان بورالری فتح ایدوب ضبط عظیم ایدرکن وافلاقلیلر قایقلرله طونه اوزره قارشی جانبه فرار ایلرلرکن اکثریسی غرقاب اولمشلردر . تیمور حادثه‌سی ظهورنده افلاق وبغدان قراللری فرجه بولوب طونه‌نك بری جانبنده نه قدر قلاع متینه وارسه استیلا ایتدیلر . بعده چلبی سلطان محمد خان رومه مستقل پادشاه اولدقده یر کتورمز عسکرله کلوب اوروسجغی استرداد ایتمشدر . بواوروسجق قلعه‌سندن ایکی بیك پاره قایق ودونما ایله قارشی‌یه کچوب مکث ایدرك خندق عظیملر حفر ایدوب یرکوکی قلعه‌سنی بنا ایدرك جمله افلاق وبغدانك فتنه باشلرینی ازاله ایله یکیدن قرال نصب ایتمشدر . بوشهر سلیمان خان تحریری اوزره سلستره ایالتنده نیکه‌بولی سنجاغی حکمنده صو باشیلقدر. اوچ یوز آقچه پایه‌سیله شریف قضادر . مفتی ونقیب وسپاه کتخدا یری ، سرداری ، کومرك امینی ، محتسبی ، شهر کتخداسی ، باجداری ، قلعه دزداری ، نفراتی وار .

اشکال قلعهٔ اوروسجق — طونه کنارنده آلچق قیالی بربورون اوزرنده مربع‌الشکل سنك بنا برکوچك قلعه‌در . اطرافنی طونه احاطه ایدوب جانب

شرقه شهره مکشوف برقات دمیر قپوسی اوکنده قیادن کسمه خندقی اوزره تخته کوپریسی وار . هرکیجه بو زمبرکلی کوپری‌یی قلعه نفراتی رفع ایدوب قپویه سپر ایدرلر ، قلعه جزیره کبی قالیر ، اصلا حواله‌سی یوق . دائراً مادار جرمی طقوز یوز آدیمدر . ایچنده دزدار ، امام ، مؤذن ، کتخدا خانه‌لری ، جبه خانه ، غلال خانه ایله برعبادتخانه‌سی ، برمهتر خانه قله‌سندن باشقه آثار بنا یوقدر. برج وبارولری غایت‌مستحکم اولوب جوانب ثلاثه‌یه ناظروقارشی یرکوکی قلعه‌سنه حواله لطیف بال ییمز وشایقه طوپلری ، استاد طوپجیلری واردر . دور سلطان احمد خانیده طونه قپودانی (شاقشامی) پاشا اللی پاره فرقته ایله طونه دریاسی اوزره بودین سرحدلرنده اوستورغون قلعه‌سنه وارنجه حفظ وحراست اوزره اولوب ینه وقت شتاده بوقلعه آلتنده لیمانه کلوب کمیلرینی باغلارمش. حالا جنب قلعه‌ده لیمان عظیمدر .

عمارات شهر اوروسجق — ایکی بیك ایکی یوز تحتانی ، فوقانی جمله تخته یلوان بنالی اولری وار . سراپا شندره تخته اورتولودر ، کیره‌میتلی خانه‌سی یوقدر . سرای عالیلری اکثریا طونه ساحلنده واقع اولمش باغلی ، باغچه‌لی خاندانلردر . قبله طرفی یقوش یوقاری باغلی ، باغچه‌لی اولردر . اوچ محله کفره‌سی وار . یهودیسی یوق ، ساده‌جه تجارت ایله کلوب کیدرلر . جامعلرندن چارشی ایچنده (رستم پاشا جامعی) معموردر ، معمار سنان اغا مرحومك چیرهٔ دست مهارتیدر . مدرسه‌سی ، فلانی یوق ایسه‌ده مکاتب صبیانی چوقدر . اوچ خانی ، قلعه دیبنده طونه کنارنده برحمامی ، اوچ یوز عدد دکانی وار . بدستانی یوقدر . خلقی جمله عنقا تجار اولوب اقمشهٔ فاخره، قادینلری یصی باش ایله بیاض شیخ عباسی فراجه کیرلر . بوشهر ایچنده هفته‌ده بر عظیم بازار اولوب چارشی اورته‌سی میدان عظیمنده آدم دریاسی بریکیر . جمله خلقی اولاح وبغدان لسانلریله بلغارجه‌یی فصیح سویلرلر . غایت سخی ، غریب دوست ، اهل ذوق آدملردرکه بای وکدایه نعمتلری مبذولدر . زیرا غنیمت بریر اولوب اون قاوون بر (پنز) در . پنز افلاق سکه‌سی اولوب باقر وکموشدن مسکوکدر . طونه کنارنده‌کی بندر وشهرلرده

رایجدر ، سائر شهرلرده کچمز . اون قارپوز ، برقیه اتمك ، برقیه لحم برر پنزه اولوب برقیه بال درت پنزه ، برقیه یاغ اون پنزه‌در . سائر متاع دخی اکا قیاس اولنه . بوبلده‌نك غرب جانبنده طونه نهرینه مخلوط اولان (لوم) نهری جانب جنوبده قزانلق طاغلرندن طوروا قوطران ، قاپراووه طاغلرندن کلیر آب حیات کبی برصودر . قرق ، اللی کونه لذیذ ماهیسی اولور . حتی طونه ساحلنده ساکن اولان کیمسه‌لر آراسنده بر آدم سمین وجسیم اولسه «لوم صوینك بالغی کبی شیشمش» دیرلر . ضرب مثل حکمنده‌در . اعیان واشرافندن چاوش زاده پاشا ، سردار علی بشه خاندان صاحبلریدر .

بوقلعه‌یی سیر وتماشا ایدوب پاشا بوشهرده قرق کون تقاعد ایتمکی فرمان ایتمکله یوز پاره قایقلره سوار اولوب نهر طونه‌یی قارشی‌یه عبور ایدرك (یرکوکی) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ چول یعنی یرکوکی — ٨١٦ تاریخنده چلبی سلطان محمد خانك بناسیدر . اوزی ایالتی حکمنده خاص ویوز اللی آقچه‌لق باشقه‌جه قضادر . نواحیسی ، کتخدا یری ، سرداری یوقدر . قلعه‌سی طونه کنارنده بردوز چمن زار یرده مربع الشکل بیاض سنك تراشیده ایله بنا ایدلمش مدور بر قلعه اولوب دائراً مادار جرمی بیك آدیمدر . ایچنده چلبی سلطان محمد خان جامعی ، دزداری ، اوچ یوز نفراتی ومهترانی ، جبه خانه‌سی ، صغیر ، کبیر شاهانه اللی عدد طوپی واردر . جانب شرقه بردمیر قپوسی وار ، اطرافنده خندقی نهر طونه ایله مالامال اولوب قپو اوکنده زنبرکلی آصمه کوپریسی ؛ قلعه‌دن طشره واروش اطرافنده طابور خندقی وار . قپو اوکنده آینده ورونده‌یه آرامکاه اولمق ایچون برتخته قصری ، طونه کنارنده برعظیم لیمانی وار . حالا نفراتیله باشقه قپودانی طونه دفترداراندن وظیفهٔ معینه‌لری وار . بوقلعه‌نك شرقنده ینه طونه ساحلنده برمعمور واروش اولوب باغلی ، باغچه‌لی شندره تخته اورتولی التی یوز قدر معمور خانه‌سی ، برحمامی ، یمش ، سکسان قدر مختصر دکانی وار . جمله رعایاسی افلاقلیلردر . غایة الغایه سرحد یردر . افلاق کافرلری عصیان ایدوب ابتدا بوقلعه‌یی محاصره ایتدیکی زمانمزده اون دفعه

واقع اولمشدر . بوراسی غایت کار وکسب یری اولوب خلقی غایت مالداردر . ازجمله پیرکوکیلی حسن اغا بیك کیسه‌یه مالکدر . پاشا آنك خانه‌سنده مهمان اوله‌رق اوچ کون ضیافت عظیم ایدوب بهر یوم برر آت واوچر کیسه پیشکش ویردی . هله اول قدر بال ویاغ ویردی‌که تعبیر اولنماز . افلاق بکی دخی ماتیدن یدی آرابه اقمشهٔ فاخره ، یوز آرابه ذخیره ، برخنطر منقش ومطلا قوچی آرابه هدایا کوندردی‌که ایچنده سکسان کیسهٔ افلاقی وار ایدی . برطاوله چاپقین بارکیر ، برطاوله یورغه آت پیشکش کلوب سائر اغواته دخی یوز بارکیر اهدا ایدلدی . حقیره دخی بریورغه بارکیر ویرلدی .

زیارتکاهلری — (الشیخ عریان محمد دده) بویرکوکیده وجوده کلمش مثنوی خان برسیاح جهان ایدی . (روسجقلی کاتب امانی‌چلبی) فوتنه‌تاریخ : «یرکوکینك قطبی وفات ایلدی» . یرکوکی قلعه‌سنك بیروننده مدفوندر .

پاشا بوراده جمله هدایایی آلوب ینه عسکریله وقپودان کمیلریله طوپ وتفنك شادمانلقلری ایده‌رك ینه قارشی طرفده اوروسجق قلعه‌سنه کلدك . حقیرك بیورلدیٔ شریفلرله اینه بولی مسلمی ارغنیلی احمد اغایه کیدوب محاسبه‌سنی کوره‌رك بقایا مال تحصیل ایتمکلکم فرمان اولندی . اوروسجقدن جانب غربه کیده‌رك التی ساعتده ابلاق اووه قریه‌سنده منزل آلدق . برجامعی وار . غایت معمور زعامت کویدر . بورادن طقوز ساعتده زشتووه قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ زشتووه — خداوندکار غازی روم‌ایلی فتوحاتنه باشلادقده زشتووه نام افلاق خطمانی خوفه دوشوب بوقلعه‌یی بنا ایتمشدر . صوکره سلطان بایزید ولی فتح ایلمشدر . اینه بولی سنجاغی خاکنده وایواده‌اقدر . یوزاللی آقچه‌لق قضادر . کتخدا یری ، سرداری وار . قلعه‌سی طونه نهری کنارنده بریالچین پشته اوزرنده سنکین ومربعی الهیولادر . جرمی نه قدر اولدیغی معلوم دکل . جانب شرقه برقپوسی ، درون قلعه‌ده دزدار خانه‌سی ، برجامعی ، نفرات خانه‌سی ، کفایه مقداری جبه‌خانه‌سی ، برقاچ شاهی طوپلری ، طونه‌یه نزول ایدر صو یوللری واردر . یدی عدد قله‌سنك ذروهٔ اعلالری تخته شندره

اورتولودر . قلعه‌نك خارجنده وینه طونه ساحلنده اولان واروشی اوچیوز خانه اولوب اکسه‌ری دره وتپه‌لی باغلردر . برجامعی وبرخانی ویکرمی عدد مختصر دکانی وار. رعایاسی اکثریا افلاق وبلغاردر . اعیانی یوق اما باغلری چوق وهواسی لطیفدر .

بورادن قالقه‌رق اینه بولی قلعه‌سنه کلدك . بانیسی روم قراللرندن استانبول بانیسی قسطنطین ثانینك قرداشی اینه بولی قرالیدر . یعنی جنت قوشی قرالی دیمکدر. چونکه‌لسان یونانیده (پولی) قوش اولوب (اینه) ده براوچاغك اسمیدر . حالا شهر قلعه‌سنك روی دیوارنده برچوق خط رومی ایله تاریخلروار . بویله‌جه غایت قدیم برقلعه‌در . ییلدیرم بایزید خانك فتحیدر . سلیمان خان قانونی اوزره اوزی ایالتنده بشقه‌جه سنجاق بکی تختیدر . پاشاسنك طرف پادشاهیدن خاصی (٤٠٠،٠٠٠) آقچه اولوب ٩ زعامتی، ٣٤٤ ارباب تیماری، چری باشیسی ، یوزباشیسی وار . قانون اوزره جبه‌لیلریله (٢٠٠٠) عسکر اولوب پاشاسی عسکریله اوچ‌بیکه وارر. اوچیوز پایه‌سیله شریف قضا اولوب نواحیسندن قاضیسنه (٥٠٠٠)، پاشاسنه قرق اللی‌بیك غروش حاصل اولور . شیخ‌الاسلامی ، نقیب‌الاشرافی ، شهر نائبی، محتسبی ، سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، میری باجداری ، شهر کتخداسی ، قلعه دزداری ونفراتی ، دیوان قپودانی ونفراتی واردر .

اشکال قلعهٔ اینه بولی — طونه کنارنده اوج آسمانه سرچکمش چاقماق طاشلی برقزیل قیا اوزره بنا اولنمش مربع‌الشکل برحصن حصیندر . جرمی دائراً مادار (٤٠٠٠) آدیمدر . طونه‌یه ناظر طرفی غایت یالچین قیالر اولمغله اول‌طرفلرده قلعه دیواری یوقدر . سرای عظیملرینك روزنلری طونه نهرینه ناظردر . بوطرفك سوقاقلری جمله صرب طاشلق اولمغله طاشدن کسلمه یوقوش یوقاری نردبانلری واردر . قلعه یکرمی التی قله وایکی قپودر . بری جانب شرقه مکشوف (چارشی قپوسی) در . ایکی قات دمیرقوی قپودر . بوقپو قله‌سی ایچنده برمسجدی وار، پنجره‌لری جهانمادر . بوقپو دیبنده بر دمیر پنجره‌وار ، باران رحمت اولدقده جمله قلعه‌نك سیلابی

بورادن طشره‌یه جریان ایدر . برقله قپوسی دخی جانب غربه ناظردر . قلعه ایچنده‌کی یوقاری چارشی‌یه چیقار . برقپونك ایچ یوزنده مدیون ، قاتل زندانیدر . بوقپو آراسنده برطونج آدم پنجه‌سی واردر . ینه بو آرالقده آت کمیلری‌وار. بودخی ایکی‌قات باب حدیددر . جمله‌قلعه‌نفرلری بونده دیده‌بانلق ایدرلر . دزدار بوقلعه‌ده ساکن اولوب هرشب طبل خانه چالنوب پاسبانلر «الله یکدریك» دیه فریاد ایدرلر . زیرا افلاق سرحدیدر . خصوصاً طونه نهری بوز اولدیغی زمان جمله عبادالله ذی‌قیمت اشیالرینی آشاغی شهردن بوقلعه‌یه کتیروب قویارلر . تابو مرتبه سرددر . دشمن ایله آرالرنده آنجق طونه نهری وار . بوقلعه ایچنده کیره‌میت ایله مستور یوز قدر کارقدیم خانه واردر . چرکس عمر اغا خانه‌سی اك معموریدر . بوقلعه ایچی یدی محرابدر . (ییلدیرم‌خان جامعی) طوغله مناره‌لی وکیره‌میت اورتولی برجامع عتیقدر . قلعه‌نك شرق وقبله وجنوب طرف دیوارلرنده‌کی برج وبارولر غایت مستحکمدر . خندقی چاقماق طاشندن کسمه‌در .

اشاغی حصار یعنی قلعهٔ‌بچه — یوقاری قلعه‌نك یالچین قلعه‌سی آلتنده دوزده طونه کنارنده قیالره متصل باشقه‌جه لیمان قلعه‌سیدر . یالین قات اولوب برج وبارولری غایت مستحکم وکار استاددر . بودخی مربع‌الشکل اولوب جرمی کامل بشیوز آدیمدر . جانب شرقه برقپوسی ، بشقه‌جه‌دزدار ونفراتی واردر . اللی عدد کیره‌میت اورتولی خانه‌سی وار . ماتقدم بوقلعه لیمان ایمش . حالا طونه کنارنده اولان دیوارلرده کمی کیروب چیقه‌جق کمرلری آشکار طورر .

واروشی — بولیمان قلعه‌سنك جانب شرقده دره آشوری بیوك واروشدر . جمله اوچ‌بیك سکزیوز عدد مکلف ومکمل کیره‌میتلی وشندره تخته‌اورتولو فوقانی‌وتحتانی‌خانه‌لردر. اون‌براسلام‌والتی‌خرستیان‌محله‌سی‌واردر. جمله‌سی یکرمی التی محرابدر : (شاه ملك جامعی) جماعت کثیره‌یه مالکدر ؛ طولاً ، عرضاً یوز اللی آیاقدر . برمصنع وطرز آخرده مرمر مناره‌سی وارکه استانبولده بیله امثالی یوقدر . بوجامعك ایکی قپوسندن بری صاغ

جانبنده ترزیلر ایچنه آچیلور ، التی قدمه نردبان ایله چیقیلور . بر قپوسی دخی چارشی ایچنه آچیلوب اون قدمه نردبان ایله نزول اولنور . جامع چارشی وبازارك تنك محلده اولمقله حرمی یوقدر . (اسکی حمام جامعی) ، (چلبی افندی جامعی) ، (قابوانجی جامعی) ، (امیر چلبی جامعی) . یوقاری چارشیده قلعه قپوسی اوکنده (قاضی عوض جامعی) . باب سعادتنك عتبهٔ عالیسی اوزره تاریخی بودر :

چون یاپیلدی مسجد قاضی‌عوض   بر شمس یاپدی آنی بی‌غرض
سویلدم اتمامنه تاریخ تام   جهدایدوب یاپدی آنی بودم عوض

سنه ۱۰۵۱

(کاتب بالی جامعی) قورشون ایله مستور معبد معموردر . مناره‌سی جامعك صول طرفنده اولوب قپوسی اوزرنده تاریخی بودر : (قدبنی المسجد لوجه الملك الرحمن الشهیر بالکاتب بالی الامین عثمان فی زمان دولة سلطان بایزیدخان جعل الله ملکه فی الامن والامان لهذا قدکتب هذا التاریخ تقبله الله المهدی اسان . سنه ۸۰۶) بوجامع ماتقدم مسجد ایکن عثمان‌اغا جامع ایتمش واکا دخی شو تاریخ واقع اولمشدر :

بالی کاتب مسجد یکن بومقام   جامع ایتدی عثمان اغا اول همام
دیدی تاریخن کاوب بر بوالهوس   اولدی بیك قرق سکزنده بیل تمام

سنه ۱۰۴۸

پاشا سرایی قربنده (حاجی قاسم مسجدی) قورشونلیدر . کار قدیم مسجد مصنع اولوب طوغله مناره‌سی وار . قپوسی اوزرنده‌کی تاریخی : « صاحب الخیرات الحاج قاسم بن عمر فی شعبان المعظم لسنة خمسة عشر وسبعمأة » ، (سجاه مسجدی) ، (اسکله مسجدی) ، (قپان مسجدی) ، (سراجخانه مسجدی) وسائره‌که اون طقوزعدده بالغ اولوب سکزعددنده خطبه اوقنور . اون عدد تکیهٔ درویشانی ، اون آلتی عدد چشمه‌سی واردر . محکمه قربنده‌کی چشمه‌نك بالاسنه « صاحب الخیرات والحسنات الفقیر عمربن مصطفی » یازلدقدن صوکره چار کوشه بر مرمر اوزره حسن خط ایله شو تاریخ قازلمشدر :

چونکه‌چشمه اولدی عین جاریه   نوش ایدن یارانه صحاً عافیه

سنه ۹۵۲

یکرمی عدد مکتب صبیانی وار . صاحب‌الخیراتی چوق اولدیغندن جمله صبیانك برماه جانب وقفدن وظیفهٔ معینه‌لری وار . هرسنه بررقات عیدیه لباسلری وصره‌لری ویریلیر . اون عدد حمام دلستانی واردر : اولا چارشی باشنده یول کنارنده . آلتی آیاق طاش نردبان ایله اینیلیر چفته حمام غایت مفرحدر . بوندن یوقاریجه (اسکی حمام) بوده مفرحدر . قلعه التنده طونه‌یه ناظر (اوکله حمامی) غایت لطیف اولوب بعدالظهر قادینلر کیررلر . بوندن ماعدا شهر اعیانك نقلی اوزره یتمش عدد حمام خاصلری واردر . یدی‌عدد خانی وار . مشهورلری شعبان چلبی خانی ، مصطفی‌چلبی خانی واسکی خاندر .

چارشو وبازارلری — بیك عددمعمور ومزین دکانی اولوب چارشوسی غایت غلبه‌لكدر . برمتین بدستانی‌واردرکه جمله اهل حرف آنده‌موجوددر . ترزیلری غایت چوق اولوب چرکس طرزی قرق درلو اثواب بیچمکده ماهردرلر . اعیان واشرافلری اطلس وکمخا وپورانقون چوقه کیمکه مائلدرلر . وسط‌الحال اولانلری الوان بوغاسی وادنا حاللیلری مقدارنجه اثواب کیوب باشلرینه قالپاق کچیررلر . رعایاسی چتاق ، افلاق ، بغدان ، بلغاردر . خلقی فصیح افلاق وبلغار لسانی تکلم ایدرلر . جمله خانه‌لری دره وتپه ، باغلرده اولوب خاندان عظیملرینك ایکیشر قپوسی واردر . برندن آرابه کیرر ، چیقار . اما هربار کشاده دکلدر . کوچك قپو بیوکه متصلدر . دائما آندن کیریلیر ، چقیلیر . موزون مناره مثال دودکشلری (باجه‌لری) واردر . شهر غایت غنیمت اولدیغندن خلقی غنی ونعمتلری مبذول اولوب غریب‌الدیار کیمسه‌لری خانه‌لرینه دعوتله ضیافت ایدرلر . دائما فقرایی حمایه ایدوب بربرلریله کوزل کچنیرلر . عداوتجی ، نمام ، ذمام ، منافق کیمسه‌لری شهرده قومیوب سوررلر . شاهراهلری مصنع قالدیرم دوشه‌لیدر . ارکك وقادینلری غایت ادیب اولورلر . صنایعدن اینه‌بولی حاجی مصطفانك یاپدیغی توفنكك ربع مسکونده مثلی یوقدر . ایچی بورمه‌لی مشهور توفنك اولوب

شمدی‌یه قدر بر استاد تقلید ایده‌مامشدر . بر توفنکی بشیوز غروشه‌فروخت اولنور . شهرك قبله طرفنده شهره حائل باغلر ایچنده علی قوچ بابا زیارتی واردر . ودین قلعه‌سی اینه بولینك غربنده واوست طرفنده اولوب اوچ كونلكدر .

بواینه بولی‌یی ممکن مرتبه سیر وتماشا ایدوب اعیانندن ایکی عمر اغادن هدایا آلدم . ملك احمد پاشا افندمزك محاسبه‌سی مالندن ارغنیلی احمد اغادن یکرمی کیسه‌سنی آلوب بر کیسه غروش ، بر کوله ، براینه بولی توفنکی ، ایکی رأس بورغا بارکیر حقیره احسان ایلدی . طونه قپودانی مسعود اغا ایله دونما فرقه‌لرینه جمله بارخانه وآتلریمزله کیروب صاغ طرفه وجانب شرقه جریان ایدرك ایکی كون اوچ كیجه‌ده اوروسجق قلعه‌سنه داخل اولدق . اول آن طوپ وتوفنك شادمانلقلری ایدرك پاشا افندمزله بولوشوب یکرمی کیسه اینه بولی محصولنی تسلیم ایلدم . حقیره یوز التون وبر خلعت فاخره کیدردی . شب وروز اوروسجق شهرنده شرف صحبتلریله مشرف اولوردق .

طونه نهریله مطلعندن منصبنه‌قدر اکا منصب اولان نهرلر

استطراد — اولا بوجزیرهٔ دنیایی بحر محیط ، بحر عمان ، بحر اوقیانوس احاطه ایتمشدر . دنیاده ایکی یوز قرق عدد انهار عظیمه ایله قرق درت بیك انهار صغیره ، اوچیوز آلتمش بحیره دریای محیطه مخلوط اولور . بوایکی یوز قرق نهرك بر برندن بعدی اللی فرسخدن بیك فرسخه وارنجه‌یه قدردرکه بیك فرسخدن زیاده‌سی ، اللی فرسخدن اکسیکی یوقدر . جمله سیاحان بروبحار وحکمای قدما روی ارضی کشت وکذار ایدوب بویله بولمشلردر . بونلردن سیحون ، جیحون ، نیل ، فرات نهرلرینك انهار جنتدن ایدوکی حدیث شریف ایله ثابتدر . بونلردن نیل ایله فرات ارض مقدسدن کچرلرکه اهل جنتك ایچه‌جکی نهرلردر . اما (ادیل) نهر عظیمی جمله‌دن بیوك اولوب

مصقو دیارنده‌در . طلوعندن غروبنه کلنجه قرق ، اللی میلدر . عمقی یکرمی ، اوتوز قولاجدر . طلوعی مصقو دیارینك غرب طرفنده‌کی بحر محیط جواری طاغلردن اولوب یدی آیلق یول جانب شرقه جریان ایدرك بحر خزره دریا مثال مخلوط اولور . مصقو کمیلری ، عجمك باکو ، دمیرقپو ، کیلان کمیلری بونهره کیروب مصقو مملکتنه تجار کتوررلر . حتی مراد خان ثالث زماننده صوقوللی محمد پاشا آزاق قلعه‌سی دیبندن جریان ایدن (تن) نهرینك باشی ادیل نهرینه اوچ منزل قریب اولمقله ادیلدن حفره‌لر قازیبوب نهر تنه مخلوط ایتمکه ایکی سنه چالشمش وبر چوق ایشلر حصوله کلمش ایکن بامر حی قدیر شدت شتا کلوب عسکر قیریله‌رق مهمات آنده قالوب مصقوه قسمت اولمشدر . اکر ادیل نهریله تن نهری بر برینه قارشسه ایدی استانبولدن کمیلر قره دکزه ، آزاق دکزینه ، آندن تن نهریله تا ادیل نهرینه ، آندن کمیلرله عجم دیارنده دمیر قپو ، باکو ، شیروان ، شماخی طرفلرینه کیدوب بی باك وپروا ضبط ایتمك ممکندر . حالا ملوك آل عثمان مراد ایدنسه امر سهلدر . چونکه ادیل نهرینه خندقلر وارمغه بر ساعتلك یر قالمشدر . ادیلك ارتفاعی عالی ، تن ایسه سفلیدر . بووجهله ادیلی تنه آقتمق قولای وممکندر . حقیر ، ادیل خندقلرینی محمد کرای عصرنده کورمشمدر . بوندن صوکره (چایق نهری) کلیر . بوده مصقو دیارنده قوزاق ، هشتك مسلملری ایچندن جریان ایدوب ینه بحر خزره ریزان اولور . بوندن صوکره کوچك نهر اوصافنی تحریر ایده‌جکمز طونه‌دز . آندن صوکره بصره وقورنه اوکنده جریان ایدن شط العرب نهریدر . آندن صوکره مصرك نیل نهریدر . جیحون ، سیحون دخی کوچك نهرلر ایمش اما حقیر کورمدم .

بیان نهر عظیم طونه

طونه طغیانلی وطغیانسز زمانلرنده روسجق ، سلستره ، اسحاقجه اوکلرنده

انا طونه‌در. چتال دکلدر . ایکی میل اکیندلکنده ، اوتوز ، قرق قولاج عمقنده بر دریادر . ابتدای طلوعی نمسه چاساری‌نك پایتختی اولان بچ قلعه‌سنك جانب غربنده اون بر قوناق ایچری آلمان طاغلرندن اولوب اورادن اعتباراً جانب غربه جریان ایدرك ایکی یوز بش پاره قلعه وشهری ری ایدوب یوز اون یدی قوناق شرقه جریان ایدرك بش یردن قره دکزه منصب اولور . برنجی قولی اولاقده دکز ایله طونه‌نك تموج ایتدیکی محلده کلی قلعه‌سی بوغازندن قره دکزه ریزان اولور. بورادن اسماعیل، ابرائیل، قلاص، اسحاقجی، خرشوه، سلستره، روسجق، تابودینه کیدنجه‌یه‌قدر نیجه بیك شایقه وطرانسه کمیلری کیدوب کلیرلر. ایکنجی قولی فرقه‌سی طولچی قلعه‌سی قربنده سلونه بوغازنده دکزه قاریشیر. اوچنجی قولی سلستره‌دن آیریلوب خضر الیاس بوغازندن قره دکزه دوکولور. دردنجی قولی بش‌تپه قربنده قره دکزه قاریشیر . بشنجی قولی قره خرمان قلعه‌سی دیبنده بحر سیاهه قاتیلیر . عظیم کمیلر بوراده باغلنوب قیشلارلر . یوکلو کمیلر چوقلق کیروب چیقه‌مازلر . ایشته طونه قره دکزه بو وجهله قاریشیر .

تا المانیایه وارنجه‌یه‌قدر طونه‌یه دوکیلن کوچك نهرلر

روسجق دیبنده (لون نهری) نیش شهری یایلالرندن کلیر . (یانطوره نهری) شبقه یایلالرندن کلوب زشتوه ایله اینه بولی آره‌سنده طونه‌یه‌قاریشیر . (روستا نهری) طوروا قوسران طاغندن چیقوب زشتوه ایله روسجق آره‌سنده طونه‌یه قاریشیر . اوتما نهری لوفجه شهرندن کچوب اینه‌بولی قربنده طونه‌یه قاریشیر . ایسقیر نهری صماقو طاغلرندن چیقوب صوفیه نهری قربنده کنعان پاشانك چفتلکی دیبنده . وقوش طاغی دامننده بوکلیجه لیمانی کچوب صوفیه صحراسنه اوغرار . اندن (ازلادی) طاغلرندن عبور ایدرك پلونه‌نك یارم ساعت قربنه قدر کلیر وبوراده کمیلرله کچیلیر . آندن (راه اووه) قصبه‌سیله اینه‌بولی آره‌سنده طونه‌یه دوکولور. دوکیلدیکی یرده (زامت) نامنده برقریه واردر. (لوفدر نهری) لوفدر طاغلرندن چیقوب اینه‌بولی قربنده

طونه‌یه آقار . (اوتوص نهری) ریواجا طاغلرندن چیقوب لوفدر نهری قربنده طونه‌یه ریزان اولور ، کوچك نهردر. اما آب حیاتدن نشان ویرر. (رطمؤن نهری) ینه اول طاغدن چیقوب ویدین قربنده طونه‌یه دوکیلور . موراوا نهری هرسك سنجاغنده اوزیچه شهری طاغلرندن طلوع ایدوب «یغورینه» و «یراکن» قلعه‌لری آراسنده طونه‌یه دوکیلور . صاوا نهری منبعی بوسنه ایالتنده قرق سنجاغی خاکنده زرین اوغلی دیارلرنده ودودوشقه طاغلرنده‌در . بورادن جمع اولوب اودرینه ، لقاوقوریه ، برکه ، قوسیدانیجه قلعه‌لری کنارندن عبور وبیوك ، کوچك یتمش عدد صوبی دخی اخذ ایدرك (سرم) سنجاغی قلعه‌لرندن (راچه) نام قلعه دیبنه کلدکده قارشودن (درین) نهر عظیمی ایله قاریشیر . درین نهری ایسه — منظور حقیر اولدیغی اوزره — هرسك سنجاغنده چمرنه یایلاسندن وایلوق طاغلرندن جمع اولوب اینر . زاغور دره‌لریله بر اولوب فوچه شهری ایچنده (پتهوتنه) نهریله برلشیر . بوپتهوتنه پرزرین دوقه‌کین سنجاغی حدودنده آرناوودلق ایچره بلاو قلعه‌سی طاغلرندن چیقوب، اصطاری اولاه قربندن کچوب فوچه‌ده درین نهرینه قاریشیر . درین نهریله ایکیسی فوچه شهرندن اشاغی اوستی قولنیه قصبه‌سنه اوغرار . آندن وشغراد قلعه‌سی دیبنده صوقوللی محمدپاشانك اون ایکی کوز جسر عظیمی آلتندن عبور ایدوب قلعهٔ دراچ دیبنده صاوا نهر عظیمنه قاریشیر . آندن بکوردان قلعه‌سنی کچوب طونه بلغرادی قلعه‌سی دیولرینی دوکرك طونه نهرینه مخلوط اولور. صاوا صویی طونه‌قدر لذیذ دکلدر . غرادشقه طاغلرنده دمیر معدنلرینه اوغرادیغندن بلغرادك اصحاب طبیعتدن اولان اهالیسی صاوانك طونه‌یه قاریشدیغی محلدن دها یوقاری شرقدن یعنی زیمون قلعه‌سی جانبندن قایقلرله طونه صویی کتیردیرلر. یاقووه نهری بودین یولی اوزرنده ولقوار قلعه‌سی دیبنده طونه‌یه‌قاریشیر . دراوا نهری خروات دیارندن ایغراد وچیقاطورنا ودودوشقه طاغلرندن کلوب ، قنیژه قربندن کچوب اوسك دیبنده طونه‌یه مخلوط اولور . جسر طوتماز، طولومباز کمی جسرلرله کچیلور نهر عظیمدر . قراسچه نهری یاقوه

ایله پورغه طاغلرندن جمع اولوب اوسکه قریب والپ اووه قلعه‌سندن کچه‌رك دیراوا نهریله طونه‌یه قاتیلیر. شاریز نهری قنیژه سرحدلرنده پلاطین کولندن کلوب بودین یولنده یکی قلعه دیبنده طونه‌یه قاریشیر. رابه نهری خرواتستان نعمت اویوار قلعه‌سی طاغلرندن بری کلوب چوبانچسه قلعه‌سی قربندن کچه‌رك یانیق قلعه‌سی خندقلری ایچنده طونه‌یه دوکیلور. کچید ویرمز، قانلی صودر. دلیجه نهری نمسه چاسارینك سن مارتین طاغلرندن چیقوب بودخی یانیق واروشنك خندقنده نهر رابه ایله طونه‌یه قاریشیر. فالقا نهری بچارهونطه یایلاسندن کلوب اویوار قلعه‌سی دیبنده طونه‌یه مخلوط اولور بیوك نهردر. لایطه نهری بوده نمسه طاغلرندن چیقوب پروق قلعه‌سی دیبنده طونه‌یه دوکیلور. الحاصل آل عثمانك اوستورغون قلعه‌سندن یدی قوناقده نمسه چاساری تختی اولان بچ قلعه‌سنه وارنجه‌یه قدر آراده کچید ویرمز طقوز عدد بیوك نهر واردر. بچ نهری آلمان طاغلرندن طلوع ایدوب نمسه چاسارینك تختی اولان (کلوار) قلعه‌سی دیبنده طونه‌یه منصب اولور. بونهر سببیله قلعه‌یه ده (بچ) دیرلر. اما اصل اسمی کلواردر. فلانده نهری آلماندن کلوب اسکی بچ دیبنده طونه‌یه قاریشیر. بیاره نهری آلمان طاغلرندن کلوب شمش واروش دیبنده طونه‌یه دوکیلور. حاصلی بچ قلعه‌سندن تا براق قلعه‌سنه وارنجه‌یه قدر اون بر عدد کچید ویریر نهرلر واردر. هپسی طونه‌یه قاریشیر. فقط اسملری آلمانجه اولدیغندن خاطرلرده قالمامشدر.

دربیان منبع طونه — آلمان طاغنك ذروهٔ اعلاسندن چیقوب شادروان کبی پرتاب ایدر برعین صغیره‌در. باشنده نیجه دکرمنلری ونیجه چوقه دولابلری واردر. پرتاب ایتدیکی محلده آلتندن آرابه‌لر و آدملر کچرلر. آندن اشاغی اوچ عدد نهر مخلوط اولوب سلیمان خان عصرنده قاسم پاشانك بومحلده اون ایکی بیك آدمی غرق اولوب کندیسی خلاص اولمشدر. بو آلمان طاغنك ذروهٔ اعلاسندن برنهر عظیم دخی جریان ایدوب جانب غربه اون یدی قوناق کیدرك بحر محیط کنارنده یونچاط شهرعظیمی دیبنده دریایه مخلوط اولور. بورایه کلنجه‌یه قدر طونه غربندن بودین ونمسه ایالتلری

جهتندن اولان نهرلری برر برر بیان ایتدك. صول طرفدن مجارستان، اکری، طمشوار جهتندن منصب اولانلری دخی بیان ایده‌لم:

مادن نهری نمسه حدودنده براق قلعه‌سی مقابلنده سیمان قورولسه طاغلرندن کلوب طونه‌یه آقار. پوثراب نهری معدن یایلالرندن کلوب پوژون قلعه‌سی واروشی دیبنده طونه‌یه قاتیلور. قراق نهری اویوار دیبنده معدن یایلالرندن چیقوب لیتره قلعه‌سی صحرالرندن عبور ایدرك قومران جزیره‌سی مقابله‌سنده طونه‌یه دوکیلور. لیتره نهری لیتره طاغلرندن کلوب ایتره قلعه‌سنی و (شوارن) قلعه‌سنی کچوب اویوار قلعه‌سی خندقده دوران ایدرك جانب جنوبه جریان ایدوب قومران قلعه‌سی اوکنده طونه‌یه دوکیلور. ایپول نهری جبل معدندن کلوب لوه قلعه‌سی قربنده طونه‌یه دوکیلور. غاره نهری بودخی جبل معدندن کلوب (نووغراد) قلعه‌سی قربنده طونه‌یه قاریشیر. اندن بودین قارشوسنده (باج) قلعه‌سی صحرالرنده و بودین جسری باشنده (پشته) قلعه‌سی اووه‌سندن تا کچمکت قراسنه و (یانقوجسه، باج) قلعه‌لرینه وارنجه پاچقه ولاچقه قیرلرنده طولاشیر. تا (تیتل) قلعه‌سنه وارنجه اون قوناق یر اولوب بورالرده طونه‌یه نهر فلان قاریشماز. تیسه نهری له مملکتیله اردل دیارینك سیکل حدودی قربنده (چیل صحان صامور) ك جانب شرقیسنده نهر طورله چیقوب (آق کرمان) قلعه‌سی دیبنده قره دکزه قاریشیر وینه بوصحان صامور یایلاسنك جانب غربیسندن تیسه نهری چیقوب، اردل ایله مجار دیارینك اورته‌سندن کچوب (خشوار، قشه) قلعه‌لری صحراسندن عبور ایدرك اکری ایالتنده (صونلوق) و (سکدین) قلعه‌سنه واروب (پوتینل) قلعه‌سی دیبنده طونه‌یه قاریشیر. طونه بوراده دریا مثال اولور. زیرا تیسه، صاوا، دیراووا، مورش طونه‌یه معادل نهر عظیملردر. بکی نهری فاچاط طاغلرندن کلوب (بش کلك) قلعه‌سنی کچه‌رك طونه‌یه قاریشیر. مورش، طمش، شبش، نهرلری بونلر جمله طمشواردن اشاغی پانچ اووه قربنده طونه‌یه قاریشیر. اواتی نهری اردل دیارینك قولچوار یایلالرندن کلوب بوافلاق ایچنده نیکه‌بولی اوکنده طونه‌یه دوکیلور، کمی ایله کچیلور،

آب حیات کبی برصودر . پالوسز نهری اردلك یراشه طاغلرندن کلوب افلاق دیارنده (اورشات) قربنده طونه‌یه قاریشیر . اورمانچه نهری اردلدن کلوب طونه‌یه دوکیلور . لاوه‌خو ، سلورن ، راژوواي ، ارجیش نهرلری ، بوبش نهر برکونده عبور اولنور . بربرینه قریبدر . جمله‌سی اردل دیارندن کلوب افلاق حدودنده طونه‌یه قاریشیر ، کچید ویرمز باتاقلی ، چتاقلی صولردر . پراه اووا نهری افلاق حدودنده کچید ویرمز صودر . اردلدن کلوب طونه‌یه قاریشیر . بالو اینچسه نهری اردلدن افلاق دیارینه کلوب طونه‌یه قاریشیر . آت ایله کچیلور . بوزادا نهری اردلدن کلوب بوزادا شهرندن کچه‌رك افلاق حدودنده طونه‌یه دوکیلور . رملك نهری اردلدن کلوب (رملك) شهرندن کچه‌رك طونه‌یه دوکیلور . فوخشان نهری اردلدن کلوب فوخشان شهرینك اورته‌سندن کچر . قارشیسی بغداندر . بو کوچك نهر حدود در . آندن طونه‌یه دوکیلور . یوقنا نهری بسح اووا طاغلرندن کلوب جنوبه کیدر . طونه‌یه ریزان اولور . سرت نهری اردل ولایتیله له ولایتی ایچندن حاصل اولوب بغدان دیارنده کمی ایله کچیلور . قلاص قلعه‌سی قربنده طونه‌یه دوکیلور . برلاد نهری سرت نهرینه قاریشیر . اسقنتی نهری دخی برلاده دوکیلور . تروتا نهری برلاتدن آیریلمشدر . پروت نهر عظیمی قزاق ولایتندن کلوب (چوچره) اوکنده کمی ایله کچیلور . ینه بغدان حدودنده طونه نهرینه کیردکده طونه عمان اولور . بو محلده بغدان حدودی وجمیع طونه‌یه مخلوط اولان نهرلر تمام اولور . طونه‌نك یمین ویسارنده التمش التی قدر نهر عظیم مخلوط اولمش اولور . ان شاء الله یرلری کلدکده هر بری راست کلدکاری قلاع وشهرلر ایله ، طلوع وغروبلریله ولذتلریله برتفصیل تحریر اولنور . حمد خدا جناب باری صحت ویروب طونه‌نك طلوعندن غروبنه آلامان طاغلرینه وارنجه طرفینی ایکی کره دوران ایتدیکمز ایچون احوالنه واقف اولوب بوکونه تحریر ایتدك . قصورینی دامن عفو ایله ستر ایده‌لر .

صدده کله‌لم : اوروسجق شهرنده ذوق وصفا ایدرکن آستانهٔ سعادتدن سربوابان عالی بیرام اغا قرق قپوجی ایله پاشایه خط شریف کتوردی . قده

کتخدایی قید وبند ایدرك در دولته کوندرلمسنه فرمان صادر اولمش . ملك احمد پاشا افندمز « امر پادشاهمکدر » دیوب قده کتخدایی اوروسجق قلعه‌سنه حبس ایلدی . اول آن مکتوبلر تحریر اولنوب پاشا « حاضر اول ، اولیام . قیا سلطانمه کیده‌جکسك » دیوب یوز آلتون خرجلق ویردی . اول آن مکتوبلری آلوب شهر کنارنده عالم اغیاردن بیخبر ایکن آتلرمه سوار اولوب اوروسجقدن جانب قبله‌یه بر کیجه‌ده (پراوادی) قلعه‌سنه کلدك . آندن بر کونده (قرق کلیسا) یه ، آندن استانبولده طوطجیلرده قیا سلطانه واردم . بو حقیری حرمنه آلوب ورای زنبوریده سویله‌دوب پاشانك افلاق وبغدان طرفنه عبور ایدوب هدایا آلدیغی وعدل وعداللتی نقل وحکایه ایلدیکمده پك آشوری ممنون اولدی . فقط قده کتخدانك قید وبند آلتنده قپوجی باشی بربر باشی مباشرتیله اوروسجق قلعه‌سنده تحت توقیفده بولندیغی اخبار ایلممله برابر قیا سلطان عقلی باشندن کیدوب بوکا تأسفله « واللهی اولیاچلبی ! بنم پاشامك کتخداسی ایچون ایکی بیك کیسه دخی اولسه دریغ ایتمکسزین صرف ایدوب قورتاره‌جغم ، هرچه باد آباد بونی قزاغه قومام » دیدی . همان قوچوسنه بنوب طوغری سیاوش پاشا خاتونی رجب پاشا کریمه‌سی خانم سلطانه واروب « تیز قوجا کی چاغیر کلسون » دیدکده سیاوش پاشا حرمه کیروب « صفا کلدك ! سلطانم ! » دیر دیمز قیا سلطان « بره ظالم سیاوش ! قوجام هر قنغی منصب عالی آلورسه الندن آلورسك . آخر مهری دخی آلوب آنکله‌ده اکتفا ایتمیه‌رك شمدی‌ده کتخداسنی حبس ایتدیردك وقتل ایتمك استرسك . پاشام ایله اقربا دکلمیسك . بابامك چوقه‌داری ، پاشام سلحداری ایدی . قرق ، اللی ییللق حقوقکز وار ایکن نصل نفسکه تابع اوله‌رق بوقدر حقوقی پایمال ایدییورسك ؟ پاشامك کتخداسنی حبسدن اطلاق ایله . یوقسه جدم روحیچون سنی ملامت ایدرم » دیه غضب ایله جواب ویردکده سیاوش پاشا « سلطانم سنك پاشا کده پادشاهك بیك کیسه‌سی واردر . بونلر هپ قده کتخدا یدیله آلنمشدر . کلسون محاسبه‌سنی کورسون . ینه پاشاسنه کیتسون » دینجه قیا سلطان « بنم پاشام اوچ بیك کیسه قلمیه عوائدینی قپو آره‌سی خزینه‌سنه قویوب ادای دین ایلدی . بیك کیسه

کچمشی واردر. دفتر پادشاهی‌یه مراجعت اولنسون. فی الواقع اهلمك خزینهٔ پادشاهی‌یه دینی وار ایسه بن ادا ایده‌یم. پاشامك کتخداسندن نه‌ایسترسك ؟» دیه‌رك غضب آلود آندن قالقوب والده سلطانه، سعادتلو پادشاهه، قیزلر اغاسی دیو سلیمان اغایه ودها نیجه محللره واردقدن صوکره سراینه کلدی. ایرتسی کون قده کتخدا قید وبند ایله کتیریلوب سلاحدار اوجاغنه تسلیم اولندی. بیك کیسه طلب ایدوب حبس ایلدیلر. اول کون سیاوش پاشا دیوان پادشاهی‌یه وارنجه قیزلر اغاسی دیو سلیمان اغا «ویر مهری بره سفیه اوغلان» دیه زورباز ایله مهری سلیمان اغا سیاوش پاشادن آلوب کورجی محمد پاشایه ویردی. کورجی محمد پاشا مهری آلوب مستقل وزیر اعظم اولدی. سیاوش پاشایی‌ده بوستانجی قایغیله اق دکزه نفی ایدوب سراینده‌کی جمله مال ومنالنی ضبط ایتدیلر. کندیسی عریان قالدی. بعده روم ایلی ایالتی احسان اولنوب قده کتخدایی حبسدن کورجی محمد پاشا چیقاروب ینه پاشایه روان اولدی.

نتیجهٔ مرام مقدما سیاوش پاشا، افندمزدن غلوعام ایله مهری آلوب وزیر اعظم اولمق ایچون بکتاش اغایی وقره یکیچری اغاسنی، چلبی کتخدایی، والده سلطانی ونیجه بی کناهلری قتل ایتدکده افندمز ملك احمد پاشا استماع ایله «فقیر سیاوش پاشا آلتمش کونلك مهردن اوتوری بوقدر تلف نفس نفیس ایتدی. الله بومهردن کندوبی حسن حال ایله خلاص ایدوب والده‌سنی، حسین بك برادرینی اغلاتمیه» دیمش ایدی ؛ حکمت خدا آلتمش کون وزیر اولوب (بزم غلوعاملر ایله معزوللغمزدن زیاده) بدناملق ایله مهردن معزول اولدی. آندن فقیر ینه قپا سلطاندن ایکی‌یوز سکهٔ حسنه خرجراه آلوب استانبولدن ینه منزل ایله برکون برکیجه‌ده بورغازه، آندن آیدوسه، آندن پراوادی‌یه، آندن اوروسجقده پاشایه کلوب سیاوش پاشانك عزل خبرینی کتوردیکمزده ملك احمد پاشا «سیاوش پاشا ینه سلستره منصبنی البته اوزرمزدن آلیر» بیوردیلر. فی الحقیقه اویله اولدی. چونکه هرمنصبی اوزرمزدن سیاوش پاشا آلیردی. بوخدمتمز مقابلنده صاحب دولت حقیره بابا طاغی ویوادالغی

وذخیره بهاسنی احسان ایدوب قده کتخدا اطلاقنه الغار ایله کیتدیکمز ایچون برکیسه غروش وسمور قفاسی کورك احسان ایتدی. اوکون اوروسجقدن سلستره‌یه روان اولدق.

روسجقدن سلستره‌یه کیتدیکمز

اولا جانب شرقه طونه سواحلی تعقیب ایدرك (الحانلر) قریه‌سنه کلدك. اوروسجق ناحیه‌سیدر. بوراده دلی اورمان دیرلر معمور نواحیلردر. پاشالرك خاص ویوادالغیدر. «موم سوندیروب شاه سویندیرر» دیه بوطائفه‌یی ذم وقدح ایدرلرسه‌ده افترای محضدر. آنجق بر آلای رنجبر فقرا لوندمشرب آدملردر. آندن (کوچك الحانلر) قریه‌سنه کلدك. بورادن ینه جانب شرقه مصطفی بابا تکیه‌سنه کلدك.

مصطفی بابا تکیه‌سی — تکیهٔ حاجی بکتاش ولیدر. روم، عرب وعجمده مشهور آفاق تکیه‌در. بریردن عوائد وفوائدی یوقدر. یوز اللی قدر پابرهنه، سربرهنه ارباب معارفدن فقر وفاقه ارنلری واردرکه درویشان دلریشان اصل بونلردر. تحتانی بر واسع میدانی وار. شدت شتاده آرابه ایله میدان محبته میشه وپلید اودونلرینی ییغوب، علو برعلو یاقوب جمله عاشقان جواب اربعه‌سنده جان صحبتی ایدوب دوام دولت وشوکت پادشاهی ادعیهٔ مفروضة التأدیه‌سنه مداومت ایدرلر. پیر پیشوا عزیزك قبر شریفی اطرافنده اوقدر مصنع شب چراغ وقنادیل وشمعدانلر وعلم، طبل، قدوملر واردرکه دیللر ایله توصیف اولنماز. روز، شب مطبخده طعامی پیشوب آینده وروندهٔ‌یه صبح ومسا نعمتلری مبذولدر. بوقدر مصارفاتی آنفاً بیان ایتدیکم اوزره مقنن برواردانی اولدیغندن ایلری کلیوب آنجق بعض اصحاب خیراتك نذر واحسان کبی بعض هدیه‌لرندندر. اندن (آرابه‌جیلر) قریه‌سنه کلدك. سلستره نواحیسنده یوزخانه‌لی، برجامعلی مسلمان کوییدر. بیك التمش بر ذی القعده‌سنده

بوقریه اعیان واشراف ، علما وصلحاسی آلای عظیم ایله سلستره‌یه کلوب بسم‌الله ایله قریه‌یه داخل اولورکن جمیع سلستره اهالیسی استقباله چیقوب قلعه‌دن طوپلر آتیلوب عظیم شادمانیلرایله سرایه داخل اولدیلر . کروه‌کروه جمله‌عبادالله تهنیه‌یه کلوب هدایالری عرض اولنوب عدل و عدالته شروع اولندی .

اوصاف شهر دارغازیان یعنی قلعهٔ سلستره سد ایمان — ابتدا فاتحی ٧٩٤ تاریخنده ییلدیرم بایزید خاندر . اسماء بلدان ایچره کرچه بوحصن حصینه دار افلاق دیرلر اماجمله عارفلر دارغازیان سدایمان دیرلر . حقا که اوروسجق ایله بوسلستره قلعه‌سی طونه کنارنده سد متین اولمسه وقت شتاده نهر طونه بوز اولدیغی وقت افلاق وبغدان کافری تا ادرنه‌یه دکین ایکی کون ایچنده شبخون ایدردی . حق تعالی بوقلعه‌لری آفات دهردن مصون ومحفوظ ایلیه . سلیمان خان قانونی اوزره اوزی ایالتنك تختکاهیدر . لکن خزینه دفترداری ، تیمار دفترداری، دفتر امینی ، دفتر کتخداسی ، چاوشلر کتخداسی وامینی وکاتبی یوقدر . زیرا صوکره‌دن روم ایلندن افراز اولنه‌رق ایالت اولمشدر . ایالتی جمله سکز سنجاقدر . اولا (لواء نیکه بولی) ، (لواء قرق کلیسا) ، (لواء ویزه) ، (لواء بندر) ، (لواء آق کرمان) ، (لواء اوزی) ، (لواء قیل بودان)، (لواء سلستره) پاشا سنجاغی تختیدر . ایکی سنجاق دخی التزام ایله ضبط اولنوردی . بری افلاق ، دیکری بغداندر . کافرستان اولمق جهتیله بکلری هرسنه دولت علیه‌یه بیکر کیسهٔ رومی خدمت ایدرلر . منصبلری هرسنه کندولری مقرر ایدرلر . عصیانلری ظهور ایدرسه ایللری ، ولایتلری نهب وغارت اولنوب قتل‌عام اولنور . امابوافلاق وبغدان سنجاقلری التزام ایله اولدیغندن تیمار وزعامت یوقدر . فقط حین‌سفرده افلاق وبغدان سلستره پاشاسیله سفر آچوب اوچر بیك عسکر کتوروب قلعه‌لر مرمتنه، خندقلر تطهیرینه ، قلعه‌یه طوپراق سوروب طوپ چکری پایمغه مأمورلردر ٤٠٠٠٠ عسکر دخی بوچاق تاتاری دیرلر جبه وجوشنلی یکیتلردر . هرنه‌زمان سفر اولسه‌حاضر ومهیالردر. پاشانك کندی تختی سلستره سنجاغنده‌در. خاصلرینك

اون ایکی ویوادالغی واردر . خاص‌همایونی بو ویوادالقلردن حاصل اولور . اولاخاص باباطاغی‌التی کیسه‌محاسبه‌سی‌واردر و(قره‌صو، دوبریجه،دلی‌اورمان، حاجی‌اوغلی‌پازاری، اسکی‌جمعه، پراوادی، آیدوس، قرنباط،سلستره)خاصلری سلستره قانونی اوزره اوچیوز اقچه شریف قضادر . نیجه کره بشیوز آقچه پایه‌سیله ملالره صدقه اولنمشدر . ناحیه وقراسی باالجمله معمور و آباداندر . سنه‌ده قاضیسنه اوتوز کیسه حاصل اولدیغنه شبهه یوقدر . حتی زمانمزده مقیم افندی قرق کیسه مال آلدی . زیرا رعایاسی شرع شریفه غایت مطیع ومنقاددرلر . پاشاسنه جمله خاصلرندن بروجه عدالت ملك‌احمد پاشا افندمز ضبطی اوزره قرق بیك غروش اولدی . سائر وزرا دها زیاده تحصیل ایدرلر ، معمور ایالتدر . سائر باد هواسیله و جرم وجنایتیله سکز عدد سنجاغنده ایکی یوز بیك غروش اولور . برحاکمی طونه قپودانی ،مقصود اغادر . برحاکمی دخی کمرك امینیدر . بری‌ده سپاه کتخدا یری ، دردنجیسی یکیچری‌سرداری، التنجیسی شهرویوداسیدر. محتسب اغا،شهرنائبی، باجدار، بالق‌امینی هب بونلر حاکمدر. یتمش یوك اقچه التزامدر. برحاکمی‌ده امام‌اعظم رحمةالله‌علیه حضرتلرینك مذهبی شیخ‌الاسلامیدر . نقیب الاشراف دخی حاکمدر .الحاصل اون‌سکزحاکمی واردرکه اون‌سکزنجی حاکمی چری‌باشیدر. سلستره سنجاغی حکمنده‌ بولنان قضالر انشاءالله محلنده تحریر اولنه‌جقدر .

اشکال قلعهٔ سلستره

طونه ساحلنده سنك تراشیده ایله مبنی مقوس شکلده سور متیندر، کویا یای کبی یاپلمشدر . یایك چیله طرفی طونه کنارینه واقع اولمشدر . یایك چیله باشلرندن کویا طونه‌یه ناظرمتین قلعه‌لری واردر . برطرفی طونه ایچنده درکه کراب محلیدر. بومحلده عظیم کمیلر اوزره یتمش سکسان عدد اون دکرمنلری واردرکه عبرتنما وواجب‌السیردر . انشاءالله محلیله تحریر اولنور . قلعه‌نك

قره طرفی كويا يايك قبضه طرفيدركه متين وقوی سنك كيرلر ايله مبنی، قوس مثال، نيم مدور، واسع، عريض، عميق خندقی واردر. دائما ايچنده نهر طونه جريان ايدوب خندقك غربندن كيرر، شرقندن چيقار. اون بر عدد قوی قله‌لری اولوب بشيوز بدندر. ايكيشر قات مازغال دليكلری واردر. ايكی قپوسی اولوب بری جانب غربه طونه كنارنده صو قپوسيدركه كوچكدر، اكثريا مسدود طورر. اون قدمه طاش نردبان ايله نهر طونه‌يه نزول اولنور. بر قپوسی دخی جانب قبله‌يه شهره مكشوف، ايكی قات، متين، قوی باب حديددر. بو قپو كويا يای مثال بنا اولنان ديوارك تا يای قبضه‌سی محلنده‌در.

خندق عريضی اوزره تخته جسر ايله عبور اولنور. هر كيجه قلعه نفراتی جسری زنجيرلر ايله برج وبارولر اوزرنده دولاب ومقره‌لر ايله چكوب قلعه قپوسنی سد ايدرلر. قلعه طونه نهری ايچنده كويا بر جزيره كبی قالير. بو قلعه قپوسنه طشره‌دن ايچری كيرركن قپونك صولنده كمر آلتنده بر عظيم كورز پهلوانی مصلوبدر. صاغ طرفنده خندق اوزره آينده ورونده‌يه آرامكاه اولمق ايچون تخته بنا بر مقصورهٔ رعناسی واردر. بو قپودن ايچری اورته قپونك عتبهٔ علياسی اوزره آی وكونش تصويرنی استاد كامل بياض مرمر اوزره تحرير ايتمش، حقا كه سكهٔ مرمرده قازمش سحر هلال وشمس وقمر كوسترمشدر. بو فلك اطلسده اويله بر ماه آفتاب رسمنی بر رسام كامل كماليله اويمامشدر. كويا قمر، بدر منير اولمش، كونش ملكنه پرتو اورمش. ديوارلرينك قدی سكسان ذراع مكی عالی سور متيندر اما كوچكدر. دائراً مادار جرمی كامل (٧٧٠) كره خطوهٔ لوندانه‌در. اهل كيف آدميله بيك آديم اولور بر قلعهٔ شيريندر.

قلعه ديوارنده بولنان عمارات — اولا قلعه قپوسی اوزرنده مفيد ومختصر ييلديرم خانك تخته مناره‌لی كوچك وفوقانی بر جامعی واردر. يوز يكرمی ياشنده حال صاحبی بر مؤذنی وار ايدی كه امثالی نایاب مبارك بر ذات ايدی وبر حملهٔ قرآن، حافظ كلام الله مصری امامی واردر. يدی ساعتده حضرت قرآن مجيدی بلا افراط وتفريط ختم شريف ايدردی. اورته قله‌ء جبه‌خانه قله‌سی وغلال انباری، يكرمی عدد نفرات خانه‌سی واردر. دزداری

ونيجه نفراتی وطوپجيلری واردر. صغير وكبير قرق پاره شاهی وضرب زن وقلومبورونه شايقه وصاچمه طوپلری واردر. اما بال يمز طوپلری يوقدر. اكثريا طوپلری طونه‌يه ناظردر. بر قاچ شاهانه طوپلری قره طرفنده خندق كنارنده پاشا سراينه ناظردر. زيرا وزرانك سرايی قلعه اوكنده طونه كنارينه واقع اولمشدر. بو قلعه‌نك هر كيجه ديده‌بانلری «الله يك در يك» ديه نكهبانلق ايدوب نوبت بكلرلر. زيرا شدت شتا اولوب طونه بوزی طوكديغی زمان قارشی طونه آشوريسی افلاق كافرستانی اولمغله سرحد اولوب زياده‌سيله خوف اولنور.

طونه‌نك بوزلری — طونه‌نك بوزی چوزلدكدن صوكره امن وامان اولور. فقط طونه بوزلری تا آلمان ديارندنبری سوروكله‌يوب كتيردكده قلعه ديوارينك قدی سكسان ذراع عالی اولديغی حالده نيجه كره بوزلر بر بری اوزرينه قات قات ييغيلوب قلعه ديوارندن ايچری چوق كره‌لر بوز پاره‌لری كيروب نيجه اولر خراب ايتمشدر. نهر ايچنده هر بوز پاره‌سی بر برينه اوردقده طوپ كبی صاعقه حاصل اولور. بو نهر طونه يخبند اولديغندن بو شهر غايت غنيمت اولور. زيرا طونه اوزرنده بولنان افلاق، بغدان ودها نيجه قرا وبلدان طرفلرندن نيجه بيك جاموز قزاقلرله بوز اوزره اودونلر ويلوان ديركلر وغيری مأكولات ومشروبات كلير. نيجه بيك عدد سلستره شاهبازلری محورلريله طونه بوزی اوزرنده خيمه‌لر قوروب عيش وعشرتله مشغول اولورلر. مهترخانه‌لر چالديروب جمله دلبران بوز قايارلركه غريب تماشادر. كيمی پابوج ايله، كيمی نعلين ايله النده حربه، دكنك ايله اياق اوزره بوز قايارق شهردن شهره برق خاطف كبی كيدر. شايد عيد شريفه مصادف اولورسه عظيم صالنجاقلر قوريلوب عاشق معشوق بر برلريله قولان چكوب صاللانورلر. زيرا طونه بوزی التی، يدی قاريش طونر. صغوق چوق اولديغی سنه اون قاريش طونوب نهر سد اولديغنی بيليرز. عجيب حكمت الهيه‌در. نيجه بيك صياد ماهيلر بوزی دلوب يوز قيه كلورمورينه بالغی ومرسين بالغی چيقاريرلر. سائر الوان ماهيلرك حسابنی خدا بيلير. سلستره اهاليسی يخچاره‌دن حفظ ايدوب ماه تموزده بللور ونجف وموران مثال ويشنه

خوشافی ایچنه قویوب حیات جاودانی بولورلر . حکمت خدا جناب باری سمکه‌لرینه صو ایچره حیات ویرمك ایچون طونه نهرینك بعض یرنده صو ایچره نیجه بیك دلیکلر خلق ایتمشدرکه اول محللرده اصلا طونه بوزی اولماز. مذکور دلیکلره نیجه کره یوزبیك عظیم ماهیلر کلوب باشلرینی بوزدن چیقاروب تنفس ایدوب انسانك صوایچدیکی کبی جمله ماهیلرك روزکار ایچدکلرینی کوردم. عجیب حکمتدر . (اوماهیلرکه دریا ایچره‌در دریایی بیلمزلر) مضمونی اوزره بوصولوغان دیدکلری غریب وعجیب تماشاکاه یرلردر . اما یانته واریلوب ماهیلری صید ایتمك ممکن دکلدر . زیرا بومحللرك بوزی بامرالله غایت رقیق اولور . بعض زمان نیجه قیزاقلر بوزه کچوب غرق اولور ونیجه آدملر قیزاق قایارکن رقیق بوزلره کلوب غرق اولور . طونه غازیلری قارشی یقه‌یه افلاق، بغدانه شب روانی ائوابار کیوب افلاق وبغدان آدملرینی سرقت ایدوب اسلام ایله مشرف قیلارلر . نیجه‌سی شاقیوب کیدرکن بوز اوزرنده طوران آغجه‌یی آتوب کچر . نیجه‌سی ییلدیرم کبی کیدرکن بر آیاغنی قالدیروب مولوی کبی اویله سماع ایدرکه اصلا وجهی کورونمیوب ینه چفته‌سنی بوزمدن قایار .

بعضیلری بوز اوزره قایوب کیدرکن اوکنه بر آدم ایقری یاتوب آنك اوستندن پرتاب ایدوب چفته‌سنی بوزمدن عبور ایدر . بعضیلری کماندارلق ایدرك وبعضیلری تفنك آته‌رق ، بعضیلری دخانی ایچه‌رك، ایکیشر، اوچر کشی مصاحبت ایدرك بوز قیارلر . نیجه‌لر جمعیت کبری ایدوب بوز اوزره طوپراق دوکوب عظیم وزنی اوزره آتشلر یاقه‌رق بتون قیون وصغرلری کباب چویروب عیش ونوش ایدرلر .

قضای دیکر — نیجه کره بوز چوزیلوب اوزرنده‌کی آدملرك فنالری یوزه یوزه پرتاب ایدرك برکناره چیقار . فقط نیجه‌سی‌ده غرق اولور .

صنعت دیکر — بعض آدم آرقه‌سنده یوکیله آیاغی آلتنه ایکی پاره صغر کمیکلری قویوب النده عصاسیله بلور مثال مجلا بوز اوزره بش ، التی قوناق یری قایاراق برکونده واریر .

طونه اوزرنده ساکن اولان شهبازلرك اوصافی منظورمز اولدیغی اوزره

تحریر ایله‌سه‌ك بر جلد اولور . حقاکه سلستره‌نك زهره‌دار ، شجیع ، بهادرلری واردر . خلقنك صغیر وکبیری شدت شتا نه‌در بیلمزلر .

سلستره‌شهرینك واروشی — محله‌لرندن اون‌عددی نصاری محله‌سی، بری یهودی محله‌سی اولوب ماعداسی محلهٔ مسلماناندر. باشلوجه‌لری : ذوالفقار اغا محله‌سی ، آق قیو محله‌سی ، استانبول محله‌سی ، دار آغاجی محله‌سی ، نمازکاه محله‌سی ، محکمه محله‌سی ، پاشا محله‌سی ، پازار یری محله‌سی ، خراجی محله‌سی ، چناقجی محله‌سی ، زانقوج محله‌سی ، قورشونلی محله‌سی ، درویش افندی محله‌سیدر . بومحله‌لرده اون بر عدد مکلف سرای واردر . جمله‌دن مکلفی قلعه قپوسی‌اوکنده طونه کنارنده وزرایه مخصوص سرای عظیمدر. بودین وبوسنه سرایلری کبی بنای عظیم ، قوی سرای دکلدر. جمله یاوان وتخته ایله بنا ایدلمش فوقانی سرایلردر . واسعجه بر حولیسی ، کوچك بر دیوانخانه‌سی ، یتمش عدد غلمان خاص حجره‌لری ، مختصر بر حمامی وار . جمله اوطه‌لری صوبا اوجاقلیدر . زیرا قیشی قتی اولور . جمله کیره‌میتلی بنالردر . بوسلستره سراینی تماشا ایتدیکمز ١٠٦١ تاریخنده ایدی .قاضی افندی سرایی، پاشا زاده سرایی ، بکار سرایی ، سورملی زاده سرایی ، بوستانجی حسن‌اغا سرایی، مناو احمداغا سرایی ، زانقوج حسن‌اغا سرایی، بالجی‌زاده‌لر سرایی دخی مشهورلری اولوب بونلرهپ کیره‌میت ایله مستور بیوت معمورلردر. بوندن ماعداسی کیره‌میتلی ، کیره‌میتسز خانه‌لردر . خرستیان محله‌سی سراپا شندره تخته اورتولودر . بوبیوك واروشك اطرافنده دائراً مادار اللی ارشون عرضنده خندقلر وار . مرور ایام ایله حفرلرینك بعض یرلری رمال ایله برابر اولمش . اما نیجه یرلری حالا طونه ایله مملودر . ١٠٣٠ ده سلطان عثمان خان غازی خلافتنده بوواروش عظیمك دائراً مادار اطرافنده خندق بنا اولنمش . ایچی ریختم تراب ایله مملو قلعه‌سی وارمش . حالا نیجه یرلرده خندق قله‌لری ، برج وبارولری، جسر بند یرلری نمایاندر . جمله یدی عدد جسر قپولرینك یرلری معلومدر. اما نمازکاه قپوسی جانب غربه ناظردر . مصطفاجك قپوسی غربه مایلدر . افلاطار قپوسی جنوبه مکشوفدر . جانب قبله‌یه طونه قپوسی ، طرف شرقه

استانبول قپوسی ، سمت شرقده دایه قپوسی ، ینه جانب شرقده دار اغاجی قپوسی کبی قپولرك یرلری معلوم اولوب ممر خاص وعامدر . بوواروشك اطرافی دائراً مادار اون بیك آلتمش خطوهٔ عاجله‌در . مذکور خندقدن طشره چایر وچمن زار یرلردر . هرکون بواوتلقلره بعدالعصر اخوان صفا جمع اولوب کونا کون لعب وصفا ایدرلر .

جامعلری — نهرك جنوب طرفنده (قورشونلی جامع) اوج فلکه سر چکمش برقبهٔ عظیملی ، منبر، محراب ومحفللی ، طرز قدیم ، ساده کوزلی برجامعدرکه شب وروز جماعت کثیره‌دن خالی دکلدر . طشره حرمی طلبه حجره‌لریله آراسته ، بربیاض سنك بنا منارهٔ مؤذن ایله پیراسته اولمش برجامع پرنوردر . عثمانلی وزیرلرندن سنان پاشا بناسیدر . بوشهره یکرمی سنه والی اولوب افلاق وبغدانی جمله مطیع ومنقاد ایدرك خراجکذار ایتمشدر. بوشهر ایچره بوندن غیری قورشونلی جامع یوقدر . انجق بر قبله قپوسی واردر . (اسکی جامع) برمناره‌لی ، کیره‌میت اورتولی برجامعدر. (آق‌قپو جامعی)، (محکمه جامعی) ، (پازار یری جامعی) ، (خراجی جامعی) جماعت کثیره‌یه مالکدر . (قلعه جامعی) ییلدیرم خانکدر . (ملك احمد پاشا مصلاسی) طونه کنارنده برچمنزار یرده عبادتکاه عظیمدر . بوندن ماعداسی محله مسجدلریدر. برمدرسه‌سی اولوب بوندن باشقه هرجامعده بردرسعام بولنمق مقرردر. قرق عدد مکتب صبیانی واردر. باشلیجه‌لری اسکی جامع ، محکمه جامعی ، درویش افندی ، آق قپو ، صابونجی زاده ، خراجی ، چاوش مکتبلریدر. تکیه‌لرندن (اسکی جامع تکیه‌سی) معموردر . (قورشونلی جامع تکیه‌سی) نده اشیخ حضرت پیری افندی نام ذات عارف بالله وعاشق آکاه کیمسه اولوب مراد خان رابع ایله روان سفرنده سردن کچدی. اغاسی‌ایکن وجودنده زخم آلود اولمامش یری قالمامش . آخر ترك دنیا ایدوب قسطمونی شعبان افندیدن جهاز فقری قبول ایدرك مرشد کامل اولمشدر. الهیات ورباعیاتده (عزمی زاده حالتی افندی) قدر متصوفانه نخبیتلری واردرکه حالا برمکمل مدوندر. (درویش افندی تکیه‌سی) درویش افندی طریق جلوتیده اسکداری محمود

افندی خلیفه‌سیدرکه تکیه‌یی دخی درویش افندی زاده بنا ایتمشدر . خلوق ، حلیم وسلیم ،کامل بر اردر . سلمه‌الله . (خراجی تکیه‌سی) شیخی تاتار عبدالرزاق افندی علمای نوغایدن مفسر، محدث اولو کیمسه‌در. بوشن علما ومشایخك مشهورلری : قورشونلی جامع امامی احمد افندی ، عزیز افندی ، صالح افندی ، کونجی زاده احمد افندی ، بزاز محمد افندی وسائره‌در .

حماملری — اوچ عدد حمامی وار : پاشا سراینه متصل (اسکندر پاشا حمامی) هواسی ، بناسی خوش ولطیفدر . (قورشونلی حمام) قورشونلی جامع بانیسی آرناوود سنان پاشا بناسیدر. (محکمه حمامی) غایت سخونت اوزره بنا اولنمش بر حمام روشنادر . بونلردن باشقه قرق سکز عدد خاندان حمامی واردر . درون قلعه‌ده حمام یوقدر .

چشمه‌لری — اون عدد چشمه ساری واردر : آق قپو چشمه‌سی ، سراجخانه چشمه‌سی ، پازار یری چشمه‌سی ، قورشونلی جامع چشمه‌سی ، قورو چشمه مشهورلریدر . کرچه طونه کنارنده اولان بویله بر شهرك چشمه‌یه احتیاجی یوقدر فقط ارباب خیرات تسهیلات ایچون بنا ایلمشلردر . بوندن ماعدا یکرمی یرده‌ده سبیللری واردر . ماه تموزده جانب وقفدن طونه بوزیله قاریشدیریلان آب حیاتلری جمله‌عطشایه بذل ایدرلر . سبیلجیلر « حسین کربلا عشقنه صحاً » مصرعنی ترنم ایدرلر . ایکی خانی واردر . بری چارشی ایچنده ملك احمد پاشانك کیره‌میت ایله مستور بنای متین ومعمور خان صغیریدر . بری دخی (امین خانی) در. بوایکی خاندن ماعداسی نعلبند دکانلری اولوب بونلردن خاندان نمونه نما دکانلردر . خانلرینك هپ ایکی قپوسی واردر . البته کوچك قپولری کشاده‌در. طوغریلوب وارانه صلادر.

چارشی وپازاری — سکز یوزدکانی واردر. اولا ایکی قپولی بربدستانی اولوب جنو بدن کیریلور . فقط کارکیر دکلدر . قپولری زنجیرلی اولوب آتلیلر کیره‌مز بر شهراهك طرفنده یوز عدد معمور دکانی واردر . اوزرلری سراپا لعلکون کیره‌میت اورتولودر .

درستایش سراجخانه — صاحب‌الخیراتی ملك احمد پاشادر . ایکی

باشنده‌کی قپولری دمیر زنجیرلی بازار حسندر. بوده برشاهراهك یمین ویسارنده سکسان مقداری اوستلری کیره‌میت ایله مستور پاك ومزین، معمور سراج خانه‌در. شدت شتاکانی اولمغله کورکجیلری چوقدر. عطارلری مزیندر.

صنایعنك ممدوحلری — قیومجیلری چاپغین آت اکرلری ورختلری وکوچوکن قوش یلکلی لطیف اوق یاپارلر. بالقجیلر چارشیسی غایت چوقدر. جمیع اوروپایه بالق بورادن طاشینور.

مأکولات ومشروبات — بیاض اتمکی، سمیز قیویرجق قیون اتی، صغیر اتی معروفدر. شلغم مثال برکونه شی اولورکه اکا (آله‌باش) دیرلر غایت لذیذدر، سمیز اتایله قلیه‌ایدرلر. غایت مقوی وسریع الهضمدر. شالغم لذتنه مشابهتی وار. اما رنکی رومی آلاجه اولدیغندن آدی اویله‌در. آدم باشی قدر وار. طونه ماهیلرندن مورینه، مرسین، سازان، لوم بالقلری مشهوردر. مشروباتندن کیفی لذیذ بال صویی اولور. اما غایت سکروردر. بیاض‌داری بوزه‌سی کویا جلابدر. اکثر فقراسی بوزه‌یه اکمك دوغرایوب تناول ایدرك دفع جوع ایدرلر. آبدار، شیره‌لی اوزومی اولور. لعلکون ویشنه وکرازی ممدوحدر.

وسط القامه، تن درست، زبردست، اهل ذوق آدملری اولور. اعیانی اقمشهٔ فاخره، چوقه کیرلر. اکثر خلقی افلاق وبغدان تجاریدر. وسط الحال اولان فقراسی حالنه کوره الوان بزلره قاپلی کورکلر کیوب باشلرینه تاتار قالپاغی کیرلر. عسکری طائفه‌سی ینه تاتار کبی اکرلی آتلره سوار اولوب تاتار سفرلرنده بولنورلر تاتارشه اقوامیدر. بونلردن باشقه دوبروجه اقوامی‌ده واردر. بونلر تاتار، بلغار، افلاق، بغداندن متولد چتاق قومیدر. ایلکن اورخان غازی اولادی سلیمان پاشا عسکرندن تناسل بولمشلردر. آندن صکره ییلدیرم بایزید خان بورالری تاتار ایله اسکان ایتمش، والده‌لری بلغار وافلاق وبغدان اولوب بونلر آراده برکون چتاق قومی اولمشلردر. بونلرك سویلشدکلری چتاق لسانك تفصیلی انشاءالله دوبروجه ولایتنده تحریر اولنسه کرکدر. قادینلری یصی باشلی اولوب الوان چوقه وبیاض کرلووا

عباسی فراجه کیرلر. غایت صالحه ومستوره مؤدب قادینلردر. جمیع خلقی اهل سنت وجماعتدن اولوب مداوم نمازدر. غنیمت شهر اولدیغندن جمیع مسافرینه رعایت ایدوب دعوت ایله اکرام ایدرلر. حلیم، سلیم، خلوق، صاحب طبع یارانلری چوقدر.

اقلیمی — اقلیم خامسك وسطنده اولمغله شدت شتاسی شدید اولور. اما جمیع خلقی تندرستدر. (پورتقال پادره) و (تولون) ك قولنجه طونه‌نك قارشی طرفی التنجی اقلیمك ابتداسیدر. شرق طرفی طاغستان وجهان وهیهات صحراسنه، غرب طرفی آلامان دیارینه، طونه منبعلرینه قدر یرلردرکه التنجی اقلیم حقیقیده بولنمشدر.

سلستره‌نك مسیره‌لری — خندق کنارنده (بك باغچه‌سی)، (پاشا چایری)، (چایر کوپروسی)، (استانبول کوپروسی چایری)، (نمازکاه مسیره‌سی)، (کوچك مصطفی مسیره‌سی)، (شریچسه)، (کندی قویان)، (قره آغاج)، (آق‌چشمه)، (کردمه)، (ارسلانلی چشمه)، (باصدرمه جزیره‌سی) مسیره‌لریدر. باصدیرمه جزیره‌سی طونه‌نك ایکی ساحلی آره‌سنده برجزیره‌در. بوراده بهرسنه یتمش، سکسان بیك صیغر قربان ایدیله‌رك باصدیرمه یاپیلوب جمیع روم وعربه وفرنکستانه نیجه‌یوز بیك یوك باصدیرمه کیدر. باصدیرمه وقتی انسان بوجزیره‌یه وارسه نیجه بیك مخلوق خدا صیغرلره قصاب براجل بچاق اوردقده قانلری سیل کبی روان اولوب نهر طونه‌یه جریان ایتدیکنی کورنجه عقلی باشندن کیدر. حتی برصیغری کسوب‌ده قارننی یاردقلرنده یاورو‌سی اایاغه قالقوب حیاتده کزه‌رك سود ایله بسلندیکی حقیر کورمشمدر. بوجزیره موسمنده خیمه وخرکاهلریله نیجه بیك صیغر باصدیرمه‌جیسی کلوب مکث ایدر. برجانبنده نیجه‌یوز قزغانلرله بقرلرك اچ یاغلریله ساده یاغلرینی اریدوب صاری یاغه قاریشدیریرلر. برطرفنده‌ده چورش یاغندن موم یاپارلر. غایت عبرتنما جزیره‌در.

طونه نهرنده‌کی بالق دالیانلری — بوطونه‌نك بوزی سوکیلوب ایلك بهار اولدقده آستانه طرفندن برامین طونه بالقارینی یتمش یدی یوك اقچه‌یه

التزامه آلوب ساحل طونه‌ده سلستره شهرنده پاشايه كلوب اون كيسه دخی قلميه ويكرمی كيسه دخی مصروف ويروب طونه نهری بالقلرينی صيد ايتمكه باشلار . اولا بغدان ديارينك قلاص طاغلرندن سكسانر ذراع چام وميشه وپليد ديركاری كسديروب سلستره شهری اوكنده ايكی بيك آدم ونيجه يوز تجار صاحب فنونلر ايله هونباز وطرانسه‌كميلرينه بينوب طونه‌نك طرفيندن مذكور ديركلر طونه ايچره اينه‌قاقه كتيروب تا طونه‌نك اورته‌سنده قازيقلر ديكه‌رك آره‌سنی بر بالق كچه‌بيله‌جك قدر كشاده قيلارلر . مثلا همان آقچه تخته‌سی شكلنده قاقوب كويا اقچه دوكيله‌جك بر قدر آچيق قالوب طورور . جمله قازيقلره يابان آصمه‌سنی تا طونه‌نك ديبندن اورمكه باشلارلركه طونه يوزنده چيت كلوب ظاهر اولور . بعده بر بوغاز دخی آليقويوب اكا بر قپو ايدرلركه اوده چيتدن اورولمشدر . اشاغيدن ، يوقاريدن كلن كميلر عبور ايتمك ايچون مذكور قپويی آچارلر ، تكرار قاپارلر . بوبوغازك اوكنه بالق امينی كيدوب ايچلی ، طيشلی متعدد حجره وقاعه وقهوه خانه‌لری طونه ايچنده‌كی قازيقلر اوزره بنا ايدرلركه واجب السيردر . ايشته امين يوز ، ايكی يوز آدميله بوسرايده ساكن اولور . امين كندوسنه مخصوص اولان برقصر مختصری بالق داليانی اولان مذكور طار بوغازده وضع ايدوب روز وشب آنده اوطوره‌رق اول يوزه برصنعت ايله ينه چيتدن برزمين كابه‌سی اوروب بوغازی اول چيت ايله سد ايدرلر . اويله چيت اورورلركه برقاريش قدر بالغك بيله كچمك احتمالی يوقدر . تا كه بهار موسمی كلوب طونه نهرنده تموج قالمايوب ديار الامانده بری اولجه يازديغمز ايرمقلرك بالقلری قره دكزك مختلف محللرنده تخم دوكوب ياوری حاصل ايتمك ايچون وتن صوينده اكر كوكی يمك ايچون طونه ايله آقوب قره دكزه كچمك اوزره كليرلر بوسلستره اوكنده‌كی داليانه كلوب كورورلركه نهر سد ايدلمش . آخركار دوران ايدرك مذكور بوغاز آغزنده‌كی چيت اوزره كلدكده بوغازده قيصلوب بر دخی كيری دونه‌يم ديركن زمين كابی چيتی ايپلرله قالديروب بيوك ، كوچك بالقلری آلوب زمبره‌كی ينه طونه ايچره بوراغورلر . بر تماشادركه انسان عين اليقين

كورمدجه تعريف وتوصيف ايله آكلادلمسی محالدر . ع : شنيدن كی بود مانند ديدی . امين پاشايی بوطونه اوزرنده‌كی داليانه دعوت ايدوب ايكی بيك غروش نهانی هدايا ذی قيمت ويرير . خير مقدم ديو اول كون بوقدر بيك بالق صيد اولنورسه پاشانك اولور . بو محلده پاشالر طالع دنرلر . برعظيم بالق كليرسه اقبالی ياور اولمغه اشارت بيليرلر . حكمت خدا ملك احمد پاشانك طالعنه يتمش عدد (مُفرقه) تعبير ايتدكلری مورينه بالغی كلدی كه بعض حسن آدملر « قرق ، اللی سنه‌دنبری بوكونلرده ، بوجرمده يتمش عدد متفرقه مورينه بالغنك چيقديغنی كورمدك » ديه انكشت بردهان حيرت اولديلر . بعده پاشا اول كون طالعنه صيد اولنان صغير ، كبير يدی بيك عدد بالغی اون بركيسه‌يه ينه امينه بيع ايدوب امينه برخلعت فاخره كيديره‌رك سراينه روان اولدی . بومتفرقه دينيلن مورينه بالقلری اويله بالقلردركه هر بری سكزر ، طقوزر آرشون كلير . (پرمه) قالينلغنده واسكدارقايغی چته‌سی قدر بالقلردركه بامر الله تعالی هر برينك قارننده بشر ، اونر قنطار خاوياری چيقار . بوخاويارلری بال فيچيلری ايچره طوزلرلر . بوكبی ماهيلری اميندن بازركانلر برر ، ايكيشر كيسه‌يه آلوب خاويارينی ، بالق طوتقالی ديدكلری بياض طوتقالی بالق قصابلرينه چيقارتديروب طوزله‌يه‌رق له ، مصقو ، دون ، قيرقيز ، دانيمارقه ديارلرينه وديب فرنكستانه آرابه‌لر وكشتيلرله كتوررلر . بومورينه ومرسين بالقلری طونه ايله آزاق نهرينه مخصوص بالقلردر . غيری صولرده بولنماز . كويا هر بری بر اژدرهادر . بونلرك قارننده جيفه ومزخرفاتدن برشی چيقماز . وجودينه كوره باغرصاق وونداتلری آزدر . اما مرسين بالغنك ارقه‌سنه ياپيشمش طوتقالی چوقدر . طونه نهرينك آژدرهاسی بومورينه بالغيدر . مصر نيلنك آژدرهاسی‌ده تمساحدر . تمساح غايت مضر شی اولوب جبريلر وكنوزيلر يرلر . سائرلری يمزلر . اما طونه مورينه‌سز بالقدر . جناب بارينك حكمت ازليه‌سی اقتضاسی اوزره اكثر بالقلر سائر بالقلری شكار ايدوب يرلر . اما بومورينه ومرسين بالقلری بالق شكار ايتميوب اكر كوكی ، قامش كوكی وآنلره متعلق بعض پوصون اوتلری يرلر . ايشته وجودلرينی بوكبی مأكولات ايله

بسلرلر . اما مورینه‌دیشیسنك حد و حساب بولنماز . یاورولری اولوب انالرینك صره طورنا قطاری کبی چکلدکده برق هاتف کبی کچن بالغك یاورولری — چوقلغندن — آنجق بر ساعتده کچه بیلور . ارکك مورینه بالغی کوچك اولور . اما بومورینه‌نك برمه قدر متفرقه‌سی نادر اولور . زیرا طونه‌اوکنده دمیر قپوسی وتخته‌لی نام کردابلرك فورطنه‌لرندن عبور ایتمکه قورقارلرکه نیجه‌لرینك طونه تموجندن بلی قیریلوب کناره دوشرلر . اول اجلدن دمیر قپودن آشاغی متفرقه کچمیوب کچن دخی چیقماز . آره‌لرنده حاصل اولان متفرقه بالقلر بوسلستره اوکنده البته صید اولنور . بوتماشاگاه طونه اوزره سکز آی طوروب بعض امینلر فائده‌له‌نیر ، نیجه‌لری مفلس اولور ، بخت مساعده‌سنه منوط بر دولتدر . زیرا طونه کنارنده اولان قرق ، اللی پاره قلاع قوللری و (کلی) ، (اق کرمان) ، (اوزی) نك بش پاره قلعه‌نفراتی جمله بوطونه‌امیندن وظیفهٔ معینه‌لرینی الملیدرلر . ضرر ایدرسه حبس ایدوب ارزاقدن آلورلر . اما بختی‌یاور اولورسه‌یتمش ، سکسان بیك غروش فائده‌لنور . عجیب صنعت وتماشادرکه طونه کبی دریایی بند ایله چیت اوروب بالق صید ایتمك کیمسه‌نك عقلنه کلیه‌جك شیدر ! بوبندری کورن قدرت انسانیه‌نك نه‌درجه بیوك اولدیغنی ، عقل بشرك حیله وسحرده نه‌قدر ایلرولره کیتدیکنی یك نظرله فهم وادراك ایلر !!

اما سلستره‌نك ایام بهارده اویله‌چاموری اولورکه طین سیاهنده‌فیل محمودی غرق اولور . حتی نصوح پاشا زاده حسین پاشانك بر دلیسی بال صوبی کیفیله بازار دیبی میداننده آتنه‌مهموز اوردقده آت لقولاغنه قدرچاموره کومولدیکی وچاموره برابر طونه‌یه آقوب غرق اولدیغی سجل شرعنده مسطوردر . اون آدم بر دلی‌یی قورتارمغه قادر اوله‌مامشلردر . قوجه کنعان پاشا والی ایکن سکسان یدی بیك بال فیچیسی چاموری طونه دریاسنه دوکدیردیکی ینه سجلده مسطوردر . آخر ملك احمد پاشا افندمز مالندن یکرمی کیسه‌اقراض ایلیوب بالاده ذکر اولنان خانی ، سراجخانه‌یی ، نیجه یوز دکانله ، برفوقانی مکلف قهوه‌خانه بنا ایدوب آق قپو جامعی اوکندن تااستانبول قپوسنه قدر

واسع بر طریق عامی ابتدا زمینه یالوان‌واصقره فرچا قازقلر قاقوب ماءتموزده اوزرینه بالق طیرطی کبی ایکی آرابه یان یانه عبور ایدر . خرسان‌ایله طاشدن قالدیرم یاپدیروب مذکور سراجخانه ایله‌قهوه‌یی بوقالدیرملره عقارت ایتدی . الی ماشاءالله اول عقاراتدن سلستره شهری ایچره قالدیرملر بنا اولنمه‌ده‌درکه عجیب خیراتدر ! زیرا بوشهرده صیف وشتاده بازار عظیم اوله‌رق نیجه بیك آرابه جمع اولوب آدم دریاسی کسیلیر .

سلستره‌نك طونه اوزرنده‌كی دکرمنلری — سلستره‌نك طاغ ودره‌لرنده صو دکرمنلری چوقدر اما طونه اوزرنده آسیاب دقیق بر دیارده یوقدر . مکرکه طونه ساحلنده‌كی شهرلر اوکنده اوله . اما بوسلستره اوکنده‌كی دکرمنلر هپسنك غریبیدر . اشکالی : اولا ایکی عدد دیبی یعنی طونه‌نك طرانسه کمیلری کبی کمیلردرکه‌ایکیسی بر برینه‌عظیم دیرکلر ایله بند اولنمشدر . بوایکی کمی آره‌سنده اون آرشون مقداری‌اینلی ، قالین تخته‌لر وعمود خشبلر ایله مبنی دولابلر واردر . بودولابك بیوك کمی طرفنده‌كی کمی ایچره عظیم چرخلر واردر . بیوك چرخك ایچنده برعظیم طاش واردرکه اوج چفت جاموس آنجق چکه‌بیلور . بودکرمنلر روز شب اللیشر سلستره کیله‌سی‌اون حاصل ایدرلر . تابومرتبه سریع دونر چرخلردرکه انسان نظر ایده‌مز . هرآسیابك‌ایکیشر ، اوچر آدملری‌اهل وعیاللریله دکرمنده ساکن اولورلر . هربری برخان کبی تخته اورتولی داملردر . ایچنده مطبخی‌ومتعد حجره‌لری ، روزن وباجه‌لری واردر . نیجه‌سنده فرونلری اولوب تازه پوغاچه واکمك پیشوررلر . بودکرمنلرك یرلری سلستره قلعه‌سی اوکنده اولوب هرکسك نشانیله محل مخصوصلری واردر ، اویله ساکن اولورلر . زیرا قلعه اوکنده طونه غایت سریع جریان ایدر برکرداب عظیمدر . اما یتمش ، سکسان عدد اولان بو دکرمنلرك طونه اوزره برقرار اولملری عجیب معرفتدر . ایکی کمی بر برلرینه‌کمی دیرکلریله بند اولنمشدر . یابان آصمه‌سندن برعظیم سیت‌اوروب سنك خارا ایله‌سیتی لب برلب‌ایدوب اغزینی سدایدرلر . وینه یابان آصمه‌سندن آدم بلی قالینلغنده عورت صاچی کبی اللی ، آلتمش آرشون ایپ اوروب

دکرمن کمیلرینی طونه اوزره جریان ایتدیرر . تا دکرمن صاحبنك طونه اوزره معین محلنه کلدکده مذکور طاش طولی سپدی طونه‌یه اوچوررلر ، دکرمن یرنده قرار ایدر . زیرا آصمه ایپك براوجی سپتده ، براوجی کمیده مقیددر . تمام وقت شتا قریب اولوب طونه نهرندن بوز آقغه باشلادقده دکرمنلرك آصمه‌دن ایپلرینی کسوب هر دکرمن برر جزیره لیمانلرنده حفظ اولنور . موسم بهار کلنجه ینه اجرای صنعت ایدرلر . عجیب آسیابلردرکه هربری سنوی بش کیسه محصول ویرر ، بر سربست زعامتدن اعلادر . سلستره اعیاننك کارلرینك ، وارداتلرینك اکثری بو آسیابلردن کلور والسلام .

سلستره‌نك زیارتکاهلری — دیار رومده وسرحد انتهاسنده اولمغله بورادە کبار اولیاءاللهدن کیمسه یوقدر . فقط مظنهٔ کرامدن علما قبری چوقدر . اولا (امام فخر) ییلدیرم خان امامیدر . آق قپو جبانه‌سنده مدفوندر . (عیسی خواجه) ، (حسین واعظ) طریق خلوتیدن اولوب هفته‌ده بر افطار ایدرك بر بادم ، بر زیتون ، برخورما ، بر فنجان صو ایله قناعت ایدرمش . آق قپو جنبنده یاتارلر . (الشیخ پیری افندی) طریق خلوتیده عاشق شیدا برجان ایدی . پیری مخلصیله عاشقانه ، پاکیزه اشعاری واردر . اولجه تکیه‌لرده ترجمهٔ حالی ذکر اولندی . حقیرده بیك آلتمش برده الّنی اوپوب شرف صحبتیله مشرف اولمشدم . بورادەرحمت رحمانه عازم اولدیلر . (الشیخ درویش افندی) اسکداری محمود افندی طریقندن بر درویش دلریش ایدی . حمد خدا دعای شریفلریله شرفیاب اولدم . (درسعام کونجی زاده احمد افندی) ، (الشیخ محمد بخاری) طریق نقشبندیده اولو مرشددر . بوسلستره شهرنده طرح اقامت ایدرکن (١٠٠٠) سنه‌سنده مرحوم اولوب چارشی ایچنده بر تربهٔ مخصوصه‌ده دفن ایدلمشدر . بوحقیرك قوناغی جوارنده اولمقله صبح و مسا عبور ایدرکن برفاتحه تلاوت ایدوب هرلیلهٔ جمعه‌ده برشمع عسل ایله تربه‌سنی روشن ایدردم . حالا زیارتکاه خاص وعامدر . حتی درسعام کونجی زاده بوندن ارشاد اولوب سرچشمهٔ علما اولمشدر .

١٠٦٢ سنه‌سی ربیع الاولنده سیاوش پاشا صدارتدن معزول اولوب

موقع صدارت عظمی قوجه کورجی محمدپاشایه صدقه اولندی . اوچنجی کون ملك احمد پاشا افندمزه سلستره‌ده درکاه عالی قپوجی باشیلرندن بیرام اغا ایله امر پادشاهی وخط شریف سعادت ردیف کلوب دیوانده قرائت اولنجه ملك احمد پاشاسمعاً وطاعةً دیوب طوغلرینی واوطاق‌نه‌طاقلرینی چایر محله‌سنده‌کی نمازکاهه چیقاردی .

١٠٦٢ ربیع الاولنده اوزی ایالتی قرا وقصباتنی محافظه‌یه کیتدیکمز

اولا بسم الله ایله شهر سلستره‌دن آلای عظیم ایله چیقیلوب مذکور نمازکاهده مکث اولندی . ساحل طونه‌ده چار کوشه دیوار ایله مبنی برخرابه مصلا ایدی . پاشا افندمز یدی کونده تعمیر وترمیم ایدوب ماه ربیع الاولك اون ایکنجی اثنین کونی بوحقیر اولیای بی‌ریا مولود شریف تلاوت ایلدم . برجمعیت عظیم اولوب شهر اعیانی مسرور اوله‌رق اطعمهٔ نفیسهٔ شهری وعسلی اشربه ایله مغتنم اولدیلر . الی هذا الآن سلستره‌لیلر اومولودی وضیافتی یاد ایدوب ملك احمد پاشایه دعا ایدرلر . نمازکاه مسلمین حقا که معمور ومزین اولدی . آندن جانب جنوبه کیدرك (اطه‌لی) قریه‌سنه‌کلدك . اهالیسی افلاق وبلغاردر . خاص همایونلریدر . آندن (چایرلی) قریه‌سنده منزل آلدق . حقا که نباتات وکیاهی وفرت اوزره‌در . آندن (رنکلر) قریه‌سنه کلدك . اهالیسی مسلمانلردر . (حاجی اوغلی بازاری) قضاسی ناحیه‌سنده اوچیوز خانه‌لی ، جامعلی ، الای بکی زعامتیدر . آندن ایلری کیدرك (حاجی اوغلی بازاری) قضاسنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ حاجی اوغلی بازاری — ییلدیرم زاده موسی چلبی امراسندن حاجی اوغلی نام دلیر سرور معمور ایتدیکندن حاجی اوغلی قصبه‌سی دیرلر . دوبریجه ولایتی خاکنده وسلستره ایالتنده پاشا خاصیدر . یدی کیسه مال

میری ایله پاشا اغالرندن بر مناسب اغا اللی عدد توابعیله حکومت ایدر . شریعت طرفندن اوچیوز پایه‌سیله شریف قضادر . جمله یدی ناحیه‌سی ، یتمش سکز عدد قریۀ معموره‌سی اولوب سنوی قاضیسنه وویواده‌سنه آلتیشر کیسه حاصل اولور . سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ومحتسبی واردر . اما قلعه‌سی اولمدیغندن دزداری ، مفتی ونقیب کبی قضاتی یوقسه‌ده اعیان واشرافی چوقدر . شهر کشاده بر یرده ایکی بیك خانه‌لی برشهراولوب خانه‌لرینك اکثریسی کره‌میتلی ، بر قسمی ده‌شندره‌لیدر . جابجا باغ وباغچه‌لری واردر . اما شدت شتاسنده ثمراتی یوقدر . محله‌لری : مصلی افندی ، شیخ افندی ، غازی بابا ، حاجی محمد ، حاجی خضر ، اسکی ، چاوش بازار محله‌لرندن عبارتدر . جامعلرندن : (چارشی جامعی) ، (چاوش جامعی) ، (اسکی جامع) ، (شیخ افندی جامعی) مشهورلردر . بونلردن ماعداسی مساجددر . مدرسه‌سی ، فلانی یوق اما اون بر عدد مکتب صبیانی ، اوچ حمامی ، اوچ خانی ، ایکی‌یوز قدردکانی‌وار . کوپریلی زاده احمدپاشا کتخداسی ابوالخیر ابراهیم اغا چارشی ایچنده ایکی باشی دروازه‌لی ، کارکیر ، کره‌میت اورتولی برشهراه اوزره یوز عدد دکان ایله مزین نوبنا بر بدستان انشا ایدوب شهره شهرت ویرمش . خدا آفت شهرتدن امین ایده . قربنده یر بدستان حمامی بنا ایتدیرمش که دلارادر . بوشهر صوسزلق ایله مشهور ایدی . جمله اهالیسی آجی صو قیولرینه محتاج ایدیلر . حتی درویش محمد پاشا اوز والیسی ایکن بوشهرده محافظه بکله‌دیکی وقت شهردن عسکرینه‌قرق بیك غروشلق صو ایچردیکی سجلنده مسطوردر . بومال جمله رعایا وبرایا کیسه‌سندن چیقمشدر . حتی ملك احمد پاشا افدمز اوراده ایکن اوچ آیده عسکرینه‌اوچ بیك غروشلق‌صو ایچرمشدر . بویله برقحط مائه مبتلاشهردرکه رعایاسی‌پاشالره ، آرابه‌لره فیچی فیچی صو طاشیرلر . بوحال بردیاره مخصوص دکل ایکن ینه کوپریلی زاده کتخداسی ابراهیم اغا بوشهره حسبةً لله یتمش بیك غروش مصروف ایدوب روزنامه‌جی ابراهیم افندی چراغی‌بابا اوغلی بکر اغانك القا ودلالتیله ایکی قوناق یردن طاغلری ، دشت هامونلری

دشوب کهریز ایله بر آسیاب یریدر . آب حیات کبی صوبی بر سنه‌ده حاجی اوغلی شهرینه کتیروب طقوز محلده طقوز عدد عیون جاریه انشا ایدوب اهالئ شهری حرارت وحال عطشدن قورتارمشدر . صودن مستغنی اولدقدن باشقه جمیع حیوانات ، باغ وباغچه‌لری دخی حیات بولوب بساتین وحدیقه‌لری روضۀ رضواندن نشان ویرر اولدی . بوکره‌ده اهل بلده « شهرمزی سیل آلوب چامور اولدی » دیه صاحب خیراته تشکی ایلدیلر . اول کرمکار دخی مردمکارلق ایدوب مالندن اوچ بیك غروش دخی اقراض ایدرك چشمه یوللرینه وغیری شهراهلره مرورناس ایچون قالدیرملر یاپدیروب شهری تطهیر ایلدی .

مذکور چشمه‌لرك تاریخلریدرکه تحریر اولنور :

کورنلر دیدی خیلی تاریخن   نه کوزل چشمه آبی آب حیات

دیکر چشمه :

فقال اولیا تاریخ قدسی   جری العین تسمی سلسبیل

دیکر چشمه :

صولرجاری اولنجه چشمه‌لردن تشنه‌لرخیلی   دیدیلرنوش ایدوب تاریخ پاکن چشمۀ کوثر

دیکر چشمه :

سیر ایدوب بوعینی تاریخن دیدم   اولدی جاری چشمۀ ماء حیات

دیکر چشمه :

نوش ایلینلر آبن تحسین ایدوب‌دیدیلر   تاریخ اسم عین عیناان تجریان

دیکر چشمه :

ای تجلی هاتف‌قدسی دیدی تاریخنی   آقدی یریر آب زمزم عین‌ابراهیمدن

دیکر تاریخ کفتۀ صاحب الخیرات ابوالخیر :

کندی بالذات بدیهی دیدیلر تاریخن   بن همان واسطه‌یم شاه نعیمکدر صو

دیکر نظیف پاشا زاده عمر بك :

دیدیلراهل بلد رمزی‌بزه تاریخ ایچون   کلدی ابراهیم جاری‌ایتدی جری‌زمزمی

سنه ١٠٨٤

صوڭ تاریخ نصوح پاشا زاده‌نکدر . اما رحمی چلبی‌یه احسان ایلدی . رحمی چلبی‌ده صاحب الخیراتدن یوز سکهٔ حسنه آلدی . بوحقیر دخی عزمی تاریخمز ایچون یوز عدد بندقانی فلورالر احسان آلدم . حالا اول عیون جان پروری ایله جمیع اهل بلدجان بسله‌یوب خیر دعا وثنا ایدرلر . خصوصاً ولایت رعایاسی ، جمیع آینده وروندکان ، پیر وجوان ثنا خوانلردر . رحمة الله علیه .

بوحاجی اوغلنك هواسی غایت لطیفدر . خلقی اکثریا چوخه فراجه وقنطوش کیر ، یکیچریسی وسپاهی چوقدر . اما علماسی یوق . وسط الحال اولانلری بوغاصیه قاپلی قوزی کورکی وباشلرینه قالپاق کیوب تاتار ایله سفره اوشارلر . زیرا دوبریجه خلقی دیرلر شجیع ونامدار یکیتلری واردر . تجارت وغزا ایله اوغراشوب کار ایدرلر . بوشهرك مأکولات ومشروباتندن بیاض اتمکی وبال صویی مشهوردر . صنایعندن صرمه ایله مبروم تلاتین اوزرینه ایشلنمش صرمه‌لی تیرکشلری ربع مسکونده یوقدر . یوز غروشه صدف ایشله‌توب اعیان استانبوله هدایا کوندریرلر . شهرك وسطنده بر میدان عظیم واردر . هفته‌ده برکره قرا وقصباتدن نیجه بیك آدم جمع اولوب متاعلرینی میدان محبتده عرض ایدرك فروخت ایدرلر . بوشهر رعایاسنه دوبریجه چتاغی دیرلر . طرفه لسان ، غریب هیئت آدملردر .

بورادن ینه جانب شرقه کیدرك (قودومان) قریه‌سنه کلدك . اوچیوز خانه ومسافرخانه‌لی اسلام کوییدر . حتی خاندان صاحبی قودومان اغا پاشایه بر ضیافت عظیم ایدوب اوچ عدد صالحلی یورغه آت هدایا چکدی . بورادن ینه جانب شرقه (باط اووه) صحراسنه کلدك . قره دکز کنارنده واقع بر لاله‌زار فرحفزا اولوب بوراده کامل قرق کون آسایش ایدوب خیمه وخرکاهلرمزله ذوق وصفا ایلدك . جمیع آتلرمز ترفل ، یونجه ، آیریق ایله چایرلنوب لحم وشحم صاحبی اولدیلرکه تعبیر اولنماز . جوانب اربعه‌سنده‌کی قصبه‌لردن اهل سوق کلوب بر عظیم اردو بازاری اولدی . لب دریاده اولان وارنه بندریله بالچین ، قوارنه ، کلغراد ، منقالیه قصبه‌لرینی قزاق عاق شرندن

محافظه‌یه مأمور اولدق . ینه بوصحراده‌کی (آق بازلی زیارتی) آستانه‌سنه یاقین ایدك .

درستایش آستانهٔ آق یازلی — بلخ وبخارا وخرسانده اجداد عظاممزدن ترك ترکان خواجه احمد یسوی خلیفه‌لرندندر . بوآق یازلی بروسه‌یه حاجی بکتاش ولی ایله برلکده کلوب بعدالفتح اذن ایله روم دیارنده پوست صاحبی اولدی .

مناقب آق یازلی — بوذات پراوادیده مسلمان اولان دوبریجه قرالندن اذن آلوب بوباط اووه وادیسنده مکان طوتوب برکون کباب پشیروب تناول ایتدکدن صوکره کباب شیشی اولان اغاجی یره دیکنجه بامر خدا برکستانه اغاجی حاصل اولوب اول آن میوه ویرر . عزیز حضرتلری بیوررلرکه : «بواغاجك میوه‌سی کندی یوردیمزك قوروغیدر . بونك سایه‌سی‌ده مکانمزدر» بووجهله کامل قرق سنه اول شجر منتهانك ظل وحمایه‌سنده طاعات وعبادات ایدر . حالا اول درخت بی بدل بر شجرهٔ طیبه‌درکه اوزرنده یمورطه قدر آت کستانه‌سی حاصل اولور . هرکیمك آتنه صانجی ویاقزیل قورت عارض اولسه اول آت کستانه‌سندن آته یدیرسه‌لر بره بردر شفایاب اولور . حالا آق یازلی عزیز حضرتلری بو درخت منتهانك سایه‌سنده بر مدور ، عالی ، رصاص نیلکون ایله مستور قبه دروننده مدفوندر . صندوقهٔ منوره‌سنك جوانب اربعه‌سنده حسن خط کلام عزتلر ایله کلابدان ، شمعدان ، بخوردان ایله خراسانکاری چراغدانلر چوقدر . انسان ایچری کیرنجه وجودنده برلرزه حاصل اولور . مشك وعنبر خام رایحه‌سندن زائرینك دماغی معطر اولور . تربه‌داری‌ده جمله آینده وروندهیه کلاب سرپوب بخور یاقار . درت طرفنده‌کی روزنلرك اطرافی حدیقهٔ (ارم ذات العماد) مثال کل ونسرین ، سنبل ویاسمین ایله مستور باغلردرکه کلستانی ایچره توطن ایدن هزار هزار عندلیبانك نغمات وترنماتی ایشیدن زواره حیات تازه ویرر . حقیر بوآستانه‌یه وارنجه سهل ایصتمه‌در دیه شکسته خاطر ایدم . صانکه بوآستانه‌یه کیروب روح عزیز ایچون بر سورهٔ سبع المثانی اوقونجه خاطره شو بیت خطورایده‌دوشدی :

حما الن جکدم یوق ذره‌جه درمانم   همت ایت بکا شمدی آق یازلی سلطانم !

بویتی سرسعادتلری طرفنده وجه جداره جلی خط ایله تحریره جرأت ایدوب اول آن صندوقهٔ شریفه‌نك یشیل صوف ستریننك آلتنه کیره‌رك « دخیل یاعزیز ! » دیدم . خدا عالم ودانادر ، بوعبد کمتره برنوم عارض اولوب خواب آلودهٔ اولمشم . بر آندن بیدار اولوب وجود پرغصه‌می عرق آلود بولدم . اما کویا یکیدن حیات جاودانی بولوب اندامم قوت ومکنت بولدی . حمد خدا اول ایصتمه‌دن خلاص اولوب روح پیر ایچون برختم شریف قرائتنه باشلادم . رحمة الله علیه .

منقبت دیکر — عزیز حضرتلری اورخان غازی عصرندن تا مراد ثانی — که ابوالفتحك پدری قوجه مراد خاندر ، ایکی کره پادشاه اولمشدر — زمانه قدر حیاتده قالوب معتقدلرندن وغازی میخال اوغللرندن آرسلان بك دائما عزیزك خدمتنده خاکستر افکنده ، مثال غلام حلقه کوش دلبسته ایدی . عزیز مرحوم نه‌طرفه توجه ایتسه آرسلان بکك آرقه‌سنه بینوب باغ وراغ ، دشت وطاغ دیمیوب کیدرلرمش . آرسلان بکه بعض فقرا « سلطانم ، عزیز حضرتلری آرقه‌کزه بیننجه بزلر جناب شریفکزه بردرلو یتیشه‌میوروز ، بونه سرخدادر » دیه صورمشلر . آرسلان بك « والله بن‌ده اکا حیرانم که جناب باری بکا برقوت قاهره ویرییور ، کندم غیری کونه بولوب اصلا یورولمق بیلمیورم » دیمش . حالا عزیزك سوار اولدیغی آرسلان بکك آرقه‌سنه اوردیغی آدم اکری رکابلری ایله آستانه‌ده ظاهر وباهردر . نیجه بیك بویله کشف وکراماتدن صوکره آق یازیلی مراد خان ثانی عصرنده دار باقی‌یه ارتحال ایدوب مذکور آرسلان بك عزیزی کستانه‌سی آلتنده دفن ایدرك اوزرینه برقبهٔ پرانوار ، مقابله‌سنه برآستانه انشا ایتدیرمش که ربع مسکونده بی‌نظیردر .

تکیه ستایشی — لب دریاده وارنه شهری ایله بالچق اسکله‌سی آره‌سنده برواسع اووه ایچنده ، خیابان برقورو کنارنده اوج سمایه سرچکمش شکل مسبعده کارکیر برقلهٔ عالیدرکه کویا استانبولده‌کی غلطه قله‌سیدر . اماقورشون اورتولی ، سیوری کلاهی ذروه‌سنده‌کی علمی ابرکبود ایچره شعشعه اورور . سیوری کلاهی اخشابدندر ، اصلا کارکیر قبه دکلدر . بویله سر آمد قبهٔ

سرنکونك ایچی منقش لوحه وطواندر . غرابت آنده‌که اویله برقبهٔ عظیمك ایچنده اصلا ستون یوقدر ! همان واسع برقضا اوزره نقش بوقلموندن برطاواندر . تاوسطنده اوچیوز قندیللی برچراغدان ثقیل آصیلیدر . بوده قبه ایچون بربار آهندر . هرشب درویشلری بوقندیللری چراغان ایدوب قبهٔ انور نور علی نور اولوب عاشقان صادقان اشغال معرفتله مشغول اولوب جان صحبتلری ایدرلر . بتون سیاحان بر وبحار بوآستانه‌نك بویله ستونسز ثابت اولدیغنه انکشت بردهن حیرت اولورلر . قپودن تا اوجاغه وارنجه‌یوز آیاقدر . سراپا بیاض مرمر خام ایله مفروش برمیداندر . اورته‌ده برشادروان روان اولمه‌ده‌در . جمله عاشقان اندن ایچوب دفع عطش ایدرلر . بوآستانه اورته‌سنده نیجه یوز آدم قدی صاری پرنجدن معمول وهربری برپادشاهك یادکاری چراغدانلر واردر . حقیر بوقبه طواننك برقرار اولمسنه حیران قالوب آخر تکیه نشین آرسلان دده‌نك اذنیله قبه طوانی اوستنه چیقوب تماشا ایتدم . العظمة لله استاد بحاران بوقبه ایچره تاعلمدن طوان یوزینه قدر برعمود خشب دراز وضع ایدوب نیجه یوز بیك خشبلری اکا ربط ایتمش‌که کویا برآغاج اورمانی اولمش . آدمك عقلی احاطه ایتمیوب دیدهٔ پرنم خیره‌لندیکی برصنعتدر . مصرع : « شنیدن‌کی بود مانند دیدن » بومیدانك درت طرفی دمیرپنجره‌لردرکه اطرافده اولان باغچه‌کلستانه ناظردر . هرروزنك آراسنده قات اندرقات درویشان طولابلری واردر . بومیدانك دائرا مادار اطرافده نذراتدن کلن قربان پوستلری دوشه‌لیدر . هرپوستده برصاحب نظر ، عارف بالله عاشق شیدا اوطوروب هربری برعلم وکار ایله مشغولدر . بوآستانه‌ده معرفتسز درویش دلریش یوقدر . حتی نیجه‌سی قره چالی کوکندن بش یوز پاره‌لی وطوغرامه صابلی قاشق وکشکول ، چوکان ، آرقه قشاغیسی ، خنجر قبضه‌سی وسائر کونا کون شیلر یاپوب (الکاسب حبیب الله) دیه هرکلن یارانه بررهدیه ویروب خرقه بها ایدینیرلر . اما لقمه‌لری ماه وسال بالغدو والآصال پیر وجوان ، فقیر وغنی‌یه مبذولدرکه پیر حضرتلرینك عصرندن بری آتش مطبخلری سونمیوب دائما طعام لقمه‌لری

دائمدر . چونکه نذراتدن وسائر اوقافدن کلیرلری چوقدر . دکرمنلری ، قورولری ، قیون ، هرکله وصغرلری وترلالری واردر . حتی شتاده قورو - لرندن میشه آغاجلرینی کسوب آرابه‌لر ایله میدان قپوسندن ایچری صوقوب اوجاغه ایکی آرابه اودونی طاغلر کبی ییغوب میدان ایچنی کرما کرم ایدرلر . جمله درویشان ومسافرین حاضرین صفای خاطرله دم اوررلر . تا بومرتبه ارابه کیرر میداندرکه قپولری درونلری وقت شتاده کیجه پرده‌لیدر . بو آستا - نه‌نك برر طرفنده کلوب کچن سیاحانك برر اثری ، کونا کون خطوط عبرتمالری واردرکه بر قاچ سنه تلاوت اولنسه کفایت ایدر . یوز عدد درویشنك اکثری صادقان عشاقدر . هربری برر کارله مشغول اولوب کیمی قیم ، کیمی میدانجی ، کیمی تربه‌دار ، کیمی چاوش ، کیمی اوسته خانجی ، کیمی فراش باز ، کیمی مسافرخانه‌جیدر . بو آستانه‌دن ماعدا باشقه‌جه بر مسافر خانه واردر . هرشب ایکی یوز مسافر موجود اولوب چول وطوبره چیقارتمه‌دن رعایت ایدوب خدمت ایدرلر . ایسترسه اول مسافر اوچ کون اوتوطوره‌بیلور . فقط اوچ کوندن صوکره «صفا کلدك ، ایمانم!» دیه پابوجلرینی چویروب یول کوسترلر . اما البته هرکانه بر تحت القهوه فطوری مقرردر . بر عجیب وغریب مطبخی واردر . حاصلی روم وعجمده بویله بر اولو آستانه کورمدم . مکر بغداده‌کی امام علی وامام حسین آستانه‌سی اوله . بورادن قرق اللی آتلی آلوب (دونه دکرمنلری) مسیره‌سنه کیتدك . قرق ، اللی عدد آسیاب مالردرکه هربری برزعامتدن اعلادر . ایجوسی نصوح پاشا زاده‌ـ صاه‌لی اولان حسین پاشانکدر . دوبروجه ولایتده دکرمنلر اولمدیغندن جمله دوبروجه خلقی بودکرمنلره محتاجلردر . جمیع اهل بلدك زعملری اوزره بودکرمنلرك صولری طونه صوییندندر . زیرا برقاچ کره بورادەده طونه بالقلری بولنمشدر . بورادن‌ده حرکتله (باط اووه) ده منزل آلدق . آندن جانب شماله کیدرك (موجیکی) قریه‌سنه کلدك . برجامعلی مسلمان کویی اولوب زعامتدر . ینه جانب شماله کیدوب (بالچق) اسکله‌سنه کلدك . بالچق باشی نام محلده خیمه وخرکاهلرمزله مکث ایدوب خواب راحتده یاتارکن

رعایادن بر رجل صالح کلوب پاشایه ملاقی اوله‌رق «سلطانم ، دریاده اوتوز التی پاره قزاق شایقه‌لری کزییور ، احتمالدر موافق ایام ایله‌وقت شافعیده بوبالچق اسکله‌سنی نهب وغارت ایده‌لر» دیه پاشایی خبردار ایدوب کیتدی . پاشا دخی ظپیر بلوك باشی ، غرتو ، چنتو ، حسین بلوکباشیلری یوز ییکتلریله پیاده وبیك عدد کزیده اسب تازی سوار آبازه وچرکس وکورجی ییکتلرینی دخی ایلری نصف اللیلده کوندروب بر کمین کاهده قرار ایتدیردی . حکمت خدا وقت شافعیده قزاق قره‌یه آدم دوکوب بالچق شهرینك جوانب اربعه‌سنی آتشه اوروب اهالئ بلده تلاش ایله واویلاده ایکن قزاق عاص شهری نهب وغارته باشلایوب یوو یوو دیه فریاده باشلادی . دریاده اولان اوتوز التی پاره شایقه‌لری دخی وقت حنفیده امداده کلوب کناره چیقارق غارته قویولدیلر . کمیلرنده انجق بشر ، اونر کفره قالدی . همان وقت صباح اولنجه بزم کمین کاهده اولان پیاده سکبان وصاریجه ارلری طاغدن تپه آشاغی الله الله صداسنه رها بولدوروب ایلك هجومده دشمنك لب دریاده اولان فرقه‌لرینه صاریلوب آن واحدده امان ویرمیه‌رك اون یدی عددینی قبضهٔ تصرفه آلوب ایچنده اسیر اولان امت محمدی خلاص ایدرك وآنلره کورك چکدیره‌رك دریایه آلارغه ایدوب فرار ایدن قایقلری دخی اخذ ایله دریاده دمیر براقدیلر . بوکره شهری غارت ایدن قزاقلر بوحالی کوروب قره‌ده قالوب جانلرندن مأیوس اوله‌رق بالچقده‌کی بغدای انبارلرینه کیروب جنکه آهنك ایتدیلر . کیمی دخی جسته جسته طاغلره فرار ایدرکن ملك احمد پاشا الغار ایله بالچق باشندن امداده کلورکن بوفرار ایدن دشمنه راست کلوب کیمنی اسیر ، کیمنی کله‌پاچه ایتدیلر . کیمی‌ده طاغلرده چتاق فرقه‌لری النه اسیر دوشدیلر . اما بریده بالچق شهری ایچنده مخزنلره قاپانان قزاقلر جان حرصیله ضبط ایدوب طورمقده ایدی . همان پاشا عسکرینه براز مال احسان ایدرك «قومه شهبازلرم ، جمله مال غنایم واسرا سزك اولسون» دیه آلای چاوشلری ندا ایدنجه انبارلری بزم عسکر آتشه اوروب داملری دله‌رك یدی ساعت اطرافی ضبط ایتدیلر . اوچ یوز قزاق اسیر اولوب درت یوزی دخی

کیردی . اوتوز التی پاره شایقه فتح ایدیلوب جمله بلوکباشیلر چلنك وخلعت فاخره‌لرله بهره‌مند اولدیلر . اوچ یوز اسیردن یوز قدرینی دردولته روم ایلی شایقه‌لریله کوندروب تلخیص ایتدی . سائر اسرایی اغواتلرینه بذل ایدوب اوتوز اتی پاره اوروس شایقه‌لرنده اولان مال غنایمی ایچنده اسیر اولان عباداللههماللرینی ویردکدن صوکره کلی ، آق کرمان قلعه‌لرینك تعمیر وترمیمنه کوندردی . بزده بویله بر ضبط پرشنك‌ده بولندیغمزدن شکسته بسته شوتاریخی سویلدك .

اولیا فتح مبینی کوریجك تاریخ دیدی بارك‌الله اولمامشدر (بردخی بویله غزا)

سنه ١٠٦١

بوفتح خبر مسرت اثری دیوان همایونه واروب کورجی محمد پاشا وقعه‌نی سلطان محمد خان رابع حضرتلرینه عرض ایدنجه سعادتلو پادشاه صفاسندن اول آن ملك احمد پاشایه خلعت فاخره ایله مقرر مژده‌سی کلوب استمرار کتورن قپوجی باشی مصطفی اغایه یدی کیسهٔ رومی ویرلدی . احراق ایدیلن بالچق شهرینك تعمیر وترمیمنه باشلاندی .

ستایش بندر بالچق — قره دکز ساحلنك روم ایلی طرفنده یالچین قیالی برکوه بلند دامننده معمور شهردر . اوزی ایالتنده حاجی اوغلی ویواده‌لغنده یوز اللی اقچه‌لق قضادر . سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری واردر . مفتیسی ، اعیانی اولمیوب فقراسی چوقدر . داملری کیره‌میت وشندره تخته ایله مستور بش یوز قدر مفید ومختصر خانه‌لری واردر . جمله بش محله وبش محرابدر . مشهوری اسکله باشنده (امین جامعی) در . اوچ مکتب صبیانی ، برخانی ، یدی عدد خان تجارانی ، برده حمامی واردر . حمامی اسما خان سلطان وقفیدر . طرفةالعین ایچره قزاقلر حمامك باقرقازغاننی چیقاروب کوتورمك سوداسنده اولمشلر ! یوز اللی مقداری مفید ومختصر دکانی ، لب دریاده مخزنلری ، بایرلرنده اوزوم باغلری وار . اسکیدن عظیم لیمان ایمش ، مرور ایام ایله تراب ورمال ایله پراولوب حالا قبله‌وکون طوغریسی روزکارندن کمیلر دورور . بشر دمیر ایله یاته‌مازلر ؛ البته قره‌یه دوشرلر ،

مخالف لیماندر . برطرفی صافی بالچقلی لیمان اولمغله (بالچق اسکله‌سی) دیرلر . اما ایشلك اسکله‌در . آلجه یاغ مومی مشهوردر .

بورادن ینه جانب شماله کیدرك (قوارنا) اسکله‌سنه کلدك .

اوصاف اسکلهٔ قوارنا — بوده قره دکز ساحلنده بر صعب طاغ دامننده مشرق طرفی دریا بر اسکلهٔ زیبادر . لب دریاده آنجق بغدای مخزنلری وآب حیات کبی صو قایناقلری واردر . باشقه برشی یوق . اوروس قورقوسندن جمله عمارتلری طاغ باشنده‌در . بوده سلستره ایالتی خاکنده وزیر اعظملرك خاص همایونیدر . بالچق قضاسی ناحیه‌سیدر . حاکمی وزیر اعظم اغاسیدر . کتخدایری، سرداری فلانی یوقدر . جمله اوچ یوزقدر کیره‌میت اورتولی مفید ومختصر فقرا خانه‌لری واردر . باغ وباغچه‌سی، فقراسی چوق . بر قاچ دکان ، بر خان وحمامدن غیری برشی یوق . آنجق قراسنك محصولی چوق اولمغله کمیلره اسکله اولمشدر . اما کشتیلر متاعنی آلوب همان فرار ایدرلر . زیرا لیمانی یتاق دکلدر . هواسی دخی ثقیلدر . زیرا طاشلق یردر . اما قایناق صولری چوقدر .

بورادن ینه جانب شماله کیدرك (کلعزارسلطان) قلعه‌سنه کلدك . بوراسنی قریمدن دونوشمزده بر فلاکت سببیله کوروب احوالنی تفصیلاً تحریر ایتمشدك [١]

ینه جانب شماله کیدرك (یلانلی) قریه‌سنه کلدك . ایکی یوزخانه‌لی، برجامعلی مسلمان کوییدر . اما ییلانی غایت چوقدر . بونده مشك ییلانی دخی چوق اولور دیرلر . برکونا بیاض ییلانمش که اولدیغی محل صاف مشك قوقارمش . اما حقیر کورمدم . بورادن دخی (منقالیه) شهرینه کلدك .

اوصاف شهر ولیمان عظیم منقالیه — پك اسکی بر بلده‌در . حالا معمور اولان قسمی شهرك شمال جانبنده‌لیمان آغزنده اولوب قلعه اساسلری آشکاردر . ییلدیرم بایزید خان عصرنده (اجه یعقوب اوغلی غازی اومورچه) بوراسنی

---

[١] جلد ثانی صحیفه ١٢٢ - ١٤٠

فتح ایتمکده عسرت چکدیکندن بعدالفتح قلعه‌سنی ییقمشدر . حالا شهری لب دریاده دوز وقومصال بر یرده معمورو آبادان شهر اولوب اسماخان‌سلطان اوقافیدر . حاکمی متولیسی اولوب سلستره ایالتنده دوبروجه خاکنده اوچ یوز پایه‌لی قضادر . ناحیه‌سندن قاضیسنه سنوی یدی کیسه حاصل اولور . شهر سرداری ، شهر محتسبی و صوباشیسی واردر . بازرکانلری چوق اولوب قزاق قورقوسندن قوی بنا بیوتی واردر . اکثر اعیانی لاز طائفه‌سیدرکه هپ آنادن طوغمه قول اوغلیدر . حتی لاز طائفه‌سی بیننده لطیفه اولوب بر آدمك کعبه‌یه کیتمکه اقتداری اولماسه « بره جاهل منقالیه‌یه کیتسه‌ك آ ، غریبلرك وفقیرلرك کعبه‌سیدر . » دیرلر . لازلر بودرجه بوشهره اعتبار ایدرلر . روم ویهودی طائفه‌سی دخی چوقدر . اما شب وروز محکمهٔ شرعنده لاز ایله یهودی دعواسندن کچلمز . بومنقالیه‌ده بر لاز بر یهودی‌یه بر سله اوررسه شرعاً ضاربك حقندن کلمك مقرردر . جامعلرینك مشهوری (اسماخان سلطان جامعی) در . جماعت کثیره‌یه مالك بر جامع روشندرکه اول بندرلرده بویله جامع یوقدر . ائمه وخطباسی ومؤذنانی جمله استانبوللیدر . یعنی مجود ، پرمعرفت چابیلردر . یدی عدد مکتب صبیانی ، اوچ عدد خانی ، اوچ یوز قدر دکانی ، بر کوچك بدستانی وبر کوچك حمامی وار . خیرات وحسناتنك هپسی اسماخان‌سلطان‌وقفیدر . یدی عدد قهوه‌خانه‌سی وار . اسکله باشنده وسائر محللرده اوچ یوز قدر مخزنی وار . زیرا بوراسی تجارکاهیدر . جمله‌دن مکلفی سردار خانیدر . شهرینه کوره دکانلری آزدر . بندر اسکلهٔ عظیم اولوب بیك پاره شایقه وقره مرسل وزابون وچکه‌لوده غلال دولدیروب استانبوله کتیررلر . بوبندر دوبروجه ولایتنك اسکله‌سی اولمغله غله وسائر حبوباتی چوق اولور . اما لیمانی قبله وکون طوغروسنده ناظر وآغزی آچیق اولمغله تلاطم دریادن طاغلر کبی طالغه‌لر کاوب کمیلرك یاتمغه اقتدارینی براقماز . همان یوکارینی آلوب یوبه یلکن فرار ایدرلر . زیرا هرسنه بر چوق کمیلر بورالرده غرق ونابود اولور . بوراسی اسکیدن ایکی قبولی لیمان عظیم ایمش . حالا عمق دریاده طاغلر کبی لیمان طاشلری ترتیب

اوزره‌رایکاندر . حالا یاته بیله‌جك کمیلر بولیمان تملنك حدودی ایچنده یتارلر . اما ظالم کمیجیلر حفره طاشلرینی لیمانه دوکه دوکه لیمان طولوب امن و آمان اولماز اولدی . لکن آرزو ایدلسه قپودان پاشا دونمای همایون ایله واروب لیمانی تطهیر ایدوب غیری حفره‌یی لیمانه دوکمسه‌لرودوکنه زیاده جزا ویرسه‌لر لیمان سلامت اولوردی . الله تطهیرینی میسر ایده . زیرا غایت الزم لوازمدن بر لیماندر . بوشهرك جابجا باغ وباغچه‌لری واردر . جانب غربنده‌کی باغچه‌لر قربنده (محرم بابا زیارتی) مفید ومختصر بر تکیه‌در . اما درخت منتهالری فراوان اولمغله جمله پیر وجوان بو تکیهٔ دلکشاده بعد العصر جان صحبتلری ایدرلر .

بوشهردن ینه جانب شماله کیدرك (کوکملی) قریه‌سنه کلدك . حقا که اریك قدر کوکمی اولور . یوز خانه‌لی ، بر جامعلی مسلمان کویی اولوب زعامتدر . اما دوبروجه ایچی اولمغله غایت صوسزدر . سکسانر قولاج چاه مادن آتلرله صو چیقاریرلر . بودخی غریب بر تماشادر !..

بورالر دوبروجه دیارینك تاعین‌الفعلی اولمغله اشرا چیتاقلری اولور . اما مسافرینه صبح ومسا نعمتلری مبذولدر . برخانه‌دن مسافرین کیدنجه علی‌العقب قرق ، اللی آتلی دخی کلور . قپولری آچیقدر . مسافره اصلا یوق یوقدر . زیرا غنیمت بر دیاردر . مسافره رعایتلری سببیله جناب‌باری مالترینه برکت ابراهیم خلیل ویروب بر کیله تخملری اللی ، آلتمش کیله کتیرمه‌ده‌در . زعمایه عشر سلطانی ویرمه‌ده اصلا عناد ایتمزلر . اما دوبریجه‌لی دیو سهل مذموم ومتهملردر . لسان واصطلاحلرندن بر نبذه بومحله تحریر اولندی .

لسان دوبریجه یعنی طائفهٔ چیتاق

ییلدیرم بایزید خان بودیاری بلغار ، افلاق ، بغدان قومی الندن فتح ایدوب تاتار ایله اناطولی قومندن عسکری طائفه‌سی قویدی . بوطائفه‌عسکرله

افلاقلیلرك اختلاط نسلندن حاصل اولوب آرالرنده بر کونه اصطلاحات پیدا اولدی که بر بری آره‌سنده تکلم ایدرلر . هرکس آکلایاماز . اول کلماتدن بعضیلری بو لغتلردر :

هشر ، هشرقا ، چوغاچ ، قالایق ، قاوره ، بایطال ، بایطالی آقط
قاوون قارپوز کونش جاریه کتیر آت آتی صوله
قوپاین ، ناپاین ، دفکه ، چالمه ، مچکای ، بورك ، اوك بنی
دیلك نه‌ایشلیه‌یم جاریه‌قزی صارق طاعون قالپاق بکله بنی
آیدی ور ، اوچاق ، کوین ، اوچاق قاوره ، کره‌مك آیدی ویره‌یم
سویله‌یی‌ویر آتش اوجاق آتش کتیر ایلیکك سویلیه ویره‌یم
سلام آیندم ، چورباجی‌نه آیار آیدا ، طاهرله . شکاصت اولدم ، یوندوم قلونودر
سلام علیکم اغالرك نه‌ایشلر سویله تأخیرایله خسته اولدم قصر اغم طاییدر
اورب ، بایطال جاوی ، چدی در ، قدملی موروات ، آی دوغدی
آت‌حیاسی آت قامشی ایی دیر آدم اسمی «

دها بونك کبی نیجه الفاظ مهمله‌یه آب وتاب ویروب ینه کندی سویلر ، کندیلری آکلارلر . اما بین‌الناس مشهور اولان کلمات ایله دخی تکلم ایدرلر . دوبریجه ودلی اورمان قوجی بر کونه بشـقه قومدر . لکن شجیع وبهادر ییکیتلری اولور . عاقبتلری خیر اوله .

بورادن ینه شماله حرکتله معمور و آبادان قرا ایچره کیدرك (کوستنجه) قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ کوستنجه — ماتقدم قلعه دوبریجه قرالنك اوغلی قالواره‌نك بناسیدر . مهیب وصعب بر قلعهٔ قوی ایمش !. ییلدیرم خان فتح ایتمه‌ده عسرت چکوب بعدالفتح منهدم ایدرك طاشلرینی دکزه دوکدیرمشدر . حالا لب دریاده بر پشتهٔ عالی اوزرنده رخنه‌دار اولمش سـورینك تمللری ظاهردر . اول عصرده بوقلعه اهالیسی کمیلرینه سوار اولوب کوفه قلعه‌سنده‌کی جنویز قرالنه فرار ایدرلر . چـونکه اوزمان قره دکز سـاحلنده‌کی یدی یوز یتمش پاره قلعه‌نك جمله‌سی جنویزلرك حکمنده ایدی . ساده‌جه ترقوس قلعه‌سیله اماصره ،

سینوب ، طرب افزون قلعه‌لری قسطنطین رومینك الندە قالمشـدی . بعده کفه وازاق قلعه‌سنی دخی سلطان بایزید ولی بدست کدك احمد پاشا فتح ایتدیرنجه قره دکز اطرافنده جنویز علاقه‌سی قالمیوب امان ایله استانبول بوغازندن طشره صاقز جزیره‌سـنه کیتدیلر واول جزیرهٔ مذهبی دارالبوار ایدندیلر . تا سلیمان خان عصرینه کلنجه‌یه‌دکین آنده ساکن اولوب بعده صلحه مغایر ایشلر کوره‌رك کشتیلر ایله حجه کیدن حجاج مسلمینی اسیر ایتمه‌لری اوزرینه سلیمان خانك فرمان شریفیله قوجه پیاله پاشا یوز یتمش پاره قدرغه ایله صاقز جزیره‌سی مقابلنده چشـمه نام محلده آناطولی کنـارنده لنکر انداخت اولوب یاتدی . بری طرفده جنویزلیلرك قپودان وقرال زاده‌لری جمله وسائر ایش ارلری هدیه‌لریله پیاله پاشایه بولوشوب هدایالری مقبوله کچدکده پیاله پاشا ایدرکه : « بره خائنلر ، بوصاقز جزیره‌سی حجاج مسلمینك وغیری عباداللهك ممری اوله ، نیچون آینده ورونده ، تجار وزوار مخلوق خدایی رنجیده ایدوب دلخسته ، شکسته وبسته ایلرسکز . تیز ، پادشاهه بوصاقز جزیره‌سنی تسلیم ایدك . یوقسه جمله‌کزی شمدی دندان تیغدن کچیریرم » دیه یمین بالله ایدر . هدایا ایله کلن یدی یوز ایش ارلرینی همان قید وبند ایدوب (بسم الله وتوکلت علی الله) دیه بیوك یلکن آچوب صاقز جزیره‌سنك کیره‌میتلك نام محلنده لنکر براقیر . درعقب قره‌یه عسـکر وبال یمز طوپلری چیقـاروب قید وبند ایتـدیکی قرال زاده‌لردن « واویلاه ! البتـه قلعه‌یی ویره‌سـکز . یوقسـه پیـاله‌نك پیاله‌سی الندە ایکن بزم پیمانه‌مزی دخی دولدوروب اجل جامنی بزلره نوش ایتدیرر . سزلره صاقز قلعه‌سی ایچره ذوق وصفایی الی الابد فراموش ایتدیرر ! » دیه مکتوبلر آلوب معتمد بر ایلچی ایله صاقز قلعه‌سنه کوندرر . جنویزلیلر بوحالی ایشیدوب « های قرال زاده‌لرمز وجمله اعیان دولتمز قلیجدن کچر » دیه خوف وتلاشه دوشه‌رك مشورت ایله عقد صلح ایدوب صـاقزی پیاله پاشـایه جمله جبه خانه وخزینه‌لریله تسـلیم ایدوب کندولری مالطه حکمنده اولان رادوس جزیره‌سـنه چکیلیرلر . بعده پیاله پاشـا فتوح خبریله پایتخت سلیمان خانی پوس ایدوب صاقز قرالی دخی حضور پادشـاهیده زمین پوس

ايدرك اسلام ايله مشرف اولوب ديركه « پادشاهم ! جدك ييلديرم بايزيد خان عصرنده قره دكزك روم ايلى جانبنده بابا داغى قربنده كوستنجه قلعه‌سى بزم جنويز قرالنك ايدى . جدك زور بازو ايله اول قلعه‌يى المزدن آلوب جمله بقية‌السيفمز كميلرله كفه‌يه فرار ايتدكده كوستنجه قلعه‌سى جرابنده ليمان قلعه‌سى ايشيكى آلتنده يدى كوپ آلتون وجواهر دفن ايلديلر . انلرى چيقارمغه بوحقيرى مباشر ايله . بر كنجينهٔ فراوان ايله پادشاهمه كلمكلكم ميسر اولور . » درحال سليمان خان جنويز قپودانلغندن اسلام ايله مشرف اولان بوذاته دركاه عالى قپوجى باشيلغى احسان ايدوب اوچ يوز توابعيله شهر كوستنجه‌يه كوندرر . بوذات اورايه واروب اول محلدن كنزى اليله قويمش كبى چيقاروب يدى عدد لب برلب فلوريدن ماعدا نيجه بيك عدد آلات سلاح ونيجه بيك قطعه لعل وياقوت والماس چيقارركه حسابنى خلاق بيلور . بوقدر مال وخزائنله پادشاه حضورينه كلنجه پادشاه عالمپناه احسان وانعاملر ايدوب كلن مالدن شهزاده وسليمانيه جامعلرينى بنا ايتديرر وبقيه‌سيله دخى كوستنجه شهرينى معمور ايدر .

اما بوكوستنجه لب درياده اولمغله اول قدر معمور وآبادان دكلدر . چونكه كرات ايله قازاق عاقك نهب وغارتنه اوغرامش ونيجه كره احراق بالنار اولمشدر . سلستره ايالتنده قره دكز كنارنده قره صو حكمنده يوز اللى اقچه قضادر . ناحيه‌سندن قاضيسنه سنوى اوچ كيسه حاصل اولور . جمله يوز اللى قدر كيره‌ميت وشندره اورتولى خانه‌لرى واردر . انجق بر محله‌سى اولوب اسكله باشنده مفيد ومختصر برجامعى ، برخان واسكله باشنده قرق ، اللى عدد خان مثال انبارله برقاچ دكانى وار . غيرى عمارت يوقدر . زمان قديمده كفار استانبول تكفورى قورقوسندن وتاتار عدو شكار دردندن بوكوستنجه‌دن تا قره صو قربنده طونه نهرى ايرماغندن بر خندق عظيم حفر ايدوب نهر طونه‌يى قره‌خرمنه آقيدوب بابا طاغى وطولچى قلعه‌لريله بش تپه نام محل جزيره قالمش ايدى . حالا ممرناس اوزره خندق كنارنده اولان آثار بنا وقله‌لر نمايانذر . بوجانبلرده اولان قرالنك عمارستانى مذكور

خندقك طاشلريله ياپيلمشدر . بوكوستنجه‌يه « قره دكز كوستنجه‌سى » ، صوفيه قربنده‌كنه « بانه كوستنجه‌سى » ديرلر . بوبحرى كوستنجه زمان قديمده ليمان عظيم ايمش . حالا آثار بناسى ظاهر اولوب ليماننه بيك پاره كمى مستوفا كيرر . لكن مرور ايام ايله خار وخاشاك ورمال وتراب ايله مالا مال اولوب تموج دريادن بى امان ير اولمشدر . بعض سنه نيجه كميلر هلاك اولور . الله معمور ايليه آمين .

آندن ينه جانب شماله كيدرك (   ) [١] قريه‌سنه كلدك . ايكى يوز خانه‌لى ، برجامع ومسجدلى تاتار كوييدر . ينه كوستنجه نواحيسندندر . بورادن شماله كيدرك (قره خرمن) قلعه‌سنه كلدك .

اوصاف قلعهٔ قره خرمن — برهوادار ومحصولدار يرده اولمغله صارى صالتق باى بومحلده فقراسيله زراعت ايدوب خرمن چيقاردقده اسمنه « قره خرمن » ديمشلر . ماتقدمده بندر شهر ايمش . بورايى‌ده جنويزدن ييلديرم خان فتح ايتمشدر . قلعه‌سنى خاك ايله يكسان ايلمش ، بعده سلطان مراد رابع عصرنده « بورالردن قازاق عاقك مضرتنى دفع ايچون بر جاى مأمن لازمدر » ديه‌رك فرمان مراد خان ايله قپودان دريا رجب پاشا دونمای همايون ايله بوراده لنكر آتوب اعيان ولايت رأييله نهر طونه آرقى دكزه منصب اولديغى محلده دعاى خير وثنا ايدرك برقلعه اساسنه بذل اهتمام ايديلوب وقت شتا ايرمه‌دن دريا مثال عسكر ونيجه بيك عمال وبنا ايله اوچ آيده قلعه اتمام بولوب جميع مهمات ولوازم ايله دزدار واوچ يوز قلعه نفراتنى ويدى عدد بال ييمز طوپلرينى قويوب مفتاحلرينى ودرون قلعه‌ده‌كى سلطان مراد خان رابع جامعى مفتاحنى مراد خانه كوندره‌رك مباركبادلايوب دلشاد اولدى . حالا معمور برقلعهٔ پرنور اولوب اهاليسى مسروردر .

اشكال قلعهٔ قره خرمن — نهر طونه ترعه‌سيله قره دكز ساحلنده بر چمنزار دوز يرده مربع الشكل ، سنك بنا برقلعهٔ رعنادر . دائرآ مادار جرمى بيك يوز آديمدر . ايچنده آنجق يكرمى قدر خانه‌سى واردر . هركيجه طبل

---

[١] آچيق براقلمشدر .

ونقاره وسور . کره نای دوکوب « یکدر الله یك » صداسنی اوجه چیقاروب بکجیلك ایدرلر . اما لب دریاده اولمغله خندقی یوقدر . زمینده بر فرهادی کولونك اورساك صو چیقار .

بوراسی‌ده سلستره ایالتده بابا طاغی قضاسنك ناحیه‌سیدر . نائب حکومت ایدر . کمرك امینی واردر . سائر مأموری یوق . اوچ یوز قدر کیره‌میت وشندیره ایله اورتولی خانه‌لری واردر . انجق اسکله باشنده برجامعی وتمش، سکسان عدد تجار خانلری اولوب درونی متاع کونا کون ایله مملودر . بوقلعه بنا اوله‌لی بوبندره وبابا طاغی شهرینه قازاق چیقماز اولدی . صویی طونه‌دن اولوب هواسی ثقیلدر . بونك دخی اسکیدن لیمان عظیمی وار ایمش . حالا مزخرفات ایله مملو اولوب جمله کشتیلر طونه نهری ترعه‌سنده بی‌باك ودبی پروا یاتوب قیشلارلر . طونه‌نك بش آغزندن بری‌ده بوقره خرمن بوغازیدر وهپسنك کوچوکیدر . کفره زماننده بوبوغازك ید بشر ایله آچیلدیغی مظنوندر .

بورادن ینه جانب شماله کیدرك (چیقرقجی) قریه‌سنه کلدك . یوزخانه‌لی، جامعلی معمور زعامت کوییدر . غایت لذیذ وآبدار قاوونی اولور . بورادن ینه جانب شماله کیدرك (بابا طاغی) شهر عظیمنه کلدك .

اوصاف شهر بابا طاغی — صالتق بای بوراده مدفون اولمغله شهره (بابا طاغی) دیمشلردر . اوللری جنکلستان بر یر ایمش . بایزید ولی صالتق بابی واقعه‌سنده کوروب بوشهری انلره وقف ایلمشدر . بوشهرك ده فاتحی ییلدیرم خان اولوب بعده بایزید ولیدر . اما قلعه‌سی خراب ایدلمشدر . سوری دخی منهدمدر . نیچه کره قازاق (یکی صلا) نام محلدن طونه قایقلریله کلوب بوبابا طاغی شهرینی باصه‌رق آستانهٔ صالتق بابك صحن ، تنجره ، فلاتی آلوب کیدرکن بر کون بر کیجه سرسری کزوب شایقه‌لرینه واصل اوله‌مدقلرندن جمله باقر اوانی‌یی ینه تکیه‌یه کتیروب عودتده اهل ولایت النه اسیر دوشمشلردر . دریاده‌کی کمیلری دخی تموج دریادن کناره دوشوب پاره پاره اوله‌رق اهالی مال غنائمی تقسیم ایلمشلردر . اول زماندن بری کفارك بابا طاغنه

چیقمسی احتمالی یوقدر . بعده بوحال سلطان مراد خان رابع حضرتلرینك مسموعی اولدقده در آن اوزی ایالتی محافظه‌سنه مأمور سلطان احمد دامادی وعانکه سلطان زوجی قوجه کنعان پاشایه بر قطعه خط شریف کوندروب « باشك سکا کرك ایسه بابا طاغی شهری ایچنده جای امان اولمق ایچون مناسب ومرتفع برمحلده بر قلعه بنا ایتدیروب مفتاحلرینی دردولتمه کوندره‌سك » دیه امر ایتدی . کنعان پاشا سمعاً وطاعةً دیه‌رك بابا طاغنك جانب شرقیسنده باغلر اوجنده برمرتفع پشتهٔ عالی اوزره برقلعهٔ زیبا اساسنی قوروب قلهٔ عظیم اتمام بولدیغی اثناده کنعان پاشا معزول اولوب حالا اساس قلعه وقله دزدار ونفراتسز قالدی . بوقلعه تمام اولسه بابا طاغی شهری امن وامان بولوردی . افندمز ملك احمد پاشا قلعه‌یی اتمام ایتمکی مراد ایدینوب رکاب همایونه عرض ایتدکده بزم پاشا دخی معزول اولوب اوزی ایالتی سیاوش پاشایه احسان اولدی . ملك احمد پاشایه دخی روم ایلی ایالی انعام اولندی . حالا باباطاغی قلعه‌یه محتاجدر . زیرا بندر ، معمور برشهردر . بوشهر اوزی ایالتده پاشا خاصی وویودالقدر . یوز درت کیسه حاصلی اولور اعلا حکومتدر . اوچ یوز آقچه پایه‌سیله شریف قضادر . اما بش یوز آقچه ملالره صدقه اولنمشدر . یدی عدد ناحیه نایبلری واردر . جمله یوز عدد قراسی اولوب ذخیره بها تحصیلنه کیدوب کشت وکذار ایلدیکمز کویلری شو تحریر اولنانلردر :

خرکه‌جی ، سبیل الیاس ، کوچك صاری ، دوکلك ، صابنجه ، آجی کول ، صاری نصوح ، قره هابل ، احمدفقی ، تاتار چامورلیسی ، صاری کول ، قونقاز ، حاجیلر ، تره‌سنلك ، نعلبند ، قزلحصار ، قنبر ، آرمودلی ، قارقه ، باش کوپری ، بخشایش ، حین الی ، آتماجه ، چقورلی اووا ، قیالی دره ، اسکی بابا ، چغتای زیر ، چغتای بالا ، اشاغی قارغه‌لق ، یوقاری قارغه‌لق ، اشاغی دملك ، یوقاری دملك ، دلی علی ، سله‌لی ، لطفی بك ، تورك چامورلیسی ، اباقلی بك ، آرنابودلی ، حاجی عوض ، قزلجه ولی ، قاسمجه ، قاچاماق ، اسکی ، قوجی بك ، اوزون اینه‌خان ، طرق صوفی ، قوله‌لی ، کوهرلی ، کرجلك ، چونقار ، قره‌جق کوی ، قصبهٔ استر عظیم . بازارلی ، کرنجك ،

بلال قشله‌سی ، دانه حاجی ، قصبۀ قره مرادلی ، کوستلی ، قره طای ، دور خانلر ، خواجه علی ، قره قویونلو ، چیقرقجی ، شیخ امان ، آشاغی طاش آغیلی ، یوقاری طاش آغیلی ، آرنابودلی ، مستحفظان ، قره حرمن قلعه‌سی ، سلطان قره پلیدلی ، یوواجی عبدالباری ، تکری وردی ، قوجه‌لاق ، آیدین ، قریۀ صاری ، قره نصوح ، قصابلی ، دوکنجی ، صوفیلر ، غنی بوجاق ، قره‌مان ییکی صلا قلعه‌سی . بوقلعه یالچین قیا اوزرنده اوج سمایه سر چکمش بر قلعۀ سر آمددر . اما ایچنده قیون چوبانلری ساکن اولورلر . بایزید خان ولی فتحیدر . قره خرمنه جریان ایدن طونه نهری نمایاندر . اطرافده غایت معمور قرا واردر . بالاده محررالاسامی قرانك دوری ایچون محکمۀ شرعیه‌دن مراسله وبر محضر آلوب اللی عدد خداملرمله درت کیسه پاشایه ودرت کیسه حقیره وایکی کیسه خداملریمه تحصیل ایدوب ینه شهر بابایه داخل اولدق . بوقرالردن بهر سنه قاضی‌یه اون کیسه مال حاصل اولور . بابا شهرینك بر حاکمی دخی بابا سلطان متولیسیدر . سپاه کتخدایری ویکیچری سرداری وشیخ الاسلامی ، نقیب الاشرافی ، محتسبی ، شهر کتخداسی واردر . بوشهر بر دوز واسع دره‌لی باغ ارمزات العمادلی وچوق کوزلدر . اوج بیك کارکیر بنا تحتانی ، فوقانی سرای عالیلری وغیری بیوت متعدده‌لری واردر .

جامعلری : (اولو جامع) صاری صالتق سلطانك آستانۀ عالیسنه متصل خوش بنا بر جامع شیریندرکه وصفنده لسان قاصردر . بوراسی بایزید ولی فتحی اولدیغنده بوجامع لطیفی کندوسی بنا ایتمشلردر . چار کوشه کارکیر دیوار اوزره ینه چار کوشه تخته قبه اوزره رصاص خاص ، نیلکون ایله مستور ، برجامع پرنوردر . ایکی یان وبر قبله قپوسی واردر . قبله قپوسندن تا محرابه وارنجه طولاً وعرضاً یوز سکسان آیاقدر . درون جامعده‌کی عمودلر سراپا نقش بوقلمون عبرت نمون ایله کلکوندر . جانب یمینده بر مناره‌سی واردر . محراب ومنبری طرز قدیم اوزره‌در . جماعت کثیره‌یه مالکدر . ولی مرتبه‌سنده صاحب ورع بر امامی واردر . (علی پاشا جامعی) چارشی ایچنده واقعدر . درت کوشه قورشون اورتولی بر مناره‌لی قبله‌یه ناظر بر

قبولی شیرین جامعدر . حرمنده یکرمی آیاق نردبان ایله نزول اولنور آبدست موصلوقلری واردر . جمله‌سی قرق قدر عیون جاریه‌لردر . (دفتردار درویش پاشا جامعی) محله ایچنده کوچك بر مناره‌لی جامع روشندر . بونلردن بشقه بر چوق مسجدی واردر . اوچ مدرسه‌سی وار . یکرمی عدد مکتب صبیانی واردر . سکز عدد خانی واردر . جمله تجاران بر وبحار هپ بوخانلرده ساکنلردر . اوچ حمامی اولوب بونلردن اك معظمی بایزید ولی حمامیدر . چارشی ایچنده‌کی علی پاشا حمامی دخی لطیفدر . بونلردن بشقه یتمش قدر خانه حماملری واردرکه آنلر حمام مخصوصدر . اوچ یوز طقسان دکاندر . اما بزازستانی یوقدر . اکثریا چوقه‌جی لاتین دکانلری ، اوقجیلری ، یایجیلری ، سکز عدد قهوه‌جیلری دباغخانه‌لری واردر . اون بر عدد تکیه‌سی واردر . اك معمور و آبادانی واوقافی چوق اولانی (حضرت صالتق بای محمد بخاری تکیه‌سی) ، اوزون امام تکیه‌سی وسائره‌در . مأ کولاتندن سکز الوان یاربائی باغلری اوزومی ، بیاض اکمکی ، یغوردی مشهوردر . مشروباتندن شیرۀ انکوری ، تاتار قومی ایچر وهر بار معروفدر .

تفرجکاه بابا طاغی — شهرك شرقنده قله باغلری ، بکر اغا خانه‌سی اکسه‌سنده یار باغلری ، دده صالتق سلطان قوروسی بر عظیم خیابان وخیارستان لاله‌زار صید وشکاری کثرتلی بر محل دلارادر . اوقدر قورودن بر کیمسه بر خشب آلمغه قادر اوله‌مز . مکر حاکمك اذنیله اوله . جمله‌سی صالتق سلطان درکاهنه مخصوص اوقافدر . بوراسی صالتق سلطان حضرتلرینك نیجه بیك قیون ، صیغیری ، آتلری ، قصراقلری ، طایلاقلری ایله مالا مالدر .

ییکی صله مسیره‌سی — ککلك صیدکاهی ، قاز ، اوردك وطوی قوشلری شکارکاهی بر تفرجکاهدر . (قصرقواجق مسیره‌سی) ، (کنعان پاشا قصری مسیره‌سی) بر آب حیات صویی ، درخت منتهالری ومتعدد مقصوره ومطبخلری واردر . شهر بابانك آب وهواسی غایت لطیف ، فقط شتاسی شدتلیدر . اکثریا اعیانی انواع کورکار کیرلر . غنیمت بر شهر اولوب آینده وروندیه

نعمتلری مبذولدر . قیش کیجه‌لری صیره صحبتلرنده هر کیجه ضیافتلری مشهوردر . جمله خلقی غایت غریب دوست ومحب فقرادر .

زیارتگاه بابا طاغی — اولا درون شهرده منبع اسرار، مرجع ابرار عامل صدیق ، عالم تحقیق حضرت سلطان صاری صالتق محمد بخاری عرق طاهردن اولدیغنه شبهه یوقدر . حتی کلیبولیلی محمدیه صاحبی یازیجی اوغلی بر رساله‌سنده حسب ونسبیله صالتق بای سلطانی توصیف ایلمش . زیرا آنلر ابوالفتح عصرنده اولمغله حاجی بکتاشه وصاری صالتغه قریب العهد اولوب مناقبنی‌ده مفصل تحریر ایلمش . کنعان پاشا اوزی والیسی ایکن بابا طاغنده برقاچ سنه محافظه‌ده قالوب یازیجی‌زاده مناقبندن وغیری فتوحات طوخطمش خاندن صاری صالتق سلطانك مناقبلرینی تبدیل قیافتله ایتدیکی غزالری بر بر جمع ایدوب قرق کرازه قدر تحریر ایلمشدرکه دیللرله تعبیر اولنماز . سلیس وآب تابلی وجابجا ابیات واشعارلی فصاحت و بلاغت اوزره (صالتق نامه) نامنده بر تاریخدر . مکر کنعان پاشا مرحوم خطاط ایمش . دمیرجی‌قولی طرزنده بر خط ریحانیدرکه کویا یاقوت مستعصمیدر . زیرا عزیز حقنده منکرین نیجه قیل وقال ایدوب صالتق نامنده بر راهب دیو افترالر ایلمش وآثم اولمشلردر . بلی ، له ولایتنده وانصقه اسکله‌سنده صالتق بای نامنده بر راهب وار ایدی . آنی واروب دینه دعوت ایلمش وقبول ایتمدیکی ایچون صالتق بای راهبی حجره‌سنده قتل ایدوب لباسیله متلبس اولمشدر . نیجه نیجه‌سنه راه ضلالتده قالان مخلوق خدایی اسلام ایله مشرف ایلمش ، سیاحت ایله نام ویروب بابا طاغنده جوار رحمته واصل اولمشدر . بویله نیجه کتب وتواریخده وخصوصیله معتمد یازیجی زاده‌نك مناقبنده دخی مسطوردر .

عجم ، ممالك آل عثمانی استیلا ایتمك قصدیله تا آربه چقوری ، سیواس ، توقات نام محلاره قدر کلدی ضبط ایلدی . بایزید خانه چولجی بابا دیرلردی . تا بومرتبه صاحب عزلت بایزید ولی ایکن کاه ، آق کرمان قلعه‌لرینك فتحنه متوجه اولدقده وبابا طاغنه کلدکده ـ صلحای امتدن بعض ذوات کلوب « پادشاهم بوراده صاری صالتق نام بر تربهٔ پر انوار وار

ایدی . منکرین منهدم ایدوب اوزرینه خار وخاشاك ومزخرفات دوکوب قبر شریفنی غائب ایتدیلر » دیه شکوی ایلدیلر . بایزید خان اول مزباستانه واروب برسجاده اوزره قره شمس‌الدین ایله برابر ایکیشر رکعت نماز قیلوب استخاره نیتیله خوابه وارورلر . همان صالتق سلطان اصفراللون واللحیه یشیل عمامه‌سیله ظاهر اولوب « یا بایزید ! خوش کلدك ! صلصال تختی اولان آق کرمان وکلی قلعه‌لرینی قرالقم اولان ولایتلری بغدان کفاری دستندن بلا جدال (فتحنا) تاریخنده فتح ایده‌سك واولادك مکه ، مدینه صاحبی اوله . بنی خاك مذلتدن خلاص ایله » دیدکده همان اویقودن بیدار اولوب بایزیدخان قره شمس‌الدینه دیرکه « افندی ! کوردیکك استخاره‌یی برکاغد اوزره یاز بن‌ده یازه‌یم شیخ الاسلامه کوندره‌لم بقالم نه جواب کلور » هر بری بر کوشه‌ده کوردکاری استخاره‌یی یازوب ممهوراً شیخ‌الاسلامه کوندررلر . حکمت خدا ایکیسنك دخی کوردکاری رؤیا وافاده‌لری بر برینك عینیدر . همان مفتئ همام « پادشاهم ! اول محله بر آستانهٔ کبری بنا ایده‌سین » دیه بیوردقلرنده حضرت پادشاه اول محلی تطهیره باشلادر . تطهیر ایدرکن اوزرنده (هذا قبر صالتق بای سید محمد غازی) دیه تاتار خطیله یازلمش بر مرمر صندوقه نمایان اولور . همان معماران ومهندسان جمیع اولوب بر تربهٔ پرانواره وبر جامع وسائر خیرات وحسناته شروع اولنور . بایزید خان آق کرمان وکلی قلعه‌لرینی حقا که فتحنا تاریخنده بلا جدال فتح ایدوب فاتح تخت صلصال وقرالقم اولوب مظفراً باباطاغنه کلوب برسنه آنده قشلایوب جوانب اربعه‌سنه نظام ویرنجه بابا طاغی شهرینی اعمار ایدوب جمله خیرات وحسناتی بابا سلطانه وقف وهبه ایلمشدر . حالا بابا طاغی بابا سلطان خاصیدر .

ایشته بویله بر مظنهٔ کرامدن بایزید خان ولی کبی بر پادشاه ذیشان اول دولتلونك علم باطنله احوالنه واقف اوله‌رق اوغورینه بوقدر پاره‌لر صرف ایتمشدر . خصوصیله قره شمس‌الدین حضرتلری قطبیته قدم باصمش برذات عالی صفاتدر . آنلره‌ده بابا سلطانك نه دکلو بیوك برذات اولدیغی باطناً معلوم وکشف اولمشدر . بویله ایکی سلطانك کشفیله شانی بر قات علویت کسب

ایتمش اولان صالتق سلطان حضرتلری حقنده هرکیم شبهه ایدرسه نعوذ بالله آثم وکنهکار اولور . ابوالفتح ایله آق شمس‌الدین ، بایزید خان ایله قره شمس‌الدین اولو سلطانلردر . قدسنا الله بسرهم العزیز .

اشکال بناء زیارتکاه صالتق سلطان — بایزید ولی خان صالتق سلطان روحانیتندن استمداد ایدوب همت عزیزیله جمیع آستانه، خان، عمارت، مدرسه، کاربان سرای، اسواق سلطانی تمام اولدقده قریم خانی منکلی کرای خانی سلطان بایزید ولی بو عمارتلره ناظر نظار تعیین وجمیع لوازماتی کورمکه مأمور ایلمشدر. اول زمان فقرای بکتاشیاندن قدملی دده سلطان حیاتده ایدی . آنلر بالذات حضرت حاجی بکتاش ولی ایله خراساندن بیله کلمش بر پیر ناتوان ایدیکه ایکی یوز یدی یاشنه واصل اولمشدی . بایزید ولی آنلری سرچشمهٔ بکتاشیان صاحب سجادهٔ سلطان نصب ایلدی . اذن شرعیله اوقافنك بر تمسکاتی آکا وبر تمسکاتی‌ده منکلی کرای خانه ویرمشدر . بایزید خان رومه روان اولدقده اول کیجه صالتق سلطان قدملی دده‌نك ومنکلی کرای خانك رؤیالرینه کیروب (اوزرمده‌کی قورشونلی قبه‌یی رفع ایدیکز، تخته قبه یاپکز) بیوردیلر. علی الصباح ایکی سلطانك کوردکاری رؤیا بربرینه توافق ایتدیکنده کارکیر قبه‌یی منهدم ایدرلر. حالا چارکوشه دیوار اوزرنده افلاکه سرچکمش برکونه مصنع شندره تخته اورتولی قبهٔ سر آمدلردر . اول دیارده مثلی یوقدر . تربهٔ پر انوارك باب سعادتنك یمینه جلی خط ایله چار کوشه مرمرده بو تاریخ مسطوردر : « کلکز باب معلایی زیارت ایدیکز » فقیر دخی بو آستانه‌یه کستاخانه یوزومی سوردوکمده خاطر فاتره خطور ایدن شو بیتی باب سعادتنك یمینه خط مستکر همله تحریر ایلدم :

حضرت سلطان صالتق زیارت ایلدك چوق شکر شمدی کوروب حقه عبادت ایلدك

کمال آداب واحترام ایله بالذات سلطانك حرمنه بسم الله دیه‌رك قدم باصوب (السلام علیك یا اباالفقرا) دیدم . برزانو اولوب حسبة لله یس شریف تلاوت ایتمکه باشلادم. ثوابنی روح محمد بخاری‌یه هدیه ایلدکدن صوکره درون آستانه‌یی سیر وتماشا ایتمکه شروع ایلدم . قبر منورینك سبز کون صوف قابلی ستری

اطرافنده نیجه یوز حسن خط ایله محرر کلام شریفلر رحله‌لر اوزره طوررکه هربری بر پادشاه جم جناب هدیه‌سیدر . آیاصوفیه‌ده ، سلیمانیه‌ده اویله مصحف شریف یوقدر. باش و آیاق اوجنده آدم قدی مذهب ومطلا شمعدانلر واردر. اطرافنده دها نیجه یوز کونه شمعدان، بخوردان ، کلابدان واردر. کونا کون ذی قیمت آویزه‌لر واردرکه بورادن غیری محلده امثالی نادر کوریلور. اطرافی نیجه حسن خط ایله محرر قطعات ایله آراسته‌در . تربه‌دار دده ایله مشرف اولدم . دست شریفیله حقیرك دستنه ماء کلاب نثار ایدوب خیر دعالر ایلدی . آندن طشره چیقوب فقرا میداننده یوز اللی قدر پیر وجوان جانانلر ایله اوپوشوب کوروشدك . حقیری پوسته کچیردیلر . بودخی تحتانی بر میدان درویشاندرکه جوانب اربعه‌سی قربان پوستلریله دوشه‌لیدر. جمله اصحاب پاك، مصلی، صاحب ورع، عارف بالله جانلردر . نیجه آفتاب مهتاب پابرهنه وسربرهنه کوچکلری وار . میدانجی دده فرمانیله جمله کوچکلر میدان محبته کلوب ابیات واشعاردن نیجه دملر اوروب لطائفه متعلق نیجه تکرله‌مه‌لر سویلدیلر . الحاصل برحسین بیقر فصلی ایتدیلرکه دیللرله تعبیر اولنماز. بعد الطعام ایکی یوز قدر حاضر فقرا حقیری باب سلامه طوغرودوب « السلام علیك یا اهل شریعت واهل طریقت واهل حقیقت واهل معرفت ! » دیه حضار مجلسی دردت قپو سلامنی ویروب جمله‌سی « وعلیکم السلام ، ای عاشق بالله » دیوب برر برر سلاممزی آلدقلرنده حقیر دیدم‌که : « ای صاحب نظر اولان جانلر! حمد خدا بو آستانهٔ سلطانه یوز سوروب سز ارنلرك مبارك جماللرینی کوره‌رك نان ونمك حق میسر اولدی . سزلردن تمنامز اولدرکه بو حقیره بر کلبانك محمدی چکه‌سزکه جناب باری یاری قیلوب دنیاده صحت بدن وسیاحت تام و آخر نفسده ایمان بالتمام میسر ایده » حقیر بورجایی ایتدیکمده جمله عاشقان صادقان وفقرای ذیشان ال آچه‌رق الله دیوب جمیع مرادامز حاصل اولمسیچون کلبانك محمدی چکلدی . جمله‌سیله دست بوس ایدوب وداعلاشه‌رق میدانجی دده ایله شهر ایچنده‌کی زیارتلری کزمکه کیتدك .

شهر ایچنده‌کی زیارتلر — اولا صالتق سلطان تربه‌سنك حرمنده اورن

دده ، برهان دده ، قاسم دده ، عنقا دده ، سلطان بایزید ولینك ابتدا تکیه نشین ایتدیکی قدملی دده ، قوجه مفتی المولی علی عرب افندی انطاکیه شهرندندر. بابا شهرنده بایزید خان مدرسه‌سنده درسعام اولوب عامهٔ امم آندن استفادهٔ علوم ایدرکن جمله معلوماتی تمام اولوب علم الله ایله ارجعی الی ربك امرینه امتثال ایدوب جوار رحمته روان اولدقده بابا سلطان جوارنده بایزید خان جامعی حظیره‌سنده آسوده حال قلمشدر . عاشق دده) نك سنك مزارنده (آه عاشق) دیو تحریر اولنمشدر . (المولی مصطفی چلبی) شیخ واعظ وناصح ایدی . بیرام عجمی حضرتلرینك نوردیده وجکر کوشه‌سی ودفتردار درویش چلبی‌نك برادر کهتریدر. طریق نقش بندیدن بهره‌مند اولوب ٩٧٩ تاریخنده داربقایه ارتحال ایتمش . بوشهر درونده برادری دفتردار درویش چلبی‌نك انشا ایتدیکی جامع جدید حرمنده مدفوندر. (محمود افندی) وفاتی ١٠٠٢ سنه . ملا سلیمان افندی بونلر اولو جامع جنبنده آسوده‌درلر . مولانا (عنقود سلیمان افندی) بیله‌جکدن ادبالی نسلندندر . عثمان غازی ایله خوتین سفرینه کیدرکن مرحوم اولوب اولو جامعده مدفوندر . بابا شهری قربنده (شیخ امان) قریه‌سنده (شیخ امان) زیارتی واردر .

بو زیارتلری ایدرکن بابا شهرنده برآی مکث ایدوب اطراف اربعه‌یی حفظ وحراستده ایکن آستانهٔ سعادتده اولاقلغیله ییلدیرم قپوجی ییلدیرم کبی کلوب قیا سلطان وقپو کتخداسندن والحاصل جمله اعیان وکباردن مکتوبلر کتیروب بیك التمش سنه‌سی ذی الحجه‌سنده کورجی محمد پاشا صدارتدن معزول اولوب یرینه (طرخونه‌جی احمد پاشا) وزیر اعظم اولدیغی خبری کلوب پاشا متألم اوله‌رق مع الکراهه هدایا ایله مبارکباده قپوجی باشیلرندن براغایی کوندردی .

ینه ١٠٦٢ ذی الحجه‌سی اواخرنده ملك احمد پاشا اوزی ایالتندن معزول اولوب روم ایلی ایالتی صدقه اولندی . روم ایلندن سیاوش پاشا معزول اولوب اوزی ایالتی‌ده اکا توجیه اولندی .

١٠٦٢ سنه‌سی ذی الحجه‌سی اواخرنده باباطاغندن روم ایلی ایالتنه کیتدیکمز

باباطاغندن جانب جنوبه کیدرك (بایله) قریه‌سنه، آندن (اینه‌خان چشمه‌سی) قریه‌سنه کلدك . عظیم اورمانلی بر قوروسی واردر . آندن ایلری کیدرك (آستر آباد) قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ آستر آباد — اوزی ایالتنده باباطاغی ناحیه‌سنده مقطوع القلم، مفروز القدم اولوب درکاه عالی یکیچری قپوجی اغالرینك خاصیدر . ضابط ورابطی ینه یکیچری اغاسی طرفندندر . صوباشیسی ، شهر کتخداسی واردر . عمارستانی بربایر دامننده واسع بر اوز ایچنده اولوب باغلی، باغچه‌لی بیك بشیوز عدد کیره‌میت وتخته‌شندره اورتولو معمور و آبادان مسلمانلری آزدر. خانلری، میخانه وبوزه خانه‌لری ، (٢٠٠) مقدارنده دکانی وار . کلیسالری چوقدر. اهالیسی پاشایه هدایا کتوروب احسانلر آلدیلر . ینه جانب جنوبه معمور و آبادان قری ایچره کیدوب قره‌مرادلی قصبه‌سنه کلدك .

قره مرادلی قصبه‌سی — باباطاغی حاکمی ناحیه‌سنده واسع بر وادیده بیك عدد خانه‌لی مسلمان قصبه‌سیدر . شندره تخته اورتولو برجامعی، ایکی خانی وار. سائر کونه عمارتدن اثر یوق . انجق اون عدد دکان، اوچ مکتب صبیان وار. جمله خلقی تاتار قومیدر. جامعنك مناره‌سی تخته اورتولو سیوری قبه‌نك اوجنده اوج آسمانه منقلب اولمش تخته بنا برصنعت عبرتمادرکه شیرینکارلقجه بردیارده مثلی کورلمامشدر .

بورادن ینه جانب جنوبه کیدرك قره‌صو قصبه‌سنه کلدك . بومحل دوبریجه ایچی اولوب صوسز اولمغله هرسنه طرنه نهری طغیانندن آزماقلر قالوب صولری قاره اولدیغندن قاره‌صو دیرلر. اسکیدن شکار محلی آبادان بر یرایمش. شهزاده موسی چلبی بن ییلدیرم بایزید برکیجه‌ده چاپول ایله کلوب شهری فتح ایدرك بعض یرلرینی ییقدیرمش . صوکره بایزید ولی معمور ایتدیرمشدر. حالا اوزی

ایالتی وزیرلرینك خاص همایوننده مفرزدر . حاکمی پاشا اغالرندن بریله
ویوواده در . یوز عدد توابعیله یدی کیسه پاشا مالی ودرت کیسه کندی
مالنی تحصیل ایدوب حکومت ایدر . اوچیوز پایه‌سیله قضااولوب نواحیسندن
قاضیسنه یدی کیسه حاصل اولور . سپاه کتخدا یری ، یکیچری سرداری،
باجدار ومحتسبی واردر . اوچ محله اولوب بیك عدد کیره‌میت وتخته‌اورتولو
فوقانی وتحتانی خانه‌لری واردر . دوبریجه دیاری اولمغله بغدای حاصلاتی
چوقدر . شتاسی شدتلی اولور . صویی طونه خلیجندن کلیر. مفید، مختصر
برجامعی، برخانی، کثیف برحمامی، یدی‌عدد مکتب‌صبیانی، یدی یرده سبیل
خانه‌سی، ایکی‌قهوه خانه وایکی بویه‌خانه، اوچ بوزه‌خانه ، قرق اللی عدد دکانی
وار . اما عورت چنکیلرینه بو دیارده (کوینده) دیرلر . غایت چوقدر .
علی ملأ الناس خانه بخانه چوکور، جشته ، روضه ، قره‌دوزن ، افلیق چالوب
کزرلر . عیب دکلدر. جمیع اعیانی بودرده مبتلادر. حاکم شرع وحاکم عرف
منع ایتمکه قادر دکل. زیرا منعنه اهالی راضی دکللردر . حالا بوکوینده‌لر
نیجه بیك خاندانلری برباد ایدوب صاحب‌خانه‌لری مفلس ودریوزه ایلیه‌رك
کندیلرینه خدام ایتمشلردر .

آندن ینه جانب جنوبه کیدرك (بلبلی) قریه‌سنه کلدك . مسلمان کوییدر.
آندن(فورناجق) قریه‌سنه کلدك . بوده مسلمان کوییدر. آندن (دوکنجیلر)
قریه‌سنه کلدك . قره‌صو ناحیه‌سنده مسلمان کوییدر . آندن (چارداقلی)
قریه‌سنه کلدك . آندن (قصابلی) قریه‌سنه کلدك . بونلرده مسلمان کویلریدر
وحاجی اوغلی نواحیسندندر . آندن (حاجی اوغلی پازاری) قصبه‌سنه کلدك.
بورادن جانب قبله‌یه کیدرك (دنکلر) قریه‌سنه کلدك . آلای‌بکی ضیافتیچون
یولدن خلاف کیدلدی . آندن (کوللی) قریه‌سنه کلدك . اهالیسی هم‌سلم
وهم‌مسلمدر . آندن (قره‌جه‌اوت) قریه‌سی یولنه توجه اولنوب پراوادی
یولی صول جانبزده قالدی . آندن (آرناوودلی) قریه‌سنه کلدك . مسلمان
وبلغار کوییدر . آندن (قره‌مادارا) قریه‌سی‌وار. بونلر امیرپاشا کویلریدر.
آندن (یوروك قاسم) کوینه کلدك . معموردر . آندن (قره‌جه اوت)

قریه‌سنه کلدك . قامچی نهری کنارنده مسلمان وبلغار کوییدر . پاشا افندمز
پاشا چفتلکنده اوج آسمانه سرچکمش قله‌ده مهمان‌اولدی . معمور و آبادان
یردر . بوندن جریان ایدن قامچی نهری قازان وشپقه طاغلرندن کلوب
کوپری کویندن عبور ایدرك وارنه شهرینك غلطه‌سی قربنده قره دکزه
دوکیلور . ایچنده شایقه کمیلری قیشلار. بعده بورادن برکونده یوز بیك رنج
وعنا ایله نهرقامچی‌یی طغیان‌حالنده کچوب ، اغواتله پاشا افندمزك آغرلقلری
ایسه برکونده کوجله عبور ایدیلوب قارشو طرفنده قزان بالقانی دامننده
(کلنلك) قریه‌سنه کلدك . صافی بلغار کوییدر. آنده مکث ایدیلوب آغرلقلرك
عبورینه انتظار اولندی . آندن جانب جنوبه یوز بیك رنج وعنا چکه‌رك
وباشی یوقاری کیدرك کوج ایله برکونده (چالق قواق) قریه‌سنه واردق .
العیاذ بالله اویله برچنکلستان خیاباندرکه مثلی نامشهود ! زیرا بوراده‌کی چنار،
چام، میشه، قواق بردیارده یوقدر . اغاجلرینك صیقلغندن زمین ذره قدر
ضیای آفتاب کوره‌مز . حالا اول یدی عدد چالق قواق شهراه اوزره
طورور . حالا یوز، ایکی یوز آدم ایله حیدودك کثرتندن کچمك احتمالی
یوقدر . غایت مخوف ومخاطره‌لی یردرکه عبور ایده‌نك بلنده تاب وتوان قالماز.
اورته‌ده (بلقان کویی) معمور قریه‌در . بو بالقانده امن‌وامان اولمق ایچون
آنلر ساکن اولوب جمیع تکالیف‌عرفیه‌دن معافدرلر. امابنه غیری‌دیاردن
حیدودلر کلوب بودربندده کاربان اوروب شکار ایدرك فرار ایدرلر .

سرکذشت حقیر اولیا — اول بلقانده جمله خداملرمله بربلغار اوینه
مهمان اولوب برحجره‌ده آتش کنارنده صفای خاطرله طوررکن آنی کوردم.
قپودن ایچری برعجوزهٔ بدلقا کیسولرینی فتیله فتیله تارمار ایدرك کیردی .
بی‌پروا آتش باشنه اوطوروب لهجهٔ مخصوصه‌سیله وافر شتوم ایلدی . حقیر
اویله فهم ایتدم‌که طشره‌ده‌خداملرمز براز ناهموار اوضاع واطوار وتکلیف
مالایطاق ایتمش اوله‌لر . خداملرمی چاغروب تنبیه‌ایتدیکمده «حاشا برشیدن
خبرمز یوقدر» دیدیلر . بعده بوعجوزه‌نك یانه یدی عدد غلام کلوب جاغل
جوغل بلغارجه سویلشه‌رك آتشك اطرافنی احاطه ایلدیلر . حقیره اصلا بر

قومادیلر . غریب تماشادر ! دییه یك یقه‌دن سیر ایدردم . آنی کوردم‌که اول عجوزه اوجاق باشندن براز کول آلوب اوته‌سنه، بریسنه سوره‌رك النده قالان کولی دخی بر افسون اوقویوب اوجاق باشنده‌کی عریان یاتان قیزلر واوغلانلرك اوزرینه صاچدی . آنلرك یدیسی‌ده برر ایری پلیچ اولوب چو چو دیمکه باشلادیلر . همان النده باقی قالان کولدن کندی باشنه صاچنجه اول آن کندوسی‌ده بربیوك قولوچقه طاووق اولوب قورق قورق دییه‌رك قپودن طشره چیقدی . آردی صره یدی پلیچلر دخی چیقدیلر . اول آن « بره اوغلان ! » دییه جان هولیله‌فریاد ایتدیکمده غلاملرم خوابدن بیدار اولوب کلدیلر. کوردیلرکه بورنمدن قان بوشانمش ! « بره بونه‌حالدر، برطشره چیقك برکوتوردی اولیور » دیدیکمده طشره چیقدیلر . کوردیلرکه آتلر اراسنه مذکور طاووق و پلیچلر کیردیکندن آتلر بوشانوب بر برلرینی هلاك ایدییورلر . حالبوکه آتلر طاووقدن ، خنزیردن حظ ایدوب آنلرده صراجه وقزیل قورت مرضلری بولنماز . آنك ایچون نعلبند دکانلری طاووقسز، دکرمنلر خنزیرسز اولماز . بریده آتلر بربرینی هلاك ایدرکن کویده رعایا بوحالدن آکاه اولوب آتلری قید و بند ایتدیلر . جادو طاووقلر بر جانبه کیتدیلر . غلاممك منظوری اولدیغی اوزره — آنك نقلیدر — دیرکه: «آنی کوردم‌که برکفره همان‌طاووقلرك اوزرینه سبه‌سبه ایشه‌دکده او سکز طاووق بنی آدم اولوب ینه اول عجوزهٔ فرتوته اولدی واول تبول ایدن عجوزه وغلاملری دوکه دوکه برجانبه کوتوردی . آردی صره نظر ایلدك. مکر کیتدکلری خانه کلیسالری ایمش. خاتونی پاپاسه ویروب پاپاس دخی اوقویه‌رق آفوروز مانده‌لوش ایلدی . » بووجهله غلاممه یمین ایتدیلر . « عینتابلی مؤذن محمد افندی خداملری ، مطره‌جی باشی خداملری دخی کوروب طاووغك بنی آدم اولدیغنه شاهد اولدیلر » دیدیلر . اول کیجه صباحه قدر قورقدن ویا قانمك حرکتندن بورنمك قانی دیکمدی . تاوقت صباح اولدقده دمدن خلاص اولدم . بعده مؤذن ومطره‌جی خداملرینه صوردم « واللهی اقشام طاووقلرك اوزرینه اول بلغار ایشه‌یجه طاووقلر آدم اولدی . ایسترسه‌کز

ایشه‌ین بلغاری کتیره‌لم » دیدیلر. بنده : « جانم، هایدی کتیرك » دیدم. اول آن بلغار خنده ایدرك « سلطانم، اول قاری بشقه صویدر ، قیش کیجه‌لری بیلده برکره اویله قره قونجولوس اولوردی . اما بویل طاووق اولدی . کیمسه‌یه ضرری یوقدر » دیوب کیتدی . ایشته بوحقیر مذکورچالق‌قواقده بویله بر تماشایه دوش کلوب عقلم باشمدن کیده‌یازدی . اللهم عافنا ! آندن ایرته‌سی کونی علی‌الصباح چالق قواغی طاغی آشوب جانب جنوبه تپه اشاغی اینه‌رك (دوبرال) قریه‌سنه کلدك . اوچ یوز خانه‌لی بلغار کوییدر وسربست زعامتدر . آندن ینه جنوبه کیدرك (دلاورافندی) قریه‌سنه‌کلدك . مسلمان کوییدر . برجامعی ویوز خانه‌سی وار . بوراده دلاور افندی پاشایه برضیافت ویره‌رك برآت پیش‌کش‌ایتدی . آندن جنوب طرفه کیتمیوب غربه‌میال قری ایچره کیدرك (سرای) قریه‌سنه کلدك . چلبی‌سلطان محمدخان عصرنده معمور قصبه‌ایمش. حالا میدانده سلیمان‌خانك مفید ومختصر برقصری ووالده‌سنك بر جامعی قالمش . یوز قدر فقرا خانه‌لری آنجق وار . بورادن طرف غربه چالق قواق‌طاغلری دامنی عبور ایدرك (اسلمیه) قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ اسلمیه — ادرنه قرالنك یایلاغ تختی اولمغله اوزمان شهر عظیم ایمش . خداوندکار غازی ادرنه‌یی فتح ایتدکده بوقلعه‌یی دخی محاصره ایدوب فتحنده عسرت ومشقت چکدیکندن بعدالفتح سورینی هدم ایتدیرمشدر . حالا شهرك شمالنده‌کی بایرلر اوزره اثار بناسی نمایاندر . اومحلده برکنیسهٔ عبرتنما تملی دخی‌ظاهر اولوب ومن‌العبردر. بعده چلبی‌سلطان محمد بوشهرك آب وهواسندن حظ ایدوب صید وشکار طریقیله بورایه کلوب کسب طراوت ایدردی . حالا شهرك قبله‌سنده‌کی صحراده بنا ایتدیردیکی سرایك عظیم اساسلری کورینیور . بوراسی یوز اللی آقچه‌لق شریف قضا اولوب قاضیسنه سنوی بش کیسه حاصلی اولور . حالا عمارستانی چالق‌قواق بالقانه متصل اولان کوه بلنداڭ دامننده برمرتفع بایر اوزره سراپا باغلی وباغچه‌لی ، آب روانلی خانه‌لری واردر . روزنلری وطاق دروازه‌لری قبله‌ده‌کی صحرای معموره ناظردر . اون‌ایکی‌عدد محرابندن چارشو ایچنده‌کی برمناره‌لی

جامع روشن اولوب جماعتی چوقدر. دارالتعلیم صبیانی چوقدر . اون عدد خانی وار . هپسنك مکلفی سلطان مراد رابعك دفتردار صاحب وقاری قوجه مولوی وزیر محمد پاشانك خانی اولوب چارشی ایچنده اولمغله اوبازاره حسن و آن ویره‌رك آینده وروندکانه مهمانخانهٔ بی منت اولمشدر . کرچه کیره‌میت ایله‌مستوردر اما غایت متانت اوزره بنا اولنمشدر . قپوسی اوزرنده‌کی تاریخی : « یاپیلدی یولجی آرام ایتمکه‌لله منزل‌کاه ١٠٥٢ » برعدد مفید ومختصر حمامی وار . اما آب روانلری حسابسز اولمغله هرخانه‌ده غسلخانه مقرردر وجریان ایدن انهار بی عدد بایر زمیندن اشاغی جریان ایتمکله هرکوز اوزرنده نیجه آسیاب دقیق وصو چرخلری . دباغلرك کچه ، کالیم ، کبه دنکلری دوران ایتمه‌درکه حسابی لایحصادر . زیرا بوشهرك ممدوح صنعتلرندن بری‌ده یانبولی کبه‌سی تعبیر ایتدکاری کبه‌درکه بوشهرده ایشلنوب روم ، عرب وعجمه کیدر . اکثر اعیان ولایتك تجارتی واهل حرفك کار وکسبی کونا کون تفتك کبه ورنکا رنك ولنسه‌لر ایشله‌مکه‌در . جمله بودنك دکرمنلرنده دوران ایدوب صو ایچنده پیشر . عجیب تماشاکاه ، چرخ فلك مثال دولابلردر . بودکانلردن ماعدا سوق سلطانیسنده ایکی یوز قدر دکان واردر . بدستانی یوق . اهالیسی الوان چوقه‌لباسلر کیوب بلغار لسانی دخی تکلم ایدرلر . رعایاسی هپ بلغاردر .

بوراده برکون تقاعد اولندی . ایرتسی کون جانب غربده دامن کوهده اولان معمور قری ایچره کیدرك (خضر اغا) قریه‌سنه کلدك . دامن کوهده ایکی یوز خانه‌لی ، جامع وخانلی مسلمان کویدر . ابراهیم خان اوغللری وقفیدر . خلقی جمیع تکالیف شاقه‌دن معافدر .

ینه ذیل جبلدن کیدرك جانب غربده (زغره یکیجه‌سی) قلعه‌سنه کلدك .

اوصاف قلعهٔ زغره یکیجه‌سی — بوراسی قدیمده بلغارلرله صربلیلر آره‌سنده‌کی برقز دعواسندن طولایی برزمان خراب قالوب بعده (٧٦٦) تاریخنده غازی خداوندکار لالا شاهین پاشا دلالتیله فتح ایلیوب عسرت کورومکله قلعه‌سی خراب قلنمشدر . روم دیارینك شام جنت مشامنه مشابه برشهر دلنشیندر وچرمن پاشاسنك خاصیدر . وویواداسی یوز عددتوابعیله

حکومت ایدر . حاکمی اوچ یوز آقچه پایه‌لیدر . قاضیسنه بروجه عدالت اون کیسه محصولی اولور . نیجه کره بش یوز آقچه‌لی ملالره صدقه اولنمشدر . عمارستانی هپ زغره صحراسنده اولوب اطرافی باغلردر . شهره (زغره یکیجه‌سی) دیرلر . چونکه دیار رومده اوچ یکیجه‌وار : بری‌واردار یکیجه‌سی ، بری قره صو یکیجه‌سی وبری‌ده بودر . جمله یدی محله‌در . یدی معبدی اولوب آنجق ایکیسنده صلات جمعه ادا اولنور . (صاریجه پاشا جامعی) سوق سلطانیده اولمغله جماعت کثیره‌یه مالك ، برمناره‌لی مفید ومختصر بر جامعدر . ینه چارشی قربنده (عمر چرجی جامعی) . ماعداسی مساجددر . یدی عدد مکتبی ، اوچ خانی ، یوز اللی دکانی ، برمفرح حمامی واردر ، علی پاشانکدر . ماعداسی او حماملریدر . الحاصل اولدقجه مزین برقصبه اولوب صحراسی غایت محصولداردر . خلقی روم ایلی چتاغی و یورو کیدر . رعایاسی روم وبلغاردر .

زیارتکاهلری — درون شهرده (الشیخ حضرت قره شمس الدین سیماوی) طریق خلوتیده نیجه بیك مریده مالك اولو ذات اولوب چلبی سلطان ممش مشایخندندر . کثرت سیاحتله مشهور آفاق وعلم رملده وفاق اولوب بعض افراطی اوزرینه نفی بلد ایدیله‌رك بویکیجه شهرنده ساکن ایکن دارباقی‌یه ارتحال ایتمشدر . بشقه تربه وزیارتکاهی واردر . (عبدالله دده) بکتاشیاندن کورپوز ارایمش . بورادن حرکتله قبله‌یه کیدرکن (قونس) نام قریه‌ده (میت اوغلی محمد بك) نام ذاتی زیارت ایتدك . اولو آستانه اولوب بناسی چلبی سلطان محمد خان بناسیدر . مرقد پرانواری اوزره برقبهٔ عالی ، بر جامع ، بر دارالاطعام وار . بالغدو والآصال آینده وروندکانه چورباسی مبذولدر .

چلبی سلطان محمد خانك بوزغره یکیجه‌سنده‌کی خیراتندن بری دخی صو آریغی اولوب قبله صحراسنه طوغری جریان ایدر . آندن ینه زغره یکیجه‌سندن برساعت بعید قبله‌ده قلبه یولی اوزرنده (آدادبه) دیمکله مشهور بربر اولوب جوانب اربعه‌سی ایل وولایتدن خالیدر . غایت عالی اولوب یارم ساعتده عروج اولنور . بونك ذروهٔ اعلاسنده (زیارتکاه قدملی بابا سلطان)

اذن خواجه احمد یسویله رومه کلمش فغفور دیاری خاکنده قوزاق قومی مملوکلرندن برچاکر خاکستر افکنده ، عارف بالله مرد دل آکاه ایمش ... حاجی بکتاش ولیدن جهاز فقری قبول ایدرك بوکوه بلندی مأمن ایدینوب بر سجادهٔ طاعت اولوب یدی سنه‌ده آنلردن نیجه بیك جانلر اذن آلدی . آخر دار آخرته یول بولوب بر مرتفع جهانما پشته اوزره عزیزی دفن ایتمشلردر. چلبی سلطان محمد خان عزیزك فوت خبرینی ایشیدنجه ادرنه‌دن الغار ایله آدم کوندروب اوزرینه بر قبهٔ پرنور بنا ایتدیرر. آیریجه بر آستانه، بر عمارت ، کیلار ومسجد ، میدان یاپدیروب یدی پاره قریه‌وقف ایدر . جمله اعیان ولایت بوبابایه معتقد اولوب نذرلر ایله کلور کیدرلر . عزیز مرحوم صاغلغنده چوباناق ایدرك قوال چالارمش . حالا قوالی باشلری اوجنده آصیلی طورر . قدسنا بسره العزیز .

آندن ینه یکیجه‌یه کلوب جانب غربه کیدرك خضر بك قریه‌سنه کلدك . بلغار ومسلمان کویی اولوب وقفدر . بورادن ینه جانب غربه کیدرك اسکی زغره شهرینه کلدك .

اوصاف اسکی زغره — اسکی آدی (اوغاندیرا) درکه رومجه قزیل یمورطه دیمکدر. بوشهرده‌کی دیر معظمده قزیل یمورطه کونی اطراف قری ونواحیده بولنان نصارانك هپ جمع اولمسی بویله‌جه تسمیه اولنمسنه سبب اولمشدر . نیجه ملوك النه کیروب معمور اولمده ایکن (۷۶۶) تاریخنده ییلدیرم بایزید خان زماننده قوجه لاله شاهین پاشا الیله فتح ایدیلوب قلعه‌سی خراب ایدلمشدر . حالا آثار بناسی شهرك نیجه یرلرنده نمایاندر. بوداسی آبازه مصطفی اغا نام بر غازیٔ هامك سربست زعامتیدر . اوچ یوز پایه‌سیله شریف قضادر . یدی عدد ناحیه‌سنده اولان یوز یکرمی درت قریه‌دن سنوی بروجه عدالت یدی کیسه قاضی حقی حاصل اولور . زاعمنه دخی عشر سلطانی وجرم وجنایت وبادهوادن یدی کیسه حاصل اولور . مفتی ، نقیب ، سپاه کتخدایری ، یکیچری سرداری ، شهر باجدار ومحتسبی واردر . صوباشیسی زاعم طرفندندر . اما خراج امینی پادشاه طرفندندر . اکسه‌سی شمال جانبنده

طاغلردر . مافوقی باغلردر . ادرنه شهرینه قدر (۲٤) الغار ایله کیدیلیرکه آره‌سی معمور وآبادان قرا وبلدان ایله مزین صحرادر . زغره بوصحرانك شمالنده واقع اولمشدر . شهر خانه‌لرینك روزنلری قبله‌یه ناظر اولوب تحتانی وفوقانی سرای عالیلردر . (۳۰۰۰) عدد کیره‌میتلی خانهٔ زیباسی وار . شهر قلعه‌نك سهل یان باشنه دوشر . (۷٦۰) قدر بولمه شهراه وطریق عاملری وار . (۱٤) محله‌در .

جامعلری — اون یدی محرابدر . (چارشو ایچنده بیوك جامع) حمزه بك جامعی دیمکله‌معروفدر . عظیم قبه‌لی موزون مناره‌لی برجامع اولوب شب روز جماعت کثیره‌دن خالی دکلدر . شهرده بوندن بیوك جامع اولمیوب قبه‌لری رصاص نیلکون ایله مستوردر. قبله قپوسی‌اوزرنده‌کی تاریخی : (ثمان مائه‌ده موسی چلبی ابن ییلدیرم خان عصرنده امرادن حمزه بك بناسیدر ۸۰۰) ینه چارشو ایچنده (یکی جامع) روشن ومفرح اولوب بانیسی معلوم دکلدر. نقطه‌جی جامعی ، نال بك جامعی ، علی پاشا جامعی، تکیه جامعی. بوبش جامع برر مناره‌لی کارکیر بنا وقبه‌لر ایله آراسته معبدلردر . هرجامعنده برر درسعام مقرر اولوب علی پاشا مدرسه‌سی نامیله برده مدرسه‌سی واردر . (٤۲) عدد مکتبی اولوب جمله‌سنك مکانی اوقافی قوی حمزه بك مکتبیدر . بش عدد حمام دلستانی وار : چارشی ایچره جفته حمام ، آلاجه حمام ، کوچك حمام ، پاشا حمامی ، یکی حمام . بوحماملردن ماعدا ایکی یوز عدد حمام صاحبلری دخی واردر. (۸۵۵) عدد دکان ایله مزین اولوب اون قپاندن آشاغی اوزون چارشوسی غایت معموردر . کارکیر بنا متین بدستانی عنقا بازرکانلر ایله مملو بر بازار حسندر . علما ، شعرا ، صلحاسی چوق ، مشایخ وائمه‌سی ، درویش نهاد آدملری بی حد وحصردر . هپسی الوان چوقه واقمشهٔ فاخره الوان صوف ، زاغی ، ملائی کیرلر . آب وهواسی غایت لطیفدر. بیاض اکمکی، ایواسی ، صاری لفقه بالی، نخودلی چوره‌کی ، طاووق بوره‌کی ، بك آرمودی ، حسن یوسف آرمودی ، آل آنلوری ، شیره‌سی ، الوان کیرازی مشهوردر . شهر اقلیم خامسك وسطنده اولوب آب وهواسی

اعتدال اوزره‌در . اهالیسنك نعمتلری فراوان وهرخاندانده بر عین صفا روان وریزان اولوب هپسی محب صفا ، محب فقرا، غریب دوست آدملردر. بوشهرده اوچ کون اقامت ایدرك جانلریله جان صحبتی ایتدك .

ومن العجائب عبرتنمای خارق العاده

بوشهرده ساکن ایکن احبا ودوستاندن ارمغان ومسماری زاده‌لر دیدیلرکه : « اولیا چلبی ، بزم شهرده عجیب بر تماشاکاه وارکه کورمکه محتاجدر. قالق ، سنکله سیر ایده‌لم » حقیر دخی آنلره تبعیت ایدوب شهری سیران ودوران ایدرك تحت القلعه نام محله واردق . آنی کوردم‌که شهرالله اوزره بر بیاض سقا قوشی پر وبالنی سایبان آسا کشاده ایتمش یاتار . مکر قنادی آلتنده قانجیق برصاری کوپك یاتار ایمش . بو یارانلرمزله بر بربر دکانده اوطوروب سقا قوشیله کلبك معامله‌لرینه مقید اولدق . باقدم‌که سقا قوشی کلبك پوستنی بیتله‌مکه باشلدی. برده کوردم‌که منقارینك بریانی وصاغ طرف قنادی مجروح. بونك نه‌دن مجروح اولدیغنی سؤال ایتدم . « واللهی ، بوسقا قوشنك قنادینی صیادلر مجروح قیله‌رق شهر ایچره براقدیلر. بومرغ هوا کوندن کونه افاقت بولوب شکسته پر قالدی . اما کیدرك شهر کوپکلریله انس والفت ایدوب بودیشی کلبه مقارن اوله‌رق دائما بیتلر. چارشو وبازارده برابر کزه‌رك بر آن کلبك یانندن جدا اولماز . آخر دیشی کلب قیزوب طورر . حالبوکه ارکك کلبلر دیشی کلبك یانته کلدکجه بوسقا قوشی آنلری جنك ایله قوغه‌رق دیشی کوپکی حمایه ایدردی . فقط قانجیق کلبك مرادی وآرزوسی ارکك کلبلر ایدی .برکون شهر ایچنده نه‌قدر کوپك وارسه جمله‌سی بر نفسدن اولویه‌رق سکیردوب صولویه‌رق بوتحت القلعه میدانته کلوب سقا قوشنه هجوم ایتدیلر . همان مرغ زیرك قناد قالقوب منقار ودهانی آچوب بوکلبلره نیجه حمله ایلدیسه ایکیسنی قتل ایلدی ودرت بشی مجروح اولوب اولویه‌رق فرار ایتدی .

بواثناده برخیلی کلب دها مرغه صاریلوب بر عظیم عربده قوپه‌رق تماشاجی اهل بلد بونلری بربرندن آییره‌مدی . اول کون تکرار جناحی مجروح ومنقاری مکسور اولدی . اول زماندنبری دیشی کلبی قبضهٔ تصرفنه آلوب طورر . یانته بر ارکك کلب کلمك احتمالی یوقدر. » دیه سقا قوشی حکایه‌سنی نقل ایدرکن آنی کوردم‌که قوش قنادینك سایبانتی قالدیروب میدانده برخیلی جولان ودوران ایتدی. کلب دخی سایهٔ جناحدن چیقوب برخیلی اسنه‌دی ، کرینذی ، سوروندی . همان بربر علی نام کیمسه کوپکه نان پاره‌لر ویروب کلب تناول ایدرکن سقا قوشی دخی قصابلر ایچره کمیکلر بولوب کتیردی . کلب استخوانی‌ده ییوب یاتدقده سقا قوشی قنادلرینی کشاده ومنقارینی کج قیلوب خوروس مثال مردانه‌لك ایدرك یتسان کلبك اوزرینه چیقوب چیفتلشدی . فقیر کلب اصلا شق شفه ایده‌میوب رام اولدی . مکر هرکون بویله بش التی کره چیفتلشیرلر ایمش . عجیب سرطبیعتدرکه حقیر کندی تماشا ایتمشمدر .

زیارتکاه اسکی زغره — کوچك حمام اوکنده (توخوم بابا)، باغلر ایچنده (دورحان بابا) . (طوغان دده) ، (قره‌جه احمد دده) ، دباغخانه محله‌سنده‌در . شهرك یارم ساعت غربنده احد اورن قریه‌سنده (عبدالمؤمن بابا) . بورادن جانب جنوبه طوغری کیدوب (ارناودلر) قریه‌سنه کلدك . ایکی یوز خانه‌لی، باغلی باغچه‌لی معمور زعامت اولوب مسلمان وبلغار کوییدر. ینه جانب جنوبه کیدرك (ایکیزلر) قریه‌سنه کلدك . معمور مسلمان کوییدر . زغره ناحیه‌سنده زعامتدر. ینه جنوبه کیدرك (کوسه‌لی) قریه‌سنه کلدك . ساده مسلمان کوییدر. حاجی سلیمان نامنده برصاحب خیرك جامعی، تکیه‌سی ، شیخی واردر . باغی، باغچه‌سی وافردر . فلبه صحراسنده بر قوری ایچنده واقع اولمشدر . آندن ینه جنوبه کیدرك (اینه‌جه) قریه‌سنه کلدك . فلبه صحراسنده معمور ومحصولدار کویدر . بورادن‌ده جنوبه حرکت ایدوب (فلبه) شهر شهیرینه واصل اولدق .

اوصاف شهر عظیم فلبه — بوکا (فلیپوپول) دیرلر . پول شهر دیمکدر.

حقیر نمسه چاسارینه کیتدیکمده بوفلبه شهرینی چوق چوق صوردی وآنك طاغلرنده اولان التون وکموش ودمیر وقورشون معدنلری بنم حکومتمده اولسه جهانکیر اولوردم دیه تأسفلر ایدوب جان ودلدن آه چکدی . شهر ، نیجه ملوکك النه کیره‌رك خداوندکارغازی بالذات ادرنه‌یی فتح ایتدکدن صوکره لاله شاهین پاشایی عساکر بی پایان ایله فلبه اوزره سپهسالار معظم تعیین ایتدی . یدی یردن شهر محاصره ایدیلوب مریچ نهرینه جسرلر احداث اولدی . جبراً وقهراً شمشیرشاهین ایله فلبه‌قلعه‌سی فتح اولندی . کرچه کوچك قلعه‌در اما اوزمانك محاصره‌سنه‌کوره صعب ایدی . حالا برقیا اوزرنده مخمس الشکل سنك بنا کهنه آباددر . قلعه شهرك اورته‌سنده اولمغله ایچنده عمارستاندن نشان یوقدر . آنجق بعض مخزنلری وبغدای انبارلری واردر . ایچ ایل اولدیغندن جبه خانه ونفرات لازم دکلدر . آنجق عیدین مبارکینی اعلان ایچون ایکی شاهی‌طوپی واردر . فلبه ناظری محمد اغا طرفندن آتیلیر . معمور ایدلسه شیرین برقلعه اولور . شهری قدیم اولوب روم ایلی ایالتنده وصوفیه سنجاغنده‌در . حاکمی ناظریدر .

فلبه‌نك حاکملری

اولا حاکم شرع رسول مبینی بش یوز آقچه پایه‌سیله مولویتدر . تحت حکومتنده طقوز عدد ناحیه نائبلری حکم ایدر . درون شهرده اوچ نائب‌وار . اوچی‌ده مولویتدر . اوچ یوز آلتمش پاره قصبه مثال خان ، جامع ، حمام ، چارشو وبازارلی قراسندن منلایه سنوی قرق کیسهٔ رومی حاصل اولور . ایکنجی حاکمی فلبه ناظریدر . ناظر ایکی یوز آدم ایله حکم وحکومت ایدر . کندویه یوز کیسه حاصل اولور . اوچنجی حاکمی شرع شریف طرفندن شیخ‌الاسلاملردر . دردنجی نقیب‌الاشرافدر . بشنجی حاکمی عرفی سپاهی کتخدایریدر . زیرا بوشهر سپاه کانیدر . التنجی حاکمی یکیچری سرداریدر .

چونکه یکیچریسی‌ده فراواندر . یدنجی حاکمی محتسب ، سکزنجیسی صوباشی ، طقوزنجیسی جسر باشنده باج دار ، اوننجی حاکمی جسر باشنده کمرك امینیدر . اون برنجی حاکمی طرف پادشاهیدن خراجی اغادر . اون ایکنجی ضابطی قورو اغاسیدرکه پادشاه دوه‌لرینك چایر وعلف زار وچمنزارلرینی وصید وشکار ایده‌جك خیابان اورمانلرینی حفظ وحراست ایدر . اون‌اوچنجی ضابطی شهر ایچنده آیاق نائبیدرکه جمله سوق سلطانیده ترازو طوتوب بیع وشرا ایدنلره حاکمدر . اون دردنجی حاکمی کتخداسیدر . اما دزداری یوقدر . بویله بر سواد معظم شهردر . بوقدر نائب واردر . بلاد رومده اون عدد بندر شهرلرینك اولکیسی تخت ثانی اولان بلدهٔ ادرنه‌در . آندن شهر سلانیکدر . آندن شهر سروزدر . آندن یکیشهردر . آندن شهر صوفیه‌در . آندن شهر عظیم بلغراد بهشت آباددر . آندن ستر اسلام قلعهٔ بودیندر . آندن شهر معمور بوسنه سرایدر . آندن شهر عجیب قلعهٔ اسکوبدر . آندن بوفلبه شهریدرکه جمله‌دن شیرین وقوسندن غنیمت بر شهر معظمدرکه یومیه بیکلرجه یوکلر چورولور ، دنکلر باغلانور . تجار ابن تجار یریدر . کوندن‌کونه معمور اولمقده‌در . خدای متعال الی‌انقراض الدوران دست آل عثمانیده عمارایده .

اوصاف عمارستان شهرفلبه — فلبوز صحراسنك تا وسطنده مریچ نهر عظیمنك جانب جنوبی ساحلنده چاکلی‌تپه ، بوزتپه ، جانباز تپه‌سی ، سرای تپه‌سی ، نوبت تپه‌سی ، ساعت تپه‌سی ، پوکارجق تپه‌سی ، کوزجی تپه‌سی ، واله‌لی تپه‌سیناملریله مذکور طقوزعدد یومری ، یامری ، بوز ، بوز قیالی دره وتپه‌لر اراسنده وتپه‌لرك ذروهٔ اعلالرنده قات اندرقات بوی بوی‌اوزره کارکیر ، باغلی ، باغچه‌لی ، فوقانی ، تحتانی‌هپ قیزیل کیرمیت ایله مستور سرای عظیملر ایله بیوت رعنالردر . لکن تپه‌لری هپ طوپراقسز ویالچین قیادر ؛ هواسی شتایه میال اولوب فقط تموزده مذکور تپه‌لر اوزره آفتاب عالمتابك حرارتی تأثیر ایدنجه صیجاق‌قیادن شهراهه انتقال ایدوب درون شهر دوزخ اسفل مثال اولور . اهل‌طبع اولان اهالیسی اصطمانیقه قصبه‌سنه دوسپوط

یایلاسنه چیقوب ایکی اوچ ماه کسب هوا ایدرلر . اما شتا فصلنده بوشهرك لطافتنه وخلقنك خوش صحبتنه دویوم اولماز.

محله‌لری — (٢٣) اسلام محله‌سی ، (٧) عدد لاتین ، صرپ ، بلغار ، یهودی ، روم محله‌سیدر . فرنك محله‌سی یوقدر . ساده برمحله یهودیسی‌وار. محله‌لرینك باشلیجه‌لری : ساعت محله‌سی ، بوز تپه محله‌سی ، جانباز تپه محله‌سی ، سرای محله سی ، نوبت محله سی ، پوکار محله سی ، کوزجی محله سی ، واله‌لی محله‌سی ، اسکی جامع محله‌سی ، شهاب الدین محله‌سی ، قارشی قصبه محله‌سی وسائره‌در . سکز بیك التمش قدر سرای وغیری خانه‌لری واردر . فلبه ناظری جاب محمد پاشا سرایی مشهوردر .

جامعلری — الای اوچ محراب عبادتکاهی‌واردر: چارشی ایچنده جماعت کثیره‌یه مالك (اولو جامع) ادرنه فاتحی غازی خداوندکار سلطان مرادخان اولکدر . کارکیر بنا بیوك قبه‌لرله آراسته ودرون جامعی ستون منتهالرله پیراسته‌در . محراب ومنبری کارقدیم اولمغله اول قدر مصنع دکلدر . آویزه و مصلوباتی یوقدر . همان ساده کوزل وروحانیتلی بر جامع پرانواردر . دروازه‌لری اوزره تاریخ یازلمامشدر . قبله قپوسنه التی قدم نردبان ایله عروج اولنور . برسرآمد مصنع مناره‌سی وار . جمله قبه‌لری رصاص نیلکون ایله مستوردر . اوقافی غایت عظیم اولوب ائمه وخطبا وسائر خدامی ممنوندر . جسر باشنده (شهاب‌الدین پاشاجامعی) بودخی چارشی‌ایچنده وازدحام محلنده اولمغله شب وروز جماعت کثیره‌دن خالی دکلدر. درون جامع غایت مصنعدر. محراب ومنبری عبرتنمای بوقلموندر. برنازك ، کاسیٔ سبزکون‌ایله مبنا، سرآمد وبی‌همتا برشرفه‌لی مناره‌سی وار . قبله قپوسی اوزره جلی خط ایله یازلمش تاریخی شودر: «تقبل یاقدیم الاحسان» . اولو جامعك حرمی یوق ایدی . بونك ایسه برنازك حرمی وار . قبه‌لری هپ قورشونلیدر . درون شهرده (یشیل اوغلی جامعی) ، (عمارت‌جامعی) روشن بنا ومعموردر. (عنبرقاضی جامعی)جدید وپرنوردر. (قورواغاسی‌جامعی) بوده‌یکیدر. (جسر باشی‌جامعی) جماعتی وافردر ، (دباغلر ایچی جامعی) مسیره‌در ، (اوغراش جامعی)

اولو درکاهدر ، (امیر شیخ جامعی) معبدكاه هرکاهدر . بونلردن بشقه نیجه مساجدده وار . مدرسه‌لرندن (قره‌کوز پاشا مدرسه‌سی) ، (شهاب الدین پاشا مدرسه‌سی) مشهوردر . یدی عدد دارالقراسی واردر . اولو جامعده شیخ القراء (غزاز زاده) قرائت سبعه اوزره تلاوت قرآن‌ایتدیرر . (دار قراء جامع شهاب‌الدین پاشا)ده دخی یومی اوقونور. یتمش‌عدد مکتب معصوم پاکلری واردر . هرجامعده ، هرمحله‌ده برر مکتب صبیان بولنمق مقرردر . جانب اوقافدن رأس سنه‌ده هرمعصومه برر قات لباس ویریلور . اشاغی چارشوده‌کی (دده مکتبی) نك قپوسی اوزرنده‌کی تاریخدر :

روح قدسی قصد ایدوب تاریخ اکا دیدی تاریخن بکر (خیر جمیل)

سنه ٨٩٣

جمله اونبرعدد تکیهٔ درویشان دلریشانی وار. هپسی‌ده خلوتی جلوتیدر. اکثر اهل حرفی کیسوداردر؛ قادری ، کلشنی تکیه‌سی دخی وار . انجق مولویخانه‌سی یوقدر .

خانلری — چارشی ایچنده (زال‌پاشاخانی) ، (دده‌خانی) ، (شهاب‌الدین پاشا خانی) جوارنده‌کی کاربانسرای دخی آنکدر ، (اورته بازار خانی) ، (تحت‌القلعه خانی) جسرك قارشی باشنده (واروش خانی) اوچدر ، بونلر هپ قورشون اورتولودر .

حماملری — (خنکار حمامی) قورشونلیدر ، بناسی غایت‌روشن‌اولوب آب‌وهواسی لطیفدر . مریچ نهری کنارنده (شهاب‌الدین‌پاشا حمامی) خوش مادر . (تحت‌القلعه‌حمامی)هربار ازدحاملی حمام بنامدر. (چلبی‌قاضی‌حمامی)، (یکی حمام) ، (قاضی عسکرحمامی) ، جسرك اوته‌باشنده (واروش حمامی) جفته‌در . خاص وعامه مخصوص بوسکزحمامدن ماعدا درون شهرده اعیان ولایتك یوز التمش بش قدر خصوصی سرای‌حماملری واردر.

چارشوسی — سکز یوز سکسان دکاندر . جسر باشندن تا اولوجامعه وارنجه بیك التمش آدیم طولنده برشهراه عظیمدرکه سراپا بیوك طاشلرله طرز قدیم اوزره دوشه‌لیدر . بوطریق عامك طرفینی قات اندرقات دکاکین

عظیمه‌ایله مزین اولوب برسوق طویلدر. تحت القلعه‌چارشیسی دخی معموردر. بالق‌بازاری، بزازلر بازاری ، غزازلربازاری، عطارلربازاری غایت‌معمورلردر. کارکیر بنالی ، قوی قپولی معمور بربدستانی وار . جمیع دیارك ذی‌قیمت مالاری آنده بولنور . برچارشی دخی قارشی واروشده واردرکه اوچیوز دکانلیدر .

شهر غایت عظیم اولمغله ایچمکه عیونی کفایت ایتمیوب نیجه بیك بارکیر ماء طاهری مریج نهرندن طاشییوب اهالیء بلده استعمال‌ایله‌دفع عطش ایدرلر. اهل بلدی هپ‌اهل هوادر . فقط علماسی ، مشایخ وخطباسی غایت چوقدر. هله‌قضات‌طائفه‌سی بی‌حدوحسابدر. علمای‌متبحریندن، شعرای نازکترینندن ارباب معارفی چوقدر . اعیانی سراپا ارباب‌خدمت اغواتدر. الوان چوقه‌لرله البسهٔ فاخره کییوب رفتار ایدرلر. وسط‌الحال اولان اهل حرفی حالنه کوره الچه، کوجه ، فقط پاکچه لباس کییرلر .

قلعه‌نك آثارعبرتماسی — اولا درون شهرده «ساعت تپه‌سی» دیرلر برتپه واردر . آنك ذروهٔ اعلاسنده اوج آسمانه سرچکمش مناره واری برساعت قله‌سی وار ، آنده برساعت وار . وقت ظهرده ایکی نوبت اورور . مهیب برصدا ویرر . صداسی قلعه‌نك شرق وغربنده برقوناقلق یردن ایشیدیلور، تماشاکاه برساعت قله‌سیدر . مریج نهری اوزرنده اوچ‌یوز آدیم اوزونلقده اخشاب برکوپری واردرکه اوده عبرتمادر .

بوشهر اقلیم خامسك وسطنده اولوب باغ‌وباغچه‌سی وآق‌آقچه‌سی غایت چوقدر . غایت کوزل کار یریدر . غزاز وترزیلری استاد کامللردر . بیاض وسیاه ، الوان ورقیق شیاق عباسی اولورکه صرف بودیاره مخصوصدر .

عمارت دارالاطعاملرندن (شهاب‌الدین پاشاعمارتی) جسر باشنده اولوب جمیع آینده وروندهیه ، مساکین وبای وکدایه شب وروز سفرهٔ پرجودی بی‌منت ومبذولدر. (اولو جامع عمارتی) کاهیجه ایشلر . اماهرلیلهٔ رمضانده نعمتی دائمدر .

محصولاتی — شاهدانه ، خاص ، بیاض پرنجی اولور ، برنوعی‌ده احمر

کون اولور . اما لذتده مصر دیارینك فرسکور ، منزله ، برمبال ، دمیاط پرنجندن زیاده صو کتوروب غایت لذیذ وخوش یمیسی اولور . جناب باری بوصحرایه اویله بر برکت ویرمشدرکه استانبوله مصردن پرنج کلمسه قلعه پرنجی کفایت ایدر .

مسیره‌لری — جسرك قارشی طرفنده‌کی قصبه‌ده آل عثمان پادشاهنك بیك قطار دوه آلیر آخورلری واردر. هر بری بش یوز آدیم اوزرنده اصطبل عنترلردر . ایچنده متعددساربان خانه‌لری ، مطبخ وحاملری‌واردر . اول طرفده عظیم حربیه میدانلرنده قلعه شهرینك فارس‌الخیل اولان‌جندی وسلاحشور وسپاهیلری سلاحشورلق ایدوب عرض هنر ایدرلر . (پیکار باشی مسیره‌سی) مجمع عارفا وکان ظریفاندر .

شهرك خانه‌لرینك پنجره‌لری هپ شمال جانبنده‌کی قلعه صحراسنه ناظردر . بوحقیر ساعت قله‌سنه چیقوب شهرك عمارستاننی تماشا ایتدیکمده اون طقوز یرده قورشونلی بنا کوردم . غایت معمور معظم شهردر .

زیارتکاهلری — جسر باشنده (غازی شهاب‌الدین پاشا) جامعنك حرمی اوکنده بر قبهٔ عالی ایچنده مدفوندر . (غازی خداوندکارك امامی بهلول افندی) آیریجه زیارتکاهدر .

بوشهردن قالقوب جسری عبور ایدرك جانب غربه کاه مریج کنارنجه، کاه معمور قرا ایچره کیدرك (تاتار بازارجغی) قصبه‌سنه کلدك .

ستایش قصبهٔ تاتار بازارجغی — قلعه صحراسنك نهایت غربیسنده دسپوط یایلاسی دامننه قریب بر صحرای محصولدارده واقع معمور بر قصبه‌در . زمان قدیمده قریه‌جك ایدی . لکن سلیمان خان عصرنده المان بی امان دیارلرینه سفر فراوان اولمغله بو محله عمارستان بنا اولنمسی اولی کوریلوب مشهور ومقبول ابراهیم پاشا صدراعظم ایکن بوبلده دخی معمور ایدیله‌رك قصبه اولمشدر . حالا روم ایلی ایالتی خاکنده قلعه ناظری حکمنده اوچ یوز پایه‌سیله شریف قضادر . قاضیسنه سنوی بروجه عدالت یدی کیسه حاصلی اولور . ناظره دخی قرق کیسه کلور . زیرا پرنج چلتکلکی جمله ناظرك تحت

حکمنده‌در . ساده‌جه اسکی مراد خان ارقنك محصولی وقف اولوب متولیسی ضبط ایدر . بو صحراده مریج نهرینك ارقلری واردر . هر بری کویا حلب ویاقندیه قلعه‌لرینك خندقنه بکزر . جمیع رعایا وبرایا هرسنه مذکور ارقلری تطهیر ایدوب پرنج اکرلر . قراسی خلق عنقا ومسروردر. سپاه کتخدایری، یکیچری سرداری ، محتسب وصو باشیسی واردر . مفتی ونقیبی یوقدر . قصبه جمله اون التی محله اولوب سکز یوز یتمش عدد فوقانی وتحتانی کیره‌میتلی باغلی ، باغچه‌لی خانه‌لری واردر . شهراه اوزرنده واقع پاك قصبه اولوب غایت امن وامانددر . یکرمی محراب معبدی وار ، سکزی صلات جمعه ادا اولنور جامع زیبالردر . چارشی میداننده (الحاج جعفر اغا جامعی) قبله قپوسی اوزره تاریخی :

کفتم این بیت واهیا تاریخ دلکش ودلفریب شده این جا

سنه ١٠٣٤

(کورجی محمد پاشا خزینه‌دارلغندن ناظر اغا جامعی) نوبنا برجامع رعنادر . جمله عمارتی قورشون ایله مستوردر. شهرك میداننده وبازار یرنده ازدحاملی برمحلده بنا اولنمشدر. یدی عدد مکتب صبیانی ، ایکی یوز عدد دکانی ، اوچ عدد حمام دلستانی، یدی عدد تکیهٔ درویشانی ، برعمارت دارالاطعامی ، یدی عدد خان تجاری واردر .

اوصاف کاربان سرای مقبول ابراهیم پاشا وزیر سلطان سلیمان — درون شهرده بر قلعهٔ معظمدرکه ایچنده ایکی بیك عدد دوه آلیر دوه‌لکی ، اوچ بیك عدد آت آلیر اصطبل عنتریسی وار . اهل حرم اعیان وکبار ایچون یتمش ، سکسان عدد خانهٔ متعدده‌لی حرم حجره‌لری وار. آینده وروندهٔ وزراء وکلا ساکن اولمق ایچون بشقه‌جه تحتانی وفوقانی ، ایچلی ، طیشلی قاعه‌لری واردر . بای وکدا مسافرین مخلوق خدا ایچون خان عظیمك طرفینده‌کی یان صفه‌لری اوزره کامل ایکی یوز اوجاقلی صفه‌لری واردر . دیوارنده آلات وسلاح آصه‌جق دمیر چنکاللری وآت قیدوبند ایده‌جك دمیر حلقه‌لری وار . یازلق میدانه « کورچنلك » تعبیر ایدرلر بر میدان عظیمدرکه

اوزری افلاکه سر چکمش خشب قبه‌در . بو میدانك چوره‌سی اوجاقسز یاز میدانی صفه‌لریدر . طشره حرمی دخی بیاض طاش ایله دوشنمش بر میدان معظمدرکه بش بیك آت آلیر ، کویا استانبولك آت میدانیدر . بو حرمك تا اورته‌سنده مدور ، عشراً فی عشر بر حوض کبیری واردر . جمیع آینده ورونده‌نك حیوانلری بوندن صولانوب دفع عطش ایدرلر . حرمك بوجانبنده برعظیم عمارت دارالضیافه‌سی وار . هپ شب وروز مسافرین اکر کفرهٔ فجره ، اکر فسقه وظلمه اوله ، مادام که بونده ساکندر بعدالمغرب جمیع خداملر مطبخ کیکاوسندن هر اوجاق باشنه برر باقر سینی ایچنده برر طاس بغدای چورباسی و آدم باشنه برر نانپاره وبرر دانه شمع روغن ، هر آت باشنه برر طوربه یم ویررلر . الی ماشاءالله صاحب الخیرات بویله‌جه وقف دائم ایلمش. رحمة الله علیه . بعدالعشا کاربان سرایك مهتر خانه‌سی چالنوب دمیر قپولری سد ایدرلر . علی الصباح ینه مهتر خانه چالنوب یولجیلر آکاه وخبیر اولدقدن صوکره قپولری آچارلر . بوکاربان سرای هرشب کونا کون جانلر ایله مملو برخانهٔ یمنددر . خانك طشره حرمنك شمال طرفی کوشه‌سنده تخته ایله مبنی بر ساعت قله‌سی واردر . اوقات خمسه ونصف اللیلی همیشه اعلان ایدر . اما الله اعلم صاحب الخیراتی ابراهیم پاشا مقبول ایکن مقتول اولدقده بوخان ناتمام قالمشدر . زیرا دمیر قپوسنك عتبهٔ علیاسی اوزره شو تاریخ وار :

دعالر ایلیه عطشان روحنه بانی تاریخ عائشه سلطان قیلوب لله مأ جاری

کرچه برمغلق واداسز وزندر ، فقط بویله‌جه تحریر اولنمشدر . الحاصل روم وعجم وعربده ، اسقاج ، له‌وچه دیارلرنده قرق ییلدیرکه سیاح عالمم ، بویله قلعه مثال خان عظیم کورمدم . الی آخرالزمان خدا معمور و آبادان ایلیه .

بوشهرك آب وهواسی غایت شدت حار اوزره اولدیغندن هواسی ثقیلجه‌در . کرم هوا اولمغله اکثریا وسط الحال رجال ونسوانی بیاض عبا فراجه کییرلر . اما صلحای امتدن مظنهٔ کرامدن کیمسه‌لری واردر . ممدوحاتندن شیاق عباسی ، یوروك احرامی مشهوردر . اکثریا خلقی یوروك طائفه‌سیدرکه تموزده دسپوط یایلاسنه چیقارلر . بونلر روم ایلی ایالتنده

بولنور بر کونه قومدر ، بشقه لهجه واصطلاحلری واردر . ان شاءالله محلنده تحریر اولنور .

زیارتلری — غازی خداوندکار بوشهرده برتاتار قبیله‌سی اسکان ایتدیکی ایچون تاتار پازارجغی دیمشلردر . (زیارت تاتار حسام) ، (الشیخ محمد بن عمر حلوانی) صوفیوی بالی افندینك نظر کرده‌سیدر . تاتار پازارجغی صلحالریدر . ینه بوراده مقابر مسلمین ایچره پدرلری جوارنده مدفونلردر .

بورادن قالقه‌رق کاه مریج نهری کناریله ، کاه قرا ایچره کیدیلوب دسپوط یایلاسی یولنی صول طرفمزده براقه‌رق بی امان (اهتمان) قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ اهتمان — غازی خداوندکار عصرنده لالا شاهین پاشا ایله بلغاردن صلح وعهد وامان آلندیغندن « عهد وامان » دن غلط اولمق اوزره « اهتمان » دیمشلر . فتح ایدلدکده ایچنده‌کیلر صماقو قلعه‌سنه کیتدیلر . صوکره ینه بلغارلر کلوب تحصن ایتمسونلر ایچون حصاری ییقیلوب خاك ایله برابر ایدیله‌رك سائر عمارتیله برابر ضمیمهٔ ملك اسلام قلنمشدر . حالا روم ایلی ایالتنده مقطوع القلم ومفروز القدم یوروك بکلرینك اوجاقلغیدرکه اطرافده اون التی عدد معمور کویلری واردر . اون التی پاره قریه‌سی اهتمان ایله برابر بکنه خاص تحریر اولنمشدر . بوخاصلر ایله روم ایلی والیسنك لواسی آلتنده طبلنی دوکه‌رك اوچیوز جبه‌لی ییکیت ایله سفره اشر . یوز اللی آقچه‌لق شریف قضادر . قاضیسنه سنوی اوچ کیسه حاصلی اولور . کتخدایری ، سرداری ، محتسبی ، وویواده‌سی ، باجداری واردر . اوجاق بکیسی غازی میخال اوغللرینه منسوبدر . جمله بادهوا محصولی بکلرکدر . جمله التی یوز عدد خانه‌سی اولوب کیمی تحتانی ، کیمی فوقانی مفیدومختصر اولردر . جابجا باغ وباغچه‌لری وآب روان دکرمانلری واردر . جامعلری ، ایکی عدد تکیه‌سی ، بر حمامی ، یوز مقداری چلاش بنا دکانی ، اوچ عدد خانی واردر . (بك بیوك خانی) قپوسی دیبنده کورجی محمد پاشا کتخداسنك بنا ایتدیکی چشمهٔ جان بخش وآب حیاتك تاریخیدر :

کتخدای صدرعالی که اودر | کوپریلی پاشای فرخنده لقا
ای فراق بی‌بدل تاریخیدر | چشمهٔ صاف محمد پاشا

سنه ١٠٧٠

بورابطهٔ زیبا هنوز یوماً فیوماً معموراولمقده‌در. بلغار قزلری بازارلرنده بوغاچه ، شعیر وسائر امتعه صاتارلر .

بورادن قالقوب جانب غربه دره وتپه‌لری کذر ایدرك (اورمانلی) قریه‌سنه کلدك . صوفیه صحراسنده مسلمان کوییدر ؛ برجامعی وار . بومحلده صوفیه شهرینك جمله اعیان واشرافی پاشایه هدایا ایله استقباله چیقوب مسلم ارغنیلی احمد اغا عظیم برضیافت چکدی . پاشایه درت عدد مملوك ، برطاوله کحیلان آت هدایا ویردی . بعده علی‌الصباح آلای عظیم ایله روم ایلی ایالتنك تخت وزراسی اولان صوفیه شهرینه دخول ایلدك . عظمت خدا پیر وکدا ، جوان وارباب غنادن شاهراهده ال آچوب دعا ایده‌نك ، قربانلر کسه‌نك حد وپایانی یوق ایدی . زیرا سلفمز سیاوش پاشا مهردن معزول اولدقده مال واملاکنی میری قبض ایتمکله صوفیه شهرینه عریان کلدکده سهل ظلم وتعدی ایتمش . پاشا افندمز صوفیه سراینه داخل اولنجه ینه مسلم احمداغا دیوانخانهٔ عالیده ایکی بیك صحن طعام بمسك ضیافت ایدوب جمله اعیان ولایتی متنعم ایلدی . مسلمه برسمور وسائرارباب دیوانه قانونلری اوزره کونا کون خلعت فاخره‌لر کیدیریلوب طبلخانه‌لر اوریله‌رق عظیم وزنی اوزره دیوان آصف برخیا اولوب برقاچ دعوی دکلندی . دعا وثنالر ایله هرکس شادمان اولوب «حمد خدا ملك وزیری کوردك » دیو مسرور کیتدیلر .

اوصاف تختکاه قدیم روم ایلی یعنی شهر صوفیه

بوبلدهٔ قدیمه حقنده جمیع ملت مسیحیه مورخلری متفق علیه اولوب صحتی اوزره شویله تحریر ایتمشلردرکه : آدم واب ثانی حضرت نوح نجی طوفاندن نجات بولدقدن صوکره یتمش عدد آدمندن هربرینی برطرفه

کوندردی . قلیمون نام حکیم دخی ارض حاسانه کیدوب مصرده حضرت ادریس تعلیمیله بنا اولنان هرم طاغلری طوفاندن سهل خراب اولمغله قلیمون معمور ایدوب آنده ساکن اولدی . صوکره مرحوم اولدیغنده اهرام طاغنده دفن ایتدیلر . اوغلی مصرایم یرینه حکیم کبیر اولوب شهر فسطاسی بنا ایتدی . صوکره مصرایم مرحوم اولوب یتمش عدد اولادی قالدی . ایشته بونك اوغللرندن صرفیائیل ابتدا رومه کلوب دوران وسیران ایدرك، صوفیه اراضیسنك آب وهواسندن حظ ایدرك آنده ساکن اولوب اولاد وانسالی اوره‌دی وتوره‌دی . صرفیائیلك صوفه نامنده‌کی اوغلی باباسی قدر معمر اولوب صوفیه خاکنده یوز پاره شهر وقلعه بنا ایتدی . صوکره بونك دیکر اولادلری هپ زمان پیغمبرلرینه معتقد اولوب اصلاشرك قوشمامشلردر . لاتین تاریخلری تحریر وقایعه بوصوفه‌دن بری باشلرمشلر . زیرا صرب طائفه‌سی جنکاور ودلاور اولدقلرندن کمال معرفت ایله جهان آرا اولمیوب دولتلری دخی آز امتداد ایتدیکندن تاریخلری آز واوز فقط غایت صحیحدر. بوقرال اولنجه اولادی بربرینه دوشوب او اثناده بلغاریه‌لردن منائل کلوب صوفیه شهرینه مستولی اولوب اوچ یوز سنه حکومت ایدرك اورالری معمور ایتدی .

تاحضرت عیسی عصرنده (الینا) نام قرال استانبولی معمور ایدرکن فلبه شهرنده (آی صوفیه) نام بر قز غایت نامدار اولوب باشنه عسکر جمع ایدرك صوفیه‌یی آلوب یوز اللی سنه حکم سوردی . ویطوش طاغنده نیجه دفینه‌لر بولوب آنکله صوفیه شهرینی معمور ایتدیکندن شهر صوفیه دیدیلر .

صوکره باباسی قزینك دخمه کشا اولدیغنی طویوب قزینی استانبوله دعوت ایدرك بولدیغی پاره ایله قرق ییلده ایاصوفیه دیرینی معمور ایتدیکی ایچون دیره آیاصوفیه دیدیلر .

بعده بوبانیه فوت اولوب یانی باشنده قاضیعسکر حمامی دیبنده‌کی عمود منتهانك ذروهٔ عالیسنده بر مرمر صندوقه ایچره دفن ایتدیلر . مرمر صندوقه‌نك ایچی ییلان وچیان ایله لب برلب اولمش. خلاصه بوراسی نیجه دولتدن

نیجه دولته انتقال ایدوب بواطلس بوقلمونده صوفیه شهری کاه عمار وکاه خراب اولوب آخر هجرت نبوینك (۷۰۶) سنه‌سنده غازی خداوندکار وزراسندن (بالابان پاشا) دریا مثال عسکرله صوفیه‌یی محاصره ایدوب کامل یتمش کونده ارقه‌دن کلان امدادینی قیره‌رق ویره ایله ایچنده‌کیلری طشره چیقاروب قلعه‌یی ضبط ایدییوردی . جنکده لاتین قومنك اشهلری امان ایله سوردن طشره چیقوب بالابان پاشانك خاکپاینه یوز سوره‌رك صوفیه‌ده برجای قرار ایستدیلر . رجالرینك حیز قبولده واقع اولدیغی قلعه درونده‌کی اقوام سائره ایشیدوب امان ایله طشره چیقارق قپونك مفتاحلرینی سرداره تسلیم ایلدیلر . بلغارلره شهرده یر کوستردی . روم ولازقه قومنه نیه بولی سنجاغنده‌کی یلونه قصبه‌سنده یر کوسترلدی . بووجهله صلح طریقیله قلعه فتح ایدلمش ایکن کیروده قالان صربلیلر قلعه‌نك یکرمی یدی قله‌سنی سد ایدوب جنکه آهنك ایتدیلر . بالابان پاشا غزات مسلمینه « قوماك ، قوردلرم » دیه اون برقولدن یورویش ایدرك قلعه‌نك رخنه‌دار اولمش دیوارلرندن ایچری کیردکارنده طشره‌یه ویره ایله چیقان لازقه قومی کندیلرینه صوفیه‌ده یورد ویرلمدیکندن دلکیر اولوب غزاتك عقبلرنجه صربلیلره امداد ایچون قلعه‌یه کیردیلر . فقط اونلرده دندان تیغدن کچیریلوب قلعه فتح ایدیله‌رك سردار معظم بالابان پاشا هدمنه باشلایوب برج وباورولرینی قرق کونده زمین ایله برابر ایتدی . لاتین تاریخنك قولی اوزره بوقلعه استانبول قلعه‌سی جرمنده قرق یدی بیك آدیم محیطنده برسور عظیم ایمش . بوحقیر آثار وتمللرینی دوران وسیران ایتدم . ویطوش طاغی دامننده قورد باغلری نام محلده بالی افندی زیارتکاهی سمتنده ، پینه‌ویچه طرفنده ، حاجی قره‌مان کویی یولنده ، لوزنه بایرلرنده تا ایسقر نهری کنارنده ، کنعان پاشا چیفتلکی یرنده عظیم قلعه اساسلری ظاهر وباهر اولوب جمله صوفیه خلقنك معلومیدر. یکرمی یدی قپوسی، بیك یدی‌یوز قله‌سی، یتمش بیك دندان وبدنی، یدی یوز عدد مطلسماتی اولدیغی ینوان تاریخنده مسطوردر .

شمدیکی صوفیه اسکی سورك کوشه‌سنده برمحله کبیدر .

احوال شهر صوفیه — بعدالفتح غازی خداوندکار اوچ سنه بوشهرده

ساکن اولوب روم ایلی دیارینه پای تخت وزرا اولمق ایچون فتح ایلدیکی دیارلری بوشهره ایالت قید وتحریر ایلدی .

بعده سلیمان خان دخی مملکت عثمانی‌یی تنظیم ایدوب تحریر ایتدکده صوفیه شهری روم ایلی ایالتنه سنجاق تختی اولدی . وزیری سردارمعظملق ایله دفتر خانه وعرض وتلخیص صاحبی دستور مکرم اولدی .

تا اول مرتبه مستقل ایدی‌که استانبولك یدی قله دزداری فوت اولسه روم ایلینك وزیرندن عرض کلدکجه دزداراق کیمسه‌یه توجیه اولنمازدی . حالا روم ایلی پاشاسنك خاصی اون بر کره یوز بیك آقچه‌در (۱۰۱۰۰۰۰۰) ، تیمار دفترداری ، دفتر کتخداسی ، صاغ قول وصول قول‌الای بکلری ایکیشر طوغلو پایه‌لریله حاکملردر . تیمار دفتردارینك خاصی اللی ایکی بیك آقچه‌در . بتون ایالتك قرق بیك پرسلاح وکزیده عسکری اولور .

روم ایلی ایالتنده سکز عدد یوروك بکلری واردر :

اهتمان بکی ، پلونه بکی ، نعل دوکن بکی ، ویزه بکی ، یانبولی بکی ، اوفچه بولی بکی ، قوجه بکی ، سلانیك بکی . بوامرانك پاشا ایله سفره کیدوب اوچر طبل ، ایکیشر زورناچالدیره‌رق برر طوغ وبرر بایراق‌طاشیمه‌لری ، اوچریوز جبه‌لی یوروك یکیت کتورملری قانون سلیمان خاندر . بونلرك زعامتلری : اهتمان بکی (۹۰۰) ، ویزه (۳۰۰) ، یانبولی (۵۳۵) ، تکفور طاغی (٦۰۰) ، اوفچه بولی (٤۰۰) ، قوجه (٤۰۰) ، سلانیك (٦۳۵) ، نعل دوکن (۳۳۵) در . برده قواله قپودانی زعامتی واردر . بهاسی (٤۰٤۱۲) آقچه‌در . برده وویلوق بکی واردرکه بونك زعامت بهاسی (۵٤۵۳) آقچه اولوب اوچ بیك معیتیله دردولتده امیر آخور اغا خدمتنده بولنوب کاغدخانه چایرنده اوچ آی پادشاهك آتلرینی بکلرلر .

روم ایلی دفتردارینك زعامتی (۵۲۰۰۰) آقچه‌در . بونلرك هپسنك جبه‌لیلر ایله (۹۰۰۰) مسلح عسکری اولور . اما قواله بکی دریاده طغیان اولورسه اوچ پاره قدرغه‌سیله قپودان پاشا سفرینه کیدر .

صوفیه شهری‌که پاشا سنجاغیدر یالکز بوسنجاقده اوچیوز یکرمی ایکی

سنجاق واردر . حین غزاده اوچ بیك کزیده عسکری اولور . صاغ قول ، صول قول بکلری تعبیر اولنان ایکی حاکم جمله روم ایلی زاعم وتیمارجیلرینه والای بکلرینه حکم ایدوب مترسه وغیری مصلحته عسکر قوللانورلر . سکز عدد یوروك بکلرینك عسکرلرینه طوپ کشا جاموسلرله طوپ چکدیروب طوپ چیتلری اوردورمك اقتضا ایدرسه یوروکلره اوردوررلر . جنکده دخی حکم بونلرکدر . روم ایلی وزیری دکل ، سعادتلو پادشاه بیله بونلرك ایشنه قاریشماز . زیرا بونلر جنك‌اری اولوب شب وروز آتشین ایچره جان وباش ویررلر . روم ایلی ایالتنده اولان سنجاقلر : کوستنجه سنجاغی ، اسکندریه سنجاغی ، ترحاله سنجاغی ، اوخری سنجاغی ، آولونیا سنجاغی ، یانیه سنجاغی ، الاجه‌حصار سنجاغی ، پرزرین سنجاغی ، وولچترین سنجاغی ، چرمه‌سنجاغی ، حاصلی اون التی سنجاقدر . قرق بیك عسکری اولور ، اوچ بیك‌ده پاشا عسکری وار ، طقوز بیك‌ده یوروکلردن کلیر . جمله‌سی (۵۲۰۰۰) عسکر اولور . حتی روان سفرینه مأمور اولان روم‌ایلی ایالتنه متصرف جانبولاد زاده مصطفی پاشانك (۵۳۰۰۰) عسکرله کیدوب استانبولده اوق میداننده مکث ایدرك بشکطاشدن اسکداره یتمش پاره آت کمیسیله قرق کونده عبور ایتدیکی قیودده مصرحدر .

ایالت روم ایلیده (۷۰۰) قاپلان پوستی یدك آت چکیلورمش . ینه مراد خان رابع دورنده بیرام‌پاشا روم‌ایلی والیسی ایکن دردست یوقلاماسی اولوب جبه‌لیلریله بوقدر عسکر بولندیغی ثابت اولمشدر .

سلیمان خان دخی انکوروش سفرلرینه یورویوش ایتدکده اناطولیدن روم ایلنه اصلا عسکر کچیرمز ایمش . ساده مهاج غزاسنده اناطولی ومرعش وقره‌مان ایالتلری عسکرینی کچیرمشدر . سائر زمانلرده ینه روم ایلی عسکری روم ایلنه ، اناطولی عسکری اناطولی‌یه مأمور اولورلرمش . ایشته روم‌ایلی عسکری بومرتبه کثرتلیدر . آرتق بوسنه ، بودین ، ارکری ، طمشوار ایالتلری اکا قیاس اولنه . قانون سلیمان خان اوزره موره ، سلستره ، اینه‌بولی ، آق کرمان ، ودین ، اوزو بندر سنجاقلری روم ایلی ایالتندن ایدی . صوکره

قره دکزده قازاق چیقدیغندن سلستره وحوالیسی روم‌ایلی ایالتندن افراز ایدیلوب اوزی ایالتی نامیله باشلوجه وزارت اولدی . موره سنجاغی دخی (فرنکلر آق دکز یالیلرینی استیلا ایتمسون ایچون) آیریجه ایالت اولدی . فقط ینه روم ایلی ایالتی غایت بیوك اولوب آنجق بش آیده دور اولنور .

صوفیه شهرینك حاکملری — اولا حاکم شرع محمدی اولوب بش یوز آقچه پایه‌سیله سنجاقلی ، عبالی ، یکیچری چوقه‌دارلی ، درکاه عالی قپوجیلرندن محضر باشیلی شریف مولویتدر . تحت حکومتنده‌کی قرا وبلداندن قاضیسنه سنوی یکرمی کیسه حاصلی اولور . پاشاسنه بروجه عدالت یوز بیك غروش اولور . اوچنجی حاکمی شیخ الاسلام یعنی مفتیدر .

دردنجی حاکمی نقیب الاشرافدر . بشنجی نائبی آیاق نائبیدر . آلتنجی حاکمی سپاه کتخدایریدر . یدنجی ضابطی یکیچری ، طوبجی وجبه‌لری ضبط ایدن یکیچری سرداریدر . سکزنجی حاکمی شهر محتسبیدر . طقوزنجی ضابطی پاشا وویواده‌سیدر . اونجی حاکمی شهر کتخداسیدر . اون برنجی ضابطی باجداردر . اون ایکنجی ضابطی خراجیدر . بوجمله ضابطلره حاکم پاشادر .

عمارت شهر صوفیه — صوفیه صحراسنك جنوبنده ویطوش طاغنك اتکنده قورد باغلری نام « ارم ذات العماد » ك آشاغیسنده بردوز قضاده واقع اولمش بر بلدهٔ معظمه‌در . باطی وشمال طرفی بر صحرای محصولدار کل وکلستان ، معمور وآبادان قضای اهتمامدر . قریه قریه‌یه چیتیلمش بلداندر . باشلیجه محله‌لری — ...ا محله‌سی ، چلبی محله‌سی ، کل جامعی محله‌سی ، محمودپاشا محله‌سی ، پاشا محله‌سی ، سیاوش پاشا محله‌سی ، عمارت محله‌سی وسائره‌در . (پاشا سرایی) ویطوشه ناظر برهوادار ومزین سرایدر . واسع میداننده جرید سلاحشورلغی اولور ، آت میدانیدر . دیوانخانه‌دن ماعدا فوقانی وتحتانی یتمش عدد غلمان حجره‌لری آراسته ، کیلار ومطبخ وحمام ایله پیراسته‌در . پاشا اوطه‌سنك تاریخیدر :

کوروب اتمامنی آنك دیدم تاریخنی اول دم — تعالی الله اولوب طاق بلندی آسمان آسا

حجرهٔ مصنعك روزنلری شاه راهه وچلبی جامعنه ناظردر . (شهزاده چلبی سرایی) بیوك برسرایدر . یعقوب اغا سرایی ، قوجه محمد اغا سرایی ، قوجه بلتك یعقوب چاوش سرایی ، منلا سرایی ، غنائی افندی سرایی ، دورغانلی اغا سرایی وسائره‌در .

جامعلری — قدیمی (کل جامعی) زمان قدیمده‌دیر عظیم ایمش . قبه‌سی ، موزون بر مناره‌سی وار . (قوجه محمود پاشا جامعی) طولاً وعرضاً ایکی یوز آیاقدر . جمله اون سکز عدد قبه‌در . بوشهرده بوندن بیوك معبد قدیم یوقدر . ایکی باب سعادتی وار ، جانب یمیننده مناره دیبنده بر قپوسی ، برده قبله قپوسی وار ؛ بری مسدوددر . طوغله‌دن بر موزون وسرآمد مناره‌سی واردر . حرمی خیلی واسعدر . محرابی اوکنده بر باغ ارمی وار . حرمك جوانب ثلاثه‌سی آلچاق دیواردر . درت قپوسی وار . بوجامع پرنور سراسر رصاص نیلکون ایله مستوردر . کبار اولیاءاللهدن (شعبان افندی) نامنده پیر فانی برامامی واردی . حتی منبرده خطبه تلاوت ایدرکن (وعلی الامامین الهمامین) محلنه کلدکده نوم غلبه ایدوب خوابده ایکن عمامه‌سی منبردن آشاغی یووارلانوب خوابدن بیدار اولنجه « آلیویریك ، شوامامك عمامه‌سنی » دیوب ینه (کاظمین السعیدین الشهیدین) دیو خطبه تلاوتنه باشلارکن بر آدم امامك عمامه‌سنی منبره چیقاروب خطیبه ویریرکن حریف ظریف ظرافتله اینه‌میوب منبردن آشاغی تکرانوب دوشدی . ایرته‌سی کون امام غیری جامعه کلیوب آخرته دوشدی . رحمة الله علیه . اول کون جامعده جمله جماعت خنده کنان اولمغله خطیب همان حجابندن اولمشدر صانیرم . الله اعلم . (قوجه درویش محمد پاشا جامعی) سلیمان خان وزراسندندر . بوکا « عمارت جامعی » دیرلر ؛ برعبادتکاه روشندر . سلاطین جامعی کبی عالی بر قبه‌سی وار . اندرون وبیرونی غایت مصنعدر . غایت واسع حرمی اولوب جمله عمود اوزره اولان قباب عبرتمونلری رصاص نیلکون ایله مستوردر . اما منارهٔ سرآمدی قتی اعلا وموزوندر . بوجامع پرانوار سلیمان خانك معماری قوجه سنانك کاریدرکه وزرا جامعلرندن بوعبادتکاهده اومعمار شهیرك ید

طولاسی عیان وبیاندر . (منلا افندی جامعی) بابا باشی نام محل ازدحامده اولمغله صبح ومسا جماعتدن خالی دکلدر . چار کوشه دیوار اوزره برقبهٔ عالیدر ، اما خیلی بیوك جامعدر . جمله قورشون اورتولیدر . کبار علمادن بر واعظی وار ، بونك دخی مناره‌سی غایت مصنع اولوب صوفیه ایچنده بی بدلدر . (اسکی سیاوش پاشا جامعی) سلیمان خان وزراسندندر . بوراسی ماتقدم کلیسا ایمش . قورشونلی ، برمناره‌لی مرتفع بر زمینده واقع اولمش برجامعدر . (دفتردار جامعی) جماعت کثیره‌یه مالکدر . پاشا سرایی اوکنده (چلبی جامعی) ، (شفتالیلی جامعی) جماعات فراوانلری وار قورشونلی جامعلر بونلردرکه هپسنده صلات جمعه ادا اولنور . بوندن ماعدا شهرك چوره‌سنده باغچه‌لر ایچنده قالمش نیچه یوز جامع ومدرسه ، خان وحمام ، مساجد وتکیه‌لر اولوب میدانده بی جماعت قالمشلر وصره‌سیله خراب اولمشلردر .

مدرسه‌لری — (مدرسهٔ قوجه محمد پاشا) عمارتی ده وار . قبه‌لری رصاص نیلکون ایله مستوردر . درس عام وطلبه‌لرینك لحمیه وشمعیه ووظیفهٔ معینه‌لری واردر . هر یوم طعاملری دائمدر . (محمود پاشا مدرسه‌سی) قرق عدد دارالتعلیم ومکتب صبیانی واردر . سبیللرندن سراجخانه باشنده دمیر پنجره‌لی (محمود پاشا سبیلی) ندن ماه تموزده یخباره‌لی آب حیات بذل ایدرلر . بابا باشنده (منلا سبیلی) ده مشهوردر .

جمله (۱۰۸٦) عدد دکانی واردر . متین وکارکیر قباب ایله مزین بر بدستانی وار . جمله ذی قیمت متاع آنده بولنور . سراجلر چارشیسی ، خفافلر بازاری ، قیومجیلری غایت مزیندر . دباغ وعطارلری غایت چوقدر .

خان وکاربانسرایلری — (بابا باشی خانی) ، (عمارت خانی) قوجه محمد پاشانك حسبی کاربانسرایدرکه یوز طاوله آت آلور ، (سیاوش پاشا خانی) بش بیك آت آلور کاربانسرای عظیمدر . (اسکی خان) ، (محمود پاشا خانی) ، (طاهل بازاری خانی) ، سرایه متصل (کوچك خان) ، بدستان مقابله‌سنده (بیوك خان) ، (چوقه‌جیلر خانی) ، (یهودیلر خانی) ، (دیکر یهودیلر خانی) بونلر هپ قورشون اورتولیدر .

عمارتلرندن قوجه محمدپاشا عمارتی مشهور اولوب شب وروز بای وکدایه اچیقدر .

حماملری (عمارت حمامی) قوجه محمد پاشانکدر . آب و هواسی وبساطلری پاکدر .

درستایش کرماب شهرصوفیه — بودیارده ایلیجه‌یه «بانا» دیرلر . صرپلیلر «کوسنجه» دیرك . بش عدد ایلیجه‌سی واردر . (عورتلر ایلیجه‌سی) بامر خدا عورتلره نافعدر . رجال مقوله‌سی کیرسه صاچی ، صقالی دوکولوب طام طازلاق اولور . نسا طائفه‌سی کیرسه مولرینی دوکوب لحم وشحم صاحبی اولور . (کفره باناسی) نصاری عورتلرینکدر . (روم ولاتین باناسی) بلغار ، روم ، لاتین اقوامی بوراده ایلیجه‌یه کیررلر . دردنجیسی (یهودیلر باناسی) در . آنلردن غیری ملتلر بورایه کیرمکه اکراه ایدرلر . بو درت ایلیجه‌نك هر برینك برر خاصه‌لری واردر . اما جمله‌سی مکلف وکارکیر بنا دکلدر . حوضلری طاشوب آیاقلری دباغلر ایچندن جریان ایدر ، ایچنده دباغلر شب وروز دباغت ایدرلر .

بشنجی ایلیجه تا شهرك عین الفعلنده واقع اولوب برقبهٔ عظیم جامکانی واردر . بیك عدد آدم آلور ، اورته‌سنده حوض وشادروانی وار . آندن ایچری برقبهٔ عظیمی وارکه آدم ایچنده بربرینی کوجله تشخیص ایدر . قبه‌نك چوره‌سنده التی عدد کمر واردر . هر کمر آلتنده برر حنفی قورنه‌سی اولوب قول قالینلیغنده صولری جریان ایتمه‌ده‌در . ایکی خلوتی وار ، برینه «آق خلوت» دیرلر . بر قورنه‌سنده بر قورباغی رسمی وار ، اکا اشارتدرکه «سن بنی آدمسك ، قورباغی کبی صوده چوق طورمه» خلوت غایت روشن وبیاض مرمر خاصلر ایله دوشه‌لی اولدیغندن آق خلوت دیمشلردر . برینه‌ده «قره خلوت» دیرلر حقا که بر دارظلماتدر . برقورنه‌یه‌ده «دیکر قورنه» دیرلر ؛ حوض کبیرك صول جانبنده‌در . قورنه‌یه بعید دیوارده بردلیك واردر . اول دلیکه بر آدم پارماغنی صوقسه‌ده اول دلیکه اوفله‌سه اول دلیکك صویی آقماز اولور ، پارماغنی چکوب ده اوفله‌سه آقمغه باشلار ،

غریب تماشادر . بوقبهٔ عظیمك اورته‌سنده بر حوض عظیم واردركه آدم قدنده عشراً فی عشر اولوب پاك ومسخن صو ایله لب برلبدر. دائراً مادارنده آلتیشر قدمه نردبانلری وار . آرسلان كله‌لرندن آب حیات صویی جریان ایدوب حوضه ریزان اولور . غایت آجیدر . بوكرمابده بای وكدا بردر . پیشتمالك وارسه حمامجی‌یه بر آقچه ویرمه‌دن چیقارسك ، مكر اثوابكی حفظ ایده‌نه بر پنس ویره‌سك . زیرا چاپور عسكری كبی بی حساب اجناس حشرات ومخلوقات كلوب كیتمه‌ده‌در . پیشتمالك یوق ایسه حمامجیدن پیشتمال آلوب صابون سورونورسك ، ایكی آقچه ویررسك . بعضاً شهر اعیانی شبه یلدالرده یتمش ، سكسان عدد یاران ، پیر وجوان خلوت ایدوب نیجه یوز شمع كافوریلر چراغان ایدرك عالم اغیاردن بیخبر اولور و تا صباحه قدر جان وجانان صحبتلری ایدرلر .

معتاد اهالئ صوفیه — صاحب طبع اولان كمسه‌لر پاك دستیلر ایله بوبانا صویندن دولدیروب سرما اوانجه نوش ایدرلر . زیرا آب حیاتدن نشان ویرر . جمیع ایلیجه‌لرك صولری كوكورد و یازرنیخ قوقوب كموشك رنك روینی تغییرایدر . اما بونده اصلاً وقطعاً اویله رایحه ... فلان ، تغییر رنك ایتمك یوقدر . آلتون وكموشه غایة الغایه جلا ویروب براق ایدر . بونی یدی كون نوش ایدن ، غسل ایدن جذام ، برص ، قبا ، جرب ، برقان ، خفقان ، داءالثعلبدن بحكمت حكیم مطلق خلاص اولور . هربار نوش ایدن اسهالدن وذات الجنبدن ، ریح بواصیردن رها بولور . حمای محرقه‌یه مبتلا اولان برقاچ كره بورایه كیرسه شفا بولور . اما بوبانایه كیرمه‌نك‌ده شرطی واردر . صوفیه قیشلی برشهردر . ایلیجه‌ده چوق طوروب طشره جامكانده دخی چوق طورونجه اوقیشلقده انسان شفا كانی آنجق عدم دیارنده بولور. ایلك شرط بودركه هرحمامدن ، علی الخصوص بوكرمابدن چیقنجه علی الفور قمیص وسراویل وثیابی كیمك كرك .

دیكر برعادتلری — بوشهرده مرد وزناندن فردآفریده مرحوم اولسه اول آن طرف وقفدن هرمحله‌نك سقالری « چلا » تعبیر ایتدكاری بال

فیچیلرینی صریقلره كچیروب اول آب مسخون قدرتدن دولدیرەرق جمله موتایی آنكله غسل ایدرلر. اول قدر صابون كوپوردركه كویا وان دریاسیدر.

دیكر عادت — هراعیان خانه‌سنده اقل مایكون بشر ، اون بلغار وووینق قزلرندن خدامه‌لر واردر. آنلره بوشهرلرده « اورفنه » یعنی خدمتكار دیرلر. اما غیری دیارده اورفنه دیو فاحشه‌یه دیرلر. بونلر بوشهرك مقبوله جواریلری شكلنده‌در . چارشی وبازارده وشهر خانه‌لرنده یوز آچیق ، بین الناس خدمت ایدرلر . هرخدمته جان وباش ایله مستعددرلر . بوشهرده قدیمدن بری بویله اوله كلمشدر . اما بانایه كیجه كیتمه‌لری غایت قبیحدر . مذكور بانا ایلیجه‌لری مرحوم شهید وشهید قوجه خداوندكار برنجی مراد غازینك بناسیدر . بوبانا سبیله قوجه صوفیه شهرنده آنجق ایكی حمام واردر. هركس مجاناً بانایه كیدرلر. اعیان ولایتك تقریری اوزره درون شهرده‌كی سرایلرنده یتمش قدر سرای حماملری‌ده واردر .

مسیره‌لری — صوفیه‌نك جوانب اربعه‌سنده یكرمی بر قدر تفرجكاهلر واردر . ویطوش طاغی ایله صوفیه اراسنده (قورو باغلری مسیره‌سی) روم وعرب وعجمده قونیه شهرینك مرامی، ملاطیه شهرینك اصپوزوسی، آدالیه‌نك اصطازی ، روم سرحدنده پچوی سرم شهرینك باروت خانه‌سی ، بوسنه سراینك مولویخانه‌سی مشهور تفرجكاهلردر . اما بوصوفیه‌نك قورو باغلری مسیره‌كاه برقوروودركه درخت كونا كونك برقوروسی یوقدر . جمله‌سی سبز كون شجرهٔ طیبه‌لردر . بهار ایامنده بوباغلره آدم كیرسه كونا كون ازهارینك روائح طیبه‌سندن آدمك دماغی معطر اولور . ازجمله وشنه شكوفه‌سی جهانی طوتوب روی زمین برك شكوفه ایله مستور اولور . (لالا پاشا مسیره‌سی) بوده قورو باغلرنده بر ارم ذات العماددر . (احمد بی جان مسیره‌سی) زمان قدیمده آبادان برتكیه ایمش . حالا باغلری قالمش . كاییولیلی یازیجی زاده احمد بیجان بونده ساكن ایدی . بیجان اولان عاشق بوتفرجكاهده تازه جان بولور . (احمد خواجه مسیره‌سی) بوده قورو باغلرنده بر بوده قورو باغلرنده‌در . (احمد خواجه مسیره‌سی) بوده قورو باغلرنده بر آرامكاه فرحفزادركه غم وغصه واندوه ایله واران آنده فرح كسب ایدر .

بوقورو باغلرنده نيجه يوز عدد بهجت مسيره‌لر واردر . اما توصيفی مشكلدر. (لورنه مسيره‌سی) صوفيه صحراسنه ناظر وطوش داغی دامننده جهانما بر تماشا كاه لطيفدر. اكا ياريم ساعت قدر قريب (كنعان پاشا چفتلكی مسيره‌سی) واردر. خيابان وچنكلستان ايچره تكيه مثال بر سرايدر . بوكا قريب ينه ويطوش طاغی دامننده اشقر نهری كنارنده بر چمن‌زار يرده (اورنجك ايليجه‌سی) واردر. بوده خاصه‌لی بر ايليجه‌در . اما بناسی اول قدر مكلف دكلدر . زمان قديمده سلاطين عثمانيه‌دن غازی خداوندكار اوزرينه مفيد ومختصر برقبه بنا ايتدير. مشدر . يتمش درده دوا برحمهٔ كرمادركه جميع ديارلردن نقريس زحمتنه وكونا كون صيزيلره مبتلا اولان صاحب عذر عليل كمسنه‌لر كلوب ايليجه‌سنه كيرر وچاموردن وجع اولان يرلره سورورلر ، بامر حكيم قدير افاقت بولوب تندرست اولورلر . خصوصاً شهر اعيانلری ماه تموزده سور وخيمه‌لريله كيدوب برهفته آنده بانا فصلی ايدوب تازه جان بولورلر. مشهور آفاق بر كرماب خالق رزاقدر . صوفيه شهرينك جانب غربنده ويارم ساعت بعدده (ايليجه مسيره‌سی) برمرتفع زمين جهانماده (الشيخ اسحق افندی بن الشيخ قطب آفاق بالی‌افندی زاده چفتلكی) واركه بوده اكا متصل برايليجه‌در . اوزرنده سرآمد برقبه‌سی‌وار. جامكانی يوقدر. لكن غاية‌الغايه شدت حار اوزره مخلوق اولوب دكمه آدم كيرمكه تحمل ايده‌مزلر. حتی ايچنده قيون كله‌سی وپاچا اوترلر. يمورطه‌يی خود اولی بالطريق طبخ ايدر . غايت اصيدر اما ذات الجنبه مبتلا اولانلر كيروب وجع صدری ، برقان وخفقان ذات الجنبی دفع ايدر . خاصهٔ كثيره‌سی مشاهده اولنمش بر كرمابدر . اكا قريب قريهٔ بالی افندی جوارنده (بالی افندی كرمابی مسيره‌سی) وار . بوده بر دره كنارنده بر آلچه‌جق قبه‌جك ايچره معتدل بر بانادر. صوينده كوكورد رايحه‌سی واردر. بوكا يقين قراده ساكن اولان بلغار ، وينق ، صرب طائفه‌سی كيروب فرنكی زحمتندن ، جذام مرضندن اكله وشير پنجه‌دن خلاص اولورلر. غايت مجربدر. اكا قريب (بالی افندی قوروسی مسيره‌سی) وار . ويطوش طاغنك اتكنده بر خيابان واورمانستاندركه اوق اورسه‌ك كچمز ؛ قورشون آتسه‌ك ايشله‌مز .

اوج آسمانه سرچكمش ، سرآمد چنار ، ميشه ، قواق ، عرعر آغاجلريله دونانمشدر. مثلی مكر بوسنه ديارنده راونه داغلرنده ، چمرنه يايلالرنده اوله . بوقورونك هرطرفندن عيون جاريه جريان ايدوب هردرخت بيدسرنكونك ظل حمايه‌سنده نيجه عشاق ومشتاقان وزوار ذوق وصفا ايدوب طاعت وعبادات سبحان ايدرلر. (بالی افندی صخره‌سی مسيره‌سی) ينه بوخيابان ايچره برصومعه ومعبددر. درخت عظيملرك كثرتندن برشجره‌نك برك وباری وفرتدن بورايه افتاب عالمتابك تاب وتوانی تأثير ايتمز . بويله بر خيابان سايه‌دارده بر مدور قيا واردر . حضرت عزيز مكرم بالی افندينك اول قيا اوزرنده طاعات وعبادات ايتديكی سجده يرنده رأس مباركارينك طاشه تأثير ايتديكی محل نماياندر . مطر رحمت اول سنك خاراده‌كی رأس شريفی چوقورينه طولوب جمله وحوش وطيور آندن نوش ايدوب دفع عطش ايدرلر . بوده عبرتنما برمسيره‌كاهدر. اكا قريب (مصطبهٔ سليمان خان مسيره‌سی) وار . بالذات سليمان خان آلامان ديارنده سكتوار غزاسنه توجه ايتدكارنده بالی افندی حضرتلری حياتده اولمغله عزيز مرقومله بولوشمق ايچون قوروسنه كلوب اوقدر بيك عسكريله قونوب مكث ايدر . بالی افندی عزيز بونی استماع ايدوب ايدر : « سليمان خان غريب شيدركه قرق سكز ييلدر جهاد غزا ايدوب جهاد اكبر ايتمدی . نيجه يوز بيك مخلوق وخدامی اوركودوب شمدی بزم حمايه‌مزده اولان قوروموزی آخرسنه‌سنده قيرمغه‌می كلدی ؟ » ديه سجاده‌سنی آلوب طاغلر ايچره فرار ايدر . بو وجهله سليمان خانه عزيز ايله بولوشمق ميسر اولميوب همان شيخ الاسلام ابوالسعود افندی‌يی تبديل قيافت عزيزدن مدد طلبنه نيجه هدايا ايله كوندرير . ابوالسعود افندي عزيزه وارنجه همان عزيز كشف كرامات ايدرك « خواجهٔ ظاهر ابوالسعود ! صفا كلدك ، شرع رسوله پك خدمت ايله برابر طريق باطنی دخی الدن قوميوب برابر ترازو كبی طوت ! » دير . همان ابوالسعود افندی دامنی پوس ايدنجه عزيز « برخوردار اوله‌سك منلا ، الی آخرالدوران تأليفكله ، اولا دوانسابكله اجل مسماكده مؤبد اوله‌سك . سليمان خان آخرت پادشاهلغمی ايسته‌يور ؟ هله وارسون ،

سکتواری کورسون . بوبزم قورومزده قیردیغی اغاجدن سکتوارکوله اغاج دولدورسك . فتح ایدن بولنور ، قلبنی آنده براقسون ، بعده بزمله آدم باغی وروسنده کوروشسون وباریشسون . یوقسه بز بوقوروده آنکله کورشمه‌یز . ان شاءالله ، الله آسان ایده . بزدن اکا سلام سویله ! » دیو نیجه رموزپرکنوز کلمات ایله ابوالسعودی سلیمان خانه کوندریر . سلیمان خان ، اوغازیٔ نکته‌دان ایدر : « هـای منلا ، الله اعلم بز سکتواره امك چکوب « کوله آغاج دولدورسون فتح ایدن بولونور » دن آکلاشلدیغی اوزره فتح ایده‌میه‌جکز . « قلبنی آنده براقسون » دیدیکی آنده مرحوم اوله‌جغمزه اشارتدر . عزیز ایله آخرتده کوروشورز » دیه وافر اندیشهٔ خامه‌دوشر . همان اول ساعت اول قوروِی بالی افندی‌یه تملیك ایدوب خط شریف وحدود نامـه تحریر ایدرك براقیر ، آندن قطع منـازل ایدرك سکتواره کیدر ، همان محـاصره ایدوب طاغ وطاشك درخت عظیملرینی قیروب ، بالی افندی قوروسندن کتوردیکی اغاجلرله برلکده سکتوار خلیجنه دوکدروب کولی لب بر لب ایدر . قلعه‌یی دخی فتح ایتمك صددنده ایکن مرض زخیردن مرحوم اولوب اوقرنك آصف پر ضیاسی اولان صوقوللی قوجه محمدپاشا قلب سلیمان خانی زمینه بطریق الامانه دفن ایدوب نعش شریفنی طوزلیه‌رق پنهان ایدر . بوحالدن عسکرك اصلا خبر و آکاهلری اولمیوب وزیر صاحب تدبیرك رأی وتدبیریله خواه ناخواه سکتوار قلعه‌سنه کل اوزرندن یورویش ایدیلوب جبراً وقهراً مجارلردن قلعه ضـبط ایدیلور . اول آن اردل دیارنده پرتو پاشـا دخی کوله قلعه‌سنی فتح ایدر . حالا « سـلیمان خانك اولوسی کوله وسکتوار قلعه‌لرینی فتح ایتمشدر » دیو السنهٔ ناسـده دائردر . سـلیمان خانك وفاتی بوعزیز بالی افندی دخی قوروسنده « سلیمان خان ایله کوروشمکه عهد ایتمشدك . ای اخوان وفا، آنلر کیتدیلر . بزده آنلر ایله کوروشـمکه کیده‌لم . ابتدا بابانك قدرت صـویله چیمه‌لم . صوکره » دیو نیجه کشف آمیز سـوزلر سـویلیوب فقراسیله دخی وداع ایدرك روحی تسلیم ایدر . قوروسی ایچنده مدفوندر . بعده سلیم ثانی الغار ایله سکتواره واروب آندن بلغراده‌کلوب جلوس ایدر . صوکره بوصوفیه

شهرینه کلوب افندینك اوزرینه بر قبهٔ عالی و بر تکیهٔ درویشـان بالی ایدوب دارالسلطنه‌ده قرار ایدر . ایشته مسیره بوکونا منقبه‌لی بر آسـتان عالیدر . خدا نکهبانی اولوب ظل خیـابانی دائم الدوران ایده آمین . زیرا بوحقیر بوجای دلکشاده نیجه درختك سایه‌سنده ذوق وصفا وطاعات خدا ایتمشزدر . خالق کونین قبول ایده ! ۱۰۳۵ سنه‌سنده اتمکجی زاده احمد پاشا بوبالی افندی قریه‌سنه بر قورشونلی وقرق ، اللی اوجاقلی خان عظیم وقرق ، اللی دکان انشا ایدوب معمور و آبادان ایلمشدر . صوفیه‌ده منظورمز اولان مشهور وممدوح مسیره‌لر بونلردر .

وطوش طاغی یایلاغی — روم ایلی سـیاحتنده منظورمز اولان یایلاغ کوه بالا بووطوش طاغیدرکه صوفیه شهرندن بر کونده یتمش عدد یاران همدم ایله ماه تموزده آبادان اولدیغی محلدن چیقوب خیمـه‌لرمزی قوره‌رق ذوق وصفایه مشغول ، سیروتماشاسنه مقید اولدق . بونك ذروهٔ اعلاسنده سلانیك ، سیروز ، قواله « حاصلی جمیع روم ایلی شهرلرندن نیجه کره یوز بیك قویون یایلایه چیقوب یدی آی صفا ایدرلر . بوکوسـفندلردن بزه یوزدن متجاوز قوزو کلوب کبابی فصلنی ایتدك . هرکون کوللرده آلا بالقلر صید ایدوب تره یاغیله طبخ ایدوب تناول ایدردك . آلتی ، یدی اوقه کلیر ماهیلری اولورکه دللرله تعبیر ایدیله‌مز . بر کونا کوچك اغاججیقلردن بر درلو وشنه‌سی ، نوچیلك میوه‌سی اولورکه ومن العجایبدر . آشاغی دره‌لرنده کستانه واخلاط ، کوکم ، موشموله واووه زی اولورکه غرایبدر . بللوردن نشـان ویریر بوزپاره‌لرینی وشنه خوشـابنه قویوب شب وروز شـناب حلال ناب نوش ایدردك . اهالیٔ ولایتك تقریری اوزره بوکوه بلندده اوچ بیك عدد اکرك یعنی صایه یعنی قیون اوغلی واردر دیرلر . صرپ ، بلغار وویِنق چوبانلری واردرکه هر بری باشـدرده قراوانه‌سـنه بکزر دراز قد آدملردر . بونلرك اوبالرنده سـود ، قایماق ، یغورت کوله‌مز ، هوش ، تره یاغیله پیشمش بظلمه ، دامزرما ، ضررما ، قانق ، تلمـه پینیری ، آغز ، اکر ، اویقو ، آیران ، یایق ، پش ، قتمرجه ، پوغاچه ، آزمه ویازمه مثللی طعاملری وسائر یوروکاره

مخصوص اطعمهٔ خفیفه ایله سمیز قوزو پریانلرینی تناول ایدوب تن پرورومجسم اولدق . حاصل کلام کوشه بکوشه ، اوبه باوبه یوروك وچیتاق قومی ایچره قرق کون تمام ذوق ایدوب ینه یوروك طـائفه‌لرینك قولاغوزلغیله بویایلادن آشاغی اینرکن بر اختیار یوروك دیدی‌که : « بونده بر قیاده بر چشمه واردرکه (طالع چشمـه‌سی) دیرلر . وارك آنده طالع طوتك .» درحال أودره ایچنه کیتدك . مشقت راهی چکرکن صوفیه‌وی رفیعی زاده‌شفیعی چلبی بکادیدی‌که : « بویوروك قوجه‌سنك دیدیکی طالع چشمه‌سی نه‌در بیلیرمیخکز ؟ . حقیر ـ خیر ، بیلمزز ، کورمه‌دم » دیدم .

طالع چشمه‌سی ـ شفیعی چلبی ـ دکله‌یك ، ای اخوان وفا ! بوچشمه اول عین زلالدرکه هرکیم عمرنده قان ایتمشسه وعالم صباوتنده باشندن فنا بر ایش کچمشسه او آدم صو آلوب نوش ایده‌مز . اکر پاك دامن ایسه بلا تردد آب حیاتدن نوش ایدوب صفا وسرور کسب ایدر . نوش ایده‌مین خلقدن حجاب ایدر ، خلق آره‌سـنده محجوب وبدنام اولور . بویله چشمه‌یه کیتمك جائزمی ؟ دیدکده ، نیجه یاران « شفیعی چلبی ، قرق کوندر خانه بردوشدر . وطن اصلیسنه کیدوب حرمنه قاووشمق ایستر » دیو چلبی‌یه تعریض ایتدکلرنده شفیعی همان « طوغران قیصراق اوتانسـون . کیتمین زن فرتوته اولسـون یوری ، بابا یوروك بزه یول کوستر » دیه‌رك طالع چشمه‌سی یولنه دوشدی . کیدرکن یارانك چوغی « یوللری صعب ایمش ، خیلی طول ، درازیول ایمش » دیه سویلنمکه باشلادیلر . آخر اول جای معهود عین الحیاته واروب خیابان ایچره آتلردن نزول ایدوب مکث ایلدك .

سرکذشت رفیقان باصفا — آنی کوردك‌که اوج آسمانه‌سر چکمش بر یالچین یالامه ومجلاقیاده براق آب ناب جریان ایتمه‌ده . یاران بری برینه تکلیف ایدوب کوشه بکوشه مشاوره‌یه باشلادیلر . کیمسه جرأت ایدوب صو آلمغه وارمادیلر . آخر شفیعی چلبی « حمد خدا ، عالم صباوتدن بری هرجهتدن کندومی معصوم وپاك بیلیرم » دیه بسم الله ایله ایلری واروب بی‌پاك اول مأ پاکدن آلوب نوش ایتدی . مؤذن زاده علی چلبی جرأت ایدوب النه اغاج شکلی ویروب

صـو آله‌یم دیرکن همان صو کسـیلنجه جمله یاران تبسم ایدوب « بره سن مذنب ایمشسك » دیدکلرنده غریب حریفك یوزنده قان قالمایوب دم بسـته وحیران اولدی . « ای ، ایمدی بن آلدم سزلر آلامازسکز » دیو یاران بری برلریله مجادله‌یه دوشوب کیمی ایچه‌لم ، کیمی بره کیده‌لم دیمکه باشـلادیلر . آخر جمله‌یاران سربوراده قاله دیو یمین ایدوب چشمه‌دن صو آلمغه باشلادیلر . شفیعی چلبینك برادری واروب عین جاریه‌یه ال اوزاتدیغی کبی کسـیلدی . ینه یاران کولشدیلر . آندن شیخ زاده چلبینك خم خم محمد چلبیسی چشمه‌یه اون آدیم بعید قالدقده چشمه کسیلدی . های بودها مذنب ایمش دیو یاران عظیم خنده‌لر ایتـدیلر . آندن رسمی چلبی بسـم الله ایله واروب بلا تردد نوش ایتدی . محضرزاده واردقده کسیلدی ، تکرار آقدقده نوش ایتدی . همان جمله یاران بوکا بر نتیجه ویره‌مدیلر . بزم بر غلامِمز دخی واروب بی‌پروا نوش ایتدی . همان جمله یاران عصابی حقیره توجیه ایتدیلر . « البته سزده ایچیکز » دیو ابرام ایتدیلر . حقیر « بره عاشقان ، بز بر کونه آلفته واشفته ، هزار آشنا سیاح عالمز . بوتکلیفی ایتمین » دیو رجا ایتدکجه . یاران کوله‌رك مصر اولوب « البتـه بزم ماهیتمزه واقف اولدك . بزده سنی کوره‌لم » دیو جبر مبرم ایتدیلر . حقیر دخی کندی حالمدن خبردارم ، اما ینه درونمده بر خوف اثری واردی . همان جد اعظم تورك تورکان خواجه احمد یسـوی حضرتلرینك روحانیتندن استـمداد ایدوب بسم الله کشـکای اله آلوب مأ طاهردن آلوب نوش ایتدم . جمله یاران شادمان اولدیلر . آندن سراج محمد چلبی آلدی ، شکر خدا ایلدی . بر کره‌ده بزی کتورن یوروك قوجه‌سـنه تکلیف ایتدیلر . « اوغل ، بنم طالعم یوقدر ، بلکه صو کسـیله » سـوداسیله واردقده آلامیوب دوندی . یاران وافر کولوشدیلر . نتیجهٔ کلام بوچشمه‌دن یتمش کیمسـه صـو نوش ایتمك قصد ایتدیکی حالده آنجق بش کشی نوش ایدوب غیری‌یه میسر اولمادی . بر غریب وعجیب مطلسم عین جاریدر . کیمسـه بوچشمه‌نك کیفیت اسرارینه واقف اوله‌میوب ایرتسی قرق برنجی کون صوفیه‌یه داخل اولدق .

بوویطوش یایلاسنده نیجه علامتلر وعبرتنما اثرلر وارکه آدمك عقلی كیدریر. حتی بر عبرتنمای قدیم وار ، جمیع ملوك آنی فرهادی کولونکارله ثقب ایتدیرمکه چالیشمشلر کار ایتمه‌مش . طوفاندن صوکره صوفیه‌ده ساکن اولان حرفائیل اوغلی حرفه‌نك کنزیدر ، دیه قوم لاتین زعمیاتده بولنورلر.

ومن‌العجایب تماشاکاه عبرتنما — صوفیه شهرنده پاشا سرایی اوکنده چلبی جامعی نام معبد قدیمك قورشونلی سقفی اوزره بر چفت لیلك قوش آشیان ایدوب یمورطلامشلردی . برکون دباغ اوغلی نام برشقی بنام جامعك سطوحی اوزره چیقوب لیلك مرغنك بیضه‌لرندن آلوب یرینه زاغ سیاه یمورطه‌سی قور . وقت وساعتی کلدکده ایکی زاغ بچه ظاهر اولور .

بیضهٔ زاغی قوسه‌ك طاووس‌قدس آلتنه زاغدر پیدا اولان بیك‌درلو تدبیرایلسه‌ك

نحواسنجه بچهٔ زاغ سیاه آشیان لقلقده حرکات وسکناته باشلادقده لیلك بابا صیدوشکاردن کلوب کوروركه ایکی دانه زاغ یاوروسی ! همان لیلك بابا اقلاق آنایه منقاریله بر ایو کوتك اوروب لیلك بابا طیران ایدرك فریاد وفغان ایله صوفیه شهرینك اندرون وبیرونده سیران ودوران ایدرك لقلقه‌سیله نیجه بیك مرغ لقلق جمع ایدوب دوغری چلبی جامعنك قبه‌لری اوزره کلوب مکث ایتدیلر . قبه وسطوحلرنده‌کی لیلك قوشلرندن قورشون کورونمز اولدی . بوکره جمیع مرغ مذکور لیلکك آشیانه‌نه برر ، برر کلوب آشیله‌مه اولان قارغه بچه‌لره نظر ایدوب « لقلق ! » دیه‌رك ینه جامع قبه‌سی اوزره فرار ایدرلردی . کویا لسان حال ایله فریاد وفغان ایدرلردی . هرکیم بوفریادی استماع ایدردی ، کویا زهره‌سی چاك اولوردی . اول کون جمیع لیلکلر نه‌یدیلر ، نه ایچدیلر ! ینه اول کون لقلق صداسندن صوفیه شهرنده اصلا صفای خاطر قالمیوب جمیع خلق ایشنی براقه‌رق لیلك تماشاسنه قوشدیلر. آخرکار ، نیجه یوز بیك لیلك هجوم ایله قارغه یاورولرینی قتل ایدوب آندن لیلك آنایه‌ده « سن ولد زنا قزانمشسك » دیو منقار اوشوروب پاره ، پاره ایدرك علی ملاءالناس جامع سطوحندن آشاغی پاره‌لرینی براقوب برکونه لقلق صداسی دخی ایدرك لقلق بابایه بر لقلق‌والده اش ویروب جمله قوشلر یوواسی

یوواسنه پرواز ویروب کیتدیلر ! جمله اهل بلد بوحاله تعجب ایتدیلر . ملك احمد پاشا افندمز دخی بوحال پرملاله واقف اولوب « تیز بویمورطولری دکیشك ، شقی‌یی کتیرك ، حقندن کله‌لم » دیمشکن صوکره « صبر ایلیك ، اول قادر قهار الله عادل ، عدالت ایدوب اول شقینك حقندن کلیر » دیو نفس ایتدی . اوچنجی کون حکمت خدا لیلك مرغی یمورطه‌لرینی دکیشن (اوشقورته) نام سکبان خدامی دباغ اوغلی بنام شقی نیم مست اولوب برنکار پاره معهوده‌سنك خانه‌سنه کیروب فناق ایدرکن قادینك زوجی علی الغفله ایچری کیروب نه کورر ؟! همان حریفك حال غیرت وحمیتنه طوقونوب جان باشنه صچرایه‌رق دال قلیج اولوب عورتی واوشقورته دباغ اوغلنی مجروح ایدوب دست برقفا ایکیسنی دخی طشره چیقاریر « کور آامت محمد ! » دیه فریاد ایدوب صوفیه‌نك مجمع العرفانی ومسکن یاران واخوانی اولان بانا باشنه واردقده اوراده صنادره یکیچریلری بوعورت ایچون غوغا ایدرلر . مکر مذکور قادین لیلك یمورطه‌سنی تبدیل ایدن دباغ اوغلنك فاحشه‌سی ایمش . همان دباغ اوغلی قیددن خلاص اولوب یکیچریلرك الندن اورفه‌سنی خلاص ایتمکه سعی ایدرکن غوغا مشتد اولوب همان یکیچریلر دباغ اوغلی اوزرینه دال قلیج هجوم ایدوب دباغ اوغلی ایله فاحشه‌سنی پاره ، پاره ایدرك بانا باشنه براقدیلر . شهرك بر آلای دباغ بکارلری مقتول دباغ اوغلنك لاشه‌سنی پاشا سراینه کتوروب « بزم چلبیمزی یکیچریلر پاره پاره ایدوب قان ایتدیلر . ایشته لاشه‌سی » دیه فریاد ایدوب تظلم ایلدیلر . پاشا دخی سهل ناخوش اولنغله دباغ بکارلری دباغ اوغلنك لاشه‌سنی پاشا سرایی اوکنده‌کی جامع ساچاغی آلتنه قودیلر . کور جناب بارینك تقدیرینی . بودباغ اوغلی لیلك یمورطه‌سنی آلوب یرینه زاغ بیضه‌سی قودوغی ایچون ینه قارغه بچه حاصل اولوب جمله مرغلر دیشی لیلکی پاره ، پاره ایدوب جامع ساچاغندن آشاغی براقدیلر ایدی . جناب الله اوچنجی کونده مصراع : « منتقمدر برآدی قیومك » مصراعی اوزره آنی دخی ایلك دیشیسی یرینه فاحشه‌سنی دخی پاره ، پاره ایتدیروب لیکلر لیلکی براقدقلری یره دباغ اوغلنك لاشه‌سنی‌ده

براقدیردی . زیرا الله عادلدر . پاشا بوایشدن خبردار اولوب « بن آنك
حقندن کلسه‌م کرك ایدی . اما اللهه صالدم . اوچنجی کونده جناب کبریا آنك
حقندن کلدی . (علیه مایستحق) بره ملعونك لشنی جامع خطیره‌سندن
قالدیروب بر حصیر ایله دفن ایلسونلر » دیه فرمان ایدوب دباغ اشقیالری
لاشهٔ دباغ زاده‌یی دباغت ایتمکه بابا باشنه کتوردیلر . برعجیب تماشاگاه ایدی.
بونده چوق حصه‌لر واردر . نتیجهٔ کلام ، صوفیه شهری ایچره بودباغ اوغلی
وقعه‌سندن صوکره پاشا افندمز شهرك جمیع فاحشه‌لرینی نفی بلد ایدوب بر
قاچنی اذن شرع ایله اصلاح عالم ایچون غزازلر ایچنده کوشه باشلرینه آرایش
شهر ایچون آویزه مثال صلب ایتدی . اعیان ولایت شهرمز آلوده اولوب
فاحشه‌لردن پاك اولدی دیه شکرایدرلردی . اما اشقیا وحشرات حظ نفسلری
ایچون « شهرمزك بتی برکاتی کیتدی . قحط وغلا اولور ، بلکه طاعونده
اولور » دیه بیك افسانه وکفتکو ایدرلردی . حکمت خدا کوندن کونه طاعون
شهر ایچره شایع اولمغه باشلایوب بر آی ممتد اولوب یومیه بشر یوز آدم
مرحوم ومرحومه اولوردی . تا بومرتبه‌که نیجه بیك آدم صوفیه‌دن فرار
ایدوب سائر بلاده کیتدیلر . همان صاحب دولت افندمزك آلتمش یدی بنام
ونامدار اسکمله صاحبی اغالری مرحوم اولوب پاشا دخی آغری خسته‌لغیله
صاحب فراش اولدی . حتی باشی آدنه قباغی کبی اولوب دیلی قاپ قره
یانوب قولاقلرندن جراحت آقوب بر قاچ کره حالت نزعه واردی . بو اثناده
رئیس الکتابمز اولوب غنائی افندینك غایة الغایه شکسته خاطر اولدیغی پاشای
سلیم الطبعك مسموع شریفلری اولدقده غایت متألم خاطر اولوب هربار غنائی
افندی‌یی سؤال ایله تسلئ خاطر بولوب یوك ، یوك مأکولات ومشروبات
مقوله‌سی شیلرله برکیسه حمام آقچه‌سی کوندروب غنائی افندی‌یی آکاردی .
آیروجه بر پاکیزه دختر چرکس جاریه‌سی‌ده کوندرمشدی . بویله ایکن پاشا
دخی اکوریه دوشوب آره‌ده همان برسدرمق قالدی . حقیر نیجه کره یس
شریف تلاوت ایتدم . جمله‌مزك ایچنه بر واویلا ، جزع وفزع دوشوب جمله
اغواتك حاللری دیکر کون اولدی . حکما پاشایه علاجدن عاجز قالوب

غلمان اندرون صحتدن مأیوس اولدی . فقط اوکون پاشانك بورنی قنایوب
سهل افاقت بولدی . ایرتسی کون حقیر یانته واروب دست شریفك پوس
ایدرك یدیمینی اوغارکن ثقیل برلسان ایله دیدی‌که :
« اولیام ، بنم کوردیکم واقعه‌یی سنده کوردك بکا سویله » حقیر ایتدم –
سلطانمی کوردیکم واقعه دکلدر . حالا صحتده کوردیکم واقعه‌در – بونی دیر
دیمز خونابهٔ سرشکم چکیده چکیده روان اولدی . پاشا : « یوق اولیام ،
بوکیجه کوردیکك رؤیای سویله الفاتحه » دیدی . فاتحه تلاوت اولنورکن
خاطرمه خطور ایتدی‌که حقیقةً اوکیجه بر واقعهٔ عظیمه کوردکدن صوکره
پاشای کورمشدم . اولیا بوشمدیکی کوردیکك واقعه‌یی صباح بکا نقل ایله دیه
تنبیه ایتمشدی . حقیر ، پاشا ایله اوغراشه‌رق بونی اونوتمشدم . شمدی
واقعه‌یی سویله دیدیکی کبی خاطرمه کلدی . بنده شویله‌جه نقل ایتدم :
ومن العجائب رؤیای صالحهٔ حقیر اولیای بی‌ریا — سلطانم بوکیجه
منامده جمله‌مز استانبولده ایمشز . جناب شریفکز باغچه‌قپوسنده بر قالیون انشا
ایتمشسکز قره‌ده طوردیغی یرده قیچی وباشی آسمانه سرچکمش ، جمله خلق
بوقلیونك باشنه اوشمش . « آیا بوقلیون بوقره‌دن سلامتله دریایه نیجه اینر؟ »
دیو تعجب ایدرلرکن طریق خواجکان نقشبندیدن بر فقیر کلوب « ان‌شاءالله
بوقلیون قره‌دن دنیا دریاسنه سلامتله اینوب ینه چیقار » دیو جمله خلق
آره‌سنده بر فاتحهٔ ام الکتاب تلاوت ایدوب الله ، الله دیه‌رك کمیکزی قره‌دن
سلامتله دریایه ایندیروب شادمان طوپلری آتیلدی وقارشی قورشونلی مخزن
اوکنه یدك ایله کتوروب آنده یدی یردن دمیر براقوب یاتدی . جمله خلق
عالم بوکمینك تماشاسنه کلوب کمینك شوراسی بویله ، بوراسی بویله کرك دیو
سزك کمینك حقنده کونا کون مشاوره‌لر ایدرلردی . اومحلده برصاچلی فرنك
حکیم کلوب ایتدی : « بودریاده چوق ، چوق کمی کوردم ، اما بویله براقلی
ویصاقلی کراسته‌سی متین ، ایچی ، طیشی صاغ کمی کورمدم . اما باشنده
حواله‌سی چوقدر . ایچنده صافره یوقدر ، بودریا فورطنه‌سنه طیانماز ، البته
بوکمینك آلتنه یاغ سوروب قلفات ایتمك کرك ودومن اوندن قربانلر ایدوب

قان آقیتمق کرك . دیره‌کی بوقلیونه غایت حواله‌در ؛ کسمك کرك که بوکمی دنیا قورطنه‌سندن خلاص اوله . » حکیم کیدنجه بامرالله تعالی بر عظیم قورطنه اولوب سزك کمیکز یدی دمیر اوزره یاطه‌میوب بش دمیری قیریلوب دمیرلر دریاده قالوب سزك کمی ایکی دمیر ایله سرسریانه تلاطم دریاده دوران ایدرکن سهل قالدی که کمی غرق اوله . همان کمی ایچندن کمیجیلر فریاد وفغان ایدوب « یره مدد های‌وای امداد وای » دیدیلر . درحال سرای بورننده بوستانجی باشی سعادتلو پادشاهك فرمانیله اون پاره قاییغه عسکر سوار ایدوب سزك قالیونك درت طرفدن اوشوب کمیلر ایچنه کیردیلر . آنی کوردم مقدما کلن فرنك حکیم بوستانجی‌باشی‌یه دیدی‌که: « سلطانم ، بوکمینك خلاصنی ایسترسه‌کز البته دیره‌کنی کسه‌کز. زیرا بوکمی‌یه بودیره‌ك چوق حواله‌در. » درحال جمله بوستانجی باشی ایله بالطه‌جیلر دیرکه بالطه اوروب دریایه بالطه اوچوردقاری آن دریا قورطنه‌سی ساکن اولوب کمیکز خلاص ونجات بوله‌رق قورشونلی مخزن اوکنده قرار ایتدی » دیه واقعه‌یی ماوقعی اوزره پاشایه تقریر ایتدیکمده جان قولاغیله ایشتدی . ایچ اغالرینه « بنی بودوشکدن قالدیرك » دینجه قالدیروب غیری بر دوشکه یاتیردیلر . بالشی اوزره نالش ایله دایانوب صدای زنبوری کبی شو سوزلری سویلدی: « بورؤیای صالحه‌یی اولیادن صورك » دیو حقیره واقعه‌مده‌تنبیه ایتدیلر . بوکیجه‌سن بنی واقعه‌کده کوردك . ایشته‌سویله‌دیدیکم‌ده بوواقعه ایدی . امدی بومنام صالح حضرت یوسف علیه السلامك کوردیکی ویوردیغی واقعه‌لردن اولوب خیر اوله الهام ربانی ایله قلبمه لایح اولوب تعبیر ایتدم . بونیته الفاتحه ! » دیوب جمله حضار مجلس سبع المثانی شریفی تلاوت ایتدی . پاشاده حمد خدا سهل افاقت بولمشدر دیو جمله اغوات شکریزدان ایدوب مسرور اولدیلر .

ومن العجائب تعبیر رؤیای صالحه — بوحقیرك واقعه‌سنی ملك احمد پاشا بی تاب وبی مجال ایکن تعبیره شتاب ایدوب بیوردیلرکه: « اول باغچه قپوسنده بنم بنا ایتدیکم قالیونکه وجودم کمیسیدر . اوباغچه قپوسی دیدیکك یرده آل عثمان دولتنك باغیدرکه بن اول باغ بهشت آباده سلطان احمد خان

عصرندن بری قرق یدی ییلده پرورش بولوب اول حرم محترمده عشق الهی آلوده اولدم . اولا خاص اوطه‌ده حضرت رسالت پناهك خرقهٔ شریفی خدمتنده ایدم . اودار سعادتده عشق دریاسی اوزره یاتوب قالقاردم . اول قلیونك قیجی وباشی هوایه سر چکمش دیدیکك حالا بنم باشم هوادار اولوب شیشمشدر . قره‌دن درون کمی‌یه خلق اوشوب دریایه سلامتله نیجه ایتر دیدکلری بنم اغواتمك ، ایا افندمز دریای دنیاده نیجه صحت بولور دیو مشاوره ایتدکلریدر . خواجکان نقشبندیدن بر فقیرك ، بوکمی سلامتله ایتر ، چیقار دیمه‌سی‌که بن خواجکاندنم ، آنلرك همتلریله صحت وسلامت بولوب دولتدن دولته ایتر وچیقارم وکمینك اطرافه نیجه بیك خلق اوشوب الله ، الله دیه‌رك کمی‌یی دریایه ایندیروب شادمان طوپلری آتیلدیغی جمله احسانمی کورن خلقك الله ، الله اسمی دعالریله صحت بولدیغمك خبری طوپلریدرکه آتیلدی وکمی‌یی یدك ایله قورشونلی مخزن اوکنه کتیروب آنده یدی دمیر براقوب یاتدیغم مدبر آدملرم طریق حقه یدکلیوب کتوره‌رك ، قورشونلی مخزن ،که خزائن غیبدر ، آنده یدی آدمیمك یرینه دمیر ایله یاطیرلمشدر ، یاخود قورشونلی مخزن دین وایمانم مخزنیدر ، دیمده قورشون کبی آغر اولوب ثابت قدم ولنکر انداخت اولوب یاتدیغمدر وکمینك شوراسی بویله بوراسی شویله کرك دیو خلق عالمك مشاوره ایتدکلری حالا بنم محب صادقلرمك معالجهم ایچون مقید اولوب شویله ، بویله کرك دیو سویلدکلریدر . بر فرنك کلوب وجودم کمیسنه باقوب چوق کمی کوردم اما ، بونك کبی کورمدم دیمه‌سی جمله حکمای حاذقانك بنی آدمده بویله مرض کورمدم دیدیکیدر . براقلی ، یصاقلی ، ایچی دیشی صاغ کمی کورمدم دیدیکی اعتقادی پاك ، سلاح صلاحی اولوب ایچی ، دیشی غل وغشدن مبرا دیدیکیدر . اما باشنده حواله‌سی چوقدر دیدیکی دغدغهٔ عالمه اوغرایوب توابعمك چوقلغی وباشم حواله‌لی اولوب شیشدیکمدر وکمی ایچنده صافره‌سی یوقدر دیدیکی حالا پرهیز ایله قارنم آچدر ، قورطنه‌یه دایانمز دیدیکی خلق اوزریمه هجوم ایدوب تکلیف مالایطاق شیلرله ترتیب علاج ایتمه‌لریدر . بوکمینك آلتنه باغ

لازمدر دیدیکی یتمش کوندن بری اسیر فراش اولدیغم حالده مقعدم دلیك ، دلیك اولوب حقیقة الحال یاغ سورمك لازم اولمه‌سیدر . دومن اوندن قربان ایدوب قان آقیتمق کرك ، دیدیکی بر باشم وجودم کمیسنك دومنیدر، حکیملر حجامت ایدوب قان آقیدوب صحت بولدقده دخی قربان ایلمك اشارتیدر . دیره‌کی بوکمی‌یه حواله‌در ، دکیشمك کرك دیدیکی بر مدبر صاحب لنکر آدمم مرحوم اولوب ایکی مدبر آدمم قالماسنه اشارتدر . کمی ایچندن کمیجیلرك کمی باطیور دیه فریاد ایتملری ایچ اغالرمك خوفه دوشوب پاشا اولیور دیه قورقملریدر . سرای بورنندن بوستانجی باشی کلدیکی وکمی دیره‌کی کسدیکی پادشاه طرفندن بر بوستانجی خاصکیسی اولوب موتم خبرینه منتظر اولوب عمود دولتمدن بر آدمك اولدیغنی کورمه‌سی اشارتیدره دیره‌ك کسیلوب فورطنه تسکین اولمسی او آدمم اولنجه بن خلاص اولمقلغمك علامتیدر . کمیم عظیم فورطنه‌یه اوغرادیغی حالا وجودم زورقنك رایکان خسته اولدیغیدر . سهل قالدیکه کمی غرق اوله یازه دیدکاری بر ایکی کون مقدم وجودمده سدرمق قالدیغی ایدی . بوستانجی باشی‌که کمیمه برفرنك حکیمله کیردی ، قیا سلطان طرفندن بر بالطه‌جی کلوب وجودیمه برجاذق کتیروب تیمار ایتدیرمه‌سیدر . صحت بولدقجه حکیمه درون دلدن محبت ایدوب احسانلر ایتسه‌م کرکدر . اما الله اعلم اصل علامت اولدرکه وجودم کمیسی دیره‌کی کسیلوب تن کمیسندن آیریلوب بنم یولمه روان اوله‌رق بن مرضدن خلاص اولورم انشاءالله » دیوب فاتحه اوقودی بعدالفاتحه بیوردی‌که : « اولیام ، ایشته سن بزم صادقانه محب قدیممز اولدیغندن بزم ایچون بو وقعه‌یی کوروب اول کیجه‌ده بزه‌ده اشارت اولوب اولیانك کوردیکی وقعه‌یی کندیسندن سؤال ایله تبشیر وقوع بولدی . ایشته واقعه‌نك وقوع حالنی سندن سؤال ایتدیکمك اصلی اوایدی . امدی بوحقیر الهام ربانی ایله بویله تعبیر ایتدم . خیر اوله » دیه‌رك کثرت کلامدن بی‌تاب وبی‌مجال قالوب نالش ایدرك بائی اوزره سویکنوب خواب راحته طالدی . جمله اندرون بیرون اغالری وغیری حضار مجلس پاشانك بوواقعه‌یی بویله تعبیر ایتدیکنه انکشت

بردهن ایدوب « آفرین صد هزار آفرین ، یا ملك پاشا ! صدلك تحسین اوله . خقاکه فکر عالی صاحبی سك . خدا صحت ویره » دیه خیر دعالر ایتدیلر . حقیره دخی « حقا ، اولیا ، سن‌ده ار اوغلی ارسك وحقاکه پاك سیاح عالم سك‌که بویله بررؤیای صالحه کوردك » وافر دعاوثنا ایدرك درونی محبت حاصل ایلدیلر . بعده پاشا خوابدن بیدار اولوب خزینه‌دار صقاللی امام افندی‌یه ایتدی :« یتمش کوندر بن آجم ، برنان پاره‌یه محتاجم ! بکا بر کفاف روح » همان بر نان پاره ایله پاییج چورباسی وبرکاسه شربت تناول ایدوب بامر حی وقدیر پاشا اول آن حیات تازه بولوب همان خزینه‌سندن یدی بیك آلتون چیقاروب بیك آلتون ایچ اغالرینه ، بیك التون طشره قپوجی باشیلرینه ، بیك التون واجب‌الرعایه‌لره ، بیك التون متفرقکانه ، بیك التون دلی وکوکلیلره ، بیك التون آشجیلر وچاشنیکیرلر ، کیلارجیلر وعکام وسایس ومشعله‌جیلره ، بیك‌التون صوفیه‌نك غرباسنه ویروب حقیره مخصوص اوچ‌یوز التون وبر سمور کندوسنك آبدست کورکنی احسان ایلدی، کوندن کونه بامرخدا افاقت بولورکن قیا سلطان طرفندن بر بالطه‌جی وقپوکتخداسی خزینه‌دار احمد اغا برفرنك حکیم ایله کلوب قیا سلطانك کوندردیکی اثوابلری پاشا کیوب غیری حجره وغیری جام خوابه نقل ایتدیروب حکیم پاشایی معالجه‌یه شروع ایتدی . اما پاشا دخی سراسیمه ایدی .

حکمت خدا مذکور واقعه‌نك تعبیر اولندیغی کوندن اوچ کون صوکره پاشا افندمزك نصب عینی وقرق سنه‌دنبری یارغار ورفیقی ورئیس کتابی غنائی افندی مرحوم اولوب روح روانی جنان برینه روان اولدی . رحمةالله علیه. حقیر دخی مخلفاتنی تحریر ایتمکه مأمور اولدم .

مخلفات غنائی افندی — اون ایکی بیك وندیك التونی ، بیك عدد دوکمه اریال دامغاسنده اونر درهم التون ، طقوز کیسه ویکرمی سپاه اسامه‌سی ، التی عدد قلیج وغداره ، قرق عدد رخت ، یکرمی عدد عبد مملوك ، اون ایکی عدد زره ، یکرمی قالقان ، یدی توفنك ، قرق مزراق ، یدی سمور کورك ، ایکی آردی ، اوکی ناموسیه‌لی چرکه ، اون عدد مشمعل خیمهٔ جدید ، درت

قطار دوه ، بش قطار قاطر اکا کوره سائراوانی وقالیچه‌لر واحرام کونا کون بی حساب ایدی . یوز بش قطعه کتب نفیسه‌که هربری برملوك ایچون تحریر اولنوب وزرا ووکلا غنائی افدی‌یه هبه ایتمشدر . بونلری جمله تحریر وحفظ ایدوب پاشانك اذنیله وقسام شرع دفتریله پاشا خزینه دارینه تسلیم ایتدم . همان اول کون پاشا غنائی افندی مالندن برکیسه چیقاروب تجهیز وتکفین ایتدیره‌رك شهر صوفیه‌ده صوفی محمد پاشا جامعی محرابی اوکنه دفن ایتدیردی . رحمة الله علیه . حقیر غنائینك فوتنه بوتاریخی دیمشمدر :

ایشیدوب اولیا اول دمده موتی (غنائی) نك   دیدی اسمی حیاتنده اکا تاریخ مماتنده

سنه ١٠٦٢

اما بر اکسکدر . مدت عمری التمش بر اولوب سنه ٦٢ ده مرحوم اولدی . وطن اصلیلری قره دکز ساحلنده طربزون اولوب آخر بغداد فتحنده صدر اعظم طیار محمد پاشانك رئیس کتابی اولدی . بعده مراد خان رابعك فرمانیله ملك احمد پاشایه بغداد ایالتنده رئیس کتاب اولدی. دولت آل عثمانده تاج قدر واوقچی زاده وویسی قدر منشی ومصطلح وقانون شناس برذات سریع القلم اولوب کویا کاتب قضا ایدی . رحمة الله علیه . اموال وارزاقنی حفظ ایدوب طربزونده‌کی اولادی چلبی علی افندی‌یه علی العجله اولاق کوندرلدی . صکره کلدکده پاشا برحبه‌سنه وضع ید ایتمیوب دانهٔ خردله وارنجه‌یه قدر اذن شرع ایله غنائی زاده‌یه تسلیم ایدوب بر سمور فاخره دخی احسان ایدرك پدری یرینه رئیس ایلدی . زیرا هروجهله رئیس الکتابلغه مستحق ومستعد ایدی . شهر صوفیه‌ده نیجه زمان آسوده حال اولوب ینه شهری سیر وتماشا ایتمه‌دن خالی قالمادق .

زیارتکاهلری — صوفیه‌نك جانب غربیسنده برساعت بعید وویطوش داغی دامننه قریب معمور بر بلدهٔ صغیره کوشه‌سنده بهشت روضه‌سی مثال بر خیابان کلستانی ایچره (زیارتکاه عامل عالی پایه حاصل عمرکر اغایه قطب فلك ولایت ، مهبط حفظهٔ اجابت عوض عالی الشیخ حفت بالی) قدسنا الله بسره العزیز ، طریق بیرامیده خاك عنبر پاك صوفیه‌دن طلوع ایدوب آفتاب مثال عالمه

تاب ویره‌رك یتمش بیك مریده ارادت ویرمش قبائل یوروکدن عارف بالله اولو مرشددر . مذکور قوروسنك ایچنده افلاکه سرچکمش کارکیر بر قبهٔ پرنور ایچنده آسوده ومستوردر . عرق طاهردن اولمغله سرسعادتنده یشیل عمامه‌سی واردر. قبر شریفنك صندوقه‌سی سبزکون صوف ایله مستور اولوب درت یاننده نیجه یوز عدد حسن خط کلام عزتلر واردر . غیری کونه آویزه ، فلان یوقدر . زیرا اولاد عزیزی مصطفی اغا حیاتنده اولمغله ناظر نظاری اولدر . قبر شریفنده غیری کونه بدعتلر قویمغه رضا ویرمزلر . قبهٔ عالیسنك جانب واطرافنده اولان روزنلری باغ ارمله ناظردر . باب سعادتی اوزره مسطور تاریخی بودر :

مات شیخ الکل قطب العارفین   طالبا بالرغبة سبوحه
روح الله بروح سره   صیر فی الجنة بحبوحه
الهم الله لنا تاریخه   قدس الله تعالی روحه

سنه ٩٥٨

(زیارت شیخ العارفین حضرت اسحاق افندی بن بالی افندی) قبهٔ پرانوار عزیزك باب سعادتی مقابله‌سنده‌در . قبر شریفی اوزرنده‌کی تاریخی :

حضرت اسحاق افندی اول عزیز   واصل حق ایدی نفس صالحه
بیلمك ایچون فوتنك تاریخنی   جهر ایلدی روحی ایچون فاتحه

منلا جامعی قربنده (زیارت منلا افندی) ، (امیر دده) ، قورو باغلرنده (حضرت احمد بیجان بن یازیجی) « انوارالعاشقین » کتابنك صاحبی احمد بیجاندرکه کلیبولیده محمدیه مؤلفی یازیجی اوغلی محمد افندینك برادریدر. حتی انوارالعاشقینی بوصوفیه‌نك قوروباغلرنده تألیف ایتدیکی ثابت ومحققدر. بقول علماء صوفیه، احمد بیجان برادری محمد افندیله مباحثهٔ علمده امتزاج ایده‌میوب سیاحت ایله بوصوفیه‌یه کله‌رك خاك دلکشاسندن حظ ایدوب اقامت ایتمشدر. آخرته انتقال ایتدکده خلیفه‌لری صومعه‌سنده دفن ایتمشلردر. کلیبولیده برادری محمد افندی آنده مدفوندر دیرلر. اما اول مقام بیجاندر. اما بوصوفیه‌ده قبر پرجان احمد بیجاندر. قوجه محمود پاشا جامعی قربنده

(سید سلطان) قدس سره، (المولی محرم افندی). بوشهر صوفیه قدیم اولمغله دها نیجه کبار اولیاءالله مدفوندر. اما زیارت ایتدیکمز بونلردر. بونلردن صکره دها نیجه سیر و تماشالر ایدرك ساکن اولورکن آستانه طرفندن اولاقلر کلوب پاشا افندمز ایله مشوش الحال ایکن بولشدیلر. مکر مسلم ایمش، پاشا «الله مبارك ایلیه، خلعت!» دیو مسلمه برسمور کورك کیدیروب «ان شاءالله برهفته صکره آستانه‌یه متوجه اولورز» دیه بیوردیلر. صدر اعظم چرکس درویش محمد پاشانك، جمیع وکلا و وزرانك مکتوبلرینی تلاوت ایتدیروب «آستانهٔ سعادته کلوب ایکنجی وزیری اوله‌جقسکز تیز کلوب تحصیل مزاج ایده‌سکز» مألنده ایدیلر. پاشا افندمز وجمله اغوات تازه جان بولوب هرکس تدارك راه کورمکه آماده اولدی.

١٠٦٣ سنه‌سی شهر رجب المرجبنك اوچنجی کونی ملك احمد پاشا افندمز روم ایلندن معزول اولوب ایالت روم ایلی سلحدار مصلی پاشایه وزارت ایله صدقه اولندی. پاشا افندمز کامل برهفته سرایده اوتوروب لوازمات راه کوریلنجه سرایدن قالقوب اشاغی شهرده بالی افندی عزیزك عرق طاهرندن سید مصطفی چلبینك سراینه اینوب آنده مهمان اوله‌رق جمله تدارکلر کوریلوب جمله اغوات وقوللوقجیلره یکرمی کیسه خرجراه ویرلدی.

١٠٦٣ شعبانك غره‌سنده صوفیه‌دن استانبوله کیتدیکمز

اولا بسم الله ایله تخت روان قوریلوب یوله روان اولندقده (کنعان پاشا چفتلکی) نده منزل آلدق. اشقر نهری کنارنده قلعه مثال براوتاردر. بواشقرك منبعی صماقو یایلالرندن کلوب ربطهٔ صماقو ایچندن عبور ایدوب صوفیه صحراسنی ریان ایدرك ازلادی قصبه‌سی صحراسندن کچر، ایتر ونیکه بولی خاکنده طونه‌یه قاریشیر. اما صماقو یایلالرنده‌کی دمیر معدنلری ایچندن جریان ایدرك کلدیکندن اول قدر ممدوح نهر عظیم دکلدر. دمیر طاش کبی

آدمك یوره‌کنه طورور. اشته بو کنعان پاشا چفتلکی دیبندن اشقر نهرینی کچوب ینه جانب شرقه کیدرك (قزلر دربندی) قریه‌سنه کلدك، صوفیه خاکنده ویطوش طاغی تماتی دامننده اوچ یوز خانه‌لی معاف ومسلم صرف بلغار کوییدر. بورادن ینه جانب شرقه کیدرك (کوستنجه) شهرینه کلدك.

اوصاف شهر عتیق کوستنجه — زمان بلغارده اسمی (اصپاوود) یعنی الله صوبی ایدی. بوشهرده‌ده قدرت ایلیجه‌سی اولمغله (اصپاوود) دیرلردی. صرپ طائفه‌سی‌ده بوشهره (کوستنجه) یعنی کندی لسانلرنجه ایلیجه دیرلر. بوشهر بلغار، صرپ، وونیق قومنجه پك مقدسدر. زیرا بونده بر باش پاپاس واردی. پاپا کبی اوچ یوز سنه جسد افنا ایدوب هرکسی دین حضرت یحیادن نکول ایتدیررردی. ریاضت ومجاهده ایله اول مرتبه‌یه وارمش ایدیکه قرق کونده بربادم وبر زیتون ییوب برکاسه سوت ایچردی. روم ایلیلر ولادقه دییوب چوق اعتبار ایدرلردی. حتی صوکره‌لری حضرت عیسی خلیفه‌لرندن وحوارییوندن شمعون نام حواری بولادیقه شهرنده لادیقه پاپاسی ایله ملاقی اولوب لادیقه دخی حوارینك قدومی شرفنه نیجه یوزبیك ملیون مال فراوان خرج ایدوب بر دیر کبیر انشا ایدرك مریم انایه هبه ایتدی. آخر اول دیر دخی ولادت رسول کیجه‌سی منهدم اولدی. حالا آثر بنالری ریله کوهی دامننده رایکاندر. نتیجهٔ کلام بولادیقه اولوب صوکره بلغارلرك دولتلری برکشته اولوب بوشهر نیجه دولدن دوله کچوب آخر غازی مراد خداوندکار عصرنده دست پوط قرال اوغلی ینوان جان خوفندن بوشهره برسور استوار بنا ایدوب متحصن اولدی. خداوندکار بوقلعه‌نك بنا اولندیغنی استماع ایدوب راهمز اوزره بوکور ایکی اولمسون ایچون یرکوتورمز عسکر بی‌پایان ایله غازی بالابان پاشایی سردار معظم ایدوب بوقلعه‌یی محاصره ایدوب امان وزمان ویرمیه‌رك یدی کونده سیف محمدی ایله فتح ایلدیلر. ٧٧٣ سنه‌سنده قلعه‌سنی دخی زمین ایله برابر ایتدیلرکه حالا سور دیوارینك آثر بنالری ظاهر ونمایاندر. اول عصردن بری کوستنجه نامیله مسما بر قصبهٔ رعنادر. ریله طاغی تماتی دره‌لرنده بر واسع اوز ایچره باغلی، باغچه‌لی معمور قصبه اولوب روم ایلی خاکنده خاصدر. صو باشیسی حاکمدر. یوز اللی

اقچه پایه‌سیله قضای مبرمدر . مفتی ، نقیب واعیانی یوقدر . جمله یدی عدد محله‌سی اولوب یدی یوز قدر کیره‌میت ایله مبنی خانهٔ مهملاتی واردر. زیرا دره ایچی اولمغله هواسـنك ثقیللکندن چندان معمور دکلدر . جمله طقوز محرابدر . چارشی ایچنـده کیره‌میت ایله مسـتور برجامع معموری واردر ، مناره‌سی کارکیر بنا وسر آمددر. ماعداسی محله مسجدیدر . اوچ عدد مکتب صبیانی ، برخانی ، اون قدر دکانی وار . حمام وسائر عمارتی یوق .

اوصاف کرماب کوستنجه — مفید ومختصر بر کوچك قبه‌لی ایلیجه‌سی وار . صویی اول قدر سـخونت اوزره دکلدر . کموش مقوله‌سی شیلری التون کبی صاری ایدر . حوضی غایت کوچوکدر .

نسـوانی جمله بیـاض عبـا کیرلر . خلقنك اکثریا کارلری عبا واحرام طوقومقدر. نیجه‌لری ده آهنکیرلك ایدرلر. زیرا دره وتپه‌لرنده دمیرمعدنلری صماقووی یعنی چرخلری واردر . چکیچلرینی صو چرخلری اورور . ان شاءالله محلنده توصیف اولنور . خلقی اکثریا بلغارجه ، صربجه ، وونیقجه تکلم ایدرلر . زیرا لسان بلغار بوشهرده اشتهار بولمشدر . اول لسـانی ایجاد ایدن لادیقه نام پاپاس بوشهرده مدفون اولمغله جمله خلقی بلغـارجه بیلیرلر . دیار رومده بونامده ایکی قصبه واردر . بری قره دکز سـاحلنده بابا طاغی قربنده کوستنجه بندری دیرلر . بوکا صماقو کوستنجه‌سی ، بانا کوستنجه‌سی دیرلر . صماقو قصبه‌سی بوکوستنجه‌نك جانب غربیسنده یایلا آشیری برقوناق یردر . اما یولی غایت مخوف ومخاطره‌لیدر .

بوکوستنجه‌یی سیر وتماشا ایدوب ینه جانب شرقه کیدرك صاروخان بکلی قصبه‌سنده منزل آلدق . روم ایلی ایالتنده تاتار بازارجغی ناحیه‌سی حکمنده بر واسع دره آغزنده باغلی باغچه‌لی ، یدی یوز کیره‌میت اورتولو خانه‌لی ، یدی محرابلی برجامعلی وحماملی ، اوچ خانلی ، یکرمی عدد دکانلی مفید ومختصر بر ربطهٔ زیبادر . ویطوش یایلاسنك اتکنده اولمغله هواسی لطیفدر . صویی مریچ نهرینك منبعی اولان دره‌لردر .

مریچ نهری : بوصاروخان بکلی دره‌لری وریله یایلالری دسپوت یایلاسی .

کوستنجه وقز دربندی دره‌لرندن جریان ایدن عیون دمیر معدنلرینه اوغرایه‌رق بو صاروخان بکلی آلتنه وتاتار پازارجغی صحراسنه ، اندن فلبه شهری ایچندن میخـال جسر درازی آلتنده طونجا وآردا نهرلریله برله‌شـوب اوچی بر اوله‌رق قلعهٔ انز آلتنده بحر رومه مخلوط اولور .

بحر روم — بحر روم دینیلان بوراسی بحرسیاه ایله بحرسفیدك ایکی بوغازی آره‌سنده بر کوچك بحیره‌در . اما اصل قره دکزدن کاوب آق دکزه منصب اولور . قزل آطه‌لرومارماره جزیره‌سی بو بحر روم ایچنـده‌در . حتی تکر-طاغی وکلیبولی دخی بونك سـاحلنده‌در . استانبولك سرای بورونندن آق دکز بوغازینه وارنجه طولی ایکیوز میلدر. اما عرضی یتمش ، سکسان میل انجق کلیر . ازمید ، کملیك کورفزی بحر رومك ایکی قولاغیدر واناطولی طرفنده‌درلر . اناطولی طرفندن داریجه وازمید ومقابله‌سنده قازیقلی ودکرمن دره‌سی وخالی دره ، یالوا ، کملیك ، مدانیه ، میخالیج ، آیدنجق ، باندیرمه ، اردك ، قپوداغی بوغاز ولاپسکی قصبه‌لری بحر روم کنارنده اولوب غایت معمورلردر .

بو بحر رومه اناطولی وروم ایلی جانبندن یوزبش عدد نهر مخلوط اولور . بقول پاپامونطه . اما روم ایلی طرفندن ساده بری برینه قاویشان بو اوچ نهر واردر . بوندن غیری اولو صو یوقدر . حتی انزدن کلیبولی وازمیر فرطنه‌لری کیروب تا ادرنه یه کله‌رك یاناشیرلر ، فقط صویی ممـدوح دکلدر . چونکه دمـیر معادنندن کلور .

صاروخان بکلی طرفندن ینه طرف شرقه کیدرك (تاتار پازارجغی) نه کلدك . بو اولجه ذکر ایدلمشدر . پاشا بر از شکسته‌خاطر اولمغله برکون بوراده اقامت اولوندی . اندن ینه سمت شرقه کیده‌رك فلبه‌یه کاوب ناظر چلب محمد پاشانك خانه‌سنده اوچ کون اقامتله ذوق وصفالر ایتدك . اورادن ینـه شرقه میلنه‌رك پاپاس قوروسی نام چنکلسـتانی کچوب بابا اسکی نام قریه‌یه کلدك . فلبه ناحیه‌سنده معاف ومسلم قورو مستحفظلری کوییدر . اوچیوز خانه ، برجامع ، یدی دکان ، کورجی محمد کتخدانك بر عظیم خانی وار . بورادن قیالی وسمیزجه قریه‌لرینی کچوب خانلرنده جزئی مدت اقامت ایتدك . صوکره سمیزجه مقابله‌سنده

آلتون چایری نام مرغزارده اقامت ایتدك. بو محل چرمان سنجاغی خاکیدر، حقا که آلتون چایریدر. آندن سمت شرقه کیده‌رك خرمانلی قصبه سنه کلدك. چرمان سنجاغندن ناحیه‌در. (۲۰۰) خانه‌لی اولوب برجامعی وار. قاپوسنك عتبه‌سی اوزرنده شو تاریخ واردر:

سالکی دیدی او دمده تاریخ　　حاصلی جامع روشندر بو

عمارت، مدرسه‌لی بر جامع شیریندر. اللی اوچ اوجاقلی، متعدد حرم خانه‌لی ودوه‌لکلی بر خان عظیمی وار. جانب جنوبنده عثمان بابا تکیهٔ عظیمی واردر. بورادن ینه جانب شرقه کیده‌رك جسر مصطفی پاشاقصبه‌سنه‌کلدك.

جسر مصطفی پاشا — چرمان سنجاغی خاکنده مریچ نهری کنارنده یدییوز خانه ویدی محرابلی قصبه‌در. جسر باشنده‌کی جامع سلاطین جامعی کبی برجامع روشندر. عتبهٔ علیاسی اوزره قره‌حصاری حسن چلبی خطیله محرر تاریخ شودر: (المسجد اسس علی التقوی) بو جامعك عمارتی، مکتب صبیانی، خان وحمامی، چارشووبازاری هپ رصاص خاص ایله مستور اولوب قوجه‌معمارسنان بناسیدر. مناره‌سی غایت مصنعدر. مریچ نهری اوزرنده‌کی اون ایکی کوزجسر عظیم قوجه‌لالا مصطفی پاشانك خیراتیدر. دیار رومده ممدوح عالم اولان مصنع کوپریلرك بری ده بودر. تاریخی:

بیلدی مرحوم مصطفی پاشا　　کوپریدر فی الحقیقه بو دنیا
کچدی مرحوم دیدیلر تاریخ　　(کوپرودن کچدی مصطفی پاشا)

حتی سلیمان خان غازی بو دین غزاسنه کیدرکن «لالا، هانی کوپرو بنا ایلمشسك. بزه احسان ایدرسه‌ك کچوب غزایه کیده‌لم» دیدکده پیرفانی «پادشاهم اه غزاکی میسر ایده. عودتده کچیك» دینجه سلیمان خان اول آن جسردن صاپوب کندی‌یی آت ایله مریچ نهرینه اوروب صولاق قوللری یانجه رکابندن آیرلمدیغی حالده قارشویه عبور ایدر وشوبیتی ترنم ایلر:

منت ایله قوقه کلی آل الکه سوسنی　　کچمه نامردکوپریسندن قوآپارسون صوسنی

مکر اول عصرده سلیمان خان رکابنده جمله‌پیکلر مقدم کیدرمش. حکمت خدا اول کون پیکلر خنکارك رکابنده بولنمیوب جمله‌سی جسردن کچمشلر. خنکار

صولاقلرك کندیسیله برابر صودن کچمسندن حظلنوب انلرك رکابنده کتمسنی فرمان ایدر. صوکره جسر صاحبی مصطفی پاشا منکوب اولوب اناطولیده وککبوزه‌ده جامع وعمارت یاپمقله عمر کچیرر. رحمة اه علیه. پاشاافندمز بو کوپریدن کچوب طوغریجه ادرنه‌یه کیتدی. حقیر اوچ غلاممله جنوبه کیده‌رك خرمن قلعه‌سنه کلدم.

خرمن قلعه‌سی یعنی چرمان سنجاغی — ادرونه نام قرالك اوغلی (سرمنه) بناسیدر. آندن غلط اوله‌رق چرمان دیرلر. غازی خداوندکار زماننده یدییوز التمش سکز تاریخنده وزرادن تیمورطاش پاشا واسطه‌سیله روملردن آلنمشدر. حالا روم ایلی ایالتنده سنجاق بکی تختیدر. بعضاً بو سنجاغك عسکری اوزو ایالتی محافظه سنه مأمور اولور. قلعه‌سی مریچ نهرینك قارشو جانبنده بر بایر باشنده مربعدن طولانیجه‌سنك بنا برقلعه‌در. اچ ایل اولمغله لوازمدن خالیدر. سورینك بعض محللری بیله رخنه‌داردر. یوزاللی اقچه‌لق قضادر. قاضیسنه ییلده بش کیسه اولور. اعیان واشرافی چوقدر. سپاه کتخدا یری، آلای بکی چری باشی ویوزباشیسی، یکی چری سرداری، محتسب وباجداری، شهر صوباشیسی، شهرنائبی وکتخداسی واردر. شهری دوز وواسع بر یرده اولوب باغلی وبغچه‌لی سکز محله‌لی، سکزیوز کیره‌میت اورتولی خانه‌لی اولوب خانه‌لرینك روزنلری شمالده‌کی صحرایه ناظردر. کفایت مقداری جامع ومسجدی، دکانلری واردر. مکتب صبیانی دخی چوقدر.

بورادن ینه مریچ نهرینك قارشو طرفنده طریق عام اوزره حمزه‌باباتکیه‌سنی زیارت ایدرك ادرنه شهر وقلعه‌سنه کلدك.

اوصاف سواد عظیم بلدهٔ طیبهٔ ادرنه — بوراده حضرت سلیمان عنصرینه دکین اولاد مصرایمدن (بوخرو) نام حکیم توطن ایتمشدر. بعده استانبول بانیسی الینانك قزی ماکدونا بو ادرنه‌یی معمور ایتدی.

صوکره حضرت عیسی عصرنده «ادرونه» نام قرال بر قلعه بنا ایدوب کندی اسمنی ویرمشدر. صوکره بلغار وصرب طائفه‌لری النه، نهایت هرسك قراللرینه دکوب اویله معمور اولدی که جوانب اربعه‌سی انجق درت کونده دور

اولنوردی. صوکره صربلیلر رومله غلبه ایدوب قسطنطنیه‌نك طشره قلعه‌سنه، سلیوری قلعه‌سندن تا قره دکز ساحلنده ترقوس قلعه‌سنه وارنجه اولان درت قات قلعه دیوارینه مسلط اولوب او نازنینم سوری خاك ایله برابر قیله‌رق وبی حساب مال فراوان اله‌رق تختگاهلری اولان صوفیه‌یه کیدرلر. ینه روملردن فالیقوس اوغلی نام قرالده بر کنز عظیم بولوب اول مال فراوان ایله علی رغم الاعدا وار قوتی بازویه ویروب ادرنه شهرینی اول قدر معمور ایدرکه هرطرفده شهرتشعار اولور. بردها مسیحیلردن کمسه استیلا ایتمه‌سون دیه‌رك جمیع نصارانك رأی حسنیله قدس شریفه وقف ایلیوب هرسنه بو ادرنه‌دن قدسه یدی میلیون التون کوندریرلردی. بو تقریب ایله کمسه طمع ایده‌میوب اویله معمور اولدی که کویا مجار دیارنده‌کی قشه شهری ویچوی سرم کبی ماننده باغ ارم اولدی. اما العبد یدبر والله یقدر. کارخانه صاحبی فاعل مختار اللهك حکمتندن خبری یوق ایدی. آخر طلوع آل عثمانده علمای روم ومفسرین ومحدثین ذوی المفهوم جمیع وعظ ونصیحتلرنده علی العموم (الم غلبت الروم فی ادنی الارض . . .) آیت شریفه‌لك تفسیر درربارندن بونده مراد روم ایلی ارضنده ادرنه ارمدردیه امت محمد وجیوش موحدینی فتحنه ترغیب ایدرلردی. صورت حقدن کوروب ادرنه وغیری قراللره ایلچیلر کوندروب یوللرینی، بللرینی، اخلاق واطوارلرینی کوروب کلورلردی. اورخان غازی سلطنتنده بروسه‌یی روم کفره‌سی دستندن فتح ایدوب ادرنه شهرینك فتحنه‌دخی بذل اهتمام ایتمشدر. تخت ثانی اولمسنه قرار ویروب بالذات حاجی بکتاش ولی حضورنده کلبانك محمدی چکیلوب فاتحه تلاوت اولندی. بالذات حاجی بکتاش ولی اوچیوز فقراسیله ویتمش نفر عساکر اسلامدن اجه یعقوب، حاله دده، یلواج دده، قره مرسل، قره قوجه، قره خواجه، قره اورن نام غازیلر قپو طاغندن صاللر وکلکلر ایله بسم الله دیوب روم ایلی یقه‌سنه کچدیلر. شبخونلر ایدوب ابتدا (ایپ صلا) قلعه‌سنی فتح وابتدا صلات جمعه‌یی آنده ایفا ایتمشلردر. ایپلك صلادن غلط اوله‌رق بالآخره (ایپ صلا) دیمشلردر. روم ایلیده ایلك فتح

اولنان قلعه بودرکه سلیمان شاه بن اورخان غازی دستیله فتح اولنمشدر. خلاصه یدی سنه‌ده عساکر اسلام یتمش پاره شهر وقلعهٔ متین فتح ایدوب جنك آورلکلرینی یار واغیاره کوسترمشلردر. آخر سلیمان شاه بر طورنایه شاهین صالوب شکار آلمغه آتیله سکیر دیرکن تکرله‌نوب قرب یزدانه واصل اولنجه جمله کفار قزل یمورطه‌لر بویایوب شادمانیلر ایتدیلرکه عساکر اسلام ایچون بر ماتم ایدی. آنك عقبنجه غازی مراد بك ادرنه واسلامبول آلتنه وارنجه شبخونلر چاپوللر ایدوب کفار ادرنه‌دن طشره چیقاماز اولدی. هربار غزاتیله مال فراوان آلوب ینه سلامتله ایپ صلایه عودت ایدردی.

تاکه غازی مراد خان اول مستقل پادشاه اولنجه ادرنه‌نك فتحنه نیت وعزم ایدوب یدی یردن غیرت قلیجنی قوشانوب تاتار ومعقول رومدن (١٧٠٠٠٠) عسکر جمع ایدوب ادرنه قلعه‌سنی محاصره ایتدی. جوانب اربعه‌دن کلان امدادجیلری دندان تیغدن کچیرمش ودرون قلعه‌ده بولنان کفاره «الامان الامان ای کزیدهٔ عساکر آل عثمان» دیدیرمشدر. نهایت قلعه‌یی امان ایله آلمشدر. نیجه بیکی قسطنطنیه‌یه کیدوب حمد خدا بالذات غازی خداوندکار حضرتلری (٧٦٣) تاریخنده ادرنه قلعه‌سنی فتح وتسخیر ایلمشدر. اما استانبول (٨٥٧) تاریخنده فتح اولنمشدر. همان جناب باری بو تخت ثانی اولان ادرنه‌یی وسائر بلادی دست آل عثمانیده برقرار بیوره آمین.

احوال تخت ثانیٔ ادرنه — بوراسی زمان قدیمده قوم یونانینك ایکنجی پای تختی ایمش. دیار الامانك وبالاده قزل المانك قپوسیدر. نته‌کیم ادرنه اول دیارك کلیدیدر. آل عثمان طرفنه بابلری مفتوحدر. بودین وبلغراد وادرنه کبی دارغازیان سواد معظم الده ایکن انشاالله جناب باری آل عثمانه دها برچوق یرلرك فتحنی میسر ایده.

اشکال قلعهٔ ادرنه — قلعه‌نك زمینی برکونه طوپراقلی یدی عدد بایرلر ماییننده واسع، فرحفزا وادیده واقع اولمشدر. اولا اسکی سرای زمینه چوللی بایر دیرلر. ایکنجیسی مراد بك بایری، اوچنجیسی آشنی سرای

میداننده یصی بایر ، دردنجی حصیرلق بایری ، بشنجی قادری تکیه‌سی قربنده قورو بایری ، آلتنجیسی عایشه قادین قربنده سرکه‌جی سلطان بایری ، یدنجی قبق بایری نامیله موسومدر . بویدی بایر هربری جبل صغیرلر قدر مرتفع وهوادار خاك عنبر پاكلی پشته‌لردر . بونلردن ماعدا یدی عدد اوزلرایچنده عمارستان ادرنه دریا کبی تموج ایدوب خیابانستان وگلستان ایچره چالقانوب بوعمارستانك اطرافی دائراً مادار بش فرسخ سواد معظمدر . اما قلعه‌سی بومرتبه واسع دکلدر .

وضع اساس قلعهٔ ادرنه دار علیه — بالاده ذکر وبیان اولنان بش فرسخ جرملی سواد معظمك تا وسطنده (ادرونه) قرال بناسیدر . شکل مربعدن جانب غربه طولانیجه شدادی ، سنك آباد ، گویا استاد فرهاد کاریدر . در ودیواری ایله مصنعدرکه برصیره کفلکون طوغله ، برصیره سنك تراشیده ایله مبنا بر قلعهٔ متین وقویدر . دیوارینك اساسی قعر زمینده اون ذراع عمیقدر . قدسوری کامل قرق ذراع ملکیدر واطرافده صغیر وکبیر یوز آلتمش قلهٔ قاف مثال بروج متینلردر . اما بوقلعه چار گوشه واقع اولمغله هر رکننده بربر حصن حصین وسد متین قلهٔ استوارلری واردر . اولا اغاج بازاری گوشه‌سنده جانب شماله ناظر (قاپلی قله) ایچنده جبه‌خانه اولدیغندن ذروهٔ اعلاسی تخته ایله مستوردر . بناءً علیه « قاپلی قله » دییورلر . جنوب طرفنده مریچ نهری کنارنده (مانیاس) قله‌سی ، برج قهقها وار متین برحصاردر . برگوشه‌سنده (توقیف خانه) قله‌سیدرکه ینه مریچ نهری ساحلنه قریب قبله‌یه ناظر بر برجدرکه بورجلی ، قاتل ، قطاع الطریق ، واجب الازاله اولانلر بوتوقیف‌خانه قله‌سنده موقوف اولمشلردر . گویا طوفان نوحدن قالمه قلهٔ قدیم بودرکه قله‌ده ادرونه قرالی طرفندن یازلمش لاتینجه تعمیر ایچون تاریخ واردر ... دردنجی رکننده جانب شرقه ناظر ، اوچ شرفه‌لی جامع قربنده اکمکجیلر گوشه‌سنده (ماکدونه قله‌سی) وار ، بوجمله‌سندن قوی وکبیر وسر آمددر . قلعه‌نك جمله اطرافی اون ایکی بیك عدد دندان بدندر . هربدنده برمازغال دلیکی مقرردر . زمان قدیمده دائراً مادار عمیق خندق وارایمش . حالا اثر

بنالری ظاهر وباهردر . حتی مانیاس قله‌سندن تا توقیف خانه قله‌سنه وارنجه‌یه قدر دباغخانه جانبلرنده خندق ایچندن آردا ، طونجا ، مریچ نهرلری جریان ایدرمش . اما بوراسی حالا دست آل عثمانده اولوب اچ ایل اولمغله هر برخوف وخشیتدن بری . اغماض عین ایده ایده خندق عمیقلرینه مزبله ورمال وتراب دوله‌رق خندق نا معلوم اولمش واوزرینه دکان ، خان وعمارتلر احداث ایدیلوب قلعه‌نك ایکی طرفی عمارستاندن گورونمز اولمشدر . فقط توقیف‌خانه قپوسی طرفلرنده واغاج بازاری سمتنده ایکی طرف دیوارلری نمایاندر . سهل مرمت ایستر برقلعهٔ کهنه آباددر . دورسورنده التی عدد قپو واردر . اولا شرق طرفه بالق بازاری قپوسی ، ایکنجی ینه جانب شرقه ایکنه‌جیلر قپوسی ، اوچنجی زندان قپوسی ، دردنجی مانیاس قپوسی - بوصوك ایکی قپو مریچ کنارینه آچیله‌رق مریچدن صو آلنیر - ، بشنجی میخال قپوسی یعنی طرف غربه ناظر قفسلی قپو ، آلتنجی طوپ قپوسی جانب شماله مفتوحدر . بوقپولر غایت ازدحاملی اولوب هپ ایکیشر قات ودمیرلردر . اما دائراً مادار قلعه بر قاتدر . سائر قلعه‌لر کبی ایکیشر ، اوچر قات دکلدر . اما بوقپولردن بشقه قلعه‌نك نیجه یرلرده دیوارینی تعقیب ایدوب اوغرون قپو ایتمشلردر ، مثلا علی پاشا چارشوسی ایچنده اوغرون قپودر . ادرنه قلعه‌سنك جرمی دائراً مادار آلتی بیك آدیمدر . سلانیك قلعه‌سی قدر بیوك دکلدر . قلعه ایچنده جمله اون درت محله واردر . گوکشه‌جیلر تکیه‌سی قربنده اوچ عدد اسلام محله‌سی واردر . بر محلهٔ موحدین دخی طوپ قپوسی ایچنده واردر . گیری قالان اون محله درون قلعه‌ده اولوب هپ روملر وبکری مصطفی میخانه‌جیلریله مسکوندر . حین فتحنده روملرك درون قلعه‌ده اوطوردلمسی شرط صالح اولمشدر . درون قلعه‌ده باغ ، باغچه یوقدر . درون قلعه‌ده جمله سطرنجی نقش اوچ یوز آلتمش عدد شهراه واردرکه طریق عاملری هپ حجر کبیرلر ایله طرز قدیم اوزره قالدیرم دوشنمشدر . سائر عمارتی کلیاتده وصف اولنور . بوشهری اوچ عدد نهر عظیم احاطه ایدوب اطرافدن جریان ایدرلر .

ستایش انهار ثلاثه درشهر ادرنه — ادرنه‌نك شمال طرفنده طونجه نهری جریان ایدر . ابتدا منبعی قزانلق ایله نیکه بولی سنجاغی حدودنده (طوربا قوطران) طاغلرندن جمع اولوب قزانلق قصبه‌سی قربنده‌ن قبله‌یه جریان ایدرك، ادرنه درونده خنکار باغچه‌سی اطرافنی دوران وسراجخانه جسری آلتندن عبور ایلیه‌رك میخال کوپریسنه واریر . آردا نهری، ادرنه شهرینك جنوبنده‌کی طاغلردن کلوب بوکو پریده طونجه‌یه قاریشیر ، مریج نهری ادرنه‌نك جانب غربیسنده درت قوناق یرده صماقو طاغلرندن وکوستنجه واهتمان طاغلرندن کلوب بودخی میخال کوپریسی آلتنده طونجه و آردا صولریله برله‌شوب دریا مثال اولور . مریج نهرینك ادرنه‌یه فائده‌سی آزدر. اما طونجه و آردا صولری ادرنه‌نك چوره‌سنده اولان یتمش پاره جزیره‌لر ایچنده‌کی باغ وباغچه‌لری وحدیقه ومشبك بوستانلری وهله نظیر روضهٔ جنان اولان خنکار باغچه‌سنی ساده طونجه ری ایدوب بادیٔ حیات اولور . طونجه آب حیات کبی طاتلیدر . آردا دخی برآب صافیدر ، کلستان وبوستانلره نافعدر. شهره داخل دکلدر . بواوج نهر عظیم میخال جسرای آلتنده دریا مثال اولدقلرنده شهر اطرافنده‌کی جزیره‌لر ایچنده‌کی یوزلرجه باغلری سیل آلوب خراب ایدر ، بقول معلمین سلف قفسلی قپو اوزره لاتین لسانی ایله « آخر الامر بواوج نهر عظیم ادرنه شهرینك هلاکنه باعث اوله‌لر » دیه یازلمشدر .

ادرنه شهرینك حاکملری — اولا قانون سلطان سلیمان خان اوزره ادرنه روم ایالتندندر . اماتخت ثانی اولمغله بر حاکم مداخله ایده‌میوب جمیع صلب وسیاستی، جرم وخباثتی ادرنه بوستانجی باشیلرینك حکمنده‌در . زمانمزده قرق آیاق قوجه‌سنان پاشا ادرنه بوستانجی باشیسی اولوب حقا که ایالت رومه وارنجه قرن آیاق کبی کزوب خرسزی وحرامزاده‌یی حملهٔ ثورك بوینوزنده بیله اولسه بولوب حقندن کلیر . ادرنه ایالتی کوننده امن وامان اوزره ایدی .خاصلری، یدی یوز توابعی وار ایدی. ایکنجی حاکمی شرع رسول مبین طرفندن بش یوز اقچه‌لق شریف مولویتدر . بوراده‌کی حاکم

صکره استانبول منلاسی اولور. تحت حکومتده قرق بش نیابت اولوب انجق بثی درون شهرده‌در. ماعداسی نواحیٔ بیرون عد اولنور . منلایه‌سنوی قرق بیك غروش حاصل اولور. بوستانجی باشی‌یه کذا قرق بیك غروش حاصل اولور . منلاخداملرندن رؤس همایون ایله درکاه عالی محضرباشیسی، یکیچری چوقه‌داری واردر. اوچنجی حاکمی مذهب حنفیدن شیخ الاسلامیدر. آنك تحت حکومتده مذاهب شافعیه، حنبلیه، مالکیه مفتیلری «الجواب الله اعلم......» دیمکه فتوی باشنه عبادالله‌دن اونراقچه آلوب قوت ایدینیرلر. غیری عوائدلری یوقدر . دردنجی حاکمی جمله حسیب ونسیب سادات کرامه حاکم نقیب الاشرافی واردر . بشنجی حاکمی نزع جاری اوزره جمیع اهل سوقه حاکم اباق نائبیدر . التنجی ضابطی سپاه کتخدا یریدر . یدنجی حاکمی درکاه عالی طرفندن بر اوده نفراتیله یکیچری چورباجیسی ضابطدر . ما تقدمده تاغازی خداوندکاردن سلیمان خانه کلنجه قرق اوده یکیچریلر شب وروز آماده اولوب محافظه ایدرلردی . حالا مراد بك مولویخانه‌سی قربنده خراب یکیچری اوطه‌لری معلومدر . سکزنجی حاکم یکیچری اوجاغندن قلعه‌دزداری واللی عدد نفراتی، مستوفی جبه خانه‌سی، قرق پاره‌شاهی طوپلری واردر. طقوزنجی ضابطی شهر وویوداسیدرکه بوستانجی باشی طرفندن منصوبدر . اوننجیسی محتسب آغادر . اون برنجی ضابطی کومرك امینیدر . اون ایکنجی حاکمی خراجی آغادرکه اون اوچ بیك نفوسدن جذیه وعمریه آلور . اون اوچنجی ضابطی خانهٔ عوارض آغاسیدر . حین تحریرده بو دیار خانهٔ عوارضه قید اولنوب هر سنه خانه باشنه بر آدم عرب عسکری ویروب آلای عظیم ایله جمله عسکر پر سلاح طوغلری طبللر دوکه‌رك استانبوله کلوب آندن بلاش کرمه قایقلریله ترسانهٔ عامره‌ده دونمای همایونه خدمت ایدوب آلتی آی دریا سفرینه اشرلر . بونلر طائفهٔ عربستاندر . بو قومك سفر همایونده کارلری جمله قدرغه‌لرده کورك ایرغالاماقدر . حین اقتضاده کورکی براغوب جنك ایدرلر . اون دردنجی حاکمی شاه بنداولان بدستان کتخداسیدرکه رؤس همایون ایله جمیع اهل حرفه حاکمدر .

ادرنه شهرینك سلاطین ووزرا جامعلریله سائر جامعلری

الك قدیم معبد حاجی بكتاش ولی اذنیله واوچ یوز فقراسیله بورایه كلن وخضرلق نام محلده مهمان اولان سفر شاهك بنا ایتدیردیكی مسجددركه بعد الفتح مراد غازی خداوندكار آنی توسیع ایدوب (جامع خداوندكار) تسمیه ایلمشلردر . ادرنه اهالیسنك زعمنجه غازی خداوندكار قوس اووا (قوصوه) ده شهید اولدقده وكلاسی قلبنی ادرنه‌یه كتیروب بو خضرلقده بنا ایتدیردیكی جامع صغیرده دفن ایتدیلر. اما یاكلش بر ذهابدر . قلب مراد خان قوس اووه صحراسنده كلاب نهری كنارنده بر قبهٔعالی ایچنده مدفوندر، حتی ملك احمد پاشا والیٔ روم ایكن حفیدی مذكور قبه‌نك تعمیر وترمیمنه مأمور ایتدی . اورابی باغ ارم مثال ایتدی كه جمله‌جه معلومدر. ایشته ادرنه‌ده الك قدیم بو خضرلقده‌كی جامعدر .

(جامع محمد خان اول بن ییلدیرم خان) : بوكا (اولو جامع) دیرلر . ایلك بانیسی موسی چلبی بن ییلدیرم خاندر . مشارالیه موسی چلبینك ناتمام قالان بوجامعنی دخی اتمام ایله‌مشدر . بوجامع شهر ادرنه نك تا عین الفعلنده مجمع العرفان، كان اعیان محلنده بنا اولنمش بر جامع معظمدر. اوچ قپوسی وار: ایكیسی یان قپوسی، بری قبله قپوسیدر. قبله قپوسندن تا محرابه‌وار نجه‌یه‌قدر طولاً یوز سكسان آیاقدر. عرضاً یوزسكسان بش آیاقدر. لكن كارقدیم اوزره بنا ایدلمشدر، درون جامعده درت عملی كاركیرستون اوزرنه طاق كسری اوزره ینه طقوز قبهٔ عبرتنموندر . درون جامعده اویله زیب وزینت اوزره مصلوبات یوقدر . بوجامعك درونی واسع اولمغله حرمی یوق كیدر. چارشی، پازار ایچنده واقع اولمغله جماعتی صبح ومسافر اواندر . بر مناره اوچ شرفه‌لیدر . ادرنه‌ده بوندن اولو وروحانیتلی جامع یوقدر . كرچه بوندن قدیم میخال كوپریسی دیبنده ییلدیرم خان جامعی واردر . فقط تیمور بینور حادثه‌سنده بوجامع ناتمام قالمغله آنی چلبی سلطان محمد اتمام ایدوب ثوابنی باباسی ییلدیرم خان روحنه هبه ایتمشدی . آنك ایچون بواولو جامع مقدم تازلدی . بوجامعده حاجی

بیرام ولی اعتكافه كیروب چوق عبادت ایدرك نیجه یوز بیك آدمی وعظ ونصیحت ایله ارشاد ایتمشلردر . حالاً كرسیٔ شریفلری بر كوشه‌ده تبركاً محفوظ طورور. بركیمسه اوكرسی‌یه چیقوب وعظ ایتمكه قادر دكلدر. زیرا ارنلر مكانیدر . سلطان احمد خان ادرنه‌یه كلدكده بر فضول شیخ اثبات وجود ایچون حاجی بیرام ولی كرسیسنه چیقمق ایستر . خداملری منع ایدرك « چیقماك ، سلطانم » دیه رجا ایدرلر . معاند حریف دیكله‌میوب كرسی‌یه عروج ایدرسه‌ده بسم الله دیمكه قادر اوله‌میوب صم ، بكم ، لال وحیران قالوب طورور. نیجه كره جرأت كلامه زورلارسه‌ده مقتدر اوله‌میوب كرسیدن اینر . اول عصردن بری اویله قالمش بر كرسی ومكان كباردر . جامعك محراب ومنبری غایت مصنعدر . قیوجیلر طرفندن باب یمینه اون بر عدد طاش نردبان ایله اینیلور . روزوشب جماعت كثیره‌دن خالی اولمیان بر جامع قدیمدر . محراب اوكنده‌كی باغ ارم ایچنده مسكن ایدیلن مرغان خوش الحانك صوت حزینلری مصلی‌یه حیات ویرر . ینه اوروضهٔ بهینده بیتن لاله وسنبل وارغوانك روائح طیبه‌سی دماغلری معطر قیلار . جانب وقفدن جامع شریفه ناظر اولان متولیسی واسطه‌سیله كل وسنبل ونركس وزنبق موسمنده جمله جماعت صفلری آراسنه مذكور چیچكلرله نیجه حقه‌لر وضع اولنوب جامعك درون وبیرونی پر نور ومشكبو اولور. قبله قپوسنك عتبهٔ علیاسی اوزره جلی خط مستعصمی ایله محرر تاریخی بودر (سنة عشرة وثمانمائة)

بوندن صوكره جامع قدیم (جامع ییلدیرم بایزید خان بن خداوندكار غازی) بوجامع عتیق میخال كوپروسی باشنده ومریچ نهری ساحلی قربنده قلبه شهراهی اوزرنده بردوز وواسع چمنزار ارم ذات العماد مثالده (كوپه‌لی جامع) نامیله شهرهٔ شهر اولمش بر مصلادر .سبب تسمیه‌سی اولدركه نیجه طاق خورنقلرینك اورته‌لرنده استاد معمار ، مهندسین وبنا برر حلقه و آویزه‌لر آصمشلردر . آنك ایچون (كوپه‌لی جامع) دیرلر . بعضیلری بوجامع تیمور

حادثه‌سنده ناتمام قالمغله ییلدیرم خان زاده چلبی سلطان محمد ایله بنت ییلدیرم بایزید خان کوپه‌لی سلطان بر منکوشنی صاته‌رق پدری جامعنی یاپدیردیغندن (کوپه‌لی جامع) دیرلر. برقبله قپوسی وبر بورمه‌لی زیه زیه منارهٔ مؤذنی وار، اول قدر مصنع دکل وجماعتدن غریبدر. زیرا بانیسی مرحوم اولمغله درتیم قالمشدر. اما رصاص خاص ایله مستور اولان قبه‌لری متانت اوزره رعنا بنا ایدلمشدر.

اندن (جامع غازی مراد خان بن چلبی محمد خان): «اوچ شرفه‌لی» نامیله مشهوردر. ادرنه‌نك تا وسطنده ازدحاملی برمحلده واقع اولمشدر. بومعبدك ایلك بانیسی عیسی وموسی چلبیلردر. آنلر وضع اساس ایتدکدن صوکره مرحوم اولدقلرنده بوجامعك اساسی خالی ومعطل قالوب آخر کار اتمامی قوجه مراد ابن چلبی سلطان محمد خانه میسر اولدی. اما شهر ادرنه‌یه دکل جمله دار اسلامه شان وشهرت ویردی. بوجامعك بش عدد باب سعادتی وار. هر قپونك عتبهٔ علیاسی اوزره طرز قدیم جلی خط مذهبلرله عربی تاریخلر واردر. اما غایت کریشمه‌لی خط مغلقدر. مذکور باب معلالرك ایکیسی یمین ویسار باب استوارلردر. اوچ عددی جانب قبله‌یه مکشوفدر. اورته قبله قپوسی اوزره جلی خط ایله مستور اولان تاریخ بودر: (جامع مراد خان بن چلبی سلطان محمد سنة تسعة وثمان مأة). بوقبله قپوسندن تا محرابه وارنجه‌یه قدر طولاً یوز قدمه‌در. عرضاً ایکی یوز اللی آیاقدر. عمود کارکیرلر اوزرینه بنا اولنمش بش عدد قبهٔ نیلکون عبرت نمونلردرکه هربری قبهٔ افلاکدن نشان ویرر. بوبش قبه‌نك درونته استاد نقاش نیجه بیك الوان لعلی، لاجورد، سمایی، سبز کون، اصفر کون بویالر ایله نقش بوقلمون عبرتمون ایتمش که امعان نظر ایله تماشا ایدن معارفشناس انکشت بردهن اولوب واله وحیران، دمبسته وسرکردان اولور. کویا بوبش عدد قبهٔ عظیملرك نقشنی نقاش ازل ید قدرت ایله طرح وترسیم ایتمشدر. بهزاد ومانی سرموی کلك جوهر نثارینی چکمه‌ده عاجزدر. بوحالار ارباب معافدن اولانه نهان و پنهان دکلدر. بو بنج قبه ایچره اولان نقوش عبرتما

قبه‌لر پس پایه اولمغله غایة الغایه لطیف سیر اولنور. محراب ومنبری کوناکون فصوص ایله محکوك وکوناکون رخام معکوك ایله معقودقیلنمشدر. محافل مؤذنان ایله جزء خوانان کورسیلری (کرسیلری) کوشه بکوشه عمق منجوقلر ایله بیاض، سیاه، احمر کون احجارذی قیمت ایله آراسته وعین الهره طاشلره مانند خرده طاشلر ایله منقش وپیراسته‌در. جامعك صول طرفده اولان کرسی اوزره بر کلام قدیم واردرکه زمانه خطاطلری او کونه یازی یازامازلر.

بوکرسی آنك ایچون بنا اولنمشدر. قرائت اولنمسی ایچون بشقه‌جه درت قدمه صفه‌سی واردر. ایکی آدم آنی یرندن قالدیرمق امکانی یوقدر. تا بومرتبه مجلد عظیمدر. غرابت آنده‌درکه خطاط استاد بونی نیجه تحریر ایتدی. آیة من آیات الله درجه‌سنده حسن خطدر. درون جامعده مزین آویزه ومصلوبات یوقدر. آنجق هرشب مظلمده نیجه‌بیك قنادیل ایله چراغان اولور. کوناکون مذهب ومجلا شمعدانلری واردر. چوره‌سنده‌کی طرز قدیم خرده پنجره‌لرك قبله‌سی خارجنده بر شکوفه زار واردرکه انده اولان ازهارك روائح طیبه‌سی جماعتك بینیسنی معطر ایدر. متولیسی دخی جانب وقفدن کوناکون ورد خندان وبنفشه وریحانلری صفلر اره‌سنه دیزر. جماعتك جامعدن طشره چیقه‌جقلری کلمز.

درستایش حرم وبنای جامع خرم — بو حرم فرخنزانك طولی کامل یوز، عرضی ایکیوز قدمه‌در. اوچ عدد حرم قپوسی اولوب یمین وقبله‌سنه یدیشر عدد نردبان ایله عروج اولنور. امابرباب یساری نردبانسزدر. بوحرمك جوانب اربعه‌سنده یان صفه‌لری اوزره اون سکز احمر کون، سبز کون عمود صماقیلر وستون زنبوریلر وار کر کون دیره‌کلر وارکه قرق برسنه‌دن بری سیاحت ایتدیکم حالده بونك بر نظیرینی کورمدم. سر آمد عمود کوناکونلردر، کویا هربری بو جامعده طاعات وعبادات یزدان ایتمکه ال باغلامش طورورلر. مثلی مکر استانبولده‌کی سلیمانیه‌ده، قدس شریفك مسجد اقصاسنده بولنه. بوالوان ستونلر اوزرنده یکرمی عدد قبهٔ مینالر واردرکه هر بری علملریله حرمك اطرافنی

مزین ایدوب طورورلر . بونده‌دخی بر عبرتنما تماشا واردرکه استادمانی مثال قیل‌قلم اورمشدرکه تماشاسنه کلن رسام جهان قیل قدر عیبنی بوله مامشلردر . هر قبه‌ده‌کی نقش بوقلمون، طرح بدایع نمون بشقه‌بشقه‌در. اصل عجبی شودرکه: بنا اولالیدنبری (٣٦٠) ییل کچمش و بو مدتده ادرنه شهرینك شتاسندن وکمال حرارتندن بویالرینك رنکلرینه ذره قدر تغیر وفتور کلمامشدر. کویاهنوز نقاش ازل الندن چیقمشدر .

بو قبه‌لر سراپا پرنور اولوب اوزرلرینه مرسوم رنك رنك شکوفه‌لر کویا صاحب نما وغصون در. دیوارلر آینه وار مجلا وپر انواردر . حرمك چوره‌سنده‌کی پنجره‌لر اوزره عبرتنمون خطلر ایله قصیده‌لر تحریر اولنمشدر . حرم دلکشا رخام مرمرخام ایله مستور اولوب برچوق خرده‌طاشلرك یك‌پاره اوله‌رق امتزاجنه، رنك ورونقنه انسان حیران اولور .

حرمك تا وسطنده‌تجدید وضوء ایچون برحوض حنفی واردر. فواره‌لرندن آب‌حیات پرتاب ایدوب‌روان اولمقده ، طالبان صلات‌دخی آندن تجدید وضوء ایدوب طاعت سبحان ایلمکده‌درلر . حرمك‌جوانب اربعه‌سنده‌چاررکن مثال درت‌عدد موزون مناره واردرکه‌هربری افلا که سرچکمشدر. اماصاغ‌طرفده اولان مناره زیبا اوچ شرفه‌لی اولدیغندن بو جامعه اوچ شرفه‌لی دیرلر . اشاغیده‌کی برقپودن اوچ مؤذن کیروب مناره‌یه عروج ایتدکلرنده بر برلرینی کورمیوب یکدیکرینك صداسنی دخی ایشتمیه‌رك هربری برر طبقه‌ده کلبانك محمدی اوقورلر . واجب السیر بر مناره‌درکه فن معماریسنه عقل ارسطو ایرمز . صول طرفده‌کی مناره ایکی شرفه‌لیدر . حرمك ایکی کوشه‌سنده‌کی مناره‌لرك ایکیسی‌ده برر طبقه‌لی بورما بورما وششخانه موزون مناره‌لردر . صاحب الخیرات قوجه مرادخان ثانی‌جلوس اولده اناطولیده‌کی‌ازمیر قلعه‌سنی فداقه نسلندن اولان روملر الندن الوب انده بولدیغی خزائن ودفائنی بو اوچ شرفه‌لی جامعه صرف ایتمشدر . جمله قبه‌لرنده اولان نقوش عبرتنمونی نقاش عجم (مانی) نقش ایلمشدر . دعوای مردی ایله عجمدن یتمش عدد دوه‌یوکی الوان بویالر کتوروب یدی سنه بوجامعك در ودیوار وقبابنی نقش ایدوب

مصروف کرسترمشدر . قوجه مرادخان کیدن مصارفه باقیوب‌هر استاده حددن افزون احسانلر ایلدیکندن بو جامعك بر مثقال طاشی بر آلتونه مال اولمش دیرلر. حتی تیمور طاش پاشازاده الوندبك بناامینی ایمش. آنلرك تحریری اوزره بوجامعك مصارفه همان زرخالص قسمندن یدی بیك کیسه مال ازمیر صرف اولنمشدر . سائر سیم خالص رایج سکه مصارفی خدا بیلور دیمشلر. زیرا حسان بانی مفتوح اولمغله اقالیم سبعه‌ده نه قدر فنون شتایه مالك نه قدر استاد کامللر وارسه کرم کانی مرادخانك کرمنی کورمکه کلوب هربری بوجامعده برر عبرتنما اثر براقمشدر .

آنکچون بوجامعه نیجه کره کیرسه‌ك هرکیرشده نیجه کونا تصرفات مشاهده ایدرسین . حاصلی وصفنده لسانلر قاصر وقلملر کاسردرلر .

بیت

رأینا جامع‌الدنیا جمیعا ولکن مارأینا مثل هذا

غازی مراد بك جامعی — ماتقدم جامع دیه بنا اولنمامش ایدی . محبت جلال‌الدین رومی ایله بو آستانه‌یی ایکی‌قبه‌لی برمولویخانه اوله‌رق بنا ایتمشدی . بعده ایچنده برتقریب ایله قان اولوب بوحال مراد خانه منعکس اولدقده بنا ومعمارلر کوندروب درون آستانه‌دن سماع خانه تخته‌لرینی قالدیره‌رق یرینه بر منبر، برمناره‌ٔ سرآمد سبز کون انشا ایدوب صوکره‌دن جامع ایتمشدر . طولا ١٥٠ ایاقدر . عرضی یوز ایاقدر . قبله قپوسندن محرابه وارنجه ایکی قبه بربری اوکنده‌در . ایچنده اصلا وقطعا ستون یوقدر. آنجق ایکی یاننده مسافرخانه تعبیر ایتدکلری تاب خانه‌سی واردر . آینده ورونده مسافرین بوراده مکث ایدوب تاب وتوان حاصل ایدر. کوچك برجامع روشن اولوب برپشتهٔ عالی اوزره‌بنا اولنمسیله مسیره‌کاه وجماعتی ایسه‌کاه‌وکاهدر. ادرنه شهری ایچون کویا سبز کون برسرو خرامان‌در. طشره حرمنده صوکره‌دن مولویخانه بنا اولنمشدر .

بایزید ولی جامعی — ادرنه شهرینك شمالنده تونجه نهری کنارنجه چمنلی لاله‌زار ، دوز بریرده چارکوشه دیوار اوزره قبهٔ عظیمه‌لی بر جامع دلکشادر.

آنجق ایکی قپوسی وار . صول طرفده‌کی باب سعادت پادشاهلره مخصوص حنکار محفلی قپوسیدر . ایکنجی قپوسی قبله‌یه مکشوف باب کبیردر . بوباب معلانك عتبهٔ علیاسنده بولنان تاریخلر :

باشرالخیرات سلطان بایزید	عزنصره دام بالقدرالجلیل
عمر للحق هذا المسجد	لاجرم حق له الاجرالجزیل
هاتف قدقال عام الاختتام	جامع تاریخه (خیر جمیل)

سنه ٨٩٦

دیکر تاریخ — یك پاره وخرما بنا

اما بو (خیر جمیل) لفظی صماقو شهرنده (مالقوج بك) تربه‌سی قپوسی اوزره‌دخی تحریر اولنمشدر. الله اعلم اودخی ینه‌بوبایزید خان امراسندن بری ایمش . بوجامعك قبله قپوسندن تامحرابه وارنجه طولاً سکسان بش قدمه‌در. عرضاً کامل سکسان آیاقدر . درون جامعده اصلا ستون یوقدر ، خنکار محفلی بوجامعك صول طرفده‌در . ششخانه وار اون عدد مصیقل ستونلر اوزرینه مبنی برعبادتکاه سلاطیندر . محراب ومنبری بیاض مرمر خامدن مبنیدر . نیجه مصنع آویزه وقنادیل ایله آراسته وقبهٔ پرانوارلرنده قنادیل طبقه‌لریله پیراسته‌در . مؤذنان محفلی غایت مصنع اولوب حرمنده‌کی روضهٔ رضوانلرك دیللر ایله تعبیر وقلملر ایله تحریری امکانسزدر . بوجامعك یمین ویسارنده غازی مراد بك جامعی کبی مسافرین اقامتنه مخصوص ایکی تابخانه واردر . روزنلرندن امامه اقتدا اولنوردی . اوقانده جماعت چوق اولسه ایکی یانده تاب خانه‌لرده جماعت فراوان طاعت یزدان ایدرلر .

درستایش حرم جامع بایزید ولی — بوحرم بیاض مرمر خام ایله دوشه‌لی مجلا مصیقل جماعتك رنك رولری بومرمره عکس آور اولور ، آینه کبیدر . استاد کامل بوحرمك مرمرلرینه اویله صیقل اورمش‌که ذره قدر برکرد ویاغبار اوزرنده اصلا قرارطوته‌مز. جوانب ثلاثه‌سنده اوچ عدد بیوك قپوسی واردر . حرمك چوره‌سنده‌کی یان صفه‌لری اوزره اون سکز عدد موزون ، کرانبها ، سرآمد عمودلر اولوب فوقنده اون التی عدد قباب

صغیره واردر . روزنلری طشره بیوك حرمه ناظردر. اما بوحرم قبه‌لرینك درونی اوچ شرفه‌لی قبه‌لری کبی مزین ومنقش دکلدر . همان جمله‌سی ساده کوزلی قباب بیضادر. بوحرم طولاً وعرضاً کامل ایکیشر یوز قدمه وسعتنده اولوب اورته‌سنده بر آبدست حوضی‌واردرکه شادروانی حوض قبه‌سنه پرتاب ایدر . درت عدد سبزکون ، زمرد مثال سرولر وارکه بالذات بایزید ولی حضرتلرینك دست شریفلریله دیکلدکلرندن نظرکاه اهل دل سرآمد سرولردر. غریبی شوکه بونلرك بری برندن قدوقامت ، قیافت ولطافتده اصلا فرقلری یوقدر . برینك برنهال نارسیده‌سی وشعبه‌لری برسرمو سروپایه وارنجه خارج وعارج دکلدر . بوحرمده طشره حرم کبیرك خاك پاکنده نیجه بیك دوت اغاجلری اویله مزین برحرمدرکه طولاً وعرضاً یدیشرقدمه حرم عظیمدر. جانب واطرافده بیمارستان ودارالاطعام ، کیلار ومخزنلر، تابخانه ، کتابخانه ودارالتدریسلر واردر . اما بو اورته حرمنك طرفینده ایکی عدد موزون مناره وارکه شرفه‌لری مزین برر قدح کبیدر ، غایت رقیق وسرآمد مناره‌لردر. حتی استاد کامل ومهندس عامل عاقبت اندیش اولوب بوقد وقامتده بونحیف وضعیف قیافتده اولان مناره‌لر احتمالدرکه مرور ایام ایله زلزله‌دن ، یاخود آفات سماوی ودهریدن منهدم اولوب جامعك قبهٔ نه طاقنه رخنه ویره ملاحظه‌سیله مرقوم مناره‌لری جامعدن بعید طرفده اولان تابخانه‌لر بوسه‌سنده جامعه متصل بنااتمشدر. اما حقاکه سرآمد مناره‌لردر . قد وقامت وقیافتلری بر برندن جبر نقصان اوزره اولوب هربری یوز سکسانر قدم عالیدر . انشاءالله دارالشفا ، عمارت وسائر خیراتلری‌ده محلده ذکر اولنور .

آندن (جامع عبرتنمای بی‌مثال سلطان سلیم ثانی) اخوان وفا بوجامعی سلیم خان نیچون استانبولده بنا ایتمدی دیه صورارلرسه برکیجه سلیم ثانی استانبولده اسکدار طرفنده فنار باغچه‌سی نام محلده خواب آلود ایکن بالذات حضرت فخر عالمی منامنده کوروب اول مفخر موجودات بیوررکه : یاسلیم ، الله ایله عهد ومیثاق ایتمش ایدك‌که اکر فاتح جزیرهٔ قبریس اولورسه‌م

غزا مالندن بر جامع بنا ایده‌یم . شمدی جناب باری سکا قبریس آطه‌سنك یدی یوز یتمش میل ارضنده یوز یتمش پاره قلعه احسان ایتدی . نیچون عهده وفا ایدوب ده بقیهٔ عمرکی خیرات وحسنات یولنده کچیرمزسك . تیز قبریسده‌کی ماغوسه قلعه‌سندن آلنان غنائمی وزیر مدبرك قره‌مصطفی پاشادن طلب ایدوب بنم حمایه‌مده اولان سد اسلام ادرنه‌ده بر جامع انشا ایدوب علم دینه کل » همان سلیم خان خوابدن بیدار اولوب « تیز وزیری قغرك » دیدکده وزیر آصف تدبیر کاوب طوردقده « تیز لالا ، سنده اولان قبریس غنائمی مالندن بکا مال ویروب جانك خلاص ایله » دیر. وزیر حسن تدبیر ایدر: «صدقت یارسول الله ! . . . . . » سلیم خان : « نه‌دن صدقت یارسول الله دیدك؟ » دیدکده وزیر پر تدبیر ایدرکه : « پادشاهم ، اقشام جناب رسول کبریایی رؤیاده کوردم . — یا مصطفی ، سلیمه تنبیه ایتدم ، سنده‌کی مال غنائمی سلیمه ویروب ادرنه‌یه بیله کیدوب برجامع لطیف ومعبد شریف انشا ایدك — دیدی . ایشته پادشاهم ، غزا مالندن اون بر بیك کیسه غروش جمع ایتدم وبابالك سلیمان خان عصرنده اوچ بیك کیسه حاصل ایتدم . اودخی افندم رسالت پناهك اوغورینه فدا اولسون . اما پادشاهمه قبریس غزاسندن اوچ بیك کیسه وندیك قرالنك صانمارقه مهریله بوندوقاتی ممسك التون هدایا کتیردم . پادشاهم آنلری دخی ادرنه‌یه کیدوب مصروف ایده‌سك . » وزیر پر تدبیر مذکور خزینه‌لری پادشاهه تسلیم ایدوب ٩٧٢ تاریخنده جمیع عساکر اسلام ایله ادرنه‌یه داخل اولوب آنده مشاوره ایلدیلر . ینه رسول الثقلینی سلیم خان واقعه‌سنده کوروب « جامعی شوقواق میداننده بنا ایله » دیه جامعك اساسنی ووضع قبله‌سنی بالذات حضرت رسالتپناه اشارت ایتدیکندن ادرنه شهرنده سلیم خان جامعی محرابندن درست واسکی جامعدن راست قبله‌کاه یوقدر. آنده نیجه یوز بیك آدم جمع اولوب بسم‌الله ودعا وثنا ایله اوچ بیك عدد قربان تمل یرنده حاضر ایدوب سعد ساعت دخول ایدنجه تکبیر ایله جمله قربانی ذبح ایدوب اساسنه مباشرت اولنمشدر . معمارسنان لساننده بدأ تاریخی بودر :

قال معمارالسنان تاریخه صار (فضل‌الله) تاریخ الاساس

سنه ٩٧٢

جامع معمار ومهندس کامل ، استانبولده سلیمانیه ، شهزاده جامعلریله نیجه‌صو کمرلرینی انشا ایدن قوجه معمار سنان ابن عبدالمنان اغانك کار دستیدرکه تحریر وتوصیفنه جرأت اولنور . بوجامع زیبا شهر ادرنه‌ده بر واسع پشته اوزره سنك تراشیده ایله بنا اولنمش چار کوشه برجامع رعنادر . قبله قپوسندن تا محرابه وارنجه درون جامع طولاً وعرضاً یوز سکسانر آیاقدر . درون جامعده درت عدد چارپا عملی ستونلر اوزرینه بنا اولنمش وافلاکه سرچکمش برقبهٔ عظیم سربلند واردرکه کویا قبهٔ افلاك نه‌طاقدر . معمارسنان مرحومك قول صحیحی اوزره بوقبهٔ عظیم استانبولده‌کی ایاصوفیه قبه‌سندن کامل التی ذراع ملکی قدیٔ درینددر . دائراً مادار اطراف قبه‌ده آندن درت ذراع واسعدر . حتی بوحقیر ینه اعتماد ایتمیوب سلیمیه قبه‌سی ایچنده اولان قنادیل طبقه‌سندن — که مذکور قبه‌نك پروازه‌سی برابرنجه‌در — ایاقلایوب قبه‌نك دائراً مادارینی آیاصوفیه نککندن زیاده بولدم . اما درینلکنی تجربه ایده‌مدم . اما شوراسی مسلمدرکه ایاصوفیه قبه‌سی جامع ایچنده‌کی دوشه‌مدن تاقبه‌نك علم یرینه وارنجه حسابه آلنورسه جمیع جامعلردن عالی قبه‌در . فقط براز یصیجه‌در . بوقبه‌نك ایچنده مذکور درت عمود پایه‌لردن بشقه درت عدد عملی پایه‌لر دخی واردر . اما آنلر درون جامعده طوران درت پایه کبی میدانده دکللردر . چار کوشه‌ده‌کی دیوارلره متصل پایه‌لردر . بوپایه‌لرك کوشه‌لرنده دیواره متصل کونا کون عبرتمون جزؤ خوان کرسیلری وارکه هربری مرمر خامدن یاپیلمش مشبکلی برر مقصوره‌جکدر . قبهٔ کبیر آلتنده جمله سکز عدد کمرلردرکه کویا هربری برر قوس قزحدر . قبه دخی بوکمرلر اوزره واقع اولمشدر . بوکمرلر آلتنده جامعك یمین ویسارنده وقبله قپوسی ایچره جمله یان مقصوره‌لریدرکه جماعت چوق اولنجه بورالرده‌ده عبادت اولنور . حاصلی بوسلیمیه‌یی کورمك ایسته‌ین استانبولده تحت القلعه‌ده‌کی رستم پاشا جامعنی کورسونکه همان اول طرح اوزره مبنی بر جامع کبیردر ؛ اما رستم پاشا جامعی بوندن کوچکدر . بونك محرابی بر آلچق نیم قبه ایچنده هند صدفکاریسی مثال بر فسونکاری محرابدرکه کویا سیواس ایالتنده کسکین قضاسنده‌کی شیخ‌شامی حضرتلرینك

محرابیدر . منبرینك مدحنده ایسه لسان بحق قاصردر . استاد خرده کیرو کوه‌کن ، نقاب مرمر بر هزار فن بومنبر منیفه اویله بر تیشه ودرفس نقاب واجه اورمشکه کویا قره‌دکز ساحلنده‌کی سینوب قلعه‌سنده‌کی سلطان علاءالدین جامعنك منبریدر . آنك وبوسلیمیه منبرینك مثلی بوکهنه رباط وارض دوارده بنا ایدلمامشدر . جامعك تا اورته‌سنده ستونلر اوزره بنا ایدلمش چار کوشه‌مؤذنان محفلی لطیف بر مقامدر . بومحفلك تحتنده‌کی برحوض شادروان دوکای زمان جاری وروان اولمه‌ده‌در . بعض عطشان ایله تجدید وضوء آرزو ایدن مؤمنان بووالردن ایچوب وآبدست آلوب عبادت بمستعان ایدرلر . بویله حوض عظیم بر بوراده برده بروسه‌ده‌کی ییلدیرم بایزید خانك اولو جامعنك ایچنده واردر . بوجامعك چار کوشه دیوارلرنده ایکی یوز اللی عدد جام بللور ونجف موران واردر . شمس عالمتابك شعله‌سی بوجاملره منعکس اولدقده درون جامع نور اندر نور اولور . بعض روزنلری اوزره (الله نورالسموات والارض . . .) آیتی تحریر اولنمشدر . هرروزنده درلو خرده‌کارلق وصنعت واردر . بونده اولان مصنع آویزه‌لر وکونا کون قیمتدار آصقیلر پك بهادادر . چار اطرافنده تا قبه پروازینه وارنجه اوچ قات قنادیل طبقه‌لری واردر . لیالیٔ مبارکه‌ده اون ایکی بیك عدد قندیل چراغان ایدیله‌رك جامع شام ، شام شاقیر . بوزینت بردیاره مخصوص دکل ، مکر استانبولده‌کی سلطان احمد جامعی ایله قدسده‌کی مسجد اقصا اوله . اما بوسلیمیه‌ده اولان قره حصاری حسن چلبی‌نك خطلری مکر استانبولده‌کی سلیمانیه جامعنده اوله . اما بیچاره خطاط حسن چلبینك بوجامع قبه‌سنك تا عین الفعلنه آیت تحریر ایدرکن چشم نرکسنك برینه کرج غباری دوشوب « آه کوزم ! » دیه جان هولیله یاننده حاضر اولان سفال ایچنده قلملری غسل ایده‌جك کرچلی صو ایله چشم غزالنی غسل ایدنجه اوبر کوزی دخی ییشوب بی بصر اولماسنه سبب بوقبه‌ده‌کی عرض مهارتی اولوب کمال ومعرفتی آنده ختام بولمشدر . اما حقاکه قوجه حسن چلبی علم رسمده ید طولاسنی عیان وبیان ایتمشدرکه هرخطی آیة من آیات الله درجه‌سنده‌در . بعده سلیم خان

عدالت ایدوب حسن چلبی‌یه باب همایون وظیفه‌لرندن بر ، یوم ایکی عدد سکهٔ شریفی وظیفه احسان ایدوب بقیهٔ عمرینی آنکله آخر ایدرك استانبولده ابا ایوب انصاری مقابله‌سنده‌کی ربطه‌ده چاوش باشی جامعی ساحه‌سنده استادلری (احمد قره حصاری) جنبنده آسوده‌درلر .

در وصف حرم سلیمیه — بو حرم جمله بیاض مرمر خامدن اویله هموار فرش ایدلمشکه کویا بر بیاض صحرادر . طولاً وعرضاً یوز سکسانر آیاقدر . جوانب اربعه‌سنده یکرمی آلتی عدد ستون کونا کونلر واردرکه اکثری موره دیارینه قریب (آتینه) ده « تماشالق » نام یردن کلمه‌در . بعضیسی دخی قبریس جزیره‌سندن وبعضیسی خداوندکار سنجاغنده‌کی آیدنجق نام قصبه‌دن کلمشدر . هربرینه برر مصر خزینه‌سی صرف اولنوب یوز بیك درد ومحنت ایله کتیرلمش وبو جامع حرمنك یان صفه‌لری اوزره دیزلمشدر . بوعمودلرك فوقنده یکرمی درت عدد مدور قبه‌لر واردر . اما منقش دکلدر ، هپ ساده کوزلی سنك نخشوانی مثال قبه‌لردر . اما قبه آلتنده‌کی کمرلرده اولان کونا کون احجار ذی‌قیمتك بری برینه شدت امتزاجنی تماشا ایتدیکمز بنالرك برنده کورلمامشدر . بوحرمك جانب ثلاثنده اون عدد مصنع قپولر واردر . هربرندن بشر و آلتیشر قدمه نردبان ایله چیقیلور وینه جوانب ثلاثه‌سنده یکرمی آلتی عدد پنجره‌لری وارکه طشره‌ده بیوك حرمه ناظردر .

سلیمیه‌نك مناره‌لری — بوجامع بی قرین ومعبد بهشت آیین اویله برخلد بریندرکه چار کوشه‌سنده‌کی درت عدد عبرتنما مناره‌لری چار رکن اعظم کبی واقع اولمشدر . قبه وکاسهٔ نیلکون بومناره‌لرك تا وسطنده اولوب قبه‌یه بر مناره دیکرندن بعید دکلدر . حساب پرکار ایله یاپیلمش بر چرپیده اولوب دردی دخی اوچر شرفه‌لی منارهٔ سرآمدلردر . بودرت مناره‌دن ایکی یان قپولری دیبنده‌کی منارتین اوچر یوللیدر . یعنی آشاغیده‌کی قپودن اوچ مؤذن کیروب هربری برر یوله عروج ایدرك اوچ طبقه‌ده بردن الصلا دیدکلری حالده بری برلرینی کوره‌مزلر . بویله ایکن اویله اینجه مناره‌لردرکه هربرینی ایکیشر قتا آدملر در آغوش ایتسه‌لر قوجاقلاماق ممکندر ، تا بومرتبه رقیقدر . اما قبله

دیواری کوشه‌لرنده اولان مناره‌لرك ایکیسی ساده‌جه بر یوللیدر . لکن قد وقامت وکار وصنعتده یکتادرلر . درت مناره اوچر شرفه‌دن اون ایکی طبقه ایدر . بوده سلطان سلیم خان ثانینك اون ایکنجی عثمانلی پادشاهی اولدیغنه اشارتدر . هر شرفه‌سنك دیوارلری اویله مشبك اولمشدرکه کویا استاد مقراص ایله خطای کاغدینی اویمش ! دردنیه دخی ایکیشر یوز اوتوزر قدمه‌لی نردبانلر ایله عروج اولنور . اما ایکی مناره‌نك اوچ یوللی اولمغله هر برینك ایکیشر یولی زیاده اولوب طیبی دیکرلرندن دردر یوز آلتمشر آیاق فضله‌لری اولور . بوتقدیرجه اوچ عدد یولده بر مناره‌نك آلتی یوز طقسان قدمه‌سی اولمش اولور . غرابت بونده‌که شهر ادرنه‌یه کیرمك ایچون دوت طرفندن درت عدد شهراه عظیم واردر . هر قنغیسندن ادرنه‌یه کیررسه‌ك بو سلیمیه جامعنك درت مناره‌سنی ایکی وشرفه‌سنی‌ده آلتی کوررسك ، یقینه کلسه‌ك بیله ، مادام که شهراه اوزرنده‌سك ، بویله کوره‌جکك بی اشتباهدر . بوکونه بر هندسه اوزره طرح ایدلمش بنالردر . اما درون شهر شهراهلری محرف ومزاوا اولمغله اورالردن ینه دردر کورینور . حاصلی ربع مسکونده مثلی یوق ، تقلیدینه دخی قبول ایتمز برائر برکزیده‌درکه هر کورن « هزار احسنت ای کارونکارك مرد میدانی ! » مصراعنی ترنم ایتمکدن کندیسنی آله‌ماز . بو جامعه استاد رصاص اویله بر تخته قورشون اورتمشکه تخته‌سندن سرمو خارج دکلدر . اویله هموار وصنعتکارانه یاپیلمشدرکه رحمت باران یاغدیغی وقت بر قطره‌سی هبا کیتمیوب هپسی محرابك پس پایه اولان نیم قبه‌سی یانده‌کی چاه عظیمه ریزان اولور ، آندن جامعك طرفینده اولان آبدستك چشمه‌لرینك صهریجنده جمع اولو ، بودخی بر تماشا یریدر .

خلاصهٔ کلام بو جامع اوچ یوز یتمش بش صنعت ومعرفت اوزرینه یاپیلمش بر جامع قویدر . هر معرفتی آیری ، آیری بیان ایتسه‌ك حقنده آیریجه بر مجلد یازمه‌مز لازم کلیر . حتی پدرمز مرحوم سر زرکران درکاه عالی یعنی (درویش محمد ظلی) بو سلیم خان جامعنی بنا ایدن معمار سنان آغزندن استماع ایلدیکی شو فقره‌یی حقیرده حکایه بیورمشلردر : « قرق یدی

جامع سلاطین یاپدم ، یوز قرق مسجد ، اوتوز خان سلطانی ، یوز قرق سرای اعیان ، یوز یکرمی کوپری ، یدی عدد صو کمرلری ونیجه بیك خاندان واشراف وکبارا ماکنی انشا ایدوب علم هندسه‌ده نیجه صنعت اجرا ایلیه‌رك فرید عصر اولدم . قالفه‌لکمی استانبولده‌کی شهزاده جامعنده اجرا ایتدم ، استادلغمی‌ده سلیمانیه جامعنده تکمیل ایتدم ، اما جمله مقدورمی بو سلیم خان جامعنه صرف ایدوب یدطولامی عیان وبیان ایلدم . بیلدیکمز جهانك معمار ومهندسلری وار مقدورلرینی صرف ایتسه‌لر بویله بر اثر عظیم بناسندن عاجز اوله‌جقلردر . هیچ بر پادشاه‌ده بو قدر مال فراوان بذل ایتمکه جرأت ایده‌میه‌جکدر . »

مصارف جامع سلیم خان — بو جامعك ابتدا تملنه ناظر نظار اولان مؤید پاشانك سلیم خانه تلخیصی اوزره سردار مصطفی پاشادن آلنان غزا مالیله جمله یکرمی یدی بیك یدی یوز آلتمش کیسه کیتمشدرکه عیناً کوریلوب تحریر اولندی .

بو سلیم خان جامعنك اوصاف وحالاتنی بو مرتبه تحریر ایتمه‌دن مرادو مرامم بو حقیر علم معماری وکار مهندسیدن سهل خبردار اولدیغمز حیثیتیله شهر ادرنه‌یه هر کلدکده بو جامع عبرتمونی نظر امعان ایله سیر ایلدیکمدن علی قدر الامکان اوصافنی مکملجه بیان ایتمکدر . بو بابده پدر عزیزمك بر حکایه‌سنی‌ده نقل ایده‌یم .

حکایهٔ پدر عزیز — پدر بزرکوارمز درویش محمد ظلی مرحوم بو جامع صاحبی سلیم خان عصرنده قبریس فتحنده قاییکیت بولنوب شیخی (جان پاشا) نك مؤذن باشیلغی وکاهیجه امامانی خدمتلرنده بولنوب بعد الفتح اول غزای پر مسرتده تاماغوسه قلعه‌سندن ابتدا یورویشده فتح اذانی قرائت ایدوب کابانك محمدی‌یه رها بولدیرمشدر . اول تقریب بعد الفتح آستانه‌یه کلوب جمع وزرا ووکلا وغیری سرکارده اولوب‌ده قبریس فتحنده بولنانلر حضور شهریارده خلعت فاخره وارتفاع تدر ایله بهره مند اولدقلرنده ابتدا غزا وفتح اذانی تلاوت ایتدیکیچون پدرمز دخی خلعت فاخره کیدیکی وقت حکمت خدا وقت ظهر ایمش ، او آن سلیم خان حضرتلری بیورمشلرکه : « کشی ،

ابتدای فتحده برج وبارو اوزرنده اوقودیغك فتح اذانی کبی بر اذان اوقوده استماع ایدملم » هماندم پدرمز دم داوودی وطرز بلالی اوزره مقام حجازدن بر بلند اذان محمدی اوقورکه جمیع حضار مجلس استماع ایدوب تازه جان بولورلر . همان اول آن سلیم خان پدری بر خط شریف ویرلیغ بلیغ همایونیله ویومیه ایکیشر آلتون وظیفهٔ معینه‌سیله ادرنه‌ده بنا اولنان بو سلیم خان جامعنه تمل مؤذنی ایدر . ٩٧٦ سنه‌سنده تمام اولنجه پدرمز بو جامع پرنور خدمتنده اولدیغندن جمیع اوصاف واحوالی بو حقیره نقل وبیان ایتدیکیچون ستایشنه زیاده‌جه اهتمام کوسترمشمدر . حتی ایلکین تمل واساس تاریخی اولان :

قال معمار السنان تاریخه صار (فضل‌اه) تاریخ الاساس

سنه ٩٨٢

ایله تاریخ اتمام اولان

(فضل یزدان) کان تاریخ التمام

سنه ٩٧٦

مصراعنی پدرمزدن ایشیدوب قرق سنه صکره بو سیاحت ایله ادرنه شهرینه کلدیکمزده بو تاریخلری دوزهٔ عالیسنك عتبهٔ علیاسی اوزره مسطور بولمشزدرم . پدر پك ضابط احوال ایدی رحمة‌اه علیه . زیرا پدرمز سلیمان خانلی ایدی . سکتوار غزاسنده دخی بیله ایدی ، اکری فاتحی محمد خان ثالثله دخی بولکده اکری غزاسنده‌ده بولنمشدر . او زمان قیومجی باشیلق خدمتنده ایمش . زال زمانه اولمغله جمیع وزرا ووکلا ، علما وصلحا ومشایخك مرغوب ومقبولی ایدی وکندولرینك بر چوق یادداشتی واردی . آنلرك پدرلری یعنی جد مبارکمز دخی (دمیرجی اوغلی قره احمد بك) اولوب ابو الفتح ایله استانبول فتحنده بولنمش ایدی . جدمز یوز قرق یدی سنه معمر اولوب کوتاهیه‌ده زره‌کن محله‌سنده‌کی خانه‌مز اوکنده مدفوندر . پدرمز دخی یوز اون یدی یاشنده مرحوم اولوب جلوس ابراهیم خانده دفن اولنمشدر . حقیر کمتر قله قپوسی مولویخانه‌سی مزارستانده قبر شریفلرینی تاریخلریله عیان وبیان ایتمشزدر . رحمة الله علیه ... بو درازپرملالدن مرام اولدرکه دده‌وپدرمزدن بو حقیر کمتره ارث ایله اوچ یوز سنه‌لك سرکذشت وسرانجاملر انتقال ایتمشدر .

پدرمزدن استماع ایتدیکمز اوزره یازسه‌ق بو سلیم خان جامعنك ذهابنجه اوصافی واردر . اما بز مختصر قیلدق . خیر الکلام ماقل ودل ...

اما حکمت خدا ، سلیم خان جامعنك اتمام اولندیغنی ایشیدوب او کیجه حضرت رسولی منام عالمنده ، کورر اکا « یا سلیم ، جامعك تمام اولدی ، ادرنه طریقیله جمعه‌یی علم دیبنده قیلمق ایچون کل » بیوررلر . همان استانبولدن ادرنه‌یه عازم اولوب ایکی کون صوکره شکسته خاطر اوله‌رق اوچنجی کونده چورلی نام محلده مرحوم اولور . سلیم خانه او جمعه‌یی کندی جامعنده ادا ایتمك مقدر اولمیوب آخر جمعه‌ده جمعه نمازی نعش شریفی ایاصوفیه‌یه نقل ایدیله‌رك اوراده قیلنوب دفن اولنور . تربه قپوسی اوزرنده بو آیت شریفه محرردر (الا من اتی الله بقلب سلیم [1])

(جامع سلیمان خان) « طاشلق جامعی » دیمکله معروفدر . اولجه زاویه ایمش . بعده سلیمان خان بونی وزیری محمود پاشا روحیچون بر جامع لطیف ایتدیرمشدر . بر قبهٔ عالیلی وبر منارهٔ سر آمدلی جماعت کثیره‌یه مالك جامع لطیفدر . اما اویله مکلف وبیوك جامع دکل .

(دفتردار قره مصطفی پاشا جامعی) بر قبهٔ عظیملی ، موزون مناره‌لی ، جماعت کثیره‌یه مالك کان علما وصلحا جامعدر . (چلبی جامعی) بو ایکی جامع سلیم ثانی عصرنده سلیمیه بنا ایدیلیرکن معمار سنان اوسته واسطه‌سیله یاپیلمشلردر . (خصکی سلطان جامعی) یکی مصطفی پاشا کوپریسی باشنده اولوب معمار

[1] سلیم خان ثانی حضرتلرینك کیفیت وفاتلرینی عثمانلی مورخلری هپ « یکی یاپدیردیغی بر حمامده دوشمه‌لرندن » دیه کوستریورلر . اولیاچلبینك بیاناتی بوکا منافی ایسه‌ده بوده ینه « نقل مسموعات » نقطهٔ نظرندن یازلمشدر صانیرز . اصل مهم جامعك تاریخ اساسی اولان (فضل الله) بالحساب (٩٧٦) یی کوستردیکی حالده اولیا چلبینك (٩٧٢) رقمنی آتمه‌سی وینه تاریخ اتمامی اولان (فضل یزدان) ٩٨٢ یی یعنی تمام سلطان سلیم ثانینك وفاتی سنه‌سنی کوستردیکی حالده بوکاده مومی الیهك ٩٧٦ رقمنی آتمه‌سیدر . بو ذهول ینه مستنسخه ویرلمك ایجاب ایدر . یعنی اصل تاریخ اساس اولان ٩٧٦ یی تاریخ اتمام کوسترمش وتاریخ اتمام اولان ٩٨٢ یی ده تحریف ایدرك ٩٧٢ ایدوب تاریخ اساسی وضع ایله‌مشدر . فضولی مرحومك ناسخلردن اوشدتلی اشتکاسنی - بو کبی اجیق خطالری کوردکچه - پك بجا بولویورز .

سنان بناسیدر . (نقطه‌جی جامعی) جماعت کثیره‌یه مالکدر. (اسکی علی پاشا) بانیسی چارشی صاحبی علی‌پاشادر . بونی‌ده معمارسنان انشـا ایتمشدر . (بکلر بکی جامعی) غایت‌مفرح وخوبدر. (لاری جامعی) کار قدیمدر. (جزری‌قاسم پاشـا جامعی) ، قفسـلی قپو قربنده (الحاجی الیاس جامعی) جمـاعتی چوق وزیارتکاهدر. (میخال بك‌جامعی) میخال کوپریسی اوزرنده جره‌ن طرفه کیدرکن صول طرفده برجزیره اوزره طرز قدیم برجامع روشندر. حرمنك قپوسی تامیخال کوپریسی اوزره واقع اولمشدر . قبله قپوسی اوزره تاریخی : (فی سنة خمسة وعشرین وثمانمأة ٨٢٥) دیه تحریر اولنمشـدر . کرك بوجامع، کرك میخال کوپریسی ابو الفتحك پدر بزرکواری قوجه مرادخان عصرنده انشا ایدلمشدر .

درستایش خیرات عجیبه — شدت شتاده‌بو ادرنه شهرینك جمیع جامعلرینك ابدستخانه وموصلقلرنده جانب وقفدن صیجاق صو جریان ایدوب جماعت کثیره حضور ایله ابدست آله‌رق عبادت ایدرلر. عجیب‌خیرات‌عظیمدر.

نتیجهٔ کلام نفس ادرنه‌ده مراد خان رابع فرمانیله آواره زاده تحریریله معبدکاه وخانه اولان محراب جمله زاویه‌لریله بیـك یدی یوز محرابدر . اون دردی جامع سـلاطین ، اوچ یوزی جامع وزرا واعیـاندر . تحریر اولنان جامعلر هپ قورشونلی واعیان جامعیدر .

ادرنه‌نك مسجدلری — اولا (خضرلق مسجدی) قدیم عبادتخانه‌در . (سفر شاه) سلطان بنا ایلمشدر . بعده غازی خداوندکارك انشـا ایتدیکی معبددر . تیمور طاش پاشـا مسجدی ، قزل منـاره مسجدی وسائره کبی .

ادرنه‌نك مدرسه‌لری — (مرادیه مدرسـه‌سی) معمور ، اوقافی کثیر ، مشهور افاق مکان قطب اسحق اولان دارالتدریس عتیقدر .

(مدرسـهٔ ییلدیرم خانیه) اوقافی ضعیفدر . مدرسـهٔ موسی چلبی ابن ییلدیرم بایزید خان ، مدرسهٔ چلبی سلطان‌محمد خان ، مدرسهٔ قوجه مرادخان معمور ومشهور مدرسه‌در . مدرسهٔ اوچ شرفه‌لی ، مدرسهٔ عتیق ، مدرسـهٔ کوچك‌چلبی ، مدرسهٔ حسـامیه ، مدرسهٔ چوقه‌جی حاجی ، مدرسـهٔ انباریه

قاضی غایت معموردر . (مدرسهٔ کمال پاشا زاده) بومدرسه‌ده جنیلر برحجره ضبط ایلدیکندن برفرد کیرمکه قادر اوله‌میوب نیجه سنه‌لری بابی مسـدود قاله‌رق خالی و معطل طورردی . آخر سـکز یوز سکسـان سکز تاریخنده سلطان بایزید ولی عصرنده کمال پاشـا زاده احمد چلبی طالب‌علم ایکن ادرنه شهرینه سیاحتله اوغرایوب بوشهرده مکث ایله برمدت تحصیلده بولنمغی آرزو ایتدیکندن برجای‌قرار پیدا ایلمك مرادایدوب تصادفی اوله‌رق بومدرسه‌یه کلیر . درسعامدن برحجره طلب ایتدیکنده «منلا ، مدرسه‌مزده خالی‌حجره یوقدر. آنجق برحجره‌مز بوش اولوب آنی‌ده جنیلر ضبط ایلدیکندن کیمسه کیره‌میور . کیرنلرده آنجق برکیجه یاته‌بیلوب ایرتسی کون نعشی چیقاریلیور» جوابنی آلیر . کمال‌پاشا زاده‌ده: «سلطانم لطفاً اول حجره‌یی بزه احسان ایدیکز. جنابکزدن تیمناً وتبرکاً برمقدار درس کوره‌لم» دیه اصرار ورجایه باشلار . مدرس : «اوغلوم ، سندن دریغ ایتم . بیوریکز، فقط ایشته سویلدیکم کبی کیرنلرك حاللرینی کوردك وهم‌ده مکرر کوردك. سویلدم‌یا، ایرتسی‌کون‌نعشی طشره‌یه چیقیور» دیر . کمال پاشـا زاده ینه «هرچه‌باد آباد اول حجره‌یی بزه صدقه بیوریکز. جناب‌حقه‌توکلم تامدر. البته بوفقیری رد ایلمامکزی استرحام ایلرم» دیه کمال درجه ابرام والحـاح کوسترنجه مدرس افندی طیـانه‌میه‌رق برحال اضطرابده: «اوغلوم، سزبیلیرسکز. ایشته حجره‌نك مفتاحی. فقط شونی رجا ایدرم‌که شوقدر قونوشدق، کورشـدك هرنه‌قدر برقاچ دقیقه‌دن عبارت ایسـه‌ده حقی عظیمدر . آخرت حقنی حلال ایدیکز ، اوله‌که جنـاب مولی یارین‌ده کورشمك نصیب ایلیه» دیر .

کمال‌پاشا زاده مدرس ایله حلاللاشوب بسم‌الله‌ایله حجره‌نك قپوسنی آچار، پوست اوزرینه اوطورر. بعدالعشا بوابان ومدرس کمال‌پاشا زاده‌نك حجره‌سی اوکنه عادت قدیمه‌لری اوزره بر تنشـوی وبرتابوت وغیری لوازمات میتی آماده ایدرلر .

حکمت ربانی نصف‌اللیلده کمال‌پاشازاده درسله مشغول‌ایکن همان دیوارك قبله طرفی ایکی شق اولوب برپیر ناتوان النده برمحبوب جوان اولادیله نمایان

اولوب «السلام علیك» دیر . کمال پاشا زاده «وعلیك السلام» دیوب نیجه
کونا قیل وقالدن صوکره «ای اوغل بواولادیمی سکا الله اماتی ویردم . بوکا
علم تعلیم ایدوب شرائط صلاتی اوکره‌ده‌سین» دیوب کیدر . کمال پاشا زاده
بسم الله ایله اول معصوم پاکه تعلیم قرآن ایدوب کندی شغلیله مشغول اولور .
تا وقت شافعی اولدقده ینه دیواردن اول پیر ظاهر اولوب ایدر : «ای اوغل
الله سندن راضی اولسون . سعادت دارینه نائل اوله‌سین . بن اجنه ملکلرندن
(عصفائل) نام ملکم . هرچندکه بوحجره‌یه کلوب مکث ایدنلره اولادمی امانت
ویریر کیده‌رم . آنلر الله امانته خیانت ایدوب اوغلومه دست درازلق ایدرلر .
بن دخی انلری قتل ایدرم . شمدن صکره وار ، سکا جمیع علوم غریبه وعجیبه
منکشف اولسون . مفتی الثقلین اول . بوبایزید اوغلی سلیم نام برهمام مصرفاتحی
اوله‌جقدر ، آنکله مصره کیدوب آنده بنم بربرادرم ملکدر ، آنده دخی اجنه
صول طرفکدن بنی آدمه صاغ طرفکدن شیخ الاسلام ثقلین اول . دنیا
چرکابنه طمع ایتمه . هرصباح سجاده‌ك آلتنده بیك آلتون بولوب فقرایه تصدق
ایله» دیه دعا وثنالر ایدوب اولادینی آله‌رق ینه دیواردن غائب اولور .

کمال پاشا زاده علی الصباح طشره چیقنجه کوررکه قپوسی اوکنده امام
ومؤذن وجماعتلر تابوت حاضر ایدوب صو اصی ایتمشلر . کمال پاشا زاده‌یی
کوردکلرنده وله وحیرت ایچنده قالوب شکر یزدان ایدرلر . کمال پاشا زاده
کشف راز ایتمیوب تکمیل فنون ایدوب اویله عالم وفاضل ومتفنن برذات
اولدی‌که فرید عصر ایدی .

حقا که مفتی الثقلین اولوب آخر سلیمان خان غازی عصرنده مصر
قاضیعسکرلکندن معزول اولوب اسلامبولده شیخ الاسلام ایکن دارسلامی
سلاملایوب ادرنه قپوسی خارجنده تیمور شبکه ایچره اوستی مکشوف بر
مرقد منورده مدفوندر .

مصروع اولان جانلر یدی جمعه ایرتسی علی الصباح زیارت ایدوب خاك
پاکندن سهل تناول ایدرلر . بامره تعالی صحت بولور .

بوذاتك ارتفاع قدرینه سبب (ادرنه) ده کی بوحجره‌در . الآن اول

حجرهٔ سلطان مسدوددر . زیارتنه وارمغه بیله جرأت ایده‌مزلر . بویله
برمخوف حجره‌در . آندن (مدرسهٔ طاشلق) ، (مدرسهٔ پیرمحمد سراج ابن
رمضان) مشهور رمضان اوغللرندندر . فقط مدرسهٔ سراجیه نامیله مشهوردر .

متعدد دارالقراسی اولوب اون درت عدد سلاطین جامعی ، مدرسلری
وشیخ القرا جمع اولوب علم حفظ ، علم ابن کثیر ، سبعهٔ عشر ، علم تقریب کورولوب
کتاب جزری ، کتاب شاطبیه ، ابیات تلاوت اولنوب مأخذلریله ، قارئلریله
تحقیق وتدقیق ایدیلوب علم قرائته بغایت اعتنا ایدرلر .

دارالحدیث — ادرنه‌نك دارالحدیثی دخی چوقدر . جمله‌دن مکلف ومکمل
رصاص ایله مستور کارکیر بنا ومعمور بولنان سلطان سلیم ثانی دارالحدیثیدر .
فضلاء دهردن محدث ومفسر درسعاملره مشروط بردارالحدیثدر .

مکتب طفلان ابجد خوان — اولا اون درت عدد سلاطین جوامعنك
هر برنده برر مکتب اطفال واردر . هرسنه عید شریفده بومکتبلرده
اوقویان جکرکوشهٔ امته بررقات لباس وصره وعطیه جانب وقفدن تصدق
اولنه‌رق اول طالب علم نارسیده‌لرك ازدیاد شوق وسرورلرینه همت وغیرت
ایدولور ، اما مکتب مرادخان ، مکتب چلبی محمدخان ، مکتب سلیم خان جمله‌سندن
معموردر .

اوصاف تکیهٔ درویشان ذی شان — جمله‌دن مقدم کلبهٔ احزان سیاحان
بروبحار (تکیهٔ حضرت خضردده خنکار) کفره زماننده‌دخی تکیه‌گاه حضرت
خضر ایدی . بعده حاجی بکتاش ولی اذنیله سفرشاه دده وخضر دده کلوب
بوآستانه‌ده مکث ایلدکلرنده معمور اولدی . حالا خضرلق اسمیله مسمی مشهور
آفاق برآستانهٔ بکتاشیاندر . لکن آب وهواسی لطیف جهانما برمسیرهٔ نظیف
اولمغله شهر ادرنه‌نك جمیع ارباب معارفی وجمله اهل صنایعی تفرج ایچون بو
محله کلدکلرندن آنلرك سببیله نیجه بیك اشرای عوام جمع اولمغه باشلاینجه
اصحاب تفرجك استراحتلری منسلب اولدیغندن ١٠٥١ تاریخنده ابراهیم خان
وزیری قره مصطفی پاشایه اهالیٔ بلده عرض محضرلر کوندروب «بوتکیهٔ بکتا-
شیانده نیجه فسق وفجور اولیور . منع ودفعیچون امر پادشاهی رجا ایده‌رز»

دیرلر . رجالری قبول اولنور . فی‌الحال قره مصطفی پاشا طرفندن برقپوجی باشی قرق آیاق سنان پاشایه کلوب اودخی اولوالامره اطاعةً نیجه بیك بقال وچتال حشراتلری باشنه جمع ایدوب بالطه‌لر وفرهادی کولنکلر ایله کامل برهفته‌ده کوجله منهدم ایتدیلر . چونکه آثار عظیم و بنای قدیم ایدی . بوراسی قبل‌الفتح دخی مقام خضر دیه اعماراولنمش ایدی . بعدالفتح غازی خداوندکار حضرتلری دخی فوق‌الغایه اعتنا ایله متعدد کیلارلر، حجره‌لر، انبارلر، عمارتلر بنا ایتدیرمش ایدی. ٨٣١ تاریخنده غازی میخال بك‌اوغلی یحیی بك‌ده برطرفه قلندر خانه ومتعدد چله خانه‌لر وباغچه‌سی ایچره کونا کون مقصوره‌لر انشا ایدوب بهشته دوندردی .

بویله آبادانه قیمه‌دن کولونك فرهادی اوروب جمله قورشونلرینی نیجه یوز آرابه‌لره تحمیل‌ایده‌رك استانبولده قره مصطفی پاشا تربه‌سنه اورتدیلر. بوحال پرملالی کورن درویشان بکتاشیان اون درت عدد باقیر اوانی‌یی اذن شرعله بوستانجی باشی‌یه تسلیم ایدوب بعده جمله برآرایه کله‌رك الله‌الله صدای بلندیله بو آستانه‌نك تخریبنه سبب اولانلرك جمله‌سنه فنا کلبانکی چکوب هربری بردیاره سیاحته کیدوب تارمار اولورلر . حکمت‌خدا بوفنا کلبانکنك یدنجی کونی ابراهیم‌خان قره مصطفی پاشایی قتل ایتدیرمشدر . بعده ادرنه اعیانندن بوتکیه انهدامنی عرض‌ایدنلر جمله‌مرد اولدیلر. نیجه‌بیك اولیاءاللهك نظرکاهی بولنان بومقام عالی خیلی مدت خالی ومعطل قالوب تا که سلطان محمدخان‌رابع سعادتله‌ادرنه‌یه کلوب بومرتفع‌مکان دلکشادن حظ ایدوب برجامع‌ایله برسرای بنا اولنمسنی فرمان‌ایدوب برسنه‌ده برجامع‌عالی‌ایله برسرای‌عظیم بنا اولنمشدرکه هرجهتده اوصافی مشهوردر . بومقام دلکشانك احیاسنه سلطان محمدخان حضرتلری‌سبب اولمشدر. همان پادشاه ظل الله بوخضرلق سراینده حضرت خضرواری معمر و برقرار اوله وتکیهٔ خضرلق‌دخی‌الی آخر الدوران معمور اوله .

تکیهٔ کشته کیران یعنی کورشجیلر تکیه‌سی — آستانهٔ سید جمال‌الدین سلطاندر . بعد الفتح غازی خداوندکار جیوش اسلام رونق بولسون ایچون

بو آستانه‌یی کوربوز، توانی، زورآور، دلاور، سرور، هنرورلر ایچون بنا ایلمشدر . اما حقا که عسکر اسلامه رونق ویرمشدر .

حالا بونده اولان روم ایلی دلاورلری جمع اولوب هفته‌ده برکره جمعه کونی یتمش سکسان چفت یاغه مستغرق اولمش سلفك صاحب قرانلری کبی رستم‌اقران شجیع وتوانا پهلوانان بربرلریله مصافحه ایدوب دست پوسیدن صوکره کبش مثال باش طوقوشوب کلبانك محمدی چکیلوب میدان محبتده کشته کیرلك ایتدکلرنده آدم واله وحیران ودم بسته وسرکردان اولور. حقا که پیر پرورلری اولان محمود پریار ولینك روح شریفنی شاد ایدوب جمله‌بهادران اسلامی غزایه تشویق ایدرلر . بو آستانه‌نك زمینی سنك سیاه‌وار یاغ‌ایله‌ملمع برمیدان عربده‌در .

اهل اولمیان آدم ایاغنی باصمش اولسه او ساعت قفاسی یره کلیر . اماایکی میدان شجاعت ارلری پا برهنه وبی پیراهن بو میدانده ایکی اوچ ساعت بو یاغ اوزره البشتی ایدرلر. دکمه حال بربرینه‌غالب کله‌میوب اوچیوز التمش بند حیلهٔ پهلوانیلرینی اجرا ایدرلر . البته برلعب ایله خصمنك‌یا کسه بند خانه‌سندن، یا کوند آتماسندن، یاشیرازیدن، یا اسمانشندن، یا صارمادن، یاکسمه‌دن، یا ترص کبجدن، یا قواق دیکمه‌دن ، یا طاشلامه‌دن، یا جزایر صارماسندن، یا قره قوشدن، یا هوالمه‌دن ، یا کرتدن، یا بوغمه‌دن ، یاشقیدن ، یاقپان آتمه‌دن الحاصل بو حیل کشته کیرانك بریله عمل ایدوب خصمنك بر محلنی غافل بولوب آندن آتوب انتقام‌آلور . زیرا پهلوانلرعندنده زوربازو ارلکدر . اما حیله ارلکدن ارلکدر. زیرا اناالر لساننده ارلك‌اون، طقوزی حیله دیمشلر . حقا که بویله‌در. اهل سفر اولوب‌فتی اولانلره‌سلاحشورلق، کشته کیرلك الزم‌لوازمدندر . چونکه‌سنت حضرت نبویدر .

بو ادرنه تکیه‌سنده صیف‌وشتاده‌یوز چفت درویشان کشته کیران‌حاضر اولوب آیین‌پیر یاولی اوزره ادمان ایدرلر .

بو تکیه کرچه کارکیر دکلدر اما معموردر . متعدد حجره‌لری ، مطبخی ، سهل باغچه‌سی واردر . میداننده سلف پهلوانلرینك دمیردن یایلری ،

خندنکلری، کورزلری وکونا کون پسندیده کمانکش ضربلری، صالقلوی، زردسته ومطرقلری وقرقر، اللیشر قیه کان جاموس دریلرندن یاغلی کیتلری ونیجه الوان آلات پهلوانی میدان محبتلری اوزره مصلو بدر. بودرکاه کشته کیران علی پاشا چارشوسی قربنده بالق پازاری قپوسنك اچ یوزنده واقع کورشجیلر تکیه‌سیدر.

تکیهٔ درویشان حضرت جلال الدین رومی — کشته کیران تکیه‌سندن صوکره بنا اولنمشدر. قوجه مراد خانکدر. قورشون ایله مستور قباب عظیملری واردر. بوعمارت عظیم برمولوی خانه ایکن ایچروسنده خطاً بر قان اولمغله بر مناره وبر محراب ومنبر انشا اولنه‌رق بالاخره جامع اولمشدر. بعده بو جامع حرمنك شمال طرفنده بر میدان عالیده مولوی خانه، عمارت، مدرسه، درویشان حجره‌لری بنا اولنوب جانب شماله خنکار سراینه ناظر جهانما بر مولوی خانه وجوده کتورلمشدرکه ایکیوزی متجاوز درویشانی هر هفته سماع زنلك ایدوب مطربانی آیین قدیملری اوزره سکاه، دوکاه، چارکاه، پنج کاه، نوا، حسینی، بوسه‌لك، عشیران، کوردی، حجاز مقاملرینی اجرا ایدوب هر بار راست مقامنده قرار ایدرلر.

جمیع درویشانی نای زنلك ایدوب قدوملرینی دوکه‌رك سماع صفا ایدرلر. پاك وپاکیزه ارباب معارف مثنوی خوان درویشانی واردر. غایت مکلف اوقاف عظیمدر.

تکیهٔ حضرت شیخ زندانی — استانبولده قله‌سی ایچنده مدفون اولان سیدباباجعفر سلطان که صحابهٔ کرامدن اولوب هارون الرشیدك خلافتنده اسلامبول (تکفورینه) ایلچیلك ایله کلمشدر. کویاقراله شتم ایلدیکیچون مسموماً یاخود مرض زخیردن مرحوم اولمشدر. بابا جعفر تکیه‌سنه خرستیانلر بیله معتقد اولوب (حق الزیت) دییه نذرلر ویریرلر. بعده آنلرك عرق طاهرندن بو ادرنه تکیه‌سنده مدفون (شیخ زندانی حضرتلری) ابو الفتح سلطان محمد خان ایله استانبولك فتحنده بولنوب بالاط دده بلاط قپوسندن، جبه‌علی دده، خروس دده کندی قپولرندن کیردکلری کبی بوشیخ زندانی دخی زندان

قپوسندن کیرمش وجد اعظمی اولان باباجعفر تکیه‌سنی زیارت ایدوب اسکیدن قلمش قاتل ومدیونلری آزاد ایدرك پدرینك مرقد پر انوارینی آیین محمدی اوزره اعمار ایدرك صکره کندولری دخی ادرنه‌ده مرحوم اولوب اوزرینه برتکیه‌کاه شیخ زندانی بنا اولنمشدر. اکثریا فقراسی سعدی، بدوی راعیلردر. وقفی معموردکلدر. بوتکیه‌ادرنه‌شهرینك زندان قله‌سی خارجنده یول آشیری طریق عام اوزره بر کوچك تکیهٔ قدیمدر. آندن دروزشهرده

(تکیة الشیخ عبد القادر الجیلانی) بغداد بهشت آباد قربنده‌کی جیلان نام بلده‌دن طلوع ایدوب شیخ همام اوله‌رق روم وهندستانده ولوله آرا اولان قطب ربانی عارف صمدانی الشیخ حضرت عبد القادر طریقی منسوبلری ایچون یاپلمشدر. حضرت شیخ دیار عجمده‌کی کیلاندن دکلدر. بو تکیه (قورد بایری) نام محلده جنوبه ناظر بر مرتفع زمینده اولوب بر آستانه‌درکه عاشقان صادقاندن بیك عدد فقرای اهل توحیدی آلور بر توحید میدانیله آراسته ومتعدد حجره‌لر ایله پیراسته اولمش، مطبخی، کیلاری، سائر عمارتی وار معمور بر آستانه‌در. هر جمعه کونی بیکلرجه عارف باللهلر جمع اولوب توحید وتذکیر ایدرك ذوق ایدرلر. نیجه کره اهل شرع «توحید ورقص حرامدر» دیه بو طائفه‌یه‌سنك انداز طعن وتشنیع اولدیلر. فقط بونلر جمله خاموش اولوب اصلا آینلرینی بوزمیه‌رق (اذکروا الله ذکراً کثیراً) و (یا ایها الذین آمنوا اذانودی للصلوة من یوم الجمعة فاسعوا الی ذکرالله وذروا البیع) آیت شریفه‌لریله و (وتری الملائکة حافین من حول العرش) دیه توحید آوازه‌لری ایله عرش رحمانی دوران ایدرکبی دور ایدرك سماع صفا ایدوب آیین قادری ایدرلردی. نیجه کره امرلر وارد اولوب کلدیکی حالده ینه اصلا تنکلرینی بوزمیوب جناب باری‌یی برلمه‌دن بر آن آرام ایتمدیلر. مظنه واعزهٔ کرامدن صالح، عابد بر واعظ ناصحی واردر.

(تکیة الشیخ حضرت ابراهیم کلشنی) عزیز ابراهیم کلشنی حضرتلری مصردن استانبوله کلوب اورادن‌ده اذن سلیمان خان ایله ادرنه‌یه کیدرك اوراده بوتکیه‌یی بنا ایلمش وبعده مصره کیدرك اوراده ده بر تکیه شنلتمش

ووفاتنده مصرده جامع مائه قربنده دفن ايدلمشدر . بو ادرنه‌ده‌كى تكيه‌سنك خليفه‌سى دخى مظنهٔ كرامدن برذات بولنمغله بتون ادرنه اهاليسى اكا حسن اعتقاد وميل ايلمشلردر . الى هذا الآن معمور بر تكيه اولوب هر جمعه كونى جمعيت كبرا ايله توحيد ايدرلر . اوقافنك نه درجه معمور اولديغى معلوم دكلدر .

بوندن صكره (حاجى عمر اغا تكيه‌سى) اغاج بازارى قربنده تكيهٔ خلوتيدر . پيشواى طريق حضرت رضوان افندى آنده مدفوندر . اوقافى متين اولمغله آينده ورونده‌يه نعمتى مبذولدر . (تكية الشيخ حضرت مستجى زاده ابراهيم افندى قدس سره) طريق خلوتينك اولو آستانه‌سيدر . بكلر بكى جامعى قربنده شهراه اوزرنده واقع اولوب زيارتكاه عظيمدر . (تكيهٔ مؤذن سلطان) اوچ شرفه‌لى قپوسى ديبنده بر كوچك تكيه‌در ، فقراسى چوقدر . اما طريقى معلوم دكل . آنجق زيارتكاه عظيمدر . (تكيهٔ حضرت ابو اسحق كارونى) جمله فقراسى اسحاقيلردر كه سلسله‌لرى نقشبند خواجكانه منتهيدر . اوچ شرفه‌لى جامعنك محرابى اوكنده يول آشيرى بر اولو تكيه‌در . (تكيهٔ طاش كند بابا) اولو جامعك صول طرفنده يول آشيرى بر كهنه آستانهٔ اوز بكياندر . (تكيهٔ توتونسز بابا) نظركاه عظيمدر . فقط طريقى وبانيسى معلوم دكل . بو آستانهٔ معمور اغاج بازارينك شمالنده يول آشيرى بر عطفه ايچنده آبادان بر مهمانخانهٔ درويشاندر . حديقهٔ ارم آسا بر باغچهٔ شكوفه‌دارى وار . (اوچلر ويديلر تكيه‌سى) قيق محله‌سنده زيارتكاه معبد قديم اولوب مفيد ومختصردر . هر جانبندن قربان ونذراتى دست زوار ايله بى حد ولايعد كلمه‌ده‌در . (شترابلر تكيه‌سى) اشه قادين قربنده بر مرتفع يرده تكيه وزيارتكاهدر . (قره‌جه احمد سلطان تكيه‌سى ...

ادرنه شهرينك چشمه وآب روانلرى — كرچه بو شهر عظيمك صويه احتياجى يوقدر . فقط بلدهٔ قديمه اولمغله نيجه بيك صاحب خيراتلر آينده ورونده مسافرين ومجاورين ايچون محلات وچارشى ، بازار ايچره چشمه‌لر بنا ايتمشلردر . آردا ومريچدن صولر كاوب اطرافنه طاشار . (غازى خداوندكار

چشمه‌سى) اون بر يرده‌در . (موسى چلبى چشمه‌سى) ، (عيسى چلبى چشمه‌سى) ، (ييلديرم خان چشمه‌سى) ، (اسكى جامع چشمه‌سى) ، (بايزيد خان چشمه‌سى) آلتى عدددر . (چشمهٔ سلطان سليم) ، (چشمهٔ تيمورطاش پاشا) ، (قوجه مراد بك چشمه‌سى) طقوز يرده‌در . (بكلربكى چشمه‌سى) ، (صقوللى پاشا چشمه‌سى) ، (تحت القلعه چشمه‌سى) الله اعلم قوجه مراد خانكدر . (قاسم پاشا چشمه‌سى) ، (اشه قادين چشمه‌سى) .

ادرنه‌نك سبيللرى — جمله‌سنك مزينى آراشه باشنده (سليم خان سبيلى) ، اوچ شرفه‌لى قپوسى قربنده (قزلر اغاسى مصطفى اغا سبيلى) محل ازدحامده واقع اولمغله دائما عطشاندن خالى دكلدر . شاه راهه ناظر پنجره‌سى اوزره جلى ومذهب خط ايله يازيلان تاريخى بودر :

ديدى تاريخنى ايدوب اصغا   مأ كوثر اولدى دنيايه سبيل

سنه ١٠٠٠

(على پاشا سبيلى) دخى معروفدر .

ادرنه‌نك محله‌لرى — جمله (٤١٤) محله وعمارستاندر . اولا قلعه ايچنده اون درت محله واردر . اون محله‌سى روم وبقيه‌سى يهوديدر . پهلوانلر تكيه‌سى قربنده بر ، طوپ قپوسى داخلنده ينه بر مسلمان محله‌سى وار . بش محله دخى قبطى قوم لجوجى اولوب فرياد وفغانلرندن محله‌لرندن كچيلمز . بونلردن بشقه بيوك واروشده كى محله‌لر هپ مسلمان محله‌لرى اولوب باشلوجه‌لرينك اسملرى :

خنكار محله‌سى ، سراى محله‌سى ، مراديه محله‌سى ، طاشاق محله‌سى ، قيق محله‌سى ، سليميه محله‌سى ، اسكى جامع محله‌سى ، اوچ شرفه محله‌سى ، آراشه محله‌سى ، محكمه محله‌سى ، فيل دامى محله‌سى ، قاسم پاشا محله‌سى ، تيمور طاش پاشا محله‌سى ، قزل مناره محله‌سى ، اشه قادين محله‌سى ، دار الحديث محله‌سى ، قاطر خانى محله‌سى ، بكلر بكى محله‌سى ، سراجخانه محله‌سى .

ادرنه شهرنده‌كى سلاطين عثمانيه سرايلرى — اولا سليم خان جامعى قربنده قواق ميدانى نام محله‌ده (اسكى سراى) ادرنه فاتحى غازى مراد

خداوندكارك ابتدای فتحده بنا ایلدیكی سرایدر . اسكی ادرنه قراللری مانیاس قپوسی قربنده ساكنلر ایمش . بعده بو اسكی سرایی موسی چلبی توسیع ایدوب قلعه مثال برج وباروسنی بر سور عظیم كبی بنا ایتدیردی . دائراً مادار جرمی بش بیك آدیم احاطه ایدر . شكل مربعدن طولانیجه بر مهمانسرای سلطانیدر . دیوارلرینك قدی یكرمی ذراع اولوب جانب شماله آچیلیر بر عدد دمیر قپوسی واردر . بعده سلیمان خان انكروس [١] سفرلرینه رغبت ایتمكله بو سرایی ویكیچری اوطه‌لرینی اعمار ایدوب قرق بیك یكیچری‌یی آماده ایدرك آلتی بیك غلمان خاصه‌یی بو سرایده اوطورتمق اوزره بو سرای عتیق دیوانخانهٔ عالیلر وخاص اوطه ، بیوك ، كوچك خزینه ، كیلار ، طوغانجیلر ، سغرلیلر ، اوطه‌لریله آبادان ایتدی . اما باغ وباغچه‌سی یوقدر . لكن آب وهواسی زمینی مرتفع اولمغله لطیف ومعتدلدر . تاریخ بناسی ٧٦٧ سنه‌در . آستانهٔ قدیم اولمغله بونده نشو ونما بولان غلمان خاصه وسائر اندرون وبیرون خداملری البته برخوردارو معمر اولوب سعادت دارینه نائل اولورلر . قانون سلیمان خان اوزره بو سرای قدیمده اوچ بیك غلام خاص طاعت وعبادتله مشغول اولوب واوقیوب تكمیل فنون ایدرك اوچ سنه‌ده یولیله آستانهٔ سعادته كلوب مرتبه‌لرنجه یكی سرایه كیروب خدمت شهریارده اولورلر . ایشته ادرنه اسكی سرایی بویله بر نظرگاه سلاطیندر . الی آخرالزمان دست آل عثمانده معمور وآبادان اوله آمین .

(خنكار باغچه‌سی سرایی) قدیمده ادرونه قرالنك شكارگاهی بر خیابان قوری اولوب كان كل وبلبل ایدی . بعد الفتح شهید مراد خان خلقدن منزویانه طاعت وعبادت ایچون بر صومعه وجابجا بعض مقصوره‌لر انشا ایدوب بونی معمور ایدر . آندن ابوالفتح پدری قوجه مراد خان ثانی بو باغ ارم ایچره طونجه نهری كنارنجه نیجه كاخ خورنقلر ونیجه طاق طمطراقلی قصر عالیلر احداث ایدر . هر پادشاه بر اثر ایدوب بو باغ ارم مثال تا سلیمان خان عصرینه

[١ انكروس ، مجار ، دیمكدر (Honprus) دن اسمه اولسه كرك .

كلنجه‌یه قدر دولت آل عثمان ایله شرف وشوكت بولوب یوماً فیوماً ترقی وتجدد ایتمكله سلطان سلیمان آلمان دیارینه غزایه رغبت ایتمكله بو ادرنه آشیانده قیشلاردی . او اجلدن بو سرای اوقدر معمور وآبادان ایدی كه گویا روضهٔ باغ جنان ایدی .

بو باغچه‌نك زمینی ادرنه‌نك شمالی خارجنده بر پس پایه لاله‌زارده اولوب نهر طونجه اطرافنی احاطه ایتمش جزیره‌سی واسع ومحصولدار یردر . بر طرفی تا سراجخانه كوپروسنه وارنجه اوج سمایه سر چكمش درخت بید وچنار ، سرو ، قواق ، قره اغاج ایله مزین بر میشه زاردر . بو خیابان ایچره اجناس مخلوقاتدن نیجه وحوش وطیور وسائر وحشی جانوارلر واردر . بو باغك جانب جنوبی بر چمن زار صحرای عظیمدر كه باب همایونی او طرفه مكشوفدر . آنك قربنده‌كی قصر عدالتدر كه مذكور صحرانك تا وسطنده اوج سمایه سر چكمش بر ستون بالانك تا ذروهٔ اعلاسنده بر آلتون طوپ واردر . اول طوپه جمیع كمانداران وسلاحشور پهلوانان خدنك وتفنك آتوب حضور شهریارده عرض مهارت ایلیه‌رك انعام واحسان پادشاهی ایله بهره مند اولورلر . بو باغچه‌نك جانب شمالنده‌كی صحراده خاص اخورلر وگوناگون اصطبل عنتریلر واردر . بو باغك جوانب اربعه‌سنده قلعه مثال دیوارلری یوقدر . زیرا هر طرفی دریا مثال طونجه نهری قوشاتدیغندن دیواره احتیاجی یوقدر . ساده‌جه برقات بر دیوار متیندر . بوستانجی باشیسی اوچ بیك عدد باغبان ایله شب وروز دیده باندر . جانب شرقیسی اولان بر وادیٔ چمن زارده نمازگاه مؤمنان واردر . اما درون باغچه‌ده قلعه مثال حرم همایون واردر . جمله طواشیان ایله دارالسعاده اغاسی آنده خادمدر . هپسندن عالی اولان بر قصری اوج آسمانه سر چكمش بر قاعدهٔ جهانمادر كه وصفنده لسان قاصردر . یدی طبقه اولوب هر قاتده متعدد حجره‌لر ، شاهنشینلر ، فسقیه وحوضلر واردر . بعده « سلطان احمد خان قصری » واردر . آندن صوكره « مراد خان رابع قصری » معمور . لكن سلطان محمد خان رابع صید وشكاره مائل اولمغله اكثر اوقاتی بو ادرنه شهرنده امرار ایدوب ممالك اردلی ودیار المانده ایوار قلعه‌سنی وجزیرهٔ

کرید وقندیه‌یی بو ادرنه شهرندن سردار معظملر کوندره‌رك فتح ایتدیردی. باخصوص له دیارینك حصن حصینی وسد متینی اولان قانیجه قلعه‌سنی بالذات کندولری آصف زمانه اولان کوپریلی زاده فاضل احمد پاشا سرداریله کیدوب امان ویرمیه‌رك فتح ایتدی . جوانب اربعه‌یه سردار کوندره‌رك (ایلوو، چهر لجسه، اومانیچه، اشجه‌دنر، لوبنیه، هورردوق) کبی نیجه قلعه‌لری فتح ایدوب بر چوق اسرا ونیجه کره یوز بیك مال فراوانلرله ینه شهر ادرنه‌یه داخل اولوب بو ادرنه بغچه‌سنی وآق پیکار نام مسیره‌کاهی، خضرانی، حاصلی یتمش عدد باغلری معمور ایدوب ادرنه باغچه‌سی اویله اولدی‌که حالا روی ارضده اویله بر باغچه اولمیه . مکرکه نمچه چاسارینك آلمان دیارنده (پشهل) شهری باغی اوله . بو ادرنه باغچه‌سنده اولان شکوفه وازهار کل،سنبل، بنفشه، لاله،سنبل، خطایی، ریحان، یاسمن،فول،ارغوان زرین، نرکس، زنبق ، نسرین،شب بوی، شقایق، قرنفیل وامثالی مشکبوازهار بر یرده بوله‌ماز . بو حدیقهٔ خیابان نظرکاه سلطان محمد خاندر. خلاصه بو باغك وصفنده لسان قاصردر. بو صغیر کستاخانه دریادن قطره، کونشدن ذره قبیلندن تحریره جرأت ایلدم . زیرا بر قاچ کون مکث ایله انجق بو قدر حالنه واقف اوله بیلدك . کمال دقت ایله تدقیق ایتمك ممکن اولمیوب (مالا یدرك کله لایترك کله) دیه محاط علم راقم الحروف اولانی یازلدی وبو مرتبه اوصافیله اکتفا اولنوب طی کلام اولندی والسلام . اما الی هذا الآن بو باغچهٔ عبرتماده سعادتلو پادشاه ایله صید وشکاره وغزایه اماده غلمان خاصه‌دن اون ایکی بیك جرد آتلی مسلح ومکمل خدامان جوان کحیلان سوار اولوب قفادار ساطان اولورلر . هیچ بر تاریخده بو سرای شمدیکی قدر معمور اولمامشدر واوله‌ماز . الله معموریتنی الی آخر الدوران پایدار ایده . شهرك خاندان عظیمه‌لری هپ احمر کون کیره‌میت اورتولیدر . حقیر سلیمیه مناره‌سنه چیقوب شهرك اندرون وبیرونـنه نظر امعان ایله باقه‌رق قرق سکز یرده قورشون اورتولی عمارستان کوردم. بو تحریر ایتدیکمز ایکی سرای سلطانیدن ماعدا اوچ یوز قرق عدد سرای وزرا واردر . جمله‌دن (صقوللی محمد پاشا

سرایی) اوچ یوز التمش عدد حجره وقاعه‌لر، متعدد دیوانخانه‌لر،حوض وشادروان ، اندرون وبیرونـنده حمامین ایله معمور بر سرای عالیدر . واسع حولیسنده جرید میدانی واردر.(مقبول ابراهیم پاشا سرایی).(تیمور طاش پاشاسرایی)، (بکاربکی سرایی)، (بولهنکای حسین پاشا سرایی) ، (شقشقی پاشا سرایی) ، (فرخ پاشا سرایی) ، (سلیمیه معتمدی مؤید پاشاسرایی)، (رستم پاشا سرایی) ، (محمود پاشا سرایی) ، (میخال بك سرایی).(دفتردار اسماعیل افندی سرایی) ، (اکمکجی زاده احمد پاشا سرایی).(زغنوس پاشا سرایی)، (خلیل پاشا سرایی) ، (اسحاق پاشا سرایی) ، (قاضی عسکر سرایی) ، (بوستانجی باشی سنان پاشا سرایی) .

دور محمد خان رابعده معمور اولان سرایلرده بونلردر : (کوپریلی محمد پاشا سرایی) ، (مصاحب مصطفی پاشا سرایی) ،(رئیس الکتاب شامی زاده سرایی) ، (روز نامچه‌جی علی افندی سرایی) ، (وانی افندی سرایی) ، درون قلعه‌ده (یکیچری آغاسی سرایی) ، (حسن پاشا زاده‌لر سرایی) .

بونلر معلوممز اولانلری اولوب لعلکون کیره‌میت ایله اورتولیدر. امایکی واسکی سرایلر ملوك سرایی اولمغله هپسی کارکیر بنا ورصاص خاص ایله مستوردر.

ادرنه‌نك كاربانسرای ومهمانخانه‌لری — جمله اللی اوچ کاربانسرای عظیمی واردر . اولا (مرادیه)، (یلدرمیه).(محمدیه)، (قوجه مرادیه).(سلیمیه)، (بایزیدیه) لردر. (اسکی علی پاشا کاربانسرایی) ، سلیمیه قربنده (یمشجی حسن پاشا کاربانسرایی) غایت معظم وقلعه مثال بر خاندر. (رستم پاشا خانی) بودخی بنای متیندر. (یمش خانی) ، (قپان خانی) ، (بکلر بکی خانی) ، (ویران خان) ، (سوجاه خانی)، (عمارت خانی) ، (میخال خانی) .(شهاب الدین پاشا خانی) . بونلردن بیوك وخیرات حسبی (اشه قادین خانی) بو سلطان احمد خان زماننده کوچك بر خان ایمش . صکره اکمکجی زاده احمد پاشا اساسندن هدم ایدوب بر خان معظم بنا ایتدیرمشدرکه ادرنه شهرنده واستانبولده مثلی یوقدر . الا تاتار پازارجغی قصبه‌سنده مقبول ابراهیم پاشا خانی اولسه . بو اشه قادین خانی کامل ایکی یوز اوجاق اولوب حوالیسنك بر طرفنده ایچلی،

طبشلی حرم حجره‌لری وار . آخوری بیك عدد آت آلیر ، طشره‌سنده اوج آسمانه سرچکمش بر کوکرجینلکی وارکه یوزقطار قاطر آلور . جوانب اربعه‌سی صفه‌لر اولوب طشره حرمی دخی بیك عدد دوه وقاطر آلور ، کویا قلعه مثال بر خان پر مأ‌لدر . شاه راه اوزره جانب شماله ناظر بردمیر قپوسنك عتبهٔ علیاسی اوزره محرر تاریخی بودر :

تماشا ایلیوب کبی دیدی اتمامنه تاریخ   یاپلدی خان سلطان احمد اولدی بی بدل آباد

سنه ۱۰۱۸

بعد الاتمام سلطان احمد خانه هبه ایدلمش قورشونلی خاندر .

بوندن بشقه اللی اوج قدر خان تجار وسودا کرانی وار . عنقا بازرکانلری بدستان قپوسنك مقابله‌سی قربنده‌کی خانده ساکن اولور . یتمش عدد بکار خانلری وار . بشقه‌جه بواب وضابطلری اولوب اکثریا پاپوججی بکارلری ایله سائر غربای اهل سوق ساکن اولوب بربرلرینه متکفلدرلر . اما بو بکارلر خانلرنده هر کیجه سائر کاربانسرایلر کبی طبل چالنماز . اولا (بکار خانهٔ زغنوس پاشا) محکمه ایله اسکی مدرسه آره‌سنده‌در . ایچنده‌بیك قدر دیکیجی بکارلر ساکندر . آندن (بکار خانهٔ دایه‌قادین) بونده دخی پاپوججیلر ساکندر .

ادرنه‌نك چارشو وپازاری — بتون سوق سلطانیلرنده جمله آلتی بیك یدی یوز عدد دکانلر واردر . جمله‌دن قدیمی شهر اورته‌سنده (بدستان مراد خان) غایت معمور اولوب قبه‌لری رصاص نیلکون ایله مستوردر . جمیع ممالك محروسه‌نك ذی قیمت اشیاسی بوراده بولنور . درون بدستانده جمله اوچ یوز دکانچه‌لی دولاب واردر . هر برنده نیجه خزائن محفوظدر . اما بر دولاب منقش اوزره شو :

حسنك اسبابنی حفظ ایتمکه‌ای کوهر تاب   اولدیلر دیده‌لرم ایکی قاپاقلی دولاب

یتی کوزل بریازی ایله محررایدی . بوکارخانه ایچره آدم کیرسه زر وزیوردن ، کرانبها کالای تماشاسندن حیران اولوب عود وعنبر رایحه‌سندن دماغی معطر اولور . بو آستانه‌ده نیجه یوز خزائن مصریه اولدیغندن هرشب التمش عدد

پاسبانلری قنادیل چراغان ایدرك تاوقت فجره‌دك نکهبانلق ایدوب درت جانبده اولان باب حدیدلری سد ایدرلر . (اسکی بدستان) غازی خداوندکارك بناسیدر . بونده متاع ذی‌قیمت یوقدر . زیرا برایکی قبه‌سی منهدم اولمغله ایچنده حلاجلر ایشلر . طشره‌سی بات پازاریدر . یکرمی دانه قبه‌سی واردر .

درمدح (چارسوی علی پاشا) — سلیمان خان وزراسندن صاحب طبع وصاحب کرم علی پاشانك خیراتی ومعمار شهیر قوجه‌سنان اغانك بناسیدر . حقا که بونده دخی وار مقدورینی صرف ایدوب « بالق بازاری » نام قپو دینیلندن تا ایکنه‌جیلر قپوسی دینه قدر برشاهراه عظیمك طرفینه قوجه استاد اویله برچارسوی حسن طرح ایتمشدرکه وصفی ممکن دکل ، ایکی باشنده عظیم بروزنده قلعه قپولری کبی قپولری وارکه کویا هر بری مصرك باب الناصریدر . اما حقیقتده باب ناصردن قوی قپولردر . بوراده هر کیجه یوز عدد پاسبان بکلرلر . زیرا بونده اولان بی‌حساب مال فراوان دقته محتاجدر . بوسوق دلارا شمالدن جنوبه طولانیجه واقع اولوب بردمیر قپودن دیکرینه وارنجه کامل بیك آدیم شاهراهدر . یمین ویسارنده جمله اوچ یوز التمش خنپك دکانی واردر . جمله خنپکلری استاد اویله چرپی ایله بنا ایلمش که بربرندن سرمو انحراف ایلمك امکانسزدر . خنپکلر یمین ویساره جناحین وار پرآچوب طورورلر . بو چارسونك اوزلری جمله طاق کسرادن نشان ویرر طلوز ، کارکیر بنا اولوب قورشونلیدر . کشاده اولمق ایچون کمرلرك بردمیر قپاقلی پنجره‌لر واردر . پاسبانلر هر کیجه اول منفذی سد ایدرلر . بونده دخی عنقا بازرکانلر واردر :

چارسوی حسنی سیر ایتدم سراسر خواجه‌بن   بر وفا دکانی یوقدر هپ جفا بازاریدر

بیتنك منطوقی اوزره کرچه دکانلرنده متاع کرانقیمت چوقدر . فقط غایت غلو بها وار . بو چارسونك استانبولده ، بروسه‌ده مثلی یوقدر . مکر شامده‌کی سنانیه چارشیسی اوله . بو علی پاشا چارشوسنك آردنده سراجخانه برشهراه اوزره اولوب کارخانهٔ عظیمدر . آندن یکی بدستانه متصل بازار زرکران ، بازار قزازان واردر . بازار عطاران دخی حقا که نیجه کره بیك اخشاب عطریات ادویه رایحه‌سندن سیرایدن آدم معطر مشام اولور .

اوزون چارشی بازارینك طولی ایکی بیك آدیم اولوب اوزون بر شهراهدر . یمین و یسارنده بیکلرجه ارباب صنعت (الکاسب حبیب‌الله) دیوب لقمه وخرقه بها تحصیلی اندیشه‌سنه دوشمشلردر . زیرا کار دنیا بویله اوله کلمشدر . ایکنه‌جیلر ، باقرجیلر ، بالجیلر ، دمیرجیلر ، پنبه‌جیلر ، حلاجلر ، کتنجیلر ، چادرجیلر ، بالقجیلر ، بویاجیلر ، چوقه‌جیلر ، حلواجیلر پازارلری دخی واردر . سلیم خان جامعی قربنده علی پاشاچارشیسی کبی ایکی باشی دمیر قپولی شهراه عظیمك یمین ویسارنده اوچ یوز عدد خنکلی دکانلر اولوب خفاف جوانلری سجاده‌لرنده اوطوره‌رق اللرنده چوکانلریله « زرکردان پابوجی » سرکردان کمسنه‌لره ویررلر . لوندلرده‌لورطه ، قورد آغزی ، تلله‌لی ، قبه روزکار ، اولو لورطه مرادانه پابوج ویررلر . اغواته سرای پابوجی ، دوز دابان ، خنکان پابوج ویررلر . صبیانه اورته آیاق ، کوتاته ، صایشی ، قبادی ، اورته لورطه ویررلر . آقچه‌سی آز اولانه فورطه ویررلر . قادینلره یاشماق ، آلجه ادك ، [١] اچ ادك ، طیش ادك فلار وترلك ادك ویررلر . بوکونه کار اولنور . پاك وپاکیزه بنا مفرح دلکشا بر بازاردر . جمله قبه‌لری سراپا اطلس نیلکون وار کوك قورشون ایله مستور بر خفافخانهٔ معموردر که ادرنه شهرینك آب روییدر . قرق بر سنه سیاحتم اثناسنده بوحقیر بردیارده مثلنه تصادف ایتمدم . ماه تموزده بغداد سردابلری کبی بوز پاره کسیلیر بر آرامکاه چارشیدر . جمیع ارباب معارف وکبار اعیانك جلوه‌کاهی ومقریدر . بعده اکا قریب « کوچك آراسته » بویله کارکیر بنا خفافخانه دکلدر . اما مزین ولطیف چارشیدر . بالاده ذکر اولنان سوق سلطانیلردن هرکس اصنافیله برر طرفه واقع اولوب شیخلری ، نقیبلری ، ییکیت باشیلری ، کتخدا وچاوشلری واردر . بوچارشی وبازارلرك دکانلری سلف پادشاهلری زماننده ترتیب اوزره بنا ایدلملکه هردکانك اوکنده طاش عمودلر اوزره کمرلر اولوب شهره زینت ویرر . اسکی زمانده جمله سوق سلطانی صاچاقلری کارکیر اولوب قورشون ایله مستور ایمش . نیجه کره حریق واقع اولوب قورشونی قال

[١] ادك : قادین چزمه‌سنه دیرلر .

اوله‌رق حالا بوحال اوزره خالی قالمش سوق مزینلردر . بونلردن بشقه قرق بر یرده نیجه سوق سلطانی بازارکاهلر اولوب (علیکم بعمل الابدال الاکتساب من الحلال والانفاق علی العیال) دیه‌رك جمیع مخلوق خدا کفاف نفس ایچون بیع وشرا ایدرلر .

بونلردن شهرك اندرون وبیرونده پریشان حالده بولنان بازارلر : کوچك پازار ، سراجخانه کوپریسی پازاری ، مرادیه پازاری ، دقیق پازاری ، طاشلق پازاری ، بایزید خان پازاری ، ییلدیرم خان پازاری ، میخال باشی پازاری ، مانیاسی پازاری ، دباغخانه چارشیسی وار . دباغخانه‌ده بش بیك قدر آهی اوران کوچکی فتی وتوانا ، سرباز ، شهباز ییکتلر چیقار . قاتل ایچلرینه حاکم آنلره وارەماز ، فقط قاتل دخی آنلردن قورتیله‌میوب کردمان اوله‌رق دباغتله تائب ومستغفر اولوب استاد کامل اولور . نهر عظیم مریچك کنارنده واقع اولمش برکارخانهٔ عظیمدر . اودون پازاری ، آرابه پازاری ، آت پازاری ، قویون پازاری ، صغر پازاری ، چنکانه پازاری ، قاطر خانی پازاری وار . آل عثمانك جمله قطار قاطرلری بونده طورور . اما فیل یوقوشنده‌کی فیل دامی خراب اولمغله هندستان پادشاهنك هدایا کوندردیکی فیل محمودی ومنکروسیلر سراجخانه جسری باشنده بر ویران حمامده طورورلر . اشه قادین پازاری ، قلعه پازاری ، میخانه پازاری ، اسیر پازاری ، عورت پازاری معلوممز اولان بونلردر . بوراده یان کسیجیلر وروم ایلی لوندلری سائر حشرات مقبوله‌سی پك چوقدر .

ادرنه‌ده‌کی عبرتنما آثار آبادانی — بوراده‌اك عبرتنما آثار عظیمه (میخال کوپریسی) درکه بوراده آردا ، طونجه ، مریچ نهرلری بر برینه مخلوط اولور . اوقدر واسع وطویلدرکه روی زمینده ماننده یوقدر الاکه دیار آلمانده طونه اوزرنده‌کی (کلوار کوپریسی) اوله ... یاخود ادرنه‌یه بر منزل بعید قوجه مراد خانك آلتمش درت کوزارکنه کوپریسی اوله . بوکوپرینك بواوچ دیوانه نهر اوزرینه بنا ایدیله بیلمسی کرامت نوعندندر . بر طرفی جانب غربده ، براوجی جانب شرقده واقع اولوب طولی زیاده اوزون وعرضی

اوچ آرابه‌نك یان یانه کچمسنه مساعددر . فیل جثه‌سی قدر طاشلرله یاپیلمش
قالدیرملی ، مصنع بر کوپریدر . کوزلری قوس قزح وار کمرلردر . اما
طاقلری بوسنه حدودنده‌کی موستار کوپریسی ، کوردستانده‌کی بطان کوپریسی
قدر عالی دکلدر . سفیلده دکلدر . قدی قرق آرشون واردر . کویا سد
اسکندردر . بوقنطرهٔ عبرتمانك تا اورته‌سنده شهره کیردکن صول طرفده
چارشو اوزره بر آرامکاه ومسیره قبهٔ عالیه واردر . اوراده بو کوپرینك
«فی خمس وعشرین وثمانمائه» دیه تاریخی محرردر . بونك مرور ایام ایله جابجا
بعض یرلری طغیاندن رخنه‌دار اولمغله سلطان ابراهیم خان دورنده فرمان
شریفله وزیر اعظم قره مصطفی پاشا خضرلق تکیه‌سنی خراب ایدوب آنك
باقر اوانی ، صحن ، تجره وقازغان بهاسیله نیجه یوز کیسه کندی مالی دخی
براشدیروب بومیخال کوپریسنی تعمیر وترمیم ایدرك معمور ایتدی . بنه
مذکور تفرجکاهده‌کی قبه‌ده خط زرین ایله یازیلی تعمیر تاریخنك مصرعی
بودر : «مصطفی پاشا بوعالی جسری احکام ایلدی» . بوکوپری‌یی ابوالفتح
غازی پدرینك ایلك خلافتده غازی میخال بك انشا ایتمشدرکه جسرك
باشنده‌کی مرج نهری جزیره‌سی اوزرنده دخی بر عظیم جامعی واردر . حاجی
بکتاش ولی خلیفه‌لرندن سفر شاهك دخی مدفون اولدیغی تکیه‌سی بوراده
واقع اولمشدر . خلاصه آینده ورونده ایچون صراط مستقیم اولمش بر جسر
بی‌بدلدر . آندن صوکره بنا اولنان (سراجخانه کوپریسی) شهاب الدین
پاشانکدر . ابوالفتح وزراسندن اولوب بوجسر عظیمه شروع ایدرك هنوز
ناتمام ایکن ابوالفتح استانبولده مالتپه نام محلده مرحوم اولوب بوجسر صاحبی
شهاب الدین پاشا بایزید خان ایله ادرنه‌یه کلوب بومنظره‌یی اول عصرده اتمام
ایلدی . اما واجب السیر بر جسر بی‌بدلدر . سکز کوزلیدر . نهر طونجه
اوزرنده اولوب غایت متین ورصیندر . ادرنه‌دن طرفی باشنده شهره کیدرکن
صاغ جانبده چارکوشه بر مرمر اوزرنده حضرتك کندی ال یازیلریله (امر
بانشاء هذه العمارة سلطان الزمان بایزید خان فی سنة خمس وثمانین وثمانمائة)
در . حالا پادشاهلر یولی اوزره واقع بر صراط عظیمدر . زیرا سرای خاص

یولنده واقعدر . آندن خنکار باغچه‌سی ایچره نهر طونجه اوزره اوچ یرده
جسر مصنعلر واردر . آنلره (جسر سلطانی) دیرلر . بانیلری معلوم دکلدر .
(سلطان بایزید ولی کوپریسی) جامعنك محرابی اوکنده‌کی باغ ارم کوشه‌سنده
«یالکز کوز» نامیله مسما بر جسر رعنا اولوب طونجه صویی اوزرنده‌در .
(اتمکجی زاده احمد پاشا کوپریسی) طونجه نهری اوزرنده غایت مصنع بر
کوپریدر . تیمور طاش بلده‌سنه آندن کیدیلور . نه‌قدر کوز ایدوکی معلوم
دکل اما عبرتنما منظره‌در . نهر آردا اوزرنده ایکی یرده اغاج دیرکلر ایله
بنا ایدلمش کوپریلر واردرکه واجب السیردر . نیجه کره بوکوپریلر کارکیر بنا
ایدلمش فقط آردا دایه‌نوب جریان ایتدیکی اثناده زمینی دخی قومصال
اولوب تمل طوتمدیغندن جسرلر منهدم اولمشلردر .

ادرنه‌نك حماملری — اولا (اوچ شرفه‌لی حمامی) آب وهواسی ، بنا
وخداملری لطیف وپاك حمام کبیردر . جمیع درودیوارندن ، قبه‌لرندن برقطره
تر آقق قابل دکلدر . (تحت القلعه حمامی) بناسی کارقدیم بر حمام عظیمدر .
(ابراهیم پاشا حمامی) ، (بویاجیلر حمامی) ، (اسحق پاشا حمامی) ، (سلیمیه
حمامی) ، (مراد بك حمامی) طرز قدیم وبنای عظیمدر . آب جاریسی
طاتلیدر . (مزید بك حمامی) غاسلانی چوقدر . قلعه ایچنده (طوپ قپوسی
حمامی) ممدوح ومعروف دکلدر . (بایزید خان حمامی) جامعه قریب وطونجه
نهری کنارنده ، اما سهل صغوجاقدر وپاکدر . (میخال بك حمامی) غایت
بیوك حمام اولمغله بر قاچ خلوتنده دباغلر آسمانی ، قرمزی صاری ، کل رنکی
وتورونجی ساختیان بویارلر . (اغا حمامی) قیق محله‌سنده بر حمام خوبدر .
(قاسم پاشا حمامی) اشه قادین قربنده‌در . (سلطان محمد حمامی) ، (بکلربکی
حمامی) عجیب وغریب دلکشا بر حمامدر . (اخی چلبی حمامی) دیرلر .
بوده بر حلوتنده‌کی قورنه‌ده بیاض مرمر خام اوزره بر تصویر بولنمسندن
نشأت ایتمشدر ، کویا صورت دکل ذی روحدر . هرنه طرفدن نظر ایتسه‌ك
کولر کبی کورینور . زهی صنعت ! جامع صاحبی اخی چلبی حضرتلرینك
بنا کرده‌سیدر . (قاضی عسکر حمامی) پاك حمامدر . (قزلر اغاسی حمامی) ،

سلطان محمد رابع حضرتلرینك دارالسعاده اغاسی یوسف اغا بو حمام خرابه فیلخانه ایكن محل مناسبده والزم لوازمدن اولمغله تكرار تعمیر ایدرك برحمام لطیف ایتمشدركه دكل ادرنه شهرنده ، بتون روم ایلی دیارنده نظیری یوقدر.

ادرنه شهری اعیاننك شهادتیله بوشهرده جمله اوچ بیك یوز اللی عدد خاندان حماملری واردركه نیجه وكلا ، وزرا سرایلرنده ایكیشر ، اوچر حمام مخصوص بولنور ، اقل مایكون الك كوچك خانه‌ده برغسلخانه بولنمق مقرردر. حقا كه حقیر نیجه‌سنی بیلیرم‌كه ایكیشر ، اوچر حماملری وار ، اسملریله تحریر ایتمك كلال ویرر . آنجق (خنكار سرایی حمامی) برطرح غریب ورسم دلفریب اوزره بنا ایدلمشدركه مثلی مكر استانبولده یكی سرایده غلمان‌خاصه‌لر ایچنده‌كی خزینه‌یه متصل حمام اوله .

اهالیسی — رجال مقوله‌سی كمال مرتبه مسن ومعمر اولنجه یعنی یتمش ویا یوزه ینجه سهل صحبتدن قالور . اما ینه كار وكسبلری یرنده اولوب رنك رولری صحت اوزره بولنور . كنجلری حسن وجمالده معتدل ولطیف اولوب سوزلری درمكنون نهرلرده دكز مالكه‌لری كبی شناورلك ایدرلر .

ارباب معارفی — بایزید خان دارالشفاسنده وظیفهٔ معینه‌لی حكمای حاذقه وعلم نبضده ماهر جراحان قاصدی واردر . اما مشهور آفاق اولانی اولو جامع قربنده (خضر چلبی) اولوب كویا خضر ثانیدر . اسماعیل چلبی علم ختانده بی بدل اولوب چوجقلری سنت اوزره سنت ایدر . ائمه وخطبا وعلماسی التی بیك یوز اللی‌یی متجاوز اولوب قضاتندن خانجی زاده افندی، قره قاضی ، مسعود افندی ، خطباسندن‌ده بایزیدجامعی خطیبی ابراهیم افندی مشهوردر . زمانمزده بوشهر ایچنده اون یدی قدر املح الشعرا ومصنفیندن كیمسه‌لر واردر . جاصلی منبع علما وفضلا، مسكن شعرا وصلحا برشهردر . اعیان وكباری سمور كورك وكونا كون اقمشهٔ فاخره كییوب دستارلرینك طیلسان محمدیلرینی صارقیدوب رفتار ایدرلر . وسط الحال اولانلره چوقه خفتان كیرلر . اما نسا طائفه‌سی چوقه فراجه والوان صوفلر كییوب یه‌ی باش ایله كزرلر . استانبوللی كبی سلامیه تاقیه كیمزلر .

هواسی — ادرنه اقلیم رابعك ثلث اخیرنده واقع اولمغله آب وهواسی غایت لطیف فقط یازی یازسه‌ده قیشی غایت قیشدر . بعض سنه‌لر بواوج نهر بوز باغلار . قیشی ارضروم ایله برابر كیدر .

اركك ونامدارلرینك اسملری : سهی بك ، صیامی بك ، قباد بك ، قاسم بك ، سهراب بك ، حیدر بك ، ممی جان بك ، رسول اغا ، قدری اغا ، خدا ویردی اغا ، شهسوار اغا ، احمد اغا . . . قادینلرینك اسملری : امة‌الله ، عفیفه ، امینه ، مهرماه ، زمره ، عبیده ، زبیده ، كلشاه ، امهان ، حوادر . كوله‌لرینك اسملری : فرهاد ، كنعان ، تزكل ، قدملی ، قوتلی‌بای ، لاچین ، شاهین ، چلب ویردی ، الله ویردی ، سویندك ، خدا ویردی ، كون طوغدی ، یشار ، مظفر . جاریه‌لرینك اسامیسی : چیكدم ، كلنار ، كلعذار ، كلفام ، كلرخ ، اوه‌جان ، لاله‌بوی ، وردشاه ..

محصولاتی — یدی درلو دوه دیشی نامیله معروف بغدایی اولور . اما قیلچقسز وقزلجه وبكلرجه بغدایی كبی‌سی آنجق شام حورانده اولور . بقله‌سی ، مرجمكی ، بوكروجه‌سی وسائرحبوباتی فراوان اولور . فقط شعیری آزدر . كلابی ربع مسكونده یوقدر . كل وكلستانی جهانی بزتمشدر .

مأكولات ، ثمرات ومشروباتی — اولا كونا كون ممسك‌ومعبر حلواسی بر یرده بولنماز . مكر بصره‌ده‌كی حلوای حموی‌وحلوای قریشی اوله . براوقه كلیر كونا كون اكمك ایواسی ، بابا ایواسی ، ممسك ایوا پرورده‌سی ، شفتالوسی واماات شفتالوسنك آل تبكانی ینـاقلیسی ممدوحدر . حرام شرابی غایت ممدوحدر ؛ فرنكلر چوق سورلر . صالتق بای تألیفی جلاب كبی‌قویوبوزه‌سی اولور . وشنابی، صویی، خردالیه‌سی مشهوردر . اما ممسك ایوا پرورده‌سی اماسیه پرورده‌سندن‌ده ممدوحدر .

دار الاطعام عماراتی — مشهوری سلطان بایزید ولی عمارتی اولوب بای وكدایه نعمتی مبذولدر .

صنایعندن مصنع قوچیلری ، آرابه‌سی، مشبك تخت روانلری بو دیاره

مخصوصدر . قرمزی کول شفتالی سختیانی دخی ممدوحدر . صنعتکارلرینك اك زنکینی دباغلردر .

لهجهٔ اهالی — نیجه کویلیلر بونده ساکن اولوب شهریجه کلام ایده‌میم دیرکن پوطقیرارلر. مثلا : « احمدچیبوکلده ایدك. انلرله وافرقیشارلاندق » یعنی ذوق ایتدك. « سین‌بازه واردق » یعنی مزارلغه واردق « آقاتلاندق » یعنی کولدك . « آلاطی سریان ایتدك » یعنی عجایب سیر ایتدك .

بستانلری — جمله اوچ بیك عدد مشبك ومحصولاتلی بستانلر اولوب غایت بیکراندر . جمله اوتوز اوچ بیك عدد باغلری واردر . فقط انکوری ممدوح دکلدر ، شتاسی شدیددرده آنك ایچون .

بیمارستان بایزید خان — بایزید خان جامعنك طشره حرم کبیری یمیننده باغ ارم ایچره بردارالشفا واردر . باشقه‌جه « مدرسهٔ اطبا » سی وحجره‌لرنده طلبه‌لری واردرکه هر بری دائما افلاطون ، سقراط ، بقراط ، فیلقوس ، آرسطاطالیس ، جالینوس ، فیثاغورث توحیدندن بحث ایدر طبیب حاذق وکامللردر . (العلم علمان علم الادیان والثانی علم الابدان) فحواسنجه هر بری برفنه سلوك ایدوب علم طبده کتب معتبره‌یه‌اعتبار ایدرك ابنای آدمك دردینه دوا ومعالجه ایرشدیرمکه چبالارلر . آنده بر دار الشفا وارکه دیللر ایله تقریر وقلملر ایله تحریر اولنه‌ماز . فقط دریادن برقطره قبیلندن بعض اوصافی بیان ایده‌لم :

مذکور باغك وسطنده افلاکه سر چکمش برکارکیر قبهٔ بالادرکه کویا حمام روشنا جامکانی کبی ذروهٔ اعلاسی کشاده‌در . بوکشاده یرده التی عدد رقیق مرمر ستونلر اوزرنده تاج کیانیان مثال برقبه‌جك وار . اما غایت موزون . استاد شیرینکار بوقبهٔ صغیرك تا ذروه‌سنه ذهب خالص ایله مطلا برکونه دمیر میل اوزره بربایراق یاپمش ، نه‌جانبدن روزکار اسرسه اول بایراق علم اول جانبه میل ایدر ، غریب تماشادر ! اما اشاغی قبهٔ کبیر سکزیوز کوشه‌در . بوقبهٔ نه‌طاقك ایچریسنده دخی سکز کمر واردر . هر کمر آلتنده برقیش اوطه‌سی واردر. بوحجره‌لرك هر برنده ایکیشر پنجره واردر. برپنجره‌سی

حجره‌نك طشره‌سنده اولان کلستانلی خیابانه ناظردر ، دیکری‌ده بوقبهٔ عظیمك اورته‌سنده‌کی عشراً فی عشر اولان حوض عظیم وشادروانه ناظردر. بوسکز عدد قیش حجره‌لرینك اوکنده ینه قبهٔ کبیر ایچنده سکز عدد یازلق حجره‌لر وار. اوچ طرفلری مشبك مرمر خاملر ایله بنا ایدلمش؛ بوقبهٔ کبیر آلتنده‌کی حوض کبیرك چوره‌سنده‌کی سلسبیللردن ماء براق چاغلایوب حوضه داخل اولدقده فسقیه‌لردن ماء زلال قبهٔ نه‌طاقك تا کارنده نهایت بولور . بویله اهتمام واعجاز ایله بنا ایدلمش دارالشفانك ذکر اولنان حجره‌لرنده امراض مختلفه‌یه مبتلا بای وکدا ، پیر وبرنا مالا مالدر . بعض اوطه‌لرده خسته‌لرك طبیعتلرینه کوره قیش ایامنده آتشلر یاقوب بویله دوشکلر وسراسر یورغانلر اوزره اوطوروب‌ده حریر بالشلره دایانان مریضلر فریاد ونالشلر ایدرلر . بعض حجره‌لرده اول بهارده جنون موسمنده ادرنه‌نك عشق دریاسی قعرینه دوشمش سودا زده عشاقی چوغالوب امر حاکم ایله بو تیمارستانه کتیره‌رك آلتون وکومش یالدیزلی زنجیرلر ایله کردنلرینه طوق وسلسله قید وبندایدوب هر بری ارسلان یاتاغنده یاتارکبی کوکره‌یوب یاتارلر . کیمیسی حوض وشادروانلره نظر ایدوب خلیای قلندری قبیلندن کلمات ایدرلر . نیجه‌سی دخی اول قبهٔ نه‌طاقك اطرافنده اولان کلستان وباغ وبستان ایچره هزارزارك نغمات وصوت حزینی استماع ایدوب دلیلرك بی‌پرده وبی اندازانه صوتلر یله آغاز فریاد ایدرلر ! موسم بهارده شکوفه قسمندن سیم وزرین ، دوه بوینی ، مشك رومی ، یاسمن ، کل نسرین ، شب بوی ، قرنفیل ، ریحان ، لاله ، سنبل کبی شکوفه‌لری خسته‌لره ویروب رائحهٔ طیبه‌سیله شفایاب ایدرلر. فقط دلیلره بوشکوفه‌یی ویرنجه کیمنی یرلر ، کیمنی پامال ایدرلر . بعضلری دخی اشجار مثمره‌نی تماشا ایدوب (آه هاهاهل هوپ‌په ، پوهه‌په‌لوه) دیوب چمن‌زار تماشاسنی ایدرلر . باخصوص بهار فصلنده دیوانه‌لر زنجیر قیردقلری محلده ادرنه‌نك جمله جوانلری دیوانه‌لری سیره کلوب طوررلر . اما بوحقیر اولیا غریب برشی کوردم : مرحوم ومغفور بایزید ولی علیه‌الرحمه حضرتلری وقفنامه‌سنده‌خسته‌لره دوا، دردلیلره‌شفا ، دیوانه‌لرك روحنه غدا

ودفع سودا اولمق اوزره اون عدد خواننده وسازنده غلام تخصیص ایتمشدرکه اوچی خواننده ، بری نایزن، بری کمانی ، بری موسیقاری ، بری صنتوری ، بری چنکی، بری چنك صنتوری، بری عودی اولوب هفته‌ده اوچ کره کله‌رك خسته‌لره ودلیلره موسیقی فصلی ویررلر . بامر حی قدیر نیجه‌سی آواز سازدن خوشحال اولورلر . حقا که علم موسیقیده نوا ، راست ، دوکاه ، سه‌کاه ، چارکاه ، سوزناك مقاملری آنلره مخصوصدر . امامقام زنکوله ایله مقام بوسه‌لکده راست قرار قیلسه آدمه حیات ویرر . جمله ساز ومقاملرده روحه غدا واردر . بوندن بشقه ادرنه‌ده دارالشفا یوق کبیدر . دیکرلرینك وقفلری خراب اولمشدر . حالا بوشفا خانه جاری وقدیمدر . شب وروز اوچ کره اکر دیوانه واکر خسته‌لره مطبخ کیکاوسندن هر مریضك دردینه کوره اطعمهٔ نفیسه‌ویریلیر. ککلك، طوراج، سوکاون، کوکرجین ، اوکه‌یك، قاز ، اورده‌ك وبلبله وارنجه‌یه قدر جمیع مرغانی صیادلر متولی یه کتیروب حکیملرك آرزوسی ومزاجی اوزره طبخ اولنه‌رق خسته‌لره ویریلیر . هفته‌ده ایکی کون معاجن کارخانه‌سی کشاد ایدیله‌رك شهر ادرنه‌ده نه‌قدر صاحب علل وارسه دار شفایه کلوب نیجه بیك درلو معاجن ودرمانی مبذولاً آلورلر . سائر خشیشات مقوله‌سی حسابدن خارجدر. لباسه، کبابه، قاقوله، زنجبیل، املج، کباط ، مربعات، پرورده‌لرینك نه‌قدر بذل اولندیغی حسابنی الله بیلور. اما شفا خانه‌نك عتبهٔ علیاسی اوزره شرط واقف ایله « تن درست اولان آدم بوادویه‌دن برقیراط آلورسه علیل اولوب فرعون وقارونك لعنتی اوزرینه اوله» دیه لعنت نامه تحریر اولنمشدر . رحمة الله علی الواقف والبانی والسلام .

ادرنه‌نك شهراهلری — ادرنه‌ده التی بیك یوز یتمش عدد سطرنج واری بلند وپست طریق عام واردر . جمله یوللرندن آرابه ایشلر، واسع قالدیرملیدر . اوچ یوز عددی سوق سلطانی راهلریدر . ماعداسی محلات ایچره طریق خواصدر . حمد خدا امن وامان تختگاه سلطاندرکه بومذکور شهراهلر اوزره اصلا وقطعاً دروازه یوقدر « صلادر جمله یارانه ، کلان کلسون ، کیدن کیتسون » مصراعنك مألی اوزره عالمه کشاده راستلردر . بوشهر ایچره

لیل مظلمده اوچ بیك عدد پاسبانلر نکهبانلق ایدرلر . هربری پرسلاح آماده اولوب فانوسلریله تاصباحه‌دك دوران وسیران ایدوب محافظه کارلق ایدرلر . اللرنده غازی خداوندکاردن بری خط شریفلری واردر . فانوسسز بر آدم بولسه‌لر امان ویرمیوب قتل ایدرلر . حاکمدن اصلا مسئول اولمازلر . بودخی دیاره مخصوصدر . اکر سؤال اولنورسه : « ای اولیا ، کرچك سیاح عالم وندیم آدمسك ، اما هرشهرك بودرجه اوصافنی نره‌دن اوکره‌نیورسك ؟ » عبد حقیر دیرمکه : « حقیر عالم صباوتمدنبری سیاحته طالب وراغب اولوب واقعه‌مده رسول خدانك اذن شریفیله اولیا وانبیا زیارتنه مأمور اولدیغمزدن ممالك محروسه‌لری قرق بر ییلدنبری کشت وکذار ایدرکن حاکم وضابطلری ، مسن واموردیده اختیارلریله الفت ایدوب احوال شهری آنلردن سؤال ایدرك تحقیق ایدردم . نیجه سجلاته واوقافنامه‌لره مراجعت ایدوب جمله خیرات وحسناتك تاریخلرینی ضبط وقید ایدوب تحریر ایدردك . سابقه‌مز بوسمته موافق دوشوب تسلیٔ خاطری بویوزدن بولورز :

خلاق ازل عالمه قیلدقده تجلی هرقولی بر حال ایله قیلمش متسلی

تتمهٔ کلیات ادرنه — ادرنه‌نك هرطرفنده کلستان ، بلبل آرا وبهارستان اولان باغلری پك چوقدر . بودین سرحدنده‌کی باچقه ولاچقه نواحیسیله ارض مقدسه‌ده‌کی بصری شهرقدیمی جواری وحوران حوالیسی مستثنا طوتلدیغی حالده ادرنه حقیقةً واسعة الاقطار ، رخیصة الاسعار برشهر برکتشعاردر . بلکه ادرنه مثمرات ونباتات جهتیله انلره بیله غالبدر . جانب شرقیسی استانبول طرفنه صولاق چشمه‌سی یولنه وارنجه‌یه قدر منبت مزرعه‌لرله لاله‌زاره دونمش بر وادیٔ معموردر . جنوب طرفی آردا ومریج آشیری تیمورطاش طرفنه وتا دیمه طوقه (دیمتوقه) یه وارنجه قرا معمور وآبادان، باغ وبستانلرله آراسته وچفتلکلر ایله پیراسته برعمارستاندر. جانب غربیسنده مریجك یمین ویسارنده‌کی وادیلر تاچرمن نواسنه وارنجه ربطه مثال کند وقریه‌لرله مزین اولوب مزرعه‌لری وافر وخیرات وبرکاتی متکاثر نیجه دشت وهامونلری ونخلستان ودرخشستانلی خیابانلری واردرکه

(وقه‌رل) نام اودونی وکوموری جمله بوطرفلردن نیجه بیك آرابه‌لرله کلیر .

ادرنه‌نك آب وهواسنك لطافتی حد الغایه‌در . طفلان ابجد خوانی غایةالغایه تیز فهم اولوب نجیب ورشید وذکی الطبعدرلر . نیجه‌سی نیجه کتابلری حفظ ایتمشلردر . قادینلری حسن وجمال بابنده لطیف واعتدالکار وصاحب آن اولوب کلماتی موزون وهرایشلری کندیلرینه اویغوندر . رابعهٔ عدویه مرتبه‌سنده اهل پرده ، زاهده ، مؤدبه خاتونلردر . کرچه بویله برسواد معظمده « چام چالیقسز اولماز » قول مشهورنجه قوج قاچقینی نسوان صاحب عصیانلرده بولنور . اما سائر دیاره کوره ادرنه اصلح موجود در . زیرا دختر پاکیزه اخترلری غایت پرهیز کار باکره‌لردوکه هنوز پدرلرندن بشقه اریوزینی کورمه‌مش ومرد سوزینی ایشتمامشدر . نیجه غریب الدیار آدملر بوشهری هرجهتله بکنه‌رك وبوراده اکر اقامت براقه‌رق برتقریب ایله متأهل اولوب خاندان صاحبلری اولمشلردر . جمیع اعیان واشرافی محب غریب الدیار درلر . بر رکونه حسن حال ایله غربایه رعایت فراوان ایدوب قیدوبند ایدرلر . نعمتلری مبذول ، صاحب طبع وصاحب کرم خاندان صاحبلری اولوب خلوق ، سلیم ، متواضع اهالیسی واردر . خدا جمله‌سندن راضی اوله .

ادرنه شهرینی نیجه‌بیك شعرای روم آب وهواسی ، محبوب ومحبوبه‌سیله شهر انکیز ایتمشلردر . اما دریادن قطره ، کونشدن ذره بیله دکلدر . ممالك عثمانیه‌ده اك بیوك شهر شوصره اوزره‌در . استانبول ، ادرنه ، صوفیه ، بلغراد ، بودین ، بوسنه‌سرای ، سلانیك ...

مدح بلاد ثلاثه

صانا سك باغ جنتدر   ادرنه ، بورسه ، استانبول
کوزللرله مزیندر   ادرنه ، بورسه ، استانبول
برینك طونجه صوینده   برینك قاپلیجه سنده
ستانبول قوم قپوسنده   دکز مالکاری اوینار

حقیقةً ادرنه انهار ثلاثه‌سنده بعدالعصر نیجه دلیران وعاشقان صادقان شناورلك ایدوب صفالر ایدرلر .

درفصل زیارتکاه تخت ثانی ادرنه

زیارت ایتدیکمز سلطان بایزید جامعی قربنده طریق ادهمیه‌ده (حضرت حسن بابا) اولو مرشددر . میخال کوپریسی اوزرنده تکیه‌سنده آسوده اولان (حضرت سفرشاه) بکتاشیاندن اولوب مناقبی سبق ایتمشدر . کورشجیلر تکیه‌سی ایچنده طریق کشته کیراندن (حضرت پیر محمود پیر یارولی) فقراسی طریق حقه یقین همای اوج عالین (الشیخ حضرت سید جمال الدین) وینه بوتکیه درونده پهلوان مردشیران ، سرچشمهٔ کشته کیران (حضرت ارسلطان) برکونده حضرت ابوالفتح محمد خان حضورنده اذربایجان حاکمی اوزون حسنك یتمش عدد کزیده پهلوانه غالب کلمشدر . سلیم خان اول حضورنده درت عدد یزیدی ارسلان ایله عربده ایلیوب درت اسدی دخی ایکیشر پاره ایلیان پهلوان دمیرك استادی اولان ار سلطان بودر .

بکلربکی جامعی قربنده قطب آفاق ، جمال حقه مشتاق فقرای سرتاج دیهیم مستجی زاده (الشیخ ابراهیم) تکیه‌سنده مدفون اولو سلطاندر .

بکلربکی حمامنه یول آشیری برتربهٔ پرانوارده مدفون (حضرت مراد بابا ، حضرت خضر بابا) بریرده آسوده‌درلر . اوچ شرفه‌لی جامعك حرمنك قبله دیواری دیبنده برکوچك تکیهٔ روشن ابادایچنده (زیارتکاه مؤذن سلطان) بیکلرجه کراماتی رأی العین مشاهده اولنمشدر . ازجمله لیلهٔ مبارکه‌نك برنده حضرت مؤذن تمجید محمدی ویررکن قرق قدر کفره بوسلطانك قتلی ایچون مناره قپوسنی بکله مشلرسه‌ده بلند اوازینك تأثیرندن قرقی دخی اسلام ایله مشرف اولمشلردر . ینه اوچ شرفه‌لی محرابی اوکنده یول آشیری (مقام حضرت اسحق کازونی) . بالقپانی قربنده سلطان ابوالفقرا (حضرت طوبلی بابا) قدس سره العزیز ، سلیم خان اراسته‌سی باشنده (اسکیجی بابا ، تللی بابا) ایکیسی برقبرشریفده مدفوندرلر . بوایکی عزیز یکدیکره رفیق ، یار صادق ایمش . برکون اثنای کلامده (هادی برادر کیدهلم

امانتلری صاحبنه تسلیم ایده‌لم) دیه کلیبولیدن قالقوب ادرنه‌یه کلیرلر . بربرلرینی درآغوش ایدوب توحید اره ایله سماع صفا ایدرك اشبو قبرلرینك بولندیغی محله ایکیسی‌ده بربرینه صارلمش اولدقلری حالده روح تسلیم ایدرلر . دفن ایتمك ایچون طبیبی بونلری آیرمق ایجاب ایتدیکی ایچون هر نه‌قدر آیرمغه چالیشمشلر ایسه‌ده ممکن اولمامشدر . حا خوفندن دفن ایده‌میوب صباحه براقمشدر . کیجه‌لین حکمت ربانی اوزرلرینه سمادن باران مثال خاك عنبر فام ریزان اولمغه باشلار . صباحه قدر تحت التراب مستور قالیرلر . اوکیجه سمادن نزول ایدن ترابك رایحهٔ طیبه‌سی اطراف واکنافه منتشر اولوب جمله ادرنه خلقنك واطراف اهالیسنك بیله دماغلرینی تعطیر ایلمشدر . فقط تراب همان نعشلر اوزرینه نزول ایدوب سائر محله بر ذره دوشمامشدر . بواحوال برمآل شیخ الاسلامه بیلدیرلدکده: «یدقدرتله دفن اولنمشلردر . حاللری اوزره آسوده قالسونلر » دیه اذن شریف اولمشدر .

زیارتکاه کند بابا ، قود بابا — زیارتکاه عظیمدر . زندان قله‌سی اوکنده عارف صمدانی ، مقرب سلطانی (الشیخ حضرت زندانی) اسم شریفلری عبدالرؤفدر . اسلامبولده‌کی زندان قله‌سنده مدفون حضرت بابا جعفرك عرق طاهرندندر . تکیه‌سنده مدفوندر . بوتکیه‌نك قربنده‌کی مزارستان ایچره (زیارتکاه تاتارلر) اسلمیه قزل اغاجده اوطوران سلطانلر بهانه‌سیله نیجه بیك تاتار ادرنه‌یه شبخون ایدوب محبوس اولان خانی اطلاقه سعی ایدرلرکن جمله‌سنی دندان تیغدن کچیروب اول محلده خانلر یله برابر دفن ایتدکلرندن اورایه تاتارلر مزارلغی دینمشدر . حکایاتی تواریخ آل عثمانده مفصلاً ترقیم اولنمش . قفسلی قپو قربنده الیاس جامعنده (الشیخ حاجی الیاس بابا) اولو سلطاندر . طوپ قپودن آشاغی جانب غربه قلعه کوشه‌سنده قاپلی قله دیبنده پیشوای بکتاشیاندر . (سلطان قاپلی دده) زیارتکاه امامدر . آغاج بازارنده الحاج عمر تکیه‌سنده ارباب طریقت ، عارف حقیقت ، مظهر انوار الهی (الشیخ حضرت رضوان افندی) اولو سلطاندر ، سلخ خانه قربنده (بلبان بابا) و (یتاغان بابا) برتربه‌ده مدفوندرلر . بلبان بابا دائما پارسای محمدیده شکار آلوب یتاغان

بابایه کفاف نفس ایچون کتورمش . یتاغان باباایسه قرق ییل صومعه‌سندن طشره چیقمیوب یاتدیغیچون یاتاغان بابا دیرلر ، صوکره ایکیسی برآنده تسلیم روح ایدرلر . یتاغان بابانك یتاغی بلبان ایله یتاغانه آشیان اولور . فقرای بکتاشیاندن اولو مردان ایمشلر . (موجی حسن بابا) بو دخی فقرای بکتاشیاندندر . اشه قادین محله‌سی قربنده اسد ، ببر ، پلنك ، وحوش ، طیور ایله انیس ومونس ، اشنا اولان (اکانجه بابا) نیجه کره طاغلردن حیوانات وحشیه‌نك وبیکلرجه قوشلرك یانه کلوب کیتدکلری کورلمش . اکانجه بابا قربنده (سیدلر سلطان) یدی عدد آل رسولدر ، اما اسملری معلوم دکلدر . اغاج بازارنده (توتونسز سلطان) حالا جسد شریفی قبر منوری ایچنده برسریر اوزره پنبه مثال تر وتازه بر نعش نظیفدر . تکیه‌سی درونده برقبهٔ عالی وپرنورده آسوده‌در . دائما صاچ ایاقلری قوروب اوزرینه قازانلری قویوب آتشسز طعام طبخ ایتدیکندن اسمی توتونسز بابا قالمشدر . حالا تکیه‌سنده نیجه یوز فقراسی نعمت لذیذه‌لری تناول ایدوب عبادتله مشغول اولورلر . عجایب زیارتکاه خاص وعامدر ؛ وقیفده (اوچلر ، یدیلر مقامی) . (سلطان یعقوب ابن سلطان اوزون حسن) ابوالفتح سلطان ، اوزون حسنی منهزم ایدوب بواوغلو سلطان یعقوبی کتورمش . مرحوم اولدیغنده ادرنه‌نك حصرلق موقعنده دفن اولنمشدر . (الشیخ حضرت اسماعیل مسعود افندی) استوروغون قلعه‌سی فتحنی تبشیر ایدنلردندر . بعد الفتح ادرنه‌یه کلوب احمد خانه (اسماعیلك قربانته حاضر اولمازمیسیك) دیر . احمدخان نوله دیرلر . حکمت خدا اول کیجه شیخ اسماعیل روح تسلیم ایدر . جامع بایزید خان جوارنده شاه راه اوزره برقبر منور ایچره مدفوندر . باب سعادتنك عتبهٔ علیاسی اوزره شوتاریخ مسطوردر : (یوز سوروب درکاهنه قیغی دیدی تاریخنی) (ملجأ اهل صفا مسعود قطب العارفین) . (غازی ارسلان بك ، طورخان بك ، اورن بك) لر بایزید خان امراسندن اولوب آق کرمان فتحنده شهید اولوب نعش شریفلرینی بایزید خان صاللار ایله کتوروب شیخ اسماعیل مسعودی جنبنده دفن ایلمشدر . (مولانافخرالدین العجمی)

شید شریفدن تحصیل علم ایدوب زمان ییلدیرم خانده رومه کلوب صاحب فتوی اولمشدر . حتی زمان سعادتلرنده ادرنه‌ده بر حریف ذنا دقه مذهبنه سالك اولوب نیجه آدمی مرتد ایدرك هم ضال هم مضل اولمش . بو ، فخرالدین عجمی حضرتلرینه عکس ایتدکده فتوای شرع مبین ایله اول زنادقه‌یه مرتدلر معامله‌سی اولنمشدر . بعده فخرالدین عجمی دخی سلطان محمد اول عصرنده مرحوم اولوب اسکی جامع محرابی اوکنده دفن اولندی . (المولی محمد ابن محمد یزدعی) اولو جامع قبله‌سنده مدفوندر . سلیم اول علماسیدر .

(ملامحمد ابن یعقوب) — اورخان اوغلوسلیمان پاشا ایله ابتدا دیارروم‌ه کچن اجه یعقوب نسلندن اولمغله اجه‌زاده دیرلر . سلیم خان اول علماسندندر .

(شیخ مصلح الدین علاء الدین) — ادرنه‌لی اولوب ینه ادرنه‌ده شیخ شجاع زاویه‌سی ساحه‌سنده مدفوندر . (مولانا قبالی زاده علی چلبی) استانبوللیدر . تاریخ فوتی ۱۰۲۱ سنه . مولانا الشیخ حکیم چلبی میل طاغی زاویه‌سنده مدفوندر . فوتنه تاریخ : « رفت حیف آن حبیب اهل دلان ۹۶۴» مشایخ کباردن اولو سلطاندر . (الشیخ عاشق دده کاشنی) اسم شریفی محمددر . ادرنه قربنده آخور کوینده تولد ایدوب سیاحات ایله نشو ونما بولمش سلیم شاه اول ایله مصر فتحنده بولنوب حضرت ابراهیم کلشنی صحبتیله مشرف اولمشلردر . ابراهیم کلشنی عاشق دده‌نك قولاغنه هو دیه بر نعره اورنجه عاشق چلبی عشق الهی‌یه مظهر اولوب درحال مال ومنالندن کچوب سروپا برهنه مجاوریوندن اولوب مصر ایچره کزردی . سلیم خان اوله بر قاچ دفعه راست کلمش . ذره قدر آشنایانه نظر ایتمیوب کچمشدر . سلیم خان ابراهیم کلشنی حضرتلرینه : « عاشق دده‌می بو حالدن خلاص ایلسون » دیه خبر کوندرمش ایسه‌ده : « عشق حقیقیٔ الهی‌یه مستغرق اولان عاشق حقیقی‌یه طوقونمسون . انك وقت مرهونی وار ، کلدیکنده ایجابنه باقارز » دیمش . یدی ییلدن صوکره طریق شیخ نعمة اللهدن شیخ صائب عاشق چلبی‌یه راه مصرده راست کلوب احوالنه واقف اولور . درحال ابراهیم کلشنی حضورینه کلوب

عاشق چلبی‌یه رجا ایدرلر . بعده عاشقی معشوقی اولان شیخ کاشنی‌یه کتوروب قولاغنه بر دفعه دها نعره ایله هو دینجه بامرحی قدیر عاشق چلبی آییلوب مرآت دلی نور الهی ایله مجلی وپرنور اولور . اول آن ابراهیم کلشنی عاشق دده‌یه برقات خرقه پشمینه وسجاده وعلم ویروب شهر ادرنه‌یه کوندروب : « دیار روم عاشقلرینه پیشوا اول » دیر . آنلر دخی سلیمان خانه کلدیکنده اعزاز واکرامله ادرنه‌یه کوندریلور . کوچك پازار قربنده شاه ملك زاویه‌سنده صاحب سجاده اولوب یکرمی بیك فقرا کندوسندن جهاز فقر کاشنی‌یی قبول ایلمشدر . وفاتنده زاویه‌سی ساحه‌سنه دفن اولنمشدر . (الشیخ عبدالکریم کاشنی) کراماتی ظاهر وباهر بر ذاتدر . ازجمله مریدان وعاشق صادقلرینی چاغروب : « بنم نمازمی اولو جامعده قیلاجقسکز ، حاضر اولکز » دیر . بعده بالجمله عاشقان صادقانیله اولو جامعه واروب صلوة جمعه‌یی ادا ایدوب بعدالدعا : « ای عاشقان بزم نمازمزی قیلوب صوکره کاریکزه کیدیکز . سزدن رجا وتمنا ایدرم » دیه بر آه‌سوز ناك چکرکیم درون جامعده استماع ایدن جماعت کثیره دهشته وحیران قالوب کوررلرکه شیخ عبدالکریم افندی روح تسلیم ایتمش . درآن تجهیز وتکفین ایدوب جامعك طشره صوفه‌سنده غسل ایدوب نیجه یوز بیك عبادالله جنازه‌سنه حاضر اولوب بو عزیزی دخی شیخی اولان عزیز عاشق چلبی جنبنده دفن ایدرلر . رحمة الله علیه . (موتنه تاریخ اولدی کریم افندی‌یه دارجنان مقام ۹۹۲) بعده بو عزیزاوزره اتمکجی‌زاده احمد پاشا بر تکیهٔ خوب وزیبا انشا ایلمشدر .

(الشیخ احمد سلطان) — اسکداری محمود افندی حضرتلرندن انابت ایدوب طریق جلوتیده علم تصوفه مالك پاك پاکیزه راه حقه سالك اولوکیمسه ایدی . استانبولده ایکن پدرمزله حقوق قدیمه‌لری اولمغین هفته‌ده بر کره کلمسی مقرر ایدی . کلدیکنده بو حقیرك درسلرینی ، قرآن کریمی وملا جامی‌یی دکلردی . بعده جلوس مصطفی خانده ادرنه‌یه کیدوب محمود افندیدن مأذون اولمش . آنده برجامع وبرزاویه بنا ایلمش . ینه جلوس مصطفی خانده مرحوم

اولوب جامعی ساحه‌سنده دفن اولنمشدر . حمد اولسون بوسنه زیارت میسر اولدی . رحمة الله علیه .

(مولانا تپه‌کوز خضرشاه افندی) مسقط رأسی ادرنه‌در . ینه ادرنه‌ده تاتارلر جبانه‌سنده مدفوندر . هربر علمده یگانهٔ عصر ایدی . المولی محمدشیخ شاذلی علم فقهده یدطولی صاحبی جلبیه مدرسی ایکن دست اجلدن رها بوله‌میوب رحلت ایلمشدر . رحمة الله علیه .

کمال پاشا زاده احمد افندیدن‌صکره علمای متبحریندن محمد شادلو افندی ایدی . بوشادلودن بر کره تیمناً درس قرائت ایدن شاد وخندان اولمشدر .

ملك احمد پاشا افندمز شهر ادرنه‌ده یکرمی کون‌مکث ایله اقاقت‌بولنجه‌یه قدر آنجق بوقدر ذواتی زیارت ایده بیلمشزدر .

ادرنه‌ده مستجاب الدعوه محللر — اولو جامعده (مقام خضر) ، اوچ شرفه‌لی‌جامعی ، جامع بایزید ولی ، یوقتسز باباحضرتلری آستانه‌سی ، حضرلق آستانه‌سی ، بلیمانیه ، سلیمیه‌قبه‌سنك تا اورته‌سنده‌کی طوپ آلتی ، دارالحدیث کمال پاشا زاده حجره‌سی ، میخال بك کوپریسی اورته‌سنده‌کی سفرشاه آستانه‌سی ، بونلرك هپسنده ملك احمد پاشا افندمزك صحت وعافیتلری ایچون دعالر ایتدك .

ادرنه‌دن استانبوله کلدیکمز

اولا ادرنه‌دن جانب شرقه (صولاق چشمه‌سی صحراسی) نده منزل آلدق ؛ محصولدار ، لاله‌زار بر صحراده جمله خیمه وخرکاهلرمزله مکث وآرام ایلدك . بورادن قالقوب معمور قریه‌لر ایچره کیدرك (حفصه) نام قصبه‌یه کلدك .

اوصاف قصبهٔ حفصه [١] — سلیمان خان مصاحبلرندن کلام پرمآل

---

[١] شمدی (حوصه) قضاسی دینیلور .

صاحبی حفصه خاتون بوبلده‌ده ساکن اولمغله آنك اسمیله شهرهٔ شهر اولمش برقصبهٔ شیریندر . ادرنه‌نواحیسنده اوقافدر . بعده سلیمان خان ثانی عصرنده صقوللی محمد پاشا مقتول اولادینك مالیله بوربطه‌یی معمور ایدوب قصبهٔ عظیم ایلمشدر .

حسنات صقوللی زاده پاشا — اولا برقبهٔ عظیملی ، برمنارهٔ سرآمدلی ، واسع حرملی غایت مصنع برجامعی وارکه کویا جامع دلاطبندر . بوجامع‌اویله مزین وروشندرکه کویا رستم پاشا جامعیدر . تاریخی :

کوریجك (عزمی) دعاایدوب‌دیدی‌ تاریخی   بو بنایی ایلیه الله باقی استوار

سنه ٩٨٤

بوتاریخ جامعك‌شهراه اوزرنده‌کی حرم قپوسنك عتبه‌سی اوزره واقع‌اولمشدر. بوجامعك خارجنده یوز یکرمی اوجاقلی ، اندرون وبیرونلی ، صحرامثال‌واسع حرملی ، اصطبل عنتری برخان عظیم وارکه بش بیك آت ، قاطر ، دوه وسائره آلور . آینده ورونده ؛ کاربانسرای بی منتددر وبر شاه راهك یمین ویسارنده کامل اوچ یوزعدد کارکیر کمربنادکانلر واردرکه جمله‌ذی قیمت اشیا آنده موجوددر . بو سوق سلطانی ایچره بر حمام عبرتنما واردرکه قپوسندن جامکانه التی قدم طاش‌نردبان ایله عروج اولنور. بیوك برجامکانلی متعدد خلوتلی آب‌وهواسی خوب ومرغوب برحمامدر . تکیه ومدرسه‌سی معمور ، مستشرقه‌لری مسروردر. بر دار الاطعام عمارتی وار ، الی‌هذاالان جمیع مسافرینه صبح ومسا اول مطبخ کیکاوسدن هر اوجاق باشنه برر باقر سینی ایله برر صحن پلاو ، یخنی ، برطاس چوربا ، بش نان وشمع روغن بر شمعدان ویروب مسلم وترسا ، بای وکدایه ماه‌وسال نعمتلری مبذولدر. هر حیوان باشنه برر یم مقرردر. بوخدمتلرده جانب‌وقفدن معین آدملر واردر. بوجامعك وخانك موصلقلری دخی‌وقت‌شتاده صیجاق صولیدر. الحاصل اویله بر خیرات قویدرکه بناسی سراپا قورشونلی وایچی مفرح وشنلکلیدر. شهرك بورغاز یولی طرفندن شهردن خارج نهر کبی بر دره اوزرنده‌کی جسر مصنع دخی بو خیراتندر . بو خان عظیمك جوارنده (حفصه خاتون‌خانی) وارکه

كره‌میتلی بر خان صغیردر . اما غایت قوی بناسی وار . بو ربطهٔ زیبا جمله سكز یوز عدد باغ وباغچه‌لی . سراپا كیره‌میت اورتولی خانه ایله مزین سكز محرابلی بر قصبهٔ رعنادر . درت عدده كیره‌میت اورتولی كوچوجك خانلری واردر . حفصه خاتون خانی قربنده (قورد بابا زیارتی) فقرای بكتاشیاندندر. تكیه‌سی یوقدر . همان قبه‌سز برقبر پر انواردر . بوشهرده‌كی خیرات وحسنات هپ قوجه معمارسنان كاریدر . بورادن ینه جانب شرقه معمور و آبادان كویلر ایچره كیدرك (بابا اسكی) قصبه‌سنه كلدك .

ستایش قصبهٔ بابا اسكی — یاقو بن مادیان زماننده بری معمور و آبادان بر قلعهٔ قدیم وشهر عظیم ایدی . بعده صرب، بلغار وهرسكلیلر برله‌شوب استانبولی خراب ایتمكه كیدركن بو شهری‌ده خراب ایتدیلر . صوكره صاری صالتق بای براوادی قربنده مرحوم اولدقده وصیت سابقه‌سی اوزره نعشی یدی عدد تابوته قونه‌رق هر فقرا بر طرفه كتوررلركن ادرنه قرالی دخی بو آدم بزمدر، دیه نعش صالتقی كتیروب بو بابا اسكیده دفن ایتدیریر. اشته بوكا مبنی قصبه‌یه «بابا اسكی» دیمشلردر . او شرف ایله كوندن كونه معمور اولماده‌در . ویزه سنجاغی خاكنده اهالیسی جمیع تكالیف شاقه‌دن معاف ومسلم بر ربطهٔ زیبا یوز اللی اقچه‌لق قضادر . بیك آلتمش عدد باغ وباغچه‌لری سراپا قیزیل كیره‌میت اورتولی تحتانی وفوقانی كاركیر بنالر واردر . یكرمی محرابدر . اولا شهرك جانب شرقیسی باشنده وصوكنارنده (جامع علی پاشا) بانیسی سلیمان خان وزراسندن سمیز علی پاشا نامیله شهرهٔ شهر اولمش بر وزیر مدبر ایمش . بو شهر ایچره بو جامعی انشا ایتدیرمشدركه كویا جامع سلاطیندر. همان استانبولده طوپ قپوسی داخلنده‌كی احمد پاشا جامعنه مشابهدر . امابو آندن واسع وروشن مزین ومكمل بر بنای عبرتمادر . مدرسه ، عمارت ، خانلر، دكانلر جمله بو علی پاشانك خیراتیدر. جامعك قبه‌سی افلاكه سرچكمش اولمغله بر منزل یردن قورشونلری بحرنیلكون وار تموج ایدر. بوده قوجه معمار سنان كاریدركه بوراده دخی زیبا تصرفلر ورعنا تصنیفلر ایدوب بر منارهٔ سرآمد یاپمشكه كویا منارهٔ رستم پاشادر . آندن صوكره چارشوسنك

ا یوزندن (ابوالفتح سلطان محمد خان جامعی) مفیدومختصر برجامع قدیمدر. اما جماعت كثیره‌یه مالك اولمغله باشقه برروحانیت واردر . درون وبیرونی اول قدر مزین دكلدر . بر طبقه‌لی سرآمد بر مناره‌سی وار واولدقجه تعمیره محتاجدر . بونلردن ماعدا یدی مسجد، یدی مكتب صبیان، یدی خان، یوز قدر دكان، بر عمارت دار الاطعام، بر حمام دلستان ، اوچ عدد تكیهٔ درویشان وچارشی ایچره بر چشمهٔ آب حیوان واردر . بو چشمه‌نك تاریخی :

هاتف غیب دیدی تاریخن — چشمهٔ سلسبیل آب حیات

سنه ٩٣٢

بو قصبه‌دن كچن ارگنه نهری قولی اوزرنده (چوبان دلی قاسم اغا كوپریسی) نامیله یدی كوزلی بر بیوك كوپری واردر . بو قول استرانجه طاغلرندن بریكوب اركنه ایله برابر قوجه مراد خانك یوز یتمش درت كوزلی اركنه كوپریسی آلتندن كچه‌رك مریجه قاریشیر . بو چوبان دلی قاسم اغا بو جسر محلنده قویون كودركن جناب باری كندویه اسلامی میسر ایدوب مرور ایام ایله دركاه عالی یكیچری اوجاغنده قول كتخداسی اولوب سلطان مراد خان رابعك حبسنده ایكن «عهدم اولسون ، بو كردابدن رها بولورسه‌م قویون كوتدیكم محلده بر كوپری بنا ایده‌یم» دیر . بعدالخلاص عهدینی یرینه كتیروب درت یوز كیسهٔ رومی صرف ایدرك بوجسرعظیمی انشا ایتمشدر. اما حقا كه واحد كالف قیلندن بر جسرعظیم اولوب طاق پرطمطراقلی مثال كهكشان آسماندر : تاریخ كفتهٔ صماحی :

جناب حضرت سلطان مراد جم عظمت — مرادی اوزره ایده‌سایه سین خدا ممدود
(صماحی) جانه هاتفدن ایردی بوتاریخ — اوله بو جسری قرین قبول رب ودود

سنه ١٠٤٣

(زیارت صاری صالتق بابا) نك برزیارتكاهی‌ده بوراده واردر . رومه‌نصل قدم باصدیغی وسائر احوالی جلد ثانیمزده مسطوردر [١] (زیارت الشیخ محمد.

[١] جلد ثانی — ١٢٣ صحیفه .

شهودی) اصلاً ینه بو بابا اسکیسنده‌در . کمال ظاهر وباطن ایله مشهور، حسن کتابتده دخی قلم کبی عالم ایدی . صاری صالتق بابا تکیه‌سنده مدفوندر . بو تکیه کرچه تکیهٔ بکتاشیاندر ، فقط درویشلری آزدر . اوقافی حریصلر اله کچمشدر . شهرك جانب غربیسنده بغچه‌لر کنارنده وادرنه یولی اوزرنده (زیارتکاه بابا سلطان) ره راست اوزره مسیره وچمنزار بر آستانه‌در . بو بابا غازی خداوندکار ایله ادرنه فتحنده بولنمشدر .

بو شهری زیارت ایدوب ینه ملك احمد پاشا افندمزله جانب شرقه کیدرك (بورغاز) [١] قصبه‌سنه کلدك . بوراسنی ١٠٦١ سنه‌سنده ملك احمد پاشا مهردن معزولاً اوزی ایالته کیتدیکمز صره‌ده تفصیلاً بیان ایتمشدك . اورایه نظر اولنه . پاشا افندمز بو شهرده وزرا مهمانسراینده اوزریزدن روم‌ایلی ایالتنی الان سلحدار مصلی پاشانك طوغ قوناقجیسیله برلشدی . ایکی وزیرك ازدحام وعسکرندن رعایا وبرایا رنجیده خاطر اولماسون ایچون پاشا افندمز ره‌راستدن چیقوب جانب شماله قرق کلیسا طرفنه روان اولدی . اولا منزل (احمدبکلی) قریه‌سیدر . قرق کلیسا لواسنده ایکی یوزخانه‌لی، باغلی وباغچه‌لی مسلمان کوییدر . بورادن‌جانب شرقه کیدرك (نامارلی) قریه‌سنده، اورادن ینه شرقه کیدرك (اوزون حاجیلر) قریه‌سنده منزل آلدق . اوچ یوزخانه‌لی، باغلی وباغچه‌لی ، سراپا کره‌میتلی ، هر خانه‌سی مسافرین ایچون آخورلی معمور مسلمان کوییدر . بر مناره‌لی نازك جامعی وار . نهر ارکنه اوزرنده بر اخشاب کوپریسی بر کوچك خانی وار . بورادن جانب قبله‌یه طاغلق ولورمانلق محصوللی قریه‌لر ایچره عبور ایدرك (کوسدمیر) قصبهٔ صغیره‌سنه کلدك . کوسدم نام بر صو کنارنده اولوب اول صوده دمیر قوقوسی بولنمغله « کوسدمیر » دیرلر . بر دره‌لی وتپه‌لی زمینده واقع، بش یوز خانه‌لی، باغ وباغچه‌لی ، آب روانلی بر بلده‌جکدر . بو عیون جاریهٔ صغیره استرانجه‌دن ، ویزه سرایی ، سرکه قصبه‌سی طاغلرندن جمع اولوب بهارده طغیان اوزره روان اوله‌رق ارکنه نهرینه قاریشیر . بو بلده‌نك جمله باغ وبغچه‌لری بو آب حیات کنارنده‌در . بر مناره‌لی مفید ومختصر

[١] بورغاز دیدیکی شمدیکی (لوله برغوس) قضاسی اوله‌جق .

بر جامعی ، بش عدد خرده خانلری ، یکرمی عدد دکانلری وار . اصلا قورشونلی بناسی یوق . فقط محصولاتی چوق اولوب قیونی ، اودونی ، کوموری طاغلرنده کراسته‌سی غایت چوقدر . آندن ینه جانب قبله‌یه کیدرك (فنار) قصبه‌سنه کلدك .

درستایش قصبهٔ فنار — سلوری نواحیسنده ، کاهیجه ایوب مولویتنده اولور بر ربطهٔ معموردر . فنار نامیله مسما اولماسنه سبب ابو الفتح غازی عصرنده بور الرهنوز یکی فتح ایدلمش یرلر اولمغله طاغلرنده‌کی عاصیلر بورالری نهب وغارت ایدرك ینه کوه وخیابان ایچره جای مأمن ایدینیرلردی . آخر بو بلده اهالیسی محمد خان غازی‌یه تظلم ایدوب بو ربطه خارجنده افلاکه سرچکمش بر قلهٔ بالا انشا ایدوب ایچنه مستحفظان قودی‌که حیدودلر برای غارت بورالره کلنجه بو قله‌دن طوپ وتفنکلر آتیلوب قله‌نك تا ذروهٔ اعلاسنده‌کی فانوسلری دخی چراغان ایدرلردی . بو چراغلری سائر قرادن کورنلر ایله لب دریاده اولوب بوکانکران اولان سیلوری عسکری آتلانوب بو فنار قصبه‌سی امدادینه یتیشه‌رك حیدودلردن خلاص ایدرلردی . ایشته بو ربطه‌یه « فنار » دینمکه سبب بودر . حالا اول قلهٔ بالانك اساسی یل دکرمانلری قربنده معلومدر . بو بلده اوج آسمانه منقلب اولمش بر کوه بالا اوزرنده واقع اولوب جانب جنوبنده‌کی صحرالرده چفتلکلر ومعمور قرادن قنه کری وسائره حتی سیلوری بیله آپ آچیق نمایان اولور . باغ وباغچه‌سی چوق اولوب هواسی دخی لطیفدر . یدی یوز قدر کره‌میت ایله مستور خانه‌لری واردر . اهالیسی هپ روم اولوب ١ کثراسی پاصدرمه ویاغ صاتارلر . بوراسی اوقاف اولمغله مقطوع القلم ومفروض القدم اولوب اهالیسی دخی مسلم ومعافدر . بونلره نظارت ایتمك اوزره بر یکیچری قوللغی دخی واردر . اهالی خانه‌سنه کیمسه‌یی قوندیرمازلر . یدی عدد خانلری واردر . خانلرده قونان مسافرینه مأکولات ومشروباتدن امداد ایدرلر . بو خانلر قربنده قرق اللی عدد دکاندن عبارت بر سوق مختصری وار ، بالق ، پنیر ، بوزه ، شراب وراقیسی فراواندر . بر اسکی کلیساسی واردر . (آرغونه) نام قسیس بنا ایدوب کویا مریم انا

روحنه اهدا ایتمشدر . ییلده بر کره اطرافدن روملر بودیره کلوب تجدید آیین ایدرلر . اما غایت مصنع دیر اولوب پاپاسلری ملك احمد پاشا افندمزه تحف هدایا کتوردیلر .

آندن ینه جانب شرقه تپه آشاغی اینوب نیجه قرای آبادانی کذر ایدوب « قروق دره » نام سنکستان ومخاطره‌لی یردن کچوب (چتالجه) قصبه‌سنه کلدك .

اوصاف قصبهٔ چتالجه — برده یکیشهر قربنده کسندیره وغولوص ناحیه‌سنده (چتالجه) قضاسی واردر . بزم بوچتالجه‌یه (استانبول چتالجه‌سی) دیرلر . اسکندر کبیر عصرنده استانبولی تعمیر وترمیم ایدن یغفور قراللك قزی (خانیچه) نك یایلاغی اولمغله بوراده باباسی بر قلعهٔ عظیم انشا ایدوب روحجه (خانیچه) دیمشدر . اوزمان برسد متین وحصن حصین اولوب بعده استانبوله یورویان صرپ وبلغارلر بورایی دخی خراب ایتمشلردر . حالا آثار بنالری شهرك غرب طرفنده‌کی یالچین قیالر اوزره نمایاندر . بعده بوراسی ینه آبادان اولدی . صکره بورایی ییلدیرم بایزیدخان فتح ایدرك قلعه‌سنی هدم ایدوب استانبولی محاصره ایلمشدر . آخر صلح ایله استانبولك نصفنی فتح ایتدکده اکری قپودن ، آیا قپوسندن ، کل جامعندن تا اون قپانی یاننه قدر زیرك باشنه ، قره مانیلره ، آندن شهراه ایله تا ادرنه قپوسنه کلنجه‌یه‌ دك مححلهٔ مسلمینده قرق بیك آدمی باصلح اسکان ایلمش . فقط تیمور حادثه‌سنده منهزم اولوب صکره حمای محرقه‌دن مرحوم اولنجه روملر جمله امت محمدی استانبولدن وچتالجه‌دن نفی بلد ایلدیلر . چتالجه‌ده اللرینه کچدی . بعده ٨٥٧ سنه‌سنده فاتح سلطان محمد خان استانبول اوزره ادرنه‌دن کلیرکن صولت وصلابت شهریاریسنه چتالجه کفاری طاقت کتوره‌میوب سیلوری قلعه‌سنه ترقوس ، استانبول قلعه‌سنه فرار ایتدیلر . بعده ابوالفتح بوچتالجه شهرنده نیجه بیك یوك‌بار ثقیلی (میخال اوغلی علی بك) ایله براقوب : « بوشهری اللهه امانت ایتدم » دیه دعا ایدرك کندیلر استانبول محاصره‌سنه کیتدیلر . استانبولی فتح ایدرك بتیردیلر . حالا آنلرك دعالری برکاتیله چتالجه شهری کوندن کونه معمور

وآبادان اولمه‌ده‌در . بوشهرك عمارستانی چتال طاغنك اتکنده واقع اولمغله (چتالجه) دیرلر . قیالی ، دره وتپه‌لی ایکی چتال کوه بالانك جانب شرقیسی دامننده قبله‌دن شماله طولانی واقع اولمش ، ایکی بیك آدیم اوزونلغنده باغلی ، باغچه‌لی ، آب حیاتلی بر بلدهٔ ارم مثالدر . ایوب سلطان مولویتی نواحیسندن یوز اللی آقچه پایه‌سیله مکلف قضادر . حاکم عرفی چتالجه باغچه‌سنك استادیدر . اوچ یوز باغبان وآرناوود بوستانجیلر ایله ضبط وربط ایدر . صو باشیسی ، کتخدایری ، کتخدا سرداری ، محتسبی ، آیاق نائبی واردر . اما استانبول یاقین اولمغله مفتی ونقیبی یوقدر . بوشهر زیبا جمله قرق یدی محراب اولوب بشنده صلات جمعه ادا اولنور . جمله‌سندن مکلف ومزینی (فرهاد پاشا جامعی) بانیسی سلیمان خان وزراسندن اولوب سلیم ثانی ومراد ثالثه ایریشمش بر وزیر دلیر ایمشکه جامعندن بللیدر . شهرك تا وسطنده بر مرتفع زمینده درختستان خیابان ایچره بر سرآمد مناره‌لی جامع روشندر . سراپا قورشون ایله مستور اولوب قوجه معمار سنان بوراده‌ده کونا کون تصرفلر ایجاد ایتمشدر . شب وروز جماعتدن خالی دکلدر .

شهرك جانب قبله‌سی قورروق دره نام محله قدر عمارستاندر . اما هرخانه‌ده باغ وباغچه اولمغله خانهٔ زیبالری سیرکدر .

سرای سلاطین آل عثمان — شهرك جانب شرقیسنده بر چمنزار صحرایه ناظر مرتفع بر زمینده سرو ، چنار ، قواق ، بید سرنکون وسائر ثمرات کونا کون ایله دونانمش برخیابان باغ ارمدرکه کویا ارد بهشتدر . بونده اولان طیور خوش الحانك وصفنده لسان قاصردر . باخصوص قره طاووق واسحاق قوشلرینك خوشنوالغی وقت شافعیده آدمه حیات ویرر . هزار زارك خوش نغمه‌کارلغی بشقه یرده کوریله‌مز . بوسرای عظیمك چوره‌سی قلعه مثال دیوارلیدر . ایچنده بوستانجی باشیسی ، اوچ یوز باغبانی وار . متعدد حجره‌لری ونیجه قصر خورنقلری وار . چتال صو ترازولریله اوچار آب روان فسقیه ، حوض وشادروانلردن پرتاب ایدوب برهوا عروج ایلیه‌رك حوض سلسبیللره ریزان اولور . هرپادشاهك برر کونه قصر ارملری وارکه اطلس فلکده اویله

برکارکرلکی برمعمار اتمامشدر . ملك احمد پاشا افندمز بوراده مهمان اولوب قیا سلطان ایله بوراده ملاقات ایدرك کامل بر هفته باغ جنان مثالده حسین بیقرا فصللریله ذوق وصفا ایدوب فلکدن کام آلدیلر کبی اولدی . اما نه ممکن ؟ بیت :

مفت مسکن صانوب جهانی کشی نقد عمرین ویرر کرا یرینه

بوباغ پرصفایی منظورمز اولدیغی وجهله تحریر ایلسه‌ك آیروجه بر مجلد اولور . شهرده بوباغدن بشقه‌ولی اوسته سرایی ، چتال اوغلی سرایی ، قدری اغا سرایی ، حسن پاشا زاده سرایی ، قزلر اغاسی سرایی ودها نیجه سرایلر واردر . یدی عدد تکیهٔ خلوتی وجلوتی وبکتاشیان معظم وقورشون اورتولی خان ، بر حمام وایکی یوز یتمش قدر دکان واردر . اما بدستانی ، فلان یوق . مکتب صبیانی ، اعیان واشرافی چوق . شهر کوه بالا دامننده اولمغله یتمش یرده آب حیانلری جاری اولوب ساده چارشو وبازارنده قرق ، اللی عدد عیون جاریه آقار طورر . اوبازار حسنك قالدیرملری اوزرنده سیل مثال صولر جریان ایدرك باغ وباغچه‌لره ومشبك بوستانلره آقار . سوق سلطانیسنده اکثری ارباب حرف پابوججی ، فلار وپوستانجیدر . زیرا چوبان وچولوق وخدامان کانیدر . چتالجه چایری کاغدخانه چایرندن لطیف نباتات وکیاهلی اولوب یونجه ، ترفل ایله مزین بر لاله‌زاردرکه آل عثمان انبارینه بوصحرای پر حاصلدن اوچ بیك آرابه علف کیدوب آخور قپو انبارلرینه باصیلور . چایر موسمنده محافظه ایچون بر اوطه ییکیچری چورباجیسی نکهبانلق ایدرلر . بوممدوحندن غیری صحرالرنده بابا نقاش ، کینه‌لی ، باقلالی ، عزالدینلی کویلرینه وارنجه چفتلك عظیملر ایله آراسته آغیللر ، اکرکلر ، صایه‌لر ، چالشلر وماندیرالر ایله پیراسته اولمش قیونلی ، قوزولی ، صغر وجاموسلی وادیلردرکه جمیع اعیان استانبولك بوقریه‌لرده علاقه‌لری واردر . بر ممدوحی دخی سودی ، قیماغی ، تلمه پینری ، آغزی ، کوله‌مزی ، کسمك ویغوردی ، دیل پینری وقشقوال پینری ، درمثال سودی استانبوله کله‌رك

غنیمت ایدرلر . نظرکاه فاتح محمد خان برشهر آباداندر . الله الی آخرالدوران معمور و آبادان ایده . آمین یامستعان .

بورادن قالقوب ینه جانب شرقه کیدرکن جمله اعیان استانبول ، صدراعظم بیقلی چرکس درویش محمد پاشانك کتخداسی علی اغا ونیجه بیك اشراف پاشایی استقباله چیقوب پاشا دخی اول بسم الله ایله تخت رواندن اینه‌رك چقال آته بیندی . « جرید اوینانسون » دیه فرمان ایدرك ملکی وصدراعظملی ایکی باشدن جرید اوینایوب اویله سلاحشورلك وکونا کون لعبه بازلق ایلدیلرکه دیللرله تعبیر اولنماز . بوکونه عرض مهارت ایدنلره پاشا افندمز بوحقیرك دفتریله بیك آلتمش آلتون احسان ایلدی . صول طرفده قوچو آرابه ایچره قیا سلطان اوچ کیسه آلتون بذل وانعام ایلدی . بواسلوب ایله اول کون (بنفشه چایری) منزلنه واردق . بونده جمیع خیمه وخرکاهلرمزله مکث ایدوب او صحرای چمنزارده آتلرمزدن اینوب برکیجه صحبت خاص ایتدك . بوصحرا دخی پادشاهك خاص آتلرینه مخصوص عظیم چایردر . بوراده‌ده استانبول اعیانك ویدی قبه وزیرلرینك وصدر اعظمك هدیه‌لری کلوب ایرتسی کون الای عظیم ایله طوپجیلر محله‌سنده‌کی (قیاسلطان سرایی) نه کلدك . بورایه‌وصولمزده یوزعدد قربان واون‌عدددوه ذبح ایدوب فقرایه بذل اولندی . هرکس سراینده ونیجه یوز اغالر خیمه‌لرنده مکث ایتدیلر . ایرتسی کون علی الصباح صدراعظم درویش محمد پاشا ویدی قبه وزیرلری ، شیخ الاسلام افندی ، نقیب الاشراف ، قاضی عسکرلر ، استانبول ملاسی وسائر اعیان وکبار کلوب پاشا ایله مشرف اوله‌رق درویش محمد پاشا ایله بزم ملك پاشا بر برلرینی بغرلرینه‌باصوب اوپوشدیلر . صدراعظم قوینندن بر خط شریف چیقاروب ویردی . پاشا پوس ایدوب قرائت ایتدکده : « امر پادشاهمك اما صوفیه شهرندن بری یدی آیدر خسته حالم ، ان شاءالله سهل تحصیل مزاج ایدوب‌ده فرمان اوزره قبه‌نشین‌وزیر ثانی اوله‌لم ، فرمان پادشاه جم جنابکدر » دیدی . بویله‌جه نیجه کلماتدن صکره پاشا صدراعظمه بر ضیافت چکمشدرکه هیچ بر تاریخده بر وزیر بر صدراعظمه اتمامشدر .

بعد الضیافه صدراعظمه بر سمور کورك ، اوچ کیسه آلتون وبعدالوداع بر مجوهر رختلی ، مجوهر زینلی ، آلتون زنجیرلی ، کهیلان بر آت چکوب صدراعظم سوار اولوب کیتدی . ایرتسی کونی سعادتلو پادشاهدن امیر آخور اغا ایله بر مجوهر رختلی واکرلی وذهب خالص زنجیرلی کهیلان آت کلوب « بوکا سوار اول ، به نشین وزیر عالی تبارسك » دیه ینه خط شریف کلدی . همان شا الامر امرکم دیوب سوار اوله‌رق سرای قپوسندن طشره فرمان پادشاهی یرینی بولسون دیه چیقارق ینه سرایه کلوب امیر آخوردن وافر عذرلر دیله‌دی وبر کیسه غروش احسان آله‌رق امیر آخور کیدنجه صدراعظمدن ینه اویله براسب احمر کلدی . الحاصل اعیان دولتدن یتمش عدد توانا آت کلدی که هربری جلعه ، مصاخمه ، حواره ، محمودی ، معنك ، سیلاوی ، بشاره ، دینوته ، کوکشی جنسلرینك برندن ایدی . پاشا جمله‌سنی کندیسیله رنج وعنا چکن اغالرینه احسان ایلدی . ایرتسی سعادتلو پادشاهك احسانی اولان اسب صبا رفتاره سواری اولوب آهسته ، آهسته حضرت ابا ایوب انصاری زیارتنه کیدرك ادای زیارت ایله یتمش عدد قربان کسوب فقرای باب اللهه بذل ایتدی . آندن ینه طوپجیلر سراینه کلوب بوحقیره رختیله برابر براشهب آت وبر سمور قفاسی کورك وبر کیسه غروش احسان ایدوب کندیسی تصحیح مزاج ایدنجه‌یه قدر خدمتنده اولوب ندیم خاصی ایدك .

ستایش تفرج کاغدخانه — بوحقیر ملك احمد پاشا افندمزله بوطوپجیلر سراینده ساکن اولورکن هرشب کاغدخانه‌ده نیجه یوز بیك فشنك پررنکك اوج آسمانه عروج ایتدیکنی تماشا ایدوب نیجه بیك طوپ وتفنك صداسنی استماع ایدردك . آخر یاران صفانك برندن بوشادمانی‌ی سؤال ایتدیکمده اول یار وفادار دیدی‌که : « ای غصه وغمده پریشان خاطر اولان بیچاره ، عقلنی ، فکرینی بیتیرمش آواره ! نیچون دشت غمده مجنون کبی محزون اولوب بوجای پرهوای کاغدخانه‌دن آگاه دکلسك . بودولت آل عثمان ظهور ایده‌لی هیچ بر تفرجگاهده بوکاغدخانه شادمانلغی کبی بر شادمانلق اولمامشدر .

بوعیدگاهی کورمین آدم ارضده برشی کورمش دکلدر » خاصلی کاغدخانه‌یی اویله توصیف ومدح ایلدی‌که طبیعت حقیر آب زلال کبی کاغدخانه سمتنه جریان ایده یازدی وشو بیتلر خاطره خطور ایتدی :

کوکل اکلنجه‌سی سیر وصفادر   صفا سورکه بودنیا بیوفادر
کشی ذوق ایله اولیسر فرحناك   همان ذوق ایله ، جانم اوله غمناك

اول آن پاشایه واروب کاغدخانه‌یه کیتمك ایچون اذن آلدم . قرق النون صرف ایدوب ایکی قیون وسائرمأ کولات ومشروباتی آله‌رق رغارمناسبلرمدن بش التی اغا ایله خیمه‌لرمزی آلوب کاغد خانه نهرینك ساحلنده درخت چنار سایه‌سنده مکث ایدوب کیجه وکوندوز صحبت خاصه باشلایوب کویا هرشب وروز حسین بیقرا ذوقی ایدردك . ماه رجب المرجبنك غره‌سندن تاشهر رمضان المبارکك هلالی نمایان اولنجه‌یه دکین کامل ایکی آی بوصحرای چمنزار لاله‌عذارده اویله عیش وعشرتلر اولمشدرکه دیللر ایله تعبیری وقلملر ایله تحریری امکانسزدر . استانبولك جمیع اشراف واعیانی ومیراث یدی هوپپه چلبیلری بوکاغدخانه قضاسنده اوچ بیك مقداری منقش خیمه و خرکاهلر وسحابه و ناموسیه‌لر ایله وادی‌یی زین ایدوب هرشب جمله خیمه‌لری نیجه‌کره بیك قنادیل وشمع عسل وروغن وفانوس اختر مأنوس ایله چراغان ایدرلردی . هرسرا پردهٔ اعیانده هرشب خواننده وسازنده ، مطربلر ، احمد قولی ، جواهر قولی ، نازلی قولی ، غریبانی قولی ، عقیده قولی ، زمرود قولی ، پوصطالجی قولی ، یتق اوغلی قولی ، حاشوته قولی ، سمور قاش قولی ، چنك ورباب ، صنطور و طنبور ، عود وقانونلری اوزره کوناکون فصل ایدوب تا صباحه‌دك بر های وهوی اولوردی که کویا دجال خروج ایتمشدی . بعد العشا نیجه‌کره یوز بیك سراقه فشنك آسمان سوایه منقلب اولوب برقیلر ، بحریلر ، کله بکار ، بدالوچقالر ، دلیجه وکبشلر ، خروسلر قله وسائر انواع فشنکلره آتش ویروب کویا زمین کاغدخانه‌یی آتش نمرود ایچره قورلردی ونیجه شاهی ، انکلی ، صاربوزان طوپلری آتش ایدوب صباحه قدر زمین و آسمانی رعد مثال کوم کوم کومله‌دیرلردی . بوخیمه‌لردن

ماعدا کاغدخانه نهرینك ایکی طرفنده یدی سکز بیك خیمه ترکتر ، احرام‌ه کلدن وغیری کلبهٔ احزاندن چالاش و سایبانلری قووروب کورن صحرای کاغد خانه‌ده عسکر چاپابور مکث ایتمش ظن ایدرلردی . ایکی بیکی متجاوز دکانلرده مأکولات ومشروباتدن ماعدا جمیع ذی‌قیمت موجود ایدی . هرروز روشنده ، هرمیدانده حقه‌باز ، آتش‌باز ، سحرباز ، زورباز ، رسن‌باز پرنده‌باز ، کاسه‌باز ، قمارباز ، سینی‌باز ، آیو ، مایمون ، حمار ، کوپك‌بازلرله قوقلاباز وشب‌باز ، مطراق‌باز ، شمشیرباز ، مهره‌باز ، طاس‌باز حاصلی اوچ یوزالتمشی متجاوز پهلوانلر جمع اولوب بومجمع العرفاده عرض معرفت ایلیه‌رك بحساب کار ایدرلردی . درکاه عالی طرفندن درت اوطه یکیچری چورباجیسی بو جمعیت کبرایه تعیین اولنوب کاهیجه یکیچری اغاسی کورجی مصطفی اغا دخی کلوب تنبیه وتأکید ایدرك کیدردی . کاغد خانه نهرنده نیجه‌لری‌ده شناورلك ایدرلردی . بوجمعیت عرفا هیچ برتاریخده اولمامشدر .

رمضان غره‌سنده فرمان پادشاهی ایله ملك احمد پاشا افندمز قبه آلتنده قرق یوك اقچه خاص همایون ایله بیقلی محمد پاشا عصرنده ایکنجی وزیر اولوب دیوانه چیقدی . افندمز شب وروز بیقلی درویش محمد پاشا ایله درت آی برادر جان برابر کبی ذوق وصفا ایله حسن زندکانی ایلیوب کندیسنه خاص اوله‌رق قره‌حصار صاحب سنجاغی احسان اولنمغله اورالره مناسب اغالرینی کوندردی . کندوسی سبکبار قالوب اون ایکی عدد یالیلرنده فندقلی ، بشکطاش ، اورته‌کوی ، اسکدار ، ایوب یالیلرنده ذوق وصفا ایله مشغول اولدیلر . بوحقیر سبکبار یاران باصفا ایله ایوب ، کاغدخانه ، آق‌بابا ، بکقوز ، قانلیجه ، حصار ، اسکدار ، چاملیجه ، قاضی کوی ، عالم طاغنده عالملر ایدوب اندن اشاغی کوکصوده ذوق وصفالر ایدردك . خصوصا حصار کرازی موسمنده اسنیه ویکی کویده ، طرابیه وکفه‌لی کوینده بیوك دره وصاری یارده آل لاله کبی ، لعل کون زلالی کراز فصللری ایدوب کوناکون مثمراتدن کام آلوب نیجه بیك ذوق وصفالر ایتدك .

بوسعادت ساده بزم ایچون دکلدی . بیقلی چرکس محمد پاشانك زمان

صدارتنده ، ومحمدخان رابعك دوام‌دولتنده اول مبارك سنه‌ده جمله‌خلق جنبش وحرکته کلوب شادمانلقلر ایدرلردی . زیرا کورجی محمد پاشانك هنکام وزارتنده مال وخزائن قلتندن ، طاعونك تلفاتندن خلق ماتمده ایدی . اندن طرخونه‌جی احمد پاشا صدارتنده ضبط وربط هنکامه‌سندن ، قحط وغلادن ، وندیکلیلرك آق دکز جزیره‌لرینه تسلطندن جمیع عثمانلیلر یاس وماتم ایچنده ایدیلر . وقتاکه درویش محمدپاشا صدر اعظم اولدی ، غل وغش وغیبتدن مبرا ، صاحب‌طبع وصاحب تدبیر برکیمسه اولمغله جمله اهل‌استانبول (یاباسط) اسمنه مظهر دوشدیلر . دیار اسلامده اولان عباد مسلمینك کیجه‌لری قدر کوندوزلری نوروز خوارزم شاهی اولوب بالذات عجم شاهی وقزل آلما [۱] ، آلمان وونديك کمرامی سرنکون اولوب خاموش باش ایدیلر . کیزلی یرلرده ، خائن اللرده اولان کنجینهٔ قارونیلر میدانه چیقوب خزینه بول وخلق عالم سرور وحبور ایله مجبول اولدیلر .

(لاراد لقضائه ولامانع لحکمه) مضمونی اوزره بوکارخانهٔ معظم صاحبی پروردکارك ارادهٔ ازلیه‌سی اویله ایمشکه برکون بیقلی درویش محمدپاشا دیوان پادشاهی‌یه کلوب ملك احمد پاشا افندمزی بعد الدیوان سراینه چاغردی . بو حقیر پاشا ایله برلکده درویش محمد پاشا سراینه کیدوب بولوشه‌رق خسته‌حال کوردك . اول کون پاشا افندمز محمد پاشادن مفارقت ایدوب طوغری سعادتلو پادشاهه‌واره‌رق صدر اعظم احوالنی اعلام ایتدکده پادشاه ذیشان قزلر اغاسیله صدر اعظمنه وافر هدیه‌لر کوندروب حال و خاطرینی سؤال ایتدیردیلر . صدراعظم دخی «بن صاحب فراش اولدم . اموراهالی معطل اولماسون ایچون یریمه ملك احمد پاشا قرنداشمی قائم مقام ایلیك» دیبه رجا ایدوب دارالسعاده اغاسیله تلخیص ایلدی . عرض حیز قبولده واقع اولوب ایرته‌سی کون ملك احمد پاشا افندمز بیقلی محمد پاشا یرینه امانهٔ قائمقام عالیشان اولوب سعادتلو پادشاهدن برسمور خلعت فاخره کیه‌رك امور مسلمینه تقید ایلیوب هربار ینه درویش محمدپاشا سلامنه واروب حال‌وخاطر صوروشدی . صدراعظم‌صاحب

[۱] قزل آلما : (روما) دیمکدرکه اوزمانکی بابا حکومت جسمانیه‌سندن کنایه‌در.

فراش اولدیغی حالده بیله ینه امور معظمه، عزل ونصب ایشلری آنك رأی وتدبیریله کوریلوردی. تا آلتی آی بومنوال اوزره درویش محمد پاشا صاحب فراش وملك احمد پاشا دخی قائممقام اولوب البته اوچ آی غره‌سنده مواجب چیقمق مقررایدی. ترسانه مهماتی دخی هرجهتدن آماده ایدی. جزیرۀ کریده اوچ بیك امدادو خزینه کیدردی. بوارالق صدراعظم کاه خوش حال، کاه مزاجاً پرملال اولوب حکمت خدا سهل افاقت بولمش ایکن چرکس آدمیسی اولمغله تاتار ایله اوسدیکندن برسمیز آت اتی ییوب وقیز نام آت سودینی ایچه‌رك ینه خسته‌لندی. زیرا بوطعاملرهپ قابض طبیعت اولوب قبض ایسه فالج مرضنه غایت مضردر. فلجك دواسی دائما مسهل شافیلرله اولور. نتیجۀ مرام کوندن کونه حالی غایت مشتد اولوب بزم پاشایی وسائر وزرا، وکلا وامرایی یاننه چاغروب شو وصیتی ایتدی:

«خداملرم بنی صوسز اولدیرییورلر، حالم پك یمان! بنی علی پاشا جامعی اوکنده سائر وزرا قرنداشلرمك جنبنده دفن ایدوب قرق بیك لتونه باشم اوجنده برچشمه جریان ایتدیرك وقرق بیك التون اغالرمه، قرق بیك التون ایچ اوغلانلرمه، قرق بیك التون مکه ومدینه‌یه» بو وجهله وصیت ایتدکدن صوکره اوچنجی کون دار بقایه انتقال ایدوب جمیع اهل ممالکی واویلایه دوشوردی. آخرکار جمعیت کبرا ایله نعش شریفنی وصیتی اوزره دیوان یولنده علی پاشا جامعی محرابی اوکنده برپنجره داخلنده دفن ایدوب باشی اوجنه بر چشمه انشا ایتدیلر وسائر اموال وارزاقنی میری‌یه ضبط ایلدیلر. اکر معلوممز اولدیغی وجهله مخلفاتی یازسه‌ق فاتح یمن سنان پاشا ترکه‌سی قدر اولوردی. اما تحریرنده برفائده یوقدر.

بعده جمله وزرا ووکلا، علما وکبار حضور پادشاهی‌یه واروب مشاوره ایتدیلر. «ایا مهری کیمه ویره‌سك» دیدیلر. اول محلده ملك احمد پاشا افندمز دخی نمایان اولوب آتدن نزول ایدرك پهلوان واری پرتاب ایدرك چمن صفه نام محلده حضور پادشاهی‌یه کلوب خاص اوطه باشی روم حسن اغا پاشانك اوکنه دوشه‌رك کتوردکده پاشا زمین بوس ایتمك معتادی اولمادیغندن «السلام علیك، پادشاهم» دیه دعا وثنا ایدرك پادشاه جم حشمت مواجهه‌سنه واروب

شرف تقبیل انامل پادشاهی ایله شادکام اوله‌رق محصل المرامه ایروب سائر وزرایه تقدم ایدرك وقع ووقاریله تاصوفۀ عالیده برقراراولدی. درحال سعادتلو پادشاه عالمپناه سعادتله برزانو اولوب بیوردیلرکه: «باق آ وزیرلرم. بنم خاصۀ مراد ومرامدر، برمردك القاسی ویافردك التماسیله دکل، انجق زادۀ طبع وقریحه‌مدرکه مهر شریفمی ملك احمد پاشا لالامه صدارت عظما ایله احسان ایتمشم». همان ملك احمد پاشا افندمز اوچ کره پرتاب دست برزمین ایدوب: «پادشاهم، نطق درربارك جان بولسون ایچون مهر شریفکی آلدم، قبول ایتدم. امانته کیم اناطولیده، بشیر پاشا، سیدی احمد پاشا، طیار اوغلی احمد پاشا، قره حسن پاشا وسائر اشقیا جلالی و جمالیلر ساکبان وصاریجه حشراتیله کوندن کونه طاووق قیروب لوقمه‌جیلق ایدرك نیجه بیك عباد اللهی متأذی ایلرلر اهل وعیال، رعایا وبرایا پایمال رمال اولوب حالا اوولایاتی آنلر خراب ویباب ایدرلرکن هیچ بر وزیرك مهره مالك اولوب ضبط وربط ایله اجرای عدالت ایتمکه، تحصیل ماله مقتدر اوله‌ماز. ماه بماه جمیع قوللرك مواجب طلب ایدر، ترسانۀ عامره‌یه مهمات لازم اولوب بهرسنه قرق یدی بیك کیسۀ رومی مصارف لازم. اناطولی طرفندن ایسه جمیع خاص وخراجیلردن بر اقچه کلمیوب جانب شرق طوائف ملوکه دوندی. پادشاهم بو عبد کمترك عقل قاصری اوزره وبنم حسن رضا وحسن ظنم اوزره مهر شریفی ابشیر لالا که احسان ایله علی العجله دردولته کلسون. اناطولیده‌کی عباد الله ده او ظلمه‌نك شور شرلرندن امین اولسون. مالدار وامور دیده بر وزیر عتیقدر. کلسون بر عظیم دونما انشا ایتسون. اناطولی وروم ایلیدن جزیرۀ کریده آدم دریاسنی سوروب کندوسی دخی سردار معظم اوله‌رق کریدی قندیه قلعه‌سیله برابر فتح ایدوب کورفز، صنادرا جزیره‌لرینی الوب بر وبحرده مصر یوللری امن وامان اوله‌رق صلح وصلاحلر اولسون وابشیر پاشا لالاکده برکره مهر صاحبی اولوب مهر سلیمانی نه معنایه کلدیکنی بیلوب مهر چاشنیسی نه لذتده ایدوکن بیلسون» دیدی وخاموش باش اولدی. پادشاه جم جنابده جواباً: «باق آ لالا، بو درکاهده نیجه جلالی

وجمالی، زوربا واشقیا كله‌لری غلطان اولمشدر . انشاءالله عن قریب الزمان آنلرك حقلرندن كلوب مراد ومرامك اوزره جمیع عبادالله انلرك شر وشورلرندن خلاص اولور» دیدی ودرحال حضرت پادشاه پرغضب ایاغه‌قالقوب بالذات كندی مبارك اللریله مهر شریفی بزم ملك احمدپاشانك النه ویروب بر خلعت سمور كیدیره‌رك ایتدی : « یوری، الله تعالی هر اموركده سكا یاری وباری اوله . هر ایشكده جناب باری معین وظهیرك اوله. هركاركده‌رب العزه سكا توفیقی رفیق ایلیه . كوره‌یم سنی، هر امر دولت وملت ایچون نیجه‌سی وهمت ایدرسك واوغور همایونجه نیجه بذل مقدرت ایلرسك، خزینه جمعنه تقید ایدوب جمیع بردن بیكه، بیكدن یوز بیكه وارنجه وظیفه خوار قوللریمه مواجبلری نیجه ویریرسك ها كوره‌یم سنی » بو وجهله وافر دعا وثنا ایدوب طورونجه هرطرفدن « الله مبارك ایلیه » دیه اعیان مباركباده‌قوشارلر. درحال حضرت پادشاه افندمزه برسمو آپاجه دخی كیدیروب اول كون ایكی كورك ویریر. پاشامهری قوینِنه قودی اما، كویا بر عقرب قوینِنه كیرمش كبی اصلا حظ ایتمیوب متغیر الخاطر اولدی . زیرا مال وخزینه تداخلی دوشونوب مواجبه اون كون وار؛ باب همایونده انجق اون‌یدی كیسه‌واردی، بحرسفیده‌كی بالجمله جزیره‌ده وندیك واسپانیالیلرك تجاوز واستیلاسی واردی . بری طرفده ایسه ترسانه‌نك مهمات ولوازمی ، اناطولیده جلالی وجمالی حشراتنك ظلم صریحی واردی. اورادن فلوس احمره كلمه احتمالی یوق ایدی . بو دفعه قرینهٔ تدقیق اوزره نیجه بیك فكر فاسده دوشوب عالم حیرتده قالدی . « مهری قبول ایتمم » دخی دیه‌میوب زمین بوس ایدرك طیشاری چیقوب جمیع وزرا ووكلا، شیخ الاسلام ابو سعیدافندی، نقیب الاشراف قاضیعسكرلر، دارالسعاده اغاسی، خاص اوطه باشی حسن اغا، بوستانجی باشی وسائر مصاحب شهریارلرله طشره عرض اوطه‌سنه چیقوب كامل یدی ساعت مشاورهٔ تام ایدوب وقت عصرده تكرار (چمشیرلك) نام محلده تكرار حضور پادشاهی‌یه كیروب ، « پادشاهم، مهرك اك نهایت ابشیر مصطفی پاشا لالا كه كیتمه‌سنی مناسب كوردك » دیدكارنده حضرت پادشاه « نه دیرسك ، ملك لالا ؟ » بیوردی .

همان ملك احمد پاشا : « پادشاهم واللهی بو رأی احسندر (حدیث : ماراٰه المؤمنون حسن فهو عندالله حسن) » دیدكده پادشاه پاشادن مهری الوب خزینه‌نك یدكی مهرینی ویره‌رك « تیز دستور مكرمم وقائمقام اعظممسك » دیه پاشایه تكرار بر خلعت سمور كیدیردی . اول كون ملك احمد پاشا قائمقاملقله شاد وخندان سراینه كلوب مهرشریف دخی دركاه عالی قپوجی باشیلرندن بر اغا ایله ابشیر مصطفی پاشایه حلبه كیتدی . پاشا افندمز دخی نیجه ذی قیمت هدایا ایله « مباركباد » دییه علی اغایی حلبه كوندردی . اول ماه مباركده « عائشه سلطان بنت احمد خان »ی ابشیر پاشایه نكاح ایدوب مژده‌سی بر اغا ایله حلبه كوندرلدی. بعده پاشانیجه مناصب عالیه‌یی توجیه ایدوب قلمیه‌لریله یدی كونده درت بیك علوفه چیقاروب جمله قول مجبور الخاطر اولدیلر . اما توجیه اولنان مناصبك بریسی بیله ابشیر پاشا مسلملره ضبط ایتدیرمیوب بعده مسلملر پاشادن قلمیه‌لرینی شرع دعوا ایدوب بیك التمش كیسه اصحابنه رد اولنه‌رق بو قدر كیسهٔ رومی پاشا خسار چكدی. آیك یكرمنجی كونی سابقا اغامز اولان قولاقسز ابازه شاهی اغاچنكانه خراجیله كلوب پاشا افندیمز دخی خراج چنكانه‌یی ضبط ایتدیرمدیكندن بزم پاشا ایله ابشیر پاشا اراسنه ایلكین بورادن برودت كیردی . بعده هركلن ابشیر پاشانك حلبده عصیان وطغیاننك، دریا مثال عسكر جمع ایتمه‌سنك خبرلرینی كتوریرلردی . نیجه كره در دولت طرفندن خاصكیلر وقوزبكجیلر، سربوابان دركاه عالیلر كیدوب « البته لالام استانهٔ سعادتمه علی العجله كله‌سك » دیه مستعجل خط شریفلر كتوردكلری مدتجه ابشیر پاشا حلبدن طشره بر خطوه بیله آتمیوب دریامثال عسكر جمع ایدردی . بر كره بر تلخیص كلدی‌ده مآلی شو ایدی : « پادشاهمك دردولتنه عرض بندهٔ بیمقدار اولدركه وان دیارلرنده پتیانش نام اولكه‌دن عجملر ایكی یوز بیك قیون سوروب ویوزلرجه اعیان اكرادی قتل ایدوب بو قدر قرا و بلدانی نهب وغارت ایدرك صلح مراد خانه مغایر كونا كون ایشلر ایشلمشدر . بو عبد كمتر اول حوالی احواله نكراندر اولمغله دردولت طرفه وارمغه اقتدارم یوقدر . حالا عسكر جمع ایدوب اول طرفه فرمان همایونكزله

سردار معظم اولوب کیتمك اوزره‌یز . ان شاءالله الرحمن پادشاهم دخی اول بهارده بو جانبلره دریا مثال عسکر ایله عطف عنان ایدوب عمك سلطان مراد خانك فتح ایدوب صکره‌ینه عجمك استیلا ایتدیکی روان، نخشوان، شیروان، ارزنجان طرفلرینی کیرو آلورز. حالا قرق بیك تفنك انداز سکبان وصاریجه غازیلری جمع ایدوب یانمده یتمش عدد میر میران ویدی عدد وزیر دلیران موجود اولوب اقتضا ایدرسه در دولته بو منوال اوزره روملیده قیلمق اوزره‌یز » بو خبر کلنجه دزدولتك جمله سرکارده اولانلری واله وحیران اولوب قپودان قره‌مرادپاشا ینیچری اوجاغنه: «کوردیکزمی، قرق بیك تفنك انداز ایله کلوب سزی قیرسه کرك» دیو فتنه براغوب استانبول ایچره کفتکوی دروغ وصحیح اوله‌رق نیجه شیلر دوران ایتمکه باشلادی . جمله ارباب دولت مست ایکن بوسبوتون مدهوش اولوب سرکردان و حیران کزلردی . بو خبر موحشدن پاشا افندمزك کتخداسی ، دفتردار موره‌لی مصطفی پاشا ، موقوفاتی محمد افندی ، طوپ قپولی ، کمرك امینی حسن اغا ، والحاصل حقیرك معلومی اولان یتمش اوچ عدد کیمسه یکدل ویکجهت اولوب یمین بالله ایله دفتردار موره‌لی مصطفی پاشا ایچون ایکی بیك کیسه قلمیه ایله مهری طلب ایتدکلرنده سعادتلو پادشاه اصلا وقطعاً راضی اولمیوب: «همان ابشیر لالام کلسون» دیرایدی . اماملك احمدپاشاافندمزده خوفه دوشوب ابشیر پاشایه نیجه کونا محبتنامه‌لر کوندریردی . اما اول طرفدن طعن آمیز جوابلر آلیردی . بو افکار فاسده ایچنده ملك احمد پاشا ایله خانه وحدتده عالم اغیاردن بیخبر اوطورور وبوابان قپوده نکهبانلق ایدرلرکن پاشا بو حقیره دیدی‌که : « افواه عالمده نه‌وار، نه‌یوق» حقیر: « سز سر چشمه‌سکز، نه‌وار، نه یوق سز دها کوزل بیلیرسکز » دیدم . دیرکن قپودن طشره برصدای « اه حق ! » استماع اولندی .

ومن الغرائب احوال درویشان ذیشان

آنی کوردك‌که قپودن ایچری تلخیصی حسین اغا کلوب اوچ کشی اولدق.

اثنای کلامده « ابشیر پاشا دریا مثال عسکر چاپور کبی اشقیا وزوربالرله کلیور» دینلدی « آیا رکاب همایونه بو اوضاع واطوار ایله کلدکده نه حال اولسه؟ قپودان مراد پاشا، دفتردار موره‌لی مصطفی پاشا کبی ایکی فتنه طغار جیقلرینه نه معامله ایده ؟ » دینلدکده پاشا ایتدی : « هله بزم وزارتمزده ابشیر شام والیسیکن درزی مصطفی اغا ایله امرلر کوندردك . او امر پادشاهی ایله عمل ایتمیوب سوی تدبیریله درزی اوزرینه کیدوب (بوقاغ) بوغازنده بوغازی اله ویروب بو قدر عسکرینی درزی‌یه قیردیروب بو قدر مال وخزائندن آیریلوب کندوسی‌ده اویلوغندن خنجر درزی النده مجروح اولوب آنجق بر آتی وبش خدامیله خلاص اوله‌رق شامه بیجان دوشدی . اول نصیحت آمیز مکتوبلرمزدن بری بزم عدوی جانمزدر . هله کلسون، کورملم » دیه اوهام غریبه ایله مشوش الحال اولوب بو کونه آلایش دنیا کفتکوسیله مشاوره ایدرلرکن آنی کوردك همان قپودن، دمین الله حق دیین بر فقرای بکتاشی ینه « الله ، حق دوست الاالله » دیوب بی باك وبی پروا ایچری کیروب « عشق اوله؛ ای عاشقان صادقان وظریفان ! » دیه نفیر موساسنه دست اوروب ابتدا اون ایکی امام عشقنه بر دووازده زمزمه اوره‌رق بو حقیرو پاشا آنك سوزندن دمبسته وحیران قالدق . غرابت بونده‌که قپوده بوقدر بوابلر وار، بو سرای قائممقام سرایی اولدیغندن ازدحامکاه بنی آدم اولمغله بوابلر قپولردن قوش دکل، ذره‌یی بیله اوچورمازلر . بو درویش دلریش نه تقریب ایله واصل صومعه اولدی، دیه انکشت بردهان تعجب ایتدك . اما حقیر بو درویشه امعان نظر ایله باقدم . پاوسر برهنه بر ملوث شکل، اما یوزنده، کوزنده نور لمعان ایدر، سوزنده لطافت وظرافت اولوب درشهوار وارتکلم ایدر. غایة الغایه فصاحت وبلاغت صاحبی جان جانان برصاحب اذعاندر . سرنده آفتابه وار، تاجن کج قیلوب سرنده محبت خاندان علامتلرندن اون ایکی عدد لعلکون داغلری کل مطابق کبی مزین طورور، بو جان عشق ایله سرمست اولمش ینه نفیرینی النه آلوب دم اوره‌رق اسماءالحسنی آغازه‌سیله نفیره صوت ویره‌رك (حی القیوم الواحد الاحد الفرد الصمد القادر المقتدر) اسملرینی کوستروب

« ارحق، اللهدوست دوست » دیوب خاموش اولدی. حقیر شویله‌جه‌وجودینه دقتله باقدم : بی پیرهن ، سینه‌چاك ، اولوب سینه‌سنه امامین عشقنه اویله شرحه‌لر چکمش‌که حصر حریمی نیم دیوال قدر واز سرندن آفتابه‌سنی چیقاره‌رق سر برهنه اولوب کوردمکه تابینیسی اوزره بر تسلیم داغی وارکه آنی کوسترمکدن مقصدی طریق حقه تسلیمز ، دیمه‌در . صول بازوسنده دشت کربلا داغلری اویله‌مزین، پاك،طوپارلاق وپارلاق . الحاصل بلنده تنوره‌سی، النده دسته چوب دیلنده، یامحبوب القلوب ، کمرنده صاپان داوودی، پالهنك موسائی ، دبدبهٔ علی، جغجغه وذیل بم قنطورهٔ دده کی وراهروی اولوب بونلر رفیق پیادکاندر . الحاصل جمله آلات جهانه فقیر درویشان اوزره هر بر شیئ مهیا قیلمش بر عارف باللهدر . همان حقیر جرأت ایدوب « عزیزم ، نره سلامنی کتوریرسکز » دیوب صوت اعلا ایله بومسدسی ترنم ایتدم :

نه کازار نسیمید رهوای عنصر پاکك   نه شمعك شعله‌سیدر نار رخسار عرفناکك
نه‌نهرك صوییدر آبك نه‌یر طوپراغیدر خاکك   نه خلقت‌سك قرارسك خلق یوقدر کیمسه‌دن باکك
افندمسکا کیم دیرلر، نه‌یردنسك، نه‌درآدك   جفایی کیمدن اوکرندك، آجانم، کیمدر اسنادك

حقیر بو بیتلری ترنم ایتدیکمده درویش دیدی که : « استاد که رحمت، سن جانه عشق اوله ! » حقیر دخی « عشقکه مشك الهی اوله و یاردمجك الله اوله » دیدم . درویش بو کونه عاشقانه جوابلری ایشیدنجه سروروندن اياغی یره باصماز اولوب بنم بیتلره قارشولق اوله‌رق شو عربی قطعه‌یی ترنمه اغاز ایتدی .

یقولون لیلی بالعراق مریضة   فیالیتنی کنت طبیبا مداویا
الا اذا لاقیت لیلی بخلوة   فزار بیت الله رجلاً حافیا

بونی او قدر فصاحت اوزره واودرجه‌مخارج حروفه رعایت ایدرك اوقودی‌که حقیر ایتدم : « ای فصیح وبلیغ ! بارك‌الله صد بارك الله » . اودخی حقیره ایتدی : « بزدن بر مسدس بندی بیتلریله عارفانه وشاعرانه حال پر ملالمزی، اسم ورسممزی سؤال بیوردیکز ایدی . جوابم اولدرکه اولا طریق خواجه

احمد یسوی دن وفقرای بکتاشیاندن استادمز درویش علی نادمیدرکه حضرت امام رضاده قرق سنه کوندوز صائم اولوب وکیجه قائم اولوب عمرنده بیچاق ایله ذبح اولنمش ذی روح قسمی طعام تناول ایتمه‌مشدر . بو حقیر اول سرور هنرورك معناً اوغلی‌یم . بر مصرعده‌ده نه یردنسك؟ بیوردیکز ، حقیر دخی بالعراق ایله اشارت ایتدم. مقصد بغداد بهشت آبادمریضلردنز، دیمکدر. اسمم درویش علی سنتی‌در . ید قدرت‌ایله مختون اوله‌رق دنیایه کلدیکمزدن سنتی تخلص ایدرز، فقرایز . نه خلقت‌سك ؟ بیوردیکز، ولقدکرمنا قسمندن فقر خلعتیله ملبس پاك وتردامن معصومز . برده نهریمزی صوردیکز او ایسه دجلهٔ مبارکه درکه د ربکر قربنده‌کی ترجیل طاغلرندن چیقار، شط العربه قاریشیر . خاکمز بغداد بهشت آباد خاکیدر، شعله‌مز نور ایمان اولوب درونمز آنکله مملودر . رخسار عرفناکمز توحید ابیاتلرینك نشئه‌سندن لعلکون اولمشدر . هوس و آرزومز مشاهدهٔ جمال پاك رب العزتدر . وعنصر پاکمز ید قدرت ایله تخمیر ایدلمش اولوب واصل اسم اعظمز » درویش بو وجهله اوقودیغم مسدس بیتلرینك هر برینه آیری، آیری جوابلر ویردکده حقیر بو جانه درون دلدن عاشق اولوب دست شریفنی بوس ایدرك « بیعت عزیزم » دیدم . انلرده اسممی صوردیلر، حقیر « اولیا قولکز ابن درویش محمد ظلی، دیمشلر » دیدم . ایتدی‌که : « حقاکه ولیسك . بزی قارداشلغه، سرداش وحالداشلغه، دارو دیاره‌یولداشلغه قبول ایدك » بز دخی قبول ایتدك. بو بیتی ترنم ایلدك :

ویردم بنی بندن سکا ، آ م سنی سندن بکا
اولدی تمام بیع وشرا   یوق اراده سیم وزری

اول یار وفادار ایله ال اله طوتوشوب (ان الذین یبایعونك ......) ایت کریمه‌سنی تلاوت ایلدك . اول جانه بیعت ایدوب تازه جان بولدم . پاشا بو حالمزی کوروب طریق خواجکانیده ایکن فرصت غنیمتدر ، دیو اول دخی « بیعت ایتدم، » دیه تمنا ایتدکده درویش ایتدی: «ای عاشق! سز ملك احمد پاشادکلی سکز. بیعت ازلیه‌یه اقتدا ایتمشسزکه ملاقات میسر اولدی. ایمدی ای

ملك دده، اشبانیه‌ارنلرندن (میجبل خواجه جعفر) و (درویش آنكل، حیدر، ملت مسیحیه شكلنده كچینورلر، اما ایكیسی‌ده مؤمن وموحد اولوب نهانجه صاحب سجاده‌درلر. آنلر حقیره بیعت ویروب: «وار ای درویش سنی! استانبولده ملك احمد پاشا ایله بولوش، تسلی بولسون و (من یتوكل علی الله فهو حسبه) آیتنی ورد ایده‌نسین. آیت یوسف اماتی اوله‌رق (ان هذا الاملك كریم ....) آیتنی هدیه كوندردیلر، سلام ایلدیلر. ابشیردن قورقسون. الله اكا یاوردر» دیدیلر دینجه همان پاشا ایاغه قالقوب: «یاالله، شكر الحمدالله و علیكم السلام ورحمة الله و بركاته كوندرن كتیرن صاغ اولسون. حمدالله‌در كه درونمده اولان ابشیر خوفی كیتدی. اوهام وتخیلاتدن، غل وغشدن بری اولوب قساوتدن خلاص اولدم. راحت روح بولدم.» دیدی. «حال صاحبی كیملروار‌در؟» دیه صورنجه درویش: «قورطبه شهرنده مبتجل بابا سزه سلام ایتدی. طنجه شهرنده شیخ منصور سلام ایتدی. فس مراكوش شهرنده عزالدین بورناوی سلام ایتدی» دیدی. پاشا ایاغه قالقوب سلام آلوب «بز آنلره جزائرلی علی سچن اوغلی ایله مكتوبلر كوندرمشدك. واصل اولدیغی خبرلری كلدی» دیه‌رك درویش سنی ایله اوپوشوب قوجوشدیلر وصحبت خاص ایله مشغول اولدیلر. اما پاشا ایله بوایكیسی بر كونه تكلمه باشلادیلر، خدا عالم سوزلرندن بر كلمه بیله آكلایه‌میوب حیرتده قالدم. برده آنلرك برر كونه مسرور وشادمان اولوب (هذا من فضل ربی) دیدكلرینی آكلادم. اثنای كلامده بنه صدده كلوب پاشا ایدر بوبشقه برعالمدر، بونی اهل ظاهر آكلایه‌ماز. زیرا ملك احمد پاشا حال صاحبی درویش دلریش بر آدم ایدی. درویش ایله بش ساعت قدر صحبت ایتدكدن صكره مصافحه ایدوب درویش قپودن برتاب ایدرك چیقدی كیتدی. پاشا حقیره: «بره یتیش، اولیام، دوره كیتمه‌سك» دیدكده حقیر آردی صره سكردوب كوردم كه نه‌نامی وار، نه نشانی! آخر حقیر پاشایه كلوب بوحالی سویلدیكمده ایكی یوز آلتون وایكی كشمیری شال ویروب «تیز اولیام، اول جانی قده بولورسك بول، بزدن سلام ایله،

بونلری ویر، لطف ایلسون هربار بزه كلسون» دیه رجا ایدنجه حقیر درعقب چیقوب آته بینه‌رك سرای قپوسندن طشره چیقدم: بره امت محمد، شو شكلده، بوشكلده بر عبدال درویش كوردیكزمی؟ اوكا بوكا سؤال ایدرك بیرام پاشا سرایی اوكنه واردم. بر آدم ایشته «آخور قپویه طوغری برعاشق یورو چالاراق كیدییور» دیدكده حقیر آت براقوب آخور قپودن طشره چیقارق كوردم كه فی الحال بر قایق ایله تادریانك وسطنده بادبان آچوب اوچارق كیتمه‌ده. فی الحال بش چفته برقاییغه‌سوار اولوب یالپه كورك ویلكن ایدرك دریا اورتاسنه واردقده دده‌نك قاییقجیلرینه مقرمه صالladم. آنلر دخی آهسته، آهسته كورك چكدكلرندن واروب قاییغنه كیروب عزیزك دست شریفلرینی بوس ایدرك: «پاشا اوغلكز سلام ایدرك شو ایكی یوز آلتونی خرجراه ایلسون وبوایكی كشمیر شالی ردا ایلسون وكاهیجه بزه تشریف ایلسون» دیدیلر دیدم. همان: «الهدایا تشترك ولوكان بش بورك، حق بركات ابراهیم خلیل ویرسون، شاللر بزم، آلتونلر قاییقجیلر ایله سزك» دیدكده: «لطف ایله سلطانم، جمله سزكدر» دیه ابرام والحاح ایلدم. «آم ایشته بوتكلیف مالایطاقدر» دیه همان كریبان تنوره‌سندن جلبند محبتی چیقاروب «دستوردر، صوق الیكی شوانبار كرامه‌یه» دیو اذن ویرنجه بوحقیر الی جلبند محبته صوقوب دستدرازلق ایتدم. ایچی مالا مال ممسك وصیجاق فروند آلتونی، بند قانی، لعل والماس وزمرد صورانی ایله مملو!! همان عقلم كیدوب ایتدم: «سلطانم، سز اعلمسز بوحقیر سزه تسلیمز» همان جلبندینه ال ایدوب بوحقیره بر اووج آلتون ویردی. جمله سكسان یدی سكهٔ حسنه ویدی طاش یاقوت وزمرد، الماس، لعل، سیلان، فیروزه وزبرجد ویره‌رك ایتدی: «ای عزیزم اولیا، بوآلتونلرك هر برینی بر سنه خرج ایلسه‌ك بركات خلیل ایله سكا كفایت ایدوب آرتار بیله! عمرك اولدقجه خرج ایله» دیه حقیر كونا كون اوهام غریبه های بنم عمرم سكسان یدی سنه اوله‌جق، دیه حقیر كونا كون اوهام غریبه وعجیبه‌یه دوشدم. بعده پاشانك ایكی یوز آلتوندن یوز آلتون دخی احسان ایلیوب باقی یوز آلتونی اون نفر قاییقجیمزه اونر، اونر بذل ایلدی وشاللك

برنی کلاه اوزرینه صاروب برینی‌ده کردننه بند ایلدی . « پاشایه بزدن سلام ایله ، غیری دیار رومه باصمایز . ارض مقدسه‌کچوب مکه ومدینه جانبلرینه کیتمکه مأمورز . بزی خیر دعادن فراموش بیورماك » دیه وداع محلنده ایکن قاییقجیلره دیدی‌که : « دیلرمکه اولیا چلبی قرداشمزله برابر پاشایه واروب آلتونلری قبول ایتمیوب سزلره توزیع ایلدیکمه شهادت ایلیه‌سکزکه پاشایه اطمئنان قلب حاصل اوله واولیا چلبی حقنده سوء ظن ایتمیه » حقیر بوندن حظ ایدوب جهانه مالك اولدم ظن ایتدم . « اولیام ، خیر دعام سنکله بیله . وار قومده اوینا ارقه‌که چوب باتماسك . راه مکه‌ده ودیار مصرده اصلا غم ییوب خوف چکمه‌سنی افات دهردن مصون ایدوب الله معین وظهیرك اولسون . کزدیکك یرلرده وزرا وپادشاهالك مجلسلرنده معزز ومحترم اولوب دشمن شرندن امین اوله‌سك . بزی قلعهٔ وانده اونوتمه الفاتحه » دیوب بعدالدعا دست بوس ایتدیکمزده آنلر اسکدار طرفنه بادبان آچوب کیتدیلر . حقیر شاد وخندان آخر قپویه کلوب ایکی قاییقجیلر ایله پاشایه کلوب دده‌نك سلامنی تبلیغ ایدرك وقوع حالی تقریر ایتدم . پاشا حیرتده قالوب « بوسورهٔ یوسف آیتندن متسلی اولدم . حقا که اول آدم ولی ایدی » دیه دائما آنك اوصافیله اکله‌نیردی . بوحقیر ملك احمد پاشا قائممقاملغنده بویله برجانه‌راست کلدم . بعده بوابلردن صوردمکه : « بره‌جانم پاشانك اوطه‌سی قپوسی اوکنده الکزده دکنکلر آماده ایدیکز . بودرویش پاشانك صومعه سنه نیجه کیردی کورمدیکزمی ؟ » هیسی « والله کورمدك » دیه یمین ایتدیلر . آنجق قپو آره‌سنده بر (الله ، حق) صداسنی وبرده پاشا یانندن عاشق بوروسی آوازه‌سنی ایشتدك دیدیلر . غریب بر تماشا ایدی ! بوبالاده تحریر اولنان خدمت پادشاهیلری فرمان همایون اوزره بش آیده تحصیل ایدوب ترسانهٔ عامره‌یه تسلیم ایتدك . مقابله‌سنده دیوان پادشاهیده ملك احمد پاشا حضورنده خلعت پادشاهی ایله بهره‌مند اولدق . الیمزه دفتردار موره‌لی مصطفی پاشادن وترسانه امیندن تمسکات وحجت شرعیه آلوب ینه افندمز ملك احمد پاشانك خدمتنده آسوده قالدق . هنوز ابشیر

پاشا حابدن کلمامش واستانبول ایچره بر های هوی ایله ابشیر پاشانك کلمسنه انتظار ایدرلردی . خلقك چوغی ابشیرك کلمسنده شبهه ایدر طورورلرایدی . وسرکارده اولانلر ایسه ابشیر اسلامبوله کلمز جلالی اولور وهمیله خوفه دوشرلردی . نصوح پاشا زاده حسین پاشا کبیلری ابشیرك جلالی اولمسنی واسکدارده بوزوله‌رق کیرویه دونمسنی قلباً ایسترلردی . لکن ابشیر پاشا دریا مثال عسکرله کورلیوب کلمده ایدی .

برکون ملك احمد پاشا ایله اثنای کلامده ابشیر پاشانك احوال پرملالندن بحث آچدق . ملك پاشا « اولیام حاضر اول سنی مکتوبلر ایله بعض امور مسلمین ایچون ابشیر پاشا قرنداشمزه کوندره‌جکم ذاتاً سنی ابشیر پاشا « حافظ اولیام » دیه سوردی . البته کیتملیسك مابینمزه منافق کیروب ابشیری رنجیده خاطر ایتدیلر . هر قنغی منصبی برکمسه‌یه توجیه ایتدکسه ضبط ایتدیرمیوب قالدی . انجق سن انکله برقاچ کون الفت ایدوب مافی الضمیرینی فراستله آکلایوب جمیع حرکات وسکنات وافکارینه واقف اولوب ینه مکتوبلر آلوب بزه کل » بیوردیلر . حقیر الامر امرکم دیوب امادهٔ اولوب یتمش قطعه مکتوبلری واولاق امراسنی آلوب اول ساعت یول تدارکنی کوردك .

ابشیر پاشایه کیتدیکمز منزللری وچکدیکمز عنالری بیان ایدر : اولا پاشادن وقپودان دریا قره مراد پاشادن وموره‌لی دفترداردن ، قوجه نشانجیدن ، ابوسعید مفتیدن ، دارالسعاده اغاسی ، قره کتخدا کمرك امینی ، شامی زاده‌دن والحاصل یتمش عدد سرکارده بولنان کمسه‌لردن خرجراه ایچون وبزم کلهٔ طیبه‌مز ایچون دیه ایکیبیك یتمش اوچ آلتون احسانلر آلوب همشیره‌مزه تسلیم ایدوب اوچ غلاممله برر قیلیج وبرر تیرکش وبرر قامچی ایله اسکدارده عجم نام منزلیدن بارکیر آلوب توکلت علی الله دیوب اول کیجه ککبوزه‌یه آندن قالقه‌رق اول کون اول کیجه قرق کچیدده چکدیکمز زحمت ومشقتلری و آلام وشدائدی خدای متعال مالطه کفارینه‌دخی ویرمسون . قیش قیامت منزل بارکیرلری تپه‌سی اوزره دوشوب باشمز یارلدی ، مجروح اولدق . نهایت دوشه قالقه ازنیق قلعه‌سنه

یتشدك . آندن دینج بارکیرلر آلوب لفکه قصبه‌سنی کچوب سکود قصبه‌سنه اندن ینه بارکیرلر آلوب بیك رنج وعنا ایله اسکی‌شهری کچوب منزل سید غازی‌یی واندن خان خسرو پاشایی کچوب آندن لادیك قصبه‌سنه واورادن‌ده التنجی کون قونیه صحراسنه واصل اولدق . بو وادیٔ هامونی بی پایان خیمه وخرکاهلر طوتوب نیجه سراپرده‌لر قورلمش اولقدر عسکر جمع اولمشدرکه حدو حسابنی خدای متعال بیلور . بو حقیر بو جمعیت کبرایی‌درت ساعتده کوچله عبور ایدوب طوغری بزم عشیرتمزدن قره آبازه حسن پاشایه واردیغمده یرندن قالقوب حقیری باغرینه باصوب سلاحلرمی کمرمدن چیقارمدن اول آن حقیری ابشیر پاشا سراپرده‌سنه کوتوردی . اما نه‌چادر . کویا خیمهٔ افراسیابدر. پاشا حضورینه واردقده :

افاق بکم معندلنك نوری بر اینون — خورشید کبی انجمن دهره چراغ اول
که نامه کبی ایله دریٔ دشتی معطر — که غنجه صفت کاشنه کل ، زینت باغ اول
دادار جهان ایله‌مسون عالی سنسز — هرقنده ایسه‌ك آصف سلطان وصاغ اول

دیوب سکردوب دست شریفك پوس ایتدم . همان : « اولیا خوش کلدك . بز سکله واردار علی پاشا سنه سندنبری کورشمدك . استانبولدن چیقالی قاچ کوندر ؟ » دیدی. حقیر: «سلطانم بش کوندر اما غایت قیش چکدم» دیدم . « دولت طرفده نه‌وار یوق؟ » دیدی. حقیر : «بای وکدا، پیروجوان، خاص وعام سلطانمك شرف قدومیله مشرف اولمغه منتظرلردر . خصوصا ملك احمد پاشا قرداشکز « آه . او سلطان مراد لمغدمك چراغ افروخته‌سی ونظرکرده‌سی اولان قرنداشم کلسه ! » دیه سلطانمی بکله‌مکده ، بومکتوبلری کوندردی » دیه یتمش اطلاس پوشیده‌لی مکاتبی ویروب زمین پوس ایدرك کیری‌یه چکیلدم . همان خزینه‌دارینه تنبیه ایدوب « اولیا ، سنك مسافرکدر ، خوش کوزت . بر سمور کورك ، برقات لباس وبرکیسه‌غروش حمام آقچه‌سی ویر » دیدی . خزینه‌دار چادرینه واره‌رق دفع جوع ایدوب بیمجال خواب راحته واردم . ابشیر پاشا ایله قونیه صحراسنده یدی کون صحبت ایدوب (الکلام یجر الکلام) فحواسنجه یدی کون ظرفده اول قدر مکالمه‌لر

ایتدك‌که تقریر ایتسه‌م برطومار دراز اولور . برکون ابشیر پاشا : « اولیام ، طوغری سویله . مراد پاشا ویکیچری اوجاغی بنی ایسترلرمی ؟ » دیدی . یمین ایدوب « بلی ، جمله پادشاه قوللری ، وزرا ، وکلا منتظرلردر . (آه دردولته کلسه‌ده دولت آل عثمان نظام بولسه) دیرلر . جمیع علما وصلحا ، اعیان وکبار « سلطان مراد چراغیدر ، خسرو پاشا روشنده‌در . آه کلسه جمیع امور معظمه‌یی کوروب وندیکلیلردن انتقام آلوب مصرك دریایوللرینی کفاردن امین ایتسه! » دیرلر» دیدم . ابشیر پاشا :« یا اولیا ، طوغری سویله، موره‌لی دفتردار مهر ایچون ایکی بیك کیسه ویرمش صحیحمیدر ؟ » حقیر : «بلی ، مرحوم بیقلی درویش محمد پاشا مفلوج ایکن مهری ایسته‌دی . اما سعادتلو پادشاه رضا ویرمیوب مهرك قرنداشك ملك احمد پاشایه صدقه اولنمه‌سنی رأی احسن کوردیلر . پاشا قرنداشکز « بن برکره مهر صاحبی اولوب لذتنی آلدم ، پادشاهم ، بنم حسن رضام ایله مهری البته ابشیر پاشا لالاکه احسان ایله‌ك . عسکر صاحبی ومدبر ، عاقل ، جریدر . مهر آنك بیك کرز حقیدر ؛ اسکی وزیرکدر » دیه برساعت تعریف وتوصیفکزده اولوب شیخ الاسلام ابو سعید افندی ایله قزلر اغاسی دخی « پادشاهم ، ابشیر پاشا لالاکه مناسبدر مهر» دیه فاتحه تلاوت ایتدیلر ومهر شریفی سلطانمه کوندروب ملك احمد پاشا قرنداشکزه قائممقاملق احسان ایتدیلر . یدی کونده وار قوتی بازویه ویروب اوجاقلره علوفه چیقاردیلر » دیدم. بووجهله نیجه کلمات ایتدك‌که تحریری ممکن دکلدر . سکزنجی کونی حقیره اوچ کیسه، ایکی آت، اوچیوز آلتون، برتیرکش، برذره وبرقات اثواب وغلاملرمه اللیشر آلتون ویروب طقسان بش عدد مکتوبلری آله‌رق ینه منزل امیرلری احسان ایتدی . دست پوس ایله مشرف اولوب آندن وداع ایدرك ابشیر پاشادن آلدیغمز احسانی جمله حضرت مولانا زاده چلبی‌یه الله اماتی قویوب بعده حضرت جلال الدین رومی‌یی زیارت ایدرك چلبی افندی ایله وداع ایلدم . بعده جانب شماله لادیك ، ایلغین ، آق شهری کچه‌رك بایندرده برر منزل آلوب بارکیرلری دکشدیردك بر آن طورمیوب خسرو پاشا خانی سیدی ،

اسکی شهر ، سکود قصبه‌لرینی کچوب لفکه‌یه کلدك. کچرکن عایشه‌سلطان اغاسی مرجان اغایه راست کلدم ، ابشیر پاشایه کیدییوردی . آندن ازنیق ، کافر دربندی ، هرسك دربندینی کچوب هرسك‌دیبندن کمی ایله آشدق . ککبوزه‌یه کلدك . اورادن اسکداره واستانبوله کچوب پاشایی ترسانه‌ده کرید جزیره‌سی مهماتنی کوررکن بولدم . دست شریفلرینی پوس ایدوب مکتوبلری ویردم . پاشا اوقومغه باشلادی . حقیر استراحت ایچون سهل خواب آلود اولدم .

ابشیر پاشادن ، قره‌حسن پاشادن ، طیار زاده احمدپاشادن ، جان امرزه پاشادن وغیری اعیاندن مکتوب محبت اسلوب کتیردیکم آدملر انشراح صدر وذوق درون بولوب بوحقیره وافر احسان وانعـام ایتدیلر . اما دفتردار موره‌لی‌یه برکیمسه‌دن مکتوب اولمدیغندن غایت متألم اولوب هربار حقیره : «ابشیر پاشا . ایچون نه‌دیدی ؟» دیه سئوال ایدردی . بن‌ده بعض تسلی خاطراوله‌جق کلمات ایرادایدوب دفتردارپاشاحظ ایدردی. قره‌کتخدا وموقوفاتی محمد افندی حظ ایتمیوب یورکلرندن قان کیدردی . ترسانه‌دن استانبوله سرایه کاوب ابشیر پاشا ایله سبقت ایدن کلاملرمی برر پاشایه تقریر ایلدم . پاشا : «البته‌ابشیر دردولته کلیرمی؟» دیمکله: «کلیراما ، دریا مثال عسکر چاپور ایله کلیر ، اسکدارده مکث ایدر . بلکه ایسته‌دیکی آدملری ویرمزلرسه بینه کری دونوب اناطولی‌یه کیدر واسکدارده استقبالنه چیقان آدملری رهن آلقومایجه پادشاهه وارماز وواروب سراینده برقرار اولورسه اسکدارده اولان عسکرلرینی طاغتماز» دیدم . پاشا ایتدی : «حقا که اویله‌دور . »

خلاصـه ، ابشیر پاشـا قطع منازل وطی مراحل ایدرك اسکی شهره کلدکده اولا یکیچری اوجاغنـده قیومجی سلیمان اغا ، محضر اغا ، صاری چاوش باشی رئیسی (شامی زاده) ویدی بلوك اغالری وسائر ارباب دیوان اعیانلری پاشـادن مأذون اولوب اسکی شهره ابشیر پاشـا استقبالنه کیتدیلر . ابشیر پاشـا اذمیده کلنجه استانبول اعیاننك خوف وخشیتده اولانلرندن کیدن هدایای فراوانك حسابنی خدای بیچون بیلیردی .

ملك احمد پاشـا مشـاوره ایدوب قپودان مراد پاشـایه بیوردیلرکه :

«قرداشم ، باشدارده‌ٔ همایونی اذن پادشاهی ایله محبةً ابشیر پاشـا قرنداشمزه کتور . اکر دریادن کلیرسه تخت سلطان البحره سوار اولوب سرای‌برونه کلسون ، اکر قره‌دن کلیرسـه کندی‌یه خدمت ایتمش اولورسکز . » بونك اوزرینه مراد پاشـا : « سـلطانم ، دریا حالیدر ، احتمال که قره یل ویاخود لودوس روزکاری مشتد اولورسه تخت بحر پادشاهی‌یه رخنه اصابت ایدر ، صـوکره خنکاره نه جواب ویره‌لم ؟ » دیه کونا کون عذر وبهانه‌لر ایتدی . پاشـا دخی بیلدی‌که مراد پاشا ابشیر استقبالنه کیتمه‌یی ایسته‌میور ، آخر بوستانجی باشی قایغنی مکلف ومزین برطرزده دونادوب خزینه‌دار احمداغا ایله قرق اللی بیك غروشاق ذی‌قیمت هدایایی اذمیده کوندردی . ابشـیر وافر ممنون اولوب دریادن ، قره‌دن واران فراوان هدیه‌لری کشتیلره‌تحمیل ایدوب استانبوله کوندردی . ابشیر پاشانك عدل وداد ایله حکم وحکومت ایدوب اسکندر کبیر مثال منازل قطع ایدرك بوستانجی باشی جسرنده مکث ایتدیکی خبری ملك احمد پاشا افندمزه کلدی . اوساعت یکیچری اوجاغی عسکرینی وسپاهی عسکرینی استقبالنه اسکداره کچمکه فرمان ایدوب استانبول لیماننده نه‌قدر کشتی ومراکب بحریه وارسـه هپسنك اسکداره عسکر دریا مثال کچیرمکه مأمور ایتدی . نیجه بیك عسکر خیمه‌لری ویکیچری عسکری صحرای اسکدارده مکث ایتدیلر . ینه اول کون مراد پاشـانك باشـدارده‌ٔ همایون ایله اسکداره کچمه‌سی فرمان اولنوب یدی پاره قدرغه ایله باشدارده‌ٔ همایون اسکداره کچینجه همان مراد پاشـا یکیچری اوجاغنه صورت حقدن کورینوب : « کوردیکزمی یکیچری عسکرینه نه‌ایده‌جکدر ؟ ارضرومده ابازه پاشا یکیچری‌یی کوز خزینـه‌داره بو ابشیره نیجه قیردیردیسـه سزی دخی قرق بیك سـکبان و صاریجه‌سـنه واللی بیك آتلیسـنه قیردیر کرکدر . سز برآلای پیاده غریب یکیچریلرسکز ، بواسکدار صحراسـنده نه‌آرایور- سکز . قاچیکز ، ابشیر استانبوله کیروب سراینه کلیرسـه اول زمان آلاینه چیقـك . » دیه یکیچری اوجاغنـه بوکونه فتنه سـوزلری ویرنجه همان اسکدار ایچره‌قیامت‌قوپوب برقاییق برآلتونه اله‌کچمز اولدی . جمله یکیچری

اوجاغی خوف وخشیتلرندن استانبوله کچدیلر . همان مراد پاشا تحریك وفسادینك تأثیرینی کوروب (آوانطه باشدارده !) دییه باشدارده‌یی ترسانه‌یه کوندردی . کندیسی ملك احمد پاشا خارخار صولویه‌رق کلوب « سلطانم ، کوردکمی ؟ مکر ابشیر پاشا سکبان وصاریجه‌یه اسکدارده‌کی یکیچریلری وجمله دولتده اولانلری قیردیرمق ایسترمش ، سکبان صاریجه‌لر « بزحاجی بکتاشیلیز ، بزاوجاغمز یکیچریسنه قلیچ چکه‌میز » دییه بویله‌جه اوجاغه خبر کوندرمشلر ! اوجاق خلقنك جان باشنه اوشوب جمله‌سی استانبوله کچدیلر . نیجه یکیچری کچرکن ازدحامده غرق اولدی . بواللهدن روامیدر ! سلطانمك بوکا رضاسی وارمیدر ؟ باشدارده همایونی آله‌رق ایشته بن‌ده استانبوله کالدم . » دیدی . بو احوالی ملك احمد پاشایه بیلدیرمه‌دن مراد ومرامی صورتا حسن تدبیردن دم اوروب فتنه وفساده باعث اولمق ایدی . زیرا مراد پاشا هرزمان فتنه‌ایله اوغراشیردی . حتی کرید جزیره‌سنده‌دلی حسین پاشانك خزینه‌سنك نهب وغارتی واستانبولده‌کی آت میدانی جنکی ، هزار پاره احمد پاشانك قتلی ودها بیکلرجه فتنه‌وفساد هپ بوحریفك صنیعه‌سی ، رأی وتدبیری اولدیغی ملك احمد پاشاافندمزك‌ده معلومی ایدی . بووجهله مرادپاشایه خطاباً: «برادر بواحوال پر ملالی ابشیر پاشا طویجه شبهه‌لنوب کیری اناطولی‌یه فرار ایدر » دیجه مرادپاشادخی دیدی‌که : « کوزل ، جلالیلکی وعصیانی ظاهر اولور . دریا مثال عسکر ایله اوزرینه واروب قیوجی مراد پاشانك یاپدیغی کبی بو مراد قولك دخی فرمان شهریاری ایله انشاءالله ابشیری وهم‌یارینی صحیفهٔ عالمدن حك ایده‌یم » دییه عظیم دعوای مردی ایتدی . یاشا بیلدیکینه‌دعوی وفساد مراد پاشانك خباثتندندر . بر دمده بوکا برعلاج دییه درحال حضرت پادشاهه کیدوب وحالی بربر اعلام ایلیوب فرمان پادشاهی ایله بالضروره ملك احمد پاشانك استقباله کیتمسی اقتضا ایتدی . درحال سراینه کلدی ایکی بیك طشره اغالریله درتیوز اون اندرون اغالرینی جمله آلات وسلاحه مستغرق ایدوب بر کیجه‌ده اسکداره عبور ایدنجه جمیع قبه وزراسی وسائر سرکرده اولان اعیان اول کیجه مشعله‌لری چراغان ایدوب ابشیر پاشا اردوسنه

کیده‌جك محلده بر کره نفیر دولت چالندیغنی استماع ایتدك . مکر حقیقة‌الحال ابشیر پاشا خوفدن کیری دونمك ایچون نفیر اول چالدیرمش . همان پاشا جمله وزرادن بر ساعت اول ابشیرك اوطاغنه وارنجه ابشیر ایله ایکیسی بربرلرینی باغرلرینه باصوب اولقدر آغلاشدیلرکه کویا ایکیسیده مصروع اولدیلر . ملك احمد پاشا : « برادر نه ایچون التی آیدنبری حلبدن آستانهٔ سعادته کلدیکز » دیدکده ، ابشیر : « برادر ایشته کلدیکمزه پشیمان اولدق . بزه یکی چری اوجاغندن « سزی اسکدارده قیرمغه تکلیف ایتدیلر . بز قبول ایتمیوب ایشته ینه استانبوله کچدك » دیه خبر کلدی . یدی کره چاشت کوندردم . حقیقة‌الحال جمله یکی چرینك استانبوله کچدکلری محقق اولدی . شمدی مهر بنده ایکن عودت ایدوب بیلدیکمدن قالمیه‌رق عجم دیارینه کیدوب روان ، کنجه ، شیروان ، تفلیس طرفلرینی فتح ایدوب اوراده اجل مسمامه قدر اوطورسه‌م کرك » دیدکده ملك احمد پاشا همان قولندن انعام شریفی چیقاروب والله وبالله دیه قسم ایده‌رك سلطان مرادروحنی یادایله دیدیکه : « برادرم صاقین بو حیله‌در . سن استانبوله کلدیککدن نیجه بیك واجب الازاله‌لر آره‌یه سوزلر براقدیلر . اکر نیچون یکی چری اسکداره کچمدی دیر ایسه‌ك انلرك قانونلریدر . برصدراعظم مهرایله‌در دولته کلدکده سپاه اسکدارده آلای ایدوب ایرتسی کون یکی چری ادرنه قپوسنده الای ایدر . آبازه وخسرو پاشالرك کلدیکی آلایلر خاطریکزده یوقیدر ؟ . صاقین بوحیله وشیطنته آلدانوب عصیان ایلمه » دیه نیجه‌بیك تسلی خاطر ایله ابشیرك خاطرینی اله آلوب خواه‌ناخواه آته بندیره‌رك الای عظیملر قورولدی . ابشیر بوستانجی باشی کوپریسنده اینوب ایکی رکعت نماز قیلدی . آته بینه‌جکی وقت ملك احمدپاشا ابشیر پاشایه مرصع رخت واکرلی ، التون زنجیرلی براسب صبا سرعت پیشکش چکدکده ابشیر : « بارك‌الله پادشاهه لایق آتدر » دیه بلارکار ، سوار اولوب آت‌باشی برابر اسکداره عطف عنان ایده‌رك یوله‌روان اولدیلر . کیریدن دریا مثال استقبالجیلر نمایان اولوب یدی قبه وزیرلری یدی پرده طبللرینی دوکدیره‌رك عسکر مزینلریله آت‌باشی برابر سلامه طوررلر ایدی . یمین ویسارده‌کی عسکر بی‌پایانك آلات واسلحه‌سنك

شعشعه‌سی چشم بنی آدمی خیره‌لندیرر ایدی . اما ابشیر پاشانك عسکری جمله جنك اری مسلح ومکمل عرب ، ترك ، کورد ایدیکه کویا هر بری ایاقلی جبه‌خانه مثال زبردست سکبان وصاریجه حشراتلری ایدی .

جمله‌سی زره ، کلاه جبه‌وجوش ، سرپناه وقالقانلره مستغرق اولوب هر برینك النده وبلنده بشر آلتیشر چتال تللی قورشون تفنکلری چتال فتیللریله اماده اولوب کویا هر بری برسمندر قوشی کبی آتش نمرود ایچنده قالمش کومه‌کومه وزوربا زوربا ، چتاچات چرخه‌جنکینه کیدر کبی کیدرلردی . ابشیر آلایندن غیری اون سکز پرده آلای عظیم وطبلخانهٔ قدیم چالنوب آلایلر یورودی . بو آلای عظیمی استانبول عسکری کوردکجه برك خزان کبی تترلردی . بودارات وعظمت اوزره ابشیر پاشا ملك احمد پاشا اندمزله آت باشی برابر کلورکن قانون پادشاهی اوزره یدی قبه وزیرلری کلمکه باشلایوب بزم پاشا دخی وزرایه قپوکتخدالنی ایدوب تعریف وتوصیف ایدردی .

ابتدا قوجه نشانجی پاشا ایله دلاك مصطفی پاشا کلنجه ابشیر وبزم ملك احمد پاشا آتلرندن اینوب پاشالر ابشیرله کوروب او پوشدیلر . ابشیر پاشا بوایکیسنه خیلی اعزاز واکرام ایلدی . یدنجی وزیر دفتردار مورالی مصطفی پاشا نمایان اولنجه ابشیر پاشا بلارکاب اسب صباپیماسنه سوار اولدی . بزم ملك احمد پاشا دفتردارك تعریف وتوصیفنده نه‌قدر غیرت ایتدی ایسه‌ده ابشیر اصلا استماع ایتمدی . دفتردار ابشیرك رکابنی بوس ایتدی . اصلا نظر ایتمیوب سؤال بیله ایتمدی . خیلی تحقیر کارانه نظر ایدوب نیجه عتاب آمیز کلمات ایتدکجه ملك احمد پاشا دفترداری حمایه ایدوب نیجه کونا طرفدارلقلر ایدردی . آخرکار ابشیر پاشا: « برادر، بومیدر بنم اوزرمدن ایکی بیك کیسه‌یه مهری آلمق ایسته‌ین . کثیرشوحربنی » دیوب برخیلی مدت آت صیچراتدی . فقیر دفتردار خیلی پیاده یورودی . آندن جمیع استانبول اعیانلری کروه ، کروه واصناف ، اصناف کلوب نیجه سنه پاشا افندمز ، نیجه بیکناه چاوش‌باشی ، قپو کتخدالنی ایدوب تعریف وتوصیف ایدرلردی . بو کیفیت حال اوزره آلای عظیم ایله

ابشیر پاشا اسکدارده مکث ایدوب جمله ابشیر عسکری عائشه سلطان سراینه نزول ایدوب قربانلر کسیلدی . ابشیر پاشا عسکرندن اسکدار ایچره قرق بیك عسکر سپشوب قرق اللی بیك مقداری دخی خیمه وخرکاهلریله صحرای اسکدارده مکث ایدوب جمله‌سی ابشیرك اقامت ایتدیکی سرایی قات اندر قات احاطه ایلدیلر . بعده ابشیر پاشا وجمله استقبالنه چیقان وزرا ووکلایه وسائر ارباب دولته عائشه سلطان طرفندن ابشیر پاشایه بر ضیافت عظیم اولمشدرکه کویا مائدهٔ حاتم طائی ایدی . بعده سعادتلو پادشاه طرفندن بوستانجی باشی قایغیله دارالسعاده اغاسی وشیخ الاسلام ابوسعید افندی کلوب ابشیر پاشایی حضور پادشاهی‌یه دعوت ایتدکلرنده ابشیر « ان شاء الله یارین آلای عظیم ایله پادشاهمك پای سریرینه یوز سوره‌رم » دیمکله جمله حضار مجلس « نه دیمکدر ، البته دعوته اجابت ایدرسکز » دیه الحاح وابرام ایتدیلر . آخرکار ابشیر پاشا آبدست آلمق بهانه‌سیله مابین حجره‌سنه کیروب قره آبازه حسن پاشا ، جان مرزه پاشا ، کورد محمد اغا وسائر حشراتلرله مشورت ایتدیلر .

مشاوره وتدبیر ابشیر پاشا — اولا بو سرایدن روان اولنجه سزلر بونده اولوك . وزرا ، وکلا وعلمای رهن آلیقویوب نزا کتله کوز حبسنده بولندیرك . اکر بکا برشی اصابت ایدرسه بونده رهین اولانلری قلیجدن کچیروب یتمش ، سکسان بیك عسکر اسکداری نهب وغارت ایدوب کیده‌سکز . » ایشته بو وجهله قره حسن پاشا وسائر خبیثلرله عهد ومیثاق ویمین ایدوب کلام قدیمه ال اوردلر . آندن ابشیر پاشا ینه طیشاری چیقوب ملك احمد پاشا ، نشانجی پاشا ایله دلاك مصطفی پاشا ومورہ‌لی مصطفی وعلمادن شامی‌زاده وسائر اعیان دولته خطاباً « سز بونده اوطورك . سعادتلو پادشاهدن کلنجه سزکله مشاوره‌مز واردر . سزی خدایه اصمارلادق » دینجه ملك احمد پاشا « چونکه بزلری خدایه اصمارلادك . یاورمز اول عظیم الشان اللهدر . بزده سنی اللهه امانت ویردك . یوری جناب عزت معین وظهیرك اوله » دیدی . قزلر اغاسی ومفتی ایله بوستانجی باشی قایغنه سوار اولوب کیتدیلر . بری طرفده قالانلرك جوانب اربعه‌سنی سکبان وصاریجه حشراتی

محاصره ایتدیلر . بوکره جمله اعیان بیلدیلرکه تزا کتله ابشیرك یرینه رهن
قالمشلر! « الٓهی ابشیره سعادتلو پادشاه (بره ملعون، نیچون حلبدن یدی آیده
بوقدر بیك عسکر ایله کلدك) دیه عتابه شتاب ایتمیه » دیه توجه تام دعالر
ایتدیلر . ابشیر پاشانك سرای بورننده‌کی سنان پاشا کوشکنه واصل اولدیغی
نمایان اولدی . امّا ایکی ساعت کچدی برخبر کلمدی .

شجاعت ملك احمد پاشا — وقت ظهر اولدقده افندمز ملك احمد پاشا
بازولرینی صیغایوب تجدید وضوء ایتمکه حجره‌دن طشره چیقمق مراد ایتدکده
بوقدر اعیان دولت حضورنده جهنم بلوکباشی نام شقیٔ شهیروبنام باشنده‌دمیر
طوغلقاسیله وا کتنده داوودی زرهیله ، کمرنده التی عدد طبانجه وتفنکیله
ظهرنده حلب قالقانیله که کندینی کورن آیاقلی برجبه‌خانه ظن ایدردی .
همان قپونك اوکنه کریلوب « قوجه ملك پاشا ، بنم قغان ارسلانم . ابشیر پاشا
صاغ ‌ ‌ ‌ ‌ه‌دن بن قنده کیدرسن » دیدکده پاشای حلیم وسلیم دیدی که :
« نماز وقتی اولدی . برآبدست آلوب عبادت ایده‌لم » بلوکباشی : « بنم
ابشیرم کیتدی . او صاغ کلمزسه بن سکا آبدستلر ویره‌یم که سجده‌یی
کورخانه‌ده ایده‌سك » دیدی . پاشا تبسم ایدوب ینه طشره چیقمق مراد
ایدنجه « بره، پاشا اوطور » دییه تکدیر ایدنجه پاشای غیوره غیرت وحمیت
وزارت ال ویروب وار قوتی بازویه کتیره‌رك اول جهنم بلوکباشی‌یه اویله
برطبانجه اوردی که ضربه‌نك شدتندن بلنده‌کی طبانجه وتفنکلری یره‌دوکولوب
باشندن دمیر طوغلقاغی دوشدی . پاشا دالّ خنجر اولوب بوقدر حشراتك
ایچره بلوکباشینك باشنی خنجر قبضه سیله بش ، التی یردن زخمدار ایدوب
بلوکباشینك باشندن وبورنندن قان جریان ایدوب یوزی اوستی دوشدی .
بامر حی قدیر صرعه‌سی طوتنجه جمله سکبان حشراتلری « های سر چشمه
اورولدی! » دیو پاشانك اوزرینه هجوم ایتدیلر . جمله چرکس و آبازه ایچ اغالری
پاشایی حمایه‌یه آلوب کوج ایله ضبط وربط ایتدیلر . جهنم بلوکباشی‌یی دخی
کندی جهنم زبانیلرینه تسلیم ایدوب قولتوغنه کیره‌رك طشره سوریدیلر .
جمله حضار مجلس ملك پاشانك اول صاریجه حشراتی ازدحامنده بویله جرأت

ایتدیکنه انکشت بردهان حیرت اولدیلر . ینه ملك احمد پاشا اصلا تتکنی بوزمایوب
جماعت کثیره ایله حقیره امامت ایتدیره‌رك صلوة ظهری ادا ایتدك . بعده آنی کوردك که
سرای بروننده برقاییق ظاهر اولوب ییلدیرم کبی قورشونلی مخزن طرفنه روان
اولدی . قاییق ایچندن برمزراق اوزره دیکیلان بیاض بایراق آپ آشکار اولوب
جمله ابشیر ایچ اغالری اکا نظر ایدوب « حمد خدا افندمز صاغدر ، ایشته بایراق
قالدیردیلر ، قاییق یوقاری‌یه کیدوب صوکره بورایه کلسه کرك . اکر سرای
بروندن آشاغی کیدوب قرمزی بایراق آچسه‌لردی پاشایه برفنالق کلدیکنه
علامت ایدی . بورادن کیدرکن اویله مشاوره اولدی شکر پاشا صاغدر ،
اسکدار یانوب خراب اولمادن خلاص اولدی » دیو هربری بر وزیره
علامات مشاوره‌یی خبر ویردکلرنده شامی زاده وبزم قده کتخدا ایله
موره‌لی دفتردارك رنك رولری لعلکون اوله‌رق عقللری باشلرینه کلدی .
بعده آنی کوردك سرای بورنندن بوستانجی باشی قاییغی یالپه‌رباچسه دیرك ،
آقندی‌یه قارشی فرشقه کوره‌ك چکه‌رك رعد کبی کلوب کیمی دوربینله وکیمی
قوت بصرله قاییغه نظر ایدوب « الحمد لله پاشا صاغ واسندر » دییه شادمان
اولدیلر . قاییق صالاجاق اسکله‌سنه یاناشوب جمله خلق استقبالنه واردیلر .
وقولتوغنه کیروب سرایه کتیردیلر . ملك احمد پاشا یرنده ثابت‌قدم اولوب
ابشیر سراینه قدم باصنجه ملك پاشا قارشی چیقوب ابشیرك سمورکورکنی
کیه‌رك قولتوغنه کیروب « خیر مقدم ، برادر ! الحمد لله اول ، آخر اولاجغی
بو ایدی . خوش کلدك » دیو برابر ایچری حوضلی اوطه‌یه کیررلرکن ابشیر
پاشا « بو یاتان نه‌در ؟ » دیو سؤال ایتدکده « سلطانم ، ملك پاشا قارداشلك
جهنم بلوك باشی قولوکزی اوروب مجروح ایتدی » دییه جواب ویردیلر .
ابشیر پاشا « جهنمدر جهنمه ، لشنی قالدیرك . جان برجهنمست » دیوب بزم پاشا
ایله محبت اوزره کوریشوب « والله برادر ، اکرسن بکا قارشی کلیه ایدك ظالم
بو استانبول اهالیسی بنی کوج ایله جلالی ایدرلردی . حاشا ، بن اوفسادی
قبول ایتمزدم اما بدنام اولوردم . الله سندن راضی اوله ، سنك وعظ ونصیحتکدن
زیاده سعادتلو پادشاه بکا اکرام ایدرك یمین باللهلر ایله « بندن امین اول » دیو

بوجواهر خنجری احسان ایلدی . بن دخی سکا ویردم، قبول ایله برادر» دیه خنجری پاشایه ویردی . بعده جمله خلق ابشیردن مأذوناً کیدوب ارباب دیوان دخی خانه‌لرینه روان اولدیلر . شا ایله ابشیر تا وقت غروبه دکین قالوب نیجه مشاوره‌لر ایدرك گاه آلود، گاه خندان اوله‌رق جان صحبتلری ایلدیلر . بعده ابشیر پاشا فرمانیله یوز قیون واللی دوه قربان ایدیلوب جمله فقرا وضعفایه بذل اولندی . بواثناده قپودان مراد پاشا برادارت وعظمتله کلوب ابشیر پاشا ایله بولوشه‌رق اویله محبت اوزره معامله‌لر ایتدیلرکه کویا یکدیکریله رحم مادرده یاتمشلردی . مراد پاشا کیدوب ینه ملك احمد پاشا افندمز قالدی . ابشیره «غافل مباش» دیه نیجه نصیحتلر ایتدی . ابشیر بزم پاشادن محظوظ اولوب «نم برادر جانبرابرم، سن . یدی آی قائممقام ایدك . سزکله محاسبه کورمك لازم دکلدر . بز محاسبه‌یی قده کتخدا ایله کوره‌ز. همان سزدن رجا وتمنامز اولدرکه بزی صباحدن آلای عظیم ایله ایوب سلطاندن استانبولده‌کی سرایمزه داخل ایدوب ستر ایده‌سز» دیدی .

درپیان رأی غافل ابشیر پاشا ونصیحت ملك احمد پاشا — ملك احمد پاشا دیدی که: «سن دنیا وآخرتده مستور اولمق ایسترسه‌ك بو حلبدن کتیردیکك یوز بیك قدر اشقیا واشرانك اغواسنه اویمایوب بر کیمسه‌یه عداوت ایدوبده مال وارزاقنه طمع ایله قان ایلمه، هر کس ایله حسن الفت ایدوب قلوب یاپ. بوقرداشکدن عبرت آلکه بنم زمان صدارتمده اون یدی وزیر اعظم وار ایدی. بری بکتاش اغا، عمر چلبی؛ ایکنجی چلبی کتخدا ویازیجیسی؛ اوچنجی یکیچری اغاسی قره چاوش وکاتبی یوسف چلبی والاخوز محمد افندی وصاری کاتب معمار مصطفی‌یی وقوجه معمار ... بونلر کبی دها نیجه وزرالق طاسلایان آدملردن بیزار اولمشدم . اون آلتی آی وزیر اعظم اولوب کچیندم . صوکره سیاوش پاشا قرداشم وزیر اعظم اولوب جمله‌دن ملك آلمق وحظ نفس ایچون بوذکر اولنان وزرا پایه‌سنده‌کی آدملری بر بر قتل ایدوب (حمد خدا جمله دولت بکا منحصر قالدی) دیرایکن التی درت کونده سیزمدیکی یردن جناب عزت کندویه قزلر اغاسی سلیمان اغا الیله بر سلهٔ پهلوانی اورروب

سیاوش پاشادن مهری آله‌رق کورجی محمد پاشایه ویردی . ایمدی ، برادرم ، حمول اولوب قتل نفس ایتمیه‌رك باشکدن بوقدر حشراتی دفع ایدوب طرف دولتدن اول . بنم برادرم ، سکسان ، یا طقسان بیك عسکرله کلوب آنلر جمله اسکدارده قالوب سن آنجق اوز باشك ایله ایکی بکلریکه یاپیشوب حضور پادشاهی‌یه واردك . اسکدارده بولنان موقله‌جی ، نکبت ، مفلس حشراتك سکا نه فائده‌سی اولمش اولدی؟ ایمدی بنم برادرم ، اول ، آخر بوخاندانده نشو ونما بولوب روان آلتنده سلطان مراد رابعك امیر آخور کبیری ایدك . بن‌ده سلحدار ایدم . حمد خدا ینه بو آستانه‌یه کلوب اوتوز بر سنه‌ده مهره نائل اولدك . ایمدی وار قوتی بازویه کتیروب بی غرض کیمسه‌لره دین مبین اموریی سئوال ایدرك سنکله انك درمیان ایدوب براً وبحراً عسکر دریا مثال جمع ایدرك مصر یوللرینی وندیك ومالطه‌لیلر اللرندن تطهیر ایدوب کرید ، مسه ، مالطه ، کورفز ، استندیلی جزیره‌لریله قطور ، شبه‌نیك ، ضادار قلعه‌لرینی ان شاءالله جمله فتح ایدوب یمن فاتحی سنان پاشا ، قلیج علی پاشا ، قبریس فاتحی قره مصطفی پاشا کبی نام صاحبی اولوب الی آخر الدوران خیر ایله یاد اوله‌سك . ان شاءالله بنم برادر جان برابرم ، علی الصباح سزی ایوب سلطاندن بو حقیر الای چاوشك اولوب بر الای عظیم ایله استانبوله قویالم که نه حافظ احمد پاشا نه‌ده خسرو پاشا اویله کلمامش اوله . همان شمدی عسس باشی وصو باشی‌یه بر بیاض بیوردی تحریر ایدك . جمله قوللری تطهیر ایتسون وقپودان پاشادن نیجه بیك قایق ، صندال وماوونه‌لر اسکداره کلوب عسکری قارشی بشکطاشه کچرسونلر . سز دخی علی الصباح قپودان پاشا ایله باشدردهٔ همایونه سوار اولوب جمله قدرغه‌لر عسکریکز ایله مالا مال اوله‌رق یاودود سلطان اسکله‌سنه کلك . آندن ایچری دریا صاغلقدر . قپودان پاشا قاییغی ایله ایوبده قربان اسکله‌سنه یاناشوب آنده حاضر اولان آتلره سوار اولوب ابا ایوب انصاری حضرتلری آستانه‌سنه یوز سوروب عاقبت خیرلکی ایچون روحانیتلرندن استمداد ایله نیجه قربانلر ایدوب ونیجه بیك فقرایه صدقه‌لر ویروب آندن

سعادتله اسب صبا رفتاره سوار اولوب آهسته ، آهسته ادرنه قپوسنه کلنجه
بوحقیر دخی الای عظیمی آماده ایدرز . خدا آسان ایده » دیدکده ابشیر
پاشا ملك احمد پاشایه بر خلعت سمور واوچ کیسه زر خالص ممسك ویروب
اسکدارده اوپوشوب کوریشه‌رك ابشیردن خنکاره کیتمکه ملك پاشا مأذون
اولوب اورادن پاشا ایله قاییغه سوار اوله‌رق سرای بروننده سنان پاشا
کوشکنده پاشا سعادتلو پادشاه ایله بولوشوب : « پادشاهم ، صباح ابشیر پاشا
لالاك الای ایله در دولته داخل اوله‌جقدر . فرمان پادشاهکدر » دیدکده
حضرت پادشاه : « ای ملك لالا ، بوکون ابشیر بکا کلدکده سن سائر وزرا
ایله رهنمیدیکز ؟ دیدی . » ملك پاشا : « خیر پادشاهم ، آنلر پادشاهمدن
کلنجه‌یه قدر بز مشاوره ایتسه‌ك کرك ایدی . آنك ایچون اسکدارده قالوب
پادشاهمك حضورینه کله‌مدك » دیوحسن تعبیر ایتدیسه‌ده حضرت پادشاه جم
جناب : « عارفانه قضیه معلوم ، لالا صباحلین الای عظیم ایله لالامی سراینه
کتیرك . بن دخی بریردن الاینی تماشا ایدرم . ابشیر لالامك وقع ووقارینی
طوتوب برالای ایلیك کیم بروزیره اولمامش اوله » دیو فرمان ایدنجه ملك پاشا
دست برزمین ایدوب پاشا سراینه کله‌رك جمله اوجاقلره وعسکری طائفه‌لرینه
اغالریله بیاض اوزره (بیوردی)لر کوندروب کندوسیده جمیع ایچ وطیش
اغواتی زر اندوزه مستغرق ایدوب علی الصباح درت بیك کزیده عسکر
ویدی قبه وزیرلریله الای عظیم ایدوب هروزیر مهترخانه‌لرینی چاله‌رق ایوب
سلطانه واریلوب هرکس مرکزلرنده آماده اولوب سلامه طوردیلر .

ستایش الای عظیم صدراعظم ابشیر پاشا

اولا طاهر صو باشی طریق عاملری تطهیر ایدرك جمله عسکریله عبور
ایتدیلر . آندن عسس باشی وصو باشی شهراهك یمین ویسارنده اولان
تماشاجیلرك ازدحامنی کشاده ایدوب جمله توابعلریله عبور ایتدیلر . آندن
ابتدا ابشیر پاشانك تاتار عسکری ، دلی ، کوکالی ، جاشنکیر ، کیلارجی ،

متفرقه واجب الرعایه ، قپوجی باشیلر ، امیر آخور اغالریله جمله اغواتك اوچ
یوز طقسان یدکلری کچدی‌که تعبیر اولنماز . آندن حسن پاشا عسکری ، کورد
قره محمد اغا عسکری . آندن جان مرزه پاشا عسکری بونلرك هپ هربری
بشر ، آلتیشر بیك عسکرله عبور ایدوب بعده ابشیر پاشانك طوغلری
وزراندوزه مستغرق (مرصع زینلی) یدکاری کچدی . اما کتخداسی وديوان
افندیسی وخزینه داری ، امام وایچ اغالری عقیبنجه ایدیلر . آندن آل
عثمان عسکری باشلدی . اولا دیوان چاوشلری الاینی دیزه‌رك ، یول آچه‌رق
پرسلاح عبور ایتدیلر . آندن درکاه عالی متفرقکانی هربری برر میر میران
مثال عبور ایتدیلر . آندن جاشنکیران عالی ، ترسانهٔ عامره عساکری ،
جبه‌جیلر ، درکاه عالی یکیچریلری عبور ایتدیلرکه کامل اوچ ساعتده اوواسع
دیوان یولی مالا مال اولوب کچه‌لی یکیچری آدم دریاسی کبی آقوب پرسلاح
عبور ایتدیلر .

جمله مسن اختیارلر یکیچری الاینك بویله دریا مثال عبور ایتدیکنی
کورمدك دیدیلرکه حقا که طوغریدر . بعده ابشیر پاشا یکیچری‌یه سپاه میدان
جنکده قفادارادر . کرکدرکه یکیچری‌یی سپاه اولنه آلوب آردلری صره
الای ایده‌لر ایدی . چونکه سپاه ابشیرك کندی طرفداری ایدی . آندن
عساکری العظمة لله جبه وجوشنه غرق اولوب آلتی بلوك سپاهیان کامل
بش ساعتده عبور ایتدیلر . بروزیر عصرنده بویله سپاه عسکری کچمامشدر .
مکر سلطان عثمانك خوتین سفرنده اوله . آندن کدکلی زعما عسکرلری
میر میران طرزی یدکلریله عبور ایتدیلر . آندن کدکلی زعما یکیتلری یدکسز
ملبس ومسلح خداملریله وکندی اوست خلعتلریله کذر ایتدیلر . آندن
ائمه وخطبا وقع ووقارلریله محتشمانه ومؤدبانه عبور ایتدیلر . آندن صلحای
امتدن کامل التی بیك مشایخ جفته چفته کردنلرنده ردالریله آتلر اوزره جمیع
صوفیلریله عبور ایتدیلر . آندن اون بیك عدد ملبس ومحتشم قضاة
کرام بی سلاح عبور ایتدیلر . آرقه‌لری صره استانبول قاضیسی وقاضیین
عسکرین وسادات کرام وبالذات نقیب الاشراف افندی عبور ایدنجه هیبتدن

اغلاشمدق کیمسه قالمدی . آندن سر بوابان درگاه عالی یانلرنده کجه‌لی قپوجیلریله کندیلری مرصع اکرلی کحیل آتلر اوزرنده عبور ایتدیلر . آندن یدی قبه‌وزراسی اویله محتشم کچدیلر که کویا رستم سامه اقران ایدیلر . عسکرلری مقدما کتخدالریله کچدیکندن کندیلری ایکیشر ، ایکیشر سلحدار وچوقه‌دارلری ویکرمیشر مرتبه صاحبی ایچ اغالری مطاره‌جی وتفنکجیلریله عبور ایتدیلر . بووزرادن مکلف ومکمل قاپودان مراد پاشا قائممقام ووزیر ملك احمد پاشا صدارت عظمادن معزول اولدقلرندن غایت محتشم واسکندر واری کچدیلر . آندن درت بیك قدر قاپلان پوستلی ، صرمه اوسکوفلی ، کچه‌ی تللی مجوهر تفنکلی باشلری اوطاغه‌لی پر سلاح مزین یکیچری عسکری صدراعظم ابشیر پاشایی اورته‌یه آلوب اوکنده اون ایکی الی چوکورلی یکیچری شاعرلری :

سلطان مرادك چراغی   ابشیر لالا قهرماندر

دیه‌هر بری بر کونا ریش خند ایدرك ابشیرك اوکی صره عبور ایتدیلر . آندن ابشیر پاشا شیخ الاسلام ابوسعید افندیله آت باشی برابر عبور ایتدیلر . آردی صره ابشیرك بشیوز عدد زر اندر زره مستغرق کحیلان آتلی بیقلری بنا کوشلرینه باغلی قره جکرلری طاغلی ، هربری غضنفر آسا ایچ اغالری ایکیشر ایکیشر صافنات الجیاد مثللو آتلرینك آلتیشر پاریاپانجقلری وبحری حطاسلریله عبور ایتدیلر . عقبلرنجه پاشا کتخداسی صالح اغا ، خزینه‌دار اغا ، عایشه سلطانك باش اغاسی ، آردی صره علم ابشیر پاشا آندن طقوز قات مهترخانه دوه کوسلرینه صره‌لر اوره‌رق ورعد آسا کورله‌یه‌رك عبور ایتدیلر . آندن بیك قدر ایچ اغالرینك سراج وسقالری عبور ایدرك ابشیر پاشا الایی تمام اولدی . اما بز ناتمام تحریر ایتدك . اکر بوالایی منظورمز اولدیغی اوزره قانون آل عثمان موجبنجه تحریر ایلسه‌ك برطومار دراز اولور . خلاصه بوالای وقت چاشتده ادرنه قپوسندن کیروب وقت عصردن بر ساعت صوکره کوج ایله تمام اولوب ابشیر پاشا الاینی تماشا ایتمکه اونر غروشه دکانلر ایجار اولندی . بعده ابشیر پاشا سراینه داخل اولدقده قربانلر ذ. اولنوب الای ایله کندی کتیرن قرق اللی اصناف عسکره طعاملر

احسان ایتدی . همان یکیچری اوجاغنه قرق کیسه سپاهیلره ، اوتوز کیسه طوبجی وجبه‌جیلره بشر کیسه والحاصل یوز اون کیسه‌بذل ایدوب سراینده آسوده اولدی . کرچه بوالایی دعا وثنا ایله کتیردیلر . اما بعض اصحاب قلم واهل نجوم «نحس ساعتده استانبوله داخل اولدی» دیدیلر .

ابشیر پاشا حضرتلری حلبدن مهر ایله کامل یدی آیده آستانه‌یه کلوب ملك احمد پاشا ایله قبه آلتنده امور مسلمینی کوره‌رك ایکی برادر حسن زندکانی ایدوب اوچ کون اوچ کیجه بربرلرندن آیرلمدیلر . جمیع مصالح مسلمین وخدمت پادشاهی‌یی ابشیر پاشا ملك پاشا رأییله کورردی .

دردنجی کیجه اولدی ملك پاشا علی الصباح صلاة فجری ادا ایدوب بعدالصلوة حقیر ، یس شریف تلاوت ایلدم . پاشا ـ اولیام خیر اوله‌بوکیجه بر غریب وعجیب وقعه کوردم دیدی . حقیر خیر اوله ، حضرت یوسفك کوردیکی رؤیا کبی اوله دیدم .

ومن البدایع رؤیای صالحه — بوکیجه منامده مرحوم سلطان مرادی کوردمکه النده بر خاص وبیاض طوبخانه صومونی وار . احمدبو صومونی کوردکمی خیلی لذیذ نان پاره‌در . بونی کوردستانلی بر آدم پیشیربواتمکی بر کره ابشیر اوکردن ایستدی . او آدم ویرمدی . اما غایت لذیذ اتمکدر . بر کره سکا وانك ایچ قلعه‌سنده بویله بر نانپاره ویردم . آل ، امدی بودخی اویله برنانپاره‌در . صفای خاطرله تناول ایدوب منصور ومظفر اول دیه الیمه او نانپاره‌یی ویردی . دست شریفنی بوس ایدوب پادشاهم بواتمکه قان بولاشمش نیجه تناول اولنور دیدم . اول قانلی پاره‌دن قزم اسمه خان قیا خاتونکه کوندر . یقایوب تناول ایتسون وبرپارچه‌سنی بتلیس خاننه ویر . ماعداسنی سن یه بیوردیلر عجیب واقعه‌در خیر اوله » دیدی . حقیر دخی تعجب ایدوب انشاءالله خیردر دیدم .

تحقیق واقعهٔ ملك احمد پاشا — پاشا ایتدیکه اولیام ، بن معبر دکلم . الهام ربانی ایله خاطرمه شویله خطور ایدرکه مراد خانك مصاحبی وچوقه‌داری ایدم . بعدالفتح عودتده نخجوان وتبریزی بلدانی تپه‌لیه‌رك قطرقامه‌سی آلتنده

محمودی ولایتنه عبور ایدوب وانه داخل اولدیغمزده سلطان مراد خان وان قلعه‌سنی تماشایه عروج ایدوب آنده طعام ییه‌رك خواب آلود اولدی . اول زمان قوجه نشانجی پاشا استادم سلحدار اغا ایدی . حكمت فضای ناكهانی مراد خانك اوزرنده‌كی یورغانلر یانوب كندیسی او یانوب بر نعره اوردی ، كیردم كوردمكه یورغان یانمش وشراره‌سی خانه‌یی روشن ایتمش همان الله آتشی سوندروب خانه‌یی عود وعنبرله معطر ایتدم . حنكار : « تیز نوبتجی كیم ایدی دیه صورنجه پادشاهم سلحدار اغا ایدی دیدم . (تیز خائنی قلعه‌دن آشاغی آتسونلر) دیه فرمان شهریاری صادر اولدی ایسه‌ده سابق مصاحب مصطفی پاشا وسائر مصاحبلر رجا ایلدیكندن سلحداری آزاد ایتدیروب نشانجیلق ایله طشره نفی ایتدیردیلر . مراد خان تحت القطور اكل ایدركن آلتون سینیدن بر نانپاره وبرمجوهر صحن طعام قالدیروب ایتدی‌كه : « ملك احمد ، شمدنكری بنم سلحدارم اولوب بنی خوشجه كوزت ، آل شو بر كاح بیاض اكمكی تناول ایدوب دعای خیرمه مداومت اوزره اول » دیو اكنمه بر سمور كورك وباشمه بر دستار محمدی صاروب مستقل سلحدار ومصاحب شهریاری اولدم .

اولیام بو واقعه‌نك تعبیری‌ده اویله‌دركه ، بو كیجه اكمك ویروب بو اكمكی كوردستانده بر كورد آدمیسی پیشریر ، سكا وانك اچ قلعه‌سنده ویردیكم بیاض نان پاره كبی لذیذدر ، دیدیكی الله اعلم بزه سعادتلو پادشاه ایالت وانی ویره ، چونكه (اول اكمكی بر كره ابشیر ایسته‌دی ، پیشیرن كرد ویرمدی) دیدیكی‌ده سلطنت ابراهیم خانده ابشیره ایالت وانی ویردیلر ، وان اكرادی ابشیره اكمك یدیرمیوب بال ییمز طوپلریله شهره قومایوب خائب وخاسر كلوب كیتدی . اكمكده اولان قانلی پاره‌یی قیامه كوندر بیقایوب یسون دیدیكی الله اعلم قیا سلطان اهلمك بر حال ایله قانلی شهید اوله‌جغنه اشارتدر . بتلیس خانه دخی اول قانلی اكمكدن ویره‌سك دیدیكی الله اعلم انك دخی بنم المدن شهید اولمسنه اشارتدر . زیرا آنك حقنده سلطان مراد مرحوم : احمد سكا دیار بكری ویردم اوله كیم بتلیس خانندن انتقام آله‌سك زیرا

رواندن كلور ایكن سراینه قونوب یوز كیسه احسان ایتدم . اون یدی اولادینه سربست زعامتلر احسان ایدوب وان قولنك موش خراجنی كندی‌یه مؤبد اوجاقلق طریقیله هبه ایلدم . بغداده كیدركن وكلوركن غزاك مبارك اوله دیمكه واستقباله كلمدی . البته احمد بتلیس خانندن انتقام آل دیمشدی . بو ، واقعه‌مده سنده او اكمكدن یه دیمه‌سی الله اعلم اجل مسمامز تمام اولدیغی كونلرده بزم دخی شهید اولمامزه اشارتدر . بو واقعه‌یی ملك پاشا كندیسی كوروب كندیسی تعبیر ایتدی . حقیر ایتدم « سلطانم بو وقعه‌یی بكا سویلدیكز اكر آفاقی ، اكر انفسی الهام ربانی ایله یاخود قول ابن سیرین اوزره تعبیر ایتمك بكا دوشر ایدی . اما بكا تعبیر ایتمكه محل قویمیوب كندیكز تعبیر ایدیكز » دیه كوردیكی رؤیایی حسن توجیه ایله تعبیر ایتدم . پاشا یوق اولیا بو وقعه حسن توجیه قبول ایتمز . همان قلبمده حس ایدرك تعبیر ایتدم . البته بن وان منصبی یاخود ارضروم ویا دیار بكر والیسی اولوب بتلیس خانه بر كوشمال ایدرم وقیا سلطانده اوقانلی اكمكدن ییوب شهید حر اولور . بن ده صوكره شهید اولورم . بو وقعه‌نك تعبیری بودر . « البته اوله‌جق اولور » دیه شو بیتی ترنم ایتدی :

بیك صاقنسه‌ك یینه اوك صوك اوله‌جق اولسه كرك
ایده‌مز دفع صاقنمقله قضایی كیمسه

حقیر والله سلطانم كچنده سلطانمه كلن بكتاشی دده‌یه آخور قپودن طشره‌ده قایق ایله یتشدم ایدی التونلری قبول ایتمیوب حقیره ایتدی‌كه — اولیا دده بزی پاشا ایله وانده خیر دعادن اونوتماك بزده سزی مكهٔ مكرمه‌ده خیر وثنادن اونوتمایز » شمدی سلطانمكده بو كوردیكی وقعه‌یی وان منصبی ایله تعبیر ایتمسی حقیقةً غریب وعجیبدر دیدم . پاشا ایتدی : اولیام ابشیر پاشا قرداشم حلبدن یدی آیده مهر ایله ركاب همایونه كلوب یوز سوردی

كوره‌لم آینهٔ دوران نه‌صورت كوسترر .
حالا خصمی چوقدر

علم الله وشهد الله بویله اولمشدر . بو تأثیر رؤیای صالحه ومن العجائب — واقعه‌یی بوكونا تعبیر ایتدیكنك ایرتسی بر محتشم ابشیر پاشا اغاسی بر قطعه خط شریف و بر قطعه یرلیغ بلیغ پادشاهی ایله كلوب بی‌باك وبی‌پروا پاشانك خلوتخانه‌سنه

کیروب خط شریف وامر پادشاهی‌یی پاشانك دسته‌صوندقده پاشا اياغه‌قالقوب خط شریفی اوپه‌رك باشنه قویوب قرائت ایتدی . فرمان پادشاهمکدر. الامر امرکم تیز طوغلر دیوان خانه‌مزه چیقسون دیدی . وکلن اغایه برکیسه آلتون وبرسمور کورك احسان ایتدکده اغا دیدی‌که : « سلطانم بزبواحسانلری آلمغه مأمور دکلز. همان سلطانمی تا وان قلعه‌سنه وارنجه کوتورمکه مأمورز . زیرا فرمان پادشاهی وحکم صدراعظم شهریاری بویله صادر اولمشدر» پاشای حلیم وخلوق دیدی‌که : « ای، اغا بزم ادنا خاطرمز ایچون ابشیر پاشا قرنداشمزه واروب سلاممزی تبلیغ ایت، بزه برهفته مهلت ویره‌لر، تاکه تدارکات راهیه‌مزی کوروب فرمانلری اوزره وانه دکل تا اصفهانه کیدرم.» بوجواب اوزرینه اغا ابشیر پاشایه واروب ملك احمد پاشانك تواضع ایله کمای علی التفصیل تقریر ایتدکده همان ابشیر پاشا قره‌حسن پاشا ایله کورد قره‌محمد اغایه خطاباً دیرکه « الله بلا کزی ویرسون شویله برحلیم وزیری وانکبی بی فائده برایالته کوندردیکز خاطرمز ایچون وانك مقررینی کتیرك اغامزه بر سمورکورك ایله برکیسه آلتون ویرمش . اولجه قائممقاممز اولمش ایکن لایق دکلکه آنی وانه سوره‌لم . انشاء الله عقیبنجه یابغداد ویادیار بکری احسان ایدرم » آبازه حسن پاشا ایدرکه « هی، سلطانم عشیرتمزدن اولسه کرك.زمان صدارتنده ترکمن اغالغنی المدن آلوب اوجاق اغالری وقده کتخداسی اغوالریله اغالغمی آق‌علی اغایه ویردی یتمش کیسه‌م قاپو آره‌سنده قالدی . بینه بویله ایکن بنی اسکدارده قتل ایتمکه سپاه‌اوجاغی اغالریله زهدی افندیسنی کوندروب بنی ناحق یره قتل ایتسه کرك ایدی . بن‌ده اسکداردن فرار ایله حاب آلتنده سلطانمه کلوب کوج ایله جان قورتاردم . بو ملك پاشایه وان دکل مرعش قارص بیله‌چوقدر .» بونك اوزرینه ابشیر پاشا اولمیه الاخیر دیوب خاموش اولور .

ازین جانب همان اول شدت شتاده سکسان، طقسان مرحله منازلی قطع ایدوب چکه‌جکی آلام وشدائدی فکر ایدن ملك احمد پاشا درحال بلاتأخیص حضور پادشاهی‌یه متوجه اولدقده حقیردخی بیله ایدم . او اثناده

حضرت پادشاه سعادتله چمن صفه نام محلده ایدی . همان پاشا سکردوب زمین اوپه‌دن « السلام علیك، پادشاهم » دیوب دعا ایدرك دامن پادشاهی‌یی بوس ایتدی . خنکار « ملك لالا، سکا بن وانی احسان ایلدم . سکز یوز کیسه طوتار برایالت عظیمدر ، اوتوز آلتی سنجاغی، درت حکومت خانلغی، یتمش عدد اوجاق بکلکی ، یتمش التی باره قلعه‌لری وار . نیچون کیتمزسك ؟ » دیه خطاب ایتدکده ملك پاشا « بلی پادشاهم صحیحدر . جمله سنجاقلر موجود فقط کردستان اولدیغندن وان قلعه‌سنك طوپی آلتندن غیری یرده پاشالرك حکمی نافذ دکلدر .، سرحد بی‌اماندر. آنده والیلر مدارا ایله کچینیرلر، بنی اورایه غرضاً آنیورلر. سکزیوز کیسه دکل، سکسان کیسه بیله طوتماز. بر جزیره یردر . ابشیر پاشا لالا که پدرك طاب ثراه ابراهیم خان عصرنده وان ایالتی احسان اولندقده درد، بلا چکه‌رك وانه روان اولوب آلای عظیم ایله قلعه‌یه کیره‌یم دیرکن قلعه قپولرینی سد ایدوب ایکی یوز قدر بال یمز آلارقه طوپلر آته‌رق « درت یوز آدم ایله شهری خرابمی ایدرسك » طوپ اوروب قلعه‌یه اوغراتمیه‌رق ایلی، ولایتی « خراب ایدرسك» دیو ایالتی ضبط ایتدیرمیوب قوغدیلر» دینجه مکر ابشیر پاشا بزم پاشانك پادشاه حضورینه کیتدیکنی خبر آلوب طوپلجه اياق ایله سهل آقصایه‌رق کلیرکن همان سعادتلو پادشاه « آها ابشیر لالام کلیور» بیوردیلر .

دربیان مناقشهٔ ملك پاشا وابشیر پاشا — همان ابشیر کلوب اوچ کره یر اوپدکدن صوکره بزم پاشا ایله برابر طوردی . کویا مرافعهٔ شرع اولدیلر . خنکار « باق آ ابشیر لالا، در دولتمه دون دکل اوته‌کی کون طاغدن کلوب باغده‌کی اسکی لالالریمی برر تقریب ایله هر برینی برفا سرحده‌می آتارسك ؟ بوملك لالام صدراعظم ایکن کیمی سوردی، کیمی قتل ایتدی ؟ وانی اون سکز یوز کیسه طوتار دیدکده ملك لالام سکسان کیسه بروجه عدالت طوتماز دیور . برکره بابام عصرنده سکا وانی ویرمشلر، ظالمسك دیه سنی وانلی قلعه‌یه قومایوب طوپلر آتمشلر . کرچکمیدر؟ » بیوردی . ابشیر پاشا « قومادقلری کرچکدر ، اما پادشاهم اول زمان خلق جمیعی عصاتدن ایدی . اماشمدی یخشی

ایالت اولدی . هدایاسیله سکزیوز کیسه اولماسی مقرردر . » دیدی . همان ملك احمد پاشا « پادشاهمك احسانی اولدقدن صوکره قاضی‌کوبی اولورسه‌ده کیدرم، جمیع ادیانده کذب حرامدر. حضرت رسول بیوررکه (الکذاب لاامتی) حضور پادشاهیده کذب سویله‌مك کفردن اشددر . پادشاهم وانك قانون اوزره خاص همایونی (٥٢٠,٢٤٠) آقچه‌در. بهرسنه قرق سکز کیسه‌سی اولور. جرم وجنایت وبادوهواسیله نهایت آلتمش کیسه اولور . حتی بوملك قولك صدر اعظملغم حالنده وان ایالتی شمسی زاده محمد امین پاشا قولکه توجیه ایتدیکمده طمع خامه دوشوب وان ایالتندن آلتمش کیسه تحصیل ایتمه سوداسنده اولدیغندن جمله قول باش قالدیروب شمسی زاده پاشا قلعه‌یه قاپانوب قپو قوللرینی طرفده بولوب قرق کون جنك عظیم ایدرك اچ قلعه‌دن بوقدر بیك طوپ آتیلوب بوقدر خانهٔ عمارستان اشاغی قلعه‌ده صدمات طوپدن خراب اولوب نیجه خاندانلر محو ویبـاب اولدی . پادشاهمه معلومدرکه خط شریفکز ایله دیار بکر والیسی حیدراغازاده محمد پاشا لالاکی ایالتیله وان اوزره کوندروب محمد امین پاشانك اطلاقنه سردار معظم اولوب قلعه‌یی محاصره ایتدکده محمد امین پاشا برکیجه وان قلعه‌سندن کمندلر ایله نزول ایدوب تبدیل جامه ایله دردولتده یکیچری اوجاغنه دوشه‌رك انلرده پادشاهمدن بر قطره قانی رجا ایدوب پادشاهم اوجاق اغالرینك رجالرینی قبول ایدرك محمد امین پاشایه روم ایلنده کوستندیل سنجاغی احسان اولنوب کریده مرحوم اولمشدر . بوکلام درازدن مرامم اولدرکه پادشاهم ، ایشته ایالت وان تا بویله بر جزیرهٔ بی‌اماندر . فرمان پادشاه جهانکدر » دینجه همان ابشیر پاشا ایدر « پادشاهم ملك لالاکك جمله سوزلری صحیحدر . اماشمدی قتی یخشی ایالت وامن وامان اولدی . لکن پادشاهم ، بوقولوکه حلبده مهر کلدکده وان ایالتنده محمودی اکرادینك (پنیانشی) کوردی دیرلر ، آلتی بیك مقداری بهادر وفتا یکیت چیقـارر برقبیله واردر یایلالرنده حیوانلری غایت چوقدر . عجم ایله همشا اولملری حسبیله طوپ وعسکرکش اولوب کوردستانی نهب و غارت ایدرك اون کره یوز بیك قیون سوروب سالماس اووه‌لرینه ، دوم دومی ،

دومبولی، رومیه قلعه‌لرینه منال وغنائمنی طولدیروب مغتنم اولمشدر. پادشاهمك زمان سعادتلرنده صلحه مغایر برایش ایتدکلرندن کوردستان سرحدی اغالری جمله حلبه کلوب بوحقیره تظلم حال ایتدیلر . بن دخی ایا بووان طرفده صلحه مغـایر نه‌کونه ایش ظهور ایدر، مترقب اولوب یدی آیده حلبـدن دردولته کلمه‌مك اصلی او اولدی . یوقسه پادشاهم حلبدن مهر ایله اون کونده رکاب همایونکه یوزم و کوزم سورمه مقرر ایدی. بعده پادشاهمدن ابرام والحاح اولنوب (البته والبته کله‌سز) فرمانلری کلدکده؛ کوردستان احوالنی تجسس ایتمه‌دن فارغ اولوب قونیه طرفلرینه کلدیکمده کیرودن ینه وان والیسی پاشالالاکدن، بتلیس، حکاری، محمودی خانلری لالالرکدن عرض محضرلر کلوب فریاد وفغانلری اوجه پیوسته اولدی . فریادنامه‌لرینی قان ایله یازمشلر . بوعرضلری حضور پادشاهیده ابراز ایدوب ایشته او سرحدك اختلالنه کوره اول طرفه برمدبر وکار آزموده وزیر روشنضمیر اولمش سردار معظملغه لایق ملك احمد پاشا لازمدر دیه رأی احسن ظن ایدوب اول طرفه مأمور ایلدك . فرمان پادشاهکدر . » دیوب خاموش اولدی . همان سعادتلو پادشاه (قضیه معلوم) دیو تبسم ایدوب « تیز دوات وقلم کتیرك » دیو امر ایتـدی . درحال سر کاتبی دوات وکلك جواهر نثار کتیروب دست شریفیله شو خط شریفی تحریر ایتدی : « سن که ملك احمد پاشا لالامسك ، اناطولی مملکتده مصر وبغداندن جمیع مناصب عالیلرك عزل ونصبی سنك رأی فرمانکده اولمق اوزره سردار معظم اولوب بروجه آرپه‌لق ، وان ایالتی‌ده سکا صدقه ایتمشم » خط شریفی ملك احمد پاشانك النه ویروب باشنه بر مجوهر سردار اوطاغه‌سی صوقوب بش کیسه آلتون ، بر سراپردهٔ سلیمانی ، بر دیرکلی ایلك چادری ، یوز قطار دوه ، یوز قطار قاطر احسان ایدوب وملك احمد پاشایه خیر دعا ایدرك « یوری معین وظهیرك الله اوله » بیوردی . بعده ابشیر پاشایه خطاباً : « ملك لالام وقپودان مراد پاشا لالام عرض کونلری حضورمه کلسونلر ، ملك لالام کیدنجه‌یه قدر دیوانه کلسـون . قانون قدیم سلف اوزره غیری سردارلره نه‌کبی مهمات ولوازم ویریلیرسه ملك لالامه دخی ویره‌سز . ان شاءالله تعالی

آستانهٔ سعادتمدن اول بهارده دریا مثال عسکر ایله بز دخی دیار عجم اوزره متوجه اولوب عن قریب عمم مراد خان فتحی اولان روان اوزرینه روان اولورز » پادشاه جم جنابك بو التفاتلری اوزرینه ابشیر پاشانك رنك رویی خاکستر مثال اولوب اوچنجی ساعتده بوقدر مشاوره ومباحثهٔ درازدن صکره ملك پاشا سر بزمین ایدوب پادشاه جم جنابك خیر دعاسیله وداعلاشوب سرای بروننده بوستانجی باشی قایغنه سوار اولوب بسم الله ایله ایلك منزل اسکدارده قیا سلطان سراینده مکث اولندی . همان اول ساعت عقیبمزجه اون عدد تللی چاوش اللرنده امرلریله کلوب « البته بو آن الغار ایله دیار وانه روان اولورسز » دیو پاشایه الحاح وابرام ایله تکلیف مالا یطاق ایلدیلر. پاشای غیور بونلره اونر غروش ویروب جمله‌سنی بر قایغه قویوب آفندی‌یه طوغری بونلری قایقجیسز استانبوله یوللادقده بو حریفلر روی دریاده مولوی وار اسماع ایدرك آخر آخور قپوسی طرفنه دوشدیلر . چاوشلر بو حالی ابشیره بیلدیردکلرنده اون عدد شدید ویوزسز ، بی ادب چاوشلر کلوب پاشایی قالدیرمق مراد ایدندکلرنده پاشا « بونلره دکنك ! » دینجه جمله فرار ایلدیلر .

حکمت خدا پاشا افندمز اسکداره عبور ایدوب آردی صره چاوشلر تعیین اولنجه قیا سلطانك عقلی باشندن کیدوب اول آن بر قوچویه بینوب آرابه ایله استقبالنه چیقدی .

ومن العجایب حکمت غریبه — قیا سلطان ایله پاشا حرمه کیدوب حرمده بر واویلا قوبدی پاشا درحال عرق آلود اوله‌رق طشره چیقوب درتیوز اون عدد ایچ اغالرینه قیا سلطان مالندن اون بیك آلتون بذل ایدوب قیا سلطانك وضع حملی اسان اولمق ایچون هر غلام خاصه‌یه خلاص نیتنه بیکر اخلاص شریف قرائتنی تنبیه ایدوب حقیری سر محفل ایدرك حلال مالدن بشیوز آلتون احسان ایدرك دیدی‌که : « باق آ اولیام سن بنم اوغلوم واقربامدنسك بوسر خفی سنده قالسون اوچ کیجه مقدم واقعه‌مده کوروب بوا کمکی یه دنیلدکده بونان پاره‌ده قان وار یئرمی دیمشدم : سلطان مراد اوقانلی طرفنی قیا قزمه ویر ییقایوب یسون دیمشدی ایشته چیقدی .

حالا سلطان طوغوره‌میوب هلاك مرتبه‌سنده‌در » دیوب سرسریانه حرمه کیردی بو اثناده ابشیر پاشا طرفندن مباشر چاوشلری کلنجه حرمده اولان جزع وفزعی کوروب ثقلت ایتمیه‌رك کری طوردیلر . بره البته پاشا طورمسون کیتسون دیه الحاح ایدر دیکر ثقلا چاوشلرك آردنی آلوب اباظه ، چرکس ، ارنبودلری بونلره اور بره‌ها بردسته چوب چکدیلرکه دیمه کیتسون .

مکر قیا سلطان یدی آیلق حامله ایمش مدت تمام اولمدن پاشایی قتل ایدییورلر دیه قورقوسندن عربه‌یه بینوب وجودنازنیننه لرزه کله‌رك اسکداره کلنجه بامر الله سقط واقع اولمش همان سرای ایچندن بر واویلا وفغان وفزع اوجه پیوسته اولدی . کوردمکه پاشا حرمدن طشره چیقوب الندہ برقوطو ایچره سقط واقع اولان بکجکزك نعشنی توابعنه کوسترنجه آنلرده فریاد وفغانه باشلادیلر . بوکره پاشایه وان منصبنك مبارك بادی ایچون کلان وزرا ووکلا بو حال پرملالی کورنجه متألم اولوب بکا آلود اولدیلر . پاشایه تسلی ویردیلر . پشا دخی « باقکز اغالر نه جوان ییکت اوله‌جقمش ، باقك قاشلرینه ، کوزلرینه ؛ باقك قامت وقیافتنه ، آه بکلدکنه طویمیان بك اوغلوم ، آته بینوب قلیج قوشانمغه دویمایان یاوروم » دیو حقیرك یاننه کلوب وجودی کوسترنجه کوردمکه بر قزل جکر پاره حقیر ایتدم : « سلطانم ، کرچه قاشی وکوزی بللیدر ، اما روحسز وناتمام دوشمشدر . الایمی بوزدی ، دشمنمی قیردی‌که بیکیتدکنه طویمیان دیه فریاد وفغان ایدرسز . بر قان پاره‌سی ایچون ایتمیك . الحکم لله همان جنابکز ایله قیا سلطان صاغ اولسون » بو وجهله پاشایه تسلیٔ خاطر ویروب طوردم . پاشا : « بهی اولیام ، بن بوکا اغلامم کچن کیجه‌لرده کوردیکم وقعه‌ده‌کی نان پارهٔ وان ایشته وان منصبی اوله‌رق چیقدی . قانلی ایتمك دخی بو بکجکز ایدی . وجودی قانی ییقایوب یره دفن ایتمك کرك » دیدی . حقیر : « سلطانم مراق ایتمیك ، ینه قیا سلطان ایله نان ونمك یرسکز ودائما ابشیردن خوف وخشیت جکرسوز ایدی ایشته بونکله هپسی دفع اولدی . بونیته الفاتحه ! » دیوب تسلیٔ خاطر ویردم . اما حقیقت

الحال قیا سلطان صاحب جمال درد و محنت چکوب قانی کسیلمدی . سعادتلو پادشاهدن قیا سلطانه و بزم پاشایه « الحکم لله ، باشلرکز صاغ اولسون » دیو خط شریفلر ایله پاشا و سلطانه بر رقات خلعت فاخره و سمور کورکلر کلدی . « بنم لالام ، قیا سلطان خانم افاقت بولدقدن بر آن طورمیوب دیار وانه کیده‌سز » دیو خط کلدی . او آن سقطی غسل ایدوب اسکدارده دفن ایتدیلر . یکرمی عدد مباشر و مقدم کلب عقور چاوشلر کلوب « البته کیدرسز » دیه خط کتیردیلر . الحاح و ابرام ایتدیلر . بونلرك جمله‌سنه اور ایلیوب فرار ایتدیردیلر .

نتیجهٔ کلام پاشا جمله اشیا و مهماتی کوروب کیتمك صددنده ایکن حقیری یاننه چاغروب نهانجه ایتدی که : « باق آ اولیام ، سن بنم اوغلمسك . خدمتکارلرك بنم اوطاغم ایچنده دائره‌مه چادرکله قونسونلر وایچ اغالرمله یسونلر ، ایچسونلر . سنك شاکردلرکدن کوچك ابراهیم ، روم علی ، کورجی مصطفی کوله‌لرك اوزره ضابط و رابط اولوب جمله اثوابلریکی و غیری اشیالریکی کوزتسونلر . آتلرك جمله میراخور طویله‌سنده طورسونلر جمیع اشیاکی بن تکفل ایدیئرم . سن برقاچ کون استانبولده قالوب ابشیره و قره‌حسنه انتساب ایدوب بزم قده محمد کتخدا و موقوفاتی محمد افندی ایله موره‌لی دفتردارك وسائر اعیان متعلقاتمزدن اولان خداملرك احواللرینه و ابشیر ایله خلقك معاملهٔ جعلیه‌لرینه واقف اولوب نه حوادث ظهور ایدرسه قیا سلطان وکیلرك امینی حسن چلبی چراغمزدن مکتوبلر آلوب اصلا کیمسه‌نك خبری یوق ایکن آردمزدن صره کندی آتلرکله الغار ایدوب علی العجله بکا کله‌سك » . بعده حقیره بش یوز بوندقانی سکهٔ حسنه آلتون ویروب دعا ایتدی . ارغیلی احمد اغانیده دعا ایدرك مسلم کوندردی . حقیر دخی بش غلامم و درت عزار اثوابم ایله بش آتمی میراخوره تسلیم ایدوب اوچ مملوکم و بش رأس آتمله اسکدارده قیا سلطان نزدنده قالدم . پاشا قیا سلطان ایله وداعلاشوب وانه روان اولدی . اولا قاضی کوینده منزل آلدی . اسکدارده قیا سلطان پاشانك خرجراهی ایچون قرق کیسه ویردیکندن قایق ایله قاضی کوینه کلوب قرق

کیسه‌یی پاشایه تسلیم ایتدم . پاشا ابشیره رغماً اوچ کون دها قاضی کوینده مکث ایدوب دردنجی کون اوشدت شتاده روان اولورکن حقیر دست بوس ایتدیکمده : « بصیرت اوزره اول ، اولیام ! » دیوب خیر دعالریله وداع ایتدك . آنلر دیار وانه حقیر ایسه استانبول یانه روان اولدق .

ایرتسی کون ابشیر پاشا کتخداسی برادر عزیزم صالح اغایه واروب کورشدیکمده : « بره اولیام ، سن پاشا ایله وانه روان اولمادکمی ؟ » دیدی . حقیر : « سلطانم ، سیاحتدن بیزار اولدم . باخصوص بوقیش قیامتده طقسان قوناقلق وانه نیجه روان اولایدم !.. » دیدیکمده « تیز ، مصرف کاتبنی چاغرك » دیوب یومی یکرمی نان ، بش قیه لحم قربان ، اوچ قیه برنج ، بر قیه یاغ و بر شمع عسل احسان ایدوب بزی اغوات ابشیر پاشا عدادینه الحاق ایتدی . دیوان صاوولوب اورته‌لق ازدحامدن سهل خالی اولوب عالم اغیاردن بیخبر اولدقده بو حقیر مقام سکاهده بر آغازه ایدوب فصل تمام اولدقده بر پنجره‌دن طشره بر صدا کلدی : « بره اولیا ، ای اولیا ! نان و نمك حقی پس بومیدرکه بندن بیخبرسك » دیدی . حقیر ایشیدنجه بیلدمکه بزم پاشانك کتخداسی قده کتخدای ابشیر پاشا « سنی سلحدار ایدرم » دیو پاشادن آیروب مقرماجیسی ایتمشدی . کتخدا صالح اغا دیدی که : « اولیا ، سزك قده کتخداسنك مربعات اوقودیغنی ایشتدی ، سنی چاغرر » بن : « یا سلطانم ، آنیده حضورکزه دعوت ایدوب داخل مجلس ایله‌سه‌کز لطف اولور ایدی » دیدم . صالح اغا : « اولیا حیسدر بو محله کله‌مز » دیدی . او اثناده بر ایچ مهتری کلوب کتخدایه : « سلطانم ، پاشا افندمز سزی ایستر » دیدکده کتخدا دیدی که : « اولیام ، سن اوطور ، شمدی سنی پاشا حضورینه چاغرر ، کیتمه » . صکره آنی کوردم ، بر مهتر دها کلدی . « اولیا افندی دیرلرمش بر قاضی وارایمش پاشا ایستر » دیدی . فقیر غلام بنی مطروش کوروب قاضی ، فلان ظن ایتمدی ، حقیر ایتدم : « اوغل ، بو حقیری ایسته‌مش » یکیت : « یوق ، بر اختیار و اولیا افندی دیرلرمش ، آنی ایستر » دیدی . هله حقیر ابشیر پاشا حضورینه خیر دعا ایله واروب دست بوس ایتدیکمده « حافظ اولیام ، خوش

کلدك ، بیلدمکه ذی عقل ایمشسك ، اول خائن ملك ایله بو قیشده وانه کیتمدك » دیدی . حقیر « حمد خدا قرق بر ییلده سلطانمی بودولتده کوج ایله کوردم . وار دار علی پاشا جلالی غزاسنده بیله سلطانم ایله بوقدر درد چکدك . شکر خدایه‌که بوکونلری کوردم ، بن قنده کیتسه‌م کرك » دیدم . ابشیر پاشا : « اولیا ، شمدی سکا قده کتخدا فریاد ایدوب نه‌دیدی ؟.. » حقیر : سلطانم کرد لسانی اوزره « هی اولیا خج ، هی اولیا خج ! منم صالمه پس واقف اسرار دکلسین . قنی نعمت وحقوق سابقه ؟ » دیو فریاد ایتدی . مکر حبس ایمش دیدم . همان ابشیر باشا : « وار ایمدی ، اولیا بنم اذنمله قده‌یه ، دفترداره ، موقوفاتی محمد افندی‌یه بولوش ، سزك پاشانك قده یکرمی ییللق کتخداسیدر ، مال قارونه مالکلردر ، اکر قوش جانن خلاص ایتمك دیلرلرسه « آق آقچه قره کون ایچوندر » . بیت المال مسلمینه اوچ بیك کیسه قده ، بش بیك کیسه دفتردار بیك کیسه موقوفاتی ویروب خلاص اولسونلر . وار سویله » دیدکده ابشیر کتخداسیله واردق . بر قپو آچدیلر مکر حمام جامکانی ایمش .

احوال پر ملال قده کتخدا — قپودن ایچری کیردکده آنی کوردمکه بوحمام جامکانك صفه‌لری اوزره ایکی یوز عدد چتال فتیللی سکبان وصاریجه جلادلری اماده ایدیلر . آنی کوردم بوجامکانك حوض کبیری لب برلب صو ایله دولو اولوب‌اول زمهر یرده قده کتخدا ، موقوفاتی ومورەلی دخی کردنلرنده طوق زنجیر ایله عریان وبریان ، کریان ونالان حوض ایچنده ایکی آج وعاج قمیص وسراویله محتاج طوریبورلرمش . بوندن ماعدا هر کیجه جلادلردن بیکر تازیانه قرباج ییوب نیجه کونه اشکنجه‌لر کوریرلرمش ! همان قده کتخدایی اول حالده کوردیکمده عقلم باشمدن کیتدی . یانه‌واروب اوچنك دخی اللرینی اوپدم . زیرا ولی نعمتم ایدیلر . قده کتخدا دیدی‌که : اولیام بو نه‌حالدر ؟ حقیر : « شمدی صاحب دولت یاننده ایدم . « قده خلاص اولمق دیلرسه اوچ بیك کیسه ویرسون . بش بیك کیسه دفتردار ویرسون ، محمد افندی دخی بیك کیسه‌ویرسون یوقسه اوچنی‌ده قتل ایدرم »

دیو یمین ایتدی ، دیدم . هله قده بیك کیسه ، دفتردار ایکی بیك کیسه ، موقوفاتی بشیوز کیسه وبشیوز جلد کتاب مستطاب ویره‌جك اولدیلر . بوکره ابشیر کتخداسی صالح اغا دیدی‌که : ای قیر شهرنده‌کی قرق بیك قیون نیجه اولدی . دیار بکر چرمکی شهرنده‌کی بیك کیسه غروش نیجه‌اولدی وانده مالّلی قیا چلبی اورتاغنده‌کی بشیوز کیسه آلتون نیجه اولدی . کمروك امینی حسن اغا قرنداشی ارمنی آنطونده‌کی ایکی بیك کیسه مالکز نیجه‌اولدی بیچاره قده کتخدا دیدی‌که ایشته اولیام بیلیر اوقیرشهرنده‌کی قرق بیك‌قیون جمله ملك پاشانکدر . چرمکده منم مالم یوقدر . جمله قرنداشم حاجی موسی اغانکدر . وانده‌کی مال جمله قیا سلطانکدر قیا سلطان قیا چلبی ایله‌اورتاقدر. او التونلرده بنم بر آقچه‌م بر علاقه‌م بر حبه‌م یوقدر . بووجهله یمین ایتدکده فقیر قده ایله دفترداری حوضدن عریان چیقاروب وجودلرینه اوچر یوز قرباج اوردیلر . فریاد وفغانلری اوجه پیوسته اولدی . اول شدت شتاده ینه حوض ایچنه قودقلرنده آه وانین ایتمکه باشلادیلر . حقیر ایتدم : بره محمد کتخدا جمیع دوستلره خبر کوندر قرض حسن برقاچ یوز کیسه دخی بولوب قوش جانك خلاص ایله . آنلر ایتدیلر یا بز بو حبسده ایکن بزلره کیم بر فلوس احمری‌اویناتیر . بزی بو حبسدن اطلاق ایتسونلر . بعده‌صاحب دولتك مراد ومرامی اوزره مال بولوب خلاص اوله‌لم . حقیر ابشیر پاشایه واروب بوکلاملری سویلدم . « آنلر حبسده ایکن دخی اوقدر مالی‌ویررلر. آنلر ابی آدملردر . یوقسه شمدی آنلری قتل ایدرم » دیدی . حقیر ینه کلوب ابشیر پاشانك سوزلرینی بر بر نقل ایتدم .

خواه ناخواه اوچنجی کون دفترداردن اوچ بیك سکز یوز کیسه ایله سراینده اولان جمله اموال وارزاقی آلدیلر . سرکارده اولان توابعنی دخی حبس ایدوب آنلردن دخی ایکی بیك قرق کیسه مال تحصیل ایلدیلر . قده کتخدادن ایکی بیك کیسه تحصیل ایدوب دیار بکرده بقال اوغلونك ، محمد چلبینك ، قرنداشی حاجی موسانك ، اوغلو ابراهیم بکك جمله مال وارزاقلرینی میری‌یه ضبط ایله کندیلرینك در دولته کوندرلمسی ایچون دیار بکر والیسی

مصطفی پاشایه قپوجی باشیلرله امرلر کیتدی . موقوفاتی محمد افندینك مالی یوق ایدی . جمله ملکی عقاراتی چفتلکی میری‌یه ضبط اولندی . ینه بو بیچاره‌لره هرکون کوناکون اشکنجه‌لر ایدرلردی . حقیر بو حالی کوروب « الهی بو عبد ذلیلی برنان پاره ایچون بوقدر خور وحقیر ایتمه واجل مسماملک نهایتنه دکین صحت بدنله بنی ترك وتجریددن آیرمه » دیه جنـاب کبریایه تضرع ونالشلر ایدوب وسطی اولان حالمه یوز بیك حمد وثنالر ایدردم . اما بونك نتیجه‌سی نه‌یه منجر اولور دیه دائما تجسس ایدوب تفکرده ایدم . اما استانبول اعیانی جمله سـکبان صاریجه وموقلاجیان اللرنده عریان وبریان اولدیلر . سـاده رئیس الکتاب شـامی زاده محمد افندینك یتمش عدد سـمور کورکی کمروك امینی حسن چلبینك وسـائر اعیـانلرك حددن افزون وقلمدن بیرون مال ومناللری ضایع اولدی . اکر معلومم اولدیغی اوزره حادثاتك جمله‌سنی تحریر ایتسه‌م سیاحتنامه‌مه مانع اولور .

اخرکار بو کردش کج رفتـار وفلك منعکس دوارده بو کونا غدارلق اولدیغنك کوروب آتلرمله غلاملری مهیـا ایدرك اسـکداروده بر کوشه‌ده پنهان ایتمشدم . اما هر کیجه قیا سلطان افندمزه واروب پردهٔ زنبوری آردنده مشاوره ایدوب وهر کون ینه ابشیر پاشا کتخداسیله حسن الفت ایدوب اوچ کیسه احسانی آلوب بر سمور لباجه‌سنی کیدم .

بعده بزم قده کتخدایی حبسدن اطلاق ایدوب قپوجی باشیلر وسپاه اوجاغی چاوشلریله نفی بلد وعزل ایلیه‌رك قایقلرله دیل اسکله‌سنه واردقلرنده همان هرسك قصبه‌سی خارجنده قتل ایدوب دفن ایلدیلر . موره‌لی دفترداری وموقوفاتی محمد افندی‌یی ونیجـه توابعی دخی قتل ایتدیلر . رحمة الله علیهم اجمعین .

دها بونك کبی نیجه کونا فضاحتلر ایدیلوب ناحق یره خون عباددوکیله‌رك ظلم شـنیع اولدی . حقیر همان اول حقیر قیا سـلطانه واردم . اون قطعه مکتوبلرله بش یوز آلتون خرجراه ویروب « مدد اولیـام » . بر آیاق اول پاشامه یتیش ، طورماسون همان مأموریتنه جان آتسون . ایشته قده کتخداسنی

وموره‌لی دفتردار مصـطفی پاشـاسنی ورئیس الکتابی اولان موقوفاتی محمد افندیسنی وسـائر توابعلرینی دخی قتل ایتدیلر . بعد الیوم ملك پاشـامك توابعلرینی دهـا چوق قتل ایدرلر . پاشـامی‌ده قتل ایتمك ایچون سـعادتلو پادشاهدن اوچ کره خط شریف ایستدکلرنده سعادتلو پادشاه ، جمیع علما ، صلحا ، وزرا ، وکلا ، والده سلطان ، سپاه ویکیچری اوجاقلری بالجمله پاشامك قتلی ایچون ابشیرك خط شریف ایسـته‌دیکنی استماع ایلدکلرنده « ملك احمد پاشـا بر صـالح ، دیندار ، مؤمن ، موحد ، بی غرض ، اهل عرض وزیر دلیردر . نه جرم صـاحبیدرکه آنك قتلنه خط شریف ایسترسـك . ویرمه پادشاهم ، ملك پاشـا بو دولته ینه لزوملی آدمدر . بر کره وزیر اعظم ، اوچ کره قائممقـام معظم اولدی . جمله قول ایله حسن الفت ایتدی » دیوب بر آغزدن آیاق باصوب خط شریفی ویردیرمدیلر . اما اولیام ، کیم بیلیر بو ایشی مصطفی پاشـا ملك پاشا قوجه‌ملك اقرباسـیدر . بلکه بر حال ایله پاشاجغم ایچون نهانجه خط شریف آله . امان اولیام یتیش پاشـایه . همان کوردستانه ومنصبوانه عجله ایله روان اولسون . ایسترسه‌صکره کنجه ، روان ونخشوانه سفر ایتسـون . » دیو فقیره اغلایه‌رق مکتوبلری ویردی . برده جواهرلی سـاعت احسـان ایدوب « شمدی سکا یوللرده سـاعت پك لازمدر . همان طورمه » دیو بر سمور پارچه‌سی کورك دخی کیدیردی . حقیری اول کیجه کمروك امینی حسن اغایه کوندردی . اول کیجـه حسن چلبی اورته کویده بالطه‌جی محمود اغا یالیسـنده محمود اغا زاده بکر اغا ایله مشـاوره‌ده ایمش . حقیری کوروب « بره اولیام ، خوش کلدك ! » دیه ایاغـه قالقدی . « کل اولیام ، سنی بو کیجه ینه استانبوله بر ایشـه کوندره‌یم ، کل سنکله سـهل مشاوره‌م واردر . » دیه المه یاپشوب حجره‌دن طشره چیقاروب بر پنهان حجره‌ده الـه اوچ قطعه مکتوبلر ویروب « طورمه یتیش پاشایه . ایشته سکا ایکی یوز آلتون » دیدی . و « قیا سلطاندن مکتوبلر الدکمی ؟ » دیدی « آلدم » دیدم . « طورمـه کیت اما ، اذمید شهرینه وارنجه کوندوزین وکیجه ایله اولو یوللر ایله کیتمه ومنزللره اوغرایوب صاقین آت آلمه . همان کندی آتلرکله والغار

ایله سکردوب کیت ایشته سکا یوز آلتون دها » دیوب بنی بر قایغه قویوب آلارقه اوله‌جق اثناده « اولیا چلبی ، بزم کمروکه استانبولده اوغرایوب صندق امیننه سلام ایله . بز یارین استانبوله واریرز . » دیدی . یعنی خلق آراسنده حقیری اوکیجه استانبوله کوندرمك اوضاعن ایلدی . حقیر نداوله سلطانم دیوب اورته کویدن ایکی یاستو زمانی آوانته قایق دیه آقندی ایله باش آشاغی آقوب طرفة العین ایچره اسکداره‌واردم . مقدما آتلریمی حفظ ایتدیکم محله کلدم . اوچ نفر یارار ، پرسلاح غلاملرم ، بش رأس کهیلان آتلرم واباره مرجان یوسف ، ابازه قامیش محمد ، آبازه جبه‌لی علی‌بی آلوب یدی عدد صالت وسبکبار کهیلان آتلی پرسلاح آدملر اولوب نصف‌اللیلده وبر شب مظلمده توکلت علی الله دیو چاملیجه طاغنه چیقدق ویدی کیشی ایکیشر رکعت نماز قیلوب اسکدار شهرنده واستانبولده مدفون اولان ارنارك روحانیتلرندن استمداد ایلدك . جمله ارواح انبیا واولیا وقطب الاقطاب ، امنا ، اوتاد ، نجبا ، نقبا ، بدلا ، مجازیون ملامیون ورجال الغیب ، برلر ، اوچلر ، یدیلر ، قرقلر ، یوزلر ، بیکلر ، وبیك برلر روح شریفلریچون بریس شریف تلاوت ایدوب رضاء توابلرینی بونلرك روح مبارکارینه هبه ایلدم . ال یوزه سوردك . خدا عالم ودانادر بوحقیر زره پولاد نخشوانی کیوب بسم الله دیه عنان‌اسب صبا سرعتمزی سرعت ایله جانب وانه‌سوروب دیاروانه روان اولدق . خدای بیچون یولیمزی آسان ایده . مابعدی دردنجی جلدده بیان اولنور .

[اوچنجی جلدك صوکی]

ایله سکردوب کیت ایشته سکا یوز آلتون دها » دیوب بنی بر قایغه قویوب آلارقه اوله‌جق اثناده « اولیا چلبی ، بزم کمروکه استانبوله‌ده اوغرایوب صندق امیننه سلام ایله . بز یارین استانبوله واریرز . » دیدی . یعنی خلق آراسنده حقیری اوکیجه استانبوله کوندرمك اوضاعن ایلدی . حقیر ناوله سلطانم دیوب اورته کویدن ایکی یاصو زمانی آوانته قایق دیه آقندی ایله باش آشاغی آقوب طرفة العین ایچره اسکداره‌واردم . مقدما آتلرمی حفظ ایتدیکم محله کلدم . اوچ نفر یارار ، پرسلاح غلاملرم ، بش رأس کهیلان آتلرم واباره مرجان یوسف ، اباره قامیش محمد ، آباره جبه‌لی علی‌یی آلوب یدی عدد صالت وسبکبارم کهیلان آتلی پرسلاح آدملر اولوب نصف‌اللیلده وبرشب مظلمده توکلت علی الله دیو چاملیجه طاغنه چیقدق ویدی کیشی ایکیشر رکعت نماز قیلوب اسکدار شهرنده واستانبولده مدفون‌اولان ارنلرك روحانیتلرندن استمداد ایلدك . جمله ارواح انبیا واولیا وقطب الاقطاب ، امنا ، اوتاد ، نجبا ، نقبا ، بدلا ، مجازیون ملامیون ورجال الغیب ، برلر ، اوچلر ، یدیلر ، قرقلر ، یوزلر ، بیکلر ، وبیلك برلر روح شریفلریچون بریس شریف تلاوت ایدوب رضاء توابلرینی بونلرك روح مبارکلرینه هبه ایلدم . ال یوزه سوردك . خدا عالم ودانادر بو حقیر زره پولاد نخشوانی کیوب بسم الله دیه عنان‌اسب صبا سرعتمزی سرعت ایله جانب وانه‌سوروب دیاروانه روان اولدق . خدای بچون یولیمزی آسان ایده . مابعدی‌دردنجی جلدده بیان اولنور .

[اوچنجی جلدك صوکی]

جلد ثالثك فهرستی